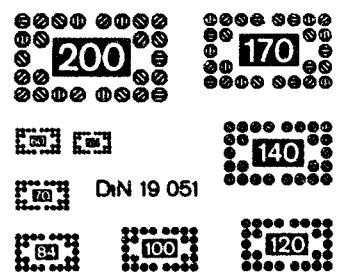

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1762

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX,88.

N O V A
ACTA
ERUDITORUM

A N N O
M D C C L X I I .

publicata.

Cum Regis Pol. atque Electoris Saxoniae Privilegio.

LIPSIAE

Prostant apud IO. FRID. GLEDITSCHII et
LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romae apud PAGLIARINOS: Venetiis apud IO. BAPT.
ALBRIZZIIUM: Bononiae apud LAELIUM della VOLPE: Parisiis apud
BRIASSONUM: Ultraiekti apud IO. BROEDELLETUM: Lugduni Bata-
vorum apud SAM. et IOH. LUCHTMANSIOS. et Amstelodami in
SCHREUDERI et MORTIERII iunior. officijs.

M D C C L X I I I .

LECTORI BENEVOLO

SALUTEM.

*Etsi non est opus praefari multa,
cum hoc Volumen Actorum
Tibi tradimus, Lector; pro-
pterea quod nec consilii nostri rationes,
edendis Actis, quemquam fugiant, nec nos
putamus a vetere more aliquo modo adhuc
discessisse: tamen rogandus es, ut ne len-
torem editionis, torpori scribentium aut
ignaviae tribuas, sed potius septenni cala-
mitati bellicae, quae nos paene oppressit,
rerumque nostrarum omnium perturbatio-
ni. Dabimus operam, ut, pace iam terris
nostris totique orbi concessa, in quo sum-
mum Dei O. M. beneficium agnoscimus, ce-
lerius nostra ad Te veniant. . Id autem ut*

)

com-

commode, atque ex voto nostro fiat, ve-
bementer rogamus Viros doctos regionum
exterrarum, sed simul et Bibliopolas, ut
quae ediderint, ea mittant ad nos, quem-
admodum olim viventibus Menkeniis libe-
raliter fecisse Italos, Anglos, Batavos,
Gallos, grati meminimus; certoque sibi
persuadeant, non commissuros Actorum Eru-
ditorum Collectores, qui nunc sunt, ut vel
diligentia, vel accuratone, inferiores sint
iis, qui olim fuerunt. Ita Vale,
Lector, et studiis nostris facere
perge.

N. P.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Januarii Anno MDCCCLXII.

*ALSATIA ILLUSTRATA, GERMANICA, GALLICA,
Auctor IO. DANIEL SCHOEPFLINUS, Consil.
et Historiographus Regius.*

Colmariae 1761. ex typographia regia, 4. Alph. 14. plag.
cum tabb. aen.

Satis, ut putamus, Illustris Schoepflini opus olim laudavimus, idque, pro meritis summi in hoc genere viri, famis. Cuius nunc alter Tomus hic est, qui periculum historiae Alsaticae primum Germanicam, deinde Gallicam, splendido volumine, ac laborioso, complectitur. Verum illa ipsa iterum duplex est. Prior enim pars descriptionem terrae ipsius, urbesque ac villas, altera genealogias clarorum virorum continet. Qua in re quantum laboris sit, ex eo ipso satis, ut opinamur, declarabitur, quod tota illa descriptio vetus Alsaticae quam obscurissima est, atque tamen adeo necessaria, ut frustra de claris viris, qui hanc vel illam partem regimine obtinuerint, quaeras, nisi hoc ante omnia manifestum sit, quae fuerint regiones quibus imperarint. Atque cum etiam hoc sit abunde demonstratum, nomen gentilitium ante saeculum undecimum non fuisse in usu, quivis nostrum facile videt, quam magna pars illius confusiois, in historia Alsatica, soli huius rei sit tribuenda. Olim reges et imperatores omnia summa potestate obtinebant, quorum successores negligentia indulgentia sua effecerunt, ut multi reguli pro uno rege sensim se extollerent; quo facto vis regia

insigniter debilitata est, imprimis vero in nostra Germania. Habet autem hanc felicitatem Alsatia, ut plurima diplomata servet adhuc, quae sane historiam excellenter adjuvant. Instat itaque Tomus tertius splendidi huius operis, qui propediem edendus, diplomaticam Alsatiam exhibebit. Alsatiam denique sacram et litteratam alii libri pertractabunt. Venimus nunc ad hunc Tomum ordine secundum, in eoque ad periodum Germanicam. Continet autem ea spatium septingentorum septuaginta octo annorum, quae a Procaepidiana Lothariensis regni divisione, usque ad pacem Westphalicam progreditur, atque Germanica dicitur, quod pars tunc Germanici Imperii Alsatia fuit, Germanicisque moribus legibusque, ita ut olim Celticis, Romanis, Francicis, gubernata est. Convenerat autem inter filios Ludovici pii, cum patrium regnum inter se dividerent, ut summo quisque iure regna possideret sua. Obtigit itaque Alsatia Ludovico, fratrum secundo, quae denique post Ludovici infantis mortem coniuncta cum Germanico imperio, ad Conradum Ludovici successorem devenit. Verum id tempus in tres iterum partes est quasi dissecandum. Prima ab a. 870 - 916. quibus coniuncta Alsatia cum Lothariensi regno fuit, atque cum eo ipso vacillavit, nunc Gallis eam, nunc Germanis ad se trahentibus. Altera pars est ab anno 916 - 1168. quo cum Conradino Suevica stirps intercessa est: namque eo tempore avulsa a Lothariensi regno, cum Alemannia coniuncta, Ducibus paruit suis. Tertia denique pars erit ea, qua usque ad pacem Westphalicam, sine Ducibus, libera, atque soli Imperio Germanico subiecta fuit. Agit vero Auctor latius de diversis diversorum temporum limitibus Alsatae: quae res quoniam minime est talis, ut harum pagellarum brevitati conveniat, lectorem benevolum potius, si ita volupe est cognoscere, ad Auctorem ipsum transmittemus. Venimus potius ad id tempus, quo sub suis ducibus Alsatia fuit. Accepit enim Alsatia, coniuncta Alemanniae, Burcardum Suevum a Conrado Imp. Ducem. Itaque initio Imperatoribus subiecti erant, ut nihil contra hos pos-

sunt,

lent; at sensim partem maiestatis regiae maximam in se transtulerunt. Hic ducatus cum anno 1208. extinctus, ut diximus, esset, denuo in minora regna scissa est Alsatia, ita ut singuli dynastae, ut equester ordo, ut oppida, caput extollerent. Saepe etiam inter se bella gesserunt, donec Maximilianus pacem in Imperio perpetuam sanciret. Agimus vero iam de Geographia Alsatiae ante quam ad Historiam Germanicam, Gallicam, deveniamus, quod proxima recessione fiet. Divisa vero est Alsatia in superiorem et inferiorem. Videndum itaque iam de ipso Landgraviatu, deinde de terris quas complectebatur. *Landgraviatus* nomen in monumentis Alsatensis ante saeculum XII. non invenitur. Landgravi vero non demum post extinctos duces extiterunt, sed duces ipsi interdum Landgravi sunt appellati. Landgraviatus autem est munus iuris dicendi, aut ditio in quam ius dicitur; nos vero posteriori significatione utimus. Landgravius vero has Alsatiae terras quatuorplex bona continent, gentilitia, feudalia, allodialia nova, et fiscalia. Landgravius Habsburgico Austriacus tres habet epochas: primam obscuram quam Auctor dicit, deinde Habsburgicam, denique Habsburgico Austriacam. Ipsa Landgraviatus dignitas crevit variis munitis additis, ut Pincernae, ut Maioris domus, ut Marechalli dicerentur, quae ante dominationem Helveticam ad Habsburgum pertinuerant. Maiestatica vero iura quaecumque tandem Germaniae Procures alii habent, eadem etiam hic Landgraviatus habuit secum coniuncta. Ad itaque tempus erit id, quo nihil harum rerum Landgravi obtinere; aliud id, quo ea iura obtinuerunt, quod sensim factum est. Relatus vero est inter feuda imperii vexillifera etiam tum, cum nondum omnia illa obtinisset; solitione quo in Comitibus et suffragio gavisus est. Ponunt publici iuris doctores Landgraviatum nostrum inter principatus. Qua de re vario avariis multa dicuntur, optima vero sententia est, non fuisse vere principatum sed perstitisse in classe comitatum. Saeculo XV. Landgraviatus hic oppignoratus est per quinque annos, a Sigismundo Austriae Archiduce, Carolo Bur-

NOVA ACTA ERUDITORUM

gundo pugnaci. Sed cum avare Alfatia imperaretur, desciverunt ad vetorem dominum, qui, ut fidem extolleret, tamen creditam pecuniam reddere constituit, quae cum accepta a Carolo non esset, tandem tota res cum pernicie huius finit. Iudiciorum forma multiplex et intricata est, quam apud Auctorem optime quis cognoverit. Tandem, evadto bello vicennali, Alfatia Gallis concessa est, cum magna pars ipsius belli in ea regione gesta esset. Iam vero disputare quis possit, Landgraviatus ne tantum, an vero ipsa Alfatia sit ad Gallos hoc pacto delata? quorum posterius Auctor defendit. Verum nos totam disputationem minime iam nostram faciemus, possent enim multa in utramque partem hac de re adhuc disputari. Nunc autem per selectos viros, consilium regium vocant, Alfatia regitur a Gallis. De Landgraviatus superioris insignibus doctissima quaeque Schoepflinus, atque de origine horum insignium, commentatur. Haec itaque de Ducatu et Landgraviatu dicta sunt: iam veniendum est ad minores Comitatus, quos provincialis ille complectitur. Pagus universa Alfatia dicta fuit, verum id dein evanuit. Alfatiae quidem Sundgaviae pagus annumerari interdum solet, prout Alfatiae vox latius strictiusve accipitur: Sundgavia autem comitatum Pfirretensem, de quo nunc agemus, in se complectitur. Pfirretensis comitatus caput est castrum Pfirreti, mundum illud, pro antiqua ratione, cui adiectum est oppidulum. Eiusdem nominis dynastia Pfirretensis in sex Maioratus divisa fuit: Wolfsweller, Mernach, Pfeterhaufe, Mulpach, Riefpach, Buxweiler. Feuda huius dynastiae sunt: Moiemontanum, Blochmontanum, Loewenberg, Liebenstein, Leimen, Pieterthal, Waldeck, Reineck, Rottersdorf, Ober- und Niederhagenthal, Liebenweiler, Durmenach, Münchendorf. Regio ipsa non satis fructuosa, multisque olim bellis vexata, fortes ut solet incolas tamen habet. Ipsa sub Austraco imperio perthepe oppignorata fuit. Optima pars Comitatus Pfirretensis, dynastia Pfirretensis est, eaque uberrima. Id in genere annotatum esto, paucas esse regiones, quae non aliquoties ab Austracis oppigno-

pignoratae fuerint. Castrum in ea est, cum oppido, primum Altkirch, quod a Ducibus Aultriacis saepe frequentatum est. Maioratus habet sex: Maioratum ad Laram, Maioratum Vallis Hirtzbach, Maioratum Bettendorf, Ballersdorf, Ilfurth, et Hochstett. Feuda sunt haec: Heimersdorf, Hagebach, Hirtzbach, Heydweiler, Freningen, Luenfelsweiler, Karspach, Brunstatt, Riedenheim, Pfatstatt, Bits, Zehenheim, Ilzbach, Lauterbach. Alia dynastia est Thannensis, cuius caput erat castrum Engelburg, a quo non multum abest Thanna oppidulum, quod varia privilegia, varios magistratus, varia denique fata habuit. Dividitur autem dynastia haec in iudicium oppidi, duas praeterea Advocatias, et quatuor Maioratus. Iudicium ipsum in maioratus minores iterum dividitur. Advocatiae sunt, Burshaupten et Traubach, quae iterum in maioratus minores distinguuntur. Maioratus denique maiores sunt Balschweiler, Sultzbach, Reiningen, Risbach. Feuda habet: Schweighausen et alia. Alia Dynastia est Belfortensis, in qua est primum castrum, deinde oppidum Belfort, ab amoena regione ita dictum. Dynastia ipsa in quinque districtus tribuitur: Advocatiam Belfortensem et Ingellodensem, Afliliensem Maioratum, Rosemontanum et Deleuse Dominium. Deleuse originem et fata laudat Auctor tractat. Deleuse varia in se complectitur: habuit enim olim decem vicatus, et feuda Florimontanum, Montrochense, Granvillariense, ac Froburgense. Dynastiae Belfortensis rationem, indolem praeterea terrae, et fata, pluribus Auctor noster declarat. Dynastia nunc explicanda est Rothemburgensis, cuius fata primum, deinde etiam Parochia Pfaffenlis, quae eo pertinet, et castrum Koppach, describuntur. Dynastia Landseriana castrum et oppidum Landser complectitur, et Scultetatus, namque ita divisa est. Praefectura superior tres Scultetatus habet, Landserium, Kappelen, Ober-Michelbach; quo etiam vici referuntur, Dietweiler, Schlierbach, Bladoltzheim. Inferior Praefectura quatuor Scultetatus habet, Habsheim, Rixheim, Suwisheim, et Othmarsheim. Feuda Landseriana sunt Huminga, Bartenheim,

heim, Sirentz, Ober - et Nieder - Steinbrunn, Brubach, Escholtzweiler, Zimmersheim, et alia quaedam. Habet vero ibi etiam ecclesia Basiliensis quaedam feuda, Haegenheim, Burgfelden, etc. De origine et fatis varia deinceps, sed, quod semel annotasse suffecerit, minime iam ista possunt exscribi, quod minutiora sunt. Masonianae Dynastiae, Masonis monasterium Saec. VIII. cond. nomen dedit. Maioratus ea habet duos, superiorem et inferiorem. Iam de variis Dynastiae fatis. Senheimium sequitur. Frequens oppidum ita dictum, ad quod pertinet etiam Steinbach et Birlingen. Venimus iam ad ditionem Ensisheim, olim vicum, deinde urbem. Variis Ensisheimenses gavisi sunt privilegiis. Ratio reipublicae qualis fuerit, quasque possessiones tenuerint, ea de re plura dicuntur. Sequitur Dynastia Isenheimensis, minima illa ex omnibus quas recensuimus. Olim Abbatiae Murbacensis patrimonium fuit, variasque rerum mutationes experta est. Pertinent ad eam vici: Ostheim, Merxheim, et Retersheim. Feuda sunt praeterea, quae variis nobilium familiis collata, nulli tamen Dynastiarum annexa fuerunt; cuius generis sunt Staffelfelden, Moyenheim, Hattstat, Voegtlinshofen, et Egisheim castrum, cum vicis quinque, Oberensheim, Oberheringheim, Niederheringheim, Holzweiler, ac Wickersweiler. In comitatu Egisheimensi id animadvertas, olim satis clarum fuisse, nunc autem plurima obscuritate esse involutum; nam in partes disceptus, aliis ditionibus accessit. Horburgensis comitatus, castrum Horburg et Anfoldshiem, Sundhofen, Appenweyer, Wolfgangshiem, Algolsheim, et Volgelsheim, Dürren-Luzen, et nonnullos alios viculos minores habet. Feuda a comitatu Horburgensi pendent, castrum Barbenstein, vicique Kunheim et Baldenheim. In territorio Horburgensi nunitissimum praeterea oppidum est Neobrisacum, porro vici Wettolsheim et Widenfol. Dynastia Richovillana ab oppidulo Reichenweyer, quod ibi primum est, appellata fuit. Vici eo referuntur Hunavilla, Ostheim, cum vicis Altweyer et Biltlein. Quae mutationes rerum ibi fuerint, diligenter Auctor exponit.

Mun-

Mundatum Rubeacense, ita enim dicitur, nunc nobis est considerandum. Emunitas haec Rubeacensis antiquissimum est ecclesiae Argentinensis patrimonium. Pertinet eo Ilenburgum castrum, porro civitas Rubeacum, olim Regum Meroveadum amoena sedes. Valida urbs fuit, sed propter id ipsum bellicorum calamitates quamplurimas experta. Formam agminis apud Auctorem videris. Pfaffenheim, praestans vicus, e rudibus trium arcium quasi surrexit. Vici eo pertinent Gebersweiler, Sulzmatt, Westhalten, Orschweiler, Gundolsheim. Castrum etiam olim fuit Spiegelburg, quod dirutum est. Advocatia, quam Sulzam mundaticam appellant, complectitur primum oppidum Sulzam, de quo varia memorata digna referuntur; porro viculos Wunnenheim et Rimbachzell. Tertia Emunitatis Advocatia, ex Egisheim, Wettelsheim, et Morschweiler, componitur. Feuda ab Emunitate pendent Freundstein, Olweiler, Herlisheim, Schrankenfels, Iungholz, Sulzbach, oppidum St. Crucis. Vici quoque huc olim pertinuerunt, Wolfenheim, Bliensweiler, et Dingsheim, iam diruti. Iam qualis olim fuerit facies et ordo Emunitatis Rubeacensis, quae mutationes, ea de re varia mementur. Quo in loco subit mirari inconstantiam rerum humanarum. Adeo omnia sursum deorsum ferri, ut urbes vici, vici urbes fiant, castella terrae nequentur, et nova alia aliis in locis surgant. Iam nisi ex hoc intelligitur, quam minime deus nostras curas velit in terra occupari; si hoc inter has clarissimarum arcium urbiumque nudam memoriam non discimus, certe nunquam discemus. Murbaconsis Abbatiae territorium tres Advocatias habet. Primam Gebvillanam, in qua primum est urbs Gebvilla. Incrementa, fata, et iura, magistratusque rationem, et civis qui fuerint, non sine voluptate lector cognoscat. Fuerunt in ea regione tria castra, Hugstein, Angraet, et Ungerstein, de quibus mox. Vici ad Advocatiam Gebvillensem pertinent, Bühel, Lautenbachzell, Sengern, Bergholz, Bergholzzell. Hugstein et Hohenruff, castella, iam nunc non nisi in rudibus visuntur. Watvillana, altera Advocatia, habet oppidum Watvillam,

de quo varia possunt legi; Uffenholz deinde, et Herrenfluch, castrum. Tertia Advocatia est vallis St. Amarini, cui adiacet oppidum St. Amarini, quod ad eam Advocatiam pertinet, veluti et castrum dirutum Fridburg. Vici praeterea Waeslerling, Ransach, Mosch, Moschbach, Werscholtz, Geishausen, Altenbach, Goldbach, Neuhausen, Weiler, Bitschweiler, Orbey; praeterea Storckenfon, Molau, Hufen, Mitzach, Malmersbach. In valle superiore vero, nam antea de inferiore agebamus, sunt castrum Wildenstein, saepe illud expugnatum, et vici Greuth, Odern, et Vellingen. Fata vallis ipsius, et Advocatiae, adiciuntur. Feuda Marbacensium et Nobilium possessiones sunt: Angraet, Ungerstein, Hufenburg, Hirtzenstein, Stoerenburg, castra: vici Berweiler et Beroltzweiler. Observationes variae de Abbatia Marbacensi sequuntur. Collegiata Lautenbacensis, quam dicunt, possidet primum Lautenbach, sedem illorum Canoniorum, Schweighausen, Linthal, et Hoeffen. Dynastia Bollvillana habet castrum Bollweiler, et Feldkirch, Bulversheim, Regisheim, Heimsbrunn, et Flachsland. Fata Dynastiae huius recensentur. Dynastia Landspurg habet castrum olim facile nobilissimum Landspurg praeterea Wintzenheim, Turckheim, Morschweiler, Ingersheim, Katzenthal, Ammersweyer, olim villam regiam, postea oppidum, quod varia iura adhuc habet; Kiensheim oppidum, Sigolsheim, et Lagelnheim, vicos. Fata dynastiae, et quomodo dominos mutaverit suos per saepe, auctor deinceps exponit. Dynastia Rappoltsteinensis nomen habet a Rappoldo, viro ditissimo Saec. VIII. Aedificaverat ille in rupe arcem, Hohe-Rappoltstein dictam; et sunt ibi duo alia castra, Girperg et Gros-Rappoltstein. Oppidum quoque adiacet primum, Rappoltzweiler. Olim satis incrementorum cepit. Coenobia varia in ea regione fuerunt, nunc maximam partem diruta. Est deinde etiam Praefectura Gemariensis, in qua est castrum et oppidum Gemaria, variis olim et diversis fatibus obnoxium; quo pertinent etiam vici, Illheufen, Heidolsheim, Musig, Breitenheim, Onenheim, et Iebsheim. Praefectura Bergheimensis

mensis, in qua est vicus Bergheim qui in urbem excrevit, de qua dignissima notatu apud nostrum invenies, ut et de factis iuribusque civitatis. Vici adiacent Rorschwayer, et Rodern. Quarta praefectura est Zellenbergensis, ab oppidulo Zellenberga appellata, quod olim munitum fuit, cum castello suo. Vici eo referuntur, Beanweyer, Haufen, Weiler. Quinta praefectura est Heiteheimensis, in qua est primum vicus Heiteheim, deinde Kustenhard, Balgau, Weckolsheim, et Dürren-Logelheim, etiam eo referenda sunt. Sexta praefectura primum oppidum habet Wihr, unde Wihrensis cognominatur, et castrum Girsburg, varias utrumque in bellis calamitates expertum. Vici adnexi sunt Walbach et Zimmerbach, Plaxburg praeterea castrum, vici Girsbach et Girsbach, Wasserburg destructum castellum cum vico. Praefectura Wihrensis indolis feudalis nunc est. Septimum locum obtinet praefectura Orbeana, quae est in valle Orbeana s. St. Urbani. Hohenack castrum, quod multas mutationes rerum subiit, aliud castrum Iudenburg, vici et parochiae: Orbey, Urbach, Schmierlach, Diedolshausen, Zell, et septem alii viculi ad eam pertinent. Omnes sunt binomines, aliter Gallice, aliter Teutonice dicti. Octava ordine est praefectura Markirchenensis, quae a loco potiore Markircha ita appellatur. Est ea vero in valle Leberia. Eam constituunt Eckerich castrum, Weyersburg, Markirch oppido similis vicus, et alii viculi, Fordelbach, St. Blasii, Eckerich, Zyllhardt, Klein-Leberau, Oberdorf, et hi binomines. Pertinuerunt ad hanc Rappoltsteinensem dynastiam etiam plura loca, quae nunc ad alias concesserunt. Universa feudalis est, dominio directo eius inter plures diviso. Tandem urbs Bergheim ei adnumeranda etiam est.

Accedimus iam ad Landgraviatum inferiorem. Nam cum Alsatiae Pagus in duos Pagos minores dividatur, Sundgoviam et Nordgoviam, atque unaquaeque peculiarem iurisdictionem habeat, in Sundgovia Landgraviatus superior, in Nordgovia inferior constitutus est. Partes Nordgoviae tunc fuerunt, Hattgovia, Wasgovia, Spirigovia, Pagi; quae deinde diviso paulatim defe-

defecit, cum Proceres, imminuta Landgravorum auctoritate, ipsi summa quaeque sibi vindicarent. Inter dominia in Landgraviatu inferiori sita, Landgraviatus ipse strictiore significato dictus olim eminuit; sed terrae Landgravales non semper unae eademque fuerunt. Feuda tunc ibi erant alia Imperii, quae auctor dicit, et subfeuda; alia Feuda Lotharingica, nec minus feuda Moguntina, feuda ecclesiae Argentinae, et subfeuda, Murbacensia etiam. Quin etiam nonnulla quae allodia Landgraviatus essent. Sed totus ille Landgraviatus distractus deinde est ita, ut interiret penitus. Episcopus autem Argentinus, in terras ex Landgraviatu acquisitas, Landgravicam quoque iurisdictionem accepit; quam totam distractionem lites infinitae subsecutae sunt. Iam de insignibus Landgraviatus, et veterum Landgravorum, quaedam non iniucunda subiiciuntur. Sittit se itaque nobis primo loco territorium Episcopatus Argentinae, quod dividitur in septem praefecturas: Tabernensem, Kocherspergensis, Dachsteinensem, Schirmeckianam, Bensfeldensem, Marckolsheimianam, Waizenauigianam. Caput praefectarum episcopatum est Tabernensis, in qua est urbs Tabernae, a Romanis, ut nomen arguit, condita. Fata oppidi, ad annorum ordinem, diligenter redegit Schoepflinus. Vici eius praefecturae sunt, Sornhofen, Steinburg, Waldolvisheim, Klein-Goefft, Ottersweiler, et Munolsweiler. Castra porro Hoh Barr et Greffenstein. - Secunda praefectura est Kocherspergensis, a castro Kochersberg ita dicta: pertinet eo et castrum quod diximus, et vici Gugenheim, Rohr, Kuenheim, Dürningen, Ginsheim, Pfetisheim, Truchtersheim, Criecheheim, Dingheim, Offenheim, Dossenheim, Klein-Franckenheim, Avenheim, Neugartheim, Utelnheim, Wilgotheim, Zeinheim, Rangenheim, Knoersheim, Westhausen, Iedersweiler, Kraftatt, Meinolsheim, Lupenstein, Leutenheim, Fridolsheim, Sellsheim; eo pertinuit etiam vicus Bettbur, qui tamen periit. Tertia praefectura est Dachsteinensis. Inest ei Castrum et oppidum Dachstein, variae fortunae utrumque, sed castrum nunc plane dirutum est.

eff. Molshemium deinde, civitas, cuius fata ad ordinem annorum Auctor congescit. Vici praeterea Gresweiler, Rosenweiler, Bischofsheim, Griesheim, Altorf, Arnoldsheim, Ergersheim, Wolcksheim, Avelsheim, Thalheim, Sulz, Biblenheim, Bergbietenheim, Hindlsheim, Lipsheim, Holtzheim, Hürtigheim. Sed quod semel annotasse suffecerit, non omnes hi vici toti, sed dimidia saepe, tertia etiam haud raro et quarta pars, quotquot haecenus territorio Argentinenfi annumeravimus, Episcopo sunt subiecti. Quartum locum obtinet vallis et praefectura Schirmeck. Castrum ibi est et subiacens oppidum Schirmeck; sed principem locum obtinet oppidum Mutzig, cum adiacente castro satis munito. Vici sunt Hemolsheim, Wege, Dingsheim, Still, Heiligenberg, Hailach superior et inferior, Gersburg, Urmst, Lutzelhauen, Wich, Netzenbach, Herispach, Wackonbach, Grendelbruch, Muckenbach, Raus, Steinbach, Schwartzbach, Berenbach, Nafsweiler, et alii olim vici, qui vero nunc disparuerunt. Praeterea in Schirmeckiana praefectura fuerunt olim Girsbaden, Ringelstein, Hohenstein, Nideck, quatuor castra. Fata praefecturae, et iura in eam episcoporum, sequuntur. Nos vero ad quintam praefecturam pergimus, Bensfeldensem. Omnium amplissima atque ditissima, quae complectitur Bernstein castrum; Bensfeldam urbem, cuius res, quae olim acciderint, diligenter observatae sunt; castrum Hufen, Elegia, Danbach, et Rhinovia, cuius utriusque historiam paucis A. complexus est: veluti id nunc in universum monitum sit, auctorem de unoquoque loco, praefertim maiore, solere addere, quid memorabile acciderit, aut in loco ipso, aut propter illum. Alii vici sunt, Eptich, Eichlshaus, Kolweiler, St. Petrus, Northausen, Kertzfelden, Stotzheim, Bheisweiler, Iersweiler, Nothalten, Hüttenheim, Sermerheim, Kogenheim, Ebersheim-Münster, et Sand, Matzheim, Schaeferheim, Herbolzheim, Rosfelden, Frieienheim, Wittsheim, Bindern, Hiltzheim. Sexta praefectura Marckolheimensis dicitur. In hac est ipsum Marckolshemium, vicique supra hoc oppidum siti in Alst. a

superiori, Urfenheim, Baltzenheim, Artzenheim, Elfenheim: infra Marckolsheimium, in Alfatia inferiore, occurrunt Hessenheim, Richtoisheim, Schwabsheim. Plerosque hos vicos Landgravii inferiores ab episcopis, et ab his alii, tenuerunt in feudum. Septima est Wantzenaugiensis praefectura. Accententur ei vicus Wantzenaugia, Honau vicus in insula Rheini, Reichstett, Gamsheim, Suvewegersheim, Weyersheim. Transrhenanae Episcopi Argentinenfis terrae duas in praefecturas, Oberkirchensem et Ettenheimensem, sunt divisae. Oberkirchenfis itaque praefectura habet haec: Oberkirch et Oppenau, oppida, Renchen, Cappel, Sasbach et Sasbachwalden, Ulm et Waldulm. Ettenheimiana habet Ettenheim, oppidulum, Ringsheim, Gravenhausen, Cappel, Ettenheimweiler. Atque haec quidem trans Rhenum sunt. Iam quoniam de episcopi ditioribus exposuimus, etiam Capituli eiusdem ecclesiae terras videamus. Bannus Comitum, cuius caput est castrum Franckenburg: vici insuper Breitenau, Grube, Gerute, Hirtzelbach, Dieffenbach, Neukirch, S. Moritz et Kessenholz. Eodem pertinet Ebersheim, Erstein, Krafft, Eschau, Berse oppidum; vici Nabor, Geispoltzheim, Lampertheim. Feudalem curiam Argentinefis ecclesiae, quoniam toties insigniter mutata est, Schoepflinus in veterem, median, atque novam distinguit. Veterem et median, si cui talium rerum curioso volupe est cognoscere, apud auctorem ipsum optime evolvet, per enim accurate his de rebus egit: nos tantum ea feuda recensimus, quae ad novam sive hodiernam respiciunt, idque ordine quantum licet alphabetico, cum auctore. Sunt vero Achenheim et Schaftolsheim, Andlavium, Speberg, Valf, Duttelnheim, Helmansgereuth et Bliensbach, Berstact et Olvisheim, Bettweiler, Bischofsheim, Bollenheim, Buesweiler, Düppichheim, Ebenheim inferius, Duttelnheim, Moißéshheim et Flecksburg, coniuncta, Enshheim, Geispoltzheim, Gurbaden, Ichtenheim, Illkirch, Mulhausen, Olenheim, Ramstein, Osthofen, Vendenheim, et Weid. Sunt vero et alia ecclesiae Argentinefis feuda,

caque

eaque multo praestantiora, sed quae aliis in locis ab auctore recensentur. Terrae sequuntur Spirensis episcopatus, et huic coniunctae Praepositurae Weissenburgensis, quotquot earum in Alfatia sunt sitae. Itaque ad Alfatiam haec tres praefecturae pertinent, Lauterburgensis, Madenburgensis, et Dahnensis; quibus subiunguntur duae Weissenburgicae, Altenstadiensis et San. Remigiana. Lauterburgensis praefectura habet Lauterburg et Lockgrim, et Rheinzabern, oppida, vicisque Mottle et Neeweiler, Scheibenhart, Nider-Lauterbach, Salmbach et Aichbach, cum annexis. Secundae praefecturae caput est castrum Madenburg, indeque pendent quinque vici, Artzheim, Eschbach, Ranfchbach, Waddhambach, Waldrorbach. Dahnensis praefectura constat ex Alt- et Neu-Dhan, castris, et viculis Dhan, Hauenstein, Fischbach, Bruchweiler, Erweiler, Schindhart, Hinderweidenthal. Altenstadiensis praefectura primum vicum habet cognominem, et praeterea Schweighofen, Schleithal, et Ober-Seebach. Ultima est praefectura San. Remigiana, cuius caput est castrum San. Remigense, cui adiuncta sunt tria alia castra, St. Germani, St. Pauli, et S. Pantaleonis, sed destructa. Feuda habet Arnsberg, Altorf, Barbelstein, et sic porro. Alia feuda ab hac praepositura dependentia Domus Badensis habet: Cuppenheim oppidum, Oberdorff, Elchesheim, Moersch, Au. Varia etiam Leinigenfes Comites, Günstadium oppidum, Affenheim, Sausenheim, Oberckheim, Kirchheim, Schweigen, et Weisheim. Feuda quoque sunt: Hochhausen, Ober-Eslingen, et Danstatt. Iam terris Alfatice episcopi Spirensis Palatino-Alfatice subiunguntur, quarum nonnullae etiam commutatae aliquando sunt. Cesserunt autem Palatinis Comitibus per emtionem, feudum, pignus, arma, et sic porro. Quarum primae sunt Palatino Electorales. Decem praefecturas minores constituunt. Prima est Germersheim, oppidum olim imperiale, cum castro. Habet vero decem vicos; quatuor trans flumen Queicham, Weingarthen, Bobingen, Klein-Fischlingen, Zeisheim; cis Queicham Sondernheim, Hert, Belheim, Knittelsheim, Ottersheim.

Trans Rhenum vicum Dettenheim. Praepositura Hertensis secunda ordine est. cum vicis Leimersheim, Kuart, et Neupfortz. Tertia est Hagenbacensis Advocatia, in qua castrum et oppidum Hagenbach, et vici Bergen, Pfortz, et Forlach. Neuburg et Neuburgweiler trans Rhenum. Selsensis praepositura quartum locum habet, quae aliquando Abbatiae patrimonium fuit, nunc ad Electores Palatinos transit. Selsa itaque civitas, Badensis aliquando ditionis, deinde imperialis, nunc Palatinae: vici eo pertinent Münchhausen et Kesseldorf. Saepe quoque hac in parte mentio fit vicorum a Rheo ablatorum, unde quis vehementiam patris fluviorum, ut aliquando dictas est, cognoscat licet. Quinta est Billigheimensis, in qua sunt Billigheim, Steinweiler, Rohrbach, Inpffingen, Erlebach, Clingen. Sexta est Clingenensis, ubi fuit Clingen'se Monasterium, quod suam Emunitatem sive Mundatum habuit, cuius erant villae Begelingen, Hibodesheim, et Selehoven, Modenbach, Plellweiler. Septima est Dynastia Landeck, castrum, ad quod referuntur quatuordecim vici. Septima est Birckenherthensis, cum vicis Reichsdorf et Bollenborn. Nona vallis Sibelingen, quae quatuor loca comprehendit, Godramstein, Sibelingen, Burckweiler, et Gleisweiler. Decima est Utersthal, cum vicis Eullersthal, Grevenhausen, Merleheim; villisque Geilweiler, Rodenbach, Breitwis, Hilipach, Laubersthal, Eschbach, Stockwies, Bergwies, Lauberwalt. Iam de terris Palatino Bipontinis videamus. Tres praefecturas habet ea ditio, si a comitatu Luzelfsteinensi discesseris, Tabernaemontanam, Gutenbergensem, et Bischwillensem. Prima reliquis maior est, et quinque minores praefecturas habet: Neucastel, Barbelroth, Cleburg, Weglenburg, et Anweiler. Caput omnium est Bergzabern. Tabernas montanas latine dicunt. Praefectura Neucastel, praeter arcem ita dictam, habet Leinsweiler, Ilbeheim, Franckweiler, Albersweiler. Praefectura Barbelroth habet hos vicos: Barbelroth, Druschweiler, Cappellen, Oberhausen, Dierbach, Hergersweiler, Winden, et Müllhofen. Praefectura

Etura Cleburgensis castrum Cleburg, cum vicis Rott, Steinfelz, Oberhofen, Ingolsheim, Hunsbach, et Hoffen, Catharinaeburgum, Bilenbach, Kefenach, Schoenenburg. Quarta praefectura est ea, quae ab arce Wegelnburg nomen habet. Adscripti sunt Wegelnburgo vici: Schoenau, Hirtzthal, Notweiler, Rumbach. Quinta est Praefectura Anweiler, in qua est celebre castrum Trifels, et civitas Anweiler. Gutenbergenesis Dynastia castrum habet Gutenberg, Minfeld, Freckenfeld, Kandel, Minder Schlag, Hefel, Nieder et Ober Otterbach, Volmersweiler, Rechtenbach, et Doerenbach. Tertia Praefectura Bischvillensis duo tantum loca comprehendit, Bischweiler et Hanhoven. Landgraviatui et Ecclesiasticis ditionibus succedunt Comitatus. Itaque Auctor optima quaedam de veteribus Comitatus eius regionis enarrat: nos vero iam ad Werdensis, Dagesburgensis, Lucelsteinensis Comitatus expositionem transeamus. Primus Comitatus Werdensis est. Habet autem Alsatia inferior tres Werdas, quae saepe inter se confunduntur. Sed hanc, quae caput huius comitatus constituit, discriminis causa Landgravialem dicunt. Multa sunt loca, de quibus non satis constat, an ad nostrum Comitatum pertinuerint, propter obscuritatem temporum. Comitatus Dagesburgensis continetur castro Dagsburg, cui adiacet vicus eiusdem nominis, uti et Haube, Schaeferhof, Hohmert, Hartberg, Walschied, Abreswiler, Weyher. Pertinent eo etiam Angusta, Nivea, et Wolflingia valles. Comitatus Lucelsteinensis complectitur castrum Lucelstein, cum oppidulo suo, et castrum Instal. Reliqua loca comitatus in septem Scultalias distinguuntur: 1) Weinberg; 2) Lohr, Petersbach, Frohnmtahl, Diefenbach, Hinsberg, Puberg, Wingen; 3) Hambach, Volsburg, Busweiler, Rostey; 4) Bettweiler, Durstel, Adamsweiler, Gungweiler; 5) Behrlingen, Pfaltzweyer, Weschem, Craufthal, Schoenberg, Eschberg; 6) Hauckweiler, Wintersberg; 7) Zillingen. Possederunt vero Comites Lucelsteinenses olim etiam plures terras, sed quae iam in aliorum potestatem devenere. Subiungimus nunc Comitatus Dynastias. Dynastia Vileriana,

loriana, quae nomen ab oppidulo Vilerio traxit, Villorium, sed et castra Ortenberg, Ramstein, et Bilsstein: vicos Scherweiler, Dieffenthal, Petersholtz, Hohwart, Weiler, Erlenbach, Trimbach, Bassenberg, Lach, Mittelscher, St. Martin, Meisengott, Engelspach, Steige, Breitenbach, Colroy, Roschbach, Salzheim, Steinberg, Seel, Spitzenberg, Neuburg, et Bruche, in se complectitur. Historia eius dynastiae, sicuti et reliquarum unicuique, quod semel annotasse sufficiat, annexa est; sed id huc tranferre, librum esset conferbere, non recensioem. Kung-burgense dominium solo e castro Hoh Kunigsburg, et vico Orschweiler, consistit. Dynastia Rupisvalleasis, castrum Stein, s. Rupis, habet. Vici et villae Rothau, Neuwillers, Oberrothau, Vildersbach, primam parochiam; Solbach, Urbach, Valdersbach, Bellefosse, et Schoeneburg, villaque les Huttes, secundam efficiunt. Dynastia Barrensis sex locis, Barr, Mittelbergheim, Heilgenstein, Gertweiler, Gockweiler, et Burgheim, componitur. Dynastia Waffelaheim, nam dynastiam id auctor appellat, quod Baroniam solemus dicere, sequitur. Praeter Waffelhemium hanc Dynastiam componunt Brechlingen, Fridenheim et Utelnheim, vici. Dynastia Marleientis castro ita dicto, vicisque Kirchheim, Odrasheim, Northeim, et castro Cronenburg, constat. Marca Maurimonasteriensis habet oppidum Maurimonasterium, primo monasterium, deinde villam, nunc oppidum; Geroldseckium maius et minus, castra, vicosque Lochweiler, Reutenburg, Singrist, Sahlenthal, Dimsthal, Hegenheim, Thal, Gotthenhausen, et villas Schwaebweiler, Waldhofen, Hengweiler, Buren, Sindelschhofen; quae ecclesiasticae ditio- nis S. Martini sunt. Dynastia Ochsensteinensis sequitur. Ochsenstein igne deletum est, sed vici ab eo pendebant permulti, qui nunc aut deleti sunt, aut ad alios dominos translati. Dynastiam Hunenburgentem effecerunt Hunenburg et Wassenstein castra. Dynastia Herrenstein e castro cognominata, et vicis Dettweiler, Dofenheim, Rosenweiler, Kugelberg, Hattmatt, constat. Dynastiae Lichtenbergensis est castrum Lich-

Lichtenberg. Habet vero illa nomen a castro hoc Lichtenberg, nunc exciso, Praefecturaeque componitur 1) Buchweileriana, in qua est oppidum Buchweiler, vicique Hoh-Franckenheim, Hoh-Azenheim, Mönchenhofen, Nieder-Sulzbach, Utweiler, Gichtweiler. Allodiales huius praefecturae vici sunt: Riedheim, Bofelshausen, Breunshausen, Dunzenheim, Dürningen, Ernolsheim, Geisweiler, Gimbrecht, Griesbach, Hattmatt, Insheim, Isenhausen, Kirweiler, Melsheim, Reitweiler, Wichersheim, Wilshausen, Woellenheim, et Zebersdorf. Praefectura Ingovillana constat ex oppido Ingweiler, vico Ober-Sulzbach, oppido Neuweiler, et vicis Ingenheim, allodialibusque Lichtenberg, Wimmonau, Reippertsweiler, Selhof, Fullengarten, Schillersdorf, et Mietesheim. Tertiam praefecturae efficit Pfaffenhofen oppidum, vicique Altorf, Eckendorf, Ober- et Nieder-Motern, Schalckendorf, Schweindraheim. Etiam Offweiler et Engweiler huc pertinent, cum Bischofsholz. Quarta praefectura est Brocomagensis. Ibi est Brocomagus, cum vicis Krautweiler, Gries, Waltenheim, Kurtzenhausen et Weitbruch, Mittelhausen, Gendertheim, Eckwersheim, Hoerdt, et Bietlenheim. Wolfshausen praefectura duobus vicis componitur, Wolfshausen et Hangeubietenheim. Sexta est Westhofensis, quae complectitur oppida Westhofen et Balbronn, vicosque Tronheim, Wolsheim, Ahlenweiler, Reinhardsmünster, et Hengweiler, cum villa Haberacker. Praefectura Woerdenensis habet oppidum Woerd, praetereaquo Gersdorf, Mitschdorf, Lampersloch, Prouschdorf, Dieffenbach, Oberndorf, Spachbach, Moersbronn, Ehorbach, Griesbach, Nider-Steinbach. Octavum obtinet locum Hattensis praefectura, in qua sunt vici Hatten, Ober-Betschdorf, Nieder-Betschdorf, Schwabweiler, et Reimersweiler, Rittershofen, Köhlendorf, Leutersweiler, Büchel. Nona Offendorfiana, vicos sub se continet: Offendorf, Herlisheim, Rohrweiler, Drufenheim, et Oberhofen. Diruta castra Lichtenbergicae ditionis sunt: Hunenburg, Winstein, Arnspurg,

Iperg, Philipps-Burg, Falckenstein, et Wasenstein. Trans Rhenum vero sunt duae praefecturae, Lichtenaviensis, et Wilstadiensis. Illa oppidulum Lichtenau; haec hos vicos complectitur: Wilstaett, Korck, Odelshofen, Neumühl, Querbach, Eckartsweyer, Hosselhurst, Hohnhurst, Legelshurst, Bolzhurst, Sand, et Avenheim. Nova vero deinde praefectura accessit, Lembergensis dicta: in qua est Lemberg, castrum antiquum, et Pirmonens, cum vicis Winzlen, Gerspach, Fohrbach, Froeschen, Eischweiler, Hoh-Einod, Burgalben, Donnieders, Münchweiler, Rupertsweiler, Vinnigen, Impach, Trulben, Hult, Eppenbroun, Kroppen, Riedelberg, Simpten, Erlenbroun, Schweichs, Obersteinbach, Fischbach, Reiffel, Baerenthal, Philippsburg, Mühlenthal, Leitzelthal, Liespach, Hungerspühlerhof, Haseneckerhof, Grandfilscherhof, Ketterichhof, Ruhebanckerhof, Saltzweg, Glaskempton, Stophansbrunnen, Felsenbrunnenhof, Stiedersbach, Kahlisley, Erlenkopf, Petersbrunnenhof, Fischerhof, Reinhardshof. Feuda sequuntur quae ad hanc Dynastiam pertinent: sed nos haecenus in pagis et castellis recensendis ideo longiores fuimus, ut eruditi homines, harumque rerum periti, cognoscerent claro exemplo, quanta sit Schoepflini nostri in his rebus diligentia atque cura. Iam vero Dynastias summam tantum percensebimus, quae ipsa per se satis cupidos lectores nostros faciant, ad cetera cognoscenda. Sunt autem haec Dynastiae: Oberbronnensis; Fleckensteinensis, in qua sunt novem Scultariae, Fleckensteinensis, Sulzenis, Roederensis, Riedensis, Weitersweilerana, Hochweilerana, Lembacensis, Trimbacensis, Nieder-Seebacensis; alia loca etiam olim huc pertinebant, quae nunc ad alias ditiones sunt translata. Subiungimus Praefecturam Kuzenlufianam. Dynastia Schoeneck et dominium Hohenburg sequuntur; quae excipiunt vici Imperiales Advocatae Alfatiae: praefectoriales etiam appellabantur. Praeest illis administrator Imperatoris et Imperii vicarius, quem Advocatum dicunt. Numerus ipso modo maior, modo minor fuit: iam vero sunt triginta et quatuor.

quinque, quos auctor ordine recensuit. Sequitur caput apud auctorem nostrum, quod de *varijs dominijs* inscribitur, continetque feuda imperialia, nunc vero regia, Lotharingica, Palatina, Württembergica, Rappoltsteinensia. Occurrunt vero etiam Feuda episcopatus Basileensis, Metensis, Abbatiae Andlaviensis: Allodia Nobilium, ecclesiarum, et civitatum liberarum dominia. Magnum quoque numerum constituunt, quos Argentina, Hagenoa, Seltstadium, Ehnheimium, Weissenburg, Landavia, et Basilea possidet, vici; praeter integras dynastias, quas Argentina et Colmaria tenet. Lotharingicae etiam in Alsatia terrae patrimoniales non paucae sunt. Iam de civitatibus Imperialibus A. scribit, quae sub Imperio Germanico fuerint. Sub Francis rara erant oppida; sub Germanis oppida quidem, sed non munita; sub Gallico autem imperio nunc etiam munitissima. Itaque origo liberarum civitatum fuit haec. Initia parva, ut solent omnium fere urbium esse; pluribus deinde ob multitudinem commodorum eo transmigrantibus, incrementa sensim coeperunt capere. Aliae tunc imperiales, aliae provinciales dictae. Imperiales iterum aut paelitiae, aut exentitiae, aut privilegiatae. In provincialibus quoque alia minus libertatis habuit, alia plus. Aliae earum Episcopis et Abbatibus, aliae Ducibus, Landgraviis, aliae vero Comitibus, Dynastis, Nobilibus, quin etiam Civitatibus imperialibus paruerunt. Imperiales vero etiam immediatae dicuntur, quae olim soli quidem Imperatori subiectae erant, non tamen autonomae, sed per praefectos ab Imperatoribus missos solebant regi, atque in hoc etiam alia altera liberior erat, quamobrem aliae olim Imperiales, aliae vero liberae appellabantur. Et ut fortius resistere insidiatoribus suis coniunctas possent, Caesar eas permovit, ut se arcto foedere conducerent, quod Alsaticae civitates Imperiales ultro fecerunt; unde notissimum est in historia nomen Decapoleos, cuius rationes, connexionem, et iura, pluribus enarrat Schoepflinus. Itaque quid Advocatus, quid Advocatia communis fuerit, quamque habuerit vim, age, videat.

videamus. Erat autem Advocatus procurator rerum imperialium in Alsatia. Aliquando plures, aliquando pauciores civitates ad unam Advocatiam pertinuerunt. Sed Caesarei Advocati plures etiam pro diversis regionibus erant; sicut et ceteri principes, quibus esset aliquid in Alsatia proprii, tales procuratores sibi leverunt. Sed iam de *Argentina* ipsa videamus, digna erim est, cui considerandae tempus studiumque impendamus. Antiqua est urbs, nam Saeculo V. Argentorato ab Alemannis vastato, haec superstructa fuit; primum satis arctis limitibus, sed deinde passim addita parte aliqua. Iam olim pro ratione eorum temporum munita, sed id sub Gallico imperio longe accommodatius ad nostrorum temporum usum factum est. Longus est auctor in aedibus sacris, monasteriisque, quae Argentorati sint, describendis, quod non sine summa voluptate potest cognosci; videtur enim haec legentes quasi in ipsis clarissimae urbis fundamentis versari, quodque ut sine itineris molestia fieret, nobis, industria Schoepflii, sedentibus licet intueri. Tot quoque aedificia in usum miserorum hominum tot generum, nostra quidem sententia, plus urbem, quam superba palatia, conspicuam reddunt; quoniam hoc divitiarum indicium est, illud pietatis et misericordiae. Publicorum aedificiorum largus numerus. Auctor, ad imitationem vitae humanae, eius urbis aetates, in infantiam, adolescentiam, juventutem, virilem denique aetatem, distinguit. De infantia pauca possunt dici. Sub Salicis Imperatoribus adolescentia coepit, saepe felicibus rebus aucta, saepe calamitatibus turbata, donec post magnam victoriam de suo ipsius episcopo, qui multis magnisque aliorum episcoporum sociorumque auxiliis instructus, libertatem urbis imminuere volebat, reportatam, iuventa *Argentinen*sis reip. inciperet, quae armis concitatissima fuit. Sub Ludovico Bavaro atrox inter cives dissensio orta est, quorum alii a Mulheimis, alii a Zornis steterunt, ut itaque tandem inter has Nobilium discordias plebs summam rerum ad se raperet. Sub Carolo IV, Wenceslao, Sigismundo,

mundo, Friderico IV, Maximiliano I, multa acciderunt, quae digna et iucunda non minus cognita sunt. Sub Carolo V. inter turbas, quas pontifici nostrae religioni imputant, (melius facerent si Hispanicam dominationem facem malorum fuisse dicerent.) Argentina fortiter religionem meliorem amplexa est, defenditque. Sub Rudolpho magnopere utriusque religionis focia se invicem abalienari coeperunt. Bello deinde tricennali urbs religionem veram defendit strenue. Tandem subito in Gallorum concessit potestatem, et pax Risvicensis eam ab Imperio plane divulsit. Iam de mercatibus eius, de iure monetae cudendi, de iure in pontem Rhenanum, de feudis, quibus inveltitur, de sede quam olim in comitiis nostris habuit, de insignibus eius, agitur, quae omnia summa cum solertia tractata ab auctore sunt. Virilem deinceps Argentinae aetatem constituunt tot tantaque privilegia Argentinae, quae ordine ab auctore pro numero suo pertractantur. Dein, postquam haec de publico Argentinae iure dicta sunt, auctor de privato agit, quod nos nunc minime repetimus. De ratione administrandae reip. quaedam, ago, videamus. Errant, qui eam aliquando Ducibus, aliquando Episcopis paruisse putant, quod non est ita: neque enim, quoniam iurisdictio aliquando episcopis fuit, ideo etiam omnino Argentina episcopis paruit. Iam de munere Advocati, Sculteti, Burggravii, et Telonarii, qui omnes Officiales episcopi erant, summa cum utilitate consuli liber noster potest. Ortas vero sunt variae inter urbem et episcopos lites, quae post magnas saepe turbas, transactionibus solebant componi, nihilo tamen saepius saepe recruduerunt. Ceterum regimen tale fuit, ut Missus Caesareus iura fisci exerceret, variis ille nominibus, insignibusque. Nobiles in curias, cives in tribus distinguebantur. Senatus auctoritas et vis, pro ratione temporum, nunc maior, nunc vero etiam minor fuit. Senatus tamen ratio nunc haec est. Triginta creantur Senatores in biennium, qui etiam ius dicunt. Tredecim viri, Quindecim viri, XXI viri, collegia sunt, quae secundam a Senatu dignitatem habent, quique ius dicunt,

dicunt, Praetores atque Consules. De Senatu minore, Scabinis, de iudiciis Tribuum, iudicio lapidarium, varia summa cum voluptate cognovimus. Sub regimine Gallico nova quaedam iudicia orta sunt. Religio Christiana, quae iam sub romano imperio obtinuit, sub Francis deinde et Germanis longe lateque regnavit, sed sensim in pontificiam depravata est, quae saepe vexationibus piorum hominum, rixisque monachorum et parochorum se exeruit. Amplexa deinde Argentina est Lutheranam religionem, et se Protestantibus Ordinibus iunxit. Propensior aliquando in partes Reformatorum, sed deinde Lutherani iterum obtinuerunt. Iudaeorum varia fortuna, modo graviter vexati et eieci, modo recepti, deinde iterum eieci. Ferax doctorum virorum, Gymnasio et Academia floruit floretque. Typographiam Schoepflinus defendit ab Argentinensibus inventam esse, qua de re nos ante annum meminimus plura dicere. Res militares, foedera, morum characterem, agrum, vicosque circa Argentinam sitos, scientes omittimus, ut habeat Lector noster aliquid, quo ad ipsum fontem adeundum incitetur. Primaria Alsatiae post Argentinam urbs est *Hagenoa*; antiquitate, aedibus sacris, monasteriis, publicisque et privatis aedificiis, spectanda. Populus in tribus suas, viginti et unam nunc numerant, divisus; Privilegia, ius cuedendae pecuniae, et insignia, sedem in comitibus imperii, nos hic omittimus. Olim regimen apud nobiles fuit, e quibus Scultetus et Scabini perpetuo duodecim eligebantur, quae deinde variis modis sunt immutata, cum plebs invalesceret. Nunc vero per Praetorem regium, quatuor Scabinos, sex Senatores, regitur. Praeter Senatum, imperiale iudicium provinciale olim *Hagenoae* floruit. Litterarum amans urbs, olim Lutherana, nunc vero Catholica: nam Lutherani iam olim per factiones adversariorum expulsi, nunquam iterum recepti sunt. Commercia, propter situm urbis non possunt satis magna esse. Bellis et petita saepe, et ipsa petit vicinos. De ditione eius reliqua adeatur auctor. *Colmaria* superioris Alsatiae urbs primaria, *Decapoleos* secunda,

cunda, primum villa, deinde vero etiam civitas evasit. De antiquis eius munitionibus, de templis, de monasteriis, ceterisque publicis aedificiis, varia monentur. Privilegia, iurisdictionem, vectigalia, ius cudendae pecuniae, aliaque iura, ne nimis longi praeter necessitatem simus, omittimus; uti et pensiones pecuniae, quae olim fuerint, et insignia urbis. Regimen olim erat hoc, ut Scultetus Caesareus bannum sanguinis, quem dicunt, et alia iura exerceret. Senatus variae mutationes, Statuta urbis varia, religionis forma ea, ut mature meliora sacra sequerentur, quod multis mutationibus obnoxium fuit; nunc Catholica pariter ac Lutherana florent. Ferax urbs bonorum ingeniorum. Ager Colmariensis late protenditur. Bella multa magnaue gessit, acceptis illatisque periculis et damnis, donec sub Gallorum tandem potestatem deveniret; quamobrem Senatus regius, qui universae Alsatiae praeesit, et duabus Cameris constat, in hac urbe sedem suam habet. *Selestadium*, praefectorialium Alsatiae urbium tertia, olim etiam munita, templis, monasteriis, aedificiisque publicis haud infrequens. Privilegiis variis a multis Imperatoribus ornata, iure item cudendae pecuniae, et eo, quod municipale vocant. Regebatur autem per Scultetum imperialem, quod munus dein in Consules seniores duos translatum est. Nunc quidem per Consules regitur, per Senatores, perque Praetorem Regium. Fata urbis varia, religio nunc utraque ibi est. *Weisenburgum* urbs, et olim, et nunc munita, templa et monasteria nonnulla habet. Libertate, variisque privilegiis gaudebat. Regitur nunc per Senatum, Praetoremque regium, qui iam id muneris gerit, quod olim Advocatus provincialis. Praeter Senatum aliud ibi iudicium est, quod Graduale vocant, *Staffelgerichte*. Statuta perantiqua; religio quoque Lutherana ibi invaluit, et praeterea nonnulla acciderunt, quae digna sunt ut legantur accuratius. Turbas enim, et bella variae fortunae, urbs experta est. Sic quoque in Landavia, Oberrhinhemio, Roshemio, Münster, Keifersberga, Turinghemio, Mülhusio, auctor noster plura egregie adumbravit. Haec itaque

de singulis nonnullis urbibus dicta sunt. Claudit agmen Mundatum Weissenburgense. Cum vero multorum castrorum, id est castrum turritarum Nobilium, mera nomina tantum supersint; eorum, quae in ipsis regionibus suis non sunt commemorata, satis prolixum catalogum auctor contexit, secundum ordinem alphabeticum. Monasteria deinde investigat V. Cel. satis multa, sive destructa sint, sive etiam supersint adhuc. Ultimus est index destructorum vicorum. Sed ut nos alio etiam, praeter elegantissimas urbium picturas passim insertas, auctor beneficio devinciret, tres tabulas addidit, quarum prima nummos episcoporum Basileensis et Argentinenensis antiquos; secunda variarum civitatum; tertia nummos Civitatis Argentinenensis nobis siletet: e quibus omnibus, prout artificium habent, aut gothicam rationem, artium tunc temporis habitum facile existimamus posse intelligi.

Haec iam de prioris huius Tomi parte, quae est Geographica, sufficiant. Effet sane pergendum: sed tempori lectorum ut occurramus, reliqua, quae essent de hoc libro dicenda, differimus in proximum tempus. Splendidum opus multis modis, praecipue urbium picturis elegantissimis; laboriosum vero ita, ut vix decimus quisque eruditorum vel dimidiae parti exequendae sufficeret. Sed ita est, bene agitur in civitate litterarum, cum vaus saepe pro multis desudat. Historiae vero Germanicae, quis enim patriae non optima quaeque precetur? multos Schoepfianos optamus.

WENCESLAI HAGEK A LIBOCZAN ANNALES Bohemorum, e Bohemica editione latinae redditi, et notis illustrati, a P. VICTORINO a S. CRUCE, e scholis piis. Nunc plurimis animadversionibus Historico-Chronologico-Criticis, nec non Diplomatum, Litteris publicis, re genealogica, numaria, varisque generis antiquis aevi incisus monumentis aucti, a P. GELASIO a S. CATHARINA, eiusd. Inst. Sacerdote. PARS I. seu Prodr-
mus,

mus, quo Hagecii Prooemium, de origine gentis Bohemicae, pertractatur.

Pragae 1761. litteris viduae Kirchneri, regii Typographi, Factore Francisco Carolo Unger, 1. Alph. 1. plag.

Fig. aen. 4. Tab. geogr. 1. in 4.

Quod in maxima parte felicitatis nostrae ponendum est, tot praeclara ingenia melioribus auspiciis colendae historiae se dant, ut posterius illustratum saeculum hoc vera gloria humani generis censere possint; quum priora non tam ignavia, quam umbratica ambitione, obscuris studiis rerum levium, et concertationibus grammaticis aut sophisticis, luce prope caruerint. Auget eorum numerum *Gelasius Dobner a S. Catharina*, V. Cl. idemque tanta humanitate, quanta doctrina praeditus, qui *Hagecii* historiae Bohemicae expoliendae manum adiecit, facturus eo maius operae pretium, si ad hunc gustum totum opus, quanta poterit, celebritate, ex voto omnium, qui elegantias amant, absolverit. Scriptorem ipsum, satis doctorum virorum iudiciis commendatum, quantum ad recentiora tempora pertinet, qui tamen non alius linguae, quam Bohemicae, qua scripserat, aut teutonicae, a Sandelio conversus, ope legebatur, iam ante aliquot annos *P. Victorinus a S. Cruce*, impulsore Franc. Ant. Berka, S. R. I. Com. Havorae Dubaeo a Lippa, latine, idque satis comite, reddiderat. Laborem hunc proferri in lucem quum post Victorini mortem multi saepius cupissent, peropportune, illustrium procerum ex consilio, datas has Gelasio partes intelligimus. Iudicio enim et eruditione nemini cedens, cuius rei fidem egregium hoc specimen facit, amore etiam veri, quod pollicetur, rerum gestarum memoriae sic consulat, ut ea, quae vitio temporum, et inopia monumentorum, perfectiora et instructiora dare Hagecio haud licuerat, nunc lautissimo et dispositissimo cum apparatu producat. Quod sane institutum longe impensius laudandum, quam Victorini fuerat; qui non tegere solum scriptoris errores, amplificata oratione, sed tueri quoque in

D

adno-

adnotatis, auctoritatibus parum idoneis, voluerat. Pars ergo, quam sub prodromi nomine emisit, est prooemium Hagecianum de originibus Bohemicis, quod interpretatione tantum liberiore Victorinus expressit, nec, sicut in reliquis, observata adiecit. Gelasius autem elegantissimas et acutissimas profecto, si aequum amamus, disquisitiones de antiquitatibus suae patriae subiecit, e quibus nostri iudicii rationes lectoribus summatim reddemus. De ipso nomine Slavorum, quod frustra forte circa etymon plures exercet, quum vocabula varias gentes a calibus fere, dudum vetustate temporum oblitteratis, nactas esse sit credibile, lectu tamen et notitia alias ob causas dignissima adferuntur, et erudite ludicra nonnullorum commenta redarguuntur. Ubi Hagecius contra eos disputat, qui Slavos, ab aliis Czechos vocatos, inde a Noachico diluvio insedisse Bohemiam sibi persuaserant, longa dissertatio Gelasii de Czecho et Czechis legitur, in qua rectum iudicium merito laudes. Probat hoc unice, quod Hagecius hoc loco Czechiam a Czechis potius dictam, quam a Czecho, ut alibi scribit, statuit. Adfentitur recte iis, qui totam de Czecho, e Croatia profugo, narrationem, commentum recentioris aetatis esse arbitrantur, et Schleinitzium contra Balbini irrisiones vindicat. Praeclare ostendit contra alios, primum Scriptorem, in quo fabula legatur, *Boguphalum* esse, qui quingentos, et quod excurrit, ante annos vixit. Eam, mire tamen rursus interpolatam novis additamentis, tempore demum Caroli IV, in Bohemia, auctoribus Merignola et Pulkaŭa, esse receptam docet. Ex silentio *Christiani*, *Cosmae*, *Kadlubecis*, aliorumque vetustiorum Scriptorum argumentum firmum petit, ipsos inter Bohemos nihil de eiusmodi duce innotuisse ante, quam novi fabulatores tres illos fratres, Czechum, Lechum, et Russum finxerunt, ut ultimae antiquitatis memoriae, quae aut nulla, aut pertenuis exstabat, episodion quoddam infererent. Itaque coniecturam aliorum probat, a populo potius, quam ab homine, nomen Czechiae esse Bohemiae inditum, a Zichis, qui ultra paludem Maeotida
olim

olim coluerunt. De his diligentissime inquit *Gelasius*, et pro doctrinae copia varia satis curiose colligit. In his est observatio, Slavos initio abhorruisse ab unius principatu, et a iudicibus atque senioribus populi regi maluisse. Posset his addi, temperamento opus esse, quale *Hartknochius* Orig. Pomer. §. XVI. iam servandum esse monuerat, et *Constantinus Porphy.* multos Slavicos populos principes sibi creasse testatur; ut alia omittamus. Quod tamen hoc vir eruditissimus utitur ad refellendam persuasionem de *Czechi* ducatu, auctoritate *Christiani* et *Cosmae* defenditur, qui *Bohemos* diu non habuisse unum principem testantur. Sequuntur inde pulcra et docta de iudicibus harum gentium, quos *Panos*, *Zupanos*, et *Scuddavas*, vocabant. Hic vero e re lectorum fore credimus, simul adhibere, quae *Beyerus* (in Orig. Russ. T. VIII. Comm. Acad. Scient. Petrop. p. 423. sq.) observavit. Statuit igitur, hos *Zichos*, quorum nomen ut transire potuerit in *Czechos*, variis grammaticis observationibus ostendere studet, expulsis *Marcomannis* et sociis, non a duce quodam adpellatos; sed, proprio vocabulo retento, quod multarum aliarum Slavicarum nationum exemplis confirmat, in societate finitimorum *Alanorum*, e *Ponto* in *Europam* sub *Attila* venisse, et hic tandem confedisse. At enim vero, quod pace Viri eximii et doctissimi fateri liceat, multa huic obstare opinioni nobis quidem videntur. Iam enim primum quod sumit, *Czechos* esse vocatos *Slavos*, qui *Bohemiam* obtinuerint, id non meliore fide nititur, quam ipsa fabula de *Czecho*, *Lecho*, et *Ruffo*. Antequam enim haec esset ficta, inauditum hoc *Czechorum* de *Bohemis* vocabulum, nec ex idoneo scriptore id quisquam probaverit usitatum. Sed postquam tam lepido commento publice adfentiri placuit, qui videri eruditiores volebant, *Czechitarum*, aut *Czechiorum* adpellationem demum, tanquam *Germanica Bohemorum* honorificentior, utpote ex originibus suis petitam, crepare coeperunt. Idem fecere *Poloni*, qui in honorem fictitii *Lechi*, sero *Lechitarum*, aut *Lachorum* nomen invenerunt, ut probabilior de duce in

novas sedes migrante narratio, vel mendacium potius, fieret. Deinde, nihil adferri deprehendimus, quo fides fieret, Zichos Ponti Euxini accolae, Papagis, Chazaris, Calachis, et Abasgis in medio antiquitus interiectos, Slavici generis fuisse. Nobis omnia alia, multis iudiciis veri, et diligente veterum scriptorum lectione, comperta sunt; ut nullum vestigium nominis Slavici ultra Tanaim occurrere credamus. Praeterea non *Procopius* modo et *Agathias*, sua aetate, qua pars maxima Slavorum in occidentem effusa iam migraverat, Attilae certe subiecti dudum pristinis sedibus excesserant, sed *Constantinus* quoque *Porphirogen.* Zichos in Ponto solum superfuisse memorarunt; nec, quum sint in conversionibus istarum rerum et motibus Slavicarum gentium designandis exactissimi, ullam mentionem fecerunt partis cuiusdam Zichorum a reliquo gentis corpore avulsae. Imo, cur non vel poetae, eidem plane putidae exaggerationis vitio, quod tam docte in Lucano *Burmannus* notavit, obnoxii, Zichos, Sinds, Zicho ve, Attilae inter copias enumeraverunt? Uno verbo, nemo plane Zichos a suis in Ponto sedibus digressos retulit; et ne Czechorum quidem nomen quisquam, antequam in scenam Czechus et Lechus producerentur, usurpavit. Ipsa etiam nomina propria regionum continere Turcicas, non Slavicas voces, in veteri Zichia, verissima *Beyeri* est observatio. Et ut hoc ex occasione moneamus, haec ipsa quoque, aut his simillima, eiusdem plane generis coniecturam *Lengnichianam* de Lazis, Polonorum maioribus, coarguunt. Ceterum nollemus, viro tam erudito et polito quaedam excidisse, in quibus non ipsos scriptores consuluit, sed alienae fidei temere credidit. Tale est, quod e *Suida* p. 62. se proferre putavit, et in quo vel maximum praesidium suae sententiae collocasse videtur. Sunt enim verba *Rhenani* tantum, quae *Balbinus*, convitiator hominum doctissimorum inhumanissimus, *Epit. R. Boh. l. 2. c. X. p. 73.* in not., quum *Goldastum* tumultuarie et solo maledicendi animo legisset, cum loco *Suidae*, quem hic paullo ante de *Slavis Danubium transductis* laudaverat, permiscuit: quod
iam

iam *Schminckius* adnotavit. Illud etiam male nos habuit, quod *Corippus*, gentium sub Avaribus comprehensarum, et ab Attila educatarum in occidentem, adpellatione recensuisse perhibetur; quod, nisi memoriae vitio, aut aberrantis manus culpa assignandum erit, debetur certe alicui, Balbini exemplo, falsas auctoritates laudanti. Non haec exprobrandi causa notamus, qui multis aliis viri humanissimi et litteratissimi virtutibus pensari tam leves culpas agnoscimus; sed si quid nostrae preces valebunt, hic publice ipsum rogamus, libertatem nostram, ut homines belli solent, ferat, nec tam in se haec dici putet, quam in Balbinum et eodem morbo laborantes, qui nostros ubique lacerare immodestius soliti, ut rem strenue gerere videantur, magna ambitione, sed eo minore fide, auctoritates crepant, quas, evolutis ipsis scriptorum exemplaribus, nullas certe, si non contrarias plane, ex consideratione adiectorum, commentitiis pronuntiatas deprehendamus. Valde autem in *Gelasio* probamus, quod a nugis de *Czechii* ducatu, bene subducta ratione, abhorret, et meliores vias ingrediendas putavit; in quibus ubi perrexerit, forte certiora ad veri vestigia aliquando perducetur. Multa sane passim opportune, et litterario, quod laute ornatum habet, instrumento proponit, quae eruditorum oculos advertant. Bene etiam fecit *Vir doctiss.* quod contra *Hagecium* statuit, *Misuios* nostros a *Misina*, seu *Misna*, (sic enim omnino efferenda urbs quae hic designatur,) quam contra, dictos. De *Dalemincia* tamen, nondum lecta verissima *Schoettgenii*, in *Spicil. Diplom. Sax. P. III. p. 383.* expositione loci e *Ditmara*, statuit, ut omnes antea, *Teutonicam* esse vocem *Daleminciae*. Res sic habet. Emendata apud *Leibnitium* integrioris exemplaris scriptura est, quam *Teutonici Daleminci, Slavi autem Glomaci adpellant*. Non voluit *Ditmarus* originem prioris vocabuli nostrae linguae attribuere; sed, infacundi aevi vitio obscurior, hoc prodere conatus est, duo esse huius regionis seu pagi nomina, quorum priore *Germani* fere soli utantur, (quod ex fide ipsum scripsisse diplomata probant,) altero *Slavi* potius, ob super-

stitutionem fontis, a quo vocabant, delectentur. Nam argutationes omnes de nominis etymo Teutonico irriti studii sunt, quum vox composita sit ex purissimis particulis Slavicis, *Dale*, i. e. *procul*, et *Miezny*, seu *Miesny*, h. e. *finitimus*, *confinalis*: unde pagum denotari intelligas, qui remotior a stationibus limitaneis Francorum in Thuringia orientali fuerit. Verum est etiam, quod Gelasius monet, fluvium, *Milni* a Slavis vocatum, urbi postea demum conditae nomen dedisse. Duo tamen rursus occurrunt, in quibus adientiri non possumus: praesidium istud, quod vocat imitatione Romanorum, militum ripariensium illic contra Ungaros collocatum fuisse; et marchionem *Plisfensem* eo ab Henrico Aucupe fuisse translatum. Nam Ungari certe non illac in Germaniam semper irrumpebant, licet a Dalemenceis sollicitati ad ulciscendos Saxones scribantur; et ne illud quidem comportum est, tum arma Henrico exordio principatus in Saxonum finibus inferentes secundum Albim procellisse, quum per confinia Bavariae et Bohemiae potius in Sorabicas terras, et vicinam Thuringiam, *Merseburgo* tenus penetrasse, ab antiquissimis scriptoribus memorentur. Sed *Misnense* praesidium, cum duce limitis, quem marchionem vocamus, collocatum erat contra *Milcienos* et *Bohemos*, ut post *Ditmarum* alii etiam auctores produunt, et argumento est ceasus iste ab illis eo conferendus. *Plisnensis* vero terra nunquam in numerum limitum, seu *marcarum*, relata fuit: tantum abest, ut ex illa ad Albim, seu *Misinae* praetenturas, marchio translatus eo tempore fuerit. Quod enim postea principes nostri titulum dominorum terrae *Plisnensis* praescripserunt, longe alium intellectum habet. Sed haec rursus non tam ipsi tribuenda sunt *Gelasio*, scriptori ingenuo, et candide laudanti quos secutus sit; verum *Fabricio* potius, *Leubero*, et *Monacho Pirnensi*, quorum nomina margini adscripta, vitio danda erunt. Ubi viri doctissimi in manus lucubrationes *Tenzelii*, *Reinhardi*, *Hornii*, *Wideburgi*, *Schoettgenii*, et aliorum, parae accuratationis, venerint, per se ipse animadvertet, quam obsoletae auctoritatis esse inter nos *Fabricium*, et *Leubero*,

rum, ne dum Monachum istum Pirnensem, in rebus antiquioribus, cuca quas sine idoneis testibus nemini credimus, sit necesse. Inde multa etiam sumera poterit, quibus Hagecii, nondum satis monumentorum copia abundantis, narrata emendet; in his certe, quae ad nostram viciniam pertinent. Nam in domesticis intestinisque rebus praeclaros adparatus Gelasio superesse, satis est manifestum. Luculenta est, et gravitatis historicae plena et dura narrationis Hageciana de Teutone, Teucadi nepote, duce profectio- nis post Babylonicam dispersionem in Bavariam, a filio eius Bavaro dictam. Bona ratione utitur Gelafius, quod tam futilibus commentis sequiorum scriptorum historias conta- minari haud oportere censet. Coniicit, Hagecium e *Viti Arnprekii et Andreae Presb.* chronicis, in quibus Bavarorum adpellatio a Bauri vel Bavaro duce repetitur, haec commenta tran- tulisse. Elegans votum est, ut, quemadmodum hodie apud doctiores Bavaros ducis Bavari memoria dudum abo- lita est, Czechus quoque aeternis tenebris dignissimus, tan- dem aliquando bona gratia popularium sepeliatur. Alius error est Hagecii, qui inter Bavaros, ab illo duce sic nomi- natos, aliquandiu post Boemum quendam, multitudinis par- tem orientem solem versus eduxisse, et, occupata circa Vult- tavam fluvium regione, Casurgim condidisse, fidenter, et sine haesitatione refert. Haec et toti veterum historiae repugnare, et a nullo scriptore vetustiore Boemum hunc memorari, vere adfirmat Gelafius, qui recte etiam *Cluveria* adferens in eo est, pulsos Boioheimo a Marcomannis Boios in Vandeliciam concessisse; quod nos alibi novis argumentis firmabimus, et ab his partim descendisse posterioris aevi Boioarios, ostendemus. Unum hic monere iuvat, quo nondum ab alio, qui nobis occurrerit, animadversum re- cordamur: *Leibnitium*, in praefat. ad *Adelsreiteri* Annal. Boior. vetustissimam Boioariorum mentionem a Claudio Rutilio, in itinerario, fieri, multis, et in his diligentissimo etiam *Sponero*, falso persuasisse. *Pollitius* quidem, in erudita commenta- tione de Boioaria Francis subiecta, primus observavit,

istum

istum versum, a Leibnitio indicatum, in Rutilio non legitur sed ubi legeretur non norat. Est vero *Venantii Fortunatiani* in l. IV, de vita Martini, quos libros legibus Boioariorum, in quo primo monumento haec nominis inflexio adhibetur, LX, minimum annis posterius scriptos esse constat; unde hoc liquere putamus, genuinam et nativam sermonis patrii enuntiationem hanc esse. Ceterum terminationes hae nominum, in nostro sermone frequentes, nihil aliud significant, quam incolas regionum a gentibus aut fluminibus dictarum, veluti *Bructuarii*, *Angrivarii*, *Chasuarii*, *Amsivarii*, *Ripuarii*, *Hattoarii*, et hi Boioarii: nimirum additur in fine vox *aur*, quae patentia camporum spatia designat; unde illae adpellationes nostro ore erunt, *Bruchtenauer*, *Angerauer*, *Hofauer*, *Kinsauer*, *Uferauer*, *Hessenauer*, *Boisnauer*. Non ergo circumspicere satis ex prima talium vocabulorum parte de origine harum nationum sunt coniecturae, quia praeter loca sedium nihil eis denotatur. Ita fuerint quidem inter Boioarios veterum Boiorum reliquiae; varias tamen alias nationes novo cuiusdam corpori gentis, communi ex foedere quod coierit, accessisse, multa fides nobis quidem faciunt, qui plurimis, iisque gravissimis argumentis, aliquando confederationes validioris Germaniae post Romanorum ruinas, et hinc orta potentiorum populorum nova vocabula, contra dubitationes, quae restant, tuebimur. Sed ut ad *Gelasii* miniatulas revertamur ceras, quibusvis fabularum propugnatoribus profecto extimescendas, repetuntur in his doctae rerum Boicarum usque ad *Marcomannicum* in *Bohemia* dominatum conversiones, antiquis, ut decebat, ex auctoribus; et plura bonae frugis passim aliunde ad eas adcommodantur. Non tamen dissimulabimus, nihil admodum confici, adlato contonis *Ptolemaeani*, (crassius in *Germania* certe fuit, laceris et male conciliatis e pauculis,) loco de *Boiochaemis*, orientalia *Chamavorum* ultra *Melibocum* colentibus; quia idem nugarum institor, quisquis sub tam vetusto nomine docto orbi illudere conatus est, paullo post *Quadis*, *ferrum* *mineris*, et *Lunae silvae*, subiicit *Baemos*.

Si quis in follem collectas nominum undecunque collectorum, et ex XIVti adhuc saeculi scriptoribus excerptorum, tabellas in mensulam effuderit, perturbatius et confusius cadere non poterunt, quam in ista Graecula Germaniae chorographia acervatim iacent. Dolemus certe, quoties bona ingenia huic Augiae stabulo operam impendere non dubitant, non maiore profectu, quam Ravennatis nebulonis, lectionem aliquoties mille philosophorum, quos nulla aetas viderat, mentiti, in labyrinthicis erroribus sperari potest. Ea etiam causa est, cur in observatione de Casurgi, omnibus vetustis testibus, praeterquam fictitio Ptolemaeo, ignota, vix operae factum pretium ducamus. Nonnisi effugatis enim demum et abactis solitari carmine tam inauspicatis phantasmata, quae studia inter maiores nostros a longe utilioribus ad infelices tricas avocaverant, evenire posse videtur, ut dignitati et integritati historiae, incorruptam fidem professae, consulatur. Non invidemus quidem Ptolemaeis e tabulis pictos mundos ediscentibus; sed quem usum praestent vana nomina, illic solum obvia, nondum intelligere potuimus. Mirus artifex ignotorum heroum, Hagecius, ex Hermundurorum quoque adpellatione exsculpere Hermundum Suevum conatus, iure vanitatis a Gelasio, candido et perspicace talium iudice, arguitur, qui longe probabiliora de Hermunduris subiecit; in quibus tamen non desunt, de quibus ampliandum videatur. Illud enim, Iubillum, seu, ut vera codicum scriptura habet, Vibellium, licet Catualdam et Vannium, Marcomannorum Quadorumque reges, bello vicerit, regnoque expulerit, nusquam legi, seu totum, seu partem regni Marcomannorum sibi vindicasse, aut sua gente (Hermunduris) immissa, Marcomannos Bohemia exturbasse, aegre admitti poterit. Quae enim totidem quidem verbis non scripta sunt, praesertim in tam concisis Taciti narrationibus, bona tamen interpretatione ex consecutionibus verum recte colliguntur. Undique enim ciuxisse Bohemiam, Taciti aevo et postea, quum Hermunduros cognoscimus, et regionem circa Albis fontes, partem sane Bohemiae,

seu interiorum Germaniae, in quae Maroboduus avocarat suos a provinciarum Ro. vicinitate, eosdem tenuisse Taciti testimonio constat: non videtur dubitandum, inde usque ad ipsam Danubii ripam, Augustae Vindel. propinquam, colentibus cessisse portionem sedium Marcomannicarum. Et quomodo Vibellius, dux Hermundurorum, et demum rex, pulso Catualda, cuius in ditioe Bohemia Marcomannica tota fuerat, inter accolae regni Vanniani, a quibus circumventus Vannius, et ipso potissimum auctore deiectus, numerari potuisset, nulla facta mentione Marcomannorum aut aliorum Bohemiae cultorum; nisi populus, priorum dominorum eo principe victor, iam suum nomen redactae in potestatem regioni imposuisset? Quis etiam Hermunduros has militias non mercede subisse alia, quam praeda, auferri quae posset, crederent; quum communis nationum Germanicarum mos, a florentissimis dudum scriptoribus perpetuis exemplis confirmatus, neminem fugiat, ut victi parte certo, et tertia primumque, agrorum, cedere dominis suis coacti fuerint? Sed haec, ut in transcurfu, attigimus; alio tempore, quid de Hermundurorum rebus e vetustis monumentis recte constitui possit, uberius exposituri. Quod igitur eruditissimus Gelafius a natura loci, et virtute Boiorum aut Marcomannorum, argumentum sumit, contra clara Taciti testimonia, (Ger. c. XLI. XLII. Annal. l. II. c. LXII. LXIII. et l. XII. c. XXIX. XXX.) vel sic parum valebit: etiamsi non alia quoque e belli Marcomannici lustroria, et ex septentrionalibus confiniis regionis Vandalorum sub Constantino M., post Marcomannos ab occidente, Danubii ex utraque ripa dudum accolae, et sub Gallieno parte Pannoniae superioris potitos, (Iornander de reb. Get. c. LV.) adferri possent. Tantum certe abest, ut sola Misum et Lusatia sub Vibellio Hermunduris tribuenda sit; ut, colentibus Silesiam inferiorem Lygis, Buriisque, et Moraviam potissimum Marcomannis, ut Hanchius docet, ii regno Vanniano, seu Suevis inter Marum et Cusum locatis, non ex alia regione potius, quam Bohemiae et Silesiae superioris meridionalibus e plagis,

gis, propinqui, aut accolae confendi sint. De flumine Albi, nominisque eius notatione, pulchra sunt quae adfert Gelasius; qui etiam Hagecii de Panilo rege Hermundurorum, castellisque ab illo conditis, narrationem, nullo auctore idoneo institutam, et a Goldasto non aliunde repetitam, euucleate refellit. Praeclara est in primis illa observatio de Slavorum odio in linguas peregrinas, ut etiam voces in sacris, et nomina propria, vel verterint, reddentes verbum pro verbo, vel ad suam saltem enuntiationem deslexerint. Occasione Land:ronae et Landsbergi haec notatur, quae tantae antiquitatis haud sint, ut ad Hermunduros origo referri possit, sed a nobilibus potius Germanis, qui sua nomina imposuerint, dictae. Exponuntur autem haec luculentum historiae in usum.

Plura mensibus sequentibus.

SAMUELIS CHRISTIANI HOLLMANNI, LOG. METAPHYS. et THEOL. NATURALIS P. P. O. REG. SCIENT. SOCIET. LOND. et nuper etiam GÖTTING. M. Commentationum in Regia Scientiarum Societate inde ab anno 1746. recensitarum Syllogē.

Göttingae 1762. 200. pagg. in 4. cum duabus Tabb. aeneis, impensis viduae Abrahami Vandenhoeck.

Quas in convitiis Acad. Scientiarum Göttingensis praelectas, commentariis eiusdem inferendas destinaverat commentationes, eas, postquam eorum editio, ob lites cum Bibliopola Elia Luzac iuniore sumptus impendente ortas infeliciter, aliorum sociorum edendi suas meditationes separatim consilium ac exemplum secutus, publicae luci seorsim exponit auctor, magnis in omnem Philosophiam meritis clarus. Conspicua est in iis, aeque ac in reliquis illustri auctoris scriptis, singularis in colligendis de rebus pertractatis vetustiorum ac recentiorum Philosophorum sententiis diligentia eminent, ac omnibus eruditis maximopere commendanda in iis examinandis modestia, acerrima iudicii vi suffulta, et in-
E 2 gonio

genio iis, quae minus etiam probata visa sunt, rectiora ac probabiliora inveniendi. Potuissimus eius rei specimina ex singulis capitibus utilissimi huius libri, qui Philosophis uberrimam meditando materiam praebet, ac in abditos naturae recessus ducet, proferre: sed in ea, in qua versatur illustris Auctor, celebritate, sufficere quaedam ex prima commentatione potiora momenta excerpere, ac reliquarum non nisi indicem apponere. Continet ea manifestam die 7. Febr. anni 1756. recitatam, de terrae motibus, imprimis nupero Ulyssiponensi. In hac primum leguntur ea, quae terrae motus funestiores a vetustioribus ac recentioribus scriptoribus descriptos concernunt; deinde vero Auctor illustris, ex collectis summa cura ac studio de strage Ulyssiponensi relationibus fide dignis, docet, vix unquam aliquem terrae motum tot memorabilibus phaenomenis ita tristem ac funestum fuisse. Duo vero praecipue in eo effectus considerandi, ad quos reliqui fere omnes reduci poterunt. Primum subitanea illa, eaque enormis simul, Portugalliae, urbisque Lisbonensis concussio, ut 7. aut 8. minorum spatio eversa maxima pars civitatis esset, latissimeque simul diffusa fuerit, innumerasque alias strages ediderit. Et quanquam adhuc non satis pateat, quousque huius concussiois stupendae vis fuerit progressa, posita tamen relationum veritate, instituto calculo, ac sumpto medio arithmetico, emerget 79200. miliarium quadratorum spatium, intra quod aliquis saltem, multis vero in locis satis funestus, terrae ipsius motus perceptus est. Secundus vero formidandae huius terrae concussiois effectus, qui se prodidit, multo adhuc latius patuit. Eadem hora fatali, qua Lisboa corruit, multis Europae Africaeque regionibus, aere tranquillo, nullaue ventorum vi illis saltem in locis agitato, aquae partim fluviales, partim fluviis adiacentes aliae, partim in lacubus paludibusque, quibus sensibile nullum cum aquis fluentibus commercium esset, procul a maribus stagnantes, tanta rapiditate, et cum tanto strepitu coeperunt intumescere et agitari, ut navigiis etiam, aliisque rebus obviis damna inferrent: aqua a fundo ad superficiem evecta, saepiusque protrusa,

trusa, passim vortices efformavit, non ad magna plerumque locorum intervalla diffusos: eadem ad loca illa, in quibus modo protrusa in altum fuerat, simili fere impetu mox rediit, atque ita saepe hausta absorptaque fuit, ut fundus partim nudus appareret. Eaedemque vicissitudines, horae circiter dimidiae spatio, pro locorum diversitate, quater, quinque, sexiesque observatae sunt. Hisque finitis aqua ad quietem et altitudinem priorem rediit. Cum aquis arenae quoque, lutum, nonnunquam etiam lapides, ex fundo protrusi, alibi et ligna magna copia, magnaque vi, ex lacus fundo in littus protrusa sunt. In quibusdam regionibus, ubi eiusmodi aquarum vortices subito orti sunt, vivarum, eodem in loco ante et post apparentiam istam, aquarum fontes passim observati sunt; in lacubus vero quibusdam voragines adeo profundae passim deprehensae sunt, ut ipsorum fundos reperire non licuerit. Quibusdam in locis cum aquis halitus etiam foetidi et sulphurei eruperunt, quorum odorem, qui praesentes forte erant, ferre vix possent; ac denique in locis istiusmodi, in quibus aquae vel magno cum stridore et impetu ita intumescerent et erumperent, ne minima quidem in terra proxime adiacente motus aut tremoris alicuius vestigia se prodidisse leguntur. Descriptis ita graphice phaenomenis stupendi huius mali, ac ex relationibus fide dignis extra omnem dubitationis aleam positis, ad eruendas eorum rationes se confert auctor illustris, ac breviter expositis rationibus, quas fatalis haec concussio habuit cum aliis communes, considerat accuratius, dari cryptas cavernasque sub terrae continentis superficie, ipsisque marium fundis, maiores minoresque, solitarias partim, partim inter se aliquo modo connexas, magis minusque profundas, apertas partim undique, partim clausas, aerisque eo gravioris magisque elastici plenas, quo magis sint profundae. Adesse in iis, multis rationibus docet, corpora ad flammam concipiendam apta, eoque magis inflammabilia, quo olea ex terris passim erumpentia subtiliora maximeque volatilia, naphtha cum petroleis, flammam longe

facilius quam sulphura bituminaque concipiunt. Ecquis itaque negaverit, posse ex iis eiusmodi fulgura fulminaque in cryptis subterraneis, eodem modo ac in liberiori terram ambiente aere eadem generari videmus, oriri. Ex positis his fulminibus subterraneis, facile auctor illustris omnium phaenomenorum explicationem suppeditat, in genere ac in specie considerata Maris Atlantici indole, eaque collata cum adiacentibus Portugalliae Hispaniae regionibus, vicinaque ora Gibraltarenfi, nexuque maris huius cum remotioribus Britanniae, imo ipsius Americae litoribus, verisimile reddit, funestam illam stragem, terraeque concussionem, derivandam esse ex fulminibus, in cryptis maris Atlantici fundo subiectis, una alterave vi displotis; ex iisque phaenomena singula in aqua tum temporis observata eleganter explicat. Lectu dignissimae sunt illustris auctoris meditationes, imprimis cum omnes eo dirigantur, ut nos deducat ad disquirendum: annon excogitari forsan aliquid possit, quo, si non medelan perfectam, temperamentum tamen aliquod malo adhiberi liceat, quo vix cogitari tristius, vix magis exitiosum potest, quodve circumspeditionem et prudentiam fere humanam omnem haecenus elusit. Parem animum promovendi naturalem scientiam, augendique commoda humana, malaque minuendi, in illustri auctore venerabitur, quisquis reliquas eius commentationes perlegerit. Itarum II. proponit fallacias quasdam in experimento Florentino, circa aquae incondensibilitatem admissas: III. Symbolas ad illustrandum respirationis mechanismum, et usum: IV. usum ac mechanismum foliorum in plantis perfectioribus: V. Phaenomena quaedam notabiliora congelationis naturalis et artificialis: VI. Supplementa nonnulla ad commentationem de corporum marinorum aliorumque peregrinorum in terra continente origine.

NOVA LITTERARIA.

Anno MDCCLII. in lucem prodit *Museum Muselianum*, tribus Tomis comprehensum, quorum duo primi Numismata continent, alia Regum, alia Populorum atque Urbium, alia denique Augustorum Augustarumque ac Caesarum CCC. et amplius, aeneis tabulis incisa: tertius latinam quorumlibet Numismatum explicationem habet, a *Marchione Jacobo Muselio*, Viro doctissimo, eorum collectore ac possessore, breviter et accurate conscriptam. Tria haec Volumina veneunt nummis quatuor aureis Venetis.

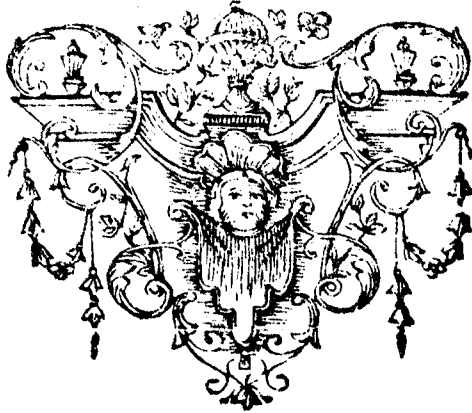
Deinde anno MDCCLVI. idem Auctor solertissimus aliud edidit Volumen, quod inscripsit *Antiquitatis Reliquias*; in quibus sunt non pauca Idola, et aliae antiquae Imagines; tum Corneolae, Camei, Torques, Fibulae, Sigilla, Anuli, Claves, Tintinnabula, Cymbala, Pondera, Mensurae, Arma, Ampullae, Phialae, Lucernae, partim in agro Veronensi effossae, partim ex aliis locis summo studio comparatae, et sumtu ab eo collectae non mediocri; curavitque, ut haec omnia CLXXXIII. aeneis tabulis exprimerentur; nec non breves addidit explicationes. Venit hoc Volumen duobus aureis nummis.

Nunc novum prodit Volumen, quasi trium priorum Supplementum. In eo praestantiores nummi, et nonnulli plane singulares, ab ipsomet Collectore recentissime acquisiti, repraesentantur C. circiter aeneis tabulis, adiectis eorum explicationibus. Hos inter ii quoque sunt, quos ei legavit concivis eius et amicus dum viveret coniunctissimus, idemque Vir de re nummaria non solum, sed de omnigena litteratura optime meritus, *Marchio Scipio Maffei*, in perenne sui erga eum amoris testimonium, confidens fore, ut publici iuris aliquando fierent.

40 NOV. ACT. ER. MENS. IAN. A. MDCCLXII.

fierent. Huius quoque Voluminis pretium est duorum Aureorum.

Totum itaque hoc Opus, quinque Tomis in folio digestum, Tabularum elegantia, typorum nitore, chartaeque pulchritudine spectabile, propter egregium celeberrimi auctoris animum, qui nulli rei pepercit, ut editio quam accuratissima extaret, venit octo nummis aureis, vulgo *Zecchini Veneti*.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Februarii Anno MDCCLXII.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIAE ROMANAE, cum metaphrasi graeca Paeanii, et notis integris Vineti, Glareani, Tan. et An. Fabri, Cellarii, Heurnii, Heumannii et Havercampi, item selectis Sylburgii. Accedit RUFUS FESTUS, cum notis integris Sylburgii, Cellarii, et Havercampi. Recensuit, suasque adnotationes cum indicibus copiosissimis addidit, HENRICUS VERHEYK.

Lugd. Bat. apud Sam. et Ioh. Luchtmanns, academiae typographos, 1762. oct. mai. Alph. 2. pl. 11.

Et si fortasse plerisque, qui hanc editionem prodisse audient, inanis videbitur et supervacua opera, ei scriptori tam praeclare insunta, quem et orationis tenuitas, et negligentia in narrando, contemptum vulgo reddidit: tamen eos paulo lenius iudicatos putamus, si cogitaverint, eos praesertim libros, a quibus ut plurimum initium latine discendi fiat, quam accuratissime edendos esse, nec facilius talium observationum utilitatem ad multos pervenire, quam si notis scriptoribus adiunctae sint. Sed praeter utilitatem, qua una fortasse haec editio Eutropii satis commendari poterat, cum harum litterarum studiosi ubique diligenter moneantur, ad quae potissimum in huiusmodi libris attendendum sit, insunt etiam praeclara documenta exquisitae in hoc genere doctrinae, indefessi studii, summaeque in legendo diligentiae, quibus nemo iustam laudem detrahere audeat.

Atque etiam praeterea, qui liber vulgo tironibus contemptim relinquitur, eum nunc putamus satis dignum videri, qui a pluribus tractetur, quibus quidem in hoc litterarum genere excellere propositum sit, cum tenuissimum dicendi genus Eutropii multis ornamentis a Cel. Verheykio commendatum sit. Quae omnia non eo consilio diximus, ut nostro hoc iudicio erga superiorum editorum laudes, Cellarii nominatim, Havercampi, et Gruneri, ingrati essemus, quos constat optime de Eutropio meritos esse, atque Cel. Verheykio facillime probatos: sed ut appareret, multa hac editione superioribus utilissime addita esse. Nunc singula diligentius videamus. Primum igitur non solum omnium fere, qui Eutropium illustrarunt, notae reperitae sunt; sed quid quid alicubi ad eum vel explicandum, vel emendandum dictum est, id in observationibus Verheykianis reperitur. Iam negari non potest, esse multa, praesertim a Vineto et Glareano, latius disputata, quae iam aliunde nota essent; sed cum Cel. Verheykio bibliopolae voluntati hoc dandum fuisse monuerit, non debet in eum culpa conici, qui hanc unam ob causam Gruneri notas adspargere noluit, ne libri moles nimis excreveret, sed ubique, quamquam paucis, mentem Gruneri exposuit, ut nihilo minus ex hac editione intelligeretur, Gruneri fuisse diligentissimum et intelligentissimum Eutropii interpretem. Si ipsa Verheykiana consideremus, quod nobis hoc loco maxime agendum est, videtur ante omnia de praesidiis dicendum, quibus instructus ad hanc editionem accessit. In quo sequemur praefationem, cuius maxima pars eorum enarratione continetur. Antiquissimarum editionum nonnullas reperire non potuit, ut Romanam a. 1471., quae est prima, Venetam a. 1480., Cracoviensem a. 1510., sed Mediolanensem a. 1475., et duas Venetis a. 1489. et 1490., quas Fabricius ignoravit, usus est, item Parisiensi a. 1512. Quae omnes Eutropium non purum exhibent, sed a Iano incipiunt, ubique additamentis ex Orolio aliisque inquinatae sunt, et Pauli Diaconi libros de gestis Romanorum adiectos habent. Post multo-

rum

rum editiones, quarum catalogus est apud Fabricium, primus Schonhovijs Basileae 1546. Eutropium ab additamentis purum e codice Gandensi edidit, Vinetus autem Pictavis 1553. editum primus illustravit. De ceteris editionibus aliunde notis non est quod hic dicamus. Veniemus ergo ad codices. Primo loco ponitur, qui Leidensis primus appellatur, quem post Havercampum de novo diligentissime inquisivit Verheykij, atque tanta auctoritate esse putavit, ut in diiudicandis lectionibus eum sequeretur. Secundus est chartaceus in forma maxima, sed interpolatus; tertius item quaternis scriptus, sed melior secundo; quartus multa habet additamenta. Praeter hos usus est chartaceis duobus, formae quarae, ab Havercampo negligentissime inspectis, priori quidem corruptissimo, adeoque neglecto, posteriori valde bono, et haud dubie omnibus praeter Leidensem primum praefereudo, quem quintum appellavit. Cetera pars praefationis breviter indicat, quid de ipsius Eutropij vita viri docti statuatur. Insuper praeterea quaedam particulae dissertationis Verheykianae de dictatore populi Romani, quam integram constituerat Eutropio addere. Sed cum hoc consilium mutavit, quinque tantum loca Eutropij, quae sunt de dictatura, doctissimis animadversionibus, ex illa dissertatione huc translatis, illustravit, quae ut suo tempore integra prodeat optamus. Iam ut ad ipsum Eutropium, notasque Cel. Verheykij copiosissimas accedamus, primo loco videbimus de notis criticis, cum in universoni videatur hoc spectasse, ut contextum ederet, quoad fieri posset, integrum. Ac dici vix potest, quam non solum necessaria fuerit haec opera, sed feliciter etiam insuuta. Et si enim ab alijs editoribus multa sunt e codicibus observata, et ingenio atque sagacitate animadversa, immutata item et restituta, in quo summum fuit studium Cellarii, Hearnii, Havercampi, atque Cramerii: tamen vel codices ad manus non habuerunt, vel nimis paucos, vel parum accurate tractarunt, quod de Havercampo multis exemplis demonstravit Verheykij. Verissime igitur dicere licet, innumeris in locis restitutam esse

Eutropio hac editione veram lectionem, sive antea incognitam repertam dicamus, sive eam restitutam, quae praeter necessitatem immutata erat, sive denique confirmatam, quae fuerat doctorum virorum coniecturis indicata. Quod quidem ei facile fuit, instructo tot editionibus et codicibus, e quibus varietatem lectionis, maxima cum diligentia collectam, textui singulis paginis subiecit. Ante vero quam exempla eorum, quae ab eo immutata sunt, ponamus, universam eius rationem criticam breviter describemus. Atque negari hoc loco non potest, esse Verheykii modestiam, ut fidem in hoc genere valde commendandam, qui in emendando non putaverit ingenio indulgendum esse et coniecturis; sed certum fundamentum constituendum, cui lectionum veritas inisteretur. Hinc in omnibus diligentissime secutus est codices cum editionibus, nihil sine his mutavit, aut, ubi opus erat, immutatum reliquit, atque errores adeo Eutropii non celavit, modo ipsi, ut in praefatione dixit, persuasum esset, lectionem esse ab Eutropio. Quae ratio ut est ad modestiae laudem praeclara, ita efficit, ut, quod in libris et codicibus servatum sit, certo cognoscatur. Nam si quis velit nonnumquam in his librorum omnium errores agnoscere, et codicum esse lectionem statuere, non ipsius scriptoris, relinquatur ei iudicandi libertas, editoribus autem fides constat, qui lectionem in libris repertam indicant. Nunc ponamus loca e codicibus et editionibus mutata. Verba *Rheae Silviae* (l. 1.) recepit. *Populus sua* (l. 2. al. 1.) veram esse lectionem omnium codicum fide recte defendit, exemplisque Eutropii ipsius confirmavit, haec pronomini redundanti non ferendam facile in scriptore aevi Ciceroniani: superiores editores vel dubitarant, vel eiecerant. Pro verbis *annum unum*, quae antea edita sunt (l. 9. al. 8.) reposuit *annum*. Et si deinde non improbamus, receptum esse (ll. 2. al. 1.) *cum bello* pro vulgari *ad portas bello venerant*, quod est frigidum, nec aliam patitur interpretationem, quam *tempore belli*, in quo est additamentum supervacuum: tamen exempla adiecta rem non viden-

videntur conficere, in quibus particula *cum* promiscue addi potest, aut omitti. Nobis videtur potius hoc dictum esse, *bellum attulerunt secum ad urbem*, seu, *cum bello venerunt*, ut ille Popilius Laenas, qui in sinu tulit bellum et pacem, et dici potest cum bello et pace venisse, sive ut Apoll. Rhod. (l. 1024.) dixit, *εἰσάγτρο πελασγικὸν ἄρμα κέλευσε*, putabant Pelasgicum bellum appulisse, aut Pelasgos cum bello venisse. Ita ipse Verheykuis in Breviario Sexti Rufi (c. 6.) edidit: *Gallus cum victoria remeantes*. Eodem loco e codicibus edidit *octo civitates*, cum antea numeri nomen omisum esset. Verissimum porro est, quod (il. 21. al. 11.) *multisque vastatis* reposuit, e lecto verbo *oppidis*, praeter codices re ipsa monente, et Pacemio assentiente. Ibidem e codicibus *quindecim milia* mutavit in verbum *quingenti*, quod iam Grunerus fecerat. Primus Verheykuis post verba *Eumeni donatae sunt* (IV. 4. al. 2.) inseruit e codicibus *a Senatu*, et confirmavit eadem auctoritate, paulo post *Asiagenis* legendum esse pro *Asiatici*. Notabilis autem est lectio, quae ab eo (V. 20. al. 9.) e codice primo et Oude dorpium coniectura recepta est: *adversus cum missis Pont. P. Licinius Crassus — habuit*, quae a prioribus editionibus valde discrepat. Mirum etiam est, a nemine observatam esse lectionem, quam ex editionibus pluribus, et omnibus codicibus, restituit Eutropio (VII. 3. al. 2.) *secundo Brutum et infinitam nobilitatem — gesserat, viclam interfecerunt*. Similiter mendum est sublatum ex loco quodam in vita Titi (VII. 21. al. 14.) quem sic constituit: *Facilitatis tantae fuit et liberalitatis, ut, cum nulli quidquam negaret, et ab amicis reprehenderetur, respondit*. Ultimam locum ponemus ex libro octavo (c. 18. al. 10.) qui hunc in modum muratus est: *Parthos vicit et Arabas interiores et Adiabenos. Arabas eo usque etc.* Quae omnia non solum in Pacemii metaphrasi iisdem verbis leguntur, sed ab aliis etiam tradita sunt, ut iucundum esse debeat harum rerum studiosis, ea in editionibus quoque et codicibus inventa esse. Atque si dicamus, permulta alia huius generis loca occurrere, ubi vel additum sit verbum, vel

dentum, vel verborum ordini grammatico et historice melius consultum: intelligant lectores, primum non inutilem esse operam Cel. Verheykii, deinde Eutropium nunc demum expurgatum videri omnibus mendis, tandem codices antea non satis consultos esse. Sed liceat nobis paucissima addere, in quibus videmur nobis ab eo recte dissentire posse, cuius rei veniam nos ab eius humanitate facile impetraturos esse speramus. Non potuimus probare, quod (III. 7. al. 2.) editum est: *quia latrocinati navibus Romanorum fuerant*. Nam primum Histris bellum illatum esse debuit, quod Romanorum naves frumentarias exceperant, non quod iis usi erant ad piraticam faciendam, qui se natus esset lectio- nis Verheykianae, parum ille commodus. Eti porro eius codices habent *navibus*: tamen his opponi possunt codices Hearnii et Pacanii, qui accusativo utuntur, aut ita locum interpretantur, ut accusativum legisse videantur. Ultimo loco quaeri potest, num Histri navibus frumentariis Romanorum, adeoque onerariis, ad piraticam, in qua parvis navibus opus est, uti potuerint? Quod ut parum verisimile est, ita nobis τὸ *naves* praefendum videtur: loquendi enim formulae haec multo infrequentiores in Eutropio occurrunt. In rebus gestis Hannibalis Eutropius dicit: *Alpes adhuc ea parte invias sibi patefecit*, (III. 8. al. 4.) quo loco e tribus codicibus laudatum est *adhuc tum*, quod non videtur abici debere. Haud dubie enim legendum est *adhuc dum*, cuius fuit facilis mutatio in *tum*, quod quidem ferri non potest; aut *dum*, quod erat hic rarius, omissum est. Si a criticis observationibus ad exegeticas transeamus, invenimus nonnullas hinc inde adspersas: videtur enim parvus in hoc genere esse voluisse, cum ab aliis satis esset monitum, nec digna oratio Eutropii, quae ad bene scribentium normam exigeretur, et ubique temporum illorum negligentiam et imitandi inscitiam proderet. Quorsum haec referimus, quae olim observavimus. Cum *mandare senatui et remandare Pyrrho* (II. 7. V. 3.) significet, per legatos nunciare: potest fortasse utriusque loci comparatio modum loquendi illustrare.

fiare. Deinde (VIII. 10. al. 5.) *Parthicum triumphum reverxit* an significat: *triumphans rediit*? ut Polybius (Ege. I. lib. XI. 31.) dixit, *Θρῆσαιβον καὶ νίκην κατὰ γὰρ τῆ πατρῆος*, et (XVI. 12.) *Θρῆσαιβον εἰσάγειν*. Sed vix ita loquantur Latini: feramus tamen in Eutropio. Igitur redudabit verbum *triumphavit*. Longiores fuimus in describenda observationum grammaticarum ratione, quae pulcherrimae sunt et utilissimae, cum putaverimus, nos ita planum facturos esse, quam multa loca a Verheykio Cel. bene constituta sint. Restant observationes chronologicae et historicae, quae haud paulo maiorem laudem merentur, quam ceterae. Cum enim sint innumeri errores Eutropii in hoc genere, observati magnam partem et correcti a superioribus editoribus: nihil intactum reliquit Verheykio, quod nondum reatus esset sanatum, aut neglectum etiam huc usque. Hinc diligenti sine comparavit Eutropium cum aliis historicis, et plures hoc modo detexit errores, difficultates, et dissensus, quorum culpa fere in Eutropii negligentiam aut ignorantiam collata est. Neque tamen putamus singula loca hic commemoranda esse, quorum magnam partem, si quis velit librum inspicere, facile reperiet. Anni porro accuratissime constituti sunt, colligendis omnibus, quae vel a veteribus tradita essent, vel a recentioribus observata. Proffit autem saepe haec *ἀκριβεία* ad emendandum Eutropium in locis, quos nemo antea tentarat, velut quod pro *Kolphis* proponendos putat *Kalsios* (I. 19. al. 17), et pro *Cn. Sentio* ex Dione scribendum docet *Cn. Hostium* (VII. 13. al. 8.). Atque talia passim sunt admonita. Ceterum Eutropium Varonis calculo usum esse, ex aliorum observationibus ostensum est (I. 1.). Eutropium sequitur metaphrasia Pacanii, uno tenore edita, cum animadvertionibus Sylburgii, Cellarii, et Havercampi, paucissimis Verheykii. Nam quae ei visa sunt Pacanium vel emendare, vel illustrare, ea omnia tractavit in notis ad Eutropium, ad quas lectores reuocandos recte existimavit. Praeterquam autem quod Pacanii metaphrasi saepe codicum lectionem ibi stabilivit, observavit

vavit etiam eius ab Eutropio discrepantiam, cuius malum codicem Pacanio ad manus fuisse iudicavit ad II. 13. Post hunc editum est Sexti Rufi Festi Breviarium rerum gestarum P. R., in quo describendo poterimus breviores esse, cum ratio eius edendi eadem fuerit, quam in Eutropio secutus est Verheykius, idem consilium, eadem diligentia et observationum utilitas. In praefatione praeter plures editiones, in quibus Cellarianam iure censuit primo loco ponendam, commemoravit sex codicum collationes, quarum praefatio adiutus libellum edidit. Expositis deinde variis doctorum virorum de auctore Breviarii, eiusque praefertim nomine, sententiis, assensus est iis, qui verum nomen esse putarunt Sextus Rufus Festus. Ipsae notae Verheykianae maximam partem continent catalogum variarum lectionum, de quibus tamen saepius non iudicatum est. Tamen hic quoque nonnulla aut emendata sunt, aut restituta, ut cum (c. 6.) reposuit: *Gallos cum victoria remanentes*, pro quo superiores ediderant *Gallos victores*, et (c. 9.) *crudelis et callidum genus* pro *crudeles et callidi*, ibidemque *Parthanopolis* pro *Phthinopolis*, e quibus ceterae observationes criticae facile diiudicari possunt. Admonitum est etiam (c. 11.), auctorem Breviarii non satis bonum codicem Eutropii habuisse. Reliquae notae historiam illustrant; de qua cum sit ad Eutropium maxime actum, iussit lectores ad Eutropianas notas redire. Nihilominus et hic quaedam latius disputata occurrunt, quae facile possint tenuissimo libello pretium adferre. In his eminet paulo longior de Saracenis observatio (c. 14), de quorum nomine, origine, sedibusque expositum est. Docet igitur, eos a regione, quam incoluerunt, orientales appellatos esse, propinquos fuisse Arabibus Scenitis, cum quibus interdum confusi sint, verum ipsos ubique vagatos esse, degentes sub tentoriis, habuisse phylarchas sive praefectos tribuum, in quas descripti fuerint, qui seve dicerentur phylarchae Saracenorum Affanitarum aut Maaddenorum, quo genitivo indicaretur tribus nomen. Inde colligit, hic legendum esse *Phylarchi Saracenorum*

cenorum Osroenorum, cum antea sit editum in *Osroene*; huius tribus phylarchas commune Abgarorum nomen habuisse. Nec iniucunda lectu sunt velut compendia historiae belli Jugurthini (c. 4.), et Macedoniae in provinciae formam redactae, et geographia Mauritaniae atque Numidiae (ibid.) breviter tradita. In fine adiectus est libellus provinciarum, qualem ediderunt Schonhovius et Cellarius, de quo non est quod hic moneatur. Laetamur vehementer, Eutropium nactum esse tam doctum interpretem, qui eo utilius librum tractare potuit, quo maius studium cum doctrina et diligentia coniunxit.

MAXIMILIANI HELL, E SOC. IESU, ASTRON.
Caes. Regis in Universitate Vindobonensi, Observatio
Transitus Veneris ante discum Solis die 5. Iunii
an. 1761. etc.

Vindobonae, typis Io. Thomae Trattner, pl. 8 $\frac{1}{2}$. in 8vo.

Nunc tandem fruges in horrea colligere licuit, quas rarissimum, Transitus Veneris ante Solem d. 5. Iunii (styl. astron. an. 1761. celebrati, phaenomenum caelo favente Astronomis mellioribus, ut ita dicere liceat, largiter concessit. Nactum est phaenomenum illud tot observatores, et dignitatis splendore insignes, et munificencia Principum excitatos, et ingenio in rem astronomicam favore allectos, ut posteri merito singularem ardorem suspecturi sint, quem neque bellum maxime exitiosum restinguere valuit. Restabat igitur, ut sedulus scientiae syderalis scrutator et promotor fruges reportatas, non solum in praesentem, eumque eximium divinae illius scientiae usum, congereret; verum etiam thesauri inaeestimabilis loco posteritati conservaret. Optime id, et studio indefesso, praestitit celeberrimus Astronomus Vindobonensis, R. P. Hell, in opusculo quod indicimus, et cuius expositionem brevem nunc instituemus. Recenset primum Cl. Auctor observationem huius transitus Vindobonae a se habitam. Pro determinanda successivo

G

Veneris

Veneris in disco Solis positione, usus est tubo dioptrico 5. ped. reticulo et micrometro instructo, cuius ope appulsus tum limbi Solaris ad filum horarium, tum Veneris ad horarium et fila obliqua, perradente interim limbo Solis australi filum diurnum, annotavit, et simul ope micrometri distantiam Veneris a limbo Solis australi mensus est. Ex eiusmodi observatione apparentem Veneris ascensionem rectam et declinationem obtinuit, adstrictam ad tempus, quo centrum Veneris in filo horario extitit. Utramque, supposita parallaxium horiz. ♀ris et ☉is differentia = 25" effectū parallaxis liberavit, et inde longitudinem et latitudinem ♀ris veram deduxit, atque cum loco Solis comparavit, cuius quoque methodi explanationem adiecit. Octo sic obtinuit positiones; quod ad Veneris egressum vero, coeli clementia emerfionem tantummodo totalem observare concessit, quam Tubo Newtoniano 4½ ped. cum lente 1. digiti in foco hor. 21. 43'. 10". temp. veri, intra pauca secunda certus, annotavit. Ex diēlis positionibus observatione acquisitis et debite adaptatis, calculo extenso, elementa investigavit Transitus huius Veneris per Solem ad centrum Telluris relati, eaque in tabulam sequentem concinnavit.

Elementa spectata e centro Telluris.

Coniunctio ☉ et ♀ geocentrica d. 5. Iunii	18 ^h . 46'. 5"	
Longitudo geocentr. ☉ et ♀ pro hoc tempore	II 15°. 36'. 9"	
Latitudo geocentr. in ingressu centri ♀	0°. 7'. 12"	
- - - ♀ris in coniunctione	- 9. 29	A. cresc.
- - - in egressu centri ♀	- 11. 18	
Distantia centrorum minima	- 9. 22	Austr.
Tempus distantiae minimae	18 ^h . 23'. 8"	
Differentia inter ♄nem et distant. minimam	0°. 1'. 31½"	
Eadem in tempore	0 ^h . 22'. 57"	Semi-

MENSIS FEBRUARII A. MDCCLXII. 51

Semidiameter Veneris observata	0°. 0'. 29"
Semidiameter Solis	- 15. 48 $\frac{1}{2}$
Motus horarius in orbita	- 4. 1
Duratio totius transitus centralis	6 ^h . 23'. 21"
Semiduratio	3. 11. 40 $\frac{1}{2}$

Hinc e centro Telluris.

	hor. min. sec.
Primus contactus in Immersione	15. 2. 33
Ingressus centri	15. 11. 27 $\frac{1}{2}$
Immersio totalis	15. 20. 37
Medium transitus	18. 23. 8
Contactus interior in Emerfione	21. 25. 39
Egressus centri ♀	21. 34. 48 $\frac{1}{2}$
Ultimus contactus limborum ☉ et ♀	21. 43. 43
Duratio inter contactus exteriores	6. 41. 10
- - - interiores	6. 5. 2
Mora duorum contactuum interioris et exterioris	0. 18. 4

E centro Solis.

Longitudo Veneris	± 15°. 36'. 9"	
Latitudo in ingressu centri ♀	- 2. 51	Austr.
- - in coniunctione	- 3. 46	
- - in egressu centri ♀	- 4. 29	
Longitudo nodi descendentis	± 14. 32. 39	
Motus horarius ad Eclipticam redu- ctus	- 3. 58	
- - - in orbita	- 3. 59 $\frac{1}{2}$	
Angulus Inclinationis verus orbitae ♀ cum Ecliptica ex observat.	3. 21. 53	

Addidit etiam *Cl. Auctor* suis observationibus alias huius Transitus, quas varii Viri celeberrimi, (in quorum numero Parisiensis quoque Astronomus *Cassini de Thury* habetur,) Vindobonae laudabili studio instituerunt, una cum catalogo

Eclipsium Satellitum Iovis an. 1761. ibidem observatarum; et tandem p. 23. sequ. inferuit elegantem de diametro Veneris apparente eiusque imminutione optica in disco Solis disquisitionem.

His ita peractis progreditur *Cel. Auctor* ad recensitionem observationum phaenomeni nostri a Viris exercitatis per totam Europam sparsis habitatum, et secum benevole communicatarum, atque a se in arctum compendium redactarum: quas ergo arctioribus adhuc limitibus nostra enumeratione comprehendere non licebit. Sufficiet observatores magna ex parte nominasse. Primum praedicatur *Gallia*, Astronomorum mater, quibus in singulare scientiae syderalis decus accensere se dignati sunt *Emin. Cardinalis de Luynes* et *Cels. Dux de Chaulnes*. Horum observationes, cum a *D. de la Caille* edi debuerint, hic non proferuntur. *Lutetia* observatores habuit, *de Baudouin*, *de la Condamine*, *le Monnier*, *Maraldi*, *de la Caille*, *de la Lande*, *Messier*, *de Fouchi* cet. quibus nominibus et plura adicienda sunt, si Galliam universam spectes. Id addit *Auctor* noster, Academicorum Parisiensium in diversa loca exmissorum observationes sibi nondum innotuisse, sed solum cognovisse, quod *D. Pingré* in insula *Rodriques* ingressum Veneris ob nubes observare non potuerit, solumque egressum obtinuerit; *D. le Gentil*, ob captum interea temporis ab Anglis *Pondicheri*, nequaquam ad stationem suam pervenerit; *D. l'Abbé Chappe* autem in Sibiriae loco *Tobolsk* tempestate serenissima gavisus sit. Postremi observationes Petropoli impressas, et ab Academia imperiali iam publicatas esse, hic supplere licet. *Anglia* observatores produxit *Blyth*, *Birch*, *Green*, in observatorio Greenwichii: *Short*, *Heberden*, *Cantons*, *Ellicot*, reliqui. In *Hispania*, et quidem *Madriti*, Venerem in Sole contemplatus est *Rieger* cum Sociis. In *Italia* observationes instituerunt, Bononiae *Zanotti* cum Sociis, quae hic bene referuntur; Romae *Anonymus*; Patavii *Poleni* cum Sociis; Florentiae *Ximenes*. Inter *Germanos* observatores celebrantur, *Illustr. Baro ab Ehrman* in arce *Wetzlas* prope urbem *Cremb-*

Crembsium Austriae inferioris; *Kratz* Ingolstadii; *Anonymus* Monachii; *Huberti* Herbipoli; *Mayer* Schwezingae ad Heidelbergam; *Hanser* Dillingae; *Mayer* Göttingae; *Hoffmann* Dresdae; *Schöttl* Labaci in Carnioliâ. Observatores porro habuit *Hungaria*, *Weissium* Tyrnaviae; *Suecia*, *Wargentin*, *Klingenshierna*, et *Wilke* Holmiae; *Russia*, *Braun*, *Krasnikow*, *Kurganow* Petropoli. Holmenses et Petropolitanae observationes moram totius transitus exhibent; cum in ante recensitis regionibus Emerfio solum videri potuerit. Hic finem fecit *Cel. Auctor* recensitionis observationum secum communicatarum, daturus forsitan alias, si quae innotuerint, supplementi loco. Ut autem uno quasi intuitu praecipua Transitus huius momenta et elementa, a variis ante recensita, perustrare liceret, *Cl. Auctor* septem Tabulas, adiectis animadversionibus, concinnavit. *Prima* exhibet tempora vera contactuum limborum Solis et Veneris, variis in locis observata. Notat hic *Cel. Auctor*, praedictionem *Halleii*, de Solis parallaxi ad praecisionem $\frac{1}{100}$ definienda, restrictioni admodum subiectam esse, praesertim si observationes hactenus enumeratas spectes, ita ut ex iis definitio parallaxis vix ad $\frac{1}{10}$ vel adeo ad $\frac{1}{100}$ certa sperari possit. Mittit ergo eiusmodi determinationes, donec ex observationibus eorum, qui causa huius parallaxeos maxima sane itinera fecerunt, certius quid statui possit. *Secunda* Tabula complectitur diametros apparentes Veneris, tam per dimensionem, quam per moram Emerfionis aut Immerfionis, sive etiam ex transitu per filum horarium, definitas. Statuitur ista media = 58. secund. *Tertia* indicat situm geographicum locorum, in quibus transitus noster observatus habetur. *Quarta* exhibet omnia contactuum momenta apparentia, reducta ad meridianum *Madritensem*, locum maxime in Europa occidentalem; itemque differentias contactuum affectas parallaxi. Tabula *quinta* eadem, quae quarta, repraesentat, sed reducta ad meridianum *Parisiensem*. *Sexta* conspectum proponit elementorum singulorum ex observatione hac, tam ab *Auctore*, quam ab aliis, deductorum, e quibus observatio-

num consensus intelligitur. *Septima* tandem comparationem elementorum ex observatione cum elementis ex optimis tabulis supputatis ob oculos ponit. Patefecit haec *Cel. Auctori* nonnullas correctiones Tabulis astronomicis *Cassini* applicandas, quibus sic correctis una cum Tabulis Solaribus *D. de la Caille* deinde *Cl. Auctori* usus est in praedictione *Transitus futuri Veneris per discum Solis an. 1769. d. 3. Iunii temp. astron.* ad meridianum Vindobonensem. Licet autem *Transitum* istum calculus in *Germania* invisibilem pronunciet, Sole iam infra horizontem versante; in aliis tamen Europae locis, et occidentalioribus et borealioribus, saltem quoad ingressum, visibilis erit; quamobrem elementa deducta hic transcribere iuvat.

E centro Telluris.

Coniunctio ☉ et ♀ d. 3. Iunii 1769.	
temp. astron.	11 ^h . 20'. 36"
Longitudo geocentrica ♀ et ☉	II 13°. 27'. 43"
Longitudo nodi ascendentis	II 14. 37. 11
Distantia helioc. ♀ a nodo descend.	I. 9. 37
Latitudo helioc. ♀ in ♃	- 4. 8 bor.
- - geocentr.	- 10. 23 bor. decr.
Distantia minima ♀ a centro ☉	- 10. 16 bor.
Differentia inter ♃ et medium <i>Transitus</i>	- 1. 35 addit.
Eadem in tempore	- 23. 49
Inclinatio app. orbitae ♀ cum circ. latit. occ. versus	81. 24. 11
♀ in distantia minima	11 ^h . 44'. 25"
Semidiameter ☉	0°. 15. 49
♀ Semidiameter	- - 29
Motus horarius ♀ in orbita	- 3. 59 ¹ / ₂
Pars orbitae intra discum ☉ appar.	- 24. 4
Hinc duratio centralis totius <i>Transitus</i>	6 ^h . 1'. 45"
Semiduratio centralis	3. 0. 52 ¹ / ₂

Semper

MENSIS FEBRUARII 'A. MDCCLXII. 55

Semiduratio contactuum exteriorum	3. 10. 0
Eadem contactuum interiorum	2. 51. 44
Mora ♀ ab uno contactu exteriori ad interiorem	- 18. 16
Distantia Telluris a Sole	10152
- - Veneris a Sole	7263
- - Veneris a Tellure	2889

Hinc habentur sequentia.

Contactus primus	8 ^h . 34'. 25"
Ingressus centri	8. 43. 33
Contactus interior	8. 52. 41
Medium Transitus	11. 44. 25
Contactus interior in egressu	14. 36. 9
Egressus centri	14. 45. 17
Emergio totalis	14. 54. 25

Addit etiam *Cl. Auctor* elementa Eclipsis Solaris eadem die 3. Iunii per Europam visibilis; et deinde, in usum posterorum, adiecit elementa *Transitus Veneris per discum Solis an. 1874. d. 8. Decembr. styl. Gregor.* Supplementi tandem loco methodus exponitur supputandi differentias in ascensionem rectam et declinationem apparentem, facta observatione per filum verticale et horizontale; et postea Eclipses Satellitum Iovis an. 1761. *Parisis, Pragae, Schwetzingae, Polingae, Tyrnaviae*; item Eclipsis Lunae d. 18. Maii 1761. *Parisis, Labaci* in Carnioliâ, observatae enumerantur.

Optime sic perspicit B. L., quantam operam doctissimus *Auctor* noster impenderit, ut rei astronomicæ consuleretur, et quaenam egregia in futurum de laboribus eius scientia ista sibi polliceri possit, qui iamdudum et observandi dexterritate, et in calculis astronomicis perficiendis indefesso studio, inter Astronomos praestantissimum se exhibuit. Debeamus ipsi ad sex annos iam elapsos *Ephemerides astronomicas*, rerum copia abundantes et excellentes, atque eo pretiosiores, quo rariores hisce temporibus eiusmodi *Ephemerides*
est

esse solent. Praestantia statim elucebit, si brevem *Ephemeridum ad annum 1762.* expositionem suscipiamus, quod institutum L. B. utique pergratum erit, cum *Cel. Auctor* tractatum, quem hactenus recensuimus, instar Appendicis ad dictas an. 1762. Ephemerides haberi ipse voluerit, cuius vero praecellentia expositionem seiunctam omnino meruit.

EPIHEMERIDES ASTRONOMICAE ANNI 1762. ad meridianum Vindobonensem iussu AUGUSTORUM calculis definitae a Maximiliano Hell, e S. I. Astronomo Caesareo-Regio Universitatis Vindobonensis, etc.

Viennae, typis Io. Thomae Trattner, pl. 15. cum fig. in 8.

Cum instituti ratio ex eo pateat, quod ad calcem recensiois praecedentis monuimus, statim ad ipsam constitutionis harum Ephemeridum expositionem progredi licebit. Feliciter imitatus est *Cel. Auctor* formam Ephemeridum gallicarum, (*Connoissance des temps ou des mouvements célestes*), quae Parisiis iussu Academiae Scientiarum quotannis publicari solent; sed non solum imitatus est, verum etiam mutationibus variis novisque accessionibus Ephemerides suas ita concinnavit, ut istae observationibus prompte iucundeque instituendis, et calculis accommodate perficiendis, optime intervireat. Ex quatuor partibus, quae librum plerumque componere solent, tres tantum notabimus, cum quarta pars, quae annuis observationibus alia dicata est, pro hoc anno ipsum tractatum de Transitu Veneris per Solem constituat, quem in praecedenti recensione laudavimus, et qui etiam ut tractatus nunc seiunctus spectari potest. Post introitum, varia monenda, et Eclipses Solis ac Lunae complectentem, *prima pars* diarium astronomicum exhibet, in quo pro singulis mensium diebus, praeter consuetam Calendarii divisionem, ea indicantur, quae notitiam temporis astronomicam, motus Solis, Lunae, reliquorumque planetarum etc. spectant. Sic tempus me-

dium

dium meridiani veri, incrementum diurnum temporis medii, distantia \odot . γ . a meridiano, acceleratio diurna fixarum prae motu Solis vero, exponuntur. Solis in meridiano versantis longitudo vera, motus horarius verus, ascensio recta in partibus circuli, eadem in tempore, declinatio vera, altitudo centri Solis vera, diameter Solis apparens, mora transitus disci Solis per meridianum, logarithmus distantiae Solis a terra in Ellipsi, traduntur; apparens centri Solis et ortus et occasus; nec non fixae, in quarum parallelo Sol versatur, notantur. Deinde ad tempus meridiani verum, Lunae longitudo, latitudo, ascensio recta, declinatio, omnes verae, diameter et parallaxis horizontales, nodusque ascendens, exhibentur; Lunae autem culminantis, tempus verum, altitudo centri apparens, mora transitus disci per meridianum et diameter apparens, assignantur; et denique congressus lunae cum fixis et planetis proponuntur. Excipiunt haec, phaenomena et observationes tum lunae, tum reliquorum planetarum; et circumstantiae, quae planetas in parallelis fixarum versantes indicant. Sequuntur, quae planetas concernunt, ad finis cuiusque mensis dies, nempe planetarum, ortus apparens, tempus culminationis verum; longitudo, latitudo, declinatio ad tempus meridiani verum; occasus apparens. Tandem Eclipses Satellitum Iovis; situs istorum Satellitum ad singulos mensis dies pro apparentia in tubo astronomico, nec non eorundem situs pro tempore eclipsos cuiusdam Viennae visibilis, aere expressi, adiciuntur. In calculis, qui momenta haecenus enumerata patefecerunt, *Cl. Auctor* unum eundemque Tabularum astronomicarum conditorem non secutus est. Calculi Solis \odot Tabulis *Cel. de la Caille*, cum caelo mire consentientibus, supputati sunt. Calculos ad lunam pertinentes suppeditarunt Tabulae *Cl. Tobiae Mayer*, quae Tomo II. Commentar. Soc. Reg. Göttingensis ad annum 1753. insertae sunt, et quas *Auctor* noster valde praedicat. Planetarum loca \odot Tabulis *Cel. Cassini* calculata sunt. Satellitum Iovis, tam eclipses, quam situm geocentricum, ex propriis manuscriptis Tabulis a se constructis

structis deduxit *Cl. Auctor*. Tempora omnia vera sunt et astronomica, exceptis Satellitum Iovis, quae civilia intelligi debent.

Accedimus ad *Partem secundam*, quae Tabulas continet astronomicas ad usum pleniorum harum Ephemeridum necessarias. Praeter tabulam systema solare explicantem, primum comparat Catalogus 217. fixarum insignium, ex *Fundamentis Astronomiae Cl. de la Caille* excerptus, et ad principium anni 1762. reductus. Hunc excipit tabula accelerationis fixarum prae motu Solis medio, quae usum in examine horologiorum praestat. Sequuntur Tabulae generales XIX. ad supputandas eas correctiones, quae a successiva luminis propagatione, et axis telluris nutatione pendunt, quaeque locis fixarum veris, seu eiusmodi aberratione carentibus, prout ista in catalogo exhibentur, applicari debent, ut prodeant loca apparentia, seu eiusmodi aberratione affecta, et vicissim. Tabulae istae a *Cl. Auctore* in compendium redactae, sumtae sunt ex supra laudatis fundamentis Astronomiae *Cl. de la Caille*. Tabulae nunc adiciuntur variae, quae refractiones, parallaxes Solis et Lunae, augmentum diametri lunae, conversionem temporis in partes circuli et vicissim, correctionem meridiei ex altitudinibus respondentibus, arcus semidiurnos, amplitudines ortivas et occiduas, concernunt. Ultima Tabula litum geographicum praecipuorum Telluris locorum exponit.

Tertia pars introductionem tradit in usum Ephemeridum, quae in parte prima; et tabularum astronomicarum, quae in parte secunda exhibitae sunt. Sic explicatio eorum instituitur, quae nova obscurioraque in Ephemeridibus videntur, interspersis problematibus variis; cuiusmodi quoque copiosa occurrunt, quae usum tabularum in calculis pene quotidianis spectant. Tandem typus faciei lunaris additur, cum explicatione eius et usu. Haec est idea succincta libri utilissimi, et indefesso studio elaborati, cuius continuationem ad futuros annos eo avidius optamus, quo certiori adminiculo res astronomica eiusmodi opere instruitur.

FLO-

FIORIANI DALLIAM, CLERICI REGUL. E SCHOLIS pijs, Philosophicarum et Mathematicarum Disciplinarum Historiarumque Professoris Vindobonae in Academia Sabaudica, Caesareae Regiaeque Scientiarum Academiae Roboretanae Socii, de ratione recte cogitandi loquendi et intelligendi libri III. in quibus praecipua Logicae, Criticae, et Hermeneuticae capita illustrantur. Ad amplissimum et honoratissimum virum GEORGIUM PARKERUM, Comitem Macclesfieldium, regiae Societatis Scientiarum Londinensis Praesidem.

Augustae Vindelicorum 1762. sumptibus Matthaei Rieger, Bibliop. 1. Alph. 6. plag. in 4.

Solet hoc queri de philosophia genus humanum, quod tristior et senticosi, amatores suos minime solet invitare, sed fugare potius, si quis delicatior sit. Quod quamquam recte fieri arbitramur, ut cauta femina, philosophia, qui voluptatis causa ad se veniunt, eos arceat: tamen gratiae habendae sunt laetioribus ingenis nonnullis, quae ei auctoritatis et castitatis nihil, severitatis aliquid demeruat, et addidere ornatum, ut nec ab hac parte aliquid decideret. Qua in re elegantissimum et copiosum in scribendo *Dalliam* V. Cl. merito suo commendamus, qui et prodest, ut acutus; et delectat, ut comus et uber philosophus, genere dicendi, floribus, exemplisque elegantissimus, et gravitatem cum comitate felicissime, in hoc, quem dicimus, libello coniunxit.

Auctor hic, hoc libro, initium scribendi fecit a multiplici ratione cogitandi. Ait primum, de Angelorum modo cogitandi nihil dici posse, quod de eorum natura paucissima scimus; veteres autem Patriarchas aut minus recte cogitasse, aut minus accurate locutos esse; qua de re disputari fortasse multa possent, sed est res talis ut fusa tractari debeat, quod hoc loco non est necessum. Iudaeos, dicit, parabols et

apologis usos esse, suavi re, sed remotiore a cogitandi veritate. Nos moneremus, non posse ostendi, quod sola ea ratione usi sint, apparereque contrarium potius; deinde vero, quomodo hae rationes absint a cogitandi veritate, nondum videmus accurate. Verum hoc omittamus. Aegyptii symbolis usi sunt. Sinenses hieroglyphica disciplina quadam per figuras, quae ratio minus idonea existimatur. Graeci antiquiores, cum duplex philosophia esset, altera vitae communi, altera scholae similior, priorem coluere, posteriorem non ita, quamquam neque huic deessent sui cultores. Revocantur autem ab auctore nostro omnes philosophi, quamquam illi differant variis modis, ad haec quatuor genera. Idealistarum, sive eorum, qui minus attenti ad res ceteras, ingenioque consili suo, nulla alia utuntur re ad indagandam veritatem, quam semetipsis. Quem in numerum nobiles Philosophorum familias videmus rehas. Secundam classem A. constituit Empyricorum, qui ad experimenta rerum capienda omnia referunt, et discere malunt quid fiat, quam suis ingenii id tribuere invenire illum. Qui certe, quamquam tutiori multum viae insistant, tamen absolutius aliquid praestarent, si priorum industriam cum sua prudentia coniungerent. Tertiam classem ponit eorum, quos semicoecos appellat, qui neque ipsi amitti ingenii, neque experiundo discere verum volunt, sed aliorum sub auctoritate delitescentes, malunt, quae alius invenerit existimaveritque discere, quam ipsi invenire quicquam, aut experiri. Infelix genus ita ab omnibus exagitur. Nos vero defendi id posse putaremus sic, ut modestiam laudaremus, quod summis Philosophis se minime aequent, praesertim cum melius sit discere, si imbecillior sis, quam velle, nescio quid, in medium proferre. Nam inter sexcentos homines vix unus atque alter philosophorum iudex sine arrogantia esse potest. Quartum genus est Scepticorum, qui aut numquam, aut aegre inveniri posse verum, putant. Sophistae, instabiles, et elegantes illi, qui bene mallet dicere, quam vere. Quam in re id tantum nobis in mentem veniebat, quem iudicem harum

harum rerum constituere debeamus. Sunt enim etiam illis rationes, quibus se aut purgent, aut defendant. Has itaque in classes rationes cogitandi diversas auctor redigit. Causa autem varietatis haec esse videtur, quod animus humanus veri appetentissimus, prout in uno quoque proclivior aliam est ad rem, ita etiam in philosophis libentius sibi obsequitur, et facultati, si qua valet, aegre vero se ipse alio deflestat, quam quo velit natura sua, quoniam libertate sentiendi omnes gaudemus. Ita, cui plus in se potestatis est, attentior est et diligentior partim in suis actionibus, partim in rebus externis experiendis; imaginationi vero et facultati idearum longe maxima pars mortalium obtemperat, minime enim id laboriosum est. Tangimur enim omnes aut mollietate, aut arrogantiae stimulis, prout aut conscii nobis nostrarum virium, aut earum negligentes sumus. Mira quidem ac nova omnes appetimus, gaudemus enim nobis ipsis fieri quasi meliores; qui amor, dubium est, plusne profuerit nocueritve philosophiae. Inde Sophistae, inde Sceptici, non tam philosophiae hostes, cui saepe profuerunt dubitando, quam philosophorum, qui ut apiculae pungunt, si quis cereas eorum substructiones turbare velit. Voluntas vero humana cum infinitis modis, pro ratione hominum, corporum, aetatum, temporum, regionum, fortunae, differat, differentes quoque sententias progerminet necesse est. Cui rei quis iudex constituetur? Itaque saepe ridemus, cum quis ad aequitatem suam provocat, quasi vero ullus sit, quin suae sententiae acquirat, quam alienae. Verum redeamus.

Notiones, Enunciationes, et Ratiocinia, ac Methodus denique, argumentum primi libri constituunt, qui est de ratione recte cogitandi. Habet vero hoc animus primum ut sentiat quaedam, deinde, ut ea, quae senserit, uberius possit meditari. Hoc ideas appellamus, quarum aliae per quinque illos sensus, quasi canales, ad animum advehantur, aliae ab animo ipso efficiuntur, relationes potissimum rerum, acceduntque ad ideas illas, quae per sensus ad nos deveniunt. Quae cum pro arbitrio animi cogitantis, sine obiecto externo

fiant, duas species habent imaginarias, quas ubertas animi fingit in rebus, quae aut non possint esse, aut non fuerint five per se, five si connexae inter se sint. Intelligibiles contra sunt formae rerum incorporearum, quae revera etiam extra cogitationem sunt. Ideae porro simplices, si nullis aliis quali partibus constent; compositae, si plures ideae singulares in unam quasi coalescant. Simples rerum corporearum ideae non possunt nobis tradi, nisi per sensus, quoniam, si sensus non satis distincte quaedam tradunt, notiones etiam per se tales fiunt. Compositae e pluribus unitis oriuntur, five heterogeneis, five homogeneis, five etiam indeterminatis. Omnes artes ideae compositae sunt, eoque difficiliore, quo plura sub se habent. Ideae si referantur ad obiectum, adaequatae sunt si neque plus, neque minus quam in subiecto est, contineant, inadaequatae si secus. Dicitur vero adaequata etiam tum, cum tantum habet, quantum consilio huic vel illi satis est; quod nisi ita esset, nullae fere nostrarum idearum pro adaequatis haberi possent, multa enim nos in omnibus rebus latent, igitur si satis sufficit idea, eam adaequatam per sepe appellamus. Singulares sunt, quae individua exprimunt, quibus plerumque vulgaria ingenia contenta sunt; universales autem, cum id consideratur, quod pluribus individuis commune est. Reales, quae in rerum natura fundamentum habent, ut sint, aut ut esse tamen possint; non reales, si secus. Ideas porro, si e ratione cogitantis consideres, sunt clarae et obscurae, distinctae et confusae. Clara, si rem ea in luce exponat, ut internoscere eam ab aliis queamus, qua in re pro naturae felicitate ulve unus alterum antecellit. Quae ideae, quo maior est minorve claritas, iterum in confusas et distinctas dividuntur. Distincta itaque idea est ea e clara, quae non distinguit solum, verum etiam conditionem subiecti ipsam perspicit, eo nempe modo, ad quem pro infirmitate nostra aspirare licet, quae res attentione debet ad nonnullam perfectionem adduci. Confusa e contrario erit, quae distinguit quidem rem ab aliis, sed sine interiori cognitione.

Ob-

Obscura vero erit, quae quasi per tenebras conspecta, neque agnosci iterum, neque dignosci facile potest. Distincte cogitamus tunc, cum compositas ideas quasi comminimus in simpliciores, quibus deinde attenditur sedulo. Iam vero in ideis adventitiis, id est iis, quae opo sensuum ad nos deveniunt, cavendum est, ne, quod sensus nostros sic vel aliter movet, id etiam obiecto ipsi inesse putemus, colores rebus, saporem esculentis: qua de re physici multa monent. Debet vero commotio sensus tamen nos admonere de praesentia rei; constructi enim ita sunt sensus, ut tunc variis modis pellantur. Quae res haec in primis cautionem habet, ne idea adulteretur admittis alienis, qui fons uberrimus est errorum. quod e. g. in oratoria etiam artificiosum habetur. Imaginariae ideae, quae saepe pulcerrimarum rerum quasi quaedam archetypa sunt, coercendae tamen sunt, ne ultra lasciviant. Phantasticis vero abstinendum est, quae tales notiones coniungunt, quarum una alteri repugnet. Species autem alienae, ut si angelum nobis quasi iuvenem alatum fingamus, quamquam non careat omni utilitate, possunt enim signare quaedam et illustrare, tamen eo ipso, quod alienae sunt, naturam certe rei nunquam declarabunt; sed si semel usu receptae sint, notaeque, non sunt temere mutandae. Simplicis ideae, sive per unum sensum ad nos veniant, sive per plures, ut figurae, quae tactu potest visuque intelligi; sive per sensum cum reflexione, ut dolor; variis modis, pro varietate animorum corporumque, solent singulos afficere. Facit porro nostra imbecillitas, ut ideas compositas pro simplicibus habeamus, quod, quibus illae aliis consent, non satis discernimus; saepe etiam simplicem pro composito, quia ut eam rite perpendere queamus, id, quod natura sua unum est, quasi per partes contemplamur, e. g. Deum, eiusque attributa. In compositis vero ideis hoc praecipue tenendum, ne alias subiciamus, quam quae conveniant, neve convenientes omittamus. Universales ideae sunt abstractae, eae enim sunt e multitudine individuorum convenientium in hoc vel illo, e quibus deinde genera rerum, speciesque, fortamur,
et

et videremus eo plures species, quo plus valeremus intelligendo. Adaequatas vero ideas perpaucas habemus, per imbecillitatem hanc nostram, variasque alias causas, quas auctor ordine recenset. Idearum obscurarum et confusarum causa est, vel ipsa intellectus vitiositas, vel rei difficultas, vel denique vocum abusus. Errorum causae sunt permultae: quaedam in ipso animo, aliae in corpore, aliae denique in rebus externis quaerendae. Facit iam educatio, ut aduefcamus falsis opinionibus, vitiosaeque rationi, quo fit, ut vulgi errores ad nos eadem via deveniant. Mater vero errorum prima est sciendi cupiditas, quae facit ut multas res ita devoremus, ut famelicus escam sine discrimine, sine ordine, id quod deinde etiam plus nocet mole sua, quam prodest. Ordo medebitur huic pravitati, ut quid primum, quid ultimum esse debeat, intelligamus, et qua ratione in scientia quavis sit versandum. Praesidentia, id est animus sibi plus satis confusus, dum nihil non nostro ingenio datum iuris cognitumque putamus, plurimum obest, quo fit, ut in rebus sacris, quin et in omni genere scientiarum, audacissime multa tententur. Amor porro novitatis, ut singularia proferre et recondita videamur: inde tot novae opiniones, tot recoctae sententiae, et multum in omnibus disciplinis inanis splendoris ab otiosis hominibus ingestis, parum veritatis. Raro enim novitati cum veritate convenit. Imaginatio, si foecundior sit, facile animum abripit, ut speciosa pro veris capiat; cui contrarium in alteram partem vitium est torpor ille, qui quasi concretus inertia sua aegre se ad liberales artes movet, et quidvis potius excusationis affert, quam ut idoneum quid in commune edat. Causae porro errorum sunt in animo, si cupiditati serviat, et affectibus, amoris, odio, irae, superbiae, et talibus, quo fit ut animus, tranquillitate amissa, omnia quasi per aquas turbidas conspiciere soleat. Non quod existimandum sit, eruditum frigidum esse debere; nihil minus, periret enim vis ita omnis: sed quod regi voluntas debet, minime vero ipsa intellectum regere; vitiosae vero cupiditates omnes procul abesse

abesse debent. Sed de his ethica praecipit. Vitiisque omnium cum agnitio et emendatio tam difficulter procedant, eligendus est bonus vir, cuius fidei commendare nos, praeceptisque, possimus. Fertis porro proventus errorum e corpore est, sive illud mole sua atque inertia ad laborem sit incommodius, sive etiam fragilitate sua imbecillum; qua in re multum possunt aetas et tempus. Accurrendum itaque est ad fomenta medicinae, sive diaeteticae, sive morborum profigatricis. Alia origo est in temperamentorum diversitate. Nam cum unusquisque veritatem, neque enim aliter possumus, ad sensum referat suum; sensus vero et animi plurimum pro conditione et sua, et corporum in quibus diversantur, differant: fit, ut vere dictum sit, quot capita, tot sensus esse. Veritas autem, cum in tot millibus diversissimarum sententiarum non possit nisi una esse, facile videmus, saepe unum tantum sapere, reliquos volitare per umbras. Temperamentorum autem varietas notior est, quam ut hoc loco eam exponamus. Iam de sensuum incommodis parca est querendum, ne id erroris, quod ex vitioso de rebus perceptis iudicio provenit, pro re ita percepta habeamus; quam in rem multa in multis libris dicta sunt. Quamquam itaque dicimus sensus non fallere, ignorantiae tamen et errorum occasiones esse possunt. Saepe etiam cum attente animus ad unam rem componitur contemplandam, alienae per sensus illabuntur; cui rei occurrendum est ita, ut aut sensus, aut animum avertamus. Iam ubi per sensus experimentum est in hac vel illa re capiendum, caute id et circumspicte fieri debet, ne dum nos decipimus ipsi, sensuum deinde vitio nos deceptos queramus, cum illi neminem fallant, fallat autem perversum de sensibus iudicium. Cautiones in usu sensuum experimentisque capiendis adhibendas, hac in brevitate nostra exponere haud licet. Multos errores educatio inserit animis, quae, ut fit, non sapientissimis hominibus demandatur, animis vero teneris, et bona et prava disciplina solet in alteram quasi naturam vertere; quo fit, ut nemo plus opinionum plusque

confidentiae habeat, quam qui recentissimi ex umbra hac
 progrediuntur, ac temerariae illae sententiae aegre possint
 ex animis evelli. Praesertim vero, si longa consuetudine
 sint opiniones illae confirmatae, quod multis exemplis intel-
 ligitur. Nam animus, quo facilius aliquid cogitat, eo et-
 iam verius id esse putat. Iam auctor de praeiudiciis agit e
 religione profectis. Atque hic Lutheranos exempli loco ponit,
 qui ita depingamus liberis nostris Pontificem Romanum, ut
 per omnem deinde vitam Catholicos horreant. Sed heus tu,
 quae religio alia haereticos occidere, et periuriis fallere iu-
 bet? quae religio absurdissimas fabulas de nobis narrat?
 strictim nos itaque defenderimus, veluti etiam strictim laesi
 funus. Nam in genere verum est: sed praeiudiciorum se-
 getem potius in sinu sanctissimae matris ecclesiae Romanae
 deprehendisset. Iam sive cum vivis focis, sive cum mor-
 tuis collocutoribus, libris, versetur, oritur ex iis ipsis quasi
 quaedam errorum contagio, illis familiarium, ut et nobis fa-
 miliares fiant. Sunt vero peculiare seculi uniuscuiusque
 sententiae, cui libenter solemus adhaerere. quamquam id
 fortasse nolimus; sed cum educatione et animus et corpus
 adsuefiat, si minus recte fuerimus adsuefacti, excutimus id
 pravitate vix multo tempore et labore, quod inhaesit.
 Quamobrem id beneficium tribuamus adolescentum aetati,
 ut primum virtutis amori adsuefaciamus, deinde ideis utili-
 bus ac commodis, porro disciplinis aptis huic aetati, quae
 possint in omni vita prodesse, praeceptoribusque bonis quasi
 muniamus, indulgeamus etiam aliquid imbecillitati iuvenili,
 quo plus auctoritatis in grandibus rebus habeamus. Boni
 vero magistri etiam infimae sorti hominum addendi sunt,
 qui eandem nobiscum naturam, et grande saepe in totius
 reipublicae salutem momentum habent. Corpus vero ob-
 durandum est ad labores, sed eos, quos conditio corporum
 ferre possit. Plurimum aeris terraeque uniuscuiusque con-
 ditio in animos humanos valet, qua in re pro ubertate sua
 lautus est auctor noster, ad quem lectorem remittimus. Sed
 ille ipse genius non ita pendet a climate, ut non per saepe
 etiam

etiam alias ob res mutetur. Plurimum vero efficaciae habet in animos civium regiminis forma, quae prouti liberior est, aut adstrictior, melior vel iniquior, ita etiam ingenia incolarum uniuscuiusque terrae esse solent, quorum regiminum vim acute et fufe explicat Dalhamus. Haec ergo habent. Iam procedendum est ad enunciationes. Reflexio autem, ita enim dicitur, dupliciter intelligitur, alia simplex, alia composita. Itaque primum de reflexione simplici, quid, et quotuplex sit, videamus. Iudicium describitur ita, ut sit interna mentis sententia, quae ideas inter se comparatas vel ad se mutuo pertinere decernit, vel a se invicem semovet. Rectum vero iudicium ab ideis claris et exactis procedit, ac subtiliter attendi debet, quid sentiat, unaquaque de re, animus, ne plus, neve minus dicamus. Iudicium vero si verbis sit pronunciatum, enunciatio dicitur, quarum quaeque constat subiecto, praedicato, et verbo quod copulam solent appellare. Iam de propositione affirmante et negante, de subiectis et praedicatis, de propositione identica universalis ac particulari sive affirmante, sive negante, simplici ac composita, idque aperte, aut etiam implicite. Composita, de enunciationibus coniunctivis, disiunctivis, hypotheticis, causalibus, discretis, reduplicativis, relativis; porro de iis, quae implicite componuntur, quasque exponibiles appellant, exclusiva, exceptiva, comparativa, pluribus agitur: quae, quoniam nota sunt, omitemus, veluti etiam id de modis, possibili, impossibili, necessario, et contingente. Iam de enunciationibus, quae axiomata, postulata, theoremata, problemata, coniectaria, lemmata, scholia, proverbia appellantur, varia dicta invenimus. Oppositionem, subalternationem, conversionem, et aequipollentiam non repetimus. His igitur relictis, ad caetera nos conferamus, de veritate, eiusque notis. Veritas, quae tot artibus, tot libris quoque philosophorum quaesita est, res saluberrima, sed saepe recondita. Cuius tria genera constituunt: metaphysicum, quod habetur in rebus propria sua undique natura constitutis; ethicum, quod veracitatem dicunt,

cunt; et logicum, quod est conformitas idearum cum obiectis suis. Iam cum omnis veritas sit e certitudine sensuum, haec a corporibus de eo quod praeter ideam nostram corpora sint, varie potest adversus Idealitas disputari. Nam qui corpora negant extra ideam nostram esse, spiritus quoque negare debent esse extra ideam nostram; si hos quoque dubitent, de Deo ipso eadem ratione poterunt dubitare. Quamquam id in universum dictum est, ioculare philosophorum genus idealitas et scepticos esse, quod lascivia disputandi invidi a vita communi quotidie atque suis factis refelluntur. Contra, si spiritus affirmant esse, cum non possint indicare modum, quo illa idea ad se devenerit, neque corpora negare debent, quod modum communicatarum idearum de corporibus non intelligunt. Nam id in se quisque experietur, aliud esse fingere sibi tempestatem, aliud experiri. Sed revera id dicitur, summam quamque stultitiam vix ne refelli quidem sine stultitia posse; neque enim sciunt, quid dicant, nec credunt ipsi. Via itaque duplici devenitur ad veritatem, experimentis sensuum, et meditando. Sensu quae percipiuntur longe clarius pellunt animum, quam si fingenda nobis tantum essent, et firmior longe memoria ad omnem vitam transmittitur. Nam sensus, etiamsi non carent imperfectione, tamen, praesumma, quam praestant, utilitate, reliqua facile omittuntur. Iam vero cum sensus res eas, quae nulla materia constant, minime assequantur, meditationis, reflexionem appellant, beneficio id consequimur. Utraque vero ratio, quamquam non sit omnis erroris expers, tamen plurimis in rebus idonea testis veritatis est. Criterium autem veri, experientiae et reflexionis est: primum intima conscientia obiecti, de quo agitur; deinde consensus in eandem rem plurium, sed aptorum hominum, quod, quamquam interdum etiam non vero communicetur, tamen non semper id fit, sed rarissime, modo ne negligenter in re gravissima versemur, laboremque impendamus omnem, ut veritatem sine occupato animo integri sectemur, conferamusque inter se saepe

res,

res, ut quam clarissima et quam exactissima fiat cognitio veritatis. Quod praecipue tenendum est in hac vitae imbecillitate, in qua multa nos latent, multa minus exacte cognoscuntur: quamobrem saepe una res altera evidentior est, ut itaque caveamus supra modum humanae cognitionis aut certitudinis ascendere, id est, nimis sapere velle, quod est nihil sapere. Certos etiam nos facit aliorum consensus: quae in re si alterius tantum auctoritati credimus, ut fit in rebus ignotis, veritatem minus evidentem dixerimus; si vero id accedat, ut ipsa res se in animis nostris illustret, evidentior dicemus. Sic in rebus historicis prius genus obtinet; in rebus, quae per causas, aut effectus necessarios cognoscuntur, etiam posterius. Probabile vero dicimus, cui, quamquam non omnia insunt quare verum habendum sit, insunt tamen plura; ita, quicquid probabile est ita esse, id etiam est possibile, minime vero si vertamus. Probabilitas vero cum certitudine minime debet confundi: in quo uber fons est mendaciorum omnis generis, ut solet praecipue tunc fieri, ubi voluntas in alterutram partem propendit. De eo vero, quae sit certitudo humanarum historiarum, multa disseruntur, quae brevius recensere videmus. Certitudinem definit auctor esse intimam mentis securitatem. De veritate propositionis cuiusdam, quae certitudo, si e cognita rei veritate desumitur, interna dicitur, si propter testimonium alterius, externa. Metaphysica dicitur, si ita evidens est, ut propter rationes metaphysicas refragari non possimus; physica, si cuius securitas experimentis cognita, naturae in legibus fundatur. Alia vero certitudo moralis est, quam auctor nominat securitatem natam ex aptis testimoniis, ut, quoniam securior nulla nobis alia via est rerum facti cognoscendarum, hac contenti sumus, quae sane per saepe satis certa esse potest. Ut autem in ea re quam tutissimi sumus, duo sunt spectanda: primum de testibus, deinde de illius rei, cui testimonium fit, securitate. Sed cum testium auctoritas sit in eo, ut et possint verum dicere, et velint, videmus humanam auctoritatem semper fere suis dubitationibus ob-

noxiam esse, quis enim animos perspexerit? Ita humanum testimonium ultra plus minusve probabilitatis non assurgit; sed multitudo et gravitas testium summam rei probabilitatem conciliare potest, ut ridiculi essemus, si novare quid vellemus. Qua in re multa debent convenire, ut auctoritas testimonio alicui fiat; nam singula minime hoc efficiunt. Ita probitas testium, si sola sit, nondum facit ut aliquid sit verum. Contra, si plures, sique diversi testes conspiciant, plus momenti in ea re positum est; neque enim quasi ex pacto videntur egisse, qui aut se iuncti, aut etiam adversi inter se fuerunt; et quo plus est inter homines diversitatis, eo plus accedit lucis veritati. Sed saepe etiam unus testis tantum auctoritatis habet, quantum plures, si gravis sit, si publice proposuerit testimonium, neque ullus contradixerit. Plurimum vero auctoritatis est monumentis publicis; est etiam concordia traditioni: sed in universum haec. possunt enim exempla occurrere, ubi tamen pro re nata omnia alia statuenda sunt, quod peculiaris est tractationis. Ut haec signa veritatis pariter in mendacium conveniant, aut raro fit, aut e prima specie rerum si velis iudicare. Saepe affectus, saepe pravitas, saepe negligentia aut ignorantia, figmentis colorem veritatis addere solet; quo loco consensus non multum valebit, si vel maximus sit. Contra si plures, nulla re coacti, post idoneum rei examen, diversique illi, tamen in aliqua re consentiant, si sapientes illi, bonique praecipue, plurimum illorum consensus potest. Derogatur vero testibus auctoritas, si quid aperte falsum, sibi aut ceteris rebus notis repugnans tradant: qua in re hoc tamen caveamus, ne, quod nostrae opinioni repugnat, etiam repugnans ipsum statuamus, quod longe alia res est. Universam historiam si ad has exigamus regulas, multum illa lucis accipiet; quamquam, ut verum dicamus, contenti esse debeamus hoc Catone, id est, ut cogitemus, humana esse atque imbecillia quae sciamus. Verum haec haec tenus. Nam et de iudiciis aliqua supersunt, et cetera praeterea permulta. Quamobrem nunc quidem hic subsistimus, reliqua alio forte tempore proposituri.

NOVA LITTERARIA.

Qui nuper Theologiae Systema, sui ritus, multa diligentia exaequatum, aliquot Voluminibus edidit, *Martinus Gerbertus*, Ord. S. Bened. ex Congregat. S. Blasii in Silva nigra, Vir doctissimus, de *Veteri Liturgia Alemannica* novum Opus meditatur, et germanicae antiquitati in univ. et Christianitatis in hoc Germaniae angulo originibus atque progressibus cognoscendis apprime profuturum. Dabimus Lectoribus ideam totius operis, qualem, edito non ita pridem Programmate, eruditis hominibus ipse proposuit. Ita vero describit *Gerbertus* opus suum:

*Disquisitio I. Origo ac propagatio Religionis christianae in Alemannia. Cap. I. De prima fidei christianae origine in Alemannia sub Romano imperio. 1.) De nomine ac finibus veteris Alemanniae. 2.) Lux christianae religionis in Alemannia ex Italia. 3.) Ex Illyrico et Norico. 4.) Ex Gallia. 5.) Primum forte in nostris saltibus. 6.) Testimonia Saeculi I. 7.) Saec. II. 8.) Saec. III. 9.) Saec. IV. 10.) Saec. V. 11.) Eius rei vestigia in sedibus episcopalibus. Cap. II. De propagatione religionis christianae in Alemannia sub regno Francico. 1.) Sub regno Francico in Alemannia religionis status. 2.) Post praelium ad Tolpiacum, ipso *Clodoveo* facto christiano. 3.) Religio christiana deinceps sub stirpe Meroving. 4.) Sub stirpe Carolingica. 5.) Ex Britannicis insulis praecones evangelii. 6.) Primus *S. Fridolinus*. 7.) *SS. Columbanus et Gallus*. 8.) *S. Pirminius*. 9.) *S. Bonifacius*, Germaniae apostolus, 10.) Eiusque adiutores. 11.) Vitae monasticae sectatores ac propagatores. 12.) Ereclis postea per monasteria praesertim scholis. 13.) In conventibus procerum ac synodis cura adornandae ecclesiae. 14.) Constituta hierarchia ecclesiastica. Cap. III. Status ecclesiae Alemannicae post separatam a regno Francico Germanicum imperium. 1.) Novo constituto Germanico regno. 2.) Status ecclesiae Alemannicae florens, non sine gravibus tamen concussionibus. 3.) Etiam a paganis Ungaris, et variis haereticis.*

Dj-

*Disquisitio II. De Monumentis antiquis, ad illustrandam veterem liturgiam Alemannicam facientibus. Cap. I. De variis variarum gentium ac etiam Alemannicis liturgiis, seu sacramentariis. 1.) De Liturgiae nomine. 2.) Libri Sacramentorum, mysteriorum. 3.) An primis ecclesiae saeculis extiterint? 4.) Liturgiae Graecae. 5.) Liturgia Africana. 6.) Ambrosiana. 7.) Mozarabica. 8.) Missale Gothicum. 9.) Missale Francorum. 10.) Gallicanum, et Missa S. Germani. 11.) An ad ritum Gallicanum pertineat Missa Illyrici? 12.) Liturgia Britannica. 13.) Liturgiae aliarum gentium cum Romana commutatae. 14.) Liturgiae Romanae, ac primum sacramentarium Leoninum. 15.) Gelasianum. 16.) Gregorianum. 17.) Eius variae editiones. 18.) Additiones ab aliis factae. 19.) Alemannica sacramentaria. 20.) Quorum aetas figitur. 21.) Notae quaedam singulares antiquissimi sacramentarii Rhenaugienfis. 22.) Imprimis quoad praefationes. 23.) Et canonem. 24.) Notae Sacramentarii Saublasiani ex festis SS. Alemanniae. 25.) Eius inscriptio et forma a missalibus plenariis distincta. 26.) De eo, quod habet, *Gloria in excelsis* a presbyteris non nisi in paschate dici. 27.) De praefationibus singularibus eiusdem Sacramentarii. 28.) De rubricis ad canonem: et benedictionibus episcopalibus ad calcem eiusdem Sacramentarii. Cap. II. De aliis libris ad liturgiam spectantibus. 1.) Varia aliorum librorum liturgicorum nomina. 2.) Antiphonarius seu Gradualis. 3.) Alter antiphonarius liber, seu responsalis. 4.) Liber *Comitis*, et alii lectionarii. 5.) Homilarii libri. 6.) Obsequiale et poenitentiale. 7.) Officiales libri, brevaria etc. 8.) Pfalterium. 9.) Martyrologia. 10.) Calendaria. Cap. III. De aliis monumentis et auctoribus ad liturgiam Alemannicam facientibus. 1.) Libri peculiarium precum Missae, qualis est ab *Illyrico* edita. 2.) De eius antiquitate et usu. 3.) Comparatur cum aliis similibus etiam Alemannicis. 4.) Rubricae et rituales libri antiquiores. 5.) Ordo Romanus ex Codd. Alemannicis. 6.) In eum commentatores, *Amalarius* et *Bertholdus* Constantiensis, *Anonymus* apud *Hitt.**

Hittorpius. 7.) De aliis eiusdem *Analarii*, et cognominis Trevirensis scriptis liturgicis, ac aliorum de ritibus baptismi. 8.) De Alemannicis liturgicis scriptoribus. 9.) Et canonum collectoribus. *Cap. IV. Firmamenta causae catholicae adversus obiecta Novatorum, ex liturgia.* 1.) Vis monumentorum liturgicorum contra adversarios. 2.) Quoad formam, ac ritus exteriores. 3.) Vestes, vasa sacra etc. 4.) Sacrificium. 5.) Quoad realem praesentiam extra usum. 6.) Reliqua Sacramenta. 7.) Mytheria *Christi*, et gratiae dona. 8.) Cultum Sanctorum. 9.) Preces et sacrificia pro defunctis.

Disquisitio III. De publica in ecclesia, sacroque cum apparatu, celebratione liturgiae in Missa. Cap. I. De sacris aedibus, earumque ad celebrationem Missae apparatu. 1.) De sacrarum aedium structura apud nostrates. 2.) Earumque forma. 3.) De navi ecclesiae. 4.) Absida et eius partes. 5.) Altare. 6.) Missae, ut in locis sacratis fierent, cautiva. 7.) Ciboria antiqua, et sacra. 8.) Reliquiae sub altaribus. 9.) Crux super altare. 10.) Luminaria. 11.) Vela ac pallia altaris. 12.) Imagines. *Cap. II. De sacris vasis.* 1.) Vasa sacra. 2.) Pretiosa ex auro, argento, gemmis. 3.) Libri etiam liturgici. 4.) Ministeria, ornamenta, ac utensilia diversi generis. 5.) Ad manus lavandas. 6.) Ad thus adolendum. 7.) Ad oblationes faciendas. 8.) Corporalia ac pallae. 9.) Patena. 10.) Calix. 11.) Calices ministeriales. 12.) Sacra ad recondendam Eucharistiam vasa. 13.) Calami ad sumendum sanguinem. 14.) Cochlearia ad intimam communionem. 15.) Flabellum. 16.) Instrumenta ad pacem. *Cap. III. De vestibus sacris.* 1.) De tonsura 2.) Et habitu clericorum. 3.) Sacrae altaris vestes. 4.) Amictus. 5.) Alba. 6.) Cingulum. 7.) Manipulus. 8.) Fanon. 9.) Orarium, stola. 10.) Tunica, subtilis. 11.) Dalmatica. 12.) Casula, planeta. 13.) Casularum antiqua forma. 14.) Quousque in usu hodieque alicubi. 15.) Cappa, pluviale. 16.) Sandalia. 17.) Chirothecae. 18.) Baculus, cambuta. 19.) Crux pectoralis. 20.) Mitra, infula. 21.) Pallium. 22.) Usus sacrarum vestium

stium pro suis ordinibus. 23.) Earum ornatus ac pretium. 24.) Vestes effigiatae. 25.) Color sacrarum vestium.

Dissquisitio IV. De celebratione Sacrificii Missae. Cap. I. De Missarum generibus, ritibus, lingua, hora. 1.) De Missae nomine. 2.) Missa solemnis cum Symmittis. 3.) Missa publica. 4.) Missa privata, aut etiam plures per diem. 5.) De Missae ritibus. 6.) Lingua. 7.) Hora. *Cap. II. De ordine Missae usque ad Offertorium.* 1.) De praeparatione ad Missam varia. 2.) Loto manuum. 3.) Ante et sub vestitu sacro psalmi et preces. 4.) Psalmus in ingressu ad altare. 5.) Processio cum ministris ad altare sub introitu. 6.) An sacerdos olim introitum per se legerit? 7.) Confessio cum psalmo *Judica*, apologiae. 8.) *Kyrie eleison*. 9.) *Gloria in excelsis*. 10.) Salutatio populi. 11.) Prima collecta, seu oratio. 12.) Clausula *per Dominum etc.* 13.) Sessio post collectam. 14.) Lectio. 15.) Responsorium graduale. 16.) Evangelium. 17.) Symbolum. 18.) Sermo, seu concio. *Cap. III. De Missa fidelium ab Offertorio usque ad Communionem.* 1.) Ad Offertorium Missae fidelium initium. 2.) Oblationes factae. 3.) Quales in Missa. 4.) Preces ad oblationes. 5.) Oblatae studio confectae ac provisae. 6.) Quomodo in altari compositae. 7.) Incensum. 8.) Loto manuum. 9.) Secreta, seu super oblata. 10.) Praefatio seu contestatio. 11.) *Sanctus*. 12.) Canon. 13.) Eius auctores. 14.) Qua religione fervetur. 15.) Canon secrete dicendus. 16.) Osculum initio canonis. 17.) Expansio manuum. 18.) Cruces sub canone. 19.) Commemoratio pro Romano Pontifice. 20.) Episcopo. 21.) Rege. 22.) *Et omnibus orthodoxis etc.* 23.) *Memento Domine famularum etc.* 24.) *Pro quibus tibi offerimus.* 25.) Nomina Sanctorum. 26.) *Hanc igitur oblationem etc.* 27.) Verba consecratoria. 28.) Elevatio. 29.) *Unde et memores etc.* oratio pro sacerdote. 30.) *Memento mortuorum*, ubi de diptychis. 31.) Secunda Sanctorum commemoratio. 32.) Benedictio diversarum rerum ad *per quem haec omnia etc.* 33.) Elevatio minor. 34.) Oratio dominica. 35.) Embolismus orationis dominicae. 36.) Benedictio episcopalis. 37.) Fractio hostiae,

hostiae. 38.) *Agnus Dei*. 39.) Osculum pacis. 40.) Denunciations olim hoc loco factae. *Cap. IV. De Communionem usque ad finem Missae, nec non de Eulogiis et Agapis.* 1.) Ante communionem olim non communicantes dimissi. 2.) Communio sacerdotis necessaria. 3.) Ministrorum. 4.) Fidelium. 5.) Quomodo et quousque sub utraque specie? 6.) Preces ad communionem. 7.) Antiphona ad communionem. 8.) Ablutio. 9.) Oratio post communionem. 10.) Oratio *super populum*. 11.) *Ite, missa est*. 12.) Benedictio populi. 13.) Caetera cum recessu ab altari. 14.) Eulogiae. 15.) Agapae.

Disquisitio V. De Sacramentorum administratione. Cap. I. De Sacramento Baptismi, simulque administrari solita Confirmatione et Eucharistia. 1.) De ordine aliorum Sacramentorum, imprimis Baptismi. 2.) Catechumenatus. 3.) Scrutinia. 4.) Quibus temporibus celebrata. 5.) Et quo ritu. 6.) Traditio symboli, et capitulavium dominica palmarum. 7.) Cum oratione dominica. 8.) Apertio aurium cum expositione evangeliorum etc. 9.) De aburationibus et sponsonibus, earumque fide servanda. 10.) De sponsonibus, seu patris et matris. 11.) De baptisteriis. 12.) Benedictio aquae baptismalis. 13.) Baptismi tempora Pascha et Pentecoste. 14.) In Epiphania iuxta capitulare ord. eccl. et aliis diebus. 15.) Quovis tempore in necessitatis casu. 16.) Minister baptismi. 17.) Formula baptismi. 18.) Baptismus per immersionem et superfusionem. 19.) Unctio. 20.) Confirmatio. 21.) Communio Neophytorum. 22.) Lac et mel infantibus datum. 23.) Cerei seu lampados Neophytis datae in manus. 24.) Vestes albae. *Cap. II. De Sacramenti Poenitentiae administratione.* 1.) Libri poenitentiales. 2.) Ordo agentium poenitentiam Fer. IV. Cinc. 3.) Reconciliatio poenitentium in Coena Domini. 4.) Minister poenitentiae. 5.) Privata poenitentiae administratio. 6.) Publicae et secretae poenitentiae disciplina. 7.) Confessio peccatorum. 8.) Articulatim requisita. 9.) Absolutio. 10.) Poenitentia iuxta canones iniuncta. 11.) Varia ecclesiae disciplina. 12.) Ac temporis mora. 13.) Redem-

demptiones poenitentiarum. 14.) Indulgentiae. *Cap. III.* De extrema Unctione, et Viatico. 1.) De oleo infirmorum. 2.) Unctionis infirmorum varii ritus. 3.) Extrema unctio ante viaticum. 4.) Viaticum particula intincta. 5.) Sub una vel duabus speciebus. 6.) Cum ablutione, seu vino non consecrato. 7.) Cura, ne quis sine viatico decedat, exceptis quibusdam casibus. *Cap. II.* De sacris Ordinationibus. 1.) De ritibus ad ordinationum substantiam pertinentibus. 2.) Ordinationum tempora. 3.) De ordinibus et ordinariis. 4.) Tonfura. 5.) Ordines minores. 6.) Subdiaconi, diaconi, diaconissae. 7.) Presbyteri. 8.) Episcopi. 9.) Abbates, episcopi, chorepiscopi. *Cap. V.* De celebratione Matrimonii. 1.) Benedictio sacerdotalis nuptiarum. 2.) Intra missam. 3.) Alii ritus quoad matrimonium. 4.) De anulo, velamine etc. nubentium. 5.) De parasympis, et nuptiis publicis, non nisi suis temporibus celebrandis.

Disquisitio VI. De Consecrationibus, Benedictionibus, Exorcitionibus, Exorcismis. Cap. I. De variarum rerum et personarum Consecrationibus, Benedictionibus etc. 1.) Consecrationes, benedictiones, et exorcismi. 2.) Dedicatio ecclesiae. 3.) Cum Sanctorum reliquiis in consecratione altaris. 4.) Benedictio vasorum et donariorum ecclesiae. 5.) Benedictio campanarum. 6.) Aquae lustralis benedictio, et salis. 7.) Ad spargendum in domum cum Missa in domo nova. 8.) Benedictio cinerum. 9.) Benedictio palmarum. 10.) Benedictio ignis novi. 11.) Benedictio sacri olei et chrismae. 12.) Benedictio cerei paschalis. 13.) Agnorum cereorum etc. 14.) Candelarum in festo Purificat. *B. Mariae V.* 15.) Benedictiones imaginum crucis etc. 16.) De idolothytis etc. 17.) Exorcismi et adiurationes. 18.) Benedictiones novarum fugum etc. etc. 19.) Variarum votivae Missae et preces. 20.) Mulierum post partum in ecclesiam introductio. 21.) Consecratio virginum, viduarum. 22.) Infantum oblatio, ac professio monastica. 23.) Abbatum et abbatissarum benedictio. 24.) Censurarum absolutio, et irrogatio publica. 25.) Manumissionis in ecclesia

sa caeremonia. 26.) Regum et imperatorum inauguratio.
*Cap. II. De Canonizatione solemnī Sanctorum, primum in
 Alemannia, et cultu Reliquiarum.* 1.) Sanctorum corpora
 religiose e tumulis levata. 2.) Ac fidelium cultui exposita.
 3.) Auctoritate Rom. Pontificis. 4.) Translationes corpo-
 rum Sanctorum solennes. 5.) Ac reliquiarum, Roma prae-
 fertim, ad publicum cultum.

Cap. III. De Purgationibus vulgaribus, seu Iudicio Dei.
 1.) Primordia huiusmodi purgationum ad sepulchra Sancto-
 rum. 2.) Fata purgationum vulgarium. 3.) Ordines litur-
 gici earundem. 4.) Probatio aquae frigidae et ferventis. 5.)
 Ferri candentis, seu ignitorum vomerum. 6.) Panis et casei.
 7.) Mensurae. 8.) Examinatio crucis. 9.) Purgatio per Mis-
 sam ac Eucharistiam. 10.) Probationes per duellum. 11.)
 Probatio per iuramentum.

*Disquisitio VII. De Horis canonicis. Cap. I. De cursu
 nocturno et diurno Horarum canonicarum.* 1.) De ap-
 pellatione cursus canonici. 2.) Ac origine iuxta varium ri-
 tum, et ordinationem in breviario. 3.) Singularem etiam mo-
 nastico. 4.) Horae canonicae distinctae. 5.) Nocturnae et
 matutinae. 6.) Pro festivitatum ratione. 7.) Vetus horarum
 diurnarum ad cursum canonicum dimensio. 8.) Earum offi-
 cium liturgicum. 9.) De Vesperis. 10.) De Completorio.

Cap. II. De singulis partibus Horarum canonicarum. 1.)
 Psalterii usus continuus in cursu canonico. 2.) Singulis Psal-
 mis subnectendo *Gloria Patri.* 3.) Integri praeterea psalte-
 rii per diem, vel psalmorum selectorum frequentatio. 4.)
 Cantica consuetudinaria cum psalterio memoriter ediscenda.
 5.) Hymnus *Ti Drum laudamus.* 6.) Symbolum sub nomine
Athanasii. 7.) Oratio dominica, salutatio angelica, symbo-
 lum. 8.) Lectiones in officio nocturno ex scriptura, SS. Pa-
 tribus, et gestis Sanctorum. 9.) Benedictiones super lecto-
 rem, ac clausula lectionum. 10.) Lectiones breves, seu cu-
 pitula. 11.) Antiphonae, responsoria, versus. 12.) Hymni.
 13.) Orationes. 14.) Cursus *B. V. Mariae,* Officium defun-
 ctorum, omnium Sanctorum, ac commemorationes. 15.)
 Antiphonae de *B. Maria V.*

Disquisitio VIII. De Festis. Cap. I. De Festis Domini.
 1.) Dies festi per annum. 2.) Anni ecclesiastici exordium in liturgiis a vigilia Natalis Domini. 3.) Natale Domini. 4.) Cum Octava. 5.) Missa *prohibendo ab idolis* ob superstitiones Kal. Ianuarii. 6.) Epiphania Domini cum baptismo solemni. 7.) Triduum sacrum ante Pascha. 8.) Feria V. in Coena Domini. 9.) Feria VI. in Parasceve. 10.) Sabbatum sanctum. 11.) Resurrectio dominica. 12.) Pascha annotinum. 13.) Festum inventionis et exaltationis S. Crucis. 14.) Ascensio Domini. 15.) Pentecoste. 16.) Octava Pentecostes, cum officio sequentium dierum de Trinitate etc. 17.) Solemne SS. Trinitatis festum in Octava Pentecostes. 18.) Festum Corporis Christi. *Cap. II. De Festis Sanctorum.* 1.) Festa Sanctorum qua cautione suscepta. 2.) *B. Mariae V.* 3.) Apostolorum. 4.) Martyrum, et aliorum Sanctorum. 5.) Quomodo celebrata. 6.) De SS. *Anastasia* et *Eugenia*. 7.) Festum S. *Stephani*. 8.) *Ioan. Evang.* 9.) Innocentum, seu SS. Infantum. 10.) *S. Silvestri P.* 11.) Festa Ianuarii. 12.) Festum Purificationis *B. Mariae V.* 13.) *Cathedra S. Petri*. 14.) Alia festa Februarii. 15.) Festa Martii. 16.) Aprilis. 17.) Festa Maii. 18.) Festa Iunii. 19.) *S. Ioannis Bapt.* 20.) Festum SS. *Petri et Pauli*. 21.) Festa Iulii. 22.) *S. Benedicti*. 23.) Festa Augusti. 24.) Assumptio *B. Mariae V.* 25.) Nativitas *B. Mariae V.* 26.) Alia festa Septembris. 27.) Festa *S. Michaelis*. 28.) Festa Octobris. 29.) Festum omnium Sanctorum. 30.) Alia festa Novembris. 31.) Festa Decembris. 32.) Festum Conceptionis *B. Mariae V.*

Disquisitio IX. De certis ad divinum cultum diebus et temporibus; eorumque observantia. Cap. I. De stasis per Septimanam sacris conventibus. 1.) Missae quotidianis diebus. 2.) De stationibus, ac festis diebus. 3.) De certis stationum ac synaxium per septimanam diebus. 4.) Fer. IV. et VI. per annum in monumentis liturgicis peculiares lectiones pro Missa. 5.) De stasis conventibus die dominica. *Cap. II. De adventu Domini usque ad Septuagesimam.* 1.) Adventus Domini exordia. 2.) Quatuor aut quinque Domini Adventus in nostris liturgiis. 3.) De officio et ritibus Adventus. 4.) De ieiunio Adventus. 5.) De officis dominicalibus post Natale Domini.

Domini et Epiphaniam. *Cap. III.* A Septuagesima usque ad Pascha per ieiunium Quadragesimae. 1.) Septuagesimae, Sexagesimae etc. denominatio. 2.) Ubi *Alleluia* deponitur. 3.) De varia epocha auspicandi ieiunium. 4.) Fer. IV. Cinerum. 5.) De feriarum per Quadragesimam officii. 6.) De abstinentiae Quadrages. observantia. 7.) Ieiunium usque ad vesperam. 8.) De ritibus officii Quadragesimalis. 9.) De festis Sanctorum in Quadragesima. 10.) De aliis Quadragesimalis temporis ritibus, praesertim a Dominica mediana. 11.) De elemosyna et fermento Sabb. ante Dom. Palmarum. 12.) Dominica Palmarum. 13.) Et sequentes feriae hebdomadae maioris. 14.) De tribus per annum Quadragesimis, et aliis quibusdam stans seu indictis ieiuniis. *Cap. IV.* De tempore Paschali. 1.) Hebdomada in Albis ac Dominica. 2.) Tempus paschale. 3.) Quaedam singularia in officio. 4.) De solutione ieiunii. *Cap. V.* De Dominicis post Pentecosten. 1.) Numerus Dominicarum post Pentecosten. 2.) Concordia officiorum. 3.) Praefatio de SS. Trinitate per has Dominicas. *Cap. VI.* De IV. Temporibus. 1.) Origo trium vel quatuor temporum. 2.) In illis celebrandis varietas. 3.) Donec Saec. XI. fixa sunt tempora mensis I. et IV. 4.) Mensis VII. et X. 5.) Eorum officia. *Cap. VII.* De Litiis, ac Processionibus. 1.) Collectae, stationes, processiones. 2.) Litaniae, supplicationes, rogationes. 3.) De processione in festo Purificationis, et aliis *B. Mariae V.* 4.) In die Palmarum, alicubi cum Eucharistiae circumgestatione ut in festo Corporis *Christi*. 5.) De Processionibus paschalibus ob baptismum. 6.) De processionibus triduo post Natale Domini. 7.) De processione singulis dominicis diebus. 8.) De litiis mensuris. 9.) De litiis, seu processionibus quibusdam extraordinariis. 10.) Litaniam maiorem. 11.) De triduo Rogationum. 12.) Litaniae cum ieiunio, etiam tempore paschali. 13.) Cum aliis exercitiis humilitatis et pietatis.

Disquisitio X. De Cura pro mortuis. Cap. I. De Exequiis funeris. 1.) Obsequium agonizantium. 2.) Absolutio defuncti. 3.) Campanae pulsus in agone, vel mox post obitum. 4.) Psalmodia ad cadaver, ac Missae ante sepulturam. 5.) Lotio cadaveris. 6.) Vestitus. 7.) Preces ac ritus funebres. 8.) Praeunte sacro. 9.) Locus sepulturae. *Cap. II.* De aliis precibus et sacrificiis pro mortuis, statutis temporibus. 1.) Officium defunctorum. 2.) Missae

fae pro mortuis. 3.) Qualiter celebratae. 4.) Missa, pro cuius anima desperatur, vel dubitatur. 5.) Graecorum sententia de salute damnatorum. 6.) Latinorum item Patrum. 7.) An saltem mitigentur precibus et sacrificiis damnatorum poenae? 8.) De I. III. VII. XXX. etc. pro mortuis. 9.) De Trentenariis, vulgo *S. Gregorii*. 10.) De Anniversariis. 11.) De societatibus initis pro defunctis. 12.) De commemoratione annua omnium fidelium defunctorum.

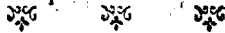
Monumenta veteris Liturgiae Alemannicae.

Sacramentarium cum Martyrologio, Antiphonario, seu Graduali, ac Poenitentiali, ex MS. Rhenaug. 1000. ann. Add. ex Cod. San-Blaf. collect. ex Libb. poenit. *Halitgarii, Rhabani Mauri, Theodori Cantuar.* Sacramentarium cum Calendario ex MS. San-Blaf. 900. ann. cum collect. Praefationum ex MS. San-Gall. 700. ann. Ordo precum Missae ex MSS. San-Blaf. 800. San-Gall. 700. ann. et rec. an. 1527. Capitulare evangeliorum ex MSS. Rhenaug. 900. Friburgenti 800. cum lect. apostoli etc. ex MS. San-Gall. 700. an. Missale speciale ex MS. San-Gall. 1000. ann. In quo etiam Litania, Orationes ad confessionem, ad horas canonicas etc. Item aliae pro praecipuis festis ex MS. San-Gall. 900. an. Lectionum designatio ad Officium nocturnum ex MSS. San-Blaf. 1000. Tigurino 900. et San-Gall. 800. an. Obsequiale ex MSS. San-Blaf. 800. Augustano 700. an. Ordo Romanus ex MS. Tigurino 900. an. et variis Codd. Alemannicis ordines pro Off. Quadragesimae, maioris hebdomadae, IV. temporum, ab Adventu Domini per circulum anni. De baptismo, SS. Ordinationibus, dedicatione ecclesiae. Capitulare, Instructio, et Breviarium ordinis eccles. ex MSS. San-Gall. 900. ann. et San-Blaf. unde etiam prodit liber ordinis, et de institutione divini officii ex Cod. 600. ann. De reconciliatione excommunicatorum, haereticorum, schismaticorum, ex MS. Sa 1-Gal. 800. ann. *Amalarii Trevirensis* Resp. ad *Carolus M.* de ritibus baptisimi, cum epistolis hactenus ineditis ex MS. Tigurino 900. ann. Liber de officio Missae expressus ex ecloga *Amalarii Metzensis*, ex MS. San-Blaf. 800. ann. cum supplemento ex MS. Tigur. 900. ann. Tres expositiones in canonem Missae, I. ex MS. Tigurino 900. II. Einsidl. 800. III. San-Blaf. 600. an. De commemoratione defunctorum ex MS. Augustano 700. ann.

Monumenta Throdisca.

Abrenunciationes baptizandorum Saec. VIII. Oratio dominica et Symbolum Saec. IX. Eiusdem ae artis Confessio, item alia cum Symbolis, altero prolixiori, altero apostolico. Nec non Confessio cum variis precibus ex MS. Saec. XI. vel XII. Alia Symbolo apostolorum subiungi solita Saec. XIII. Ex necrologio San-Blaf. Saec. XIV. Oratio dom. cum Salutatione angelica etc. Ex Missali Teutonico Einsidl. an. 1381. Missae aliquot cum ordine generali et canone Missae.

Nos operi, quod esse doctissimis quibusque hominibus gratum debet, faventem Lucianum adprecamur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLXII.

Pars I.

*C. VELLEII PATERCULI QUAE SUPERSUNT
ex Historiae Romanae voluminibus duobus, recensuit, et
commentario perpetuo illustravit IOANNES FRI-
DERICUS GRUNER.*

Coburgi 1762. apud Io. Car. Findeisen, Alph. 2. pl. 2. octon.

Quod Grunerus V. Cl. intellexerat, nullam esse Velleii editionem bonam, quae ab omnibus modico pretio emi posset, ideoque Velleium a tironibus fere negligi: ei ita occurrendum putavit, ut ipse manum operi admoveret, ederetque Velleium, qualis et utilis esset discipulis, et interpretandi praesidia doctoribus suppeditaret, et accommodatus esset eorum rationibus, qui maiores editiones emere non possent. Cui consilio ex omni parte satisfecisse videtur. Nam doctiores etiam multa repertos esse existimamus, quae in Velleio utiliter observari possint, habeantque non contemnendam vel defendendam, vel emendandae lectionis opportunitatem, iis adeo in locis, qui ab omnibus abiecti fuerant. Itaque non tirones solos, aut praeceptores Latinae linguae, nanciscetur haec editio lectores; sed viros doctos, harumque literarum peritos, qui intelligunt, quantum ad interpretandum prosit, omnium sententias examinare, et ex omnium coniecturis optimas quasque seligere. Quod et si planius perspicient, qui totum librum legent: tamen hoc loco operam dabimus, ut, quae sit eius ratio, enarrandis

L

per

per capita eius bonis doceamus. In ipsis Velleii verbis edendis nullam secutus est editionem, sed vel restituit, quae erant sine causa eiecta aut mutata; vel, si qua opus fuit mutatione, diverforum criticorum sententias amplexus est; vel corruptam editionum lectionem servavit, ut cuique liberum esset examen coniecturarum in notis positarum, quod et alii fecere, et Dukerus nominatim in praefatione ad Florum suavit. Sed magis videamus, quid in animadversionibus praestitum sit. In universon videtur Cel. Grunerus e superioribus editionibus eligere voluisse, quae unicuique, qui in hoc literarum genere vellet ulterius progredi, necessaria essent. Sed cum prudenti delectu opus esset, ne obtruderentur lectoribus observationes omnes, quarum parte interdum commodè superfedere possumus, neve utiliores cmitterentur: primum delegit utilissima ex his, quae a viris summis ad Velleium illustrandum scripta sunt, deinde non ipsa aliorum verba posuit, quod quidem nimium fuisset quam pro consilio et modo huius editionis, sed suis verbis summam eorum, quae alii dixerant, exposuit. Quidquid igitur ab Acidalio, Manutio, Lipsio, Vossio, Heinsio, Burmanno, aliisque interpretibus dictum est, id Grunerus velut in compendio cognoscendum proposuit, nec ulli molestiae conquirendi pepercit, aut sibi arrogavit, quae alios haberent auctores; sed in omnibus summam fidem lectoribus probare studuit. Ac fatemur quidem, magnam observationum partem sententiis aliorum recensendis occupari; sed laudamus Grunerus, qui eas omnes in unum locum congregare sustinuit, ut omnes, qui commodam interpretum adeundorum occasionem non haberent, tamen intelligere possent hoc modo, quid aliis venisset in mentem, praesertim cum tanta sit locorum vel corruptorum, vel obscurorum multitudo, quae necessario interprete indigent. Nonnumquam nihil nisi indicavit aliorum coniecturas aut interpretationes, plerumque diiudicavit, interdum in contextum recepit. Ponemus horum aliquot exempla. Editum est a plerisque post Lipsium (II. 10.) *quatuor ante hunc — iuvenem etc.* Sed cum Suetonius (Ner. 2. 3.),

2. 5.), quo auctore usi erant viri docti, Neronis tantum genus et proavos recensent, diserte autem (c. 1.) dicat, Aenobarbos septem consulatibus functos esse, quos ex ordine temporum enarravit Grunerus: recepit *Septem*, quod Manutius indicarat, et e lectione editionis Rhenani viri optime defendi potest. Eundem Manutium secutus est (II. 15.) transponendis verbis, quae erant in ed. Rhen. mutandaque praeterea, sed ex ingenio suo, parenthesi, totoque loco ita constituendo: *Quippe L. C. P. R. C. a. a. CCXX. universa Italia (cum id malum ab Asculanis — regiones) arma adversus Romanos cepit.* Sed fatemur, parenthesi plura inclusa fuisse quam opus esset, nec vulgarem huius loci parenthesin impeditam videri. Idem fecit (II. 12.) recipiendo *consularem* pro *consilem* post Scauri Aurelii nomen, defensa multis hac Manutii emendatione. Locum longiorem merito suspectum (I. 6.) posuit in nota, ne contextum turbaret. Sed refutavit etiam virorum doctorum coniecturas, ut cum *Corinthum claustra Peloponnesi continentem* (I. 3.) defendit cum Puteano ex Cicerone (Agrar. I. 32.), et contra coniecturas quorundam tenendum putat *disciplinae convenientissimae* (I. 6), quia Ovidius (A. A. I. 514.) dixerat, *bene conveniens toga*, non addito dativo. Ceterum ibidem penitus abicere malit verbum *vir* post *convenientissimae*. Tenet vulgatum *initium habuit* (I. 8) contra Lipsium, cum ab Iphiti aetate numeratae sint Olympiades. Eodem loco ex Livio (I. 15) et Cicerone (ad D. I. 7. 9.) minuit verisimilitudinem Burmannianae coniecturae, mutantis *firmare* in *formare*. Forte et hoc opponi poterat Burmanno, quod urbs manu firmatur, ut est apud Velleium, legibus et disciplina formatur, certe manu ea, quae hoc loco dicitur, non videtur formari. Reiecit omnium coniecturas (II. 11.), retinetque veterem lectionem: *Metelli — clarissimus et meritum: virtutisque — inditum.* Sed videatur alicui illud additamentum *et meritum* frigidiusculum, cum Velleius de praemiis loquatur, quae populus Metello, sprete Marii calumnia, tribuit, non vero dicat, eius meritum fuisse clarum. Neque porro placet, quod *creare seditionem*

rectum esse defendit contra interpretes (II. 20.), quia dicitur ira, taedium, et alia creari. Nam in his vix sufficit analogia sine deserto exemplo loci, in quo occurrit *creare seditionem*. Quid dici possit, non quaeritur; sed quid dictum sit a veteribus; nec, quia creare significat esse auctorem vel causam, ideo omnibus substantivis addi potest. Cum auctoritate Voßii (II. 30) probavit, *imaginem sine iure reliquerat*, non cogitavit, *potestatem* sine iure bene dici, nec defendi debere iuris verbum in se; sed imaginem sine iure non dici posse. Non opponuntur imago et ius, sed imago et res, aut vis, quod Heinſius multis locis demonstravit. Ergo recte dicitur imago sine re, non, imago sine iure. Ex his exemplis locorum, quibus aliorum coniecturae defenduntur aut repudiantur, putamus Cel. Gruneri diligentiam intelligi posse, qui nihil intactum reliquit. Iam ostendendum est, quid ipse post alios tentarit, quid detexerit suo sensu, quid mutavit aut mutari voluerit. Dicimus igitur, pauca esse loca, quae quidem emendatione indigeant, quae non ipse quoque suo modo emendarit, ac interdum verius felicisque ceteris. Multorum autem mutandorum occasionem dedit editio Rhemani, Basileae 1520. impressa, quae prima est, et ducta ex codice Velleii. Haec etsi a superioribus diligenter inspecta est, tamen Grunerus quoque plura reperit, quae revocanda viderentur. Non ultra modum ei se addixit, sed quod horum erat, indicandum aut servandum putavit, etsi leviores sunt mutationes et minutiores, in quo tamen diligentia eius omnibus probabitur. Reduxit ergo ex edit. Rhem. *armis eam occupaverat*, e quo fecerant alii *occupat* (II. 4.): addidit *gladiatorum* post verbum *licentiae* (II. 22.) probante etiam Burmanno: item edidit *qui — fabricati — fuerunt*, cum legere tur in aliis *ferunt* (II. 27.). Admodum verisimilis est coniectura de verbo *Aenariam* (II. 19.), pro quo ed. Rhem. habet *Taenariam*. Hoc Grunerus putat e compendio scribendi ortum *IAenariam*, h. e. Insulam Aenariam. Restituit *ecquandone* pro *ecquando* (II. 14.), cum Apuleius habeat hoc ipsum verbum, et Cicero *ecquodnam*. Quem locum editio-

nis

nis Rhen. corrupte potius, quam ex aliorum incertis coniecturis mutatum, edendum putavit, *reipublicae omnium principem* (II. 30.), eum suspicatur ita mutandum, *reip. Romanorum principem*. Sed nonne Velleius dixisset, *reip. Romanae principem*? Non multo post (II. 31.) *maiore vi habebatur* est corrupta ed. Rhen. lectio. Eam certatim emendarunt viri docti. Grunerus: *maior eius ratio habebatur*, quod longius recedit a scripto. Quid si cum Vossio scribanus, *maior voto habebatur*. Nam et si Vossius non probavit, tamen Velleius ipse (II. 40.) Pompeium appellavit *suo et civium voto maiorem*. Item, *sunt, qui hoc carpant*, (II. 32.) alii legerant *hunc*. Ita ergo profuit Cl. Grunero Rhenani editio. Videamus ipsius ingenium e locis corruptis, vel suspectis, quae suo modo emendare tentavit. Nos autem, si non optimos quosque et maxime notandos selegimus, non fecimus quo ceteros parum probandos putaremus; sed quod nimia est in Velleio eiusmodi locorum multitudo, e quibus huc transcripsimus eos, in quos incidimus. Primo ponemus locum multis modis tentatum (I. 16.), in quo existimat Grunerus, recepta ex editione prima particula *quod post mirari potest*, legendum esse *congregarunt se pro congruens*, quod est corruptum, cum ita bene respondeat, quod sequitur, *separaverunt se*. An lenius cum aliis, *congruerunt*, i. e. convenerunt? Eodem capite Velleium bis emendat, mutando *comicam* in *comœdium*; nam eiusdem verbi repetitione non putat aliquem in hoc scriptore offendi debere. Sed si recte posuit Grunerus punctum ante haec, *ac novam comœdium*, mutare debet *imitanda* in *imitandam*. Vossius enim et Burmannus neutrum defenderant, quod ad plura substantiva referretur: iam hoc locum non habet, si haec est peculiaris periodus. Paulo post ita scribendum putat: *Quidquid ante Socratem, quidquid post eius — fuit, adeo quidem* etc. sublata interrogandi nota. Nec poenitebit lapsisse coniecturam de loco suspecto (I. 18), quem ita immutat: *Una urbs Attica plus studiis eloquentiae, quam universa Graecia, oratoribus floruit*. Nam verba *pluribus annis concoquere non potuit*,

cum parum recte dicatur, floruit pluribus eloquentiae annis. Sed editum erat, *eloquentia*, nec Rhenani liber necessario sequendus fuit. Hinc bene videtur se habere, quod vulgata lectio indicat, diutius Athenas floruisse eloquentia uno tenore, quam ceteras civitates Graeciae, quae vix unum aut alterum oratorem eodem tempore habuissent. Ibidem uncis inclusit *et multae aliae*, seu, ut volunt nonnulli e codice Burerii, *et in Italia*, quia aliquis in margine notasse videatur, *et in Italia* accidisse, quod hic de Graecis narretur. Pro vulgato *ita eodem tempore* (I. 12.) malit rescribere, *itaque in tempore*, i. e. opportune. Nam *eodem tempore* vix putat defendi posse, nulla tamen addita causa. Quod autem (I. 14.) legendum putat: *huic rei per idem tempus per civitates propagatum auctumque* etc. id et simillimum est Liviano (VIII. 13.), et linguae usui conveniens. Suspectum ei videtur verbum *senatus* post *optimates* (II. 3.), quia pro *senatu* posuit Velleius (II. 47.) *optimates*. Et tamen ad illum locum dicit, potissimum senatores intelligi: unde locus non satis aptus videtur. Si dicamus, Velleium indicasse primum genus *optimates*, h. e. bonos cives (Cic. pro Sext. c. 45. 66.), deinde tres formas, *senatum*, *equites*, *plebem*, poterit verbum retineri. Post multorum coniecturas (II. 26.) ipse sic tentavit locum expedire: *Quantum tum huius gloriae famaerque accessit! Nunc virtus eminent et patriam latet. Contracto exercitu* (II. 19) mutat in *circumacto exercitu*, quod nemo facile improbat, qui cogitaverit, Sullam tum habuisse iactum exercitum, et locum Flori (III. 21. 6.) comparaverit. Sed cum ibidem tenet, *ciulatu exprimente indignationem*, non disputabimus utrum melius sit. Neque enim alterum, *exprimente*, facile relicendum est. Non multo post (II. 24) in his, *repulsoque metu — superaret*, stare non potest *superaret*. Grueus ergo coniecit, *superavit*, quo modo et loco consulitur, et durior syntaxis, quae est in aliorum emendatione, vitatur. Locum corruptum (II. 35.) *homo virtuti simillimus* non putat emendandum in *verbo virtuti*; sed in particula *non*, quam Burerius invenit ante

ante verbum *simillimus*, ideoque ita mutat, *homo virtuti animo simillimus, ut etc.* Sed hoc videtur durissimum, neque locus ab ullo sanatus. Eodem capite dicitur Catilina *vota non segnus obiisse, quam sceleris consilia iniisse.* Cel. Grunerus *vota mutat in ausa*, quod non improbamus; sed si, quae sequuntur, consideremus, putamus Boxhornium vidisse verum, qui *fata* reponi voluit. Nam, hoc enim addit Velleius, fortissime dimicans, h. e. non segreiter; spiritum reddidit. Libenter autem sequimur Grunerum (II. 48.), qui bene emendat locum, *cuius animo — sufficere possent.* Legendum enim putat: *cuius animo — neque opes ullae neque copiae satis sufficere possent.* Cum Antonius (II. 60.) acta Caesaris corrupisse dicitur, adeo sunt obscurata et impedita verba, ut unusquisque aliquid conandum putarit. Accedat his Gruneri coniectura: *Actorum eiusdem, insertis falsis nominibus civitatibusque, corrupti commentarii.* Putat enim, Antonium inseruisse nomina eorum, quos, tamquam Caesar decrevisset, in senatum allegit. Ceterum addidit historicorum loca, quibus haec emendatio firmari potest. Praeclare tractavit alium locum corruptum (II. 73.), qui non praetereundus est: *post Antonii Amutinam fugam*, pro quo reponendum putat *post Amatianorum fugam*, ex Appiano (B. C. III. p. 855.). Nam Amatius tenuissimae fortis homo, diruta ab Antonio ara, quae Caesari posita erat, sollicitavit plebem. Antonius, disiecta turba, h. e. post fugam Amatianorum, de revocando Pompeio retulit. Ceterum, cum verbum Antonii sit supervacuum, delendum putat, quis aliquis adscriptum videri potest per Antoni, id est, per Antonium. Haec omnia proxime ad verum accedunt. Vehementer torset interpretes alius locus (II. 81.), multis modis mutatus et expositus. Grunerus Cel. cum Wesselingium (Obi. II. 20.) vidisset vulgatam lectionem defendere, *eius relicti erant publici*, ei duabus de causis assentiendum esse negat: partim quod masculino genere *relicti* veteres hic non facile utuntur; partim quod omnia relicta fuerunt publica. Praeterea si vulgatum sequimur, intelligendum est, Caesarem

rem relicta illa emisse, quod dubitamus an Velleius recte potuerit intelligendum relinquere: Dio quidem discrete addidit. Ideo Grunerus putat rescribendum: *eius relicta emta publice*, quomodo indicatur, quod alias debuisset intelligi. Unum visum est nobis obscurum, quare publice emta dicantur. Utrum sumptibus aerarii, an auctoritate Senatus? An, quod Caesar ea emerat, publice emta dicentur? Timide audemus adscribere, quid nobis visum sit. Nempe coniecimus: eius relicta emta, publico (i. e. aerario Campanorum,) pro his reditus — redditi etc. Sed, ut diximus, haec timidi scripsimus, cum tot viri docti ante nos hunc locum tentarent, quos fatemur nobis multo acutius vidisse. Corrupta sunt verba (II. 90.) *et coram aliero*, quod ed. Rhen habet. Quid ceteri dixerint, notum est. Grunerus: coalescentibusque reip. *mentris in corpus antiquum*. Quamquam quis facile dixerit, quae fuerint Velleii verba? Similem locum (II. 101.) suspicatur ita edendum esse: *Cum rege Parthorum in ripa excelsissima insulae, quam annis Euphrates ambebat*. Nam Caium putat, ut esset tutus, in ripa insulae Parthum convenisse, non insulam interiorem adisse, in excelsa autem ripa, ut procul stans exercitus animadverteret, si quid insidiarum strueretur. Satis diximus de hoc genere animadversionum, quae ad criticen pertinent: volumus autem lectoribus perspicue indicare, qualis fuisset Grunerus Cel. in hoc libro, quem iam ex Eutropio et Aurelio Victore cognovissent. Nempe intelligent, esse eum diligentem, perspicacem, peritum rei criticae, et linguae, non temerarium, cum alios sequitur, modestum vero cum refutat. De suis etiam vidimus eum modestissime iudicare, qui semper dicat, se nolle alicui sua obtrudere, se proposuisse coniecturam, se velle, modo meliora doceatur, sententiam mutare. Multa praeterea deprehendimus, quae ad interpretationem pertinerent, praesertim eorum, quae sunt Velleio propria, quae quidem nisi animadvertantur, videri possunt emendatione indigere, cum tentanda non sint. Ita cum *statum concupiscere et habere* dixit Velleius (II. 2. et 12.), intellexit

xit Grunerus Cel. opes et dignitatem, quod quidem ita dictum putavit, ut Velleio sit proprium, nec consuetudini eleganter loquentium satis conveniens. Scipionem *auctorem* doctrinae (l. 13.) putat esse exemplar doctrinae. Attingit etiam *conscientia mersum* (ll. 91.), quod explicat, *oppressum conscientia scelerum*. Atqui exemplis docendum erat, *τὸ* merus hic recte dici. Praeclaram porro operam impendit animadversionibus historicis et chronologicis, quibus possit Velleii narratio firmari, vel illustrari, ut de Viriatho (ll. 1.), de morte C. Gracchi (ll. 6.), de Cimbris (ll. 8.); aut eius error deprehendi et coargui, praesertim quibus locis ogisset adulatorem Tiberii. Huius rei exempla multa reperient lectores in historia Caesaris, Augusti, et Tiberii. Adpersit etiam suis locis, quae Christius olim noster in Notis Academicis de Velleio disputaverat. Quos Scriptores passim emendavit, vel illustravit, eorum nomina ad calcem libri indicavit. Adiuncti sunt Dodwelli Annales Velleiani, cum indice in Velleium et notas.

G. F. BERMANNI SOLUTIO PROBLEMATIS
Dynamici.

Cum legorem Schediasma mensi Decembri anni superioris horum Actorum p. 565. insertum, vidi in eo provocari *Leibnitianos*, ut principium virium vivarum ad inveniendas regulas motus in percussione corporum imperfecti elateris applicent. Iam quanquam ab illa de vicibus vivis et legibus motus contentione animum meum plures caeque gravissimae rationes retrahunt: tamen ipsam illud propositum problema in se tam dignum mihi visum est solutu, ut ab eius contemplatione me abstinere non possem. Aggressus illud, haud acri meditatione solutionem eius non solum non impossibilem, sed ne quidem adeo difficilem expertus sum. Quam autem inveni solutionem, eam hic exponere, non inutile fore existimo.

PROBLEMA.

Ex theoria virium vivarum Leibnitiana deducere regulas communicationis motus inter duo corpora non perfecte elastica, directe inter se collisa.

ANALYSIS.

1. Problema tres habet casus. Namque alterum corpus ante collisionem aut in easdem partes fertur cum altero, aut in oppositas, aut quiescit.

CAS. I. Sint duorum corporum, neque mollium, neque perfecte elasticorum, massae A, B , et corpus A incurrat cum velocitate a in corpus B praecedens, cuius velocitas sit b . Sit post conflictum corporis A velocitas $= \alpha$, et corporis B velocitas $= \beta$, et velocitas respectiva post conflictum $= \beta - \alpha$, sicut velocitas respectiva ante conflictum est $a - b$. Quaeruntur α et β .

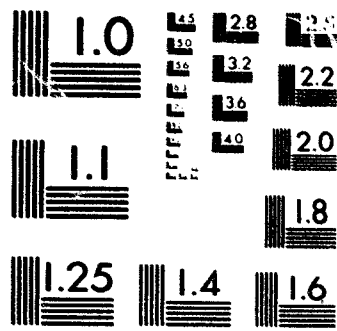
2. Ex Leibnitii, viri summi, sententia, eadem summa virium vivarum in mundo conservatur, et vis viva corporis est ut massa eius et quadratum velocitatis coniunctim. Ergo in praesenti hypothese summa virium vivarum ante collisionem erit $Aa^2 + Bb^2$, post collisionem autem $A\alpha^2 + B\beta^2$. Illius summae $Aa^2 + Bb^2$ aliquid consumatur necesse est in comprimendis partibus corporum, quibus se invicem in ictu tangunt. Si corpora A, B perfecte essent elastica, harum partium elasticitas, restituendo ipsarum figuram, redderet corporibus vires easdem vivas, quas compressio illarum partium absumserat; ideoque foret $A\alpha^2 + B\beta^2 = Aa^2 + Bb^2$. Nunc autem, cum corpora haec imperfecte elastica ponantur, et partium compressarum figurae non perfecte restituantur, post conflictum erit $A\alpha^2 + B\beta^2$ minor quam $Aa^2 + Bb^2$; hoc est peribit ipsis quidem totis corporibus in collisione aliqua vis viva, quae tamen mundo non peribit, sed in minimis eorum partibus, aut materia, sub sensu nostros non cadente, conservabitur. Hanc vim vocabimus interim Zx^2 , intelligendo per Z massam, per x velocitatem aliquam. Erit ergo, vi principii Leibnitiani, $Zx^2 + A\alpha^2 + B\beta^2 = Aa^2 + Bb^2$.

M 2

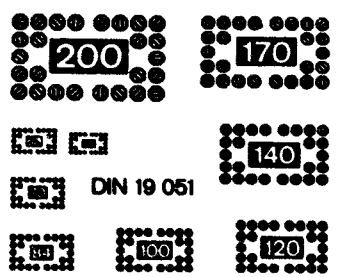
3. Iam

3. Iam primum operam dare debemus, ut determinetur relatio inter hanc vim Zx^2 et quantitates datas vel sumtas. Patet autem ex dictis (§. 2.) hanc vim esse excessum vis vivae, comprimendis corporibus A, B in icū impensae, supra vim vivam, restitutione partium compressarum iisdem corporibus redditam. Ergo inquirere debemus primo, quanta vis viva in compressionem impendatur, deinde quanta vis huius pars restitutione figurae corporibus reddatur. Quod ut facilius fieri queat, consideremus corpora A, B ipsa tanquam perfecte dura, sed inter quae positum sit elastrum, corpori praecedenti B annexum, quod, in conflictu, primo flectatur seu comprimatur, et mox iterum restituatur, sed non perfecte, subito nempe destructa aliqua elasticitatis parte, simulac restitui incipiat. Hac fictione hevristica nihil in ipsa re variari, evidens est. Si sese hoc elastrum perfecte restitueret, redderet corporibus A, B easdem vires vivas, quae illius compressione absumtae sunt. Ergo cum nunc illud elastrum se restituit, non totam vim vivam, compressioni eius impensam, corporibus A et B reddit, sed partem duntaxat, quam ponamus se habere ad totam, ut 1. ad pp .

4. Quaerenda iam nobis est vis viva, in flexionem elastri impensa. Cum corpus A , in elastrum incurrens, flectere illud incipit; non solum impressio, in elastrum sic facta, propagatur per totum elastrum, seu corpus continuum, ad alteram usque eius extremitatem, ibique impertitur corpori B , huic extremitati annexo, sed etiam corpus A simul tantam quantitatem motus elementarem perdit, elastri reactione, quanta illi impressioni, quam in elastrum facit, aequalis est. Patet ergo, primo compressionis tempusculo fieri in corpore B incrementum motus, et simul huic aequale decrementum motus in corpore A . Sed haec eadem in singulis sequentibus elementis temporis, per quod compressio elastri continuatur, sic contingant necesse est. Ergo, finita elastri compressione, corpus B tantam motus quantitatem lucratum est, quantam amisit corpus A ; et proin summa

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1762

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX.88.

quantitatum motus corporum A, B tunc eadem adhuc erit, quae fuit ante percussionem, nempe $= Aa + Bb$. Iam quia compressio elastri non prius absolvitur, quam velocitas respectiva, quacum corpus A ad corpus B accedit, destructa est: manifestum est, finita elastri compressione, corpori utrique A et B eandem fore velocitatem. Ergo haec communis velocitas erit $= \frac{Aa + Bb}{A + B}$. Idcirco erit summa virium vivarum, compressione elastri finita, in corporibus A, B residuarum $= \frac{(Aa + Bb)^2}{A + B}$; et igitur summa virium vivarum elastri flexione consumptarum $= Aa^2 + Bb^2 - \frac{(Aa + Bb)^2}{A + B} = \frac{AB}{A + B} (a - b)^2$.

5. Quare, si hanc quantitatem dividamus per pp , habebimus summam virium vivarum, corporibus A, B restitutione elastri redditam $= \frac{AB(a - b)^2}{pp(A + B)}$. Et ergo hac quantitate subtracta summae virium vivarum, in compressionem elastri impensae, inveniemus vim vivam, quae corporibus A, B in conflictu perit $= \frac{pp - 1}{pp} \cdot \frac{AB}{A + B} (a - b)^2 = Zx^2$. Itaque pervenimus ad hanc aequationem $\frac{pp - 1}{pp} \cdot \frac{AB}{A + B} (a - b)^2 + Aa^2 + Bb^2 = Aa^2 + Bb^2$.

6. Alia autem adhuc egemus aequatione, quam nanciscemur advertendo animum ad velocitatem respectivam post collisionem. Quia, incipiente elastri restitutione, ambo corpora, tanquam unum, communi moventur velocitate: velocitas eorum respectiva post elastri restitutionem, seu conflictu finito, nequit alia esse, quam summa velocitatum, utriusque corpori A, B restitutione elastri impressarum. Sit ea, quae corpori A sic impressa est $= v$, et ea quae impressa est corpori $B = \phi$. Erit ergo $\phi + v$ velocitas respectiva post

post collisionem; et summa virium vivarum in corporibus A , B sola elastri restitutione genitarum $= Av^2 + B\phi^2$. Quae summa cum antea (§. 5.) inventa fuerit $= \frac{AB(a-b)^2}{pp(A+B)}$; erit $Av^2 + B\phi^2 = \frac{AB(a-b)^2}{pp(A+B)}$. Atqui per nota principia mechanica est $B\phi = Av$. Ergo $(A + \frac{A}{B})v^2 = \frac{AB(a-b)^2}{pp(A+B)}$; et hinc $v = \frac{B(a-b)}{p(A+B)}$ ideoque $\phi = \frac{A(a-b)}{p(A+B)}$, et proinde $\phi + v = \frac{a-b}{p}$. Est vero (§. 1.) velocitas respectiva post conflictum etiam $= \beta - \alpha$. Ergo hanc alteram aequationem nacti sumus, $\beta - \alpha = \frac{a-b}{p}$.

7. Substituendo nunc ex hac aequatione valorem ipsius $\alpha = \beta - \frac{a-b}{p}$, in altera aequatione $\frac{pp-1}{pp} \cdot \frac{AB(a-b)^2}{A+B} + A\alpha^2 + B\beta^2 = Aa^2 + Bb^2$, et ex aequatione resultante extrahendo radicem β , invenietur $\beta = \frac{Aa+Bb+A\frac{a-b}{p}}{A+B}$ unde sequitur, esse $\alpha = \frac{Aa+Bb-B\frac{a-b}{p}}{A+B}$.

8. CAS. II. Si corpora A , B sibi mutuo obviam fiant dum velocitatibus a , b , ut ergo velocitas respectiva ante ictum sit $a+b$: ponamus Bb non esse maiorem quam Aa ; et hunc conflictum iterum considerando, ut in §. 3. 4. patebit, initio quidem compressionis elastri impressiones, quas corpus A facit in elastrum, non addi, sed demi, motui ipsius B , et idcirco utrumque corpus A , B pati aequalia decrementa motus elementaria, quoad destructus sit omnis motus ipsius B ; et posthaec (nisi fuerit $Bb = Aa$) continuata elastri compressione motum in corpore B gigni versus

eas partes, versus quas tendit A , interea semper adhuc patiente hoc corpore A decrementa motus sui, aequalia quantitibus motus elementaribus, quas acquirit B , usque dum velocitas nova sic impressa corpori B aequalis fiat residuae in corpore A velocitati. Ubi enim hoc contingit, destructa est velocitas respectiva $a+b$, et cessat elastri compressio. Evidens ergo est, summam motuum, qui nunc erunt corporibus A, B , aequalem fore differentiae motuum ante ictum $Aa - Bb$, et cessante elastri compressione, velocitatem

communem fore $= \frac{Aa - Bb}{A + B}$. Hinc erit summa virium

vivarum flexioni elastri impensarum $= \frac{AB}{A + B} (a + b)^2$, et

aequatio prima, ut antea, inveniatur $\frac{pp - 1}{pp}$. $\frac{AB}{A + B}$.

$(a + b)^2 + Aa^2 + Bb^2 = Aa^2 + Bb^2$. Secunda aequatio iisdem ratiociniis, quibus in §. 6. usi sumus, inveniatur $\beta -$

$\alpha = \frac{a + b}{p}$. Ex quibus aequationibus prodit $\beta =$

$\frac{Aa - Bb + A \frac{a + b}{p}}{A + B}$, et $\alpha = \frac{Aa - Bb - B \frac{a + b}{p}}{A + B}$. In casu

particulari, quo $Aa = Bb$, vis viva in flexionem elastri

impensa $\frac{AB}{A + B} (a + b)^2$ est ipsa summa virium vivarum ante

conflictum $Aa^2 + Bb^2$; ideoque aequatio prior fit $Aa^2 +$

$Bb^2 = \frac{Aa^2 + Bb^2}{pp}$. Ex qua aequatione, cum altera

$\beta - \alpha = \frac{a + b}{p}$ coniuncta, invenitur $\beta = \frac{A(a + b)}{p(A + B)}$, et α

$= - \frac{B(a + b)}{p(A + B)}$.

9. CAS. III. Si corpus A cum velocitate a in corpus B quiescens incurrat: erit in ratiociniis casus I. ubique $b=0$, et manentibus ceteroquin his ratiociniis, invenietur vis viva compressioni elastri impensa $= Aa^2 - \frac{AAaa}{A+B} = \frac{AB}{A+B}a^2$,

et aequatio prior $\frac{(pp-1)AB}{pp(A+B)}a^2 + A\alpha^2 + B\beta^2 = Aa^2$,

posterior $\beta - \alpha = \frac{a}{p}$. Quae duae aequationes dabunt $\beta =$

$$\frac{Aa + \frac{Aa}{p}}{A+B}, \text{ et } \alpha = \frac{Aa - \frac{Aa}{p}}{A+B}. \quad \text{Q. E. I.}$$

SCHOLIUM.

Si in his inventis valoribus velocitatum α et β post conflictum ponatur p aequalis numero infinito: prodeunt velocitates aequales duorum corporum mollium, omni elatere destitutorum, post collisionem. Et si ponatur $p=1$: habebuntur velocitates post conflictum duorum corporum perfecte elasticorum. Atque haec consentanea esse methodo nostrae Solutionis, facile perspicitur. Praeterea autem est et hoc nobis adhuc observandum: Cum vim elasticam metiri etiam liceat quantitate motus, quam elastrum utrivis duorum, inter quae compressum sese restituit, corporum imprimat; numerus p dici poterit exponens rationis elasticitatis perfectae ad imperfectam. Nam (per §. 6.) quantitas motus genita in corpore A elastri imperfecta restitutione erat $= Av = \frac{AB(a-b)}{p(A+B)}$. Et eodem modo colligemus, si elastrum sese perfecte restitueret, quantitatem motus in corpore A sic genitam, fore $= \frac{AB(a-b)}{A+B}$.

Erit itaque vis elastica perfecta ad imperfectam $= 1 : \frac{1}{p} = p : 1$. Eisdem ergo valores velocitatum post collisionem nostra methodo nacti sumus, quos alii aliis methodis invenerunt. D. Chris

D. Christoph Conrad Wilhelm Seiderici gründliche Ab-
handlung von dem Münzwesen im H. R. Reiche, 2c.

i. e.

*CHRISTOPHORI CONRADI GVILIELMI FRIDE-
RICI solida disquisitio de re monetaria in Sacro Impe-
rio Romano, in qua monetarii iuris origo et valor
demonstratur et documentis illustratur.*

Vratislaviae, Thorunii, et Lipsiae, impensis Georgii Theo-
phili Hornii, 15. plag. octonis.

Si cuiquam, sane scriptori, in eorum, quibus divino mu-
nere integrorum populorum salus et custodia concessa
est, iuribus inquirendis et cognoscendis reverentiae pietas
debet esse commendatissima. Quae res, si a primis origi-
nibus repetenda est, nulli alii rei, nisi auctoritati et maie-
stati principibus propriae, atque arctissimo et quasi sororio
vinculo cum his iuribus coniunctae, deleganda videtur.
Haec principum iura, ratione civium habita, ex rerum pu-
blicarum scopo sunt diiudicanda. Nulla, neque suavior,
neque felicior unquam historiae lux affulsit, quam quae
hanc rationem normam iurium summorum utendorum fecit
accuratissimam. Atque etiam in excutiendis iuribus politi-
cis natura et indoles Imperii Germanici, et cum summi
principis, cum reliquorum Imperii consortium, quas ferunt,
primae considerandae sunt, et historia politica hac in re de-
ficiente. (Auctor de inquirenda iurium politicorum origine
loquitur,) iura per se exigunt, ut collustrationis luce ita af-
fundantur, uti legum et statutorum Imperii praeceptis est
consentaneum: his autem nonnumquam deficientibus, hi-
storiam et maiorum instituta duces secuti, portum attinge-
mus eum, in quo securi quiescere, et tuti, posimus. His
Auctor innixus rebus, totum opus pertractat suum, distribu-
tum in duas partes, quarum una agit de iuris monetarii in
Sacro Imperio Romano origine, eiusque, ex sententia Impe-
rii legum, natura recentioribus temporibus.

Nobis

Nobis satis erit summam indicasse, ne, quod operis huius lectioni tribuendum censemus, tempus interceptisse videamur. Consilium Auctoris hoc est, ut varias variorum sententias, de origine iuris monetarii, in utramque partem agitata, recensendo adducat. Quidam hoc ius Imperatorum Romanorum principatui, ceteris Imperii consortibus exclusis, vendicant. Alii illud Imperii consortibus, in summa atque imperatoria dignitate constitutis, non ut donum soli arbitrio summi principis, sed potius ut necessarium summi imperii consequens, tribuendum contendunt. Igitur varios variarum sententiarum defensores, rei natura sedulo diligenterque investigata, affert. Antiquioribus temporibus ius monetarium in Romano Imperio a solis Imperatoribus usurpatum est; quod Regum Francorum Capitularia, ita, ut dubitationi omnis locus sit praeclusus, demonstrant. Postea Principibus atque Ordinibus Imperii, atque in his primum ecclesiasticis, concessum est. In quo tamen, utrum iam a Carolo M. quibusdam Germaniae Ecclesiis tributum sit, nec ne, dubii ancipitesque fluctuamus; maiori certe cum fiducia illud Imperatoribus posterioribus relinquimus. Nam Imperatorum indultu in possessionem iuris monetarii principes seculares venerunt. Cuius rei significandae causa, Imperatorum insignis monetae erant iis procedendae. Vocabulum Numi originem debet Graecorum νόμος, aut Numae. Hoc ius, post interitum Domus Carolingicae, obtinuit apud Imperatores Romanos, et temporibus seculis Imperii principibus, reliquisque Imperii Ordinibus concedebatur. Hac occasione refelluntur, qui, cum his iam temporibus auctoritas Ducum et Comitum in dies altiora caperet incrementa, et Ducibus saepe numero iura Regum fato nescimus quo contingerent, illud ius sine Imperatorum consilio et iussu, ante auream Bullam inductam, principibus vendicatum eunt. Historia Imperii suffultus, et rerumpublicarum vicissitudinibus adiutus Auctor, ostendit fontem, ex quo derivatum hoc ius in reliquos etiam Imperii Ordines fluxerit. Scilicet, Imperatorum liberalitate, cum omnes fere eius temporis

poris Ordines Imperii iure monetarum regio uterentur, res monetaria valde attrita iacebat. Hinc illae iis iam temporibus usitatae querelae, quibus interregno demum exacto mederi fas erat. Iisdem temporibus, pro iure monetario soli Romano Imperatori tribuendo, viris et equis pugnabant Iureconfulti, legum Romanarum auctoritati innixi. Carolus IV. hoc concessam ius confirmabat Electoribus, vi atque auctoritate Bullae, uti dicunt, aureae: unde consequens est, Electores agnovisse, Imperatori huius iuris alii concedendi potestatem tribuendam esse. Multi etiam Electorum, etsi per hanc Imperii legem monetarum aurearum cuedendarum libertatem nacti erant, tamen facultatem huius iuris consequendi Imperatoris potentia sibi comparare ambierunt. Quo factio Imperator, variis de re monetaria mandatis publicatis, medelam afferre, huiusque rei imminentem ruinam averruncare suscepit. Hinc variis documentis adductis, varia Imperii decreta Auctor profert. Iam rei monetariae adiuvandae urbes peculiare in circulis constitutae, loca signandis monetis idonea delecta, iisque monetarii, exploratores, et custodes dati sunt, quorum partes susceptae una cum monetarum constitutione explicantur. Verum urbium metalliferarum iuribus, qui aurifodinas habent suas Principes exempti sunt. Non enim aurum argentumque suum excudi iubere in urbibus metalliferis tenentur. In constitutione monetaria anni millesimi quingentesimi quinquagesimi noni anquiritur, qua ratione excrefcenti monetarum numero possit occurri? Vocabulum iuris monetarii est variae significationis, unde accurata adiunctione addita veram eius significationem exhibet Auctor. Vivo Imperatore, Rex Romanus, nisi forte iussus sit, hoc ius nemini potest concedere, quamquam Imperii Curatores eam facultatem habeant. Distinguenda est ab imperiali moneta provincialis, si de moneta tali sumitur, qualem princeps in sua quisque regione cuedendi facultatem habet. Atque hinc oritur ius monetarium cuique principi in sua regione proprium, et Imperatorum Romanorum ius in sacro Romano Im-

Imperio rei monetariae constitutionem curandi, ita tamen, ut uniuscuiusque Imperii Ordinis iuribus consulatur. *Leges monetariae in S. Rom. Imperio, uti reliquae Imperii res, ab Imperatore atque Ordinibus in Comitibus conceptae, edendae sunt.*

Altera Libri pars de monetarum valore, et causis, cur earum usus sit ambiguus in Imperio Germanico, exponit. Monetarum valor metiendus est ex rebus iis, quibus sunt destinatae; quarum vi, monetae proprium est hoc, ut viam nobis sternat ad vitae necessitates quascunque, iusto pretio soluto, nobis comparandas. Ex quo apparet, necessarium fuisse, ut deligeretur talis res, quae perpetuitate quadam se commendaret, ne valor eius, fragilitatis labe attenuatus, opinione citius periret, utque ex materia esset confecta ea, quam in magno pretio positam, facili negotio secum ferre unusquisque posset. Quae dos cum metallorum esse animadvertetur, ea communi huic commodo destinata sunt. Ex quo facile patet, aurum argentumque tali consilio exsequendo non temere aut inconsiderato esse lecta. Non enim omnium metallorum hoc est proprium. Quare contrarium foret monetarum consilio; superflua accessione facta pretioso huic metallo valorem adstruere. Verum enim vero, incommodum aliquod erat in eo, quod in suo quisque vitae genere aurum argentumque trutina examinare teneretur. Qua in re etiam multae multorum fraudes, artesque callidae, sunt detectae. Nam, etsi quoddam auri argentique pondus notis quibusdam esset conspicuum, tamen, cum non nisi privatorum auctoritate niterentur, caedem etiam notae decipiendi periculo nos non liberabant. Sed et hoc tandem inventis numis sublatum est. Tota igitur via aberrant, qui sibi perfundent, aliisque persuasum cupiunt, auri argentique rationem, qua trutina examinatur, magis e re esse atque utilitate rerum publicarum. Numorum indoles metienda est ex eo, quod ad monetam per se, eiusque valorem, spectat. Antea detectas metallifodinas, Romanorum monetis utebatur Germania, quas Auctor, ratione valoris habita, cum antiquis illis

cupreis atque aureis, nec non denariis et obolis, describit. Postea vero quam inventae sunt metallifodinae, per besles plerumque computatum est, ex varia argenti natura, quod aut purum, aut mixtum cudebatur. Hinc discrimen ortum est inter marcas puras, et mixtas: quod discrimen, ubi mutuum contractum, erat exprimendum. Veruntamen illa ipsa per libras et besles instituta ratio suis laborabat incommodis, inducto, maritimis exceptis urbibus, per denarios, obolos, et florenos computandi more. Seculis seculis originem debent suam Bracteati, qui, cavendae fraudis causa, per occasionem monetarum crassiorum ortae, signati leguntur. Vocem denarii, *Schilling*, nomen habere existimant a *schellen*, *klingen*. Talentorum valorem, etsi pondus Romanorum seculi libris nostris aequarunt, quorum adeo unum, sive libram unam, sive 24. semuncias, sive 12. uncias caperet: tamen postea minus iis pretium statuerunt. Florenos signatos esse Florentiae ferunt, eorumque octo unciam constituisse. Seculo duodecimo civitate tanquam donati sunt Grossi, et Tournaceni, quorum undecim dimidium denarii, vel 15. semunc. et 6 gr. efficiebant. Nec Wenceslao inventionis honor recte adscribitur. Verum Fridericus adorsus, primus horum exemplum imitatus, excudi iussit grossum Misnicum. Postea argentum non amplius purum, sed semunciale cufum est. Quare ipsarum monetarum pretium admodum minutum fuit. Quo facto seculo decimo quinto monetae etiam aureis adulteratis, Rupertus Imperator cum Electore Rheno pactus est. Misnici etiam et Thuringici grossi adulterati exoleverunt, quorum valor atque indoles, et leges de cudentis numis, anno millesimo tercentesimo decimo quarto latae, in Constitutionibus Saxoniae monetariis reperiundae laudantur. Antiqui grossi Bohemici et Pragenses, a Wenceslao, Ioanne I, excusi sunt. Hoc facto computatum est per partes sexagenas. Quae ratio computandi in veltigalibus servata fuit. De harum computatione, constitutione, et variis generibus, exponitur accurate. In Belgio, Lubecensis valoris exploratione nixi, plerumque denarios, obolos, et quos

quos dicunt *Witten*, aut *Weispfennige*, excudebant, quorum valor, addita Constitutione Imperiali anni millesimi quingentesimi quinquagesimi primi, demonstratur. Paulla post, anno quinquagesimo nono, alia Constitutio Imperialis de eadem re data est, quae exterarum monetarum valorem cum nostris comparatum, nec non peculiarem de monetarum exploratione Constitutionem, continet. Contra quam cum varii ordines Imperii intercederent, decretum est, ut, qui una starent Circuli, omnem in eo navarent operam, uti Imperio monetarum aequalitas restitueretur. Huius rei consilium occupatum erat in inquirendo numorum in Imperio Germanico excusorum valore interno et externo, atque in constituenda quadam norma, quae viam munit ad pretium numis statuendum. Nec minus termini technici hac in re usitati, de *Zhnnensi* et *Lipsiensi* pedo, de generalis probationis monetarum die, et de decreto Imperiali de anno millesimo septingentesimo tricesimo octavo, agitur, cuius auctoritate praeceptum erat, ut pes *Lipsiensis* Imperiali ex aesse responderet. Additum denique est Imperii decretum eiusdem anni, de re monetaria exoleta, in primis de monetis quarum usus in vita solet esse frequentissimus, et de figura earum imposterum conformanda.

WENCESLAI HAGECK A LIBOCZAN ANNALES
Bohemorum, etc.

v. *Act. Erud. h. a. Mens. Ian. p. 25. seqq.*

De nomine *Hermundurorum* regis, quem *Vibillum* *Hagecius* ex vulgari scriptura nominarat, bene animadvertit *Gelasius*, fide codicum esse scribendum *Vibillum*, in quo auctoritas membranarum *Medicearum*, teste *Jac. Gronovio*, accedit. Idem iuste notat *Scriptores Moravicos*, qui ex vitio scripturae duos reges pro uno fecerant, et, quod ab omni ratione abhorret, Slavum utrumque, indicio nominum, fuisse statuerant; quum nemo Slavos ista iam aetate potitos his regionibus, aut ex ipsis reges *Hermundurorum* habuisse, probare possit. *Sommeri* etiam argutiae, de nomine

Jubel, aut *Gabel*, apud Danos superflite, facile arguuntur. Schöttgenii fuit opinio, *Vibillum esse Waibel*. Ceterum, quod doctissimus Vir scribit, regem hunc a fide et amicitia erga Romanos a Tacito multum commendari, et propterea Hermunduris in castra Romanorum etiam sine custode patuisse aditum, memoriae non satis caute confidit. Nam in Vangione et Sidone tantum, qui opibus Vibillii Vannium regno exuerant, idque invicem partiti erant, egregiam inter primordia, dum dominationes adipiscerentur, fidem historicus laudavit. Vibillius vero, qui iam sub Claudio ad minimum XX. annos regnaverat, sub altero Traiani consulatu, quo Tacitus Germaniam scripsit, et tam liberos commeatus civitas Hermundurorum, fide Romanis, habebat, mereri amplius id haud poterat. Praeterea isti transitus non in castra, sed in Raetiae coloniam, h. e. Augustam Vindellicorum, inque domos et villas, commerciorum causa, fieri solebant. Nam Romanos in provinciis transrhenanis, Raetia et Vindelicia, fundos et praedia possedisse, *Paulus Dig. lib. XXI. tit. II. leg. XI.* indicat; quod amplius illustrabimus, quum antiquitates limitis agrorum decumatum, nuper inceptas, persequemur. Optime de *Cattis*, quos Silesios interpretatus est Hagecius, monemur a Gelasio, ab occidente potius, quam ab oriente, Hermundurorum, fuisse finitimos. Sed in aliis praeterea erravit Hagecius, qui bellum cum *Cattis* ob Salinas Vibillio tribuit, gestum anno Neronis IV. et XXXVII. postquam Is Catualdani e Germania pepulerat. Quis tam diuturnum Vibillii regnum crediderit? cur Tacitus nomen eius, antea bis memoratum, in his, suae aetati propioribus, non prodidisset? Eruditissima est observatio Gelasiana de *silva Hercynia*; nisi quis deam illam, Proserpinae comitem, poetis, quam historicis, digniorem duxerit. In eo vero facile assentimur, nondum percognita interiore Germania, ob viciniam silvarum, continuarum sere, nisi flumina aut paludes scinderent, unum hoc nomen tributum omnibus fuisse, quae deinde singularia acceperunt. In viam etiam a Gelasio auctor revocatur, ubi saltem rivum *Cattam* com-

mentus, Salae oblitus est. Ceterum superest illa difficultas, fontes isti salini Halensesne, an Francohusani, vel alii ad Salam Franconicam fuerint? Nobis ea mens, quam alibi declarabimus, ob similia diu post Burgundionum et Alaman-
 norum certamina, quae *Amianus* refert, locum proelii hodierna in Franconia fuisse; quum praesertim saltus Hercynius, novo Taciti angustius definiti solitus, neque ad planities circa Salam Saxoniam pertingens, Cattoos tamen prosequens et deponens, vix alibi coe finia horum populorum facere potuerit. Nam si quis obiceret, quomodo Alaman-
 ni ad Salam Franconiae pertinuisse censeantur, parum certe is perpendisset, ipso ex *Amiano*, illo tempore Alamanorum regnum, seu rem publicam, ex ingente gentium iam confederatione idem, quod postea Franci fecere, aut-
 sam; unde certe novos advenas Burgundios, ad societatem non receptos, communionem rei, ne tunc quidem lucro ca-
 rentis, quum a Romanis iam vectigalium rationes usumque didicissent, arcere voluerunt. Ubi iuste *Hagecium Geladius*
 arguit, Boios eodem tempore in Slanensem et Curimentem agrum, tanquam Tacito auctore, inducentem, nollemus ipsi excidisset, nonnullos adfirmare, multis a codicibus Taciti ipsum vocabulum *Boiemi* abesse. Nam libelli certe de Germania nunquam multi codices exstiterunt, ex quo in lucem revocatus est. Solus *Lipsius*, Gronovii in editione, ad c. XXVIII. p. 411. testatur, in scriptura Bambergensi fuisse pro-
 his, quae eduntur, *manet adhuc Boiemi nomen*, corruptum aliquid: *manet adhuc Boiis e munere nomen*. Inde is corrigit: *manet adhuc Boiisini e re nomen*. Nos, qui *Boiis* apud *Strabonem* depravatum ex illo ducimus, quod in *Velleio* in-
 tegrum legitur *Boiohemum*, mollius et probabilius referunt posse putamus: *manet adhuc Boiohemi ea re nomen*, aut ex re. Posses etiam, si excidisset litteras primum, et postea superstites in continens spatium, quod saepe factum, contra-
 ctas statuas: *manet adhuc Boiohemi ea regione nomen*. Ratione tamen optima utitur vir egregius, quod Slanensis et Curimentis tractus nullum in Tacito vestigium adpurere pro-
 nun-

nuntiat. Praeclara rursus attulit Gelasius, et gravitate plane historica dignissima, ubi temeritatem Hagecii, sine veterum testimoniis Maroboduo Moraviam assignantis, modeste et sobrie castigat. Utinam vero *Koelerus*, cuius excellentissimi historici iudicio in rebus aevi barbari atque recentioris nihil esse potest acrius, in commentatione acad. de Maroboduo, non eidem errori, cui Hagecius, se fecisset obnoxium, ex verbis *Arriani*, situs locorum vocabulis sui temporis qui descripsit. Nos de his rebus, et sede Marcomannorum vetustissima, opportuna iam quaedam in specimine *nostrarum Antiquitatum Germaniae* I. attulimus; plura etiam porro dabimus, si Deus vitam et otia concesserit, unde hic nihil adiuicimus. Sed singula si persequeremur, quis foret finis? quum Gelasius qualibet in adnotatione, etiam si totam haud ex omni parte probes, mire erudita plura, et rationibus temporum locorumque congruentia; promere soleat; ut hic de gentibus, Maroboduo subiectis, et regno, postea potius, quam tunc iam, celebri Moravico, Lectores multa utilia et iucunda reperient. Nos alii occasione reservamus, quae de his amplius dici poterunt, *Constantino* praesertim *Porph.* adhibito, cuius in his summa est auctoritas. De clade *Variana*, et loco exitialis Romanis proelii, ipsum nondum vidisse credimus *scripta*, praemio Academiae Berolinensis provocata, et *Lodtmanni* in monum. Osnabr. cogitata; quamvis hic de Germanici tantum rebus agat, e quibus tamen illae quoque illustrantur. Nos alibi, licet tenebris adhuc prematur labor, haec consideravimus, et forte non intempestiva, si copia dabitur, in progressu nostrarum antiquitatum Germaniae exponere poterimus. In universum hoc operae pretium iis pollicemur, qui hoc opus, Gelasii industria perpolitum, sibi comparaverint, somnia tot ista Hageciana de tot nationibus locisque, diu post nomen nactis, et sine ulla veri similitudine ad narrationes veterum interpretandas adhibita, pulcherrimis carminibus felicissime a tam auspicato editore expiari, et non opibus tantum historiae, verum et luci saeculi profore, si plures ad similes conatus

natus tam salubri exemplo incitabuntur, haud vane promittere habeamus. Vel illa bene longa et copiosa, e monumentis veterum, de Marcomannis et Quadis digressio, quum fabulam de continuata a Maroboduo ad Suentopulcum regum in Moravia successionem, Gelasius, fidei et Charitum propitiis numinibus, redarguit, quam est eximia et bonae frugis uberrima? Nobis eam particulatim, ob copiam, expendere per instituti rationes non licet. De victoria Marci Marcomannica, litterisque ob eam ad Senatum scriptis, quales exstant, aliquot ante annos singularia quaedam in programme, nomine Rectoris Academiae Witteberg. ut mos habet, exposuimus; quod cum aliis nonnullis, argumenti historici, iam bibliopolam, qui ad huius sylloges editionem sumtus faciat, expectat. Optassemus tamen, ne Gelasius a Soutmanno chalcographo sibi fucum fieri passus esset in figuris Marcomanni et Quadi, quarum nihil simile inter totius vetustatis reliquias deprehensum unquam fuisse, nobis est compertissimum. *Lazii*, haud semper, vel *Grotio* iudice, *Latii*, ista fuit audacia, ut in opere de gentium migratione, pleno illo nugarum et ludibriorum, talia monstra confingenda, contra omnis historiae testimonia, curaret. Vel iste ipse Quadus in nummo, probo et genuino, subiectus, quantum specie habituque a spectro Laziano abhorret? Phantasmata talia ad pictores, et si quid his imaginofius, relegemus, licebit, qui historiae casto innutriti sumus. Altera Gelasii de Slavis disquisitionis, quae ibidem sequitur, egregiis eruditionis et doctrinae luminibus distinguitur. Essent, quae ex *Constantino Porphyro*. et notitiis Russicis incorruptioribus, aducere omnino cuperemus: quia tamen hic locus ea non capit, adfensum nostrum in eo saltem testamur, quod nemo aliquid acutissimo Gelasio temere persuadeat, nisi aequalium Scriptorum testimoniis fidem dictis faciat, et quod longe aliam viam ingrediendam putat, quam *Jordanus*, V. III., qui tot anfractibus emensis labyrintho se commisit, e quo neque sese ipsum, tantum abest ut alios, emergendi spe solari possit, et clara nihilominus, et cuilibet studiosorum obvia tot loca

veterum scriptorum omisit. Sed in uno liceat rursus in dissentientium a Gelasio sententiam pedibus transire. Multum confidit sua opinione, de Henetis, ex Homero iam notis, Slavorum maioribus. Nos Daci et Daeni, Norici et Nortmanni, Troia et Priamus Francorum origo, Getae et Gothi, Hunni et Hungari, Rutheni et Ruffi, Suevi et Sueci, Sacae et Saxones, Myfi et Misnii, Phrygii et Frisii, Polazi, an Polainzi? et Lazi, Bruti et Poruffi, ne de aliis dicamus, vellicatis auriculis consistere iubent, et, quid ab *αλαθητας* *αλαθητας* *αλαθητας* olim antestatis insufurratum fuerit, meminisse. Non a Troia inde repetendi sunt Slavi, neque certe ex Asia meridionali, ubi nullum vel tenuissimum linguae vestigium superest, quidquid *Frencelio*, de Hebraicis originibus, per portam eburneam emisso, et omnes figuras grammaticas in lepidis etymis inter mille anicularum fabellas confumentis, in somniis oblatum fuerit; sed ipsum Iazygum nomen, praeter tot alia, ostendere poterit, quis sermo gentis vetustissimus, et in quas terras paullatim effusi sint. Nihil movet nos *Beyeri* quondam longe alia opinio; et ne illud quidem, quod nemo in hunc diem Slavorum omnes tribus, aut tot novas institutas civitates, seu a reliquo corpore avulforum resp., perite satis e Sarmatia Europaea, seu ut habent verae particulae nominis, a Thracibus, Armeniorum progenie, inditi, *Sha-our-math*, deduxerit. De his, qui dubitaverit, ostendat, quo populus tam celebris potensque, neque excidio unquam, quantum constat, datus, commigraverit? Nec obstat militiae equestris ratio, aut de epotis equis elogium. Quo hodie Alamannorum ex equis pugnan- di gloria, quo Tencterorum ob equitem laus, quo Thuringorum praestantissimi equi? Mutantur talia ex eo, quod interdum accidit; ut profecto lac et sanguinem equorum, nactos meliorem pecorum cultioribus in terris copiam, et postea etiam nostris sacris susceptis, facile adspernatos credas. Obessent haec longe magis *Beyero*, qui Poruffos, et Lithuanos, et Livonos, a Sarmatis ortos crediderat. Nam Lithuani quidem hodieque valde equestres; sed Poruffis at- que

que Livonis nihil pedestrius. At quis tamen lingua quum maneat eadem, (nisi quod de Porussica excipi posse videmus; sed hic ex eo, quod Bayerus sumit, agimus), communem horum originem negare sustinuit? Si cogitemus, Mithridati, paullo post Alanis, vel *Ammiano Marcellino* (l. XXXI. c. II. p. 670. ed. Gron.) teste, Gothis hinc sub Ermanarici Athanaricique vastis imperiis, Attilae denique subiectos fuisse Sarmatas plerosque, num multas mutationes subuisse illos, et ad varia instituta traductos subinde, prouti domini contigerant, fuisse, negabimus? Una superest, eaque maxima difficultas. Cur ergo Graeci et Romani, ubi primum memorare Slavos incipiunt, ignorant originem Sarmaticam? Qui vero id valde mirum? Gens antea inter tot dominos divisa, ut, amotis his, paullatim vires et libertatem regionatim recepit, quo se nomine ipsi compellarent univerfi, nisi illo, quo communis linguae indicio avitam consanguinitatem indicarent? Itaque *Slavenski, Slavoci*, h. e. unius linguae participes. Neque alienigenarum erat, vocabulum ab ipsis adsumtum ex investigata origine immutare; sicuti nec Alanorum in Massagetas, aut Batavorum in Catos, vel Raetorum in Tuscos. Et alioquin eruditioribus haec solum erant cognita. Et quoties Graeci et Romani Scythas solum crepant, antequam Slavorum nomen usurpare audeant? Sed, quod professi sumus, laudabimus, si quis clare et dilucide, aliaque ratione, ostendere potuerit, quo excidio, veluti uno tempore, ut vix nomen amplius audiatur, perierint Sarmatae et Iazyges? (nam qui eruditionis adfectione, vetusta nomina, et saepius perverse, revocarunt, ut *Nicetes Acominatus* semper Paeones vocat, quos dicere Pannonones oportebat, eos hic non moramur), nisi in aliter nominatis superfuerint. Possimus haec illustrare Cheruicorum et Hermundurorum exemplis, nisi urgeremur haec ut in aliam occasionem differamus. Hoc certe fatebuntur omnes, si iam Heneti isti Homerici Venetiis, toti Russiae, toti Poloniae, toti Bohemiae, toti Croatiae, Serviae, Bosniae, Bulgariae, Dalmatiae, et bonae Hungariae parti, toti

Pomeraniae, Marchiae, et Mecklenburgicis terris; quid? quod regioni quoque Galliae, prope Curiosolitas, cultores dederunt, et per bis mille annos, et quod excurrit, nomen non mutarunt; praeterquam quod vocabulum *αἰνέου*, h. e. laudati viri, ex suo sermone converterent, et Slaunik redderent, res prorsus admiranda fuerit. De re ipsa autem, quamvis causis gravissimis adhuc ab adfensu prohibemur, tot tamen alia docte et acute a Gelasio animadversa legimus, ut id, quod incerti et ingrati, in rebus, ob perdita melioris notitiae documenta, abstrusissimis inest, amoenitate doctrinae, et diffusae lectionis ubertate abundantissime compenset, benevolentiamque, ab elegantia et modestia omnium, qui humanitatem colunt, mereatur. Aestimatores certe tam faustae et litteris salutaris diligentiae idoneos nunquam defuturos auguramur. Partis huius in extremo notitiam scriptorum de rebus Bohemicis, quam Hagecius dederat, editor litteratissimus, Gelasius, et huic instituto unice par, longe pulcherrimis adparatissimisque copiis ornavit auxitque, et multa nos, rerum talium inde a teneris nunquam incuriosos, docuit, ob quae gratias communi studiosorum nomine ipsi agimus. Non possunt illa commendari lectoribus per excerpta, sed attentione et cura omnium, historias qui magnificunt, dignissima, ab ipso incontaminata petenda sunt. Vovemus ergo omnia fausta, felicia, candida, et optata, Gelasio ut procedant, vel a Procerum etiam illustrissimorum auxiliis et favore, ut quidquid superest tam exoptati operis, in communes hominum doctorum usus, quam celerime id fieri poterit, suis curis limatum atque contum profiget; et, ut tempora aevi, quod medium vocant, multa offerent, in quibus maxima cum laude ingenium exercent, et Hagecii, quoties ab auctoribus idoneis discedit, et pro fide monumentorum argutulas coniecturas, ut solet, amplectitur, temeritatem, eodem exemplo, quod in hac prima parte laudabiliter secutus est, incorruptis testimoniis libere atque candide coarguat, hortamur. In historia enim, non quod aliquis suo ex adfectu optet, sed quod accidisse constat,

stat, peritis arbitris probari solet; nec est artibus declamatorum quidquam putidius in his, quae, ut evenirent, non voluntates hominum, sed decreta providentiae, dare causam potuerant. Atque ut etiam eo melius Gelasium hunc, bonarum litterarum copiis circumfuentissimum, aestimare possint, qui historiam, vitae et reipublicae magistram univocam, et, vel mille Sophistis ringentibus, disciplinarum reginam, amant, ex epistola eius ad amicum data adnuntiamus, quod laetitiae omnibus bonis, et gloriae nostris temporibus, futurum sit. Constituit enim, interea, dum absolvitur opus Hagecianum, Scriptores simul historiae Bohemicae edere, servata ea Tomorum forma, quae Ludewigio in reliquiis suis placuit. Ipsa eius verba hic legi merentur: *Comparehant istic MSS. quaeque rarissima ex ipso Saeculo XII., adhuc vix ulli cognita, et unde non modo nostra, sed et vestra regio, atque aliarum historia plurimum illustratur, ob vel unum certe proficendum Vincentium, qui Imp. Friderico Ahenobarbo et R. Boh. Vladislao ubique praesens in expeditionibus Germanicis Italicisque adfuit, resque huius temporis accuratissime descripsit.* Nos bonis omnibus votisque tam salutare et frugiferum institutum Viri eruditissimi prosequimur, Deumque ex animo precamur, ut egregii publici causa huic consilio successus prosperos, et saeculo plures Gelasii huius similes, det.

D. Sriedrich Hasselquist's Reise nach Palästina.

i. e.

D. FRIDERICI HASSELQVISTII, ACAD. HOLMIENSIS et UPSALIENSIS Socii, *Iter in Palaestinam, ab anno 1749-1752. iussu Serenissimae Reginae Sueciae editum a CAROLO LINNAEO. Versum ex idiomate Suecico.*

Rostockii 1762. ap. Io. Christ. Koppium, 1. Alph. 15. plagg. in 8.

Quod vere dicitur, paupertatem magnorum virorum nutriticorū

tricem esse, id etiam nunc in mentem nobis venit, cum elegantissimi huius libelli facies Vobis, Lectores, ante oculos quasi ponenda est. Continet enim literas ab Hasselquistio ex oriente ad amicos missas, quae uti iucundissimae sunt legentibus, ita utilissimae multis omnino modis. Pauperibus ille natus parentibus, et duriore usus iuventa, sibi paravit industria et labore, quo emergere posset. Qui cum summo studio amplexus esset Botanicam scientiam, quamquam esset tenuioris corpusculi, tamen semper cupiit rationem herbarum, quae in Palaestina nascerentur, cognoscere, quam rem putabat ad literas sacras plurimum profuturam. Ingressus itaque est illud iter, adiutus liberalitate eorum, qui optimo foenore pecunias collocari putant, cum literis profunt. Smyrnam petiit, atque Aegyptum deinde. Quo facto in Palaestinam se contulit, atque deinde Smyrnam regressus est eo consilio, ut quamplurima colligeret, quae ad illustrandam naturam possent prodesse. Verum reduci ex itineris molestiis Hectica adhaesit, quae eum anno huius seculi quinquagesimo secundo extinxit. Reliquerat autem egregiam optimarum rerum collectionem, quae redempta a Serenissima Regina Sueciae, nunc ex Oriente in Sueciam est delata, atque a Linnaeo V. Cl. in ordinem digesta. Habet vero hic libellus duas partes: prima historiam itineris enarrat; altera catalogum recenset earum rerum, quae ad historiam naturalem pertinent, et ab Hasselquistio sunt descriptae, quarum utraque ab eo nobis relicta est. Plenus est liber egregiarum observationum, praecipue ex historia naturali, quamquam neque aliae desunt. Itaque de omnibus fere locis, quae navigando legit, quaedam adnotat, quod, quamquam huc transferri univrsum non queat, tamen id possumus affirmare, nihil cognitu suavius nobis fuisse. Sed maxime copiosus est in herbis enarrandis, quarum studiosi operam non facile melius poterunt collocare, quam his legendis, et natura telluris huius vel illius regionis enarranda. De ratione Graecorum in festis nonnullis Smyrnae celebrandis aliqua cognovimus, quae hoc iucundiora sunt, quo-

quoniam genus scripturae perquam floridum, sive ab Auctore, sive ab interprete, sive ab utroque potius, adhibitum est. Porro in natura Aegypti describenda summa solertia usus est Auctor, quae facit, ut neque mores incolarum uniuscuiusque regionis omittat. De Pyramidibus, de peregrinatione sacra Meccam quae suscipitur, de sepulturis antiquis, ubi Mumiae, et tot urnae asservantur, vacia enarrantur. Sed de Palaestina, quo se deinde Hasselquistius contulit, haec potissimum indicavimus digna, quae adnotarentur. Loca sacra, quae ibi sunt, partim a Graecis, partim vero Latinis, possessione tenentur, atque magna in veneratione sunt, maiore etiam quam ipsa pietas, quae intus esse debet. Herbas, quas invenerit Auctor, ipsius Lectoris diligentiae relinquemus. Hierosolymorum loca sacra, ceremoniasque festorum dierum nonnullorum, egregie descripta sunt; qua in re cognosci potest, quam fallens sit ingenium humanum, ut omissa pietate ipsa, res externas potissimum sectetur. Itaque permulta ibi loca visuntur, his vel illis rebus gestis insignia; sed an etiam revera sint ea loca, in quibus res in S. Scriptura narratae acciderint, id, quoniam sola traditione nititur, re incertissima nititur. Id negari non potest, terram Iudaicam nunc sterilem, incolas miseros, urbes et pagos incultos, plerumque esse. Plerumque dicimus, sunt enim etiam laetiora loca. Tota vero descriptio interpretibus sacris plurimum poterit utilitatis afferre; multa enim sunt, quae aut illustrent, aut confirment ea, quae in sacris libris narrantur. In itinere Cyprio illud observatum legimus, quod per omnes terras Turcici imperii recte auctor annotavit, nihil fore curae in conservando flore urbium et locorum impendi, quin labefactari potius omnia vetustate ac negligentia, nihilque minus Turcas, quam nosse sua commoda, iisque uti. Iacent enim ibi omnia; quod non potest non fieri, ubi regnat barbaries. Itaque pulcherrima antiquitatis monumenta, omni e genere, nisi quae sua quadam bonitate servantur, plane obsolescunt. Invenimus etiam praecellaram observationem de Opio, cui ita solent orientales

tales populi adfuescere, ut mortis periculum incurrant, & quando defecerit. Haecenus commentarii. Sequuntur epistolae nonnullae ad Linnaeum scriptae. Hae animalia, herbae, arboresque multas commemorant, praeterea alia pauca, veruntamen id sic, ut multum lucis inde in cognoscenda rerum natura accendatur. Locustas proprie sic dictas comedi solere, notamus contra eos, qui Ioannem aliud quid comedisse aiunt; sed id genus cibi ibi consuetum esse scimus. Per Leviathanem crocodilum putat intelligi; de qua bestia varia monet. In locustis multa adnotavit, quae nobis valde placuerunt, fovetque auctor fere hanc sententiam, שליום Israelitarum locustas fuisse, quod iam *Ludolfo* et aliis placuit. Observat hoc etiam, nubibus plenum aerem Aegyptiacum esse, istis temporibus minutulas quoque guttas interdum quasdam decidere, nullam tamen pluviam, ne quis ibi semper serenitatem esse putet, quo in errore nostri homines versantur. In altera parte descriptiones extant variorum animalium satis amplae. Prima est classis quadrupedum nonnullorum; simiae scilicet Aegyptiacae, Aethiopicae, canum nonnullorum generum, ichneumonis, cui falso tribuitur introitus in fauces Crocodili, Vespertilionis Aegyptiaci, muris qui Iaculus appellatur, Hippopotami, Cameli, Cervi Camelopardalis, Caprae quae Gazella Africana dicitur, Caprae Angolensis. Secunda est avium: Vulturis percnopteri, Strigis, Otus quae dicitur, et Strigis Orientalis, Psttacorū, cubicularis et obscuri, Monedulae Pyrrhocoracis, Corvi Aegyptii, Pici minoris, Alcedonis eius quae rudis appellatur, et Aegyptiae, Meropis, Ardeae Ibis; Tringae Aegyptiacae, autumnalis, subtridactylae; Charadrii Autumnalis, Alexandrini, Aegyptii, eius etiam qui Kerran appellatur, et Spinosi; Fulicae atrae, Anatium, Damiaticae, Niloticae; Mergi qui Tinus dicitur, Lari Smyrnonensis, et Canescentis; Sternarum, nigricantis et Niloticae; Gallinae Meleagridis; Tetraonis orientalis, cum maris, tum feminae; Tetraonis Israelitarum; Columbae alicuius, Alaudae Hispanicae, Sturni vulgaris, Emberizae Melitenensis, Africanaeque, et nonnullarum Motacillarum. Sequitur catalogus

logus avium, quo veniant in Aegyptum anni tempore. Recensentur deinde, sed breviter, quadrupedia, et aves visae in Palaestina. Tertia classis est Amphibiorum, larga descriptione Lacertae, quae nomen Crocodili gerit; Lacertae Chamaeleontis, quae, quantum Auctori licuit observare, neque tot colores exprimit, neque sine cibo vivit, quamquam integrum mensem ita vivere possit; Lacertarum, Stellionis Aegyptiae, Geckonis, Stinci, (quem male piscem crediderunt plerique,) Niloticae; Colubrorum, Viperarum, Cornuti, Flaie, et duorum aliorum Cypriorum: Anguium, Iaculi, Colubrinae, Cerastris. Quarta classe pisces describuntur: Murena, Echeneis, Gobius, Scorpoena, Chaetodon, Sparus (Mormyrus,) item Sparus Aurata, Orientalis, Niloticus, et Galilaeus: Labri, Pavo Niloticus, Orientalis, Sciaena Umbra, Perca Aegyptiaca, Perca Luth, et Nilotica, Scomber Gracharus, et Ductor, Silurus (Clarias,) Anguillaris, Mystus, Salmo Niloticus, Atherina Hefsetus, Mugil Cephalus, Clupea Alofa, Cyprinus Orientalis, et Rufescens, Salmo Dentex, Mormyrus Caschive, Tetraodon, Syngnatus marinus. Classis quinta Insecta complectitur: Scarabaeum Ceratoniae, Curculionem, Chrysomelam, Cerambycem Smyrnensem, Gryllum Arabicum, qui comedi solet ab Arabibus. Qua in re confirmanda late versatur Auctor. Sphingem, Sphingis Larvam: Phalaenae quatuor species: Ephemeram: Cynips ficus, Cynips Caricae, Cynips Sycomori, Cynips Aegypti, Tenthredo Sodomitica, Tenthredo Daetyli, Ichneumon Natoliae, Ichneumon vitis, Apis mellifera, Culex Cypri, Culex Aegypti, Musca Buphthalmi, Acarus Citri, Acarus Testudinis, Araneus Galilaeus, Aranea vitis, Aranea Coa, Cancer anomalus, Scutellata, et Indeterminata pariter, eadem in classe describuntur. Sexta classis est vermium: Sepiae, Cochleae Pomatiae, et Syriacae: Concharum, Graecae, Aegyptiacae, Conchae quam Pecten Dytine dicunt, et Pinnae. Haec de Animalibus. Iam plantas videamus. Describuntur vero haec: Iris tuberosa, Cornucopiae cucullatum, Hypecoum procumbens, Anagallis Monelli, Mirabilis Inlupa, Solanum incauum, Cordia

P
Myxa,

Myxa, Lycium Europaeum, Chenopodium Aegyptiacum, Cicuta virosa, Linum sativum, Ornithogalum umbellatum, Aloe perfoliata vera, Lawsonia spinosa, Anonyma dubia, Anagyris foetida, Cassia Sopher, Cassia Hiarsciamber, Cassia Ketschta, Punica Granatum, Rosae variae, Nymphaea Lotus, Dubia planta (Schihe,) Mimosa Lebbeck, Mimosa Nilotica, Anemone coronaria, Clematis Orientalis, Origanum Aegyptiacum, Nepeta Syriaca, Orobanche laevis, Draba verna, Lathyrus Aegyptiacus, Dolichos Lablab, Carthamus tinctorius, Artemisia Dracunculus, Viola odorata, Arum Colocasia, Urtica maxima, Platanus Orientalis, Momordica Luffa, Momordica Balsamina. Sequuntur plantae Cucurbitinae Aegypti, quae pariter latius describuntur, ut: Cucurbita Lagenaria, Cucurbita Citrullus, Cucumis sativus, Cucumis Melo, Cucumis Chate, Ceratonia, Ruscus aculeatus, Musa paradisiaca, Ficus Sycomorus, Phoenix Dactylifera, Bryum Aegypti. Sequuntur plantae, quas florentes locis, quae peragravit, Hasselquistius vidit, cuius rei uber catalogus pro loco ac tempore floris recensetur. Annexus est libellus, quem historiam naturalem Palaestinae nominavit, qui plantas complectitur, quas prope Iaffam, Acrin, Hierosolymas, Sionem, Ierichuntem, in via Sti Ieremiae prope Bethlehenum, Montem Thabor, Montem tentationis Christi prope Tyrum, ad mare mortuum, prehenderat Auctor. Aliud caput Philologica sacra inscribitur, ubi varia ex historia naturali, quae in libris sacris occurrunt, pertractantur. Tandem nonnulla, quae ad materiam medicam pertinent, de Balsamo Meccensi, Mastige, Olibano, Opio, Cassia, Schoenantho, Scammonio, Sennae foliis, Myrobalano, Spica Celtica, Unguento Mumiae, Dombro, adiunguntur. Aliud caput de morbis variis agit, de eorumque remediis: de Peste, de specie febris malignae, de Tertiana, de Cephalalgia, Colica, Calculo, Asthmate, Mystralgia, Taenia, Ophthalmia, Aegyptiis familiari morbo, et Venereis, denique de morbo qui Herpes Aleppina dicitur, de Hernia, sterilitateque. Tandem aliqua scitu non iniucunda de generibus mercaturae enarrantur. Quam-

Quamobrem cum, quod proverbio dicitur, bonus liber laudatorem ferat, non vero exigat, nos quidem nihil adde-
mus nunc, quam hoc, varietate, suavitateque, praeter sum-
mam suam utilitatem, et comto dicendi genere libellum
hunc merito omnibus placere debere. Haestenus.

*DE VITA ET MERITIS PHILOLOGI ET THEO-
logi incomparabilis, IO. LUDOVICI FREYI, SS. Theol.
D. et Prof. P. Oratio Funebris, quam D. XVIII. April.
Anni Secularis Tertii Academiae Basileensis MDCCLX.
publice in frequenti panegyri recitavit IAC. CHRI-
STOPH. BECKIUS, SS. Theol. D. V. T. Prof. P.*

Instituti Freyio-Grynacani Lector.

Basileae 1760. typis E. Thurneisen, pp. 51. quaternis.

Eam erat *Io. Ludovicus Freyius* nominis claritatem ade-
ptus, ut nihil fere mortuo videretur honoris ex lau-
datione aliorum accedere posse. Et hunc quidem sine du-
bio ipse non magnopere desideravit, cum sapientes viros et
virtutibus excellentes, ut observat in Prologo *Ven. Beckius*,
facta laudent et vita, non encomia oratorum. Sed vere hic
idem addit, deberi tamen hoc illis officium a grata adver-
sus eorum merita posteritate, quibus etiam praedicandis
accendere se ad imitandum debeat. Cum igitur nobis vel
hoc nomine dicendum de hac funebri laudatione fuisset:
mox lecta cognovimus singularem *Freyi* felicitatem, cui
maior ab exsequiis ipsisque e cineribus gloria enascitur, pa-
tescens iam instituto praeclearo, quo huic et venturae aetati,
munificus in rem litterarum communem, prodesse voluit.
Huius quae sint rationes, quae vita ipsius fuerit, quae do-
ctrina, accipite nunc Lectores, et partim memoria recolite.

Natus est Noster Basileae, anno Seculi superioris LXXXII.
mense Novembri, patre *Io. Ludovico*, Reip. Senatore, matre
Gernleria, nobili utriusque parentis stirpe, et egregie prae-
stita patriae opera, illustri. Magnum in puero et ardorem
discendi, et in arripiendo celeritatem fuisse, vel hoc docet,
quod

quod vixdum decennis casu Grammaticam Hebraicam nactus, intra paucas horas elementa huius linguae perdidit. A. 1696. in Academiam transiit, et studiorum quidem humanitatis causa *Io. Iac. Battarium*, ut historiam cognosceret *Iacobum Hofmannum*, in philosophicis, physicis, et mathematicis, *Iacobum Bernoullium* sectatus est. Cuius diligentiae hunc fructum cepit, ut Graecos Latinosque scriptores plerosque omnes accurate cognitos haberet, irrigaretque his verae eruditionis fontibus reliquam doctrinam, simulque in dicendo pariter et scribendo eloquentiae commendationem sibi adiungeret. Neque artis poeticae expertus fuit, et quid in ea posset, etiam speciminibus quibusdam ostendit: non indigna, ut vulgo putant, vel magnis ingenii exercitatione. Philosophiae partes omnes pertractavit, et praestantissimos in eo genere scriptores lectitando, adpulerat animum ad *Cudworthi* Systema Intellectuale latine convertendum, cum eodem in labore iam desudare audiret *Moshemium*, eumque propterea dimitteret. A. XCIX. laurea Magisterii donatus, defensusque praefide *Theod. Zwingero* Dissert. de *natura mentis humanae*, Theologiae studium exorsus est, praeceptoribus *Io. Rudolpho Wetstenio* Fil. *Petro* et *Samuele Werenfelsis*, ex quibus hunc potissimum *Samuelem* sibi sequendum et imitandum censuit, Theologum clarissimum, quem et deinde per XXX. fere annos collegam habuit. Hebraicae linguae, et dialectorum, Chaldaicae atque Syriacae, notitiam uberiores ex *Iac. Buxtorfo* hausit, Arabicam proprio Marte didicit feliciter: cuius scientiae documentum protulit mox ea Dissertatione, qua *sententiam Muhammedis de I. C.* explicavit.

Tum vero, eruditionis amplificandae causa, iter suscepit primo per Helvetiam, anno Seculi III. deinde proximo in Gallias, quarum in metropoli quatuor menses commoratus, viros illic doctrina florentes adiit, bibliothecas perscrutatus est, et bibliopolarum tabernas. (Dicitur hic et *Arnaldi* consuetudine usus esse p. 10. quod de magno illo *Antonio A.* capi non potest: nam ille multis ante annis, procul a Francis

cicis oris, exsul mortuus erat). Cum autem *Freyjus* statuisset, Orientalibus imprimis litteris operam dare Parisiis, sefellit eum prope subsidiorum concepta expectatio. Adeo enim illae tum in hac urbe iacebant, ut cum amico cui-dam Hebraicae linguae elementa traditurus esset, Grammaticam Hebr. in omnibus bibliopoliis frustra quaereret, ac vix tandem in ponte novo (*Pont-Neuf*), ubi omnis generis lacini-
 as vendunt, reperiret. Unum tamen invenit linguarum Orientis peritissimum virum, *Longueruasum*, qui etiam ultro operam suam obtulit, si longius progredi se duce in Arabi-
 cis litteris vellet. Itaque cum hic eo tempore in animo haberet, Historiam *Timuri*, vulgo *Tamerlanem* dicunt, ex Arabico *Arabshiadis* Latinam faciendi, Noster illi quotidie fere a summo mane ad meridiem assidens, praelegit hunc scriptorem atque interpretatus est: quae interpretatio a magistro emendata, calamoque excepta est, et adhuc inter schedas *Freyi*, pertextentis illam postea proprio studio, exstat. Inter Codd. autem Orientales, quos Lutetiae excussit, eminebat maxime Commentarius ineditus R. *Aaronis B. Joseph*, Iudaei Carnitas, e quo *Excerptorum* partem, versione latina et notis illustratam, praemissa Dissertatione, edidit Amstelaed, 1705. Nam Gallis relicto ad Batavos profectu. erat pari consilio, et cogitabat in Angliam; sed a parentibus in patriam revocatus est.

Atque hic non solum pro suggestu ad populum audeus est, sed etiam studiosos adolescentes in theologicis dogmatibus instituit. Defendit et Dissertationes duas, alteram de coniungendo studio linguarum Orientis cum studio Graeco, alteram de *Cyro*, *Monarchias Persicas auctore*. Mox A. 1710. templi recens exstructi in vico *Huningae* minoris primus sacrorum minister constitutus, sed statim anno sequenti in locum Academicum retractus est. Accipit enim Professionem Historiae ordinariam, et Theologiae extra ordinem docendae facultatem: quam per occasionem cum ei Doct. Theologi dignitas suscipienda esset, proposuit publicae Dissertationis de *Officio Doctoris Theologi* partem, quam postea tribus par-

tibus auxit. In utraque provincia administranda, diligentia et fide praecipua, cum eorum autem qui in Academia disce- rent utilitate summa, versatus est. Quod nonnullis visus est libris scribendis parum operae impendisse, in eo praeter corporis valetudinem, etiam animi iudicio paruit. Solebat enim de omni quod proponebatur argumento complures statim et optimos nominare auctores, utpote quorum copiosam habebat et accuratam notitiam. Itaque, ne si per- mitteret quidem valetudo, multa sibi edenda in lucem puta- bat. Sed tamen praeter Dissertationes suas, etiam Partem alteram earum quas *S. Werenselius* scripserat, hoc volente, collegit, et Amstelaedami, praefatus, excudi iussit. *C. Suiceri* Thesaurum Ecclesiasticum, cum emendationibus et ad- ditionibus *Io. H. Suiceri*, auctiorem edidit A. 1728. In emen- dando et locupletando *Lexico Universali Historico* A. 1726. Historiam potissimum Litterariam, Balileensem, Anglicanam, et Orientalem, tamquam suas sibi partes depoposcit. Cum nullum genus litterarum maiori studio complecteretur, quam Orientales, omniaque huius penus sollicitè peruestigaret, instituerat etiam *Bohadini Historiam Saladini* ex Arabico lati- nam facere; sed eum idem a *Schultensio* fieri comperisset, ultra initia progressus non est. *Patrum Apostolicorum Epi- stolas* A. 1742. egregio apparatu stipatas, iterum viris do- ctis legendas dedit. Illud autem multo maius est, et in verissimis doctoris Academici laudibus ponendum, quod in- numeros discipulos probe institutos, litteris imprimis Orien- tis, posteritati donavit, et omnes fere, qui inde a XLVII. annis in civitate et ditione Basileensi ecclesiis praesuerunt, ab hoc tam foecundo ore pependerunt. Praebeat etiam faciles ad se aditus, et de multis gravissimis rebus senten- tiam rogatus respondebat. Ac sunt in epistolis eius ad vi- ros doctos observationes minime spernendae, ut v. c. quae adhuc inter schedas exstant, in *Reinmanniani* libelli de Athe- ismo Caput illud, quod de Atheismo Muhammedanorum agit, animadversiones. Bibliothecarii Academici munere per XX. propemodum annos functus est, et praestantissimae biblio-

bibliothecae Buxtorfianae, quae iisdem thesauris publicis inserta est, CCC. florenos moriens legavit. Tandem anno sec. XXXVII. delata in illum est ordinaria Professio Theologica, simulque Collegam in eodem Ordine accepit discipulum eximium, et amicum coniunctissimum, *Io. Grynaeum*, quem domi suae habitare, et omnia pene secum communia habere voluit; sed immatura mors anno XLIV. aetate florentem sustulit. Huius *Λεξιων* quaedam, cum adiuncta vitae enarratione, a. XLVI. formulis exseribi iussit, elogium etiam publice recitavit. Accesit a. LV. epistola ad *I. Kriehoutium* de *Io. Jac. Wetstenio*. Ipse Februario anni LIX. senectuti et morbis succubuit, annos natus LXXVI. cum tribus mensibus, eodemque cum amico tumulo conditus est.

Sed utriusque perennem memoriam conservabit Institutum eorum nominibus insignitum. Saepius cum *Grynaeo* suo deliberaverat Freyius, quibus modis iacientia hac aetate philologiae sacrae et LL. Orient. studia feliciter excitari possent. Intelligebant autem, non sola difficultate ab illis adterri homines, sed partim subsidiorum et librorum inopiam obtare, partim quod pauca earum cultores commoda maneant. Horum alteri consuluerat Academia Basil. emporium Buxtorfiorum bibliotheca; sed cum in hac quoque multa desiderarentur, ea privato sumtu collegit *Freyius*, comparata supellectile librorum fere octo millium, quae et theologicis omnis generis, et philologicis maxime abundaret, ac prope absoluta eniteret. Dein ut alterum quoque adsequeretur, praeter huius bibliothecae usum, habitationem in suis aedibus, cum dimidia parte fructus ex praedio amplissimo, nec non censu annuo fortis quatuor mille florenorum, a *Grynaeo* in eandem rem relictorum, in perpetuum consecravit viro docto, qui praeter Hebraicae linguae Professionem in Academia patria vigentem, singularem operam tradendae philologiae orientali impensurus esset. Huic praeflegendi, Dissertationum aut Orationum saepius habendarum, Bibliothecae denique curandae officia, pro utilitate studio-

forum

forum iuvenum, ipse imposuit, addiditque Inspectores Institut. gravissimos, qui etiam, licet necessariis quibusdam mutationibus factis, rem omnem quam optime procurarunt. Iam quo dignius est hoc sapientum virorum et religionis amantium liberale consilium, quod praedicetur huius aevi et posterorum vocibus: tanto auspiciosa Instituti illius exordia capta existimamus esse, cum ipsius *Freyi* voluntate, primum Lectorem ab ineunte anno LIX. agere coeperit discipulus, collega, et amicus eius clarissimus, Vir Venerandus, cuius hanc parentalem orationem adhuc delibavimus; a quo dubium non est omnia splendidae et utilissimae destinationis munia copiosissime expletum iri. Nos autem, comparata apud animum cum superiorum seculorum liberalitate in donationibus litterarum causa faciendis, horum temporum sterilitate atque frigore, vehementer optamus, ut multi posthac cum ceteras *Freyi* et *Gry. aei* laudes, tum hanc magnificam, imitando consequantur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLXII.

Pars II.

CHRISTIANI ERNESTI HANSELMANNI, CELSIS-
simorum Principum et Comitum Hobenloicorum Confilia-
rii Aulæ, Clientelæ et Consistorii, ut et Archivarii,
ulterius illustratum et adsertum Jus territoriale eminens
Domus Augustæ Hobenloicæ, ante tempora interregni
sic dicti magni, una cum variis observationibus, et adpen-
dice CCXXVI. documentorum, maximam partem ante-
hac ineditorum, et tabula sigilla notatu digna aeri
incisa exhibente.

Noribergae, apud Adami Ionathanis Felskeri heredes 1757.
fol. Alph. 5. plag. 18. cum Tab. una aeri incisa.

^{et}
EIUSD. CONTEMPLATIO A PERILLUSTRI DA-
VIDE GEORGIO STRUBENIO, Potentissimi Magnæ
Britanniæ Regis et S. R. I. Novemviri Brunsvico-Lu-
neburgensis Cancellariæ, quæ est Hannoveræ, Dire-
ctore, editæ sic dictæ irritæ demonstrationis Germanici
Imperii Ordinum plenarii Juris territorialis eminentis
ante sic dictum interregnum, ad magis confirmandum
anno c1250CCL1. in lucem editæ diplomaticæ demon-
stra-

strationis et anno c1o1oCCLVII. insequentis ulterius illustrati et adferri Iuris territorialis eminentis Domus Hohenlohicae ante illa tempora, cum adiecta modo memorata irrita demonstratione, et aliquot hanc controversiam concernentibus Adiectis, item ad marginem positis, et Iudice reali.

Noribergae apud Adami Ionathanis Felsekeri heredes 1762.
fol. Alph. 6. plag. 21.

Illi plaudite, quod Illustris *Hanselmanni Demonstrationi Diplomaticae Serenissimae Domui Hohenlohicae vindicati Iuris eminentis territorialis, illud Germanici imperii interregnum toties decantati longe citioris, decem abhinc annis et, quod excurrit, in his Actis anni c1o1oCCLII. p. 606. seqq. addimus, pari nobiscum voluntate concinuerunt fere doctissimorum quisque virorum. Unicus fere isque Perillustris Vir David Georgius Strubenius eam ivit oppugnatum, semel in Relatione III. Fasciculi VI. Relationum Goettingensium de Libris Novis anno c1o1oCCLIII. iterum anno c1o1oCCLVIII. Demonstratione irrita Iuris illius eminentis territorialis plenarii ordinum Germanici imperii ante vulgo sic dictum eiusdem interregnum. Ab illo se adferebat Illustris *Hanselmannus* priori, ab hoc posteriori. Agitata fuit haec maximi momenti controversia inter Duumviros, quam tractant, rei peritissimos, et, quae decet via tanta munera, quae solida eorum eruditio iis peperit, communi omnium honorum suffragio fortiter, et, quod faxit summum Numen, per longam annorum seriem obeuntes dignissime. Longius pergendo, ut sit, intenduntur argumenta rei, si quae umquam, dignissimae, quae excutiatur curatius. Vestigiis institit Doctissimus *Hanselmannus*, quae iam in supra citatis huius Actis exposuimus, in his fere solet perorare. Hinc, ut ipse tergo tituli primum continuati operis egregii adfixit, „Veritas oppugnata se offert et ostendit instar palmae, quae pressa exurgit, et aromatum, quae contrita odorem suavem effundunt.„ *Strubenianorum* quodque effatum Latii genio propositum excipiunt *Hanselmannianae**

nae vindiciae quam solidissimae patrio stilo exaratae LXXXVIII. quot adversarius opposuerat, quin et alia pristinum Celsissimae Domus Hohenlohicae statum in specie non solum, sed et priorum temporum conditionem in genere, pluribus illustrantia in adiectis plus quam ducentis, ex tabulariorum Hohenlohicorum instructissimorum, Auctorisque undiquaque improbo labore conquiritis penu locupletissimo, depromtis diplomatibus et in medium positis, bonae causae indicium luculentissimum. Pro lege enim sibi fixit indefessus Auctor statim in fronte ultimi sui operis laudati, quam usque ad calcem sanctissime custodivit sui semper similis, illa Guillimanniana: „Apud me rebus sane literariis nulla umquam auctoritas ante rationem fuit; rationem absque argumentis et testibus inanem ferme existimavi, neque prae publicis monumentis traditionem umquam posui. Respexit autem intentissimo semper oculo in adversarium acerrimum, cuius argumenta non solum ipse dilucidissime expedit planeque diluit, sed et, ne in omnia alia traxisse videatur, ipsis suis responsionibus clarissimis denuo subiunxit integra et continua sua compage, praestans se virum aperto Marte pugnantem, nec belli furtis victoriam, quae numquam perennis, merentem. Neque est, quod aliud iter ingrediatur, cum ipse Perillustris *Strubenius* in praefatione eum liberaliter videtur provocare, haud perperam censens, non sine fructu fore isti rei amplius inhaerere, ad maiorem lucem iuris publici Germaniae nostrae nonnihil facturae. Cardo autem totius rei in eo versatur. Hohenlohicorumne maiores Imperatoris Germanici ministros egerint, quae est sententia *Strubeni*ana; an ipsorum fuerint, quaecunque tenuerunt, quae est *Hanselmanniana*. Hinc amplissimus campus sese aperuit Hohenlohicorum iurium vindici dexterrimo, olim optime structa novis fulcris suffulcendi, aut iam suffulta magis atque magis firmandi. Lectori nostro ne crambe denuo cocta nauseam creemus, nolumus seriem materiarum repetere, quam recensentes primam huius negotii partem conspiciendam fecimus. Addamus potius submoniti humanissime ab

humanissimo *Hanselmanno*, illis dissimillimo, qui coeco impetu sua vel ut divina oracula excipi volunt, ingenue ad illustranda, quae iam in medium consuluit. Illa de iudicio urbico *Oehringensi* illustraverint Longolianae Disputationis de Iudicio Urbico Curiae Regnitianae, in eiusdem gymnasio anno c1o 1o CCLI. habitae §. XVI. seqq. Incertus est, an Longolio, non *Longelio* ab operis corrupto, illud venerabile anni c1o CXXXIII. vernaculae nostrae monumentum, quod is Analectorum suorum Brandenburgicorum Tom. II. p. 105 seqq. proposuerat, aeri insculptum fuerit, quod Goettingensium indicia olim suaserant. Iam certo sciat, fuisse illud ab eodem, quem experti sumus illas priscae aevi documenta non oscitanter aut negligenter tractantem, summa cum cura exaratum, ut nec puncto ab autographo distet. Huic aeri inscribendo commentarius, qua rem qua linguam tum sinceram, uberrimus est paratus cum dissertatione de contrafigillis, quali istud adhuc munitum, prelo describendus, quam primum Mars officinis librariis multifariam infestus fuerit sopitus, utinam prope diem, non minus ac aliud anni c1o CCVI. eiusdem linguae et momenti, argumentis idoneis aetati, quam prae se ferunt, vindicatum utrumque. *Secretarii* auctoritas sese quam optime exferit in duobus Ludovici Bavari, Romanorum Augusti, Romae anno c1o CCCXXVIII. editis documentis a Longolio in disputatione inaugurando Curiano instituta, anno c1o 1o CCXXXVI. qua primus docuit, Curiam Regnitianam Serenissimorum Burggrafiorum Norimbergensium Augustae Hohenzollernae stirpis citius ac vulgo creditur Urbem fuisse, §. II. et III. emissis, quibus Burggrafum Fridericum de illo Imperatore admodum meritum *secretarium suum et imperii fidelem*, cuius exempla plura ibi observatione 7. ad §. II. salutavit Augustus. Quod si non omne punctum tulerit opinio *Graue Graue*, petens, quali *comes sit senior*, unde Ludovicus in Vita Iustiniani M. p. 501. observatione 625. Gallorum *Seigneur* haud inficete petiit; ut tamen *senior* fraudi sit auctoritati *comitis*, tantum abest, ut potius eam maioris duxerit, qui

qui noverit, quis autem non noverit? quantae sit dignitatis illud *Seigneur*, quo ne principes quidem Celsissimi erubescunt, a quibus haud divertunt, quae illustris *Hanselmannus* paullo infra de voce *principis* docuit. Verborum *Mein herr* vim adstruxit Longolius saepe excitatus in Anal. Brandenburg. Tom. VII. Cap. II. p. 251. ex cuius Tom. V. p. 293. seqq. lux accendatur voci *Soeldener*. Contra adversarium *Landassios* adpellantem *quorvis colonos*, stabit a partibus *Hanselmannianis* praeter *Leyferos*, *Wernheros* aliaque nomina clarissima, recentiorum huius rei germanicae gnarissimus Illustris *Bauerus*, ordinis Iureconsultorum almae nostrae celeberrimus Ordinarius, qui de *Landassios* quaedam decem abhinc annis publice disputavit. Haec vero grata ingenio, quale *Hanselmannianum*, qui nec sibi imperavit omnia adferri, et fugit servile pecus, qui cum Terentiano *Gnathone*, si quis negat, negant, et aiunt, si quis ait.

FERDINANDI STOSCH SYNTAGMA DISSERTATIONUM SEPTEM, de Nominibus eisdem Urbium Asiae, ad quas D. Iohannes in Apocalypsi, Epistolas Filii Dei direxit.

Guelpherbyti 1757. apud Ioh. Christoph. Meisnerum, 13 $\frac{1}{2}$ plag. in 8.

Hic liber specimen est operis amplioris, suo tempore prodituri. Doctissimus Auctor eo occupatur, ut historiam et antiquitates septem Ecclesiarum Asiae, ad quas *D. Iohannes* dedit *Epistolas* in *Apocalypsi*, Cap. II. et III. explanaret, easque ad Epistolarum ipsarum interpretationem conferret. Moliti sunt aliquando talem operam *Ewaldus* et *Zornius*; quo minus illam praestarent, fatis intercepti. Quare utilem suscepit rem Celeberr. *Stoschius*, harum urbium notitiam et antiquitates indagans. Auspiciis cepit conscribendarum antiquitatum *Thyatire*, urbis et ecclesiae parum huc usque cognitae. Has dum diligenter polio et premit in museo, interea praemisit specimen de *nominibus septem*

septem urbium Apocalypticarum. Egit diligenter et cum industria accurata, de nominibus *Ephesi, Smyrnae, Pergami, ipsius Thyatire, Sardum, Philadelphiae, et Laodiceae.* Exposuit septem dissertationibus de scriptione, genere, declinatione horum nominum, de formatione gentilium, et aliis similibus. Praeterea interpretibus Apocalypseos illis, qui in nominibus istis magna *mysteria* somniant, solide obviam ivit. Dabimus quaedam excerpta huius doctae sedulitatis.

Dissertatio prima exponit de nominibus *Ephesi.* De hac urbe ecclesiaeque cognita sunt plura, quam de reliquis illis sex. Quum enim, praeter brevem D. Iohannis in Apocalypsi, alia extet longior Epistola Pauli ad Ephesios, mirum non est, quod qui Epistolam hanc ex variis literis illustrarunt, inprimis *Salvan Til,* etiam de urbis et ecclesiae Ephesinae fatis disseruerunt. *Stephanus Byzantinus* varia nomina recenset *Ephesi.* Ephesum vocat *Smyrnam,* ab Amazone Smyrna conditam. Certe *Plinius* nominat Ephesum *opus Amazonum;* et *Strabo* Smyrnenfes primos, docet, in urbe Ephesiorum habitasse. Pars urbis ab istis occupata, in honorem conditricis, *Smyrna* dicta, postea cum incolis ipsis nomen ad urbem aliam transiit. Igitur legendis scriptoribus antiquis observandum est, num voce *Smyrna* Ephesius intelligenda sit, an *Smyrna* posthaec condita, de qua sequenti Dissertatione. Apud veteres scriptores occurrunt etiam nomina *Σάμνερος, Samornus, Samornion;* quae nulla sunt alia, quam quod invaluit postea, *Smyrna.* Idem *Stephanus* hanc urbem vocat *Ortygiam,* a luco *Ortygiae,* in quo *Latoa* Dianam et Apollinem edidit; item *Pteleam,* ubi templum Dianae fuit. Notissimum vero nomen fuit *Ephesus,* cuius origo tamen parum est certa. *Pausanias* ab Epheso quodam, cuius pater *Caystrus* fluvius fuerit, deducens, fabulam narrat. Alii Amazonem putant, nomine *Epheson,* urbi nomen dedisse. Sunt praeterea duae sententiae, e quibus interpretes mystici et allegorici acute philosophantur. Alii *Ephesum* deducunt ἀπὸ τῆς Ἰφώνης, quoniam Diana Amazonibus salutem quasi immiserit, unde *Ephesia* dicta est.

Alii

Alii putant, Amazonas ab Hercule insequutas ad aram Dianae confugisse, ibi ἀφειν veniam impetrasse, indeque locum Ἐφειον, quasi Ἀφειον, appellasse. Hac occasione digreditur Auctor, de more mystice omnia interpretandi, praecipue in Apocalypsi, exponens. Sed has, et alias, tum nominum tum rerum interpretationes mysticas, ab eventibus petitas, tanquam inanem diligentiam, saepe ridiculam, reprehendit fusa et recte Vir doctus, varias adducens et graves causas, quare praesertim in hoc, et reliquis Asiaticarum Ecclesiarum nominibus, arcani inesse (ut quidem Aretius, Braunius, Viringa, Driesenius, et alii ex timarunt,) nihil possit. Praeclare etiam monet, lubricam esse methodum philosophastrorum mysticorum, septem Epistolas Apocalyplicas interpretandi; nam terminos periodorum sex definiri non posse, septimam autem periodum omnino latere.

Dissertatio secunda agit de nominibus Smyrnae. Smyrna apud veteres etiam Zmyrna, item Smirna scribitur. Tantalali tempore Νάυλοχος dicta propter portum celebrem, deinceps Smyrna vocari coepit. Clar. Auctor, posteaquam sententias quasdam ex Herodoto, Tacito, Plutarcho adduxerat, verisimillimum observat esse teste Stephano, transiisse ab Epheso nomen ad urbem hanc, et utrique urbi (Epheso et Smyrnae,) ab una Amazone Smyrna nomen tributum fuisse. Nimirum Smyrnenses primi, id est Iones ex Colophonibus, habitaverunt in urbe Ephesorum; postea, expulsis Lelegibus, occuparunt Smyrnam, et suo nomine appellarunt. Plerique Commentatores Apocalypseos, Smyrnam ἡ μύρρα deducunt, et typice vel ad Ecclesiae periodum secundam, vel ad officium hominis Christiani, vel ad vitae spiritualis statum, profunde (si Diis placet) accommodant. Ita philosophantur Brighmannus, Alstedius, Driesenius, Viringa, quibus alii hoc tempore accesserunt. Obstat his etymologiis et interpretamentis, quod Smyrna nomen ab Epheso, Ephesus vero ab Amazone accepit, cui nomen a myrrha fuisse credibile non sit. Doctiss. Stofchius nomen primum Samurna in Smyrna ait mutatum; definire non audeat, sive Amazo
que

quae Epheso et Smyrnae suum nomen dedit, illud a voce עֶשֶׂר aut עֶשְׂרִים, ita ut *eufros*, *vigil* dicta sit; sive a pronomine ΠΙ et voce ΠΡΩ, traxerit, ita ut *dominam*, *imperatricem* (*Stephanus βασιλισσάν* vocat,) significet. Recentiores Graeci pro Σμύρνας dixerunt Μυρσίνες et Μυρσινίαι pro Σμυρναίαις cuiusmodi mutatio abiectae literae Sigma ante Mi, in multis vocibus contigit. Eadem Amazo dialecto alia *Smyrna*, alia *Myrina*; ut Apollo Σμυρναίος, etiam Μυρσινάιος, dici coepit. Hodie urbs vocatur *Esmir* sive *Smyr*: quod nomen sine dubio ex antiquo corruptum est.

Dissertatio *tertia*, nomina *Pergami* recenset. Apud Graecos occurrit vox Πέργαμον, neutro, et Πέργαμος genere feminino. Hos imitantur Latini, nisi quod *Syrnus* *Sammonicus* in plurali *Pergama* posuit. Derivatum gentile est Πέργαμινός, quod subinde vitiose Περγαμῆς scribitur. Latini *Pergameus*, item *Pergamius* habent. Sunt autem Pergameni non solum ipsi cives et incolae, nati in urbe, sed etiam subditi regni totius Pergamii. Quod attinet ad originem nominis Pergami, conveniunt eo omnes, ut, duce *Suida*, a notione *altitudinis* derivent eam, siquidem *excelsa* omnia fuerint *Pergama* denominata. Hanc appellationem *Bochartus* ad Phrygas et Ionas auctores refert, comprobante *Vitringa* in *Apocal.* p. 97. *Col. Stofchius* fatetur, se nihil afferre certius posse. Mox etymologias perstringit ridiculas *Anselmi Cantuariensis* et *Coesleri*; confutans nugas, quas interpretes Apocalypicos cum mystico nominis significato egerunt, in *tertia* Novi Testamenti periodo impleverunt nato. *Hofmannus* enim in *Chronotax. Apocal.* p. 161. *Pergamus*, ait, dicitur περὶ τῆς γάμου, propter fornicationem spiritualem, de qua sponsus coelestis queritur in *Epistola* hac. *Aretius* putat: Pergameni adumbrant eos, qui matrimonii sunt *effores*, quod est περὶ τῆς γάμου. Alii Commentatores, *Brightmannus*, *Alstedius*, *Vitringa*, *Driessinius*, aut ex notione *sublimitatis*, aut *turris*, *castelli*, *arcis munitae*, mysteria exculpunt. Horum omnium, ut et *Vogelii* ac *Cremeri* ex *Collegii MSS. fragmenta*, Auctor doctissimus summo merito explodit.

explodit. (explodere non magis potuisset profundum apocalypticum quemcunque.) *Pausanias* enim est auctor, Pergamum, Pyrrhi Neoptolemi filium natu minimum, urbem, olim *Teuthraniam* vocatam, de suo nomine *Pergamum* appellasse. Cui testimonio quum fides nequeat denegari, eo certius est, omnes alias derivationes atque interpretationes mysticas inanes esse. Ceterum, qui a Pergameno ibi confecto volunt urbi nomen *Pergamo* adhaesisse, invertunt rem. Quamvis negandum non est, membranas Pergamenas diu ante in usu fuisse, quam ita appellarentur.

Dissertatio quarta *Thyatiras nomina* explicat. Nomen *Thyatira*, tempore recentiori diu oblitteratum in Asia, et cum *Tyria* permixtum, nationis Anglicae Consul Smirnensis, *Rycaut*, detexit denuo, ut hodie omnino agnoscat. Urbs *Thyatira* aliquando *Psopia* dicta fuit, fortasse à Pelope, gente Lydo; item *Semiramis*, a iuniore aliqua Semiramide, non illa celebri regina Assyriorum; denique *Euphia*, forte ab una Amazonum. Horum nominum de origine afferuntur multa parum vulgaria. Notissimum tamen nomen *Thyatiras* fuit. Id scribitur, teste *Athenaeo* et *Stephano*, vel *Θελασσις*, (a *Θυάστρη*, filia Seleuci;) vel *Θυάστειρα*, (ἀπὸ τοῦ θύω, a cursante cerva). Nonnunquam syllaba tertia e aut i habet, *Θυάστειρα* vel *Θυάστειρα* solentque illud Scriptores praestantiores promiscue, vel genere feminino, vel neutro in numero plurali, enuntiare. Quod attinet ad originationem nominis *Thyatira*, inepte ingeniosi sunt *Hillerus* et *Lampius*, qui, ut accommodent vocem ad periodum ecclesiae Novi Testamenti *quartam*, e dialecto Hebraica deducunt; quum ipsa nominis indoles Graecam patriam statim prodat. Recensuit Auctor Clar. varias eorum sententias, qui, neglecta historia, mysticum aliquem sensum, seu potius pueriles ingenii lusus, libro a Flamine Sancto inspirato parum dignos, attulerunt, e quibus inane hoc et perridiculum studium omnibus sanis elucescit. Evolvenda sunt historiarum monumenta, num ex eis origo vera possit erui. *Stephanus* igitur duas profert etymologias. Altera aperte
R
fabel-

fabellam prodit. Deum (ait.) Mysis, condere urbem volentibus, respondisse, ubi cervam sagitta percussam conspexerint, ibi conderent; inventa cervam, Mysos nomen dedisse urbi, *διὰ τὸ θῆεν καὶ τροχάσειν τὴν ἔλαφον*, a *curfitione cervae istius*. Eandem fabulam Ovidius refert *Metamorph.* 3, 7. Sed ex hoc etymo, valde inconveniente, nomen *Thyatirae* effingi non potest. Maiorem meretur fidem *Stephani* altera etymologia: Seleucus Nicator, contra Lysimachum bellum gerens, audiens sibi *filiam* natam esse, urbem modo expugnatam *Θυατήρας* nominavit. Non obstat, quod *Viringa* obvertit; si hoc esset, urbem potius *Θυατήρας* quam *Θυάτειρας*, immo *Θυάτηρας* potius quam *Θυατήρας* dicendam, et fuisse flectendum non neutro, sed feminino genere. Quis nescit enim, eiusmodi mutationes atque discrepantias a primitivis, (harum exempla quaedam adducta sunt,) non raro occurrere apud Graecos? Commendant vero etymologiam *Stephani*, rationes non contemnendae. Nam regibus Asiae, notum est, in more fuit, ut civitatibus, sua, coniugum, aut liberorum nomina inderent. Seleucus certe, teste *Iustino* et *Appiano*, multas urbes a patre suo (Antiocho,) *Antiochias*, quasdam ab uxoribus suis (Apame et Stratonice,) *Apameas* et *Stratoniceas*, novem a se ipso *Seleucias* denominavit. Igitur convenit moribus Seleuci, ut urbem modo expugnatam, propter *filiam* recens natam, nomine proprio nondum distinctam, *Θυατήρας* appellaret; quod nomen, deinceps consuetudine corruptum, in *Thyatira* transit. His expositis, Auctor Cl. inquit denuo in illas stramineas, hoc est mysticas interpretationes, dum *Brightmannus*, *Alstedius*, *Biermannus*, reliqui, ex voce *Θυατήρας* *filia*, exsculpunt, ecclesiam Christianam periodi *quartae* repraesentari, quae tanquam *filia* recens nata adolescat, donec ad maturitatem perveniat. Ut ostenderet doctissimus *Stofchius*, his lusibus ingenii nihil facilius esse, simul ut avocaret a frustraneo huiusmodi labore, affert novam, aequae ut reliquas, (ipse candide fatetur,) falsam, explicationem, quam Lectores nostri, si placet, in ipso libro

bro evolvent. Nomen possessivum a *Thyatira* derivatum, est *Thyatirius*, rectius *Thyatireus*; scribitur etiam *Thyatirensis*. Turcae, rudibus antiquae urbis, oppidum nomine *Ach-hissar*, id est *Album castrum*, superstruxerunt.

Dissertatio quinta de nominibus Sardium pertractat. Urbs *Sardis* antiquissimo tempore videtur *Asia* fuisse dicta. Certe *Suidas* vocat *Asiam*, urbem Lydiae ad *Tmolium*; isque situs, consensu Geographorum, unice Sardibus convenit. *Herodotus* auctor est, Sardibus tribum quandam *Asiam* nominatam fuisse; idque nomen non melius quam a prisco illo *Asiae* derivatur. Denique *Vibius Sequester* paludem Sardium, (*Gygaeanum stagnum*), vocat *Asiam paludem*. Sed praeter hoc nomen *Asiae*, *Homerus* alia habet duo, quibus haec urbs olim insignita fuit. Alterum est *Hyda*, (*Iliad. I, 385.*) pro quo, aut littera a librariis permutata, aut dialecto Ionica, *Hyle* ponitur apud *Stephanum*. Alterum est *Turne*, (*Iliad. E, 44.*) a fonte quodam eiusdem nominis. Postea Lydi urbem *Sardis* dixerunt. Haec vox, Graeco *Σαρδεις*, Ionice *Σαρδεις* scribitur, et numero plurali, genere autem feminino effertur. Fallitur *Scholias* *Thucydides*, qui *Σαρδεις* de urbe, *Σαρδεις* de civibus dici, monet; nam utrumque est nomen urbis, quorum neutro *cives* non nisi metonymice designantur. A *Σαρδεις* nomen gentile est *Σαρδεις*, item *Σαρδαιῶν*, *Σαρδαιῶνες*; nec dubium est, quin *Σαρδαιῶνες* dictum fuerit, nam mons *Sardens* non nisi a Sardibus traxit nomen. Latini Scriptores omnes bonae notae vocant *Sardianos*, quos unus *Orosius Sardos* nominans, cum civibus *Sardiniae* permiscuit. Huiusmodi errorem etiam *Suidas* et *Aristophanis Scholias* errarunt, qui τὸ *Βόμπος Σαρδαιῶν*, purpuram *Sardianam*, cum *Σαρδαιῶνα* confuderunt; unde alii, magis prolapsi, a *Sardianis* male ad *Sardos* gloriam tincturae transtulerunt. Fuerunt quoque, qui, praesente quidem *Plutarcho*, proverbium *Sardi venales* exposuerunt de *Sardianis*, quum tamen origo adagii inde referatur, quod ex *Sardinia*, a *T. Sempronio* capta, ingens numerus mancipiorum *Romae* venditus fuit. Quod attinet

ad originationem nominis *Sardium*, incerta est ea et perobscura. Interpretes Apocalypseos Iohanneae afferunt mysticas significationes, dignas *rifu Sardonio* (ex *rifu*, quem fingit, *Sardiano*, allegorizat *Brightmannus* mysticus). Periodum *quintam* Novi Testamenti volunt exsculpere. Plerique detorquent etypon a $\tau\tau\psi$ *reliquiae*, quod in periodo *quinta reliquiae* supersint seminis sancti. *Grotius*, quis putaret? admoneri ait per nomen *Sardes*, ut animo imprimamus optime praecepta Christi, sicut inter gemmas *Sardo* optime signa imprimit. Praeter alia, non cogitavit vir magnus, gemmam *Sardum* aut *Sardium* in *Sardinia* reperiri. Mittimus reliquorum nugas. Si quid in re incerta coniciendum est, videtur non male dici, quum multae urbes Asiae minoris referant ad Amazonas sua nomina, etiam *Sardes* ab una earum, suo, id est Celtico nomine, insignitam fuisse. Obiter monet *Clar. Auctor*, *Sardes et Sardicam* confundendas non esse, nec *Sardianum Melitonem*, *Sardicensin* (qua animadversione scriptorem quendam pungit.) vocari posse.

Dissertatio *sexta* exponit de nominibus *Philadelpiae*. Et si variae fuerunt urbes, *Philadelpiae* cognomines, in Syria, Arabia, Cilicia, Isauria, Aegypto, et alias, tamen celeb. *Auctor* unico de nominibus civitatis *Asiae Lydianae* agit. Eius nominis originem docet *Stephanus*. *Attalus*, cognomine *Philadelphus*, *Eumenis* frater, condidit eam, et suo de nomine *Philadelphiam* appellavit. Plerumque scribitur per diphthongum $\Phi\lambda\alpha\delta\epsilon\lambda\phi\epsilon\iota\alpha$ quae scriptio praefenda est isti per vocalem $\Phi\lambda\alpha\delta\epsilon\lambda\phi\iota\alpha$. Inflexio nominis gentilis est $\Phi\lambda\alpha\delta\epsilon\lambda\phi\epsilon\upsilon\varsigma$, aut $\Phi\lambda\alpha\delta\epsilon\lambda\phi\alpha\iota\omicron\varsigma$. Ab Imperatore *Flavio Vespasiano* novum tulit praenomen, *Flavia Philadelpia* vocata. * *Gordiani* numus apud *Begerum*, *T. II. p. 726.* $\Phi\Lambda. \Phi\text{ΙΛΛΑΔΕΛΦΑΙΩΝ ΝΕΟΚ.}$ Iam *Apocalypsis* quia non diu post *Flavium Vespasianum*, sub *Domitiano* est scripta, putat eruditiss. *Zornius* in *Biblioth. Antiqu. Exeg. T. I. p. 982.* ad novum hoc urbis nomen alludi promissione illa, *Apocal. III. 12.* *Philadelpis* data: $\text{Καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τῆς Θεῆς μὲν, καὶ τὸ ὄνομα τῆς κατῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὸ ὄνομα$

ενομέ μὲ τὸ κωνόν. Quemadmodum, (ita exponit Zornius,) *Philadelphia*, assumpto novo *Flaviae* nomine gloriabatur: ita longe maiorem fore gloriam, si Victores nomine *novae et caelestis Hierosolymae* superbirent. Iudicent lectores nostri! nos enim parum convincunt haec. Apocalypseos expostores solam notionem nominis appellativi *Φιλαδελφίας* spectant. Aiunt, moneri nos ad *amorem fraternum*; et suavia protendunt multa, de fraterna ecclesiarum charitate sub periodo *sexta*. Inepte sane. Historia urbis conditae, et denominatae, negligenda non est. Hac vero occasione, ipse humanissimus et elegans Auctor, hiulca quaedam, de rixis theologicis fratrum inter Protestantes, et de Theologia altercatrice, (polemicam ita vocat,) certe tam comito et terfo Syntagmati parum apta, inseruit. His recensendis contaminandum non est bellum opusculum. *Philadelphias* nomen etiam hodie gerit urbs inter Graecos. Negotiatores et geographi recentes scribunt *Philadelpi*.

Claudit dissertatio *septima*, de nominibus *Laodiceae*, pulchrum et politum libellum hunc. Multae fuerunt urbes in regionibus multis, quae nomen *Laodiceae* habuerunt. De *Laodicea* vero in Lydia hic agitur. Eius cognomentum fuit *Diospolis*, id est *urbs Dei*. *Zeus* saepe est appellativum, *numen*, seu *ens adorandum*. v. c. *Zeus κατὰ ἄδρας* est *Deus inferorum*. *Nilus* est *Ἀγύπτιος Ζεὺς*. Afferamus sententiam Clariss. Auctoris. „*Diospolis*, (ita ait,) cognominata est „urbs, quam Antiochus, iussu Iovis, oraculo Apollinis per „somnia monitus, condidit. Nullae quidem origines ci- „vitatum sunt incertiores, quam quae ad oracula referuntur. „Interim ab Antiocho urbem conditam fuisse tum, quum „*Laodiceam*, repudiatam antea, sibi iterum votis iungeret, ea „res vera esse potest. Praeterea urbium conditores uteban- „tur sacerdotibus, qui oracula praetenderent, ut novis ur- „bibus suis maiorem gloriam conciliarent. Quare Antio- „chus ob eandem causam, nec non ut monumentum simul „ederet amoris in *Laodiceam* renovati, civitatem novo nomine „vocavit *Diospolin*.“ Haec, inquam, Cl. Auctor existimat.

Si licet nostram sententiam interponere, sic putarimus. Antiochus, teste *Stephano*, Θεός cognominatus, dedit occasionem Laodiceae a se cognominandae. Θεόσπολις est urbs, quam *Antiochus*, cognomine *Deus*, condidit. Sed pergamus. Laodicea appellari quoque videtur *Diocæsarea*; quod tamen incertum. Certius est nomen *Rhoas*. Id *Salmastus* deduxit ex eo, quod Laodicea fluida quasi, et sita lubrico solo, motibus terrae crebris commovebatur. Forte rectius *Cl. Stofch* a confluentia (ῥοή) trium amnium, Afopi, Capri, et Lyci, derivavit; etenim fluvii adiacentes urbibus non raro nomina dederunt. Usitatissimum nomen fuit *Laodiceae*, de uxore *Laodice* ab Antiocho inditum. Apud Graecos scribitur Λαοδικεῖα nonnunquam Λαοδικίαι, item Λαοδική. Quae civitas ut distinguatur ab aliis urbibus nominis eiusdem, vocata fuit *Laodicea ad Lycum*, (ἡ πρὸς τῷ Λύκῳ Λαοδικεῖα,) nec non *Laodicea in Asia*. Cognomen *Iuliae*, quod nonnulli dant huic urbi, non *Lydiae* Laodiceae, sed *Laodiceae ad Libanon* in *Coelesyria*, vindicatur. Aliquot saeculis post natum Christum, inhaesit ei nomen *Trimetariae*, id est, quae in finibus, sive *meta*, trium provinciarum, *Cariae*, *Lydiae*, et *Phrygiae*, esset. Nomina gentilia seu possessiva sunt a Διόσπολις, Θεόσπολις, latine *Diospolitani*; a Laodicea, Λαοδικεῖς, Λαοδικίαι, *Laodiceus* et *Laodicensis*. Denique etiam mysterium affingitur ab interpretibus mysticis *Apocalypseos*, urbi huic. Omnes derivant nomen a λαός et δίκη, et, de septima aetate ecclesiae *Novi Testamenti* exponentes, putant indicari, *populum Dei* esse iustum, iustitiamque erga omnes *populos* exercere oportere. Alii vertunt iudicem et vindictam *populi*; quod ultimo tempore *Deus* iudicium exequeretur, *Christus*que cum maiestate se ultorem praestiturus sit. Repetit *Auctor* celeberrimus, huiusmodi divinationes ex nominibus esse lubricas et inanes, ac somnia vigilantium. Id sibi hodie *Bengelolatrae* dictum putent.

*VITA GUSTAVI ADOLFI, MAGNI, REGIS
Sueciae, Anglice conscripta a WALTHERO HARTIO,
quam versam in linguam Theoticam a GEORG. HENR.
MARTINI, LL. AA. M. praefatione et animadversio-
bus additis curavit IO. GOTTLÖB BOEHMIUS, Hi-
storiographus Regius, et Histor. in Acad. Lips. Prof.
Publ. Ordin. TOM. I. et II.*

Lipsiae 1760. 1761. apud Dykium, Alphab. 8. plagg. 4.
cum fig. aen. in 4.

Laudandam curam impendit Hartius narrandae cautioni regis bellatoris, qui ob receptum necessarium nullas metus reliquias in Pomerania relinquendas putavit. Boehmius tamen passim ea adfert, ut dubitasse adhuc Gustavum adpareat, haud multo secius, quam Caesarem, in traiectu Rubiconis. Ita arguta est adnotatio (p. 356.) de apertis Sedini portis, hoste circumfultante. De foedere cum Pomerano non minus scite animadvertitur (p. 358.) aliquid de callida professione, ne quis contra Imperatorem et Imperium haec agitari interpretetur. Sed peritorum reip. nostrae esto iudicium de sacra hac ancora. Hartius hoc ipsum quodammodo sensisse videtur. Pulcherrima est adnotatio de apologiis Pomerani. Brevis est admonitio, sed tanto maioris momenti, (p. 364.) de renuntiatione proximorum agnatorum Matthiae Imp., quantum ad ius in Hungariam et Bohemiam pertinet. Multi hanc parum expendunt, qui impiam rebellionem probarunt. Nam hodie talia si licuerint, in quo tandem regno iusta et legitima successio, vel parentium etiam arbitrio admissio? Unde nobis eo carior libellus, quem ista acta, primum publicata, continentem servamus. Quod ex Lamormaino Boehmius, (p. ead.) de superstitione Ferdinanda adscripsit, illud evincet, aut divis devovenda esse huiusmodi mendacia, si mentiri scriptor ausus fuit; aut sortem Principum esse miserandam, quibus melior educatio haud contigerit, quam ut veteres
hae

hae aviae de pulmone revellerentur. Sed nos Lamormaino parum multas ob causas tribuere solemus. Valde iucunda habet Hartius de Iessenio, et Boehmius notitia digna subiecit; praesertim, quantum ad istam astrologiae insaniam attinet, persona ille est haud tacenda. Sed talibus propudiis utinam religio purior semper caruisset. Possent enim vel ex Tacito ista faex eruditorum et religiosulorum meritissimis stigmatibus compungi. De litteris Electorum ad Regem valde errat Hartius, quod conceptas ab Austriacis putavit. Acta ipsa temporum et conditio reip. longe aliud docent. Inde enim ab ultima origine imperii nostri nihil sollicitius ab amantibus patriae ultro cavetur, nihil expressius legibus ipsis sancitur, quam ne arbitria exterorum non postulata in rebus domesticis obtrudantur.

Nunc vero perventum est ad eam partem operis, quae praestantia sua reliquis omnibus antecellit, et in qua maxima auctoris merita aestimantur, quae bellum Germanicum continet ad Gustavi usque mortem. In hac enim eo maius utique operae pretium Hartius facere potuit, quia ex commentariis aequalium, necdum publicatis, multa proferre licuit, posteritatis memoria dignissima. Et si verum amamus, si priora vel abfuissent, haec sola insignem historiae, Germanicae praesertim, studiosis utilitatem perpetuo adferrent, et omnibus saeculis opus suo in genere unicum meritissimo commendabunt. Nos autem, qui sat speciminum in superioribus dedimus, vela paullatim contrahemus, ne laudando librum librum et ipsi procudamus. In universonum autem hoc puris auribus facile probabimus, omnia Boehmii monita, brevissima quamvis, exquisitissima et rarissima esse doctrinae, qui auctorem, utpote in Germania et nostris institutis hospitem, quoties aberrat, humanissime in viam reducit, lectoribusque verum iter tam comiter monstrat, ne in devia incidant, ut saepius sola laudatione meliorum auctoritatum plus profecerit, quam si longas refutationes instituisset. Sparsim ergo tantum ex officio, quo patriae obstringimur ad vera et iusta tuenda, quaedam adfundemus,
de

de quibus aequi et periti arbitri porro disquirant. Impenso nobis placuit Boehmii votum, ut aliquis, *Antonii Panormitae* aut *Galeoti Martii* exemplum aemulatus, opus de dictis et factis memorabilibus Gustavi, regis profecto tanti, quantum nulla aetas satis admiretur, conscribat. Hominem fuisse concesseris, ut omnes, qui unquam iure etiam magni vocati sunt; virtutibus tamen meruit, ut Scipionis potius similis, quam Hannibalis, ab humanitate magis, clementia, et sapientia, quam ulla alia magnitudine aestimetur. Boehmii igitur adnotata ubique lectoribus commendantes a veritate et a recondita doctrina, haec carptim usque ad I. voluminis finem delibamus. Responsio Gustavi, ad litteras Imperatoris, ab auctore non satis exacto excerpitur, ommissis iis momentis, quae summam controversiae fere efficiebant, et perperam adfecta regi litigatione de omissione tituli regii, de quo nullum verbum ipsis in litteris legitur, ut iam advertit Boehmius. Legendae ergo ipsae litterae in *Khevenhüllero*, aut *Bello*. Nam et *Loccenius*, admixta praepostere expositione ob negatum regis titulum, nimis curta excerpta dedit. Egregia est Boehmii observatio (p. 408.) de edictis regis contra militum licentiam. Satis enim notum est, quantum Tillius immanitate sua et disciplinae negligentia partibus nocuerit, et quantum ipsi Sueci, suo maximo cum detrimento, postea Gustavi ab exemplo desciverint, legentibus *Joh. Meisneri orationem de Misniae Saxoniaeque calamitatibus a Suecis illatis*, habitam et publicatam Vitebergae 1638. 4to., patebit. Acutissime notavit Hartius aulae Viennensis errores enormes (p. 419.). Possidemus nos fragmentum epistolae, nondum publicatae, quam A. 1628. d. 8. April. quidam sacricola, ex interiore tamen Imperatoris Ferdinandi consilio, huius ipsius districto iussu ad Ferdinandum, Ep. Hildes., dedit, in qua plenissime destinata de excidio nostrorum partium explicantur. Tantum vero stultitiae, et crudelitatis inest, quantum multi vix credere queant. Uno hoc monumento satis probare licet, quidquid improbitatis unquam Ignatianis sodalibus obiectum est. His qui po-

tius obsequi, quam Io. Georgii liberis et saluberrimis monitis et exhortationibus flecti, Ferdinandus maluit, expertus merito est illud, *vis consilii expertus mole ruit sua*. De conventu Lipsiensi utinam Hartius nostros scriptores adhibuisset, nec tam manca de argumentis consultationum dedisset: unde Boehmii supplementa eo maioris facienda sunt. At enim atrox est iniuria, qua Hartius Io. Georgium Saxonem adficit, quaedam ex futilibus scriptoribus, aut rumoribus etiam, mutuatus. Non capit hic locus ea, quae, fide publica teste, reponi tam levi et corrupto iudicio meruissent, quo consilii inopiam, armorum aversionem, nimium venandi studium, et alia carpere ausus Brito, inimicorum iuratorum tanti Principis, (cuius maturitatem in consiliis et rebus gestis tunc nemo in tota Germania aequasse censeripotest, tantum adest, ut vera religione, fide, et constantia quisquam superaverit,) ieiunas obtreptiones, mera convitia, et impudentes calumnias pro totidem testimoniis habuit. Nec probiora sunt, quae de Matthia-Hoe ab Hohennegg, cuius sapiens moderatio et pia, qualis a Christo diserte praecipitur, mansuetudo in rebus sacris, hostes pacimalis furis superstitionum et violentissimarum turbarum, quae ne societatis quidem humanae lege permissae sint, agitato ad criminandi impotentiam cum antesignanis suis Rusdorffo et Camerario incitarunt. Nobis semper hoc, quamquam mali imperatoris, iustissimum dictum placuit: *quis innocens esse poterit, si accusasse suffecerit?* Annimio etiam, utat calliditatem obiciat, multas veras virtutes iure attribui, periti et aequi arbitri nobis facile largientur. Sed id tunc saeculum erat, acerbissime omnes inculcare, qui officium et fidem principi obstrictam sic custodirent, ut artibus immoderatas dominationes, oppressa Germanorum avita libertate, stabilitum euntium cauta praesidia obicerent. Multa certavis veritatis Hartio ipsi expressit, quae ad pulcrum Io. Georgii et administratorum eius defensionem patronus etiam parum acutus ex conversione recte adhibeat; quod a partium studiis abhorrentes per se deprehendent. Postulata quoque

que Gustavi a Saxone ubi narrantur, mirificum aliquid legitur de ponte Dessaviensi, quasi huius usum Io. Georgius Gustavo concedere recusasset. Nam et pons hic in ditione Anhaltinorum semper fuit, neque in eum Saxo ullum ius usurparat, et nemo regi transitum negat. Sed metus erat validiorum Tillii copiarum, qui solus Gustavum ab Albi prohibebat, donec Saxonum auxiliis opes firmaret. Sed habet plura passim auctor, in quibus exactior regionum et iurium nostrorum noticia ipsum destituit; unde Boehmii, potissima emendantis, opera eo maiore aestimatione dignanda est, quod iam tot exemplis docuisse contenti decerpemus e reliquis pauciora. Expugnationem Magdeburgi bene narrat Hartius, quia optimos auctores secutus est. Iustissima etiam execratio immanis crudelitatis, cuius exempla proferruntur, et Tillii accusatio consensu etiam et testimonio eorum, qui Ferdinandi partes induerant, comprobantur. De causa incendii, cuius auctores Hartius victores statuit, quum diversa sint prodita, Boehmii in adnotatione incolas recte culpa ea liberat, qui etiam de Lotichii celeberrima vaticinatione commentationes hominum doctissimorum laudat. Baylii vero suspiciones de editionibus carminum poetae falsas esse, ostendi potest; quod, num quisquam data opera fecerit, in praesens non recordamur. Ceterum Tillii, qui paullo post satis poenarum dedit, insolentia etiam ex dicto eius, quod circumfertur, adparet, quo Magdeburgi se cepisse virginem, quam Lipsiae nuptiis ornaturus, Dresdae in thalamum deducturus sit, gloriantum perhibent. Aves tamen vano omni haud addixerant. Quod idem exemplum terrendis aliis edendum pro excusatione feralis ultionis, referente Hartio, iactaverat, conscientiam pessimi facinoris arguit, et forte non potior causa in proelio Lipsiensi constantiam animo exernerat, ut omnes futentur, tunc fatali pene segnitie praeter solitum, ubi consilium et actum res flagitabat, ipsum torpuisse, nec militem duci, sed ducem militi defuisse. Ipsi Hartius in arguta digressionem de eius facinoris immanitate, notatum a pluribus refert, crudelitatem

ducum repentinam pierumque fortunæ commutationem præcessisse. Iure Boehmius arguit bonis auctoritatibus *Behrii* dubitationem, de sollempniori pompa, qua Duces Mecklenburgici Guströviam intravere. Nos addimus, eo anno publicatam *descriptionem Teutonicam* et narrationem *Landsbergii*, (Gustavi M. bell. Germ. p. 309). Acta reliqua tam regis, quam adversariorum, bonis ex monumentis inde repetuntur usque ad proelium Rheindorfense. In notatione brevi de Holckio iam Boehmius recte aliqua adiecit; sed restant quaedam a fide omnino aliena, ut illud de religione bis mutata, et de pellice. Omnia alia iam sunt exposita in his Actis nostris (A. MDCCLXI. mens. April. p. 1761.). Hic producere testem veri locupletissimum *Andr. Moilerum*, scriptorem æqualem et minime suspectum, in annalibus Freybergensibus suffecerit. Longam de Bernhardo Vinariensi adnotationem, quamvis emendatione indigeat, amplificare correctionibus quidem noluit editor, scriptores tamen potissimos laudavit, e quibus id commode fiat. Acta inter Suecum Anglumque, et nullum tentati foederis successum, ut et Hamiltonii res, pulcre sane, atque facunde tradit Hartius, popularium furorum tergiversationi haud raro succensens. At qui Sueciae arctissimam cum Gallia coniunctionem cogitaverit, forte minus mirabitur. Tacemus intestina disidia, sacrorum causa, in natione perpetuas civium concertationes amante, longe aliis curis advigilare Carolum Britonem, an inter alienigenas adnumeratum, iussisse? Imperatoris postulata a Saxone, et quae a Tillio missi proposuerant, dum Hartius narrat, quamvis sapientissimi principis cunctationem fecius interpretetur, diffiteri tamen constantiam in reddendo ad ea, quae Tillius efflagitarat, responso non potuit. At enim bene corrigit ex probatis auctoribus Boehmius haec narrata. Nam ista comparatio Imperatoris cum Polyphemo, et Io. Georgii cum Ulisse, quamvis ab aliis instituta fuisset, ab ipso Principe, maiestatis imperatoriae et dignitatis suae bene per omnia memori, usurpata haud fuit. Sed quod de mensis secundis et operibus

bus dulciarius iniecerat, haud temere factum, sed per allusionem acutissimam, qua Tillii et Hispanorum artes tangeret, adiectum, docere possumus. In apographo litterarum, triennio ante ex aula Viennensi ad Tillium scriptarum, quod servamus, ubi exposita sunt consilia, et de machinationum exitu peroratum est, subiicitur: *tunc manum porrigemus ad opera dulciaria, Saxoni ab Hispanis praeparata, et in hos usus referunt.* (*Darnach greifen wir zu dem versparten Spannolifreten in Hispanien praeparirten Confekt der Chur Sachsen*). Itaque satis patet, secreta ista in Saxones emanasse, et Principem cautum atque providum sapientia dicto iniqua exigentes percussisse. Egregie vero Hartius imprudentiam Tillii nudat, qui inconsulta Saxoniae incursione fortunam partium evertit, et suis iniuriis Gustavi socios fieri coegit, qui non laesisset minore Germaniae detrimento motus illos componere et reip. securitatem et otia reducere potuissent. Laudandus etiam Hartii est candor, qui Ioanni Georgio, cui aliquoties immerito dicam scripserat, tandem post foedus cum Gustavo initum plenum testimonium persolvit, et priores moras idoneis rationibus defendit. Sed est etiam illud cogitandum, in quo plerique exterorum a vero iudicio aberrant, eam esse nostri formam imperii, ut nihil praeter extrema discrimina, disceptationes armorum, inventis legum remediis, et comitorum libertate salva, excuset: unde tunc Saxo diuturna moderatione utrique parti exemplo esse potuisset, nisi in fatis fuisset, ut magno experimento cognosceretur, vim sacrorum in causis adhibitam graviter a Deo vindicari, nec peiores esse consultores ullos, quam qui ipsis ab aris furiarum civium faces accendunt. Aula certe in Europa tunc nulla proceres sapientiae, eruditione, virtute, et religione superiores Schoenbergii, Loessii, Poelnitii, Metichii, Miltitii, Frisii, habuit. Quos dum pecuniam ab Auliacis accepisse Hartius scribit, fidem suam nullis testibus, praeter iniquos et iracundia impulsos Suedos, tueri poterit. Reliqua pauca huius primi voluminis eadem cura percurrere, non universitati solum, sed particu-

lis etiam attendentes, possemus, nisi recordaremur illius e Martiali, *oh! iam satis est*. Boehmii certe egregia industria factum est, ut eorum, quae maximi momenti sunt, lectores opportunissime admonerentur. De volumine altero rationem, quam brevissime confectam, eruditis aestimatoribus veritatis et utilitatis historicae, prima quaque occasione reddemus.

ELOGIUM TOBIAE MAYERI, REG. SOC. SC.
Gott. Sodalis Class. Math. Academiae Bononiensis Socii,
auctore ABRAHAM GOTTHIELF KAESTNERO,
Math. et Phys. P. P. O. Gotingens. Soc. Reg. Sc. Goting.
Class. Math. Sodali et Secretario, Acad. Regg. Sc. Suec. et Pruss. Acad. Elect. Scient. util. Erfordinae
Instituti Bononiens. Acad. Aug. Perus. Soc. Regiae
Theotisca Gotingens. Theotisca item Libb. Art.
Lipsiensium, Latinae et Theotiscae Ienensium Socjo.

Nasce Mayerum vidit eadem Germaniae regio, cui cum tot magnis ingeniis, Keplerum debemus, Wurtembergia, d. XVII. Febr. anno vicesimo tertio huius saeculi, in Marpaci oppido, patre honesto cive, qui ob singularem aquarum ducendarum peritiam, inde Eslingam, quae imperii urbs est, evocatus, rei aquariae praefectus obiit. Igitur ingenitum quoddam nostro studium videtur, scientiae illius quae vires motusque metitur, ad usus humanos transferendae, diagrammata certe patris, et machinarum descriptiones, pingendi ardorem in quadrimo excitasse, post illum hic non referrem, nisi hinc intelligeretur, quomodo, oculo manumque inde ab infantia exercitatis, illam delineationum adornandarum facultatem consequutus sit, qua rarius profundiores mathematici celebrantur.

Tunc cum illo pingendi studio infans teneretur, Christi cruci adfixi imaginem forte sibi oblatam, tentando saepe
 rom.

rem; ac periclitando, tandem non plane intolerabiliter expressit. Hac re et laudem consequutus est, et maius quidpiam; nam historiae ad quam pertineret pictura noscendae curiosus, sacrum codicem avide legit. Ita vero memorat se primum boni malique discrimen agnovisse, virtutisque vel tenebris mentibus instillandae idoneum hunc librum praedicit, eiusque auctori gratias agit, quod alioquin deterior multo futurus fuisset. Haec, ex vitae historia, quam olim inchoavit, sed ultra sextum aetatis annum non continuavit, adferenda credidi, quoniam de religione sententias continent bene se habentis, et mortem e longinquo spectantis, non illas, quas christianorum aliquibus exprimit, qui gentium deos fecerat, timor.

Quam varii casus puerum patre orbatum agitarint, enarrarem, nisi tot alia superessent. Igitur quo in breviter omnia contraham, matheseos elementa ex libris, quales fors obtulerat, proprio Marte in loco ubi deerant doctores, edidit, praxium mathematicarum usus aliis impertit, emolumentum inde ad se redundare sensit, quoniam vulgus scientias ut amicitias utilitate probat. Hic substituti erant multi, qui practicos mathematicos se profitentur, Mayerus vidit, praxin quae vulgari theoria utcumque firmatur, profundiore liberandam esse a naevis, et perficiendam. Hinc, et artem inveniendi mathematicam, quantamcumque nostro aevo reddiderunt summa ingenia, animo est complexus, et feliciter ad praxin transfudit.

In hoc autem geometrico pulvere dum versaretur, litteras humaniores non neglexit. Quarum, ipsiusque poeticae facultatis, etiam si severioribus studiis maxime ducamur, hunc tamen usum esse recte iudicavit, ut ipsa illa quae subtiliter differenda sunt, polite apteque dicantur, aliqua etiam ornate et splendide. Latine scripsisse Mayerum et eleganter, in laudibus forte poni potest viri, qui academiam non prius adiit quam ibi docturus, in laudibus certe mathematici ponetur ab illis, qui quoniam aliquos e trivio mathematicos, squalidius scribere vident, summorum viri
nomina

nomina norunt, barbariam mathematicorum propriam esse existimant, perinde ac si Iuriconsultorum humanitatem, ex illis qui litigandi artem uoces callent, aestimares. Iidem sciunt, Mayero insigniter Ovidii de mutatis in nova corpore formis carmen placuisse, cuius partem etiam vertit, metro usus, quo epicum romanorum imitari se nostri iam credunt, Mayero certe ea res felicius cecidit quam aliis multis. Legebatne vero cum sensu aliquo pulchra poemata, ex hac eius sententia intelligitur: poetas veteres, exigua et falsa saepius quam habebat naturae cognitione, felicissime usus; nostros, ornatum omnem fere, quem petere possent a perfectissima magis naturae maiestate, negligere. Nempe, respondi illi, cum haec mihi diceret, olim poetae philosophi erant, nostri ephēbi, qui anacreontica balbutiunt, aut hexametros mugiunt, nihil naturae norunt, praeter vinum et puellas.

De vitae genere cui providentia divina destinabat Mayerum, tam parum ille tunc cogitavit, ut pyrobolicae studiosus, totum se bellicis artibus tradere decreverit, multo minus credo celebritatis habiturus, si hoc tempore, quo in sua viscera, ne victricis quidem dextra Germania saevit, a republica quadam ad exercitum imperii missus balistarius occubuisset. Anno aetatis undevicesimo, studiorum primitias, quas ipse vocavit, edidit, de curvarum usu in problematibus geometricis construendis; anno saeculi 45 Atlantem mathematicum, quo plura et profundiora quam solent in compendiis vulgaribus doceri, picturis elegantibus explicavit. Sequenti anno Nonibergam venit, in tabulis e quibus pictos ediscimus mundos, universaque geographiam emendandis occupatus, amicoque usque Celeb. Lowitzio, qui unus iam possit quod detrimenti Mayeri morte accepimus, sarcire. Academia Bononiensis sodalem adscivit, ipse inter eos fuit, cum quibus Franzius societatem cosmographicam instituerat. Gottingam inde ab anno saeculi quinquagesimo primo ornavit; studiorum quidem universitatem docendo quaecumque ad mathesin pertinent, societatem vero scientiarum, eadem augendo.

Quae

Quae augmenta doctrinis his ab eius ingenio accesserint, sigillatim recensere longum esset; poterant enim, qui viro in vitam computantur anni, inventis numerari. Igitur de palmariis in capita redactis summam dicam. Angulis in campo accuratius et commodius dimetiendis, instrumenta plura excogitavit, illaque re insignem gratiam inivit ab iis omnibus, quorum praxis geometrica latius se quam ad agrum rustici cuiusdam a vicino determinandum extendit. Superesse vel in ipsa geometria elementari, quae inveniri possint, et inventa usum praestare, figurarum rectilinearum facili in triangula transmutatione monstravit. Errorum, qui in geometria practica, et alibi committi possunt, fontes et mensuras, subtili in visus aciem inquisitione ostendit. Aeris refractio, quantum objecta terrena spectantem falleret, investigavit.

Habent etiam, pro quo Mayero gratias agant, qui honesta illa voluptate tabularum coloribus distinctarum ducuntur. Colorum enim, quibus ars pictoria utitur, tres esse primarios ostendit, et quot ex binis aut ternis primariorum, varia ratione mixtis, nascantur, computavit, monstrans, quomodo pigments, quae usu teruntur, ad classes, vires illorum tingendi ad mensuram, possint revocari. Artificii vero, quo picturae datae estypa multiplicantur, specimen exhibuit, arte ipsa celata.

Horum aliqua si satis essent ad memoriam viri posteris commendandam, poterat tamen illis omnibus carere astronomorum consultus, securusque nominis cum Luna duraturi. Non temere Lunam solum dixi; nam haec certe secretiora sua, Mayero, velut novo Endymioni, videbatur revelasse. Vel ipsam lunae faciem accuratius descripsit: meritis profecto, ut inter illos, quibus agros in Luna dispersit est Ricciolus, quoniam plerumque nihil in terra possident coeli mensores, Mayerus etiam nobis splendet. Motus autem, quibus terrae socia agitur, legibus subiicere, difficillimum semper visum est astronomis, indignantibus, maxime ignorari proximum nobis sidus, quasi vel hoc suo exemplo praesert illi, quem

quem in terra regit, sexui. Hic superavit omnes Mayerus, tabulas condendo, inter quas et observationes vix tantum discriminis intercedit, quantum inter observationes ipsas intercedere solet. His autem conatibus, ad explicandum magnum illud de longitudine maris problema, propius ullo aliorum videtur accessisse. Notum vero est, motus lunae, qui perturbati apparent, mutuis solis, terrae, lunaeque actionibus regi, adeoque ad celebrem illam de tribus corporibus quaestionem redire, cuius resolutiones computis idoneas qui reperit, is, nostro aevo, ad summum coelestis physicae apicem enixus iudicatur.

Antiqui lunam, fordibus velut terrae, ob vicinitatem, commaculatam crediderunt; recentiores, in luna lacus, et atmosphaeram, et ipsa fulgura viderunt: Mayerus, non adeo similem esse lunam terrae, et, si circumfundatur lunae aer, tenuissimum, purissimumque circumfundi persuasit. Ceterum, intra angustos hos orbitae lunaris carceres contineri noluit; Martem, quem primo Keplerus theoria sua elliptica domuerat, arctioribus vinculis constrinxit; Fixarum loca accuratius definivit, tuncque reperit, propriis illas motibus cieri, neque fixas esse. Ultimo vitae tempore in magnete animum occupavit, cuius viribus leges tulit, notis veriores; declinationis vero theoriam condidit simpliciore, et cui subiicerentur ipsae inclinationes, parum hucusque theoriae obediens. Quem eius velut cygneum cantum, initio huius anni Societas Scientiarum audivit.

Haec cum biduum supervixisset natali undequadragesimo, fecerat Mayerus ^{*)}, iudicari potest, quae fuisset effecturus, si ad Halleii senectutem pervenisset. Halleium autem dum nomino, videor mihi videre, si felices animae de terrenis suis studiis, ut viri interdum de infantiae lusibus, colloquantur, videor inquam mihi videre, Mayerum Halleio, de Veneris sub Sole transitu, cometaeque reditu, referentem.

Vitam

^{*)} Mortuus d. 20. Februarii anni 1762, huiusmodi 27, prope templum S. Albani, iam, quod granarium, est, clausum.

Vitam viri vobis tradere, Lectores, in animo nobis non fuit, sed imaginem depingere, qua, ut Themistocles olim Miltiadis trophaeis, turbari quietem suam sentiat, iuvenis quidam egregiae indolis, Mayerumque aliquando nobis reddat. Igitur non longus ero in recensendis iis, quae communia habet cum pluribus, ut, quod eo tempore, quo Goettingam venit, coniugium inierit, etsi et hic contigerit ipsi quod non omnibus contingit, uxor ex animi sententia *), consortique felicitas, non nisi fato illo turbata, quod suis maritum patremque rapuit **). Neque lethalis morbi historiam a me quisquam expectet, quem crediderim, inde a longa et lenta tabe, ad illam magnitudinem excrevisse, ut prostratas omnes vires sentiens aeger, insigni animi constantia imminente sibi mortem spectaret, etiam cum nobis spes non exigua superesset.

De me certe fateor, spem eius, quod vehementer optabam, difficulter me eripi mihi passum. Amicitiam meam in pretio illi fuisse, insigni mihi honori semper ducam, eoque magis, quod inter doctores eiusdem Academiae, studiorum communitatem, amicitiae vincula arctius contrahere rarius est, quam esse deberet, laborantque eruditi saepius figulorum morbo, etiam ubi adversus tormentum, quo Siculi ty:anni maius non invenerunt, tueri eos poterat Maecenas in universas munificentia. Ego vero vix quopiam intimius usus, nisi qui ingenio scientiaque excelleret, voluntate ad lacrymas prona, illorum fere omnium tantum recordor, et a quibus plurima doceri debere genus humanum arbitrabar, eos coelites suspicio.

Mayeri iacturam, imprimis doleo Germaniae nomine, orbis recentioris in doctrina coelesti omni magistrae. Non longum Astronomorum Germanorum texam catalogum, Non appellabo Cusani, Purbachii, Regiomontani, Apiani,

T 2

illa

*) *Maria Victoria, Guggii*, verbi divini quondam apud Bilschheimenses in Creichovia, primarii ministri, filia.

***) Filiis duobus, totidemque filiabus, illis iunioribus, Filio nato maximo annorum 10.

illa illustriora omnibus exteris nomina, postquam orientalis Graecia victorem Romanis magis ferum fugiens, artes intulit agresti prae scholastica subtilitate Europae, et huc migravit cum sororibus Urania. Ut duobus verbis, quod proposui, efficiam: qualis esset Astronomia, nisi verum mundi ordinem Copernicus docuisset, motuum coelestium leges Keplerus? Ab his, verae astronomiae principia, qui trans Alpes, trans Rhenum habitant, qui mari a toto orbe feiunguntur didicere omnes. Chaldaeis, pro Astronomia ab illis accepta, hanc gratiam retulerunt veteres Graeci, ut barbaros illos appellarent: quod, ne Germanis contingat, ab illo populo, cui nostro tempore ingenium Musa dedit, et ore rotundo loqui, non nisi Mayeri similes poterunt cavere.

Scriptorum, quibus Vir immortalis inclaruit, hic est Catalogus:

Neue und allgemeine Art alle Aufgaben aus der Geometrie vermittelst der geometrischen Linien aufzulösen etc. Als Erstlinge ans Licht gestellt von Tobias Mayern, Math. Cult. Eslingen 1741. 8vo.

Mathematischer Atlas, in welchem auf 60. Tabellen alle Theile der Mathematik vorgestellt werden Augsp. 1748. fol.

Bericht von den Mondskugeln, welche bey der Kosmographischen Gesellschaft in Nürnberg aus neuen Beobachtungen verfertigt werden 1750. 4.

Programma de refractionibus obiector. terrestrium, quo simul lectiones suas indicavit. Gott. 1751.

* * *
Tabulas geographicas, quas delineavit, recensere longum esset. Unicam nominasse sufficiat, Germaniae criticam, qua, quantum adhuc in Germaniae descriptione desideretur, ostendit, locis, quorum positus debite definiri possit, adeo raris, ut antiquam illam Taciti Germaniam, non hodiernam, quae placet etiam quibus non est patria, pictam te videre exultes.

In Volumine, quod unicum est, commentariorum Societatis Cosmographicae, ad annum 1748. pertinente, 1750. edito:

(Kosmographische Nachrichten und Sammlungen.)

Beschreibung eines neuen Mikrometers,

(novi micrometri descriptio.)

Beobachtung der Sonnenfinsternis 1748.

(observatio Eclipsis Solaris 1748.)

Beobachtungen einiger Zusammenkünfte des Mondes mit Fixsternen 1747. 1748.

(fixarum et lunae coniunctiones 1747. et 1748. observatae)

Abhandlung über die Umwälzung des Mondes um seine Axe, und die scheinbare Bewegung der Mondflecken, worinnen der Grund einer verbesserten Mondbeschreibung aus neuen Beobachtungen gelegt wird. Erster Theil.

(Dissertationis de lunae circa axem suum revolutione, macularumque lunarium motu apparente, qua Selenographiae, novis observationibus emendatae, fundamenta sternuntur P. I.)

Beweis, daß der Mond keinen Luftereis habe.

(Lunae atmosphaeram esse nullam.)

In collectionibus utilibus Hannoveranis:

(Hannöv. nützl. Sammlungen.)

Terrae motus, ex mutata gravitatis directione explicatus.

Götting. g. A. 1756. p. 316.

Dissertationes exhibitae Societati

Regiae Scient. Goettingensi.

1. *Latitudo Noribergae. Comm. T. I. ann. 1751.*
2. *Observationes astronomicae Noribergenses, ibid.*
3. *In parallaxin Lunae, eiu.que a terra distantiam, inquisitio Comm. T. II. ann. 1752.*
4. *Nova methodus perficiendi instrumenta geometrica, et novum instrumentum goniometricum, ib.*
5. *Novae Tabulae motuum Solis et Lunae, ib.*
6. *Tabularum lunarium in Tomo II. Comm. S. R. contentarum usus in investiganda longitudine maris 1753. Comm. T. III.*

7. Observationes astron. 1753. Goettingae habitae, ib.
8. Experimenta circa visus aciem 1754. Comm. T. III.

Nondum editae.

1755.

- De refractionibus astronomicis.
De transmutatione figurar. rectilinearum in triangula,
De investigandis legibus variationum thermometri ea metho-
do, qua astronomi ad motuum coelestium inaequalita-
tes cognoscendas utuntur.
Item observationes astronomicae.

1756.

- De motu Martis, a Iovis Terraeque attractione turbato.
Quadrantis muralis observatorii Goettingensis rectificationes,
et observationes ope illius institutae,

1757.

- Methodus eclipses solares computandi.

1758.

- Colorum ex pigmentis commixtis oriundorum computatio.

1759.

- Novus fixarum catalogus.
Artis, qua picturae datae ectypa multiplicantur, specimen ex-
hibitum.
Instrumenti goniometrici, quod Astrolabium vocant, structura
emendatior,

1760.

- De fixarum quarundam motu proprio.
Theoria magnetica.

1762.

- Computus declinationum et inclinationum magneticarum,
ex theoria nuper exhibitae deductus.

NOVA LITTERARIA.

MARTINVS GERBERTVS, O. S. B. e Congregat. S. Blasii in Silva nigra, Vir doctissimus, cuius iam prostant opera varia, magna doctrinae copia conspicua, de *Cantu et Musica ecclesiastica, a prima Ecclesiae aetate usque ad praesens tempus*, librum meditatur, quo Historiam Musices daturus est, partem litterariae historiae, si non neglectam omnino, tamen cultam segrius. Istius praeclari consilii sui rationes peculiari programme exposuit, quod vel propterea heic loci describimus, quia interest doctae reipublicae, iis subsidiis iuari Virum doctissimum, quae perficiendo operi expetit. Est vero Syllabus capitum totius operis ab eo ita propositus.

Liber I. Cap. I. De perenni usu musicae ac cantus in sacris, eiusque ortu et progressu a prima Ecclesiae aetate. *II.* Quenam in sacrificio Missae cantari consueverint. *III.* Aliis occasionibus partibusque officii divini. *IV.* Qualem habuerint, esseque voluerint SS. PP. ecclesiasticum cantum. *Lib. II. Cap. I.* De statu et progressu cantus ecclesiastici Romani, praesertim medio aevo. *II.* De musica plurimum vocum, et instrumentali. *III.* De ecclesiae cantoribus. *IV.* De ipso cantu, qualis in ecclesia fuerit medio aevo. *V.* De solemnibus Missae decantatione. *VI.* In alijs etiam divini officii partibus, praesertim horis canonicis. *VII.* De libris ad officium cantumque sacrum pertinentibus. *VIII.* Celebres in cantu et musica ecclesiastica auctores. *IX.* De genere, modisque musicis, usu ecclesiasticis. *X.* De veteribus notis musicis. *XI.* De disciplina cantus ac musicae ecclesiasticae. *Lib. III. Cap. I.* De ratione cantus in varijs divini officii partibus, recentiori aevo. *II.* De cantu choralis. *III.* De musica figurali et instrumentali, clarisque musicis auctoribus. *IV.* De recta ratione ac moderatione in musica ecclesiastica tenenda, pastorum ac doctorum recentiorum sensus et monita. *V.* Veteris cum recentiore musica comparatio.

Liber

Liber I. De Cantu et Musica prima Ecclesiae aetate.
Caput I. 1. Finis cantus et musicae laus Dei. 2. Quo a prima origine relata. 3. In veteri testamento a Iudaeis. 4. Etiam instrumentalis a tempore *Davidis*. 5. Musica in sacris gentilium. 6. De Therapeutarum et primorum Christianorum hymnodia testimonia extranea. 7. De psalmis, hymnis, canticis, praecepta apostolica. 8. Exempla ex Scriptura. 9. Testimonia ex prima ecclesiae aetate. 10. Cantorum munus a primordiis ecclesiae. 11. Munus populi in cantu ecclesiastico. 12. Cantus alternus ac antiphonus. 13. Aut populi succentus. 14. Responso populi *Amen*. 15. *Gloria patri*. 16. Cantus *Alleluia*. 17. Psalmorum cantus frequens. 18. Psalmodiae divina virtus. 19. Ac varia Psalmorum genera. 20. Hymni a Christianis elucubrati. 21. Inde a primis ecclesiae temporibus, a Graecis. 22. Et Latinis. 23. Nihil obstantibus adversariis. 24. Fidelibus studiose divinas laudes concipientibus, et devote audientibus. 25. Pastoribus promovere studentibus. 26. Si non musicis instrumentis, certatim saltem vocibus. *Cap. II.* 1. Semp̄er aliqua in Missa fuerunt cantata. 2. Mox in introitu. 3. Frequens *Kyrie eleison* repetitio. 4. *Gloria in excelsis*. 5. Populi ad salutationem responso. Cantus ante et post lectiones. 6. Praesertim *Alleluia*. 7. Symbolum. 8. Offertorium. 9. Praefatio. 10. De hymno cherubico *Sanctus*. 11. De oratione dominica. 12. De cantu in fractione et communione. *Caput III.* 1. Sacri Christianorum in hymnis spiritualibus conventus publici die noctuque. 2. Aliis in occasionibus cantus sacri. 3. Etiam in conviviis et alibi. 4. Et in funere Christianorum. 5. Horis praesertim canonicis. 6. Comuni etiam fidelium concentu. 7. Divina psalmodia. 8. Ex psalmorum iugi cantu psalmodiae nomen cursui ecclesiastico inditur. 9. Per cantum Responsorium. 10. Alternum seu antiphonum, cui opponitur indirectus. 11. In fine *Alleluia*, *Gloria Patri*, vel orationes. 12. Cum repetitis antiphonis. 13. Orationes et lectiones inter cantum

tum psalmodia. 14. Hymni. 15. Uniformis ordo in psalmodia. 16. De nocturnis vigiliis tum fidelum. 17. Tum praesertim monachorum et clericorum. 18. De matutinis laudibus. 19. De horis diurnis. 20. De Vesperis, et Completorio. *Caput IV.* 1. Veteres auctores de musica, imprimis S. *Augustinus* de Metrica. 2. An sola non item harmonica musica primis saeculis in usu? 3. Qualis cantus prima ecclesiae aetate fuerit? 4. An aliquis instrumentorum musicorum usus prima hac aetate? 5. Quales cantus et voces veteres probarunt. 6. Qualisque spectatus finis. 7. Ab illis, qui cantum ecclesiasticum promoverunt. 8. Probaruntque ob insignes eius effectus. 9. Ad movendum affectum. 10. Ne tamen mens aliena sit ab eo, quod canitur. 11. Aut etiam opera. 12. Peroratio de cantu ecclesiastico prima aetate.

Liber II. De Cantu et Musica ecclesiastica medii aevi. *Caput I.* 1. Ars musica exulta medio aevo. 2. Usque ad excessum. 3. Frustra tamen haereticis eius usum damnantibus. 4. Cantus Gregorianus. 5. Cantus Ambrosianus. 6. Eius fata in Italia. 7. In Hispania. 8. Cantus Gregoriani in Anglia propagatio. 9. Cantus Gallicanus. 10. Cui deinceps cum officio Romanus substitutus. 11. Sub *Pipino*. 12. *Carolo M.* 13. In urbe praesertim *Metensi*. 14. Et in monasterio *S. Galli*. 15. Et alibi, cura imprimis *Caroli M.* in disciplina cantus undique instituenda. 16. Item *Ludavici Pii*: controversia tunc orta inter *Lugdunensem* et *Metensem* ecclesiam. 17. Status musices deinceps per medium aevum. 18. Etiam apud Graecos. *Caput II.* 1. Initia cantus plurium vocum in ecclesia. 2. Nec non instrumentorum. 3. Organum in vocibus ac primum in Diapason. 4. Et alia consonantiis duabus vocibus. 5. Aut etiam pluribus. 6. *Guidonis* circa polyphoniam inventa et regulae. 7. *Ioannis* regulae diaphoniae. 8. Item musicae enchiridialis. 9. Et aliorum auctorum, etiam figuratae musicae. 10. De orga-

organis. 11. De aliis instrumentis musicis. 12. De campanis, eymbalis. *Caput III.* 1. De choro canentium tunc in ecclesia. 2. De Schola cantorum. 3. De muliere cantorum, praecentorum, succentorum, hoc medio aevo. 4. Item archichori, armarii etc. 5. Ad cantum peculiariter notati et assumti. 6. Ad id muneris apti factique. 7. Cantores pueri. 8. Cantores episcopi et principes etiam. 9. Mulieribus cantus interdictus. 10. Vox suavis in cantu quatenus. 11. Cantores non nisi iussi cantabant. 12. Locus, instrumenta, et vestes cantorum in ecclesia. *Caput IV.* 1. Incrementa cantus hoc tempore. 2. Antiphonus. 3. Responsorius et Tractus. 4. De neumis. 5. In *Alleluia*, *Kyrie eleison*, antiphonis. 6. De tropis et profis. 7. De cantus moderatione. *Caput V.* 1. Qualis cantus in sacra liturgia. 2. In oriente et occidente secundum varium ritum Ambrosianum, Mozarabicum, Gregorianum. 3. Introitus ad Missam. 4. De versu seu psalmo Introitus cantuque antiphono et tropis. 5. De cantu *Kyrie eleison*. 6. *Gloria in excelsis Deo*. 7. De oratione cum responsione populi. 8. Lectio sacrae scripturae. 9. Graduale. 10. Hymnus trium puerorum. 11. Tractus. 12. *Alleluia*. 13. Sequentiae. 14. Evangelium. 15. Symbolum. 16. Offertorium. 17. Praefatio. 18. *Sandus*. 19. Sub canone et consecratione responsiones populi et cantus. 20. Oratio dominica. 21. Benedictio, *Pax Domini etc.* 22. *Agnus Dei*. 23. Communio. 24. Populi dimissio solemnis. *Caput VI.* 1. Cantus et musica in variis divini officii partibus in occidente. 2. Et oriente. 3. Ritus Ambrosianus ecclesiae Mediolanensis. 4. Mozarabicus in Hispania. 5. Romanus divini officii ordo. 6. De variis eius mutationibus et additionibus. 7. Laus perpetua. 8. Horarum canonicarum publica et privata decantatio. 9. Nocturnae vigiliae. 10. Matutinae

tinæ laudes. 11. Horæ minores. 12. Vesperæ et Completorium. 13. Psalterii iugis usus in horis canonicis et alibi. 14. Usus antiphonarum in horis canonicis. 15. Responsorium item. 16. Hymni metrici. 17. Et alii, item versus. 18. De solempni officio in adventu et nativitate Domini. 19. A Septuagesima usque ad Pascha. 20. De Paschate, Ascensione Domini, et Pentecoste. 21. De festis Sanctorum. 22. De officio defunctorum. 23. Alia exercitia precum et psalmodine. *Caput VII.* 1. Varii libri liturgici ad cantum etiam ecclesiasticum pertinentes. 2. Lectionarii. 3. Psalteria. 4. Sacramentaria, Antiphonaria, Responsalia etc. 5. Quæ etiam Missalia et Breviaria, tam Romano, quam Mozarabico ritu. 6. Item in officio Ambrosiano. 7. In Anglia, Hybernia, Germania. 8. In Gallis. 9. Ac in oriente. *Caput VIII.* 1. Sanctus *Gregorius M.* cantus ecclesiastici instaurator in occidente. 2. *S. Ioannes Damascenus* in oriente paulo post. 3. *Cosmas*, et alii melodi Graeci. 4. Apud Latinos hymnodi. 5. Et ecclesiastici cantus compositores. 6. Magisterio præsertim ecclesie Romanae. 7. *Guidone Artino* multo faciliorem reddente cantus ecclesiastici disciplinam. 8. *Guidonis* scripta et encomia. 9. *Oddonis* musica. 10. *Ioannis* musica. 11. *Bernonis* opera musica. 12. Item *Hermann* contræti. 13. *Theogeri* musica. 14. *Wilhelmi* musica. 15. Musica enchiridialis *Fortuniani*, item carmen in chronico *Gottwicensi*. 16. *Anonymi* tractatus, item fragmenta de musica in Cod. Saec. XII. 17. Alii auctores musici medii aevi Germani, delitescentes in bibliothecis Germaniae. 18. Celebres in Gallis medio aevo auctores doctoresque musici. 19. Varia sub nomine *S. Bernardi* opera musica. 20. Scriptores Angli de musica. 21. Auctores Graeci de musica. *Caput IX.* 1. Ingens studium medio aevo in disciplina musica. 2. Maxime tamen in genere diatonico. 3. Usu monochordi. 4. Cuius dimensio exhibetur. 5. Secundum intervalla et consonantias musicae. 6. Multiplicique earum usu. 7. De tono. 8. Et servitio.

nio. 9. De tetrachordorum etc. usu. 10. De hexachordo ut, re, mi, fa, sol, la. 11. De tropis, modis, seu tonis ecclesiastico-diatonicis. 12. Octo in oriente et occidente. 13. Quatuor authentici et quatuor plagales toni. 14. Cantus a communi regula deficientes aut excedentes. 15. De limitibus tonorum authenticorum et plagalium. 16. Tonorum ecclesiasticorum discrimen iuxta positionem semitoniorum et consonantiarum. 17. De singulorum tonorum proprietatibus. 18. De neumis et Graecorum *Noe, Noeans etc.* 19. De colis, commatibus, pausationibus etc. 20. De initiis, tenoribus, et differentiis etc. singulorum tonorum. *Caput X.* 1. De notis musicis antiquis Graecorum. 2. Apud Latinos primum litterae alphabeti. 3. Ac alia signa. 4. Notae musicae Saec. IX. 5. Saec. X. 6. Notandi ratio per lineas. 7. Notae Saec. XI. 8. Saec. XII. 9. Saec. XIII. 10. Saec. XIV. 11. De notis cantus figuratis. 12. Nomina notarum musicarum antiqua. *Caput XI.* 1. Musica et cantus ad Deum celebrandum apta. 2. Praesertim in divina psalmodia. 3. Finis musicae. 4. Virtus. 5. Si modus teneatur. 6. Voce. 7. Corde. Et opere.

Liber III. De Cantu et Musica ecclesiastica recentioris aevi. *Caput I.* 1. Novatores, *Wicleffus* etc. cantus ac musicae ecclesiasticae impugnatores. 2. Lutheranorum de ea sententia. 3. Catholicorum doctorum. 4. Psallendi ritus in Sacris hodie undique apud Christianos. 5. Libri quidam liturgici recentiorum Graecorum. 6. Cantionum varia genera apud Graecos. 7. Cantus Ecclesiasticus hodiernus apud Graecos. 8. De cantorum munere hac aetate. 9. De cantu ac musica in omnibus divini officii partibus. 10. De introitu Missae. 11. *Kyrie eleison.* 12. *Gloria in excelsis.* 13. De orationum et lectionum modulatione. 14. Cantus inter lectiones, Graduale, Tractus, Sequentiae etc. 15. Symbolum Apostolorum. 16. Offertorium. 17. Praefatio. 18. *Sanctus etc.* 19. Oratio dominica. 20. *Agnus Dei.* 21. Antiphona ad communionem. 22. Psalmodia horarum canonicarum in nocturnis. 23. Et diurnis horis. 24. De

24. De adventu Domini. 25. De festis natalitiis Domini.
 26. De Septuagesima et Quadragesima. 27. De coena Do-
 mini, Parasceve, et Sabbato sancto. 28. De festis Paschali-
 bus. 29. De Pentecoste. 30. De festis SS. Trinitatis et
 Corporis *Christi*. 31. De Litanis. 32. De variis festorum
 solemnitatibus. 33. De cantus Antiphoni, et Responsorii
 antiqui reliquiis. 34. Cantus modulatus indirectaneo op-
 positus. *Caput II.* 1. Usus cantus choralis ubique apud
 Christianos. 2. De notis apud recentiores Graecos et La-
 tinos. 3. De perielelibus, neumis, tropariis, hirmis, hym-
 norum metris antiphonis. 4. De tonis seu modis ecclesia-
 sticis. 5. De eorum effectibus. 6. Et proprietatibus. 7.
 De solmisatione in cantu plano. 8. Aucta quoad semitonia.
 9. Ratio ac praecepta discendi, docendique cantum chora-
 lem. *Caput III.* 1. Cantus figuralis postrema hac aetate
 vigor. 2. De usu organorum in ecclesia. 3. De discantu,
 falli bordonis, contrapuncto. 4. De fugis. 5. De musica
alla Capella. 7. De instrumentorum musicorum in ecclesia
 usu. 8. De usu tonorum et semitoniorum, praesertim in
 genere mixto. 9. Consonantiarum genesis iuxta modernos.
 10. Earumque usus. 11. Usus dissonantiarum. 12. De
 stilo ecclesiastico. 13. De artificio compositionis musicae.
 14. Ad movendum. 15. Ad excitandos affectus. 16. Qua-
 tenus hinc etiam, et qualium instrumentorum usus sit in ec-
 clesia. 17. Vox item et cantus. 18. Ac tota musica com-
 positio quomodo ad rectum finem debite instituenda. 19.
 Auctores, qui postrema hac aetate de musica praecepta de-
 derunt. 20. Instauratores musicae, ac celebres composi-
 tores Saec. XV. imprimis. 21. Clari compositores musicae
 sacrae Saec. XVI. 22. Saeculo XVII. celebres composi-
 tores in Italia. 23. In Galliis. 24. In Germania. 25. Ce-
 lebres compositores musici in Italia hoc saeculo XVIII. 26.
 Galli. 27. Germani. 28. Et Hispani. 29. Hodiernus
 musicae status in Italia et Gallia. 30. Item in Germania.
 31. Et Hispania. 32. Pro variarum nationum genio et in-
 genio. 33. Parergon de musica coelesti. 34. Terrestri,
 V 3 alia

alia quam vulgari. *Caput IV.* 1. Cantus modulati et non modulati usus in ecclesia. 2. De ecclesiis, quae cantu plauto tantum, vel falsobordono, aut contrapuncto, sine organis utuntur. 3. De musicae instrumentalis usu. 4. De usu musicis in monasteriis qualis deceat. 5. Ecclesiae Pastorum studia musicam ecclesiasticam rite ordinandi. 6. Doctorem querimoniam de musicae depravatione. 7. Cautiones quaedam in musica vocali. 8. Ac instrumentali. 9. Pro compositoribus. 10. Actoribus musicis. 11. Et auditoribus. 12. Recto ordine et fine. *Caput V.* 1. Non satis nobis constat de veteri musica eiusque effectibus. 2. Licet multi in ea veterum scriptis illustranda insudarint. 3. Theoreticam cum practica sociando. 4. Comparata in theatris imprimis ad movendos affectus. 5. Imo moderandos potius, rite instituta. 6. Secundum varios modos musicos. 7. In genere diatonico, chromatico, et enharmonico. 8. De intervallorum divisione veteri, cum nova comparata. 9. Circa schisinata, commata, semitonia, tonos, indeque resultantes consonantias. 10. Quoad triadem etiam harmonicam in polyphonia. 11. Quae an apud veteres obtinuerit disquiritur. 12. Recentiorum quorundam conatus in genere chromatico, enharmonico. 13. Cautio veteris musicae, praesertim theatrialis. 14. Maxime in ecclesia attendenda, ubi perenni praescriptione cantus choralis obtinet.

Praemia, ab Imperiali Academia Scientiarum Petropolitana proposita.

In Annum 1760. proposita fuit quaestio:

Indagare experimentis refractionem radiorum lucis in diversis corporibus, tam solidis, quam fluidis, indeque eruere, quantum diversae gravitati specificae corporum, quantumque variae particularum cohaesioni, aut principii corpora constituentibus, magnitudo refractionis debeat, inque omne per theoriam, quae institutis experimentis respondeat, explicare.

In Annum 1761: *Determinare theoriam perturbationum, quas patiuntur Cometae in motu suo ab attractione planetarum, et demonstrare, quantum haec Theoria cum observationibus Cometae anni 1759. conveniat?*

In Annum 1762: *Investigare, quantum imperfectiones tuborum opticorum et microscopiorum, ex diversa refrangibilitate radiorum, ac figura vitrorum sphaerica ortae, per combinationem plurium lentium corrigi, aut imminui queant, atque theoriam praxi aptare, et per experimenta comprobare.*

In Annum 1763. *Cum inter omnes artis fusoriae peritos constet, mineras metallicas plurimas additamentis variis (Zuschläge) indigere, antequam calcinationi et fusioni committantur, idque eo fine, ut partim heterogeneae, mineris adhaerentes partes commodius separentur; partim vero ut pars ipsa metallica facilius praecipitetur: Quaeritur, utrum dentur methodi, partem metallicam quamcunque ex minera separandi, quae non tantum breviores, verum etiam minus sumptuosae sint, ita ut tot variis additamentis, in arte fusoria usitatis, superferre queamus, uno vel altero eorum sufficiente, et optissima sint haec additamenta ad singulas metallorum species. Huius problematis solutionem rationibus et experimentis fultam et emendatam Academia expectat.*

Quod ad primam quaestionem, de refractione radiorum lucis, attinet, spem fere omnem abiicit Academia, fore, ut voti sui fiat compos; ideoque illam in posterum repetere supervacaneum ducit.

Secunda et tertia quaestio, cum solide et luculenter in nonnullis ad Academiam missis dissertationibus tractatae sint, praemiorum propositorum collationem instituere, sequenti ratione Academia decrevit:

De Theoria Cometae singulari tractatum edidit Celeberrimus in Academia regia Parisiensi Geometra, *Alexius Clairaut*, eodem fere tempore, quo Academia quaestionem, de perturbationibus, quas Cometae in via sua a planetis patiuntur, proposuit. Postmodum idem acutissimus auctor librum suum illustraturus, aucturus, emendaturus, dissertationem ad Academiam misit, ut ad certamen pro praemio concurreret. Ast haec competitorum experta est, cui aequae ac illi praemium adiudicandum esse videbatur. Itaque praemii partitionem inter utrumque auctorem decernere oportuit. Indices et lemmata, utrique dissertationi praefixa, ita habent: 1) *Ra-cher.*

cherches sur la Comète des années 1531, 1607, 1682, et 1759, pour servir de supplément à la Théorie, par laquelle on avoit annoncé en 1758. le tems du retour de cette Comète. Sunt operosa quidem, sed non operosa volenti. 2.) *Meditationes de perturbatione motus Cometarum, ab attractione Planetarum orta. Astra notat coelique vias et sidera novit.* Ultimam dissertationem auctorem agnoscere *Ioannem Albertum Eulerum*, Academicum Berolinensem, schedula resignata compertum est.

Quaestioni, de perficiendis tubis opticis, iam a *Ioanne Dollondo*, Anglo, per ipsam praxin satisfactum esse, videri posset. Non dubitat autem Academia, ob theoreticam argumenti tractationem valde eximiam, praemio afficere dissertationem, quae inscribitur: *Tentamen de definiendis et corrigendis aberrationibus radiorum luminis in lentibus sphaericis refracti, et de perficiendo telescopio dioptrico.* Lemma adscriptum habet: *Non funum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem.* Schedula resignata *Samuelem Klingenshierna*, Professore Upsaliensem, et Principum Regiorum Sueciae Praeceptorem, eius auctorem esse docet. Praeterea non potest non Academia dignas tribuere laudes *Leonhardo Eulero*, ob dissertationem secum communicatam, qua similis *Dollandianae* lentium constructio docetur. Hanc ad certamen admitti ipse auctor noluit, sed potius Commentariis Academicis destinavit. Placuit autem Academiae, istam *Klingenshiernianam* et hanc *Eulerianam* simul edere, ne vir summus gloria inventi sui careat, quam cum *Dollondo* partiri ius habet. In annum 1763. reiteratur ante commemorata quaestio de fusione metallorum.

In Annum 1764. proponitur quaestio sequens:

Per observationes et experimenta explicare, quomodo propagatio plantarum, quae a Botanicis classi cryptogamicae annumerari solent, filicum, muscorum, fungorum, procedat, utrum a reliquarum plantarum propagatione differat, et utrum inter plantas, eodem modo, ac inter quaedam animalia, dentur species, quae profus diversa a reliquis ratione propagentur.

Invitantur ergo omnium gentium Viri docti, ut cogitata sua atque observata de supra memoratis quaestionibus cum Academia communicent, ea temporis ratione habita, ut dissertationes ante diem 1. Iulii cuiusque anni, Petropolin pervenire possint. Praemium pro cuiuslibet quaestionis solutione optima, erit centum aureorum, quos vulgo *Ducatos* vocant.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis Anno MDCCLXII.

LA SAINTE BIBLE, etc.

h. e.

**BIBLIA SACRA UTRISQUE FOEDERIS, CUM
Commentario grammatico, ex Anglicis scriptoribus pe-
tito. TOMI QUINTI PARS SECUNDA, qua
POSTERIOR SAMUELIS LIBER
continetur.**

Amstelredami 1761. apud M. M. Rey. pagg. 390.
quaternis.

Fervet adhuc in Ecclesiis Protestantium, et si unico illi æ
perenni religionis fonti suam servaverint auctoritatem,
fervebit in illis perpetuo. SS. litterarum legendarum inter-
pretandarumque studium. Cuius saluberrimi moris officij-
que, post tot editas vel hoc Seculo librorum divinarum
enarrationes, exemplum præbet huius ipsius operis pro-
gressus, et propagatus ad diversas gentes usus. Nam pri-
mum concinnandæ eiusmodi ex Anglorum Theologis, (ut-
pote quorum libri rarius ad ceteros populos transnaviga-
rent, vel etiam linguas causa legi vix possent.) in Scriptu-
ram Sacram catenæ, consilium exsequutus est *Honertus*,
Theologus clarissimus, lingua quidem Batavorum, homi-
num autem doctorum adsensu sane maximo. Huius opus,
ut sumus Germani ad arripienda aliorum bona propensi, et
in amandis, etiam præ nostris, caudidi, protinus transla-
tum

tum est in linguam nostram, et egregiis opibus auctum, curantibus viris doctissimis, *Tellero, Baumgartenio*, nunc vero etiam *Dietelmaiero et Bruckero*. Neque nos abiecimus plane consilium, commemorandi Partes aliquot huius pulcherrimae editionis in his Commentariis. Sed eandem denique publicandis Anglorum laboribus exegeticis lingua Francogallica operam coepit impendere Vir Clariss. et muneris sanctitate venerandus, *Carolus Casus*, (popularibus *Charles Chais*,) eaque ex re multum laudis retulit. De superiore Volumine in Actis A. 1759. Mense Julio, pag. 422. sqq. ita diximus, ut et fontes, ex quibus pleraque delibaverit Auctor, indicarem, et interpretationum plurima specimina adferremus, quibus ipsius doctrina et iudicium comprobarentur. Nunc eodem fere labore defungemur in hac Parte, nisi quod repetenda non videntur scriptorum Anglicorum nomina, et vix addendum, adhibitos praeterea diligenter in subsidium esse a *Caso* exegetas et philologos omnis aevi generisque praestantissimos.

In Praefatione primum quae posteriore libro Samuelis leguntur, succincte enarrat et illustrat. Agnoscit deinde difficultates et ambiguam in eligendo inter tot interpretum divortia sortem, ipsaque re ostendit, quam paratus sit ad corrigendos, si qui sint, lapsus suos. Nam cum 2 Sam. XXI, §. 6. כלי דר de *vasis* quibus panes imponerentur, quae autem inde a דרן דרן sequuntur, ita accepisset: *panis hic pro communi iam habendus est, quod novus hodie consecrabitur, qui in vasa reponatur*: fatetur lubens, longe veriore esse interpretationem *Puteani*, (*du Puy*,) qui in Diario Erud. Parisino A. 1760. כלי reddiderit *corpora*, et illa postrema: *quanto magis hodie pura et sancta fuerint corpora illorum ab hoc usu profano*. Recte quidem quod ad כלי, neque ea explicandi ratio nova est, ut existimat Noster; sed illa דרן דרן invita prorsus trahuntur ad consequentia: sunt enim ita coniungenda cum praecedentibus: *etsi haec via, hoc iter nostrum, fuerit profanum*, tamen puros se a foeminis servarunt.

varunt. — Subiungitur praefationi chronologica tabula; historiam huius libri suis temporibus definiens.

Cap. I, 9. vocem $\Upsilon\text{ב}\text{ש}$ recte videtur reddidisse versio: *grande anguisse*; i. notis autem adiicitur varietas eandem interpretandi, subiecto epiphonemate, locum hunc simpliciter verti posse: *in angustiis sum*, quod vel de hostibus Saulis capi possit, vel de exercitu eius. Nobis verissimum videtur, $\Upsilon\text{ב}\text{ש}$ de *perturbatione animi* accipere, sensu quidem eo, ad quem proxime accedunt interpretes antiquissimi, quem etiam contextus unice fere patitur; cum contra qui *tunicam ocellatam* interpretantur, derivatum $\Upsilon\text{ב}\text{ש}$ cum primitivo temere, et repugnante omni orationis habitu, misceant. — Ad v. 15. bene defenditur Davidis in Amalecitam, qui de caede Saulis gloriatus erat, severitas. — V. 18. post enarratas interpretum super voce $\text{נ}\text{ש}\text{ק}$ sententias, addit A. *arcum* hic dici canticum Davidis, quod sequatur, quia in eo arcus Ionathanis mentio fiat; sic etiam *Hesiodum* carmini quo scutum Herculis descripsit, *Scuti* nomen tribuisse. Haec tamen *Calmeti* et aliorum opinio, quamvis ingeniosa, neque carmini ipsi convenit, in qua tribus vix verbis arcus Ionathanis commemoratur, neque textui Hebraico, qui nobis quidem vel hoc loqui videtur: *iussitque simul David, Iudaeos in arcu tendendo exerceri*; vel sub $\text{נ}\text{ש}\text{ק}$ quidpiam e genere musico designat. — Ad ipsum lugubre Davidis canticum inde a v. 19. egregia quidem multa ex praestantissimis scriptoribus Anglis, etiam ex recentissimo illius interprete, *W. Greenio*, neque non ex ingenio suo attulit Noster; sed minime tamen omnium negligenda erant, quae eidem illustrando proposuit acutissimus *Lowthus* in Praelect. de S. P. Hebr. a pag. 459-470. edit. Goetting. Digna autem est quae legatur adiecta v. 27. Paraphrasis huius Elegiae, et cum Lowthiana comparatur.

Cap. II, 10. plane probantur Rev. Auctoris rationem, qua solvit nodum in duobus annis, regno Israhelico tributis, latentem. Referendos ait ad v. 12. ut adeo epocham hostilium inter utrumque regem factorum constituent. Memorat

etiam crudelem *Hubiganti* correctionem, pro *duobus, sex* legitis; sed illius emendationes pleraeque omnes, non omiffae in hac catena, vix lectae difparent, et in umbras vertuntur. — Quae ad C. III, 27. adfertur *Iosephi* maxime probabilis de Ioabi confiliis in tollendo Abnere coniectura, non difplicet. Vere poftea ad v. 29. monetur, atrociffima Davidis in Ioabum verba, non malorum praedictionem effe, fed omnino imprecationem, ex humani adfectus impotentia profectam. Etiam *נפל בהרר ע* eod. l. unice vera interpretatio eff: *violenta morte perire*, ut e *Polo* obfervatur. — Cap. IV, 6. agnofcit A. intelligendi huius loci difficultatem, praefertim poft difcrepantem a textu verfionem Alexandrinam; fed profecto, quae *Polo* et *Patricio* ducibus obfervat, fatisfacere Hebraicis videntur.

Ampliozem difputandi campum aperuit locus V, 6. de coecis et claudis, quos Iebufaei oppofuere Davidi. Pari fere pondere decertant inter fe Iosephi et Lutheri interpretationes. Illam maxime litteralem effe putat A. neque immerito; imprimis fi rationem habeas, ut decet, *ר* Kri, (quod tamen vitiofe exfcriptum eff in nota, et male cepit *Hubig*.) In eo tamen difcedimus a *Cafio* noftro, quod extrema verba v. 8. negat proverbii in modum capi poffe. Sed *ר* אפרו aperte proverbium indicat, nihilque habent quae fequuntur, cur de arcedis ab urbe Iebufaeis explicari non poffent. Ipfe contra Anglos fecutus, hanc verfus partem ita reddit: *propterea quod dixerunt: coeci et claudi prohibebunt illum ob aditu huius aris.* Sed quomodo *ר* ל יבוא interpretari poffit Vir Doct. non patientur venire feu intrare, fane non videmus. — Dabit etiam Vir humaniffimus nobis diffentiendi veniam ad v. 24. ubi *בבאי* pro loco habet, non pro moris, quibus tamen magis conveniunt *ר* ושי quam illi; et fortiffime pro vulgari interpretatione pugnat obfervatio fatis nota, *ד* demonstrativum nominibus propriis numquam praeponi.

Ad Cap. VI, 6. fufpicatur Auctor, vocem *עוד* refingendam effe ad formam *ר* נע v. 3. quam et hoc in verfu tres Codices *Hubiganti* referant. Sed variat fcriptura nominum pro-

propriorum saepius. Vocem שמט nonnihil vagam esse, sed satis illustrari connexione orationis totius, bene monet. De crimine quoque Uzae sapienter ab ipso disputatur, et gravior pars illius refertur ad animum, humanis oculis, non divinis, impenetrabilem. — Ad C. VII, 7. Cappelli emendationem recipit pro שפתי legentis שפתי (non *Schiphte* ut typographus edidit.) ex 1 Paralip. XVII, 6 quae certe innumeras illius probabilitate vincit. Eodem Cap. ad v. 14. recte definitur pars oraculi divini, quae Christum Servatorem spectet. Verba v. 19. וזאת הורת הארץ quam varie reddantur, ostendit Noster, definitque in versione Grotiana: *familiariter mecum agis*, ut inter se homines, vel: *pro consuetudine hominum*, maxime liberos suos beatos cupientium, eoque impetrato gaudentium plus quam ceteris rebus. Et vix dubitamus, verum hic, velut tot aliis locis vidisse magnum illud ingenium.

Cap. VIII, 2. ad eam inclinat sententiam Ven. C. quae nobis quoque placet, ut de bello, h. e. in proelio captis Moabitibus, severitas Davidis capiatur. Durius est quod addit, ארצה ארצה השכב ארצה etiam de urbibus dici potuisse a divino scriptore. — Ad v. 13, 14. varios conciliandi inter se et cum versione Alexandr. hoc versus enumerat modos, parum alienus ab eo, qui pro ארצה v. 13. legendum suadet ארצה — Docta est de Kerethaeis et Pelethaeis ad v. 18. annotatio, quibuscum etiam comparatur duplex militum genus, quod hodieque custodes corporis agit, in aula Constantinopolitana — Cap. IX, 11. alteram versus partem cum pluribus interpretibus Davidi tribuit, invito, fatemur enim, textu: nostras autem aures parum offendit, si vel pergat in dicendo Tsiba, offeratque convictum suum principi iuveni nullius auctoritatis, inque ea gente, quae principes viros ab hominibus infimae conditionis non maiore aliquo hiatu separaverit.

Quid sit חצבה הנבורים Cap. X, 7. secundum Seb. Schmidium disquiritur. Nos non eosdem putamus eum כל בחורי בישראל v. 9. atque adeo non fortissimum quem-

que, sed partem populi perpetuo armatam. — Versu 18. comparato cum 1 Paralip. XIX, 18. non faciliorem reperit Auctor rationem, pugnantem hos locos in gratiam reducendi, quam ut alterutro eorum manus scribae librarii lapsa sit. — C. XII, 31. plura adferuntur primum ad mitigandam crudelitatis in Davide adversus victos Ammonitas notam; v. c. non eum his suppliciis in omnem omnino populum, sed in urbes vi expugnatas, grassatum esse; reddidisse eum genti saevissimae, quae suis praeparasset, et mortis genera sine dubio in illa usitata, cet. Postea tamen Danzianam amplectitur explicationem, quae non supplicia admittit hoc loco, sed longe durissimos captivorum in lignis et metallis labores. — C. XIII, 21. scite evolvuntur illa, quae Davidem in puniendo pro merito Amnone filio, ancipitem animi reddebant atque perturbabant. V. 39. subscribimus cum eo interpretationi *Poli*, Davidem cessasse seu destitisse a persequendo amplius Absalomo.

Ad Cap. XIV, 9. duplicem interpretationem profert V. Doct. neque tamen, quae sibi verior videatur, docet: est autem prior, ut putamus, alleverationis formulam quae statuit exhiberi. — V. 14. *Starkii* in Notis Selectis explicationem adoptat, referentis haec de mortalitate verba ad Davidem ipsum, quem ita moneat foemina, redire iuberet filium dum possit, ne morte praeveniatur. Non carent haec veri specie; sed illa כִּי־מֵית נָמוּת videntur tamen postulare, ut de sorte mortalium universa capiantur, et quod additur, vivere adhuc Dei indulgentia Absalomum, monet nos, nisi fallimur, ut superiora ad fortis humanae miserationem transferamus. Nisi velis illa v. 15. כִּי יִרְאֵנוּ הָאֵם cum *Polo* referre ad indignationem populi ex Absalomi ex-filio ortam; unde pendeat quoque interpretatio v. 14. Nam כִּי pro *est* poni hoc loco, non satis probatur. — VI. 26. quidquid interpretum sagacitas ad minuendam admirationem ponderis capillorum Absalomi excogitavit, enarratur accurate, ut facile legentes iudicare possint, quaenam sententiae reliquis sint praeferendae.

Cap.

Cap. XV, 7. pro *quadraginta* annis *quatuor* reponi vult Ven. Auctor. Iudicent alii, num XL. anni historiae Davidicae adeo repugnent, ut emendandus sit numerus sine Codd. auctoritate aliqua. — Ut alia plurima digna quae legantur, praetermittamus, ad Cap. XVIII, 5. bene iudicat Noster, Ioabum defendi nequaquam eo posse, quod interficiendo Absalomum, saluti et tranquillitati reipublicae confuierit. Potior enim esse debebat lex regia, alia omnia praecipiens. Ad v. 33. imbecillitas animi in Davide paterni vivis coloribus pingitur. — Cap. XIX, 7. sqq. oratio Ioabi ad regem aliquanto atrocior et minarum similior fingitur, quam nobis quidem videtur, vis tamen illius praecipua haud male redditur. — Multa postea ad Cap. XXI. de supplicio filiorum Saulis recte disputantur, in quibus est hoc maxime, quod res omnis ad mandatum divinum, Davidi certis indicis cognitum, refertur. Cap. XXII. diligenter explicatur sublime Davidis canticum, quod eo continetur; rursus tamen eo loco copias *Lowthi* et *Lowthiani* Editoris Celeb. desideramus. In Capitis XXIII. exordio explanando, praeter egregias aliorum annotationes, usus est in primis Noster libello *Ricardi Grey*, quo postrema haec Davidis verba illustravit Londini 1749. 4. (pag. 29.) Denique non tacendum est, numerationem populi a Davide susceptam, et consecutam inde divinitus poenam, quae traduntur Cap. XXIV. iis stipari observationibus, quae et pio lectori, et causas factorum modeste scrutanti, satisfaciant.

Quare merito et lubentes hanc quoque perfectam ab Auctore Ven. et probe exornatam Partem eidem gratulamur. Diligentiae certe, doctrinae et ingenii specimina illustra cumulavit ad hunc librum, longeque superavit *Honerti*, quamvis laudandam, operam. Nos quidem in iudicio nostro plerisque locis interponendo, non hoc solum spectavimus, ut intelligerent lectores, plurima nos attentione et voluptate non minore versatos esse involvendo hoc opere, sed multo magis, ut talibus locorum difficiliorum exemplis propositis, ad interpretationis V. F. *Beim* maiorem sectandam

dam plures accenderentur. Illud petere liceat a V. Doctiff. ut, nisi graviores obstant rationes, versionem textus Hebraicam aliquanto magis Franco-Gallicam reddat, neque finat abundare phrasibus iis, quae Orientalium ori, non Europaeorum, convenient. Indicis copiosi utilitatem, formamque libri, quam a librario accepit, nitidam, paucis laudamus, et laudatione digniore prosequi nos arbitramur hoc Opus, addito voto, ut novae Partis expectatio sit quam brevissima.

Abhandlung von der großen Sonnenfinsterniß, welche sich im Jahr 1764. ereignen wird ic.

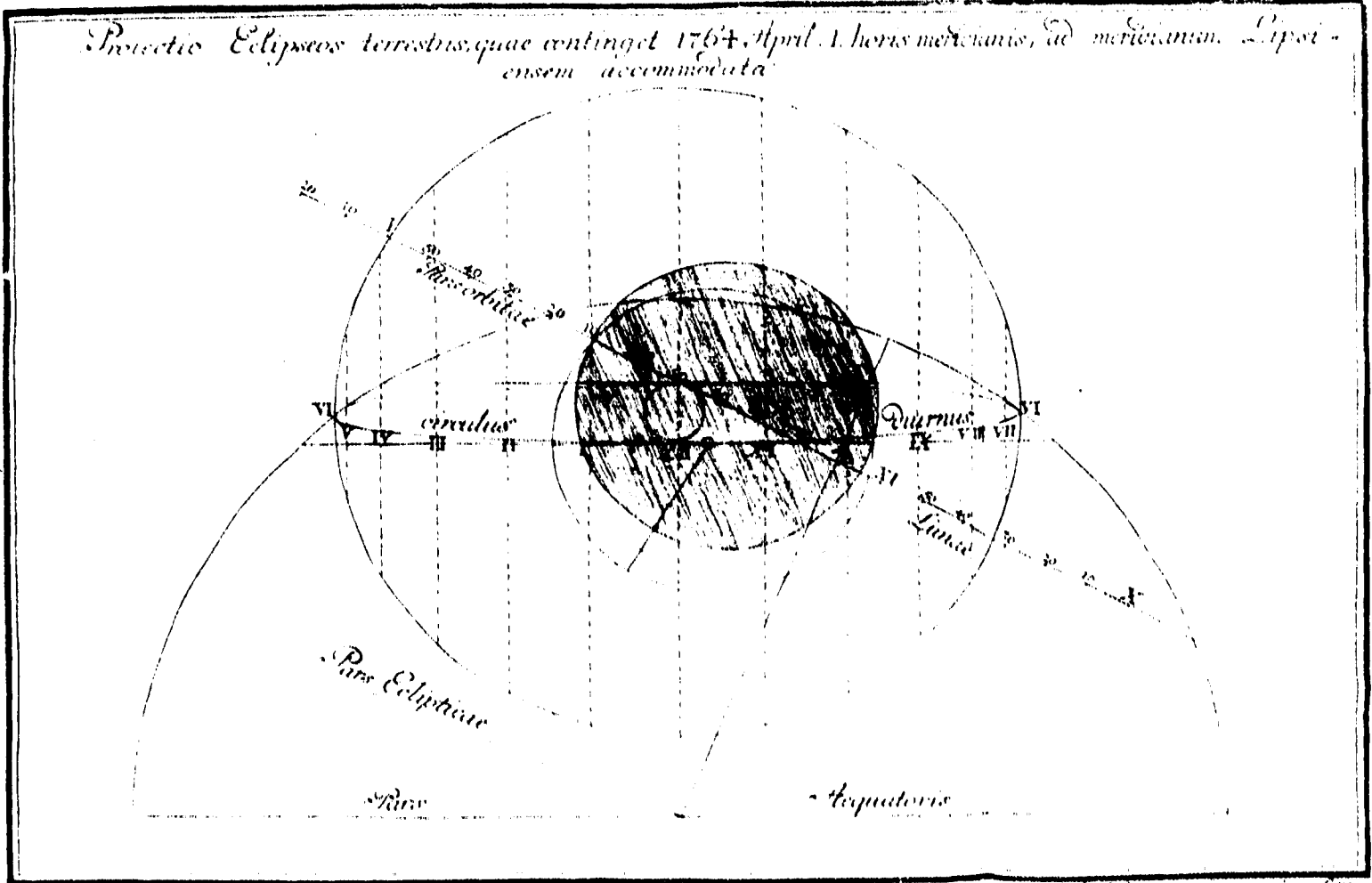
i. e.

DE MAGNA ECLIPSI SOLARI, QUAE CONTINGET anno 1764. Commentatio, cum Appendice, quae Eclipsin lunarem, et omnes Eclipses visibiles Satellitum Iovis, eiusdem anni, una cum omnibus Eclipsibus hoc Saeculo nostro futuris, calculo determinatas proponit. Auctore GOTTHILF CHRISTIANO RECCARDO, ad aedem SS. Trin. Berolini V. D. M. et Inspectore Secundo Scholae realis Berolinensis.

Berolini, pagg. 104. cum duab. tabb. aeri incis. in 4.

Quam nuper Ludovico XV. Francorum Regi, eminentis Astronomus, eclipsin Solarem, quae mense Aprili anno 1764. instat, nitida tabula adumbratam exhibuit, eam Germaniae, ex solidis ratiociniis ad calculos revocatis, situque ☉ ♃ ac ♄ tum temporis variis figuris expressa, Summe Reverendus auctor, etiam ante hunc Gallum praedixit. Atque istud est doctissimae commentationis, cuius titulum descripsimus, argumentum. In prima Parte id agit V. Cl., ut non solum regulas maxime mirum hunc in tota naturae contemplatione eventum computandi, sed ipsum etiam computum iuxta tabulas solares Abbatis de la Caille, et lunares celeberrimi quondam Prof. Mayeri, prolixè ac luculento

Projectio Eclipsos terrestris, quae continget 1764. April. 1. horis meridiana, ad meridianum Lipsiensem accommodata

lento ordine digestum exhibeat, quo habeant alii, ac potissimum iuvenes fidei eius commissi, quorum gratia haec potissimum ita prolixè conscripta sunt, exemplar, quod in eiusmodi casibus imitari possint. Novilunia itaque primum omnia anni 1764. supputando, quartum huius anni eiusmodi calculis deprehendit, ut, cum in haemisphaerio boreali ☽ ab ascendente nodo $5\frac{1}{2}$. distante contingat, et intra proinde limites, qui ad Solis deliquium necessarii sunt, eveniat, et eclipsis ab incolis huius haemisphaerii videri possit. Quare constituto observatore in centro terrae, accuratius tempus ☽ et ☉ determinatur, exactaque supputatione Parisiis invenitur 1764. 31. Martii 22^h. 32'. 5. 4^{''}, vel observata meridianorum differentia Berolini 1764. 31. Mart. 23^h. 16'. 30. 4. Apparentis vero ☽ et ☉ tempus, sumpto certò in superficiei telluris loco, qui Berolinum potissimum constituitur, ac figura I. aliisque fundamenta rationum illustrantur, non solum rudiori, sed etiam exactiore methodo, interspersis multis lectu dignis observationibus ac meditationibus, invenitur fore 31. Martii eius anni 23^h. 46'. 5. 1^{''}. Tandem ipsius solaris defectus rationes prolixè traduntur, initiumque, eius finis, maxima obscuratio, totaque duratio determinantur. Nos, omissis calculi elementis, quae prolixiora sunt quam ut hic inferantur, notamus, Summo Reverendum Auctorem deduxisse, multis correctionibus institutis, initium futuram hanc solarem eclipsin Berolini tempore civili 1764. ipse Aprilis calendis hora X. autem. 15°. 18. 4^{''}. finemque consecuturam 1^h. 13. 12. 2^{''}. ac proinde 2^h. 57'. 54^{''}. duraturam. Secunda huius utilissimi libelli pars de typis huius solaris eclipsios, accuratis rationibus complexae effingendis, sollicita est. Duplici quavis eiusmodi eclipsis considerari potest modo: spectatur enim ex superficiei telluris, ex qua observantur partes ☉ ab interveniente disco lunari sensim sensimque regi ac obscurari. Hac ratione spectata est in prima parte: et Summo Reverendus Auctor ex his rationibus eruit, secundum regulas luculenter ac distincto ordine digestas, typum primo in hypothesi viam ☽ ac obscurantem ☉lem

☉lem esse rectam lineam: secundo vero in hypothesi eam a recta paulatim in cursu suo deflectere, ac curva linea ingredi. Pulchrior vero ac veritati proximior ea est cuiusvis ☉ eclipsios consideratio, in qua Observator in superficie lunae constituitur, ipsaque eclipsis ☉ consideratur tanquam terrae eclipsis. Qua ex ratione considerandi designanda sunt telluris nostrae ea loca, quae ab initio eclipsios usque ad eius finem in umbram lunae incidunt, vel in quae umbra ☽ proicitur. Huius proiectae umbrae lunaris in nostram tellurem, in effingendis eiusmodi typis, habetur ratio. Iucundissimae huius non minus quam curiosissimae rationis considerandi eclipses Solares Theoriam Hausenius quondam noster in Act. Erud. Tom. VIII. Supl. Sect. VIII. anni 1724. dedit, eamque ad eclipsin Solarem eius anni adplicuit; et eiusmodi projectionem orthographicam etiam instantis eclipsios ☉laris summa cum diligentia Vir Summe Reverendus, adposito cum indice locorum terrestrium, quae sensim sensimque umbrae ☽nari immerfura emerfuraque sunt, non solum adornavit, sed transmissio nobis libello specialem etiam adiecit typum eiusmodi projectionis ad Horizontem Lipsiensem rationibus institutis definitae. Pro qua benevola eius communicatione debitas ipsi gratias agimus: et quemadmodum insignem rerum astronomicarum peritiam haec, quae breviter enarravimus, aliaque in utilissimo hoc libello obvia, produnt, ita Summe Reverendo Auctori ex animo vires vitamque a Deo precamur, ut, quam instituto computo praedixit eclipsin, ipse ad regulas eleganter descriptas observare, rationes atque computum cum eventu conferre, singulariaque, quae pro eo, quo pollet, ingenii acumine, observaverit, cum orbe erudito communicare possit.

Tab. I.

ANIMADVERSIO

DE PROPAGATIONE SONI.

AUCTORE M. HUBE.

Propagationem soni per aerem explicatu non parum esse difficilem, magnorum virorum iudicium est. *Newtonus*

ius methedo singulari et indirecta in definiendis temporibus usus est, quibus soni aerem pervadunt, quam unicam fere ad hoc negotium perficiendum esse iudicat *Eulirus*, uberiorque explicat in Opusc. Part. I. Operae ergo pretium duxi, aliam viam, quae magis mihi videtur directa, ac multo in explicanda aeris agitatione facilior, ex tremoribus orta corporis elastici, indicare.

Duplex est modus, quo corpus aliquod in aliud corpus motum transferre potest suum: vel enim magna velocitate in huius particulas proximas impingit, ita ut vis eius, vi, qua cohaerent istae cum reliquo corpore particulae, maior sit; vel sensim ac lente agit. Posteriore casu motus paulatim omnibus reliquis impertitur corporis particulis, ad quamcunque directionem sitis, ita ut totum tandem corpus moveri incipiat; priore autem casu particulae, quae immediate a vi ista premuntur vel trahuntur, totum motum sibi servant, ac nihil de illo, vi cohaesionis, in reliquas particulas transferunt. Evidens exemplum est globi gravis, tabulae impositi, cui filum tenue annectitur. Si enim hoc filum velociter trahas, rumpitur, globusque quietus manet; lente autem si trahas, globo hoc modo velocitatem quantumvis magnam, sed sensim paulatimque, communicare vales.

Cum igitur chordae vibrantis magna sit velocitas, mirum non est, in particulas aereas motum ab illa eodem transferri modo, quo, filo abrupto, in huius partem ruptam. Particula aeris nempe quaecunque, chordae proxima, dum ab hac propellitur, in eadem recta linea, quae directio impulsus est, moveretur velocitate acquisita, nec ulli motum communicaret alii particulae aerae, nisi statim in aliam impingeret particulam secundum hanc directionem proximam. Huic igitur iterum, quasi corpus elasticum corpori elastico, motum communicat totum, et haec iterum sequenti particulae. Ita motus hic, vel potius impulsus in recta linea, quae nempe directio eius est, continuo totus transfertur in alias atque alias particulas.

Sed momento eo, quo punctum chordae alicuius ex loco naturali moveri ad unam partem versus incipit, aeris proxima particula in statu adhuc est naturali. Procedente puncto comprimitur, ac eo momento, quo primum compressionis gradum sustulit infinite parvum, statim in adiacentem particulam aeream agere, eamque eodem modo comprimere incipit. Hac incipiente actione ulterius particula prior comprimi nequit, quoniam tantum cedit particula secunda pressioni primae, quantum haec pressioni puncti vibrantis. Igitur si vocemus spatium, quod aeris ista particula in statu naturali occupat, e , erit perpetuo ab initio ad finem usque idem spatium, quando sonus in hac particula haeret, $= e - de$; simul autem eadem particula motum habebit, motui puncti vibrantis respondentem, ita ut quavis semivibratione tantum ex loco dimoveatur suo, quantum punctum vibrans.

Motus hic particulae cuiusvis aereae minimus est, nullumque cum actione particularum in se invicem commercium habet. Quare mittamus illum interim, actionemque tantum particularum consideremus. Ac primo quidem patet, quoniam una particula in alteram exactissime eodem modo, ac haec in tertiam, agit, impulsus puncti vibrantis motu propagari uniformi, tempusque propagationis duplum esse, si multitudo particularum interiectarum dupla; tripulum, si tripla sit etc. Deinde vero si tempusculum infinite parvum vocatur dt , quo particula aeris quaecunque ex spatio naturali e contrahitur in spatium $e - de$, hoc idem dt esse quoque tempus, quo pulsus ex una aeris particula in proximam transit. Dum enim transire incipit in particulam quamvis, spatium e adhuc occupat particula; dum autem haec in proximam agere incipit, h. e. dum impulsus in proximam particulam transferri incipit, spatium contractum prioris est $= e - de$.

Cum tempusculum dt minimum sit, motus, quo particula ex e in $e - de$ contrahitur, uniformis est, velocitasque eius, hoc est velocitas, qua impulsus per particulam
quam-

quamcunque propagatur, ea, qua tempore dt spatium de , adeoque tempore t spatium e motu percurri potest uniformi. Sit z vis aequabiliter agens vel uniformis, quae tempore t eandem celeritatem producat; eritque spatium, quod hac vi agente tempore t absolvitur $= \frac{1}{2} e$.

Concipiamus ergo columnam aeream altitudinis e , in cuius singulas particulas vis ista aequabilis v agit ad eandem directionem; eritque pressio columnae istius vi aequalis, quae celeritatem in puncto aliquo producere valet, qua spatium e tempore t uniformiter percurrit. (*Bernoulli Hydrodyn. Sect. XIII. §. 4.*) Sed eadem pressio aequalis quoque erit elasticitatis pressioni aereae naturalis, quoniam ab hac re ipsa producta est talis celeritas.

Igitur si altitudo columnae aereae, cuius pondus, ex actione gravitatis ortum, aequale est aeris elasticitati naturali, vocetur k , sitque g gravitas; erit $g: v = e: k$. Sunt autem vires v et g aequabiliter agentes, quae, si aequales celeritates massis aequalibus imprimunt, rationem tenent inversam spatiorum, quibus absolutis celeritates istae producuntur. (*Euler, Mechan. Tom. I. Cap. III. Prop. 26.*) Igitur punctum grave cadendo ex altitudine $\frac{1}{2} k$ eandem velocitatem acquirit, quod punctum habet, quod potentia v sollicitatum spatium absolvit $\frac{1}{2} e$; atque haec eadem est celeritas, qua sonus propagatur.

Cum igitur haec soni celeritas tanta sit, manifestum est, illum, quem negleximus, motum, hanc celeritatem nec augere nec minuere, quoniam minimus est; ita ut negligi plane possit. Ut autem numeris exprimat inventa soni celeritas, Newtonus, et cum illo Eulerus, elasticitatem aeris columnae argenti vivi 30. digitos anglic. altae aequant. Gravitates autem specificas ponunt Mercurii et aquae: Newtonus quidem uti $13\frac{2}{3}: 1$, Eulerus autem uti $13593: 1000$. aquae autem et aeris $= 870: 1$; ex quo eliciunt velocitatem soni eam, qua uno minuto sec. 979. ped. Anglic. secundum Newtonum, et 975. ped. Angl. secundum Eulerum, percurrit. Quod cum experientiae plane repugnet, quae

sonum in Anglia 1142. ped. Angl. uno minuto sec. conficere docet, Newtonus et Eulerus non easdem huius erroris afferunt causas. Newtonus enim multas in aere particulas esse sibi persuadet, quae sonum in instanti transferant; Eulerus autem pulsus antecedentis propagationem a sequentibus putat accelerari pulsibus, hincque soni totius propagationem fieri celeriore ea, quae ex demonstratione pro unico pulsu elicitur. Priorem Newtoni sententiam Vir Ill. Eulerus ipse refellit; posterior autem sententia nescio an verisimilis sit, quoniam acceleratio talis impossibilis esse videtur.

Sed pace tantorum Virorum dicere liceat, in quo totius causa erroris videatur esse posita. Sumit Newtonus gravitatem aeris specificam ad aquae gravitatem esse $= 1 : 870$, idque vi experimentorum notissimorum, quibus gravitas massae alicuius aeris prope tellurem exploratur. Sed talis massa plurimis perpetuo particulis alienis vaporibusque referta est, ita ut saepius corpuscula haec maiorem totius ponderis partem constituent, nec ullo artificio plane ab aere separari queant. Nihil autem omnino ad propagandum sonum iuvant, sed illum potius impediunt. Igitur quando de aere, in quo sonus propagatur, h. e. purissimo, sermo est, pondus tantum illud aeris considerandum venit, quod detractis omnibus vaporibus, immixtisque particulis alienis, relinquitur. Hoc autem sine dubio multo minus est eo, quod sumit Newtonus, uti ex ipsis experimentis apparet hanc in rem factis, quae recensere hic nimis foret prolixum. Argumentis autem haud ita levibus permotus, rationem inter aeris purissimi temperati ac aquae gravitates specificas ad minimum esse puto $= 1 : 1300$, et in calidioribus locis maiorem adhuc. Tunc autem soni velocitas prodit tanta, quanta ad spatium 1154. ped. Angl. uno minuto sec. conficiendum requiritur.

Neque hic obiiciendum, quod quidam putant, gravitatem aeris ex corpusculorum alienorum cum aere commixtione augeri non posse; ea enim, quae leviora sint aere, ascen-

ascendere debere, quae graviora descendere, reliqua gravitatem aeris specificam non mutare. Haec enim tantum vera sunt quando corpus aliquod ita magnum est, ut tantum ambitum fluidi, in quo est, ex loco pellat suo, quantum ipsum occupat. Sed corpusculorum, quae in fluidorum interstitiis commorantur, longe alia est conditio. Ita videmus metalla gravissima cum menstruis commisceri longe levioribus, eorumque gravitatem specificam magnopere augere. Ita salia in aqua soluta graviorem multo reddunt aquam. Cum igitur aer menstruum sit universale, ac is, qui prope terram est, infinita offendat corpora, quae solvat ac in se recipiat; nonne et reliquorum menstruorum more gravitatem eius a talibus corpusculis augeri dicemus? Qui autem putant chartae bibulae ope, vel cinerum clavellatorum, aeri omnes has particulas alienas posse detrahi, errant profecto. Praeter enim vapores aqueos, quos demunt forte aeri hoc modo magna ex parte, infinita alia supersunt corpuscula, intimius multo quam aqueae particulae aeri iunctae; quibusque aer nulla unquam arte penitus liberari potest.

Dixi iam supra, particulam aeris, quae a puncto quocunque chordae vibrantis propellitur, non agere nisi in eam particulam, quae secundum impulsus directionem proxima est; ex quo efficitur, sonum perpetuo in rectis tantum lineis; non autem in curvis, posse propagari. Huius rei causa est, quod primo impulsus momento infinite parvo, particula prior ab altera particula, non vero ab ulla alia, comprimitur, quoniam hoc momento non aliter in illam agit, ac corpus unum elasticum motum in aliud corpus elasticum, uti iam supra dictum est. Secundo ergo momento infinite parvo cedere incipit motu impresso particula secunda, nec ulla alia, ac tunc perpetuo magis magisque cedit, durante actione puncti vibrantis. Igitur cum altera particula tantum perpetuo cedat, quantum a priore urgetur, haec in nullam aliam, nisi in hanc solam, agere potest; quoniam nulla vis superest in priore particula, qua agere in reliquas par-

particulas posset. Similis rei exemplum et in aliis fluidis est non elasticis. Si enim tubo verticali, fundoque instructo, aqua infundatur, omnes tubi particulae, in eadem infra horizontalem aquae superficiem verticali distantia, eandem ab aqua pressionem sustinent, directionibus licet maxime diversis: sed fundus si auferatur, ut pleno fluant aquae orificio, pressio lateralis omnis omnino cessat. Eodem modo aer vasi inclusus, si comprimatur, particulas vasis omnes aequaliter premit, ad directiones quascunque. Sed inde non sequitur, in propagatione soni idem usum venire. Qui enim hoc modo ratiocinaretur, cogeret profecto concedere, etiam tubi, per quem aquae pleno effluunt orificio, latera ab aqua premi praeterlabente.

Extra ergo omnem dubitationem est, sonum in rectis tantum lineis incedere, id quod et experientia testatur, praecipue in sonorum reflexionibus. Quid autem ad experimenta, quae contrarium arguere videntur, sit respondendum, optime, uti omnia, docet Vir Ill. *Eulerus*, Opusc. Tom. I. in Theoria lucis et colorum. Omnia enim in natura corpora transparentia, ut ita loquar, ratione soni esse, illique pervia, experientia demonstrat. Igitur auris, ad unum extremum tubi alicuius curvi posita, eodem modo sonum audit puncti ad alterum extremum vibrantis, quo oculus in uno extremo tubi vitrei pellucidi curvi constitutus colorem percipit puncti in altero tubi extremo radios emittentis.

Diximus, quomodo sonus, ex nostra sententia, per aera transferatur. Aliorum, plurimorumque est opinio, particulas aerae quamvis, dum pulsus in illa haeret chordae vibrantis, agitationem habere motui similem penduli, minimas absolventis oscillationes. Ipse Vir Ill. *Eulerus* talem motum ponere cum Newtono videtur, quem tamen deinde iterum negat, cum Mairani sententiam refellit. Est sane motus talis nihil praeter figmentum, quod cadere in fluidum elasticum nunquam potest. Possunt omnino oscillare corporis elastici particulae, sed solidi, non fluidi; quorum scili-

scilicet extrema, (vel extremum unum,) ita firmiter cohaerent cum reliquis particulis, ut quasi puncta fixa sint. Si aeris quaedam particula sola esset in vacuo, firmiter alii corpori cuicumque affixa, tunc sane quasi pendulum vibraret a quovis impulsu. Sed aliis circumfusa undique aeris particulis, quibus levissime cohaeret, motus talis capax nunquam est.

ALSATIA ILLUSTRATA, GERMANICA, GALLICA.
TOMUS II. Auctor IO. DANIEL SCHOEPFLINUS,
Consil. et Historiographus Regius.

Colmariae 1761. ex typographia regia, 4. Alph. 14. plagg.
 in fol. *Recensio altera.*

Absoluta nuper illustris Schoepfliniani operis parte ea, quae geographica est, iam ad Sectionem alteram accedimus, quae genealogico historica inscribitur. Qua in parte multa illustria nomina occurrunt. Nam splendidissimae familiae multae Alsaciae ortum suum debent. Nos heic Etichoniam abigentem consideremus; quae stirps praecipue Habsburgicis luminibus clara est. Nam familia Imperatorum Germanicorum inde est. Cui ut antiquitatis gloriam conciliarent, miris modis, vario tempore, multa commentum sunt genealogici scriptores, ita ut etiam a Troianis temporibus inciperent; sed explosa est dudum istorum hominum stultitia.

Auctor celeberrimus, quantum potuit, collegit et conciliavit diversas doctorum virorum sententias, quae ad hunc circiter modum habent breviter. Etichoniae gentis duas praecipue stirpes scimus: alteram a Luitfrido, alteram ab Eberhardo ortam. Sed haec omnia nimis prolixa forent si quis hic sigillatim vellet enarrare. Ergo hoc tantum notamus, Habsburgicae genealogiae rationem esse hanc, ut ab Etichone, per Adelbertum et Luitfridigenas, ad Gutramnum Divitem usque, et ab hoc usque ad Rudolphum Caesarem procedat. Eberhardi autem posterum duos quasi ramos efficiunt, alterum Egishemio Dagsburgicos, alterum Egishemio

hemio Lotharingos complectentem. Landgravii superioris Alsatiae in duas classes dividuntur, ac periodos, quarum prior vaga appellatur, quod temporarios et promiscuos provinciae Comites, diversisque e gentibus, continet; fixa autem est eorum, qui Landgraviatum hereditario iure, et vinculo feudali possederunt, Landgravii dicti, non Comites. Fixa porro Dynastia in Habsburgicam, et Habsburgico Austriacam dividitur. Inferior Alsatia Dynastis quatuor potissimum administrata est. Prior vaga dicitur, ubi Eberhardi posterum plerumque praefuere, quibus successerunt dehinc alii, Metenses, qui adfinitate adiuncti iis erant, quos Werdenenses Comites exceperunt. Horum ultimus fere Ulricus, generum sibi adfcivit Fridericum Oetingensem comitem, unde Dynastia ad Oetingenses devenit. Iam ad Caesareos Alsatiae rectores veniamus, a Ducibus facturi initium, quos Advocati provinciales sequuntur. Vagam Ducum Alsatiae periodum in Burchardo cepisse, in Rudolpho Anti-Caesare defuisse, videmus. Deinde Staufensis prosapia id obtinuit a Friderico, genero Henrici IV. Imp. usque ad Conradum V. qui in Italia scelere Caroli Andegavensis periit. Quo pacto deinde Ducatus cecidit, neque eius formula unquam restituta est. Advocatorum autem Caesareorum valde ferax Alsatia fuit, quorum duae sunt classes. Prior vaga dicitur, dividiturque in eam, quae sub ducibus, et eam quae post duces extinctos fuit. Stabilis autem quae dicitur classis, varias iterum Epochas habet: Palatinam, Austriacam, Gallicam. Advocatis provincialibus Alsatiae, singulares civitatum et castrorum imperialium substitutae sunt, eaeque plurium plures. Sed inter alias Keiserbergensis praevalet: primum quoniam latior, deinde quoniam diuturnior ceteris est; nam cum Provinciali sola haec adhuc durat. Post imperiales Advocatos iam de Austriacis verba facienda sunt. Olim procuratores erant, postea Advocati successerunt, qui terris in Alsatia Habsburgico Austriacis essent praefecti. Duces autem Franciae Orientalis, quae cis Rhenum collocata est, a Conrado I. usque ad Conradum V. processerunt.

Spiri-

Spirigoviae Comites et Advocatos provinciales enumeravit Auctor deinceps: mansit ea rerum facies, donec omnia per oppignorationes proceribus imperii factas debilitata, tandemque deleta sunt, ut ex historia eorum temporum constat. Comites ergo et Dynastae alii restant. In Alsatia superiore sunt Comites Phirretenses, Dynastae autem Moerspergenses, Horburgenses, Bollvillani, Rappoltsteinenses, Dominique de Girsberg. In Alsatia inferiore sunt Comites Lucelsteinenses et Lucelburgenses, Dynastae Ochsensteinenses, Goroldseckii, Huneburgenses, Lichtenbergenses, Barones a Fleckenstein, Ettendorffii Dynastae. Sunt autem etiam peregrini nonnulli Dynastae, quasi inserti; sunt etiam intermortuae familiae, de quibus nonnulla differuntur. Inferior Nobilitas olim non sic dicebatur. Duces enim, Comites, et Dynastae, medio aevo ita appellabantur: illi vero potius ingenui, liberi homines, ministeriales et milites, quod honestior militia apud illos erat; inde postea Dynastae, equites aurati. Militum etiam sic dictorum diversa genera. Sed ingens numerus est familiarum extinctarum nobilium, quod instituto illi, ut iuniores filii clerici fierent, et turbulentissimis istis temporibus tribuendum est: illarum seriem secundum literarum ordinem Auctor noster digessit, ita ut, quae a Seculi XII. temporibus apud Alsatos una post aliam extinctae sint, commemoret. Superstites autem familiae in duas divisae sunt classes, quarum utraque olim soli Imperio subiecta erat, sed crescente procerum potentia subactae sunt. Praecipue vero Alsatici equites, post Conradum Neapoli interentum, se liberos fecerunt, sed redacti sunt tamen sub potestatem. Superioris Alsatiae equites domiti ab Austracis; inferioris autem inita societate diutius se in statu suo servarunt, donec etiam hi posterioribus temporibus a Gallis subiugarentur. Nobiles Alsatiae superioris e Germanica periodo sunt: Baerenfels, Eptingen, Froberg, Iestetten, Kempf, Landenberg, Phirdt, Reich de Reichenstein, Reinach, Rorberg, Schauenburg, Truchses de Rheinfelden, Waldner de Frenenstein, Wessenberg, zu Rhein. Inferioris Alsatiae nobiles

sub Germanica periodo inveniuntur: Andlau, Berckheim, Bernhold, Berstett, Book, Boecklin, Buch, Dettlingen, Eckbrecht a Dürckheim, Flachslan, Gailing de Alheim, Haffner de Waffelnheim, Heindel, Hüffel, Ichttersheim, Iohann de Mundolsheim, Kageneck, Kirchheim, Landsperg, Mullenheim, Neuenstein, Oberkirch, Rathsamhausen, Reichii de Platz, Roeder a Dierspurg, Schoenau, Wangen, Weitersheim, Wetzel de Marlilia, Wurmsfer, Zorn, Zuckmantel. Superest nunc Alsatiae illustratae periodus Gallica. Quae, quoniam praeoccupata iam erant plurima, non magnam molem efficit, praesertim cum laudandus sit, qui de suis temporibus prudenter et consulto tacet. Anno superioris seculi quadragesimo octavo ius omne in Alsatiam traditum est Gallis, a quo tempore Periodus Gallica incipit. Quamquam enim iam ab anno tricesimo secundo in Gallorum atque sociorum manu fuerit, tamen, quoniam confessio adversariorum solennis deerat, dubia potius ea tempora fuerunt. Ratio autem gubernandae Alsatiae nunc est haec, ut per sua tempora sagatos togatosque rectores accipiat. Ensisheimense Regimen, quod magnae auctoritatis sub Germanis erat, primo Brisacum, inde in oppidum S. Ludovici, denique Colmariam translatum, atque in supremum Alsatiae tribunal conversum est. Sequitur catalogus praefectorum regionum in Alsatia sagatorum et togatorum, Gubernatorum, Intendentium, et Praesidum, qui in tribus adversis columnis typographicis collocati sunt. Externae familiae, quae ius Indigenatus in Alsatia adquisivere, sunt potissimum Marchiones de Rosen; ex nobilibus autem: Anthes, Barbaud, Bergeret, Besenwald, Betz, Clebsattel, Cleri, Coindet, Feriet, Gohr, Hoen de Dilleburg, Maltzen, Marsilli, Nardin, Peschery, Poltier, Reutner, Riboulet, Stadel de la Touche, Vignacourt, Walcourt. Hae familiae in Alsatia superiore. In inferiore autem: Birckwald, Calaghan, Dietrich, Falckenhayn, Forstner, Gail, Gayot, Glaubitz, Guntzer, Hatfel, Klinglin, Mackau, Ocahan, Sandersleben, Schenck de Schmidburg, Spon, Streitt ab Immen-

mendingen, Weber. Nobiles Alsatiae, non inscripti matriculae, sunt: Loewenhaupt, Luzelburg. Nobiles ex Alsatia digressi: Oftein, Bettendorff, Grempe de Freudenstein, Ulm, Zinthii de Kenzingen. Accedit in opere Geographica Alsatiae Gallicae delineatio per subdelegationes, et Ballivatus, quae breviter delineantur: sed nos pauca tantum excerpemus. Argentina, civitas regia, habet focos 9634. quinque homines si unicuique foco tribuamus, erit numerus 48170. Homines clerici quingenti. In Nosodochio, Orphanotrophaeo, et ergastulis 1200. Erunt igitur quadragena novem millia, octingenti et septuaginta homines; quibus accedunt cives academici, militesque praesidarii; quorum tempore pacis ad minimum quinque millia numerantur. Numerus universorum Alsatiae incolarum Christianorum et Iudaeorum est circiter 445044. Tabulae autem, quas auctor secutus est in hoc censu, sunt anni quinquagesimi huius seculi nostri. Sed manum de Tabula. —

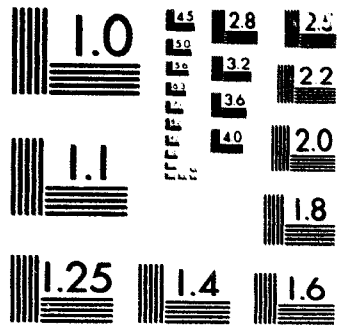
Haec habuimus, quae quasi lineas tanti operis ducentes excerpemus. Iam nobis aliquis praeteritorum seculorum industriam narret, ut detrahat nostro! Frustra id quidem, si multos Schoepflinos habeamus. Grati civis magnum documentum, ita patriam suam scriptis illustrare, labore ornare. Qua in re nihil addimus praeter hoc unum, nos ad prosequenda coepta otium et felicitatem precari illustri Schoepflino, a cuius vita atque incolumitate multa rei-publicae litterariae ornamenta pendere testatum omnibus est.

*CHRISTIANI LUDOVICI BILFINGERI, MED. LIC.
et Reipubl. Suevic. Isnensis Physici Ordin. de Tetano Liber
Singularis Theoretico-Practicus, Monumentis veterum
suffultus, et Observationibus recentiorum propriisque
illustratus, quo simul omnis Convulsionum Theoria
novo Schemate studiose dilucidatur.*

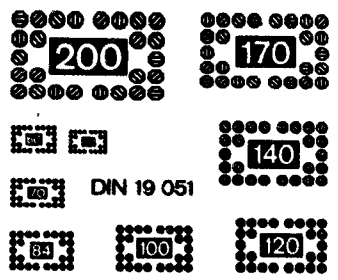
Lindaviae 1762. impensis Iacobi Ottonis, pl. 17. in 4to.

Quo occultior est natura morborum nervos obfidendum, eo maiorem laudem Clariss. Auctor meretur, quod singulari studio Tetanum, morbum non oppido frequentem, pertractavit. Cuius notionem antiquae doctrinae congruam proponens, Tetanum universalem esse dicit obrigescentiam plenariam corporis erecti totius, sine febre, acuto decurrentem; particularem autem esse, si partes singulares tantum obrigescant. Morbus is aut subito invadit, aut pedetentim hominemprehendit, magis ac magis invalescens; estque modo brevis, modo acutissimus, modo paroxyzans et habitualis. Tetani particularis species sunt trismus, spasmus cynicus, Strabismus, priapismus. Posthaec docetur huius morbi differentia a spasmu seu convulsione, opisthotono, emprosthotono, Catalepsi, epilepsia, motibus vagis convulsivis, paralyfi, rheumatismo, anchylosi, febrili rigore. Enarrantur deinde aliquot Tetani historiae, quarum prima ex Tomo II. Comment. in Aphorism. Boerhavi ab illustri Swietenio edit. secunda ex Petri Salii Diversi Libro de febre pestilenti, tertia ex tentaminibus Medicorum Edinburgensium descripta est: quartam Auctor ipse, cum doctrinarum studiis operam daret, Tubingae testis ocularis memoriae mandavit. Ex his atque iis, quae antea collegit, veterum locis, symptomata recenset, tum antecedentia, tum concomitantia, tum consequentia morbum. Morbum antecedunt capitis dolor, gravitas, dolor sub cartilagine ensiformi, qui quidem tam frequenter praecedere solet, ut et a *Chalmerio*, scriptore Britanno, pro signo pathognomico habeatur; porro lipothymia, syncope, tremores artuum, pectoris et abdominis elevationes alternantes. At morbi comites sunt inferioris maxillae ad superiorem firma adductio, deglutiendorum retrusio in nares, et fauces et tonsillae durae, sensuum alio tempore integritas, alio abolitio, corporis frigus ingens, pulsus debilis admodum, spiratio alias bona, alias mala, oculi fixi, urina suppressa. Morbum sequuntur artuum iactatio, membrorum stupor dolorque formicans, sitis vehemens, difficilis tamen ab initio deglutitio potu-

potulentorum, cutis mador, aut sudor etiam, praeteritorum ignorantia, dolorum sensus quidam superstes, magna lassitudo cito transiens, certa quaedam inquietudo in infimo ventre, leviores insultus lipothymici, tum quidem, quando malum saepius recurrere consuevit, animus cogitabundus atque subtristis. Ad causarum explicationem transiens Auctor, ingenue fatetur, ea nihil esse difficilius. Nam de causis remotis, et occasionebus, multa probabiliter quidem differi possunt. At si causam illam proximam mali, a qua cetero fonte communi omnia symptomata procedunt, detegere velimus, voti compotes non nisi perquam raro fieri poterimus. Quod tamen ab ipsa indagatione deterrere nominem debet. Quare et Cl. Auctor ipse Tetani causam proximam ponit obrigescentiam musculorum corporis extensorum; cuius causa in copiosiori influxu fluidi nervei in musculos illos quaerenda videtur. Penotiores autem causae permultae sunt. Quo pertinet nimius rigor nervorum connatus; musculorum antagonistarum laesio; pars nervi praecisa; fluidi nervei peccans indoles; nervorum obstructio; sanguinis crassities; vasorum obstructions; animi commotiones vehementiores; affectiones hypochondriacae, melancholicae, haemorrhoidariae, vulnera, polypi, humorum prava indoles; excretionum suppressio, exanthematum itemque podagrae repressio, vitia in fabrica cerebri; medullae spinali applicata irritatio quaevis, vernies, primarum viarum saburra, venena, frigus nimium, inebriantium potus immodicus, regiones orientales, et meridionales. Sedem causae morbi Auctor ponit in summa parte medullae spinalis, sic tamen, ut fateatur, subinde ipsum etiam cerebrum, nec non octavi paris nervum accessorium, aut quintum etiam par nervorum cerebri, par vagum, et nervum intercostalem. Futurorum praedictiones vel pertinent ad accessum mali, vel ad adventum eius. Morbum instare ostendunt mentis emotiones non admodum feroces; capitis dolor; stupor; delirium; alvus suppressa; oculorum ferocitas; pueris sub febre acuta venter non respondens; vigiliae;

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1762

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX,88.

terrores; eiulationes; caloris mutationes. **Lethalem** eventum praenunciant causae valde magnae: urens febrium acutarum ardor; vulnera mala; nervi semidificilli; abortus; diarrhoea sudores copiosos excipiens; volvulus; nimiae vigiliae; hyperemesis et hypercatharsis; vox intercepta; sudor vehemens; maxillae subitanea solutio, reliquo corpore in Tetano manente; convulsio ex somno; aetas senilis. Spem vero faciunt aetas puerilis; sexus sequior; affectio hysterica; hominis corporis constitutio humidior et frigidior; dies critici praeterlapsi; gradus morbi non summus; febris aut quartana aut acuta superveniens; urinae variae; alvi fluxus moderatus; sudores paulatim prodeuntes.

Medendi methodum ostensurus cl. Auctor, animadvertit indicationes, quas veteres ad solvendum Tetani paroxysmum formarunt, esse rerum naturae convenientes, et vix fore quod addas, si morbum absoluto paroxysmo, radicitus tollere conati essent. Itaque auctor vestigiis antiquorum insistens, duplicem proponit curationem, alteram sub ipso paroxysmo, alteram paroxysmo finito, instituendam. Prior ipsa duplex est. Aeger enim deglutire aut potest, aut non potest. Si non potest, suadetur capitis, spinae dorsii, ventriculi inunctio ex essentia castorei, spiritu C. C. Sale volat. succin. oleo animali Dippelii, aut eorundem similiumque infusio in alvum, praemisso enemate eccoprotico; revulsio ad partes alias per scarificationes, aut etiam enemata; partium spasmis contractarum relaxatio ope unguentorum maxime emollientium, cataplasmatum, balneorum, embrocationum, stragulorum mollium, et calorem corporis revocantium fomentiumque. His vero, si aeger devorare potest, iungi debent infusa ex herbis aromaticis, item gummi ammoniacum, nitrum, vera antispasmodica remedia, liquor C. C. succin. castoreat. oleum animal. Dippelii, crocus, camphora et similia: opio non aequè favet Auctor. Post paroxysmum causae tollendae sunt: emendandus est rigor fibrarum nervearum; cui proposito conveniens putatur infusum radicis graninis, saponariae, item thermae Toeplizenses, Fabariae,

bariae, Schleusingenses, et similes. Prava indoles nervi fluidi corrigitur per ea, quae sanguinem purgant. Nervorum obstructions aperiunt medicamenta salina, resolyentia generis mitioris, lumbrici, millepedum succus. Crassities sanguinis similia postulat. Eius vero motus temperantibus in ordinem cogendi, et quae sunt similia. Ad prophylaxin utiles iudicantur aquae aromaticae, ex herbis cum vino destillatis. Si Tetanus periodicus factus est, paulo ante recursus tempus adhibenda sunt remedia causis, quae primum Tetanum generarunt, contraria, et magna cura habenda, ne circa res non naturales peccetur; sanguis etiam mittendus, alvus lenioribus solvenda, pediluvii, balneis, corpus molliendum est, atque fovendum.

FLORIANI DALHAM, CLERICI REGUL. E SCHOLIS pijs, Philosophicarum et Mathematicarum disciplinarum Historiarumque Professoris Vindobonae, in Academia Sabaudica, Caesareae Regiaeque Scientiarum Academiae Boboretanae Socii, de ratione recte cogitandi, loquendi, et intelligendi, Libri III. in quibus praecipua Logicae, Criticae, et Hermeneuticae capita illustrantur: ad amplissimum et honoratissimum virum, GEORGIUM PARKERUM, Comitem Macclesfieldium, Regiae Societatis Scientiarum Londinensis Praesidem.

Augustae Vindelicorum 1762. sumptibus Matthaei Rieger. Bibliop. 2. Alph. 6. plagg. in 4to.

Meminimus, praeterita hieme nos excerptum haud ita breve ex hoc libro commentariis nostris inferere. Sed illud ipsum consilium, nescimus quomodo, nunc nobis displicet: quod aut omnia transferenda sunt, quod non recensere librum esset, sed quasi totum edere; aut lineae quaedam ducendae, omisis singularibus, quod in systematibus et compendiis laudandis minime sufficit. Nam Helenam si quis

Aa

vellet

vellet pulcherrimam offendere, si sceleton, quod aiunt, nobis compositum ex istius foeminae ossibus ostenderet, nihil ostenderet quam quod commune esset pluribus, praestantiam speciei integram vix ex eo intelligeremus. Sic Logica, si nihil nisi ossa haberet, pulchra et amabilis neququam esset. Qua re ne ossam aliquam compagem pro Dalhamiana copia et pulchritudine Lectoribus sistamus, brevitatem secuti cum dispendio rerum praestantiorum, omittis de opinione, dubio, hypothese, errore, et ignorantia capitibus, de fide divina et humana secundum auctorem quaedam, age, videamus. Fides enim est mentis assensus, qui alterius testimonio perhibetur; haec divina dicitur, si obiectum in Deo, divinisque rebus habet, si auctore Deo nititur; humana, si secus. Jam, ut nobis de auctore aliquo constet, si res, si ratio loquendi ab eius aetate, consuetudine, et sic porro recedat, si stulta, si impia inveniatur, a quibus abhorruisse scimus eum qui libri auctor dicitur, si, quae post eius aetatem demum orta sunt, aut innotuere, insint, si quaestiones et controversias tractet sua aetate inferiores, liber aut suppositivus, aut interpolatus habebitur. Idque eo magis, si coevi aut memoriam eius libri nullam faciant, aut reiciant etiam. Quae omnia si rem falsam non reddunt, tamen suspectam; quod accurate tene idem. Auctori ipsi fides erit, si sublimia tractet is, qui par sublimibus est; res sensuum simplicitati subiectae etiam a rudioribus accipi queunt; suum qui sensum adhibuit non raro plus fidei habet, quam qui alienum; si animus eius occupatus fuit, multum decedit auctoritati; si allegorias amat, et fictiones ingeniosas, historicis in rebus parum valebit; qui haurit ex aliis, auctoritatem etiam e fontibus demum habet. Si tacet praestantior, qui rem scire potuit, scivit, scribere potuit, debuit, scripsissetve si vera essent, id argumentum a silentio saepe non parum valet. Divinae fidei potiora capita sunt haec: si et utile et necessarium est, Deum se nobis manifestum reddere, si falsae revelationes a vera facile et clare distingui possunt, si iudicium ecclesiae, i. e. eorum qui rem intelligunt, et intelligere possunt, ad-

sit,

fit, et quae sunt alia. Quae quoniam a Theologis uberrime tractantur, non opus est hic plura dicere. Consentire vero rationem et fidem, in quo oppugnando arcem se petere rerum intelligunt homines improbi, egregie auctor declarat cum multis aliis. De necessitate, ut definitas et claras de rebus ideas animo infixas habeamus, quoque id modo fit instituendum; porro de utilitate rationeque divisionum, nihil iam ulterius dicemus, quoniam melius ea evolvi apud A. possunt, sicut etiam ea capita, quae de argumentatione universa, de syllogismo, de enthymemate agunt. E quibus omnibus saepe inter se connexis, aptoque modo conclusis, demonstratio oritur, id est argumentatio, quae e certis principiis propositionem unam vel plures elicit, intellectumque hoc modo quasi illustratum ad certitudinem ducit. Sed pro ratione disciplinarum, primum principia, deinde etiam modus tractandi, tandemque conclusarum rerum ratio differt, quae omnia diligenter servanda sunt. Principia quidem sunt, aut intellectus, aut experientiae. Potest autem unum principium multarum conclusionum ferax esse. Demonstratio vero sive sit a priori, quae a causa ad effectum procedit; sive a posteriori, ab effectum ad causam, diligenter examinanda est, quo sine universa ars nihil est. Argumentatio ad hominem, quam aiunt, non tam quid verum sit, quam quid ex alterius opinione fluat, videt. Oritur autem ex his scientia, id est, ut in veritate percepta acquiescamus. Solent vero disciplinae quoque scientiae appellari; quae, si tantum in contemplatione versantur, speculativae dicuntur, si actiones exigant, ut finem suum, practicae. Integro capite adversus Scepticos Auctor differit, hominum genus in poenam non philosophiae, cui saepe etiam profuit, sed philosophorum natum: qua in tota disputatione nobis se ille valde probavit. Lepidum caput est de Sophismatibus veterum, quo multa iucunda et utilia narrantur, veluti etiam tota ars sophistica melius auditur, quam refellitur. Pedantissimum si cui volupe est cognoscere, adeat caput octavum, quod ita acute et copiose scriptum est, ut nihil supra. Idealisimus,

lismus, qui in eo continetur, ut extra ideas nihil quicquam esse dicamus. Fanaticismus, qui in praevalente imaginatione est, deprimit reliquas facultates. Enthusiasmus peculiari divina aut supernaturali inspiratione se agi credit: quam ob rem deinde vehementior praeter causam appetitio, aut aversio alicuius rei, enthusiasmus dicitur. Hi, ut sunt graves morbi, et credere nescii, ita communes saepe multis; cuius rei exemplis ferax est vita humana. Analogia, quae est affinitas, qua res diversae alias inter se conveniunt, quamquam est interdum valde fallax, tamen saepe et invenit, et confirmat res valde bonas. Nam ubi similitudo est rerum, proprietatum, causarum, effectuum, ubi notitia haberi potest, etiam in iis haud sine causa id valebit, quae nondum ita cognita habemus. Quam ob rem ad similitudinem hic argumentamur; quamquam id argumentum tantum valebit interim, donec certiora afferantur, sive pro rei veritate, sive contra. Methodorum omnino varia sunt genera. Erit autem methodus apta idearum, cogitationum, et argumentorum dispositio, qua breviter, clare, et facile veritas demonstratur, cuius regulae in universum sunt haec: primum ut quaestio ipsa quam accuratissime et luculentissime proponatur et definiatur; deinde ut argumentis firmis corroboretur; porro distinguere in suas partes, prout id et rei et instituto aptum fuerit. Iam a facilioribus ad difficiliora, ab intellectis ad non intellecta progressus fieri debet: denique et firmas res sint, et firmiter inter se cohaereant, oportet. Optus vero est ad hoc praestandum viro exercitato in suo genere, praeterea magna solertia. Nam si vel plurimum regularum complexi fuerimus, tamen ubi ad rem venit, quasi tyrones iterum sumus, quod multis accidit, qui praeceptis abundant, exempla de se ipsis praestare non possunt. Sunt autem duo genera summa methodorum, Analyticum et Syntheticum: quorum illud a peculiari quadam re, concretam dicunt, adicendit ad generaliora; hoc autem a generalioribus potius ad specialiora descendit. Utrumque variis regulis subiectum est, quae in se sunt necessariae, sed sine multa exer-

exercitatione parum proderunt. Iam de methodo, Socratica quae dicta est, ut per colloquia et amicas interrogationes verum inveniat; porro de *μυθολογία* Compilatorum, Plagiatorum, de methodo eius, qui epitomam necit, de logomachia et eristica arte, si artes sunt, subtiliter differit Dalmatus noster; quae res digna lectu est, quoniam rarius scribi de his rebus solet. Ars vero est apta et conveniens collectio et dispositio regularum et actionum, idem fere cum scientia, nostro scilicet significato. Quam ob rem operationes fortuitae ars non sunt. Omnis enim ars haec duo habere debet, contemplationem, et operationem. Seriem harum artium et scientiarum, quam contexit auctor noster, eam relinquit benevolo lectori evolvendam. Humanam autem imbecillitatem, quamquam in se ipso nemo fere agnoscere solet, quod proximum tamen erat; ita necessarium tamen est cognoscere, ne nimium forte nobis tribuamus. Nam neque corporis animique connexionem scimus; neque quomodo alii spiritus in nos agere possint. Causarum ignorantia saepe elicit ut causas indagemus, ubi res ipsa numquam vere extitit. Auctoritatis vis tanta est, ut saepe integra secula ab uno aut altero errante in errorem adigantur, deinde avitarum opinionum memores nihil amplius sapimus, externa rei specie decepti, huic immoramur, numquam ulterius penetrantes. Sic quoque genus dictionis interdum admirati, res parum curamus. Porro, si quid non statim intelligimus, aut probamus in universum, id rejicimus mox, tanquam infirmiores aegri cibos paullo solidiores. Hinc tot dissensiones etiam doctissimorum virorum, nec compositae nec componendae, haud parvum indicium nostrae imbecillitatis. Multitudini sic vel aliter sentientium saepe tribuimus, quod argumentorum ponderi tribuendum erat. Instabilis porro turba sumus, inque annos mutamur, modo sic, modo aliter. Eminemus libenter ipsi, quocumque id modo fieri possit, alios nolumus eminere, iisque detrahimus, torpemus in faciendis operibus, caligamus in perpetendis rebus, et plus saepe fortuitus casus, quam omnis nostra opera invenit.

venit, et efficit. Quae si quis omnia velit considerare accurate, modestius de se sentiet, demet superbiae, addetque viribus suis. Quibus impedimentis superatis qui eluctari vult, veritatemque sectari, primum ut voces sibi clarae sint curet; deinde ut res; praeterea neque sibi, neque aliis nimis fidat. Nam homines sumus, liberique et expediet veritatem ante omnia sectemur, quantum quidem pro modulo nostro fieri potest. Magna praecipue cautio in principiis stabiliendis adhibenda est, sive ea sint in claris ideis, sive in enuntiationibus universalibus, sive denique in complexu plurium, quem Systema solemus nominare, coniecturas fortasse latine dices et Problemata. Caveamus autem auram popularem, gloriamque, aut alia caduca commoda spectare, ne animus, qui quasi arbiter honorarius sedere debet, eo pacto corrumpatur. Fortes porro esse debemus, patientesque laboris, ac taediorum, qualia multa obrepunt, praesertim cum primae cogitationes non semper sint optimae, ut continuandus adeo sit labor. Denique ut aliorum iudicia de nobis, neque magni, neque parvi faciamus, quorum alterum laboriosum, alterum periculosum est. Habent praeterea nostra tempora vocem, qua sensum accuratum recti, veri, utilis, et decori in unaquaque re solent appellare, bonum gustum id appellant. Describitur vero sic, ut sit sensus decori, commodi et utilitatis, e rerum ordine et dispositione prodeuntis, cum quadam animi voluptate coniunctus; qui quamquam naturae aliquid debeat, tamen studio et labori plurimum debet, consuetudinique cum vivorum eruditorum colloquiis, mortuorum libris, ut attenti simus ad omnes res, avidique nova discendi, nihil usquam supervacanei faciamus, aut loquamur, aut summis idonei, aut mediocribus apti fiamus, adhaesamusque bonis, idque variis et multiplicibus. Restant duae aliae Logices partes, quae in loquendo et interpretando continentur. Nam de loquela ipsi, praestantissimo Dei in mortalea munere, quid attinet dicere *ἠεροειδέως*, quae ut signa cogitationum nostrarum exhibet, et communicat, ita etiam haec alia signa
 ler-

sermonis vicem gerunt. Voces autem, soni illi articulati, quos arbitrium hominum plurimum, qui in societatem coiere, constituit, ideas declarant, quae in nobis sunt, nam alienas non nisi demum per aliud quid cognoscimus. Homines autem per saepe in voce conveniunt, ideas pro diversitate animorum alias substituunt, aut etiam contra, e quo multa incommoda oriuntur necesse est. Sunt voces, quae simplices ideas declarent; sunt quae complexas, alias substantias, alio modo, hae abstracta, illae concreta exprimunt, generales, speciales, adaequatae, inadaequatae, clarae, obscurae, aequivocae analogae. Ridet auctor, et merito, vanitatem eorum, qui in novis rebus nova nomina refugiunt, quae neque Cicero ipse, prout erat vir minime scholasticus, refugisset. Sed in universum Horatius recte, qui voces foliis cadentibus comparat, et renascentibus. Voces sine parum constantiae habent, quod ideas in hoc homine absolute, in altero non accuratas, idem nomen significat; saepe desunt voces, ubi quid curatius definendum describendumque est; saepe sunt ambiguae, nec sufficiunt ad constituendas accurate ideas; saepe temporis successu mutant significationem; saepe a similitudine potius quadam, quam a rei natura sunt trahendae; saepe anomalae, aequivocaeque, idque ut vix sentiamus, nisi post incommoda accepta. Nec lingua linguae aequalis est, sicuti nec natio nationi. Inde Idiotismi et rerum et sententiarum, quibus accurate exprimendis alia lingua non sufficit, et peculiaris comitas, quo transferri sine detrimento vix potest. Saepa nocet contrarium claritati; saepe rhetoricus stilus sinceritati idearum obest, qui magis quid placeat moveatque, quam quid accuratum sit, spectat. Saepa voces obscurae et perplexae finem, propter quem voces omnes inventae sunt, omittunt. Animi humani ut plurimum e climate trahunt, sic etiam linguae duriorum pronuntiationem septentrionales rigidioresque populi retinent, alii lenius omnia dicunt. Orientales fervidum dicendi genus sectantur, sunt enim ipsi fervidi. Septentrionales simplicius solent loqui. Mutantur linguae ut vestes,

vestes, praecipue quae vivae dicuntur. Nam pendent haec omnia a ratione republicae, morum, fortunae, religionis etiam. Est etiam una lingua altera aptior ad artes scientiasque prodendas; et si pure loqui velimus, i. e. utilitatis verbis uti, saepe res nocetur, quae fortasse verbis modisque loquendi alius uti debet; quod gaudemus auctorem nostrum vidisse, cuius auctoritas eo maior in hac re est, quod scit latine scribere, etiam sine inani affectatione. Haec igitur de vocibus. Stylus ipse, qui est compages verborum, phrasium, et periodorum, ita variat uti vultus humani. Pendet enim a natura rerum, quae tractantur, pendet ab animis scribentium; alius sublimior alius inferior, medius aliquis etiam inter utrumque. Docentis praecipue est, facilibus verbis uti, et significantibus, recidere quae possint recidi, attemperare se indoli eorum, quibus dicit. Linguam universalem, h. e. talem, quae omnibus communis sit, conati sunt aliqui invenire, sed res voti est. Et si quando succedat negotium, mirabile id ipsum erit quod succedit. Non suffecerat loqui, nisi scribere quoque possemus, ut vocum nostrarum diuturnum aliquod signum esset; quae ars quando inventa sit, rudibus fortasse initiis, non satis constat. Hieroglyphicas Sinesesque figuras scimus. Phoeniciae et orientales modi scribendi, et apud diversissimos populos, etiam quam diversissimi. Neque eidem materiae superscribere literas, neque eadem re literas duxere. Oritur hinc ars Diplomatica, quae versatur in temporum cognitione, quibus diplomata sive literae publicae tribui debent. Qua in re haec potissimum tenenda sunt, ut sint ad manus indubia documenta, ad quae cetera conferantur. Styli praeterea ratio, mosque in scribendo observatus, haud parum hic possunt. Quam ob rem tempus considerari, et chronologia consuli debet, quo anno, quo tempore scripta sint, quae tunc populi gesta, quae rerum facies, quique mores hominum fuerint, monogrammata, subscriptiones, sigilla, examinanda materia in qua scriptum est, atramenti genus. De cryptographis, quo modo et instituenda sint, et explicanda,

cauda, nihil iam addimus; quibus Dalhamus librum suum secundum claudit. Tertius restat liber de ratione recte intelligendi. Docet autem haec ars signa, verba, et sententias, quibus auctores usi sunt, cum claritate dexteritateque exponere. Periti igitur esse debemus, et illius rationis loquendi et nostrae; porro nota esse nobis debet indoles auctoris, mens, et quid intelligi ex suis dictis voluerit. Candore porro utamur, et aequitate. Retineri debet communis usus, nisi quid contra suaserit; ubi se ipsum explicat auctor, hunc potissimum sequamur, aut si hoc non praesto est, consilium eius universum spectemus, modosque. Obscuritas cum sit aut in vocibus, aut in sensu, si vox dubia est, lexica versionesque adhaerenda sunt; contendantur inter se loca, quae aut verba, aut rem communem inter se habent; impropria et allegorica non sequamur, nisi gravi de causa; coniungamus, quae auctor coniungi voluit, seiungamusque. Commentatio vero, qua uberius annotationibus auctor illustratur, grammaticae inniti debet, philologia ornari, perspicacia illustrari: vitemus nimiam ubertatem, quin etiam doctrinam nimiam. Paraphrasis, quae est latior quasi et diffusior versio; Analysis, quae auctorem in suas partes digerit: ut sunt sane non levis ingenii opera, ita etiam pro diversitate rerum varianda etiam ipsa sunt. Criticam dicimus eam artem, quae vera a falsis, recta a pravis, in arte literaria diiudicat. Cuius tres partes constituunt, quarum prima voces et constructiones spectat, et grammatica est; altera errores emendat librariorum, si qui irrepererint; tertia auctori suos foetus vindicat, et suppositicios eliminat. Fontes autem mendorum quatuor sunt, antiquitas, librarii, critici, impostores. Saepe antiquitas lacunas fecit, saepe mendae a librariis inductae sunt, voces literaeque permutatae, literae suppressae, integra commutata elisa, glossae in textum receptae, male saepe interpunctum, cum vetustis temporibus interpunctiones non essent; saepe error e similitudine literarum et vocum ortus. Ignorantia orthographiae saepe ferax errorum exitus. Scribae, non satis intel-

Etis, aut aliis substitutis, plurimam obfuerunt: praecipue vero per compendia vocum, nostri abbreviaturas vocant, idque maxime in nominibus propriis et numeris. Verum etiam critica ipsa ars, ad emendandum orta, corruptit interdum libros, ut aut expungerent, aut infererent, quae non sic debebant. Falsarii autem, non contenti integros libros et particulas subiecisse, etiam in addendis demendisque vocibus multum licentiae adhibuere. E quibus omnibus orta est varietas lectionis. In quibus rebus antiquiores codices plus auctoritatis habent. Sic etiam si plures melioreque consentiant, et, quod non contemnendum est, si altera lectio sensui sit aptior. Critica, cum esset antiquissimae originis, una cum ceteris bonis artibus, obscuris illis seculis extincta est; qua contempta, cum etiam grammatica contemneretur, ruina omnium bonarum artium secuta est. Nam illa omnia ita inter se sunt copulata, ut, quae uni labes inferatur, pertineat ad omnes artes. Et quamquam a temporibus Caroli M. ipsis multa tentata sint, tamen id quasi invitis factum, parum successus habuit, donec nostris seculis res feliciter incrementum caperet. Cabala, i. e. vetus traditio de usu librorum sacrorum arcano, triplex est. Prima mystico sensu scripta explicat; secunda per illum arcanum sensum, miranda effecta praestare adsecat; tertia varia coniunctione, immutatione, vel transmutatione literarum, arcanos sensus scrutatur. Prima Gematria, secunda Notaricon, tertia Temura dicitur: quae res aut omnis inanis est, aut tamen parum utilis, nec multorum hominum. Id denique vehementer optandum esset, ut et in omni vitae ratione placide et tranquille degeremus, agnosceremus aliorum merita, humani si quid accidisset ignosceremus, sicut etiam nobismet ignoscei volumus. Sed sicubi liber quis in lucem prodit, sedent censores, iique saepe vitio creati, non nimis humani tamen, quo facto alteri nocemus, litteris parum profumus. Accedatur bono animo ad legendum, consilium scriptoris ante oculos habeatur, nihil temere statuamus, nec propter unum locum doctrinam aut virtutem au-

cturis

Storis damnemus, praesertim si quasi in transitu quid adiecerit, si minus accurate locutus est, fortasse aut sensit accuratius, aut sentiret tamen admonitus; careamus affectibus, turbulentum enim aliquid secum ferunt: si magnus liber est, compendio complectamur, si quid nobis displiceat, id potius ex illius aetate, sententia, fortunis, quam e nostra opinione iudicemus; quaedam delectationis, alia usus causa amemus, ignoscamus scriptori, si seculum magis in culpa fuerit, quam ipse. Sed censor si quis esse vult, primum sit par ei, quem iudicat, deinde etiam aliquantum superior: nihil enim est iniquius homine imperito. Haec est illa Critica, quam nostro more, non antiquo dicimus, cum ubique iudicium nostrum interferimus; sed quod necessarium non erat, si quis iudicii sui auctoritate stare vult, primum quam eruditissimus fiat, deinde quam prudentissimus, porro iustus et amans eruditionis et eruditorum, probitatis et proborum hominum. Nam sicuti latronibus lusus est iugulare homines; ita etiam improbis viris lusus est invehi in aliorum famam: quod vitium nostris temporibus valde proprium est. Sed neminem adhuc vidimus impune tulisse, qui hac via gloriolum affectavit, et qui nocuit aliis, ei alii deinceps nocebunt. Sint igitur hae quasi lineae praestantissimi libri ductae, qui philosophiam ita eleganter exponit, ut per hortos elegantissimos ambulare videamur. Est etiam sane sua haec asperioribus. Neque enim indulgendum est genio, si philosophari velimus; sed tamen opus est extare bonos libros, qui mitigato aspero, philosophiam nobis amoenum reddant. Qua in re postponendus nulli est acutissimus Dalhamus, qui ita se ipsum pinxit hoc libro, ut coram eum videre nobis videamur, virum excellenter doctum, candidum, probum.

NOVA LITTERARIA.

Benevole semper, summaque expectatione, respublica literaria doctorum quorundam, *Ricardi, Baringi, Jordani, Bourgeti, Ludovici*, aliorumque consilia atque sponiones,

de edendis in publicum *G. G. Leibnitii* operibus, illis praecipue, quae lucem nondum viderunt, exceptit, sibi que exinde enatam spem nondum impletam esse impatienter tulit. Id vero summi Philosophi commune quasi desiderium, et ipsi, egregie de litteris meruisse, honorificum est monumentum, mihi vero gratissima fuit invitatio ad suscipiendam, omnique cura perficiendam editionem eius operum Philosophicorum et Mathematicorum, quae edita nondum sunt, edi tamen merentur: sive quod reliquis ipso vivente impressis supplemento, et ut ita dicam commentario authentico interserviant; sive quod ipsa novitate obiecti aut tractationis commendentur.

Ob perennem igitur optimeque meritam Leibnitii gloriam, et ob felicem Seculi nostri gustum et genium certus, propositum mihi opus nulla iam commendatione sicut Apologia indigere, paucis tantummodo demonstrandum puto, hanc secundissimis auspiciis a me susceptam Leibnitii operum editionem, bene, quantum in me est, et absque procraftinatione ulla me absolutorum.

De quo ut fidem faciam, devotissimo gratissimoque affectu gloriari mihi licebit, Illustrissimis Excellentissimisque M. Brit. Regis in terris Brunsvico Luneburgicis Status Administris meum hocce consilium placuisse, immo pro illorum gratiosissimo in me favore, et generosissimo bonis litteris interveniendi studio, Illustri Iungio, Consiliario et Bibliothecario Regio, institutum meum commendante, datam etiam mihi esse libertatem, publici iuris faciendi quicquid est in Bibliotheca nostra regia manuscriptorum Leibnitii, Philosophicas aut Mathematicas disciplinas concernentium. In illam vero, regis sumtibus, una cum Bibliotheca translata sunt omnia eius manuscripta; et ego tanto favore tantaque fortuna plane me indignum reputarem, nisi sic uterer, uti immortale Leibnitii nomen, et publici litterarii desiderium, quibus Summorum Maecenatum cura consultum simul voluit, exigere videntur. Ut igitur sollicito curem, ne quid Leibnitius ex editione mea detrimenti capiat, totiesque ab aliis frustrata rei-

reipublicae litterariae spes tandem aliquando impleatur, non defant potentissimi stimuli, eorumque in me sensum esse summum hisce obtestor.

Quod ad primum vero, Leibnitii memoriae puto debitam curam et observantiam, imprimis circumspiciendum videbatur, ne quid a me ederetur, quod aut ipsum scripsit, aut lectores legisse poenitere possit: nam ipse non semper publico scripsit; et quamvis nullam a tanto ingenio schedam profectam esse credatur, quae non aliquam eius praestantiae in se habeat notam, malui tamen exquisitioribus me et lectores vacare, quam omnia dare prouti in manus incidissent, in nimia enim bonarum dapium abundantia facilis naufraga, et ob inexhaustam Leibnitii meditandi atque scribendi facilitatem mole sua laborasset quam suscepi editio, quam tamen ab omni parte commendatam vellem. Sic res ipsa, sic prudentiorum consilia persuasere, qui et hoc non absque probabili iustaque consuluere ratione, ut binae fiant opusculorum edendorum collectiones, altera solis mathematicis, altera solis philosophicis destinanda.

Quo magis igitur de edendorum in his collectionibus opusculorum dignitate constet, omnium tituli contentaque brevibus recensenda essent. Id autem cum in se longius sit, et in illam partem accipi posset, quasi commendatione verborum egerent, quae etiam in me editore suspecta haberi poterat, nolui his, qui de libris ius dicunt, commendationis eorum laudem, et lectoribus eorum novitatis voluptatem praeripere, sat dixisse reputans, si potiorum notitiam dederim.

Potiora vero, quae hisce collectionibus inferentur, haec sunt:

1. Nouveaux Essais sur l'entendement humain contre Jean Loke.
2. Fragmenta de instauratione et augmentis scientiarum.
3. Systema Dynamices.

Nova illa de intellectu tentamina, summa animi, a Loko ceterum dissentientis, modestia, summoque ingenii ac-

mine perscripta, omnia continere videntur, quae unquam contra Lockium pro reminiscencia animorum, et Ideis conatis, dicta sunt aut dici possunt. Sed non solis contra Lockium disputationibus impleta, continent etiam completam quasi Leibnitii doctrinam de Psychologia Logicaque, praecipuis vero de intellectus facultatibus et operationibus, illisque ad scientiam et virtutem bene dirigendis. De methodo, omnibusque veritatem et cognoscendi, et cum aliis communicandi modis, vix alibi doctius docentem videas; et ubi manum cum Lockio confert, mea quidem sententia dubiam valde reddere videtur lauream, Lockio, communi fere consensu, a plerisque nostris Philosophis adiudicatam. Ceterum, Lockii ordinem capitum et materiarum per totum librum servavit, qui Socratica methodo scriptus est, sic ut duo invicem disputantes Philosophi, alter nomine Philalethis Lockii partes, alter Theophilus Leibnitii tueatur, huiusque libri non nisi imperfectior idea hauriri possit ex opusculo eius, quod contra Lockii librum de intellectu insertum est Tomo II, p. 143. du Recueil de diverses piéces sur la Philosophie publié par Mr. Des-Maizeaux.

De altero et imperfectiore eius opere, quod de instauratione et augmentis scientiarum concepit, doleundum non nisi fragmenta superesse. Ea vero cum praestantissima sint, contineantque quicquid unquam de nova ab illo tentata Characteristica, seu lingua Philosophica, in chartam coniecit, praecipuarum etiam scientiarum elegantissime adumbratum statum, quem eo fine perscribendum putabat, ut quid posteritati ad proferendos illarum limites faciendum superstit in oculo incurrat, sitque omnium quasi veritatum armamentarium, summae certe religioni foret, nisi qualia sunt cum orbe erudito communicarentur.

Systema Dynamicum, cuius specimina quaedam in Actis Lipsiensibus et Ephemeridibus Eruditorum extant, ad maiorem profecto perfectionem perductum est, quam quidem visum Ludovico V. Cl. in hist. Philosophiae Leibnitianae, et Felleri in Supplem. de auctoris vita, ubi inquit: „Scilicet
„tanti

„tanti mihi num illos libros adfectos aut prelo paratos haberet, respondisse Leibnitium: se illos habere in potestate, et idea, sed necdum in chartam esse coniectos.“ Ea enim si unquam dixit Leibnitius, ante iter Italicum dixisse oportet, propter ea quae ipse in litteris anno 1696. ad Bernouillium dicit, quas vide in Commercio epistolico Leibnitii et Bernouillii Tom. I. p. 144. perscripsit, inquit: „se Romae anno 1689. degentem hoc Systema chartae mandasse, occasione disputationis cum Azouto subortae; dedisse postea celebri cuidam Florentino Mathematico sibi amico, qui omnia in mundum redegerit, editionem vero non subsecutam, quod colophonem ipse nondum imposuerit, et quod his, quibus sua non probari videbat, obtrudere noluerit pulcherrimas in hoc Systemate propositas veritates.“

Eaque *κατὰ πρόδα* Leibnitium dixisse, ex ipso Systematis exemplo, quod haec scribenti ante oculos est, apparet; illud quippe nitidissime, et uti videtur ab Italo quodam descriptum, ubique Leibnitii manu suppletum, tantae cura limatum et correctum video, ut colophonem illi imponere iam voluisse, imo, nisi ultima Sectio deesset, iam imposuisse videatur. Ista, quae in fine libri deest, Sectio, sine ipsius Systematis damno abesse etiam potest, destinata solum descriptioni illustriorum machinarum, secundum principia huius Systematis explicandarum.

Non vero quae Leibnitio, atque lectoribus, in edendis eius opusculis, debemus, exsoluisse puto, solo meliorum scriptorum selectu. Ut bene, correcte, et cito legerentur curandum quoque erat; idque non solum supra memorato instituto binas edendi collectiones, magis vero meliusque, quam ego quidem hic dicere possim, obtinebitur Illustris Kaestneri generoso promisso, illam Leibnitianorum opusculorum collectionem, quae solis Mathematicis

200 NOV. ACT. ER. MENS. APRIL. A. MDCCLXII.

ticis disciplinis dicata est, et ordinandi, et edendi, et notis, quae artis progressum et incrementa contineant, illustrandi. Collectionis vero Philosophicorum Schediasmatum priorem Tomum versus anni proxime sequentis finem absolutum iri et spero, et confido, isque publico litterario documento erit, nec spectatissimum librarium sumtibus, nec typographum arti suae pepercisse, quo Leibnitiano nomine digna sit operis impressio.

Fiet illa Hannoverae, et forma quidem quarta, me, quantum in me est, curante, ne quid illi desit perfectio- nis, quod in viribus meis positum sit illi dare. Han- noverae d. 6. Apr. 1762.

R. E. Raspe,
Bibliothecae regiae ab Epistolis,

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Maii Anno MDCCLXII.

*A VIEW OF THE SILVER COIN AND COI-
nage of England, from the Norman Conquest
to the present Time, etc.*

i. e.

*CONSPECTUS NUMMORUM ARGENTEORUM
Angliæ, eorumque signationis, inde ab occupatione regni
Normannica, ad præsens usque tempus: habita ra-
tione typi, inscriptionis, specierum, raritatis, pon-
deris, pretii interni atque externi.*

Londini 1762. pl. 14. cum tabb. aen. 17. in fol.

Quo certius inter omnes constat, magnam rei numma-
riæ in omni historia utilitatem, gravissimum momen-
tum esse; cum multa neque obscura declarari, neque dubia
et involuta suis liberari difficultatibus, et explicari satis com-
mode possint, nisi adhibitum nummorum lumen quæ vide-
bantur in tenebris latere in lucem proferat, eorumque ope,
quæcumque certam historicæ veritatis cognitionem impedi-
verant, e medio tollantur: hoc pluris faciendæ doctorem viro-
rum opera est, si qui huic, profecto non levissimo, negotio,
suos impendere labores, quæque spectare ad materiam
istam videbantur accuratius tractare voluerint. Quas igitur
non laudes merebitur Anglicani Anonymi auctoris insti-
tutum, qui in eo, quem indicavimus, libello, hoc unice
egit, ut, qui in patria sua terra, ab occupatione inde Nor-
man-

mannica, ad praesens usque tempus cusi nummi essent, hoc curio: rime collectos, ita diligenter pertractaret, ut eorum, quae scitu digna ulla ratione viderentur, nihil omnino relinqueret desiderandum? quod non rerum in patria sua gestarum memoriae attulisse lumen erit censendus? Scilicet eum hoc libro rerum ordinem sequitur, ut exorsus a Guilielmo illo Conquestore, omnium deinceps regum Angliae Anglicos nummos percenset enumerando, eorumque primum typum, sive impressum, deinde titulum, seu inscriptionem, additis etiam figuris aeneis, accurate describat; tum species, porro raritatem, pondus, pretium internunt, atque valorem singulorum memoret; quaeque hisce quasi capitibus subiici commode non possent, ea subiectis margini paginarum notis uberius exponat. Nos, quae prae reliquis notatu digna, et ab excerpenti ratione non abhorrere videntur, breviter huc repetemus.

(Pag. 1.) Notabile est, effigies Angliae regum per 700. annorum seriem reperiri in nummis eorum, ex argento puro conflatis omnibus; id quod peculiare est huic uni Nationi. Non autem sunt certae aliquae notae, quibus nummi a Guilielmo Conquestore cusi possint discerni ab iis, quos Ruffus, filius eius, curavit excudendos. (Pag. 2.) Illius circa regis caput, variis cum insignibus repraesentati, scripta leguntur verba: *Pilemus Rex A, An, Angl, Anglo, vel Anglor*; item *Pilem, Pillem, Pillemu, Pilelm, vel Pillelm*, P littera more Anglosaxonum posita pro W; quin interdum plano omissa, ut sit *Illemu*. In parte averfa inscripta leguntur nomina monetarii, et urbis in qua cusi sunt nummi, qui itidem mos, paucis aliarum gentium regibus receptus, ab Haroldo, Eduardo Confessore, Canutis, et Ethelredo, antecessoribus regni Guilielmi, observatus, ac deinde per tria secula continuatus fuit. (Pag. 4.) Hi reges non proce-
derunt nisi denarium (penny), nec qui restant nummi admodum frequente reperiantur. Pondus librae, quod, iam antea Saxoibus usitatum, in Anglia tum temporis obtinuit, erat libra quam vocant *turrita*, s. *monetarii*, (the Te-
wer

wer or Moneyer's Pound,) continens, uti apud Romanos, duodecim uncias; harum autem singulae pondus viginti denariorum (20. pennyweight): quae erat particio introducta primum in Gallofranciam a Carolo M. indeque, ut existimant, translata in Angliam a Guilielmo Conquestore, in qua sola terra etiam nunc obtinet, ita ut nummi ipsius valor cum ponderis quantitate accurate congruat. Ab hac diversa est *libra pharmacopoeae*, s. *Trecensis* (Troy Pound,) quam vocant, cuius illa 15. decimas sextas, seu 11. uncias 5. denarios continet: itaque tum temporis denarius ponderabat 2 1/2. grana librae Trecensis. Pretium horum denariorum internum erat eiusmodi, ut libra, seu 12. unciae, constaret undecim uncis et duobus denariis argenti puri, et admixti cupri pondere 18. denariorum: quales pretii monetae *normae veteris* (old Standard), primis quidem temporibus dicta fuit; qua etiam nituntur omnes Auctoris hoc in libro computationes. Librae autem valor cum eiusdem pondere exacte congruit.

(Pag. 5.) Eandem, quam regum antecedentium, difficultatem habent nummi Henrici I. et II. certis criteriis discernendi; imo ne constat quidem, an nummos unquam ille secundus cuderit. Typi summa varietas est; inscriptio autem partim nomen regis, partim, ut in superioribus, monetarii et urbis indicat. Summa iam raritas est horum nummorum, (pag. 6.) quorum, caeteram, pondus, pretium et valor, a superioribus nihil differt; cum in Gallia pondus librae 12. unciarum, a Carolo M. introductum, intra annos 1075. et 1093. plane abrogaretur, pondere 8. unciarum, marca dicto, in illius locum assumpto: quae eadem res, circa idem tempus, in Germania legitur evenisse. Attamen in Anglia quoque eadem fuit recepta marca, et cum pristina libra pari modo usurpata.

Stephani nummorum neque typus, neque inscriptio, unius generis sunt, (pag. 7.) raritas summa; pondus, pretium, et valor, eadem cum superioribus. Idem se e dictum valet de nummis Henrici II. Caeterum vero notandum, C c a tritum

tritam Anglis vocem *Sterling*, hoc rege regnante primum tabulis publicis reperiri insertam: cuius etiam nunc obtinentis ponderis internum pretium minime omnium apud Anglos sua pristina bonitate est deminutum.

Richardi I. nummi, duplex scilicet denarii species, nuper modo in *Leeds*, urbe Comitatus Eboracensis, fuere detecti, quod omnibus rei nummariae studiosis gratissimum accidit. Inscriptio nomen indicat, typus non unus est; raras omnium maxima; caetera ut in superioribus. (Pag. 9.) Iohannis quamquam multae in Anglia monetae existerunt, nulli tamen inde nummi superant: igitur hunc hiatus Iibernicis eius nummis Auctor explevit: eorum typus et inscriptio varia; pondus, pretium, et valor, ab Anglicanis non sunt diversa.

Henrici III. duplex denarii species est, signationis scilicet primae, seu crucis brevis, ante eius aetatis annum trigésimum secundum; et secundae, seu crucis longae, post hunc annum factae. Ex hac crucis distinctione obiter in notis Auctor nummum quendam, Coloniae ab Othone Imperatore Romanor. proculsum, cum, a Tilem. Eriksenio, tertio huius nominis Imperatori tribuatur, quarto vindicat, quippe cruce brevi insignem. Erat enim Otho IV. Henrico III. proxima affinitate coniunctus, vehementerque favebat Gervasio illi Tilberensi. (Pag. 10. et 11.) Pondere, pretio, atque valore, iisdem manentibus; typus contra et inscriptio variant.

Atque hic adnotatur ab Auctore, nummorum Angliae argenteorum collectionem commodissime in quatuor quasi classe distribui: quarum prima comprehendens nummos Guilielmi Conquestoris et sequentium regum ad Henricum III. typis et inscriptionibus admodum variet; altera Eduardi I. et successorum ad annum duodevigesimum Henrici VII. aequalem, atque illa similitudinem servet. Tertia porro post illum Henrici annum incipiens, cum nummis malleatis desinit, ipsis in ea nummis non facierum amplius effigiem plenam, sed dimidiatam sistentibus: quarta denique

que classis ab illo inde tempore ad praesens usque continuatur.

Iterum non est certum aliquod criterium, quo nummi Eduardi I. et II. possint a se invicem discerni: nisi quod nummi quorum inscriptio est *Edw*, Eduardo patri, quorum autem *Edwa*, *Edwar*, vel *Edward*, filio attribuuntur. Ceterum typis diversis, reliqua ut in superioribus obtinuerunt, ad annum Eduardici regni vigesimum octavum; post quod tempus libra numerans primum coepit differre a libra ponderante, seu, valor monetae auctus est, ut vulgo dicitur; quamquam revera non censendus est augeri, sed minui. Libra scilicet ponderans crevit una octogesima, numerans autem tantundem decrevit, s. $1\frac{1}{8}$. p. c.

(Pag. 15.) Eduardus III. Angliae regum primus est, qui sic dictum grossum curaverit procedendum. Qua data occasione Auctor submonet, primum omnino huncce nummum culum fuisse Turonis, anno 1226; proximum ab illo esse Bohemicum, anni 1290. porro Saxonicum et Misnicum, anni 1307. qui omnes continuerint 12. denarios (*Pfennige*), cum Eduardi grossus, cum valeret unam modo tertiam nummi *Schilling*, interno pretio reliquis omnibus praestaret, et adhuc praestet. Huius regnantis anno decimo octavo libra ponderans crevit una fere decima, numerans decrevit $9\frac{1}{2}$. p. c. anno vigesimo libra ponderans iterum crevit $11\frac{1}{2}$. numerans decrevit $1\frac{1}{2}$. p. c. (Pag. 16) anno demum vigesimo septimo libra ponderans accrevit $\frac{1}{4}$. numerans decrevit $11\frac{1}{2}$. p. c.

(Pag. 17.) Quos nummos Henricus IV. ante annum decimum tertium, quosque Henricus VI. ante quadragesimum nonum procudit, hi auctoribus suis assignari certe possunt: sed qui ante vel post dictos annos culi prodierunt, ob criteriorum defectum cum Henrici V. moneta confunduntur. (Pag. 18.) Statuente Henrico IV. libra ponderans rursus accrevit una quinta; numerans eadem decrevit proportione, seu 20. p. c. (Pag. 19.) Rursus, regnantis Eduardi IV. anno quarto illa crevit una parte quarta, haec decrevit 25. p. c.

(pag. 20.) quae eadem proportio sub Richardo III. fuit servata. (pag. 21.) item sub Henrico VII. (pag. 22.) et ad Henrici VIII. annum duodevigesimum. (Pag. 23.) Post hunc annum omissa libra sic dicta turrata, quae sola adhuc in usu fuerat, recepta fuit libra Trecentis, excedens illam, pondere, una decima sexta; quae etiam libra cepit incrementum unius octavae. (P. 24.) Qui idem Henricus anno regni sui trigésimo quarto primum eudit nummum vocatum *testoon*, quod nomen accepit a capitibus principum Italiae, vel Ludovici XII. Gallofranciae regis, primorum eius auctorum, quibus erat insignis. (P. 25.) Hoc etiam tempore libra *Sterling* primum pretio suo interno est deminuta, ita ut iam non caperet nisi decem uncias argenti, et duas uncias admixti cupri. Quae deminutio anno eiusdem regis trigésimo sexto ad cuiusvis metalli adeo dimidium abiit; quin trigésimo septimo libra non fuit nisi quatuor unciarum argenti, et octo cupri.

(P. 27.) Eduardi VI. anno quinto librae Trecentis valor quinquies superabat valorem anno trigésimo sexto Henrici VIII. obtinentem, adeoque libra *Sterling* a $\frac{3}{4}$. est redacta ad $\frac{1}{2}$. librae ponderantis. Verum eodem adhuc anno valor rediit ad unam quartam prioris. (P. 28.) Tum etiam internum nummorum auctum pretium est, ita ut undecim uncias uniusque denario argenti admiscerentur undeviginti denarii. Idem rex, imitatus aliorum principum exempla, primum procudit coronatos sic dictos argenteos, aureis pretio aequales.

(P. 32.) Anno regnantis Elisabethae secundo pristinum illud normae veteris pretium nummis redditum est, ita ut continerent 17. uncias 2. denarios argenti puri, 18. denariis admixtis. Vera autem librae *Sterling*, tempore occupationis Normannicae usitatae, et praesentis proportio, accurate exprimitur per rationem: 93. ad 32. (P. 34.) Quae eadem perseveravit regnante Iacobo I.

(P. 35. sqq.) Carolus I. et varios nummos in variis urbibus, ut Londini, Eboraci, Aberiswithi, Oxoniae, Caestriae,

striae, Exoniae, Vigorniae; et primus, quin solus, nummos proculit obsidionales, in memoriam Nevarcae, Pontisfracti, Carleoli, Scarburgi, et Colcestriae expugnataram. (P. 43.) Ceterum, pretium quod spectat, atque valorem, manserunt illa eadem, quae erant annis ultimis Elisabethae.

(P. 44.) Quod etiam valet dictum de intervallo illo temporis, quo reipublicae formam Britanniae regnum induerat, Olivarius Cromwellus, Protector, quos nummos proculit, ii et forma praestantes, et capite Olivarii laureato notabiles sunt; quo nemo ante hunc fuerat usus. Caetera ut in prioribus obtinuerunt. Imo, ad praesens usque tempus, idem in nummis Anglicis obtinuit pondus, valor, atque pretium internum, quae fuerant post annum quadragesimum tertium Elisabethae. Est autem pondus eiusmodi, ut libra *Sterling* sit = $\frac{10}{17}$ librae Trec. seu, quod idem est, capiat 30. uncias, 17. denarios, 10 $\frac{1}{2}$. grana Trec. Reliqua duo suo loco notata sunt.

(P. 50.) Ultimo loco Auctor quaedam subnectit de optima ratione sublevandae inopiae argenti, quae hoc tempore in Anglia praesertim sentiatur: quam in eo ponit, ut aurum minore quantitate argenti permutetur; quamquam vel sic non nisi ex parte istud tolli incommodum possit: neque tamen dubitat, quin Legislatorum sapientia non minus hoc, atque aliis temporibus, se apparitura, quo confirmetur honorifica illa gravissimi iudicis sententia: paucas, quin nullam fortasse reperiri gentem, quae melius rem istam calleat Anglicana. Adiectae sunt quaedam tabulae, a materia tractata non alienae.

Sunt haec pauca quidem, quae nobis huc afferenda maxime visa sunt: at quae sufficiant tamen ad existimandum, quantum sit pretium statuendum isti libello, quem cuius rei nummariae Anglicanae perviscendae cupidior non possumus non de meliore nota commendare.

IOSEPHI ANTONII BRUNI, ALEXANDRINI, IN
regio Taurinensi Athenaeo Civium Institutionum Pro-
fessoris, Dissertationes in Ius Civile, ad Augustissi-
mum et Invicissimum Carolum Emmanue-
lem, Regem.

Augustae Taurinorum, ex Typographia regia 1759,

Alph. 3. in 4.

Ut adolescentum suorum, qui iuris civilis institutiones
singulis annis excipiunt, votis Consultissimus Auctor
annueret, quasdam in Ius Civile Dissertationes in lucem
edere constituit; quod et publicum Antecessoris munus, et
iuvenum iuris studia auspantium commoda postulare ipsi vi-
debantur. Vix enim a Pontificii ad civilis iuris institutiones
gradendas revocatus, animadvertit scilicet, adolescentes opti-
mos, nova, ipsisque inaudita *Legum Decemvirialium, Senatus-
consultorum, Plebiscitorum, Manumissionum, Emancipationum*,
aliaque huiusmodi vocabula accipientes, haerere; quum-
que ipsum ad Romanam historiam, illustrandam, institutio-
num causa, identidem provocare intelligerent, frequentes
illum conveniebant, rogabantque, ut, quum in quotidianis
scriptis propter temporis angustias sese omnia non habe-
rentur, ipsis librum aliquem indicaret, ex quo studia iuris
ineuntes lucem repeterent, ad rite *paragaphos* intelligen-
dos, explicandosque. Ambigebat quidem, nec satis nove-
rat, quid responderet. Quid enim diffusos perinde, ac dif-
ficiles *Vinnii* Commentarios ipsis proponeret? qui eruditio
etiam viris, in iurisprudentiae studiis exercitatis, negotium
saepe facessunt. Veniebant quidem in mentem eruditissimi
Heinrichi Romani Antiquitates, aut elegantissimae *Jani Vin-
centii Gravinae* lucubrationes, *de orig. et progress. Iur. Civil.*
sed videbantur Auctori nostro quoque illi viri doctissimi non
nulla quidem uberius, quam necesse esset, explicasse, aliis
vero, quae nec iniucunda, neque adeo inutilia futura essent,
aut attingisse leviter, aut omnino praetermississe. Quid autem
proponeret auditoribus suis *Cellarii*, aut *Cantelii*, aut etiam
Nieuw.

Nisusportii, aliorumque virorum doctorum de *Romanis Antiquitatibus* libros, quorum plerique, praeterquam quod breviores sunt, ita etiam de illis Antiquitatibus scripserunt, ut potius ad veterum Romanorum Scriptorum opera intelligenda conducant, quam ad iurisprudentiae tractationem. Commodissimi enim illi sunt quidem adolescentibus eloquentiae studia persequentibus, et iuris etiam civilis tiro-ibus non inutiles; sed his tamen non sufficiunt. (Videtur ignorasse Brunus, V. Cl. doctissimor. in Germania virorum, super Iuris historia et antiquit. libros egregios, inter quos unus *Bachius* explere sitim discipulorum Taurinensium poterat.)

Haec, atque alia huiusmodi, in causa fuerunt, cur ad conscribendas dissertationes suas animum appelleret Auctor. Porro dedit omnino operam ut facilis esset, et plana tractatio; tum, ut res quaeque, in immensa praesearum Legum farragine dispersae, suo loco consisterent. Veretur tamen, ne malam apud plerosque inerat gratiam, quod initio pro rudibus adhuc adolescentibus, iuris studia auspicantibus, hasce dissertationes in lucem edidisse dixerit; attamen academicorum et forensium Iurisconsultorum officia describere, atque explanare praeterea publici iuris, seu belli pacisque capita plura non dubitaverit; quarum rerum difficiles profecto disputationes his potius sint exhibendae, qui diutius in auditoriis versati, tum literarium stadium emens felicitate fuerint. Sed neutrum reprehensione dignum videtur. Nam praeterquam quod ad difficultatem diluendam dicere sufficit, maiorem dissertationum numerum tironum gratia fuisse conscriptum, ut cuique legenti compertissimum fiet, tum adolescentes studia persequentes, quae ipsis in tirocinio constitutis non satis convenire videntur, esse suo tempore commode percepturos: considerandum est, duplex auditorum Auctoris nostri esse genus, primum eorum, qui, post transactum in Academia quinquennale spatium, laureae honores referre contendunt; illorum alterum, qui institutionibus quidem per annum curriculum, sed eodem simul

tempore dant operam caussis agendis, quum caudicorum, seu procuratorum munere fungi contenti sint, quorum in nonnullis communia sunt cum Iuriconsultis officia; aequifimum igitur erat, ut, quemadmodum prioribus, exhibita praecipue sincera interpretandarum Legum ratione, satis abundeque prospexerat, ita posterioribus quoque consuleret, ut rectam statim tractandarum caussarum methodum discerent, re fere universa ad regii iuris formam exacta. De publico autem iure sermonem habere constituit, sive ut integer, numerisque omnibus absolutus prodiret Romanarum Legum tractatus, militaribus scilicet, *ut constat ex tit. 15. 16. 17. 18. ff. lib. 49. ff.* et civilibus Legibus constans; sive ut Iustiniano suo morem gereret, qui vel in Institutionibus ipsis etiam de militibus quaedam in medium adduxit *Tit. 9. 1. 2. tot. tit. 11. princ. tit. 12. tit. 13. lib. 2. Instit.*, ut aliam, longeque diversam publici privatiue, tum militaris et paganici iuris disciplinam esse, studiosis adolescentibus insinuaret.

Est autem elegantissimarum Dissertationum ordo et ratio haec:

Prima est de origine et progressu Iuris civilis. Hac in re tradenda usus est oratione valde contracta, quae vix voluminis eius sex paginas occupat, ut quorundam fortasse opinionem averteret, qui dissertationis inscriptione, quae eadem est ac Graviniani operis titulus, inducti existimarent, illum Graviniae Commentarios excerpisse. Paucis igitur adolescentes ex dissertatione eius assequuntur civilis universi iuris originem atque progressum.

Secunda, de Comitibus Romanorum Diss. aequae brevis est, in qua agitur de triplici Comitiorum genere. De Comitibus sermonem habere opportunum duxit, quatenus in solemnibus hisce Romani populi conventibus negotia quaeque, publica atque privata pleraque, expediebantur.

Tertia Romanorum omnium Magistratum, maiorum scilicet, atque minorum, urbanorum et provincialium, ordinariorum et extraordinariorum, officia potestatemque describit.

Quarta

Quarta Iurisconsultorum Romanorum nomina exhibet, eorum vitam moresque exprimit, cuius sectae fuerint aperti atque ex hac quisque intelliget, unde profectae sint tot Antinomiae, quibus referti sunt codices Pandectarum.

Quinta Academicorum et forensium Iurisconsultorum officia describit: illorum in legibus interpretandis, horum in tractandis orandisque causis, potissimum constituta.

Sexta ab obiectis iniuriis Romanarum Legum codices vindicat, tum qui, qualesque fuerint, Iustinianus, Tribonianus, eiusque Socii Pandectarum compilatores, docet.

Septima circa Romanarum Legum praestantiam tota versatur, naevos diluit, quos nonnulli, ultra fas acuti et scrupulosi homines, in Romanis Legibus deegunt, et versus finem vitia illa tum intrinseca, tum extrinseca, quae Clariss. Ludovicus Muraterius Romanis legibus affinxit, diluere curat.

Octava refert Regiarum et Decemviralium Legum Fragmenta, adiciturque Legum huiusmodi brevis quidem, sed perspicua et accurata paraphrasis; ostenditque, facta collatione Legum XII. Tabularum, cum iure regio, quo utimur, sinceræ iurisprudentiæ cultoribus non modo utilem, sed necessariam omnino esse antiqui iuris notitiam.

Nona reliquas complectitur Romanorum Magistratum Leges, ad universum ius sacrum, et profanum, publicum et privatum, pertinentes.

Desima denique dissertatio est de Militaribus Legibus, et perbreve tradit iuris publici specimen. Quinque capitibus ad trutinam revocatis absolvitur postrema haec dissertatio. Agitur nimirum 1.) de bello in genere, tum de bello iusto vel iniusto. 2.) De ratione, qua Romani-bellum, ut pium iustumque haberetur, indicebant. 3.) De personis iubentibus, aut bellum gerentibus, deque eorum officiis, privilegiis, missionibus, delictis, et militum iudiciis. 4.) Quae in bello adversus hostes liceant, vel non, deque personis et rebus bello captis. 5.) Quando, et quomodo Romani im-

peratoribus triumphos decernerent, quaeve militibus praemia tribuerent.

Sunt haec decem dissertationes Bruni nostri Consultissimi, quarum summa tantum capita indicavimus, ne in hoc per brevi conspectu totas ipsas compilaremus. Opinamur omnino hoc opus utilissimum, magno adiumento fore iurium cultoribus, ad Romanam iurisprudentiam comparandam, quippe quae sine historiae, praeclarumque Legum cognitione, acquiri vix ac ne vix quidem potest. Dicavit hoc opus suum Vir Cl. Augustissimo et vere invicti Regi Sardiniae, Carolo Emanuele, litterarum praesidio, cuius in homines doctos benignitatem atque clementiam merito extulit. Addidit etiam Indicem, scite factum, et qui lecturis commo- datus futurus est, ipsi libro autem magnae commendationi; propterea quod tales commentarii a paucis admodum a capite ad calcem leguntur.

B. S. ALBINI DE SCELETO HUMANO LIBER.

Lugduni Batavor. apud I. et H. Verbeek, Bibliop. 1762.
2. Alph. plag. 16. in 4to.

Humani corporis historiam diligentius pleniusque per- scriptam, tum speculationi indulgentium philosopho- rum commodis servire, tum vero praecipue medentibus prorsus necessariam esse, nemo facile dubitaverit. Perfun- ctorie enim negligenterque compositae descriptiones par- tium humani corporis non possunt non parere frequentissi- mos errores; atque ex his deinceps oriuntur illa Medico- rum experimenta per mortes. A quibus quo maius singu- lis fere hominibus instat a tot Medicorum millibus pericu- lum, hoc etiam maiores gratiae debentur et caeteris omni- bus accuratioribus Anatomiae Magistris, et, qui eorum fa- cile princeps existimandus est, Celeberrimo *B. S. Albino*, pro summa, qua humani corporis interiores recessus per- scrutati sunt, diligentia, atque accuratissima solertia. Quis enim est tam parum curiosus historiae humani corporis, qui
Illu-

Illustri huius Viri opera ignoret; aut quis est, qui humanorum ossium et sceleti imagines a Summo Viro expositas non admiretur? Quibus cum non nisi nudus brevisque index adiectus sit, factum est, ut ex omnibus illis, ad quae adhibita in iis et ab Auctore, et ab artifice, summa diligentia est, pauciora cognoscerentur. Itaque visum est peritissimo Viro, pleniorum sceleti, rationisque atque usus partium eius, historiam tradere, in eaque loca notare et designare, ubi quaeque in tabulis expressa essent; hac quidem spe non vana fore, ut discendi cupidi, hac historia tabulisque illis ducibus, sceletum quem usum habeat, partesque eius, non sine fructu sint consideraturi. Quam quidem spem eos certe nunquam frustraturam esse plane confidimus. Intelligi autem facile potest, et tabulis illis, et hac descriptione simul opus esse, neque alterius operis sine altero usum sufficere posse, si quis perpulcras curatiusque traditas descriptiones ossium plenius percipere velit. Sed non modo illud, verum etiam hoc intelligitur, ex isto, quod prae manibus habemus, opere, excerpti nil quicquam posse, tum propterea, quod illud de rebus ante plures annos ab Auctore et in illis tabulis, et in singulari libro de ossibus corporis humani 1726. edito, iam propositis, satis igitur iam cognitis, explicationes uberiores in se continet, et ad ipsas quoque Annotationes Academicas Cel. Auctoris lectorem saepissime remittit; cum maxime vero, quoniam nobis, si ut e Nilo canis lambit currens, librum hunc cursim pererraremus, metuendum esset, ne Gravissimus Auctor, iure suo, nos, superficialia tali cognitione contentos, in numero eorum haberet, quibus hanc operam suam non dicaverit. Laude augere eum nolumus, qui de summa sua securus, nostris non eget, nisi forte ut intelligat, nos insignia eius in rempublicam medicam merito venerari, atque id semper facturos esse.

USUS OPII SALUBRIS ET NOXIUS IN MORBORUM medela, solidis et certis principiis superstructus a
Dd 3 *BAL-*

NOVA ACTA ERUDITORUM

BALTHASARE LUDOVICO TRALLES, Medico Vratislaviensi, atque Academ. Caesareae Nat. Cur. Adjuncto. Sectio quarta et ultima.

Vratislaviae 1762. sumptibus Io. Ern. Meyeri, 1. Alph. 11. plag. in 4to.

Quarta haec, quae eadem ultima totius laudatissimi operis est, Sectio, prioribus per omnia similis, tractat *Cap. I. de phthisi pulmonali et hydropse.* Et phthisis quidem illius plura genera sunt. Vulgatissimum, et apud antiquos medicos celebratissimum est id, quod catarrhi soboles putatur. In quo opium tempestive datum praestat plurimum boni, dum tussi medetur, placidoque somno reficit corpus. Sed tamen, si morbus is febrem comitem habet, opium aut plane non, aut nonnisi summa cura adhibendum est. Illud phthisis genus, quod pulmonum varia tubercula, cruda illa adhuc et frigida, movet, usum opii non postulat; ac ne tum quidem, cum illa ulcerosa reddita pulmones atterunt atque depascunt. Neque ad mitiganda symptomata satis tuto adhibetur, quamvis a medicis non paucis usus eius celebretur. Febrem enim auget. Tussim vero sedat quidem, simul tamen facit quo minus noxia materia reiiciatur. Ergo morbo iamiam adulto plurimum nocet, dum spiritum elidit. Sudores vero hectici neque ab opio, ipso quippe sudores movente, cohiberi possunt; neque, si possent, prudenter cohiberentur. At ventris nimius fluxus opio utique minui debet. Hydropis curatio, si, dato opio, aliquando bene ac prospere cedere visa fuerit, id in fortuitis habendum est, neque facile ad imitandum proponi potest. *Cap. II. de usu opii adversus mentis morbos, melancholiam et maniam,* praecipit Clarissimus Auctor, fateturque, vix unquam eo se processisse, ut opium melancholicis utile iudicaret. Neque si maniacorum vigiliae perpetuae opem medici poscunt, remedio illi, nisi perparum favet; idque tantum ei maniae generi accommodatum esse putat, quod puerperas perterrefactas, aut ira agitatas, interdum mire perturbat. *Cap. III. mulierum men-*

menstruatarum et gravidarum morbi considerantur, et, ubi opium locum habere possit, docetur. Adversus id autem vitium mensium, quando hi non nisi parce, simul tamen difficilius, et sub gravibus doloribus prorumpunt, opium, tanquam dolorum spasmodicorumque remedium, ut plurimum prodest. Symptomatibus vero gravidarum, non nisi perquam raro, recte obicitur. Hoc quidem fit si nausea et vomitio a solo vitio motuum pendet, et vere hysterica putanda est. Pariter quoque in alvi fluxibus mature ad Opiata descendendum, si modo ante facta ea sint, quae fieri oportebat. Idemque agendum est si continua tussis gravidam exercoat. At ubi femina in discrimen abortus venit, videndum est an sanguis ex laxato uteri orificio prorumpat, nec ne. Si prorumpit, opium vix unquam proficuum esse potest; quod, quippe solis doloribus et spasmodicis consopendis aptum, sanguinis fluxiones directe non sistit, sed potius auget. *Cap. IV. morbi parturientium et puerperarum* attinguntur, doceturque, et dolores ad partum spurios, dato opio, remittere, et veros augeri, et eos, qui post partum molesti sunt, minui, dummodo remedium tam efficax a prudente medico tempestive adhibeatur. Id vero mirum nonnullis videatur, opio lochiorum fluxum et suppressum revocari, et iusto liberalius profluentem cohiberi posse. Sed qui veras et proximas morborum causas, et remediorum proprias vires bene habuerit perspectas, mirari desinet. Alvi fluxus, puerperis saepenumero exitialis, prudenter exhibitio opio, sat secure sistitur. *Cap. V. infantum morbos* peritissimus Auctor exponit, docetque, bene monuisse medicorum coryphaeos, opium infantibus non nisi suspensa manu dari oportere; locum tamen habere, si vomitus remediis aliis, ad methodi leges adhibitis, cedere nolit; infantum vero diarrhoeae hoc pharmaco mederi non licere, nisi ea ad numerum urgentium symptomatum referri iure possit; neque in doloribus, qui infantum intestina torquent, nisi omnibus bene prospectis ac provisus, ad tale remedium, quod noxiam materiem causamque morbi veluti incarcerat, esse descendendum; den-

titiendi.

titientibusque gingivis aliquando quidem salutare esse, sed tunc tantum, cum febris abest, cum aliis remediis nihil profecerimus etc. convulsionibus non nisi iis accommodatum esse, quae ab inanitione, nutricis terrore, dentitientium gingivarum dolore, similibusque moveantur; tussim denique eam tantum, quae summam motuum violentiam coniunctam habeat, pharmaco hoc paululum subinde esse mitigandam. *Cap. VI. morbi senum* comprehensi sunt. Quibus quidem non, nisi perquam raro, prodesse opium solet. Interdum tamen et vehementior tussis, et molestissima renum et vesicae urinariae vitia, medicinam hanc postulant. *Cap. VII.* exponitur de usu opii topico, quem propemodum nullum esse eruditissimus *Trallefius* iudicat, si nimirum de dolore in ipsis partibus singularibus conspiciendo sermo sit. *Cap. VIII.* inscriptum est: *Opium venenorum antidotum, et opio veneno paranda medela.* Opium autem antidotum esse potest, eo quod et vires vitae sopit, et venena sanguini iam commista specie sudoris e corpore expellit. Opii vero ipsius antidota sunt acida quaecunque, vel intus assumta, vel externe adhibita. Pauca haec ex opere non minus utili, quam laborioso, excerpta sufficiunt. Peritissimo ceterum Auctori, et de actis laboribus gratulamur, et nos Actaque nostra vehementer etiam atque etiam commendamus.

IO. BAPTISTAE MORGAGNI, P. P. P. P. DE SEDIBUS et causis morborum, per Anatomien indagatis, Libri Quinque. Dissectiones et Animadversiones, nunc primum editas, complectuntur propemodum innumeras, Medicis, Chirurgis, Anatomicis profuturas. Multiplex praefixus est index rerum et nominum accuratissimus.

Venetis 1762. ex typographia Remondiniana. Tomus primus libros duos priores: alter reliquos tres continet: 13. Alphab. in fol.

Si, quod omnes fatentur, librorum praecipua commendatio ab eorum, qui conscripserunt, eruditione, peritia, diligentia, fide, integritateque proficiscitur, nihil sane est, quam ob rem librum hunc Illustris et supra omnem laudem positi *Morgagni* laudando spatium occupemus. Quapropter omni laudis praesamine supersedentes, in id incumbemus, ut tantum, quantum chartarum nostrarum angustia admittet, de hoc, in omne aevum duraturo opere illi Viri, persusorie dicamus. Ac primo quidem scire convenit, huius operis conscribendi edendique occasionem Auctori merittissimo dedisse celebre, quod a nemine Medicorum ignoratur, *Sepulcretum anatomicum*, a *Boneto* collectum, *Mangeti* vero cura et studio, parte minimum tertia, auctius evulgatum. Id enim cum Vir celeberrimus, adhucdum juvenis, diligentius pervolveret, inspiceretque, non pauca persusorie descripta negligentique collecta deprehendit, indices vero tam ipso operi prorsus necessarios desideravit. Ob has in praefatione plenius dictas causas, Auctor inde iam ab annis iuventutis in animo habuit, et cetera in sepulcreto desiderata, et indices necessarios supplere. Quod ipsum propositum olim iam cum inclyta illa, quam nunc Instituti Scientiarum nomine vocant, Academia communicavit. Id tamen postea ita mutavit, ut opus peculiare conscribere institueret, in quo observationes illas, quas animadvertisset sive ex veteribus, sive ex recentioribus, in Sepulcreto exhiberi potuisse, nec tamen exhibitas esse, illasque insuper, quae ab altera eius editione prodierint, suis sub capitibus indicaret, quaecunque scilicet inter scribendum succurrerent; ac praeterea etiam plurima peccata in eo admissa notaret, maximumque et Sepulcreti lectoribus, et futuris editoribus, adferret adamentum, suoque exemplo ostenderet, qua ratione existimaret Sepulcretum auctius simulque utilius aliquando reddi posse. Quamquam enim ad ipsos illos Sepulcreto optabiles indices, tantum longi gravisque laboris otium venerabili seni defuit: operi tamen suo praefixit tam multiplicem, accuratum, plenumque, ut veri exempli loco esse possit, in quod intueantur, qui Sepulcre-

pulcretum indicibus ornare velint. Quod ut tandem aliquando fiat, emendatiorque Sepulcreti ipsius editio prodeat, vehementer optamus. Sed non tantummodo ex aliorum scriptis collectas observationes, ad locupletandum Sepulcretum utiles idoneasque, eximius Cl. *Morgagni* liber in se continet, verum praecipua eius potiorque pars descriptas exhibet dissectiones mortuorum, vel a *Valsalva*, Praeceptore *Morgagni*, vel ab ipso hoc laudatissimo Anatomes Professore, vel denique ab eius amicis administratas. Et his quidem aliorum observata, aliaque scitu utilissima iucundissimaque subiuncta sunt. Omnia autem, ut fere alias solitus est vir omnino doctus, per epistolas scripsit, eo dispositas ordine, quem *Bonetus* tenuit, secutus *Alexandrum Trallianum*, qui cum caeteri Auctores morbos perturbate admodum collocassent, hos a capite ad calcem disposuit. Has praeterea digessit in libros quinque, quibus, cuiusque suam, praemisit epistolas dedicatorias, datas illas ad celeberrimos viros, scientiarum Academiae illustribus adscriptos Socios, quibus grati animi sentia publica significatione patefaceret, quod ab Academiae illis inter Socios olim cooptatus esset. In earum prima, ad *Christoph. Jac. Trew* data, Cl. Auctor eos refellit, qui cadaverum sectionibus, quas empirici aeque ac dogmatici, ad morborum causas detegendas esse adeo utiles censent, non magnopere fidendum esse pronunciant. Secunda continet quaedam ad historiam Anatomiae practicae pertinentia; data est ad *Guilielm. Bromfield*, Chirurgum Londinensem. Tertia aeque ac prior ad Anatomiae practicae obrectatores iniquos spectat, scripta ad *Illustrem Senacum*, Galliarum R. Archiatrum. In quarta, *Illustri* quondam *Schreibero* dicata, defenditur opinio eorum, qui in observationibus vulgatiorem morborum verius forte quam in iis, quae adeo raro occurrunt, pretium esse putant. Quinta denique ad *Mechelium*, peritissimum Anatomicum Berolinensium, data, defensionem Anatomiae practicae absolvit sic, ut huius ipsius causa artem anatomicam, proprie sic dictam, sana scilicet corpora examinantem, a Regibus rerumque publicarum moderatoribus pro-

protegi ac promoveri ostendat. Atque hae ipsae epistolae dedicatae ita plenae sunt eruditione, ut et ipsarum mentionem faciendam esse censuerimus. De iis autem epistolis, quae opus ipsum constituunt, quid nunc dicamus, fere nescimus. Nam cum omnes ac singulae eadem doctrinae eximiae copia instructae sint, quae alteri praeferenda sit dici non potest; et cum ipsae observationes per epistolas scriptae compendium respiciant, difficile omnino est nonnulla seligere, quae caeteris notatu digniora videantur. Ne tamen opus tam utile tanquam eximium parum inspexisse videamur, aliqua saltem ex eo, quasi obiter et a fugientibus delibata, degustemus propinemusque. Itaque in *epist. I.* animadvertimus, Cl. Auctorem in dubium vocare omnes illas historias, quae lumbricos, aliosque vermes, cimices, et si superis placet scorpiones, intra humana, secundum naturam undique sese habentia, crania proponunt, ab iisdemque bestiolis repetunt capitis dolores. Pariter etiam parum aut nihil Auctor tribuit illis narrationibus, quibus dicitur, ex fuligine aut herbae nicotianae polline aliquid inventum intra cranii cavam fuisse. Cl. Auctor suspicatur, eorum, qui reapse talia vidisse se scribunt, aliis quidem plane alicuius fraude, aliis casu, aliis incuria, plerumque fuisse impositum. Verum, quanquam Summi Viri auctoritas apud nos plurimum valet, atque nos quidem non ii sumus, qui omnibus huius generis narrationibus fidem habendam esse putemus; semper tamen aut fraudem, aut errorem subesse, credere non possumus. Neque omni ratione res ipsa caret. Cum enim vix recondita aliqua pars aut cavitas vivorum animalium sit, in qua non certa fide inventa fuerint varia genera animalculorum; et praeterea historia animalculorum minorum nondum absoluta sit: nulla profecto adest causa, quae nos adducat, ut vivorum intra calvariam animalculorum generationem ad *adversæ* referendam esse iudicemus. *Epist. II.* quae de apoplexia est, aeque ac tertia, confirmat et alia, et eam quoque sententiam, quae est de illo chiasmo nervorum. *Epist. III.* praeterea veterum Medicorum, Hippocra-

pocratis maxime, iudicium, de acri ac cerebrum rodente materia, causa apoplexiae, novis observationibus firmat. Eademque epistola memoriae traditus est status ille epidemicus anni 1729. quo sub Maii initium, Patavii, pene quotidie, magno omnium terrore, ex improvise aut statim, aut certe intra horas non multas, commoriebantur, cum post diuturnas subfrigidas humidisque tempestates, pluviosus enim autumnus, pluviosa hyems, pluviosum hactenus ver fuerat, tunc primum, idque repente, aeris calor rediisset, atque humores in capite sub frigido coelo congestos ita raros reddidisset, ut vasa ab humido aere debilitata laxataque facile rumparentur, sanguinemque effunderent intra cerebri cavitates. Ex hac ipsa apoplexiae specie, epidemica dicenda, intelligitur, quantum iis imminet periculum, qui subitis mutationibus caloris frigorisque sese obiciunt. Posteaquam *Epist. III. et IV.* de apoplexia sanguinea et serosa dictum est; *Epist. V.* dicitur de ea, quae neque a sanguine, neque a sero est. Quae quidem multiplex est. Aut enim pus, aut sanies, partem substantiae cerebri destruit, aut aer vasa encephali distendit, aut cerebri substantia flaccida est et quasi resoluta. *Epist. VI.* caeteros affectus soporosos a similibus causis proficisci docet. *Epist. VII.* in qua de phrenitide, paraphrenitide et delirio sermo est, ostenditur, post hos affectus vasa in meningibus non semper reperiri distenta. *Epist. VIII.* dissectiones maniacorum, melancholicorum, rabie affectorum complectens, docet, maniacorum et hypochondriacorum cerebrum interdum nimis humidum, longe saepius nimis durum, cerebellum contra molle et flaccidum esse; saepe vasa cerebri distenta sanguine, saepius aquam sub meningibus aut in ventriculi collecta; ex hydrophobis autem fuisse, in quibus crassa et in quibus utraque meninx magis minusve inflammata, et turgidis nigro sanguine vasis reperta sit, nec sine parva quadam in uno ad verticem suppuratione; imo in cane rabido non sine ulceribus; cerebrum ipsum aliquando inflammatum, aut eius cortex, et hic quidem leviter, et magis fuscus, aut eius medulla sanguineis punctis conspersa;

ventri-

ventriculi autem in uno aut altero minime humidi apparere; spinalis medulla solito siccior; sed et corpus omne in uno aridum et inflammatum, in altero superficie tenus ab inflammatione violaceum; quin fuisse inter frequentiores observationes annotatam singularem solidarum partium, membranarum praecipue omnium, ariditatem et tensionem; sanguine autem in uno arterias quidem plenas, sed et venam cavam, in altero autem omnem sanguinem in venis fuisse, eumque fero caruisse, etc. Quibus observatis Cl. Auctor adducitur, ut huius morbi principem sedem esse nervos et cerebrum sibi persuadeat. Nec silentio praetereundum est, ex illis hydrophobis ab A. dissectis fuisse quinque, qui aerem non minus quam aquam horrerent. *Epist. IX.* epilepsiae causam aliquando, neque raro, plane nullam, aliquando vero in cerebri duritie, in apostemate, in sui generis abscessu, in vasorum distensione, in aqua aut multa, aut pauca, aut flava, aut limpida, reperiri docet. Eademque propemodum in *Epist. X.* de convulsionum motuumque convulsivorum causis dicuntur. *Epist. XI.* paralysis causae, apoplectici non dissimiles, proponuntur, simulque comprobatur observatio *Willisi*, qui inspectis aliquoties cadaveribus, a longa paralyti et gravissima nervorum resolutione defunctorum, vidit, semper corpus striatum prae aliis cerebri partibus minus firmum, instar amurcae discoloratum, et striis multum oblitteratis. Sed in hac nostra brevitate neque Cl. Auctoris observata tam graphice, ut ipse plerumque solet, describere, neque ea, quae animadversione dignissima nobis videntur, omnia excerpere nos posse, vehementer dolemus. Plurima enim sunt, aut medicis practicis, aut Anatomicis scitu necessaria. Nam Cl. Auctori sermo non siccus est, sed animadversionibus utilissimis veluti succo et sanguine suffertus. Leges etiam, quae miraberis. Cuiusmodi est observatio de iis, qui gonorrhoea virulenta affecti fuerunt. De his enim Cl. Auctor, etsi pauci forte sint Anatomici, inquit, a quibus tot fuerint, quot a se, urethrae viriles dissectae, et diligenter perlustratae; tamen aut rarius, quam vulgo existimant,

stimant, luculentiora in eo canali vitia occurrunt, quae contagiosam luem comitentur, aut nescio, quo casu factum est, cum magrus hominum hac labe infectorum sit numerus, illa ego vitia tam luculenta vix unquam, aut ne vix quidem conspexerim, etc. Sed modum adhibere debemus recensentes librum, cuius sola inscriptio lectores allicere, Auctoris nomen et docta solertia tenere potest.

GEORGII LUDOVICI BOEHMERI, POTENTISS. M. Britann. Regis, Electoris Brunsvico-Lineb. Consil. Aulici, et Iuris Antecessor, in Academia Georgia Augusta, Principia Iuris Canonici, Speciatim Iuris Ecclesiastici publici et privati, quod per Germaniam obtinet.

Göttingae, apud viduam Abrami Vandenhök 1762. Alph. 1. plag. 16. in 8.

Quem hic Librum proponimus illustris atque celeberrimi Boehmeri, praeter auctoris nomen, etiam ipsa gravitas argumenti, atque in commune utilitas, magnopere commendant. Nemo certe facile, quidquid huc pertinebat, tanta lectionis copia, tam concinne, tamque eleganter, in tam tenui volumine coegit, quemadmodum ab auctore hic factum est. Igitur dubimus ex ipsius praefatione, etiam ipsius verbis, oeconomiam operis, reliqua legentium assiduitati relicturi. Animus ei non fuit, Iuris Canonici, quaequa patet, principia tradere; sed haec metiri imprimis ex usu, quem servat in Germania. Fuerunt et iuris canonici perinde ac iuris Romani eadem fata, ut tamquam ius peregrinum, in folio Italicae natum, compositumque, in Germania usu et experientia sit receptum: receptum vero mutationes plurimas subierit, tum inter Pontificios, tum inter Augustanae confessioni addictos. Fuit itaque praecipuum consilium Illustris atque doctissimi Boehmeri, diligere, et apte componere, quae ad utriusque Ecclesiae, Romanae et Evangelicae, statum in Germania intelligendum per-

pertinerent, et tradere iuris ecclesiastici externi, publici et privati, principia, et exponere non minus quae inter utriusque religionis consortes inter se constituta sunt iura. Utilissima est ea scientia, et facit nexus ecclesiarum in Germania, ut Iureconsultus supersedere nequeat intelligentia eorum, quae tum diversae Ecclesiae iura respiciunt, tum inde usu servata, et in observantiam deducta sunt. In iure Ecclesiastico Protestantium exponendo usus est Noster principio: iura potestatis ecclesiasticae, quae tum penes ecclesiam, qua talem, ab origine sunt, tum eidem imperantium beneficio data, indeque ecclesiastica effecta sunt, in Principes et Magistratus Evangelicos delata esse ipsa ecclesia considerante, et consentiente, et eius salute id exigente, eaque non minus pactis publicis esse firmata; denique superesse iura, quae et cum Ecclesiae consensu sint peragenda, ab iisque omnibus sedulo separanda esse, quae sunt iura imperantium, et iura maiestatica circa sacra.

Antiquum est illud principium, ipsis rerum argumentis, et ecclesiae institutis, et ipso distincto exercitio eorum, quae secularis et ecclesiasticae potestatis sunt, comprobatum, nec non ab ipsis Principibus Evangelicis publice agnitum, qui in ipso exercitio potestatis ecclesiasticae summi episcopi personam se sustinere stilo publico professi sunt; hoc videlicet artis termino, eoque in designandis iuribus potestatis ecclesiasticae dudum recepto, significaturi, se ea non iure imperii civilis, sed potestatis ecclesiasticae, in se ab ecclesia delatae, exercere.

Originem acquisitionis ab ecclesia respicit illud principium, sique firmando accesserunt pacta publica, Paeasque Religiosae, quibus de tollenda vel suspendenda Praelatorum Catholicorum iurisdictione per ecclesiam Evangelicam tractatum; tum pacta Provinciaeum fundamentalia, quibus de legitimo potestatis ecclesiasticae exercitio cum Statibus provincialibus subditisque conventum est. Itaque et pacta publica specialem titulum iurisdictionis ecclesiasticae Statuum imperii Evangelicorum praestant, eodemque non minus uti solent

solent Status Imperii Evangelici, ceu docent literae eorum ad Imperatorem datae a. d. 4. Aprilis 1750. in *Io. Car. Koenigii selectis iuris publ. noviss. tom. XXIII. p. 356.* in quibus *iurisdictio ecclesiastica* vocatur: *eins der edelsten Rechte Evangelischer Statuum, welche dieselben nach denen obhandenen pactis publicis in dero Landen privative exerciren.*

Observare iuvat, hoc loco, in illo mitiori iurium potestatis ecclesiasticae exercitio, quo usi sunt Status Imperii Evangelici, honorem frequenter habitum esse clericis, in iisdem in rerum ecclesiasticarum consilium adhibendis, partibusque administrandae iurisdictionis ecclesiasticae ipsis demandandis. Sed emerfit inde in hominibus dominandi ingenio ductis, idem fere clericalis auctoritatis abusus, quo premitur Ecclesia Romana, ut iura commissa velut propria exercere, in iisque obeundis arbitrium, immunitatem, et exemptionem tueri contenderent. Eius rei exempla vidit superioris seculi aetas, et nonnulla recenset *Ioannes Schwarzkopp*, Serenissimi Ducis Brunsvico Guelpherbytani Minister et Cancellarius, in consilio ea de re dato, quod exhibet *Christianus Thomafius*, in *Iuristischen Haendeln, Parte II. p. 340.* qui et ipse vim Clericorum, ipsorum malo, expertus est, ceu docent facta et litigia ab ipso eodem loco *Parte III. p. 1. f.* exposita. Quos conatus, cum graviter ferrent multi, tum ad eosdem oppugnandos animi conversi sunt. *Samuel Pufendorfus*, praestantis doctrinae vir, in libello *de habitu religionis ad vitam civilem*, Papatum velut impugnaturus, impugnabat clericorum suae ecclesiae affectatum imperium, *ministerii et potestatis ecclesiasticae* discrimina ostendens, et illud quidem clericis commissum, hanc vero penes Ecclesiam esse, et potestati civili subordinatam. Sed ulterius progressus *Thomafius*, adoptata eorum sententia, qui iam multum auctoritati Principis tribuerant, nec habita eorum, quae Ecclesiae, quae Principi, qua Principi, competunt, ratione, omnem etiam potestatem ecclesiasticam impugnaturus, *imperium civile*, fontem iurium in Ecclesiam constituit, ex *superioritate territoriali*, non qualem fert S. R. Impe-

Imperii formula, sed qualem ipse existimavit, iura principis Evangelici in sacra descendere opinatus. Nacta est haec opinio fautores, quamvis a multis deinceps temperata, et ad aequiora principia revocata; sed et illa aliis viris doctis locum fecit eam examinandi accuratius, et separandi quae in ea miscentur, iura imperii in Ecclesiam, et ipsius Ecclesiae iura. Quae quamquam ab eodem principe Evangelico exercentur, tantum tamen abest, ut ideo eodem titulo competant, ut potius iura potestatis ecclesiasticae Ecclesiae, qua Ecclesiae, competentia, Principi non alia ratione, quam ex ecclesiae consensu, obvenire potuerint. Rectiora omnino sunt eorum principia, qui iura potestatis et iurisdictionis ecclesiasticae, quae post repurgata sacra Statibus Imperii Evangelicis obvenerunt, non iure Superioritatis territorialis, quae istiusmodi iura ex formula imperii non comprehendit, sed vi specialis tituli, pactis publicis comprobati, competere statuunt. Nec habent, qui his principis in iurisprudencia Ecclesiastica Evangelicorum insistant, quod de male cohaerente iurisprudencia consequantur: quod utique facere oportet eos, qui ex ascitio peregrino principio Superioritatis territorialis aestimant iura et instituta, quae per eam non determinantur, sed alios natales habent.

Tentavit eius rei periculum facere *Illustris Auctor* in per-textendis, quae in lucem prodeunt, iurisprudenciae ecclesiasticae principis. Et feliciter quidem. Ordine usus est naturalis, qui praeposenda esse iubet, quae ad reliqua intelligenda viam sternunt. In *parte generali* persecutus est principia, quae tum in genere ad indolem Ecclesiae, eiusque nexum cum republica, tum in specie ad utriusque Ecclesiae in Germania approbatae origines, ad utriusque nexum legibus publicis constitutum, et ad historiam legum ecclesiasticarum pertinent.

In *parte speciali*, quatuor libris, complexus est specialia iuris ecclesiastici principia. In Ecclesia videlicet, quae universitas est, religionis Christianae colendae causa consociata, et ministerio instructa, tria maxime momenta consideranda

Ff sunt,

sunt, tum ea, quae ministerium, tum quae potestatem ecclesiasticam, tum quae cultum divinum respiciunt. Praemissa sunt libro I. quae ad ministerii potestatem spectant, quae ordinationi tribuitur, a qua quippe status clericorum, eorumque iura in genere, dependent.

Ab his, quae ordinis sunt, perventum est libro II. ad potestatem, seu iurisdictionem ecclesiasticam, in cuius exercitio regimen ecclesiasticum versatur. Cum ratione eorum, qui regimini ecclesiastico praesunt, prorsus diversa sit Ecclesiae Romanae et Evangelicae politia, seiuncta est regiminis ecclesiastici in utraque Ecclesia tractatio, per speciales sectiones. Tandem in postrema sectione partes regiminis ecclesiastici generales expositae sunt, quae in potestate leges ferendi, in iurisdictione contentiosa, et in visitandi potestate consistunt.

Iura circa cultum publicum enarrata sunt libro III. expositisque utraque priori sectione iuribus, quae circa actus sacros, eorumque celebrationem, quaeque circa matrimonium versantur; sectione tertia de universitatibus, religionis causa institutis; sectione quarta de officiis et beneficiis ecclesiasticis, quae maxime cultus divini causa ordinata sunt; denique posteriori sectione de rebus bonisque cultui divino inservientibus, et ecclesiae acquisitis, actum est. His tandem libro IV. subiuncta tractatio est eorum, quae iurisdictionis ecclesiasticae exercitium in iudicio concernunt. Quibus non minima pars eorum, quae in fora secularia transferunt, continetur.

In singulis explicandis ea ratione Illustris et celeberrimus Auctor versatus est, ut traditis cuiuslibet negotii notionibus et originibus, iura et obligationes inde descendentes, et quae ad modum illa exercendi pertinent, exposuerit, memor artis, quam Servii Sulpitii exemplo imitandam proponit Cicero in Bruto, c. 41. *quae doceret, rem universam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando: ambiguum primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam, qua vera et falsa iudicaretur,*
et

et quae quibus propositis essent quaeque non essent consequentia. Fontes, ex quibus fundamenta iuris tutissime hauriuntur, indicati sunt diligenter, interspersis quoque scriptorum cuiuslibet argumenti idoneorum allegationibus, maxime ubi de instituti ecclesiastici originibus, vel de ostendendo iurium usu, vel de controversiis agebatur. — Nos vehementer optamus, ut, studiosae iuventutis commodo, praelectiones in Academiis, hoc egregio Libro duce, frequentes instituantur; neque negligantur in posterum, quemadmodum adhuc, ea studia, quae, etsi non sunt de pane lucrando, deque implendo rumine, tamen ad noscendam civitatis perfectae faciem necessariae debent videri.

MONIMENTA MEDII Aevi, EX BIBLIOTHECA
Regiae Hanoveranae produxit, et praefatus est CHRISTIA-
NUS GUIL. FRANC. WALCHIUS, S. Tb. D.
et P. P. Ord.

Fasciculi Quatuor.

Goettingae, sumptibus Böttigelianis, A. 1757-1760.
 3. Alph. 7. plagg. octonis.

Quo magis interest florentis hodie Ecclesiae Christianae, ut intelligatur ab omnibus, quam foedis vitiis, et abominandis, res omnis et religio Christianorum contaminata fuerit proximis ante perfectam divinitus sacrorum repurgationem seculis; tanto diligentius curarunt viri docti et veri amantes, ut, e latebris suis protraherentur monumenta quaevis, e quibus haec tristissimorum temporum imago perspici, neque adeo locus relinqui posset vel negantibus audacter, vel dolose minuentibus aetatis illius calamitatem. Atque istud, post ingentem *Matthiae Flacii* conatum, adeo liberaliter adiuti a fortuna praestiterunt, ut exhaustum pene hoc genus veterum scriptorum nostro aevo videretur. Sed alia omnia docuit felicissima diligentia viri docti et ingenio clarissimi, *Hermani von der Hardt*, Academiae Iuliae Carolinae

linae Theologi, qui incredibilem fere multitudinem eorum collegerat, iisque partim *Acta Concilii Constantiensis*, victurum opus, exornaverat, partim coeperat ex iisdem struere *Historiam litterariam Reformationis*, quatuor voluminibus absolvendam. Horum tamen cum primum duntaxat publicatum ab illo fuerit, quae reliquis destinaverat, in splendidissimam bibliothecam Regiam Hanoveranam translata sunt, Voluminibus XVI. comprehensa. Ea iam edenda, prout videretur, Illustrissimus vir, et maior Maecenate Maecenas, *Münchhusius*, conceffit Ven. *Walchio*: qui, cum duplex illorum genus esse cereret, alterum nondum omnino, vel mendosis e codicibus, luci redditorum; alterum quae ipsum haberent auctorem *Hardtium*, eo consilio usus est sane laudando, ut ex posteriori genere praefationes unice in rem suam verteret, decerpitis iis quae congesserat in illas *Hardtius* de scriptoribus singulis, eaque nunc contraheret in angustias, nunc novis observationibus amplificaret, reliquam autem farraginem, ingenii exuberantis lusibus nitentem, missam faceret. Ita commoda fasciculorum distinctione adhibita, in his Seculi XIV. et XV. reliquiis edendis versatus est, praefationibus autem copiosis, quae scitu videbantur necessaria lecturis proposuit. Age autem singulos enarremus.

Fasciculo quidem *Primo* exhibentur: I. *Matthaei de Cracovia*, Episcopi Vormatiensis, de squaloribus Romanae curiae tractatus. Antiquum errorem, qui eum Polonum fecit, primus sustulit *Ludewigius*, docens Pomeranum fuisse, e nobili Cracoviorum familia; quod confirmatur observatione *Hardtii*, orationem eius saepius linguam germanicam redolere. Episcopatum Vormatiensem adeptus est anno 1555. Dignitatem Cardinalis Ecclesiae Rom. repudiasse videtur propterea, quod ea valde dubia esset eo tempore, quo hinc Pontifices ecclesiam turbabant. Mortuus est anno Seculi illius X. Inter eius opuscula, diligentissime recensita ab *Oudino*, principatum tenet quod hic secundis curis editur. Ac ne quis *παρὰχρονισμῶς* tibi in eo videre videatur, docet Ven. *Walchius*, hos a recentioribus descri-

ptori-

ptoribus adiectos fuisse, nec legi in codice augustae bibliothecae Guelpherbytanae, quo una cum Helmstadiensi usus est *Hardtius*. Primus edidit *Wulfg. Wissecurgius*, cum *Petri de Alliaco canonibus de emendatione ecclesiae*, Basileae 1551. 8. cuius fidem secutus est *Brownius*, qui *Ortuini Gratii Fasciculum rerum expetendarum et fugiendarum*, Lond. 1690. fol. iterum typis exscribi iussit. Sed cum exemplum illorum ex Codice longe corruptissimo petatum sit, fecit operae pretium *Walchius* noster, hac accuratiore editione curata. Habet autem hic libellus non modo candidam Romanae curiae, qualis sub Bonifacio IX. fuit, descriptionem, h. e. acerrimam reprehensionem flagitiorum, quae cum summo ecclesiae detrimento ab ea patrabantur; sed etiam sententias de potestate et auctoritate Episcoporum Romanorum eas, quae his ipsis opponi ex proprio coetu possint. II. *Gravamina nationis Germanicae adversus curiam Romanam, Iohanni Cardinali S. Angeli, Nicolai V. Pontif. Rom. legato, exhibita*. Anecdoton, quod Viri doctissimi *Iac. Frid. Georgii*, a quo Nationis German. Gravamina collecta sunt, diligentiam fugit. Descripsit *Hardtius* ex codice Helmstadiensi, qui huic titulum praefixum habebat: *Avisamentum super Reformatione universali facienda et celebratione concilii generalis*. Mutari autem voluit illum in aptiorem. Sed idem quod existimat, haec gravamina oblata fuisse Cardinali *Iohanni Carvajal*, Nicolai V. P. M. in Bohemiam legato, conciliare Noster non potest cum misso eodem tempore in Germaniam Card. *Nicolao Cusano* A. 1450. nisi forte credas, Germanos haec gravamina *Cusani* consiliis inimica, ad Card. *Iohannem* Romam misisse. Acerbissimae sunt, et lectu dignae maiorum nostrorum de misero Ecclesiae suae statu, de curiae Romanae vitiis, de intolerabili indulgentiarum inundatione, aliisque huius generis querelae. III. *Iohannis de Vefalia adversus indulgentias disputatio*. Clarum nomen Seculi XV. et confessoribus veritatis accensendum. Legerat hunc eius libellum *Flacius*, et quaedam ex illo inseruit Catalogo suo: e cuius codice descriptum hic primum prodire ait

Walchius. Sed agnovit postea in Praefatione Fasciculi II. eum iam ab *Hardtio* editum fuisse a. 1737. in libro tamen paucorum manibus vel trito, vel etiam terendo: quo magis haec illius repetitio probanda est. Docet autem vir egregius, cuius libros se magno cum fructu legisse fatetur *Lutherus* noster, omnem de indulgentiis doctrinam vanam esse et Script. S. contrariam: cum qua sententia coniunxit plurimas, quae ostendunt quam studiosus fuerit veritatis Christianae. IV. *Jacobi Iunterburgii de negligentia Praelatorum libellus.* Carthusianus hic monachus Erfordienfis, qui in eadem urbe theologiam docuit, et anno 1465. diem suum obiit, plura scripsit, partim iam edita. Commentariolus praefens defunctus est ex codice Helmstadiensi, qui olim *Flacii* fuerat. Multa graviter et ingenue dicit vir bonus de praesulum sacrorum suae aetatis, sed maxime de monachorum virginumque sacrarum vitiis. Reformationem ecclesiae fatetur esse maxime necessariam. Illud autem memorabile imprimis est, quod potestatem tribuit imperantibus, bona clericorum subtrahendi illis, et ad alios usus, etiam profanos convertendi, si male iis utantur.

Secundi Fasciculi libellos cognoscite nunc, Lectores. I. *Iohannis Novariensis* oratio, in Concilio Pisano habita. Nimirum totus est hic Fasciculus in orationibus expromendis, quae in Conciliis Sec. XV. habitae fuerunt, dignis profecto, quas aetas nostra collectas ante oculos habeat. In iis autem quae in Pisano et Constantiensi Conciliis recitatae sunt, tria maxime commendantur Patribus: extinctio schismatis, ecclesiae in capite et membris reformatio, haereses denique Hussiticae et Wiclefitaecae, (vel potius hominum libertatis Christianae studiosorum,) oppressio. Quae licet multa stuporis infelici seculo proprii signa edant; tamen de corruptelis simul ecclesiae, celerrimam medicinam flagitantibus, non minore saepius *παράνοιας* verba faciunt, quam illi quos insensibilissimos sibi hostes iudicavit Ecclesia Romana. Primae quidem huius orationis, a *Ioh. Novariense Episcopo* habitae, particulam *Hardtius* iam publicavit, eandemque repetit

tiit Cl. *Mansus* in Suppl. Concil. T. III. nunc integra editur. Hoc agit maxime orator, ut malorum, quae ex schismatico Pontificio percepit Ecclesia, magnitudinem exponat, deinde novi Episcopi Rom. iam eligendi virtutes persequatur. II. *Matthaei Roderi*, S. *Paginae Prof. Galli*, *Oratio in Concilio Constantiensi habita*, quae Ecclesiae generalem ac necessariam Reformationem summa vi suadet suscipiendam. III. *Vitalis Valentini*, *Praefulis Tolonensis*, *Oratio in eodem Concilio recitata*. Habet inter nugas plurimas bona nonnulla. Sed alia eiusdem Episcopi oratio ibidem habita, qua vehementissime Pontificem aggressus est, latet adhuc ignotis in ferinis. IV. *Theodorici de Monasterio*, *Theol. Prof. Coloniensis*, *Panegyricus, in Concilio Constantiensi dictus*. Laudat Gregorium XII. qui se ipse Pontificis dignitate exuerat, simul et Concilii necessitatem atque auctoritatem tuetur. V. *Bertrandi Vaqueri*, *Theol. Prof. Ordinis b. Mariae de Monte Carmeli*, *Conventus Montispessulani*, *sermo, eodem in Concilio habitus*. Exagitat corruptos sacerdotum mores, et ad eos emendandos hortatur Concilium. VI. *Auctoris anonymi oratio de corruptissimis Ecclesiasticorum moribus, in Concilio Constantiensi habita*. Queritur de amissa Ecclesiae dignitate, et causas eius rei aperit. Quamvis autem de Ecclesiae potestate magnifice sentiat quam verius, legendus tamen est ob latentia in eius oratione documenta redditi ex parte magistratibus Christianis iuris sacrorum. VII. *Alia Auctoris anonymi Oratio ibidem habita*. Corrigendos sacri ordinis mores ostendit, notatque in eo literarum etiam sacrarum negligentiam, et ignorantiam rerum divinarum. VIII. *Henrici Abendani*, *Prof. Acad. Oxoniensis*; *Panegyricus in Concilio Constantiensi habitus*. Auctor reliquis ingenio et doctrina superior, qui de Anglicae Ecclesiae statu ita disserit, ut intelligatur, eam non minoribus, quam reliquas, malis pressam fuisse. IX. *Auctoris anonymi oratio, in eodem Concilio habita*. Praemonstratensis hic monachus non contemnendam Script. Sacrae scientiam, aliaque oratoris bona prodidit, eo tempore rarissima.

Pervo-

Pervenimus ad *Fasciculum Tertium*, qui haec nobis offert. I. *Jacobi de Misa, seu Iacobelli*, (qui primus divinitus institutum Calicem in S. Eucharistiam revocavit,) *Opusculum de purgatorio animarum*. Scriptum videtur contra Waldenses, ostenditque virum in veri cognitione et professione longius prosectum, tamen inveteratos adhuc quosdam ecclesiae errores defendit. Ceterum iisdem fere, quibus postea *Belarminus*, pro ficto illo igne armis militat. II. *Auctoris anonymi oratio de vitis Clericorum, in Concilio Constant. dicta*. Praeclara disputat de officiis ministrorum Ecclesiae, eosque, quos illa aetas protulit, parum illis satisfacere significat. III. *Johannis Zachariae, Ord. Eremitarum S. Augustini, Oratio de necessitate Reformationis, in Concilio Constant. habita*. Dicuntur quaedam a celebri hoc Io. Husi, (si diis placet,) victore, e quibus pravi mores Clericorum illius aevi satis eluceant. Sed ipsa oratio, ut recte iudicat Doctiss. Editor, illustre exemplum est corruptelarum, quas falso dicti praecoeres verbi divini seculis illis contraxerant. IV. *Theodorici de Monasterio Panegyricus, de infanda Ecclesiae corruptione, in eodem Concilio dictus*. Libere exprobrat Clericis turpem Script. S. negligentiam, et, quod inprimis dignum observatu est, nimiam Iuris Canonici auctoritatem redarguit. V. *Leonardi Statii, e familia Dominicanorum, oratio pro maturanda Reformatione, in Concilio Constantensi habita*. Homo Italus, et familiaris Pontificum Romanorum, non negat ille quidem, indigam esse emendationis rem sacram Romanam, imo ad vitia Clericorum proscibenda patres cohortatur; sed addit tamen idem, primum omnium eligendum esse novum Pontificem, nec spernenda Iuris Canonici decreta. Quo ipso confirmatur, quod pridem monuerunt viri docti, Italorum astutiae potissimum tribuendum esse, quod Concilium Constant. ea in emendatione Ecclesiae non perfecit, quae ab illo Europa universa expectabat. Ceterum idem *Leonardus* ineptissimam opinionem tuetur, Dei filium, etiam si numquam lapsus esset Adam, tamen humanam naturam induturum fuisse. VI. *Auctoris anonymi Oratio pro maturanda*

randa Reformatione, in Concilio Constantiensi habita. Multo rectius superiore illo de emendatione ecclesiae sentit. Eam perfici vult ab Ecclesia ipsa, et ad normam doctrinaeque vitae quo Christi conformari. VII. *Auctoris anonymi Sermo de meliori Clero, in Concilio Constant. recitatus.* Reprehendit nundinationes munerum ecclesiasticorum, in curia Romana usitatas, et vitia doctorum ecclesiae plerorumque. VIII. *Hugenetti de Metis, Iuris Doct. Avenionensis, Panegyricus promaturanda Ecclesiae Reformatione, in Concilio Constantiensi dictus.* Excitat Patres ad suscipiendam reformationem ecclesiae, cuius tristem facis imaginem delineat, et aperte eos negligentiae accusat, qui per triennium nihil adhuc effecerint, quod salutari illi consilio inservire possit. IX. *Luciferi seu Satanae Epistolae binae: a) ad Clerum,* qua mores eorum inlectatur. Hanc *Flacius Magdeburgi* 1549. 8. luce donavit, ex quo alii repetiere. Sed usus erat exemplo, ut videtur, interpolato. Cum breviorum Codicem nactus esset *Hardtius*, communicavit cum *J. A. Schmidio*, qui eam Epistolam, una cum secunda, in Dissert. de libris et epistolis coelo et inferno delatis, Helmst. 1704. excudi fecit. b) *Ad Iohannem Dominici, Cardinalem Ragusinum.* Hic cum princeps fere amicorum Gregorii XII. esset, et impedire hunc crederetur, quo minus consilium de schismate tollendo obsequentem se praerberet: asperrimis verbis in hac epistola notatur, vel potius ridetur satyricae. Utramque epistolam, non alienam ab argumento reliquorum monumentorum, recte illis adiunxit Ven. *Walchius*.

Fasciculum denique Quartum, qui Tomum primum huius collectionis claudit, scriptis non minus dignis, quae conservarentur, V. Cl. exornavit: quorum hic index est. I.) Auctoris anonymi Oratio, de Reformatione infelicitate dilata, in Concilio Constantiensi dicta. Hic ipse quoque vitia sacri ordinis ingenue notat, atque adeo in Patribus Concilii reprehendit

cupiditatem, qua quisque flagret, commodis suis inserviendi, manifestaue vitae dedecora; unde mirandum non sit, cur nihil adhuc celebratissimus hic conventus in emendanda ecclesia profecerit. Ceterum, eruditionis suae vel lectionis potius copiam intempestive effudit Orator hic, et Sigismundum Caesarem, tum praesentem, ita laudavit, vel, ut verius dicamus, omnium virtutum encomiis oneravit, ut proflus risum legentibus suscitaret. II.) *Auctoris anonymi Pamepyricus, de dignis Clero virtutibus, in Concilio Constantiensi dictus.* Habitus videtur fuisse a viro praecipuae dignitatis, cum ad praesules et patres purpuratos ita loquatur, ut eos sibi fere pares esse non obscure innuat. Itaque etiam liberissimo dicendi genere utitur, quod talis auctoritatis virum deceat, flagitia Cleri graviter perstringit, administrationem munerum et bonorum Ecclesiasticorum, lectionem Scr. S. aliaque vel negligentius tractata, vel abiecta penitus, emendanda et restituenda commendat. III.) *Iohannis Gochii, de quatuor erroribus circa legem evangelicam exortis, et de votis et religionibus factitiis, dialogus.* Hunc velut lunam micare inter ignes minores, vere dixerimus. Vitam optimi viri, qui purioris doctrinae partes bene multas magno animo professus est, ex sparsis Scriptorum locis enarravit in praefatione Cl. Editor. Vita functus est Mechliniae A. 1475. praefectus sacris virginibus familiae Augustinianae. Cum esset ex eorum numero sane paucorum, qui tum religionem ex ipsis sacris litteris haurirent, multa rectius ceteris vidit, laudatusque propterea est a *Placio*. Quare etiam scripta eius in indicem librorum prohibitorum, eiusque classem omnino primam, retulit Ecclesia Romana. Publicavit eorum nonnulla *Cornelius Cirapheus*, Erasmi amicus, qui Senatu Antverpiensi ab episcopis fuit; sed nec horum, nec *ἀνέκδοτων* eius opusculorum census satis certo institui potest. Hunc quidem eius dialogum a se primum in lucem proferri arbitratur Noster. Est autem is de scriptura sacra, unico
reli-

religionis fonte, de viribus naturalibus hominum ad veram pietatem procreandam minime idoneis, de cultus divini externi pretio moderando, de votis monasticis, de sacramentorum virtute percipienda, de discrimine inter Presbyteros et Episcopos a Romanis iniuria introducto, aliisque sententiis refertus, ut semina doctrinae a *Luthero* restauratae tenuisse iudicandus sit. IV.) *Bernardi Westerodi Placitum*. Fatetur noster, nihil se de auctore compertum habere; sed versus ipsos Seculo demum XIV. scriptos fuisse, probabili coniectura docet. Hos licet iam *Flacius*, *Wolfius*, et *Berneggerus* ediderint, repetendos tamen duxit: non modo propter eorum praestantiam et ingenuam orationis simplicitatem, cum paucis omnia fere complectantur, quae de Clericorum moribus corruptissimis quæsti erant olim viri cordati; sed etiam quod *Hardenus* codex, quem secutus est *Walchius*, rectius nonnulla legit superioribus editionibus. Tamen cum hæc quoque nonnumquam veram lectionem adservasse videantur, varias lectiones earum subiecit.

Intelligent nunc Lectores, quam utilem historiae Christianae operam navaverit V. S. Rev. edendis aut recudendis monumentis, de quibus adhuc diximus. Qua in re plurimum diligentiae et accuratioris, sed neque minus veritatis studium declaravit. Neque eum in his initiis substitutum esse docet quem nuper publicavit *Tomi Secundi Fasciculus primus*, de quo propediem dicemus.

ELEMENTORUM ANALYSEOS INFINITORUM IOAN. ANDREAE SEGNERI, Ser. Regi Bor. a Consiliis intimis, Mathemat. et Phil. Nat. in Acad. Prætoriana Profess. Primarii etc. PARS II. pagg. 572. cum V. tabb. æneis in 8.

Halæ Magd. in Offic. Rengeriana, 1762.

Omniū, qui Mathematica amant et colunt, desiderium, elegantissimum eorum systema Segnerianum totum tandem consequendi, nimis quidem lente expletur; partium tamen eius singularum, quarum altera alteram tam longo temporis intervallo excipit, ea est praestantia, ut, cum fere extinctum sit, prodeunte nova parte denuo suscitetur, atque harum rerum cultoribus ardentissima exprimat vota, quo illustri Auctori placeat, in reliquis eius partibus edendis festinare, diuque desiderato systemate calculi integralis, eius meditationibus profundis digesto, orbem literarium exhilarare. Tertiam hanc Analyseos Mathematicae partem, et quidem Sect. XI. et XII. illustris Segnerus a pertractanda accuratiori consideratione Logarithmorum incipit. Satis diu controversia de Logarithmis, Leibnitium inter ac Ioan. Bernoullium exorta, Mathematicos suspensos tenuit. Quorum ille non solum imaginariarum, sed etiam negativarum quantitatum Logarithmos, imaginarios esse defendebat: hic contra Logarithmos affirmatarum et negativarum positivos statuebat, ut ex eius sententia $\log - a = \log + a$. Utrunque iis res agebatur argumentis, ut difficile diiudicatu esset, cuius sententia vera. Illustris tandem Eulerus, considerata intimiori Logarithmorum natura, sententiam Leibnitii veram esse demonstravit, eaque occasione insignes Logarithmorum, ac antea plane incognitas proprietates, detexit. Quae cum, quantum nobis quidem cognitum, in nullum adhuc systema, discentium usibus destinatum, insertae, ac eorum ingenio, (cum inventores non nisi Mathematicis primi ordinis scribant,) accommodatae sint: tanto maiorem huic libro ornatum conciliant, quo accuratius illustris Auctor eas a primis originibus deduxit. Docens nimirum primum, omnes quantitates, impossibiles acque ac possibiles, affirmativas ac negativas, per sinus ac cosinus exprimere; indicat simul methodum, quantitates ita expressa multiplicandi, atque datae quantitatis radices puras dati ordinis omnes, etiam cuius expo-

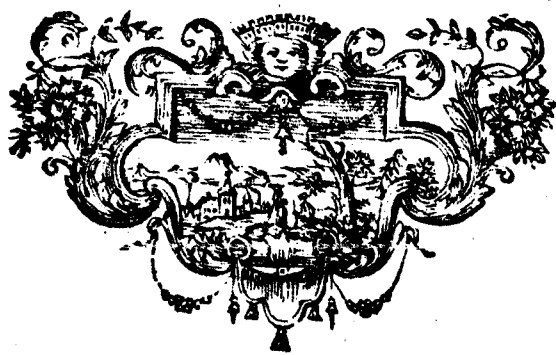
nens.

nens sit infinite magnus, per has circulares quantitates exhibendi. Deinde vero singulas has propositiones tam luculentis exemplis illustrat, ut nulla in concipiendis his maxime subtilibus veritatibus difficultas, attentis, ac eorum quae in antecedentibus partibus tradita sunt peritis lectoribus, etiam si eas sine doctore legant, subnasci possit. Quibus demonstratis, Problemate quarto conficitur, eiusdem numeri plures posse esse Logarithmos, quorum omnium idem sit modulus: omnium quantitatum negativarum Logarithmos esse omnes impossibiles, aequae ac Logarithmos imaginariarum; singulorum vero horum Logarithmorum, cuilibet numero respondentium, non solum formae, sed et systemata exhibentur, et exemplis declarantur. Sectio XIII. continet utilissimam, de aequationibus differentialibus completis, doctrinam. Haec quidem in scriptis eorum, a quibus elegantia calculi differentialis compendia habemus, non omissa, sed ab omnibus fere iusto brevius pertractata sunt. Illustris vero Segnerus tam copiose exposuit, ut ex iuventute academica etiam illi, quorum res non permittunt ut praelectionibus in Matheseos paulo reconditae partes interesse possint, proprio Marte, si has res amant, et commodiori, quam in Academia fieri potest, tempore, ex ea addiscere queant. Quo respectu imprimis totum Systema Segnerianum Matheseos nunquam satis commendari potest. Ardua enim in eo, subtilia, et a primis principiis longe remotissima Matheseos capita, ita clare, dilucide, ac copiose, ex genuinis principiis, et solide proponuntur, ut illud commentarii loco adhiberi possit, in quo ea, quae alibi aenigmatum more proposita sunt, insignem consequuntur lucem. Quorum veritatem Lectores, si Nostrum in plurimis capitibus consuluerint, ipsi comperient; imprimis vero eam intelligent perlecta hac eminenti differentialis calculi parte, cuius apud alios vix aliqua extant vestigia. Post enucleatam enim aequationum differentialium completarum ideam, regulas primum expedite

ex quavis aequatione algebraica ac transcendente capiendi differentialia completa demonstrat; selectis aequationum exemplis ac schematibus geometricis illustrat; ipsa differentialia completa ad certas classes ac ordines reducit ac revocat, earumque universales proprietates eruit. Quorum palmariae huc redeunt: Aequationes differentiales completae, quae nascuntur ex algebraicis, in quibus variabilis nulla vel sub signo radicis est, vel in denominatore, semper determinato quodam ordinum differentialium numero constabit, eo scilicet, qui aequalis est indici ordinis, ad quem aequatio pertinet. Quae ex aequatione secundi ordinis nascitur differentialis completa, praeter differentialia primi et secundi ordinis nulla continet: quibus aequatio tertii ordinis insuper differentialia tertii ordinis addit; quarta quarti, et ita porro. Si vero in aequatione data variabilium aliqua exponentem dignitatis negativum gerat, vel affirmativum quidem sed fractum; vel si functio transcendentalis sit in aequatione ea: aequatio differentialis, quae methodo exposita producit, infinito terminorum numero constat, et infinitos continet differentialium ordines. Tandem vero, ut haec theoria pulcherrima quam sit in omni Geometria utilis ostendatur, Sect. XIV. illustris Auctor fuscè difficile illud problema solvit. Cuiuscunque aequationis variabilis x et y continentis differentiali completa, secundum regulas traditas formata, rationem evanescentium dx et dy , sive rationum $dy:dx$, ultimam per eas variables et constantes exhibere ad quamcunque x et y , eiusque ope detegere curvae apud quodlibet punctum datum directionem, punctaque per aequationem datam non simplicia et in specie duplicia, triplicia — nuplica. Porro, cum aequationes differentiales completae incrementa omnium ordinum complectantur, saepe, si utiles esse debeant, ad maiorem simplicitatem revocantur ponendo aliquam variabilium, quae eis insunt, infinite magnam vel infinite parvam: maximopere tum interest nosse certa principia notasque

que, ex quibus sine errore cognosci possit, qui termini aequationis prae aliis evanescant. Ea quidem principia ac notae, magua iam sui parte, initio statim Analyseos infinitorum, et quidem Cap. I. solide tradita sunt ac demonstrata: illustris tamen Segnerus, ne quid eius systemati deesset, alias adhuc tradit notas, quibus negotium illud summi momenti faciliatur, in insigni de comparatione infinitorum Sectione, ostenditque, illud aliquando pendere a Logarithmorum interiorinatura, quae vel ideo de novo ac profundius exposita est. Ubi vero termini aequationis diversis litteris constant, facilius ac certius illud cognosci nequit, quam ex Parallelogrammo Newtoniano, de quo itaque in hac Sectione brevem succinctamque demonstrationem Lectores invenient. Quae sequuntur Sectiones, eae applicationibus theoriarum solide expositarum absolvuntur. Et quidem primum ad res Geometricas, ubi varia lectu dignissima, et quae alibi frustra quaesiveris, occurrunt: de investigatione punctorum, quae in lineis considerari solent, singularium omnis generis; de detegendis applicatis curvarum maximis ac minimis, radiis atque angulis curvedinum, rarius in infinitum excurrentibus, ac horum asyptosis. Mox deinceps subiungitur applicatio ad Arithmetiam. Theoria enim aequationum differentialium completarum utilis admodum est ad declarandam serierum continuarum genuinam indolem. Foecundissimae itaque Sect. XX. ac solidissimae meditationes, ideis generalibus, proponuntur illustri ab Auctore, de serierum termino generali, de seriebus differentialibus, sumatricibus, de approximationibus ad radices aequationum, de seriebus recurrentibus, harumque usu in detegendis aequationum radicibus. Quarum rerum singularum supra quam dici potest subtiliter pertractatarum pulcritudinem dum mente perpendimus, merito in sequentibus huius systematis partibus adhuc praestantiores, dum iamiam egregia earum in his stamina videmus, expectamus: et cum pauci ad eas tali ordine et soliditate dige-

digerendas, discentiumque ingenio accommodandas nati sunt, non aegre staturum illustrem Auctorem speramus, si eum, nomine omnium qui huic studii favent, rogemus, ut, imprimis cum difficilia illa ac luctuosa tempora divina clementia cum pace commutata sint, quae sunt egregii systematis reliqua, acceleret, atque ita omnino exultimet, non se minus donum, aut exoptatius, posse litterato orbi offerre, qui talem beneficii memoriam, gratissimo animo, et propaganda tam praeclari nominis fama ad posterum, certissime compensaturus est.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Iunii Anno MDCCLXII.

Pars I.

*CALLIMACHI HYMNI EPIGRAMMATA
et Fragmenta, cum notis integris H. Stephani, B. Vulcanii,
Annae Fabri, Th. Graevii, R. Bentleii: quibus
accedunt Ezechielis Spanhemii Commentarius, et notae
nunc primum editae Tiberii Hemsterhusii et Davidis
Rubnkenii. Textum ad fidem MSS. recensuit, Latine
vertit, atque notas suas adiecit IOH. AUG.
ERNESTI.*

Lugd. Bat. ap. Sam. et Ioh. Luchtmans, Academiae typographos, 1761. octonis. To. I. 1. Alph. 12. plagg.
To. II. 2. Alph. 10. plagg.

Erneſtius, Vir celeberrimus, iam ante multos annos conſtituerat Hymnos Callimachios edere, quum miram eorum venuſtatem et elegantiam cognoviſſet et adamaſſe coepiſſet iam adoleſcens, vidiffetque, eos multis modis contaminatos et deformatos eſſe negligentia librariorum aliorumve mala ſedulitate, neque diligenter ſatis vel emendatos, vel illuſtratos ab editoribus recentioribus. Atque primo quidem voluerat id ſic facere, ut adiceret breves notulas, quibus vitioſa emendarentur, et obſcura explicarentur, ut eſſet copia exemplorum, quibus uterentur auditores in leſſionibus: ſed deinde quum Stubelius apud Germanos, et apud Britannos Thomas Bentleius, Hymnos Callimachi et Epigrammata edidiſſent, coactus tum eſt *Erneſtius* abũ-
Hh cere

cere istud consilium. Quae mora atque sapientis cunctatio et Callimachi Carminibus admodum salutaris fuit, et studiosis Graecarum litterarum vehementer utilis. Etenim quum Luchtmanni vellent ante annos aliquot repetere, sumtibus suis, Graevianam editionem una cum Spanhemii-Commentario: adierunt *Ernestium* atque rogarunt; a *Ruhnkenio*, ut opinamur, admoniti, ut vellet, suae doctrinae copiis, conciliare et addere novae editioni nova ornamenta, novum splendorem. *Ernestius* igitur, qui librariis hoc, pro incredibili suo erga bonas litteras atque Callimachum amore, negare nollet, ab eo tempore id sibi serio agendum putavit, ut contraheret copias idoneas, quibus Carmina Callimachia adjuvarentur ornarenturque. Hae autem copiae, de quibus ipse Vir summus diligenter egit in Praefatione, fuerunt et editi libri antiqui, et scripti manu Codices: quos eo magis consulendos vidit, quum nullus editorum iis usus sit, praeter Stephanum, cuius tamen Codex novitius fuit et manifesto interpolatus; ita ut textum fecerit, non meliorem, sed longe vitiosorem. Florentiae in bibliotheca Medicea nullus reperitur liber calamo scriptus; neque ille Codex vetus, e quo adornata est prima editio, hodie ibi comparet, sublatus haud dubie cum caeteris Codicibus, bibliothecae per fraudem detractis. Sed e bibliotheca Ambrosiana, quae Mediolani est; accepit *Cel. Ernestius* lectiones duorum antiquorum Codicum, qui saeculo fere undecimo scripti videntur, per *Ioh. Checcotium*, Virum Graece doctissimum, cuius amicitiam ei conciliavit, *Breitingeri* rogatu, *Iac. Christophorus Beckius*, Basiliensis Theologus. Idem *Checcotius* spem fecerat impetrandorum excerptorum Codicis, qui est in bibliotheca S. Marci Venetiis, sed irrita fuit spes ista. Misit tamen lectiones duorum Codicum Vaticanorum in locis lacunosis; et *Barfettus*, Collegii Scholarum Piarum in urbe Roma Rector, communicavit cum *Ernestio* lectiones eorum locorum, quae ipsi notata miserat, e totidem Vaticanae bibliothecae Codicibus, quorum alter N. cXLV. signatus est, alter N. mcccLxxix, ex quo ipso *Checcotius* excerptum misit.

miserat, quum alterum esset e Codice N. xxxvi. signato. Scripti sunt omnes saeculo xv. et unus est membranaceus. Praeterea celeb. *Ruhnkenius* misit lectiones Cod. Reg. Paris. et Vossiani, qui est in bibliotheca Leidensi, et in Epigrammatis lectiones Cod. Palatini e Salmasiano exemplo. Sed ex usu et comparatione lectionum horum Codicum cognovit *Ernestius*, Ambrosianos et Vaticanos esse meliores caeteris, et ab interpolationibus magis liberos; Codices non interpolatos omnes fluxisse ex uno exemplo; quosdam de Vaticanis forte ex ipsa editione Florentina mansisse: nam unus eorum scriptus est a. 1496, et saepe saeculo quinto decimo factum constat, ut e libris editis primis, qui rariores et cariores essent, describerentur alii. Praeter hos Codices in manus *Ernestii* venit exemplum Vasconiani, quod olim Pe. Francii fuit, et quo iam Graevius filius usus est, [vid. ad h. in Apoll. 31. et alibi], atque editio Aldina, in cuius margine a Germano quodam notatae erant ut lectiones editionis Frobenianae et Stephanianae primae, ita etiam quaedam emendationes. Sed notarum *Stanleii*, quae a *Barnesio* [ad Hom. II. 4, 414.] commemorantur, et quae nuper Londini venditae sunt, frustra se professus est emptorem, quem iam ante eum invenerant. Praeter haec auxilia scriptorum Codicum adhibuit libros editos principes, eoque magis, quia eos nec a *Graevio* satis diligenter inspectos esse vidit. Prima editio adornata est per *Lasium* Florentino a. 1494. cuius lectiones a Graeviana diversas accepit Iondino, ubi *Henr. Gally*, Vir clarissimus, eas notavit ex Askewiano exemplo, *Ruhnkenii* rogatu. Editionem Florentinam a. 1513. 8. totam repetiit, cum larga accessione vitiorum typographicorum, *Aldus*. Quod ipsum fecit a. 1532. 4. *Frobenius*: quae tamen editio multo melior est Aldina, nam et vitia typographica sublata sunt, et multa mutata, nunc praeclare et feliciter, nunc perperam et temere: quae correctiones aut operis debentur, aut *Matthaeo Aurigallo*, qui exemplum Callimachium Frobenio exprimendum dedit, ut monet in Praefatiuncula *Gelenius*. Sed non satis constat,

emendationes istae e libro scripto fluxerint, an ex ingenio. quod tamen *Ernestio* multo probabilius videbatur. In eadem editione primum coeperunt expleri lacunae h. in *Cerer.* 16. et 19. Eam excepit Parisina a. 1549; apud *Vascofanum*, ad calcem *Oppia* ii: cuius textus fere totus est *Frobenianus*: raro dissidet ab eo, nec libris antiquis auctoribus. Sequuta est *Stephaniana* a. 1565. in Corpore poetarum epicorum, in qua prima lacunae omnes expletae exhibentur. Repetita est Parisiis a. 1574. 4. apud *Benedatum* cum Latina *Versione Nic. Gulonii*. Sed a. 1577. *Stephanus* adornavit editionem alteram *Genevae*, cum notis suis et *Frischlini*, cuius *Versio* et prosaica et poetica accessit, cum *Epigrammatis XXXIII.* et *Fragmentis* quibusdam. Textus *Graecus* ipse sumtus est e prima editione, nisi quod in h. in *Cer.* etiam alter versus [16.], *Τῆς δ' ἐπὶ καλλιχέρῳ κ. λ.*, adiectus est ei [15.] qui e manuscripto libro in superiori adscitus erat. Atque huius exempli textus repetitus est postea ab omnibus editoribus, ita ut nulla controversia mota sit explementis lacunarum; quae tamen novitia sunt atque adeo eiicienda. Nam partim ingenio *Marci Mufuri* debentur, partim e *Versione Cruciana* poetica facta sunt, et *Codicibus* manuscriptis recentioribus, ut *Vossiano*, inserta. Editio ipsius *Versionis Latinae Jac. Crucii* extat sine loco et anno. *Saxius* tamen eam *Mediolani* produisse opinatur, annis saeculi quinti decimi postremis. Repetita est *Bononiae* nono anno sequentis saeculi, quaternis: cuius editionis exemplum est in bibliotheca *Paullina Lipsiensi*. Ipsa *Versio* videtur, ut *Politiani Versio Hymni* in *Lau. Pal.*, facta esse e libro manuscripto. nam in notulis, quae adiectae sunt, saepe profertur quaedam e libris *Graecis*, qui tum nondum subierant prela typographorum. Sed quum *Crucius* in ea adornanda hoc spectaverit, ut sententia verborum *Graecorum* exprimeretur: saepe vix iudicari certo potest, quid in suis libris habuerit. *Versionis prosaicae*, quae est in editione *Benedati*, auctor est, ut ante diximus, *Nic. Gulonius*, gener *Ioh. Aurati*, eiusdemque successor in *Professione*

sione Graeca in Academia Parisiensi. Quae etsi non assequitur ubique Graeci textus sensum: tamen locis multis accuratior est et melior Frischliniana.

Iam, quomodo usus sit Vir summus multis his atque idoneis copiis, videbimus. Prima autem eius et maxima cura in hoc versata est, ut textui Graeco, quantum fieri posset, pristina integritas, nitor pristinus, redderetur, ut, nisi omni labe careret, certe tamen et paucioribus et minoribus vitis contaminatus legeretur. Unde non modo lectiones primas revocavit e libris scriptis et editis antiquis, atque tuitus est quas eiecerat recentiorum editorum vel temeritas inepta, vel inscitia; sed recepit etiam multas, quae non extant in libris ante editis, auctoritate Codicum, calamo scriptorum, nonnullas etiam de coniectura. Adiecit enim coniecturas proprias non paucas, quas interdum confirmavit locis poetarum aliorum, quos Callimachus imitatus est, ut Homeri, Aeschyli, aut qui Callimachi verba expresserunt, ut Apollonii Rhodii, Nonni, Dionysii Periegetae, Arati: e quo fonte coniecturas emendationesque hauriri et peti posse, *Hemsterhusius* maxime ostendit aetate nostra, quem deinde, hoc etiam in genere, multi eius discipulorum, ut *Ruhnkenius* et alii, sequuti sunt. Ipsumque Ernestium ea de re quaedam disputare voluisse in Praefatione, intelligitur e notis ad h. in *Del.* 125. sed oblitus est id facere. Sed de coniecturis alienis fere sic iudicium fecit eruditissimus Callimachi editor, ut eas reiiciendas docuerit, quod repugnarent et adversarentur vel ingenio linguae, vel rei ipsi: quod accidit *Dawesii* maxime et *Reisquii* coniecturis. Multas tamen aliorum emendationes, *Ruhnkenii* in primis et amicorum eius, ut *Lennepii*, *Pierfoni*, probat saepe atque adeo laudibus extollit. Cuiusque generis exempla quaedam, sed promiscue, apponemus, quae iniiciant et excitent lectoribus nostris sicut et cupiditatem legendi et cognoscendi omnes notas Viri summi, ex iisque discendi rationem sapientis et modestae Critices. H. in *Iov.* 13. pro *ἐπιπίσσεται*, quod primus recepit *Bonenatus*, vel potius

Stephanus, restituit ἐπιμίσγεται, quod est in editionibus ante Benenatum omnibus, et quod etiam in MSS. Reg. Vat. et Ambros. utraque exstabat. Ibid. 52. pro Κέρητες γε, quod debetur *Frobenio*, non *Vasiosano*, rescripsit e Flor. et Ald. Κέρητες σε, ut iam *Stephanus* corrigendum vidit, et re ipsa postulante, quum τὸ γε inepte frigeat, et MSS. omnibus consentientibus. V. 84. revocavit ἐν δ' ἄλλῃς ἔλβον e MSS. Ambros. Voss. et editionibus primis, quod *Frobenius*, non *Benenatus*, mutarat in ἐν δ' ἔλβη. H. in Dian. 37. pro ἐν ἀπάσῃσιν, quae erat etiam MSS. Vat. Ambr. Reg. Voss. lectio, scripsit, de sententia Virorum doctorum, ἐν πάσῃσιν, et v. 235. Ἀζήνια pro Ἀζένια. V. 48. pro ἐπ' ἀκμάσιν Ἡφαιῶσι putat ipsum *Callimachum* dedisse ἐπ' ἀκμοσι δ' Ἡφαιῶσι. V. 55. pro ἐπεὶ μέγα, quod reperit in omnibus libris, edidit ἐπὶ μέγα, *Stephano* et *Bentleio* auctoribus, quod ipsum ab eo factum est v. 61. Sed v. 69. tuetur scripturam Ἐρμείης contra *Dan. Heinsium*, qui corrigebat ἐρκείης, et contra *Ruhnkenium*, cui ἐρξείης placebat. V. 98. pro μετὰ καὶ κύνας ἐσσέοντο ei scribendum videtur μετὰ δὲ κύνας ἐσσέοντο, quod locus *Callimachi* expressus sit ad locum *Homeri Iliad.* ζ', 296. Βῆ δ' ἰέναι πολλοὶ δὲ μετῴσθεντο γεραιό. V. 108. pro Ἥρης αἰνεσίῃσιν reposuit Ἥρης ἐννεσίῃσιν, nam primo αἰνεσίῃσιν est verbum nihili, quod tamen etiam in aliorum poetarum libris occupavit, librarium negligentia, locum alterius vocabuli. vid. *Homer.* 11 ε', 894. et *Apollon. Rhod.* 1, 7. 3, 29 817. 4, 646. 1445. Deinde diserte ἐννεσίῃσιν legebatur in MS. Vat. Ambr. 2, Voss., nec aliter laudat *Scholias* *Apollonii Rhodii* ad 1, 995. Accedit quod *Dionysius Periegeta*, imitator *Callimachi*, v. 141. hoc ipsum hemistichium habet e *Callimacho*. Sed in libris eius legitur etiam Ἥρης ἐννεσίῃσιν. Aequum certum putari debet, v. 133. scribendum esse τρώει γέτος e MSS. Vat. Reg. Ambr. Voss., non τρώγει, quod quum in suo exemplo primus recepisset *Frobenius*, non *Vasiosanus*, postea servarunt reliqui editores, ita ut nullus dubitavit de veritate huius lectionis. At *Callimachus* videtur in animo ha-

habuisse locum Homeri Od. Φ', 293. Οἷός σε τρώει μελιη-
 δής. V. 150. ex edd. Flor. Ald. et Vascos. receptum est
 ἢ ὄγε χλάνην pro ἢ ὄτε χλάνην. Fundus huius elegantiae
 est Homerus Il. γ', 459. Εἰσάκε σ' ἢ ἄλοχον ποιήσεται,
 ἢ ὄγε δάλην. Mox v. 153. pro ἵνα θνητοῖσι βοηθῶν non
 dubitavit recipere *Ernestius*, de sententia Huetii aliorum-
 que, ἵνα θνητοῖ σε βοηθῶν, etsi omnes libri editi et scripti
 consentiunt in altera lectione. nam manifestum scripturae
 vitium est, quum respondeant clare σέ et v. 154. ἐμέ. H. in
 Del. 41. legitur sine sensu αἰπὸ Ξένθοιο πολίχνης. *Ruhn-*
kenius in Epist. Crit. 2. p. 28. correxit ἀλιζάντιο πολίχνης
urbe maritima. hanc correctionem magni amici sui *Ernestius*
 verissimam putat. Sed ad v. 88. reiicit emendationem *Tho.*
Bentleii, qui pro ἀλέγχεις legendum coniecit ἐφέλκεις,
 quod tum frigeat ὁ αὐτίκω, vulgataque lectionem servan-
 dam et probandam censet, hoc sensu, Quid propinquum, im-
 minens tibi fatum sciscitaris, scire cupis ante tempus? V. 94.
 recepit pro τομώτερον, de coniectura *Theod. Canteri*, το-
 ρώτερον quam emendationem probarunt etiam *Tho. Bentle-*
ius, *Dorvillius* ad Charit. p. 465. et *Ruhnkenius* Epist. Crit.
 2. p. 29. V. 115. putat pro ἐπ' ἐμοῖο Μῆνοι ἐλαφρίζουσι
 eleganter legi posse ἐπ' ἐμοῖο Μῆνοι ἐλαφρίζουσι; ut μῆνοιο
 dictum sit pro μῆνης, frequentissima apud poetas inde ab
 Homero figura. V. 125. non modo ostendit, coniecturam
Ruhnkenii, qui pro Δαψιλῆς ἠπέλησεν opinabatur legi de-
 bere Δασπλῆς ἠπέλησεν, confirmari posse auctoritate loci
 Nonni lib. 30. p. 776. ed. Cunnæi, Οὐδὲ χέλον δασπλῆτος
 καθάφασμένης φύγεν Ἴρης, qui Callinachum saepe imita-
 tus sit: sed affert etiam rationes, quibus defendi Vulgata
 lectio possit. Idem facit ad v. 249. ubi ille ipse *Ruhnkenius*
 μέλποντες αἰδοῖ mutari volebat in μέλποντες ὀπηδοί,
 V. 192. pro ἐχ ἐν χώρῳ legendum coniecit ἐχ ἐν χώρῳ,
 quod ipsum in mentem venerit Viro docto in margine ed.
 Vascos. V. 246. restituit pro τσσαῖδε οἱ, quod ex editione
 Benenati venit in reliquis, lectionem veram, quam habent
 edd. Flor. Ald. Frob. Vascos., Τσσαῖδοι. H. in Cer. 46.
 pro

pro παραψύχαισα correxit cum aliis recepitque adeo παραψήχαισα. nam vulgatum παραψύχαισα alienum est ab isto loco, et librarii saepe confuderunt inter se verba ψύχην et ψήχην. Atque ex his exemplis speramus Lectores nostros facile intellecturos esse, quam rationem sequutus sit doctissimus Callimachi editor in constituendo formandoque textu poetae Graeco. Explementa lacunarum non eiecit quidem, praeter v. 136. h. in L. P., sed inclusit tamen uncis, ut appareret eo magis, ea aliena atque spuria esse. Saepe etiam versus vel de sua, vel de aliorum sententia spurios notavit, ostenditque, cur viderentur tales, cur non. vid. H. in Iov. 55. H. in Apol. 44. 64. in Cer. 71. etc. H. in Lau. Pal. 63. 64. praeposendos censet v. 61. 62. et omnino in Hymno illo aliquoties lectionem vulgatam Ionicae formae mutavit in formam Doricam. Idem fecit in Hymno in Cererem, eiusque mutationis rationem in Praefatione dedit. Caeterum non modo e libris scriptis et editis collegit lectiones variantes: quo tamen in genere desideratur nonnunquam diligentia, v. c. H. in Apol. 31. et 113. omisit monere, iam in Frob. legi αἰίδν et Φθόγος. sed etiam e libris Grammaticorum et Criticorum veterum, qui laudant loca Callimachi. Qua in re eum maxime adiuvit *Ruhnkenii* felicitas et humanitas. Is enim communicavit cum eo multas particulas, e libris istorum hominum ineditis descriptas. Vid. ad h. in Iov. 8. h. in Dian. 77. 253. etc. Quo pertinet etiam Epigramma Pauli Silentarii ineditum, ad v. 33. h. in Apol.

Sed *Ernestius* de Hymnis Callimachi etiam sic meritus est optime, ut composuerit adieceritque Versionem eorum Latinam novam, eamque proficam, superiorum Versionum vitia et peccata notavit correxitque passim, multa denique vocabula formasque loquendi obscuras, neque notas satis, illustravit explicavitque egregie. H. in Iov. 5. γένος non est *genus*, de quo male ceperant interpretes, sed *locus natalis* vel *patria*, ut apud Eurip. Bacch. 121. διογενέτης Ἰναυλοῖ sunt *antrum ubi Iupiter natus, non Iovis geniti insulae*, ut

Verſio

Versio Latina habet inepte. V. 52. ἄλα ἄρχεσθαι, quod
Dan. Heinsius ad Sil. 3, 347. male interpretatur in numerum
saltare, reiecti potest ad motum pedum, ut sit περιπλεκτοῖς
 ποσὶ, ut loquitur Theocritus Idyl. 18, 8. intelliganturque
 quos Onomacritus αἰλγμὲς ποδῶν vocat, tribuitque saltan-
 tibus Curetibus in h. in Curetas v. 5. Nam ἄλον est, ut
 Scholiastes Theocriti Idyl. 7, 68. explicat, καμπὰς ἔχον, et
crisprum; πολὺγναμpton. Putat tamen *Ernestius*, posse et-
 iam intelligi varios orbis implicantes, ut loquitur Virgilius,
 quod et significationi verbi ἄλα conveniat, et saltationi ἐνέ-
 πλω. V. 56. ἀνηθῶν non est *repuerascere*, neque *repuer-
 scere*, sed *pubescere*; quum notum sit, ἀνά in com-
 positis verbis centies redundare, ut in ἀναπαύσασθαι, ἀναστα-
 σθῆναι, et aliis. Locus Theognidis, quem Lexica laudant, pro
 significatione repubescendi, est v. 1001. Sed et ibi est
 pro ἡθῶν *pubescere*. V. 81. ἀκρῆς ἐν πολίεσσιν non est
caesus in civitatibus, ut perperam vulgatus interpres explicat,
 sed *altis in urbibus vel in arcibus*. nam ἀκρῆ πόλις vel ἀκρῆ-
 πόλις est *summa urbs* h. e. arx. Unde Iupiter Πολίευσ,
 et Minerva Πολιάς, non, cui civitas curae, ut male etiam
Stanleius ad Aeschyl. S. c. Theb. 69. interpretatur, sed *arcis
 praefes*. H. in Apol. 12. docet Vir summus, breviter qui-
 dem, sed egregie tamen, differre κῆθαρον a κῆθάρῃ sic. *Ly-
 ram* enim, quae est apud Callimachum κῆθάρῃς, invenit
 Apollo, *citharam* Mercurius, consentientibus Graecis, ut
 bene monet Scaliger in notis ad Manilium p. 379. Lyra
 Apollinis non habet chordas tentas super testudinis cavo, ut
 Mercurialis, cuius descriptio est apud Homerum H. in Mer-
 cur. 47. sed inter cornua in ponticulo, qui cornua tingit,
 seu transtillo, sine subiecta testudine: quod discrimen etiam
 in monumentis antiquis exprimitur. V. 47. Anna Fabii
 dubitat, an apud Homerum reperiat locus similis Callima-
 chio, Ἐξίτι κείνῃ ἐξέτ'. At *Ernestius* praecclare observat,
 similem ei esse locum Homeri hunc (Il. 1, 106.) Ἐξίτι τῷ
 ὄτε διογενὲς —, monetque, ex eodem loco refelli *Anna-
 dum*, qui (Animadv. p. 62.) volebat scribi ἐξέτ', quasi ἐξέτ'
 esset

esset pro ἔξοτῃ. V. 62. bene refellitur Cel. Reiskius, qui ad Antholog. ep. 398. per βωμόν κεραιῶχον putabat intelligi aram corneam, ad similitudinem Apollineae factam: quum tamen κεραιῶχος non sit corneus, seu fictus e cornibus, sed habens cornua, cornutus. V. 75. docet contra Fibrum, ἀπέκτισις probum esse et usitatum verbum, nam saepe occurrit apud Dionysium Halicarnasenseum, v. c. 1. p. 36. Καπύας Αἰνείας τε καὶ Τρώων ἀπέκτισιν ἦναι. Ibidem p. 43. πόλειός τις ἀπέκτισις. H. in Dian. 105. in verbis πέντ' ἔσαν αἱ πάσαι non redundat τὸ πάσαι, sed significat omnino ut apud Theocrit. epigr. 10, et Pseudo Orph. Argon. 335. Imitati sunt Latini, ut Gratius Cyneg. 16. *Accessere tuo comites sub nomine Divas Centum omnes nemorum, centum de fontibus omnes Naidas.* V. 124. illustratur verbum ἐμμάττωσαι, doceturque id significare cum vi et impetu immittere, emicere. Schol. Cod. Reg. interpretatur ἐμβάλλειν. Usus est Nicander de phalangio v. 766. Αὐτὰρ ὁ κέντρῳ ἀνυχίνι — ἐνεμάξατο φωνός. ubi tamen Gorraeus edidit ἐνεμάξατο. Est porro hoc verbum apud Oppian. Halicut. 2. 502. κακὴν ἐνεμάξατο κῆρας. in MSS. Pal. et Sylb. Restituendum id putat Ernestius Theocrito Idyl. 17, 36. τὰς μὲν κύπερον ἔχοισα Διώνας πότνια κῆρας Κόλπον δὲ θυώδη φαδινὰς ἐνεμάξατο χῆρας. V. 177. explicat vocabulum γυια, quod de omnibus quidem membris dicitur, ut ait Scholiastes Nicandri, sed maxime de manibus et pedibus, nempe in quibus maxime vis corporis. Hom. Il. v, 61. Τῦμα δ' ἔθικεν ἐλαφρὰ πόδας καὶ χεῖρας ὑπερθεῖν. Sed maxime et saepissime de pedibus, imprimisque genubus, in quibus et lassitudo fere sentitur. De pedibus est apud Homer. Il. v, 435: apud Apollon Rhod. 1, 1008. coll. 1010. V. 191. illustratur verbum πτοῖσθαι. H. in Del. 56. observatur, et multis exemplis confirmatur, poetas saepenu-mero verba, quae proprie de bestiarum clamore dicuntur, honeste transferre ad deos hominesque, ad exprimendam aliamque vehementiam irae, sonumque terribiliorem. V. 88. est copiosa nota de verbo ἐλέγχειν, quod exquisite dicitur

nonnunquam pro *sciscitari* et (*per quamdam etiam suavem vim*) *elicere verum, cogere quem ut verum dicat.* Sed quum voluerimus quibusdam tantummodo exemplis ostendere praeclaras divitias et copias notarum huius generis Viri summi, quibus invitarentur lectores nostri ad cognoscendas eas omnes: sati fecisse iam consilio nostro speramus. Omnino sumus auctores iis omnibus, qui non tantum Hymnos Callimachi intelligere, sed naturam sermonis et poeseos Graecae cognoscere velint, et videre, quanta diligentia, quam incredibilis industria, quam singularis doctrina, quam exquisita scientia rerum paepe innumerarum, esse debeat in bono interprete scriptorum veterum, ut animadversiones Cael. *Ernestii* in hunc poetam studiose legant. Sed etiam *Hemsterhuyssii* notae dignae sunt quae cognoscantur diligenter, ut ad H. in Dian. 69. de usu multiplici verbi *χρησθαι*, et ad H. in Del. 128. de elegantia verbi *ἴρω*. Caeterum Hymnos Callimachi, et Virorum doctorum in eos notas; e quibus tamen eiectae sunt, idoneis de causis, *Frischlini* et *Voetii* notae; sequuntur Excursus duo, alter ad verba *ἦοι νόησιν* v. 87. H. in Iov., alter ad H. in Cerer. v. 26. *sq. de luco Cereris et Erichthone Callimachio et Ovidiano.* Excursus denique excipiunt notulae breves ad Scholia vetera. Sed satis dictum videtur de excellentia meritorum *Ernestii* in Hymnos Callimachios. Ad Epigrammata et ad Fragmenta, partem quasi alteram Carminum Callimachi, veniamus.

Neque enim tantum servata est, in hac nova editione, Collectio Epigrammatum et Fragmentorum *Bentleiana*, quae est in editione *Graeviana*, sed luculenter etiam adaucta. Atque Epigrammatis quidem accesserunt tria alia, ex inedita Anthologia, et octo ex Anthologia edita, quae coniecturis Virorum doctorum referuntur ad Callimachum, in primis *Salmasii*, cuius notae eo pertinentes *Ernestius* accepit a *Ruhnkenio*. Caeterum in recensendo textu Epigrammatum usus est, ut supra diximus, eiusdem *Ruhnkenii* beneficio, lectionibus Codicis Palatini ex apographo *Salmasiano*; item quo excerptis e MS. *Lipk.* et *Schedis Rittershusianis.* No-

tae autem quas adiecit, breves sunt, quaeruntque fere de lectione vera locorum aut suspectorum, aut corruptorum. Tales etiam sunt eae, quibus ei visum est Fragmenta illustrare, quae praeterea auxit quinque et quadraginta aliis. Pleraque tamen debentur diligentiae *Ruhnkenii*, qui non modo ea excerpfit ex ineditis Grammaticis, sed etiam ornavit notis longioribus: quales etiam sunt eae, quae Hemsterhusium, summum Virum, auctorem habent.

In Indice Graecorum verborum, qui est ad calcem Tomi primi, multa verba omiffa, multa loca male, ut fit, laudata sunt. Et sicut in notis ad Hymnos *Ernestius* diligenter notavit versus Callimachios, qui ab auctore Etymologici M. laudantur, admonitus fere ab aliis: ita multis locis id neglectum esse reperimus. ut H. in Iov. 66. laudat Etymol. M. p. 383: H. in Dian. 190. p. 214: H. in Del. 286. p. 230. — Sed textus Graecus ipse accuratissime descriptus est ab operis. Quo quidem beneficio eum non minus, quam Commentarium Spanhemii, qui, una cum notis *Rich. Bentley*, Tomo secundo continetur, et de quo non attinet plura dicere, quum elegantia eius et ubertas omnibus satis notae sint, ornavit diligentia *Ruhnkenii*: cui Viro et gratias agimus propterea publice, et ut vita ei a Deo longissima contingat, litterarum maxime Graecarum causa, cum Cel. *Ernestio* vehementer optamus.

ELEMENTA PHYSIOLOGIAE CORPORIS HUMANI. Auctore ALBERTO DE HALLER, Praefide Societatis Reg. Scient. Götting. etc. TOMUS IV. Cerebrum. Nervi. Musculi.

Lausannae 1762. sumptibus Francisci Grasset, Alphab. 3. pl. 6. in 4to.

Illustris *Hallerus* alacriter pergit, quod coepit, pertexere physiologicum opus. Hoc Tomo quarto doctrinam omnium intricatissimam ita explicat, ut eorum, quae doctissimi homines inde usque ab origine philosophiae naturalis

lis ad nostra tempora repererunt, et litteris mandarunt, vix quicquam praeteriisse videatur. E quibus pro nostra brevitate quaedam delibabimus. *Cap. X. Sect. I.* comparantur inter sese cerebra variorum animalium, ostenditurque, satis inversa in ratione voluminum universi corporis cerebra esse; nec, quod ab omni retro tempore scriptum est, dubitari posse, quin homini inter animalia maximum cerebrum sit concessum. Velamentum illud, quod cerebri ventriculos investit, pro peculiari membrana proponitur. Vascula minima, in A. etiam experimentis manifestiora, in cortice tenerrima, tomenti similia, numerosissima, totum pene corticem videri componere, ita quidem, ut ex arteriis, venis, et tenerrima cellulosa teja, maximam corticis partem constare recte dixeris. Ventriculum tertium cum ventriculis anterioribus, quando omnia integra sunt, non communicare, cum illi aqua pleni, ipse inanis repertus sit. Dubitari quoque posse, num cavum sit infundibulum; in cerebro enim gelu constricto dissectum caveam non habuisse, quam oportebat ex glaciali nucleo prodi, neque in alio cadavere aquam continuisse, cum in ventriculo esset plurima. *Sect. II. cerebelli: Sect. III.* medullae spinalis descriptionem continet. *Sect. IV.* de dura matre exponit, et praeiudicatas illas de motu huius membranae opiniones rationibus idoneis e medio tollit, nullaque sentiendi movendive facultate eam gaudere lectoribus persuadere conatur; neque nervosi quidquam in ea admittit, monetque, cadavera ab Illustri Auctore incisa esse, in quibus nullae ullius generis glandulae essent, ut eo facilius pro morbosis concrementis haberi possent, cum praeterea in senibus, et longo morbo confectis, evidentius apparerent. *Sectio V.* arterias et venas encephali eiusque propagines omnes, minutissimas fere, enumerat, et sanguinis, qui cerebrum adit, et copiam et indolem, ita determinat, ut copiam quidem ad quartam propemodum partem totius massae sanguineae de corde expulsae non falso aestimari, indolem vero a reliquo sanguine e corde expresso parum aut nihil differre putet. A. ab eorum sententia stat, qui a

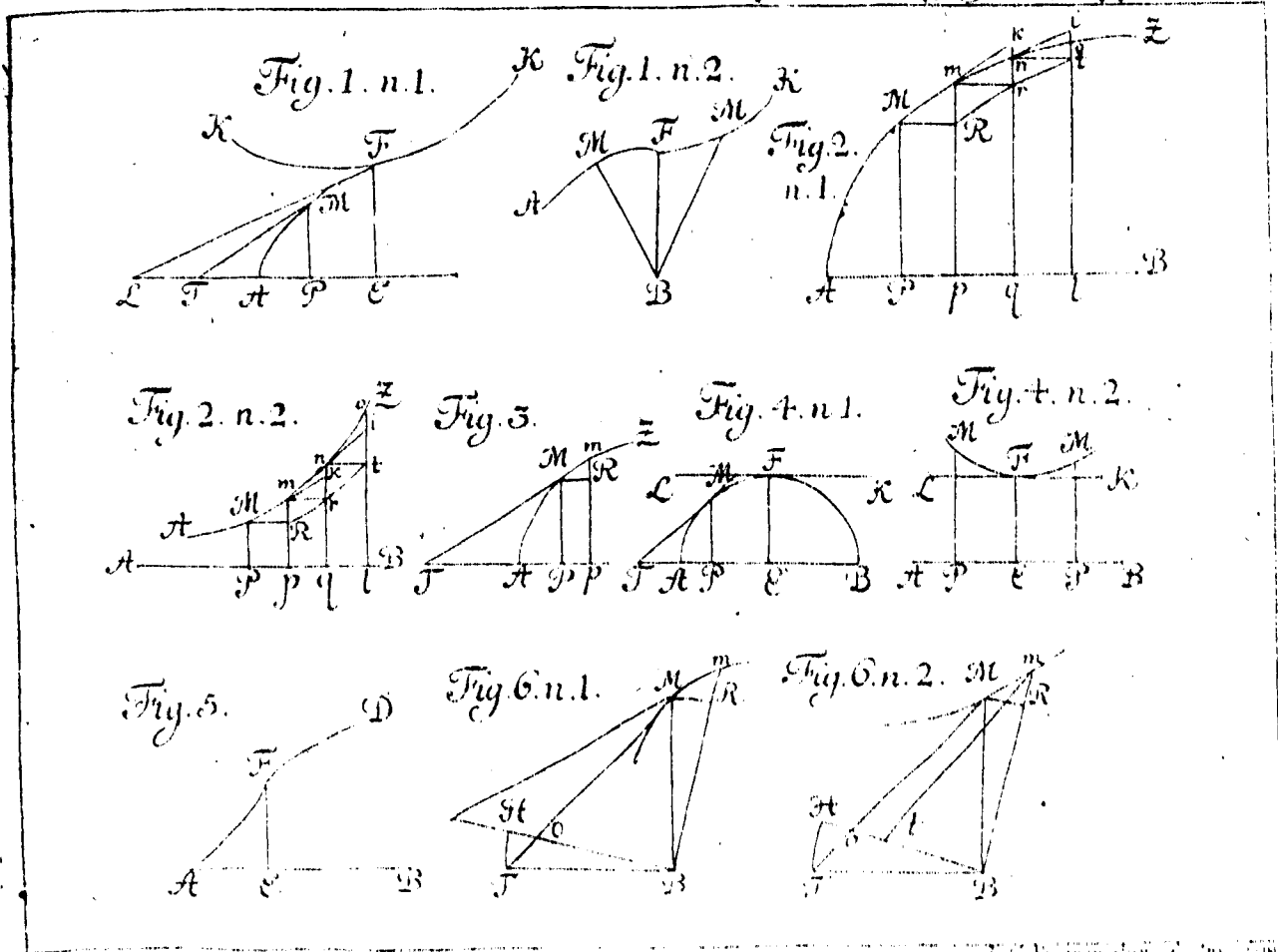
sinibus durae meningis non accelerationem, sed tarditatem motus sanguinis a natura quaesitam esse perhibent. *Sect. VI.* nervos proponit, horumque membranam, quam durae meningis propaginem vulgo putant, nihil aliud quam opus cellulofum esse confirmat; nervos ipsos irritabiles esse negat; neque musculosam et tendineam gangliorum a *J. M. Lanciso* propositam fabricam, pennatumque tendinem per axin ganglii ductum, fibras parallelas ad angulum sursum obtusum ei tendini insertas, aut praeterea duas musculosas tunicas, *A.* experiundo observandoque solemter reperire potuit; neque succum inter utramque ganglii membranam, a *Cl. Gortero* commemoratam, unquam vidit. Auctorem deinceps nervorum propagines minute persequentem non licet sequi. Itaque tantummodo Viri ill. sententiam, de nobili illo ramo nervi intercostalis, adducimus, quae eo continetur, ut constanter et omnibus suis observationibus sibi constare dicat, nihil unquam ab ea quidem quinti nervi propagine ad intercostalem truncum venisse, causamque erroris videri in arteriola latere, quae eo omnino in loco, in quo aiunt nervum a quinti ramo ad intercostalem ire, ex carotide, proxime ophthalmicum, supra sextum in nervum quintum exeat; nervum vero intercostalem ex sexto pare nasci; itemque cervicalibus accenseri debere nervum illum, quem cerebralibus *Willisus* accensuit, parque suum decimum fecit, cum habeat duplices omnino radices, quas post priora dubia Auctor certus constituit; anteriores vulgo receptas duas, tres, etiam plures, ad octo, sub nono pare, fere continuo; deinde posteriores, illis quidem debiliores, iterumque duas tresve, a summa medulla spinali sub quarto ventriculo; has autem duorum ordinum radices in sulco atlantis confluere in ganglion, quod super atlantem est, indeque nervum abire in duos truncos. *Sect. VII.* vivi cerebri phaenomena proponuntur, ita ut Auctor saepius iam expositam theoriam de partibus humani corporis sensibilibus et irritabilibus defendere satagat, argumenta pro sua opinione militantia incredibili lectionis varietate cumulando. *Sect. VIII.*

VIII. de actione nervorum leguntur coniecturae, scilicet non per membranas sensus perferri, neque per solidam nervorum naturam, sed per eorum liquidum humorem, qui sit mobilissimus, absque cordis potestate, a voluntate sensuumque impressione in motum ciendus, fluidissimus, tenuissimus, quadam ad nervum adhaesione gaudens, carens quidem omni sapore, odore, colore, aut alia quacunque demum qualitate, quae sensus nostros vehementer feriat; non tamen aqueum albuminosum, neque spirituosum acidum, sulphureum, neque aereum aut aethereum; eum autem moveri per liberos nervorum tubulos, non spongiosos; atque in his fieri duplicem liquoris eius motum, alterum perpetuum, a corde impressum, utique lentum, alterum rapidissimum, vel ab obiectis sensus ferientibus, vel ab anima motum muscularem volente excitatum; ipsorum spirituum nullum esse discrimen. De animae sede Illustris Auctor ita differit, ut eam neque in calloso corpore, neque in septo lucido, neque in glandula pineali, neque in corporibus striatis, neque in ulla peculiari cerebri regione, neque in meninge aut in sinibus cerebri, verum in medulla cerebri et cerebelli quaerendam esse iudicet: nondum tamen posse diversas diversarum animae functionum provincias determinari, aut ulla cum veri specie definiri de complicatis animae functionibus, aut in encephalo imaginationi suam sedem, suam sensui communi, suam memoriae assignari, aut de tuberculorum, quae in cerebro sunt, sinibus utilitatibusve quidquam pronuntiari, neque natibus, neque testibus, aut isthmo, aut ponti, aut caudici medullari, aut corporibus striatis, aut cerebro seorsim, aut cerebello peculiariter propriam aliquam tribui utilitatem, quae a communi totius encephali utilitate differat; variarum autem medullae cerebri per funiculos transversos aut rectos coniunctionum communem utilitatem videri, ut sana pars cerebri suppetias ferat morbosae, et ad nervos, quorum propria regio obstructa est, alias fistulas integras a partibus non laesis adducere, iterumque, magna cerebri parte laesa, sensuum motuumque integritas aliqua superesse possit.

possit. Ventriculorum fabricationem ideo factam videri, quoniam colliculorum quorundam figura et distinctio eas intercapedines postularet. Gyros autem serpentinis illos multiplices eo consilio factos esse, ut ad innumerabilia vestigia memoriae humanae cerebro impressa, maior etiam medullae copia, grandiusque cerebrum existeret. *Lib. XI. Sect. I.* agit de fabrica muscoli in universum, atque adductis celeberrimorum virorum de fibra musculari sententiis, eam cylindricam, non nodosam, esse ponit, carnem vero ullam, a fibris muscoli diversam dari negat; nec tendineas fibras cum carneis continuas esse, sed cum iis varia ratione coniungi putat. *Sect. II.* phaenomena muscoli vivi enarrantur. Ubi quidem, omnibus antea diligenter pensatis, praecipua musculorum vis ab eius irritabili natura repetitur, ita tamen, ut nervorum actio in vivo corpore accedere debeat. *Sect. III.* motus muscularis causae et scaturigines solertissime indagantur. *Sect. IV.* tandem motus muscularis utilitates, tum proximae, tum remotae, enumerantur explicanturque. Quoniam vero Auctor solertissimus, in prioribus anatomen comparatam cerebri passim excitaverat, eam in *Addenda* sub finem huius Tomi quarti coniecit, et cyprini quidem potissimum descripsit cerebrum, ita ut reliquorum piscium fabricam cum eius structura compararet. In praefatione Celeberrimi *Albini* accusationes refellere adgressus est.

DE CURVIS, PUNCTUM INFLEXIONIS VEL REGRESSUS HABENTIBUS. Auctore IO. IACOBO HENTSCHIO.

Curvae, quae ex parte *convexae*, et ex parte *concaevae* sunt, referuntur vel ad rectam quamvis assumptam, vel ad punctum fixum, cui modo partem concavam, modo convexam obvertunt. Punctum, quod utramque Curvae dividit partem, nunc *Inflexionis*, nunc *Regressus* audit; prouti Curva a principio mota usque ad divisionis punctum, vel ad *dextram* progreditur, mutata solummodo forma, vel ad divi-

divisionis punctum usque promotum, ad *sinistram* regredi supponitur.

Sic Fig. I. n. 1. n. 2. Curva AFK , cuius pars AF ad diametrum AB est concava; reliqua FK convexa ad eandem diametrum AB , vel punctum fixum B ; dicitur habere in F punctum inflexionis, ob mutatam formam: sed idem punctum F dicitur *regressus*, ideo, quod Curva ad sinistram versus principium motus regredi concipitur. Hinc videre est: 1. Divisionis punctum F , quo pars Curvae concava dirimitur a parte convexa, esse punctum inflexionis, ob mutatam Curvae faciem, rectae assumtae, vel puncto fixo obversam. 2. Idem Divisionis punctum F dici punctum regressus, ob mutationem motus, qui ordine fit retrogrado, et versus principium, a quo Curva moveri coeperat, respicit.

Hoc utrumque inflexionis vel regressus punctum, ut methode universali adhibita definiatur, primum dispiciendum est, quatenam Curvis, inflexionis vel regressus punctum habentibus, sint propria, quibus ab aliis Curvis, punctis huiusmodi destitutis, discernantur. Huc faciunt sequentes Propositiones.

Propof. I. Theor.

Si Curva, cuius Semiordinatae inter se sunt parallelae, habeat Inflexionis Punctum, erit pars diametri AL , comprehensa sub A initio abscissarum, et puncto occursus L Tangentis FL ex inflexionis Puncto F ductae, Maxima omnium rectorum, simili modo formatarum. Tab. II. Fig. 1.

Demonstr.

Ducatur per punctum inflexionis F Semiordinata FE , et per idem punctum Tangens FL , quae secet diametrum Curvae prolongatam in L . Praeterea sumatur punctum M quodvis in Curva AF , ex quo ducatur Semiordinata PM , una cum Tangente MT .

Si iam punctum M continuo accedere ad punctum inflexionis F supponatur, ita ut successive arcum MF percurrat;

rat; abscissa AP ; nec non AT , pars diametri comprehensa sub A initio abscissarum et T puncto occurfus Tangentis TM , continuo maiora capient incrementa, adeo ut, si punctum M cadat in ipsum inflexionis punctum F , punctum abscissae P transeat in E , et ex recta AT fiat recta AL .

Si punctum M transgressum inflexionis punctum F , progrediatur eadem via ad dextram versus punctum K , ductis, ut antea, simili modo Tangentibus et Semiordinatis, pars diametri prolongatae AL intercepta a Tangente FL et ab initio abscissarum A computata, ob Curvae faciem convexam diametro obversam, decrescet.

Cum igitur partes diametri prolongatae, a tangentibus interceptae, et ab initio abscissarum computatae, continuo crescant, si Curva concavitatem diametro obvertat; deinceps vero dictae diametri partes continuo decrescant, si Curva convexitatem suam diametro opponat: erit utique Recta AL comprehensa sub A initio abscissarum et puncto occurfus L Tangentis FL ex inflexionis puncto F ductae, Maxima omnium rectarum, simili modo generatarum.

Propof II. Theor.

Fig. 1. Si Curva, cuius Semiordinatae inter se sunt parallelae, habeat Regressus punctum, erit Abscissa AE , cui respondet Semiordinata EF versus regressus punctum F ducta, Maxima omnium rectarum, simili modo formarum.

Demonstrat.

Ductis iisdem rectis, uti Tangentibus et Semiordinatis, quibus abscissae et partes diametri prolongatae definiuntur; si punctum M continuo accedere ad regressus punctum F supponatur: ob eandem rationem pars diametri AT comprehensa sub A initio abscissarum et T puncto occurfus Tangentis TM nec non abscissa AP continuo maiora capient incrementa, usque dum punctum P cadat in E , et pun-

punctum T cadat in L ; id. quod fit, puncto M curvae AMF coincidente cum ipso regressus puncto F .

Si punctum M transgressum punctum F , ab ipso regressus puncto F vergat versus punctum K ad sinistram, ductis, ut antea, simili modo Tangentibus et Semiordinatis; pars diametri prolongatae AL intercepta a Tangente FL et ab initio abscissarum A computata, continuo quidem crescet, sed Abscissa AE decrescet.

Cum igitur abscissae AP primum continuo crescant, usque dum punctum P cadat in E ; deinceps vero abscissa AE continuo decrescat, si punctum M a puncto regressus F vergat versus punctum K ad sinistram: erit Abscissa AE , cui respondet Semiordinata EF versus regressus punctum F ducta, *Maxima* omnium rectorum, simili modo formarum.

Propos. III. Theor.

Si Curva, cuius Semiordinatae inter se sunt parallelae, habeat inflexionis punctum; differentiale Semiordinatarum, intervallis infinite parvis iisque aequalibus a se invicem distitarum, continuo decrescit, si Curvae concavitas axi obversa est; sed continuo crescit, si Curvae convexitas axem respicit.

Sit Curva AMZ Fig. II. n. 1. cuius Semiordinatae, uti *Fig. II. n. 1. n. 2.* PM, pm, qn, lo , etc. sint inter se parallelae, et a se invicem distitae intervallis infinite parvis, iisque aequalibus, $Pp = pq = ql$ etc. dico: Differentiale $Rm < rn$ et differentiale $rn < to$ etc. si Curvae AMZ concavitas axi AB obversa est. Contra, si Curvae AMZ Fig. II. n. 2. convexitas axem AB respicit, erit differentiale $Rm > rn$ et differentiale $rn > to$ etc.

Demonstr.

Per puncta Curvae M, m et n ducantur axi AB parallelae MR, mr , et nt . Iunctis punctis R et r , item punctis r et t , ducantur per puncta Curvae m et n rectis Rr ut rt parallelae mk et ni .

Cum Semiordinatae PM , pm , qn et to inter se sint parallelae (*hyp.*) et per puncta Curvae m et n ductae sint rectis Rr et rt parallelae, mk et ni (construct.) erit $mkRr$ Parallelogrammum cuius latera opposita uti Rm et rk ; nec non Rr et mk sunt aequalia, Propof. 34. elem. 1. Sed $kr > rn$; ideo $Rm > nr$.

Eodem modo ostenditur, rn esse maiorem to etc. unde in univ. differentialia Semiordinatarum, intervallis infinite parvis iisque aequalibus a se invicem distitarum, continuo decrescunt, si Curvae AMZ concavitas axi AB obversa est.

Iisdem positis *Fig. II. n. 2*, si comparentur inter se Parallelogramma simili modo formata; ob eandem rationem erit differentiale $Rm < rn$, et differentiale $rn < to$ etc. Est enim ex natura Parallelogrammorum $Rm = rk$; unde cum $rk < rn$; erit $Rm < rn$. Quodsi igitur Curvae AMZ convexitas axem AB respicit, differentialia Semiordinatarum, intervallis infinite parvis iisque aequalibus a se invicem distitarum, continuo crescunt.

Corol. I. Hinc liquet: Si Curva primum concavitatem suam, deinceps vero convexitatem axi obvertat; differentialia Semiordinatarum, intervallis infinite parvis iisque aequalibus a se invicem distitarum, in *Puncto inflexionis* esse *Minimum*. Decrescunt enim differentialia Semiordinatarum dictarum usque ad inflexionis punctum, Curva concava sumta versus axem; deinceps vero, inflexionis punctum transgressa, continuo crescunt, parte Curvae convexa vergente ad axem.

Corol. II. Si Curva primum convexitatem suam, deinceps vero concavitatem axi obvertat, differentialia Semiordinatarum dictarum in *puncto inflexionis* esse *Maximum*. Curva enim primum convexa sumta versus axem, differentialia Semiordinatarum continuo crescunt usque ad inflexionis punctum; deinceps vero, punctum istud transgressa, continuo decrescunt.

Propof.

Propof. IV. Lemma I.

Subtangens in Curvis, quae talem habent naturam, ut absciffarum ad Semiordinatas relatio per aequationem quamcunque exprimat, eſt quarta Proportionalis ad differentiale Semiordinatae, differentiale abſciffae ad Semiordinatam, qua Subtangens ex una parte intercipitur, ex altera parte a Tangente ducta.

Demonſtr.

Ducantur in Curva *AMZ* Fig. III, quae talem habeat Fig. III. naturam, ut abſciffarum ad Semiordinatas relatio per aequationem quamcunque exprimat, Semiordinatae *PM* et *pm* intervallo infinite parvo *Pp* a ſe invicem diſſitae. Per punctum *M* ducatur axi *AB* parallela *MR*; nec non per punctum *M* Tangens *MT*, quae ſecet diametrum Curvae prolongatam in *T*.

Cum Semiordinatae *PM*, *pm*, intervallo infinite parvo *Pp* ſeu *MR* a ſe invicem diſſent, arcus *Mm* trianguli *MRm* pro recta haberi poteſt. Comparando igitur triangulum *MRm* comprehenſum rectis infinite parvis, uti *MR*, *Rm* et *Mm*, cum triangulo *MPT*, cuius latera conſtituunt Tangens *TM*, Subtangens *PT*, et Semiordinata *PM*; erit angulus *MRm* = angulo *MPT*, ſunt enim recti; angulus *PMT* = angulo *MmR* (Propof. 29. elem. 1.) ideoque angulus *PTM* = angulo *RMm*. Cum igitur in duobus triangulis *MRm* et *MPT* anguli reſpective ſint aequales; erit per Propof. IV. Elem VI. *Rm*: *RM* = *PM*: *PT*. Hoc eſt: Differentiale Semiordinatae (*Rm*) eſt ad differentiale Abſciffae (*RM*), uti Semiordinata (*PM*) ad Subtangenteſ (*PT*).

Corol. I. Si $PM = y$, $AP = x$, $Rm = dy$ et $RM = Pp = dx$; liquet, valorem Subtangenteſ *PT* per $\frac{y dx}{dy}$ exprimi poſſe.

Corol. II. Inventa recta *PT*, quae Subtangens dicitur, Tangenteſ per datum quodvis Curvae punctum duci poſſe.

posse. Dantur enim duo puncta M et T , quae rectam determinant.

Coroll. III. Rationem Differentialium, seu Quantitatum omni data et assignabili minorum, eandem esse posse cum ratione quantitatum finitarum.

Propof. V. Lemma II.

Differentiale primi Ordinis in Curvis, ubi Semiordinata maxima est vel minima, nihilo aequatur, seu quod idem: $dy = 0$.

Demonstr.

Fig. IV. Ducatur utcumque Semiordinata PM et tangens TM ,
n. 1. 2. quae secet diametrum AB productam in T , erit PT Subtangens punctis P et T comprehensa; nec non per punctum F , ubi Semiordinata maxima est vel minima, ducatur tangens LK .

Si puncta P et M semiordinatae PM continuo accedere supponantur ad semiordinatae maximae vel minimae puncta E et F , evidens est, Subtangenter PT continuo fieri maiorem. Quodsi punctum M cadat in F , et punctum P cadat in E , ubi Semiordinata maxima est vel minima, erit Subtangens PT infinite magna. Hoc enim casu Tangens LK axi AB est parallela. Valor igitur Subtangenteris $\frac{y dx}{dy}$ Propof. praec. inventus exprimit fractionem infinite magnam; ideo numerator fractionis $y dx$ denominatorem dy infinites superat; quare $dy = 0$. Hoc est: Differentiale primi Ordinis Semiordinatae maximae vel minimae datur nullum.

Corol. I. Semiordinata in Curvis maxima vel minima est *Quantitas constans*. Definitam enim habet magnitudinem, ita ut eadem maneat, reliquis Semiordinatis magnitudine variantibus. Idem valet de Differentialibus Semiordinatarum maximis vel minimis, vi Corol. I. et II. Propof. III, quae ob eandem rationem pro quantitibus constantibus recte habentur.

Corol.

Corol. II. Si Curva talis fit, ut Tangens cadat in ipsam Semiordinatam, nulla dabitur Subtangens. Intersecta enim intelligitur a Tangente et Semiordinata. Evanescente vero Subtangente, valor ipsius erit nullus, hoc est: $\frac{y dx}{dy} = 0$. Si autem haec fractio, quae exprimit Subtangens valorem, est nulla, denominator fractionis, qui notat differentiale semiordinatae maximae vel minimae, hoc in casu Infinito aequabitur, seu quod idem: $dy = \infty$.

Propof. VI. Theor.

Differentiale secundi Ordinis in Curvis, ubi Semiordinata versus Inflexionis Punctum ducta est, nihilo aequatur, seu quod idem: $ddy = 0$.

Demonstr.

Cum in Curvis, Inflexionis punctum habentibus, pars diametri AL Fig. 1. comprehensa sub A initio abscissarum et puncto occurfus L tangens ex inflexionis puncto F ductae, sit *Maxima* omnium rectorum, simili modo formatarum (Propof. I.) recta AL tanquam quantitas constans nullum habebit differentiale. (Corol. I. Propof. V.)

Cum vero $AL = LE - AE = \frac{y dx}{dy} - x$. (Corol. I. Propof. IV); positis iam distantis semiordinatarum infinite parvis iisque aequalibus, seu quod idem: $dx = 1$; erit $ddx = 0$ et differentiale rectae maximae AL , quod nihilo aequatur, habetur $\frac{dy^2 dx - y dx ddy}{dy^2} - dx = 0$.

Reducendo terminos ad eandem denominationem et addendo fit $\frac{dy^2 dx - y dx ddy - dx dy^2}{dy^2} = 0$.

Dividendo per dx , est $-\frac{y ddy}{dy^2} = 0$ et multiplicando per dy^2 et dividendo per $-y$; provenit $ddy = 0$; id quod notat differentiale secundi ordinis. Hinc in puncto infle-

inflexionis, quod Curva habet, Semiordinatae differentiale secundi Ordinis est nullum, seu quod idem: $ddy = 0$.

Idem ex eo potest ostendi principio, quod differentiale primi Ordinis Semiordinatarum, intervallis infinite parvis iisque aequalibus a se invicem distitarum, in Puncto inflexionis sit *minimum* vel *maximum*, prouti Curva concavitatem vel convexitatem suam primum axi obvertit (Cor. I. et II. Propof. III.) Unde, cum differentiale primi Ordinis Semiordinatarum maxima vel minima sint quantitates constantes, (Corol. I. Propof. V.) nullum admittent differentiale secundi Ordinis, seu quod idem: $ddy = 0$.

Corol. I. Ob eandem rationem Corol. II. Propof. V. aliam, in Curvis quibusdam accidit, ut $ddy = \infty$, seu quod idem, ut differentiale secundi Ordinis Semiordinatae sit infinito aequale.

Corol. II. Si igitur $ddy = 0$, quaestioni propositae non satisfacit, sumendum $ddy = \infty$, ut finis praefixus obtineatur.

Propof. VII. Probl.

Invenire inflexionis vel regressus punctum in Curvis, quarum Semiordinatae inter se sunt parallelae.

Solutio.

Si *Fig. I.* inflexionis vel regressus punctum *F* invenendum, mediante Semiordinata *EF* definitur; haec autem Semiordinata *EF*, cum per Abscissam *AE* expressam per quantitates constantes innotescat: rem omnem redire ad *Methodum de Maximis et Minimis*, per se patet. Quare

1. Aequatio Curvae data primum differentietur, exprimendo differentiale Semiordinatae (*dy*) per *dx*.

2. Haec inventa differentialis Aequatio, sumta *dx* pro constante, denuo differentietur, ut prodeat valor aequipollens differentiali secundi Ordinis Semiordinatae, seu *ddy*.

3. Posito iam $ddy = 0$, vel $ddy = \infty$, ulteriori Reductione facta, proveniet valor abscissae *AE*, cui respondet Semi-

Semiordinata EF versus inflexionis punctum F ducta, qui, per quantitates constantes expressus, quaestioni propositae satisfaciet.

Has Regulas generales lubet sequentibus exemplis illustrare.

I. Sit Curva AFD Fig. 5. cuius naturam exprimit aequatio $ax^2 = x^2y + a^2y$. Inveniendum est punctum inflexionis F ex data huius Curvae natura.

Sit igitur $ax^2 = x^2y + a^2y$ seu $ax^2 = (x^2 + a^2)y$.
erit $y = \frac{ax^2}{x^2 + a^2}$; cuius differentiale primi ordinis $dy = \frac{2ax dx}{x^2 + 2a^2x + a^4}$.

Posita iam $dx = 1$, differentiale secundi Ordinis fractionis propositae, secundum regulam communem erit $\frac{(2a^2 - 6a^2x - 4a^2x^2) dx^2}{(x^2 + a^2)^2} = ddy = 0$.

Quae Aequatio divisa per dx^2 et multiplicata per $(x^2 + a^2)^2$ dat $2a^2 - 6a^2x - 4a^2x^2 = 0$. Terminis singulis divis per $2a^2$; provenit $a^2 - 3x - 2a^2x^2 = 0$. Diviso $a^2 - 3x - 2a^2x^2$ per $a^2 + x$ fit $aa - 3x^2 = 0$. Et facta reductione $x = \sqrt{\frac{1}{3}a^2} = a \sqrt{\frac{1}{3}}$.

II. Sit Curva, cuius naturam exprimit aequatio $y - a = (x - a)^{\frac{2}{3}}$; erit $dy = \frac{2}{3}(x - a)^{-\frac{1}{3}} dx = \frac{2 dx}{3(x - a)^{\frac{1}{3}}}$.

Posita $dx = 1$, erit $ddx = 0$, unde differentiale secundi Ordinis erit

$$ddy = \frac{-6(x - a)^{-\frac{4}{3}} dx^2}{25 \cdot (x - a)^{\frac{1}{3}}} = 0.$$

Potentias eiusdem radicis dividendo, fit $ddy = -\frac{6}{25}$.

$$(x - a)^{\frac{2}{3}} dx^2 = \frac{-6 dx^2}{25 \cdot (x - a)^{\frac{1}{3}}} = 0. \quad \text{Multiplicando}$$

L1

per

per 25. $(x-a)^2$ provenit $-6dx^2 = 0$ et dividendo per dx^2 , fit $-6 = 0$. Hinc videre est, quacunque reductione aequationis utaris, pro x nullum dari valorem per quantitates constantes expressum.

Sit igitur $\frac{-6dx^2}{25.(x-a)^2} = \infty$; erit denominator 25:

$(x-a)^2 = 0$. Dividendo igitur per 25, fit $(x-a)^2 = 0$, unde $x = a$.

Propos. VIII. Theor.

Fig. VI. Si in Curva Semiordinatae BM et Bm ex puncto fixo B ducantur et ad punctum B Semiordinatarum BM et Bm , quae comprehendant angulum infinite parvum, constituentur perpendiculares BT et Bt , quibus occurrant Tangentes ex punctis Curvae M et m ductae; partes per Tangentes abscissae Bt et Bo in eadem recta perpendiculari ad Semiordinatam Bm , diversae erunt magnitudinis, adeo, ut si Curva partem concavam puncto fixo B obvertat, $Bt > Bo$. Contra si Curva partem convexam puncto fixo B obvertat, fit $Bt < Bo$.

Demonstr.

Fig. VI. I. Si Curva partem concavam puncto fixo B obvertat, crescente Semiordinata PM , tangens tm ex puncto m ducta a puncto fixo B ad sinistram magis cadet, quam Tangens TM . Cum vero tangens TM interfecet simul rectam perpendicularem ad Semiordinatam Bm , in o ; evidens est, hoc in casu esse $Bt > Bo$.

Fig. VI. II. Si Curva partem convexam puncto fixo B obvertat, crescente Semiordinata PM , tangens TM ex puncto M ducta a puncto fixo B ad sinistram magis cadet quam tangens tm . Cum vero eadem tangens TM interfecet simul rectam perpendicularem ad Semiordinatam Bm in puncto o ; partes per Tangentes abscissae Bt et Bo diver-

diversae erunt magnitudinis, et hoc in casu Recta perpendicularis $Bt < Bo$.

Coroll. I. Hinc liquet, differentiam harum partium per Tangentes abscissarum esse $Bt - Bo = ot$ in primo casu. Sed $Bt - Bo = -ot$ in secundo casu, negativam nempe, si a recta Bt minori auferatur recta Bo tanquam quantitas maior.

Coroll. II. Partem Bo per Tangentem TM abscissam in recta perpendiculari ad Semiordinatam Bm Fig. VI. n. 1. continuo crescere, seu fieri maiorem, quo magis Curvae punctum M in parte concava versus polum B progredi supponatur. Puncto enim M transeunte in m , ex Bo fit Bt etc.

Coroll. III. Partem Bo per Tangentem TM abscissam in recta perpendiculari ad Semiordinatam Bm Fig. VI. n. 2. continuo decrescere, seu fieri minorem, quo magis punctum Curvae M in parte convexa versus polum B progredi supponatur. Puncto enim M transeunte in m , ex Bo fit Bt etc.

Coroll. IV. In Puncto inflexionis vel regressus M nullam partium dictarum per tangentes abscissarum dari differentiam, seu quod idem $to = 0$. Suppositis enim punctis M et m infinite propinquis, tangentes ex punctis M et m ductae, efficient angulum, omni dato et assignabili minorem.

Propos. IX. Probl.

Invenire in Curvis inflexionis vel regressus punctum habentibus, et quarum Semiordinatae ex unico puncto fixo B ducuntur, differentiam partium per tangentes abscissarum in recta perpendiculari ad Semiordinatam Bm .

Solutio.

Descripto ex centro B intervallo BT arcu TH , erit to Fig. VI. $= tH + Ho$ Fig. VI. n. 1. Quare to differentia rectarum n. 1. 2. Bo et Bt quaerenda est, et exprimenda per tH et Ho .

Iam in triangulo THo , cuius latera sunt TH , Ho , et oT , arcus TH pro recta habetur, ob angulum infinite parvum HBT ; rectilineum igitur est triangulum THo . In hoc autem triangulo THo comparato cum triangulo TBM , angulus THo est rectus, semidiameter enim BH ad peripheriam circuli est perpendicularis. Est autem in triangulo TBM angulus TBM etiam rectus (per construct.). Igitur angulus $THo =$ angulo TBM . Porro angulus exterior $HoT =$ angulis $oBT + BTM$. Propof. 32. Elem. I. et ob angulum infinite parvum $oBT = 0$; erit angulus $HoT =$ angulo BTM ; quare et angulus $HTo =$ angulo TMB . Cum igitur triangula HTo et TBM sint aequiangula, erunt latera, quae circum aequales angulos, proportionalia, Propof. IV. Elem. 6. Est igitur $BM: BT = TH: Ho$.

Ut per tres priores terminos in Proportionem terminus quartus Ho exprimatur, describatur ex centro B intervallo BM arcus MR , qui pro recta haberi potest ob angulum MBm infinite parvum.

Comparando iam triangulum TBM cum triangulo rectilineo eoque infinite parvo MRm , angulus exterior $TMB =$ angulis $MmR + MBm$. Propof. 32. Elem. I. et ob angulum $MBm = 0$; erit angulus $TMB =$ angulo MmR . Porro angulus MRm est rectus, semidiameter enim BR ad peripheriam circuli est perpendicularis. Sed angulus TBM etiam rectus (per construct.) ideoque angulus $TBM =$ angulo MRm , et angulus $BTo =$ angulo RMm . Cum igitur triangula TBM et MRm sint aequiangula, erunt latera, quae circum aequales angulos, proportionalia. Propof. 4. Elem. 6. Est $mR: MR = BM: BT$. Si igitur $mR = dy$, $MR = dx$, et Semiordinata $BM = y$ ponatur, erit $BT = \frac{y dx}{dy}$; qui est terminus ordine secundus in fundamentali Proportionem.

Ut terminus tertius TH in dicta Proportionem inveniatur, comparetur triangulum BHT cum triangulo MBR .

Angu-

Angulus MBT rectus (per constr.) = angulis $MBt + tBT$; totum enim partibus suis simul sumtis est aequale. Angulus mBt rectus (per constr.) = angulis $mBM + MBt$, ex eadem ratione. Anguli igitur $MBt + tBT = mBM + MBt$. Ablato angulo communi MBt , erit angulus $tBT = mBM$. Sed anguli THo et MRB sunt recti, uti iam ostensum; ideo angulus $THo =$ angulo MRB . Denique angulus $HTB =$ ang. BMR . Cum igitur triangula BHT et MBR sint aequiangula, erunt latera, quae circum aequales angulos, proportionalia. Propof. 4. Elem. 6. Est igitur $BM : MR = BT : TH$. Quare tertius terminus in dicta proportione $TH = \frac{dx^2}{dy}$ et quartus quaesitus $Ho = \frac{dx^3}{dy^2}$.

Porro tH ob puncta Curvae M et m infinite propinqua, ex quibus tangentes TM et tm ducuntur, pro differentiali rectae perpendicularis BT ad Semiordinatam BM potest haberi. Est autem $BT = \frac{ydx}{dy}$, uti modo inventum; quare differentiale, posita $dx = 1$, erit $\frac{xdy^2 - ydxddy}{dy^3} = tH$.

Hinc differentia partium per tangentes abscissarum Ot seu $Ho + tH = \frac{dx^3 + dxdy^2 - ydxddy}{dy^3}$.

Propof. X. Probl.

Invenire Inflexionis vel Regressus punctum in Curvis, quarum Semiordinatae ex unico puncto ducuntur.

Solutio.

Quoniam Curvis huiusmodi proprium est, ut differentia partium per Tangentes abscissarum in Recta perpendiculari ad Semiordinatam in puncto inflexionis sit $= 0$ vel $= \infty$ Corol. IV. Propof. VIII. res omnis eo redit, ut valorem

praec. Propof. inventum $\frac{dx^3 + dx dy^2 - y dx ddy}{dy^3}$
 $= 0$.

Nihilo vel Infinito aequalem ponamus. Quare, ut obtineatur formula concinnior, multiplicando per dy^3 erit $dx^3 + dx dy^2 - y dx ddy = 0$, et dividendo per dx , erit $dx^2 + dy^2 - y ddy = 0$.

1. His fuppositis, Aequatio Curvae data, primum differentietur, exprimendo differentiale Semiordinatae dy per dx .

2. Haec inventa differentialis Aequatio, fumta dx pro constante, denuo differentietur, ut prodeat valor aequipollens differentiali fecundi Ordinis Semiordinatae, feu ddy .

3. Substitutis his valoribus in $dx^2 + dy^2 - y ddy$, et resultante hinc quantitate pofita $= 0$, vel $= \infty$; ulteriori Reductione facta proveniet pro BF Fig. I. n. 2. valor et quidem talis, ut ex centro B intervallo BF defcripto circulo, punctum Inflexionis vel Regreffus F definiatur.

Generalis haec, quam expofui, Methodus, inveniondi Inflexionis vel Regreffus Punctum Curvarum, ideis innititur simpliciffimis et maxime vulgaribus, id quod nemo non ex haftenus traditis intelligit.

Propofui autem *Principia*, quibus computus fundatur analyticus, ea, qua fieri potuit, perfpicuitate, ut, quibus modis Geometria *Euclidea* feu *Elementaris* cum natura et Paffionibus Curvarum cohaereat, diftincte appareret. Qua quidem in re veniam me facile impetraturum effe fpero, quo magis ex his elucet, ea, quae in Geometria Curvarum tanquam abftrusa et difficiliora a nonnullis proponuntur, eadem facilitate, *adhibita Methodo Veterum*, ad simpliciffimam formam reduci poffe.

IO. HENR. WINKLERI, PHYS. IN ACAD. LIPS.
*Prof. Ordinar. tentamina circa soni celeritatem per
 aerem atmosphaericum.*

Soni per aerem atmosphaericum progredientis celeritatem exploratum Phytici, tonitrua fieri curarunt pulvere pyrio ex tormentis bellicis, ab iisque in definita distantia numerarunt penduli oscillationes inter visam flammam et auditum fragorem. Sed non eandem ubivis soni celeritatem invenerunt. *Gassendus a)* narrat, *Merfennum b)*, in ementienda soni velocitate studiose occupatum, deprehendisse, ipsum uno horae secundo 230. hexapodas Parisinas, seu 1380. pedes, percurrere. Florentini *c)* in distantia unius miliaris Italici a tempore visae flammae ex tormentis ad tempus auditi soni numerarunt circiter decem vibrationes integras penduli, quarum quaelibet peragebatur dimidio minuto secundo. In Commentario, quo Tentamina Florentina illustravit *Muschenbroekius*, subiectam tabulam dedit, exhibentem diversos numeros pedum Londinensium, quos uno minuto secundo sonum emensum esse varii exploratores observarunt.

	Pedes		Pedes
Florentini	1185	Flamsteed	
Galli celebres	1172	et Halley.	1142
Robbervallius	560	Boyleus	1200
Gassendus	1473	Roberts	1300
Merfennus	1474	Walker	1338
Idem	1281	Newtonus	960
	d)		

Post tentamina, quibus Florentini celeritatem soni per aerem atmosphaericum exploratum ierunt, anno 1677. die 23. Iu-

a) *Physices Sect. I. lib. 6 c. 10. p. 418.* b) *De Arte Ballistica prop. 39.* c) *Tentaminum Florentinorum P. 2. p. 117.* d) *Sodales Academiae Scientiarum Parisinae multo studio detexerunt,*

23. Iunii *Cassinus*, *Hugenius*, *Picardus* et *Roemkus*, in Gallia examen instituerunt, et soni propagationi intra unum minutum secundum viam 1097. pedum Parisinorum assignarunt e), cum inter Observatorium Parisiense, et locum, qui *la Greve* nominatur, per pedes 7680. sonum bombardarum aut crepitus ignium missilium intra septem minuta secunda percurrere observassent.

Sed cum velocitas haec adhuc iusto maior videretur, *Maraldi*, *Abbas de la Caille*, et *Cassinus de Thury* A. 1738. iussu Academiae Parisinae nova tentamina susceperunt f). Delegerunt intervalla maiora, ut, si quis error in metiundo tempore committeretur, is per maius intervallum distributus perquam exiguus fieret. Prima tentamina fecerunt in Insula Franciae, in *Observatorio Parisino*, in oppido *Montmartre*, et in mola oppidi *Fontenay aux Roses*. Mola ab *Observatorio* 3268. *Observatorium* a pyramide in *Montmartre* 2931. et *Montmartre* ab oppido *Fontenay* 5788. hexapodas distat. Pyramis illa in linea meridionali posita est. Ad excitandum ignem et sonum pulvis pyrius in tormentis maioribus bellicis in distis locis incensus est. Tentamina quoque instituta sunt in castello *de Lay*, quod a linea meridionali parum abest; et in *Mont-Lehery*, qui locus ab *Observatorio* 11756. hexapodas distat. Via a *Mont-Lehery* ad *Montmartre* 14636. hexapodas complectitur. In his locis tentamina instituta et reciprocata sunt eodem die, quo aut aer tranquillus esset, aut ventus in viam soni oblique incurreret. Collatis inter se observationibus, non nisi unius minuti secundi deprehensa est differentia. Quod documento est,

xerunt, ut *Lulofius* in libro: *Einleitung zur Erkenntniß der Erdkugel*, §. 639. refert, pedem Londinensem ad Parisinum esse = 107: 114. Itaque, si vnus pes Londinensis ponitur $\frac{107}{114}$ pedis Parisini, sequitur, 1142. Londinenses pedes, quos sonus uno minuto secundo percurrit, 1071 $\frac{100}{114}$ Parisinos aequare.

e) *Du Hamel* in Regiae Scientiarum Academiae Historia, lib. 2. Sect. 3. c. 2. p. 170. et 171.

f) *Memoires de l'Ac. R. A.* 1738.

est, in dimetienda velocitate soni nihil aberratum esse: aut, si error irreperit, eum adeo parvum esse, ut pro nihilo haberi possit. In minuta secunda distributo tempore, quod inter visam flammam et auditum sonum ope pendulorum notaverant, pro velocitate soni per unum minutum secundum in Insula Franciae poni posse cognoverunt 173. hexapodas, seu 1038. pedes Parisinos.

Paulo ante vidimus *g)*, in Anglia soni velocitati datos esse 1072. pedes Parisinos. Quae celeritas celeritatem a *Fiamfradio* et *Halleyo* sono tributam 34. pedes superat. Haec differentia non pendet ab errore Gallorum in numerandis pendulorum oscillationibus. Nam *Mont-Leherg* et *Montmartre* intervallo 14636. hexapodarum, seu 87816. pedum disiunguntur. Itaque sonus, si uno minuto secundo 1072. pedes percurrat, viam a *Mont-Leherg* ad *Montmartre* emittenti debuisset intra $81\frac{28}{100}$ minuta secunda. Sed eum per hanc viam adhibere Galli observarunt $84\frac{1}{2}$ secunda. Quis sibi persuadent, eos, in notando tempore inter visam flammam et auditum sonum, errorem trium minorum secundorum commisisse; cum observationes, in quibus nihil curae et studii neglectum est, non nisi unius dimidii minuti secundi differentiam indicarint? Susceptis A. 1739. experimentis in *Provincia*, in duobus locis littoralibus 22572. hexapodarum intervallo disiunctis, *Geometrae de la Caille* et *Ciffini de Thury* experti sunt, sonum per hoc intervallum, in quo eius celeritas nec monte nec alio obstaculo interceptiebatur, caelo tranquilla, intra 130. minuta secunda percurrere. Divisis 22572. hexapodis seu 135432. pedibus per 130. secunda, quotus celeritati, qua sonus in locis littoralibus *Provinciae* tempestate tranquilla uno minuto secundo utitur, 1041. pedes assignat. Celeriores *de la Condamine h)* invenit sonum in Americana insula *Cayenne*, cum A. 1740. mense Februario in monte *Courou*, qui in

Mm urbe

g) In scholio d.

h) In eius Commentario gallico: Voyage de la Rivière des Amazones p. 205. et 206.

urbe *Cayenne* cernitur, ex tormentis bellicis explosiones fieri curaret. Duobus diebus tentamina instituit. Quinque explosionum tonitrua per intervallum 20230. hexapodarum, seu 121380. pedum ex monte in urbem *Cayennam* intra 110. minuta secunda perlata sunt. Ex celeritate venti *de la Condamine* collegit, sonum singulis secundis $183\frac{1}{2}$ hexapodas, seu 1101. pedes Parisinos peragrasse. Contra tardior fuit sonus in urbe Americana *Quito*, ubi non nisi 175. hexapodas, seu 1.50. pedes, uno minuto secundo emensus est.

Galli A. 1738. tentamina fecerunt, cum ventus viam soni sub angulo recto secaret. Sed eadem ferme observata est celeritas, qua sonus usus est in aere tranquillo. Illa enim ad hanc fuit $= 85'' : 84\frac{1}{2}''$ minuta secunda. Quam rationem docuerunt observationes in quatuor locis, *Mont-lehery*, *Lay*, *Observatorio Parisino*. et *Montmartre*, in quibus primus *Mont-Lehery* meridiei, et ultimus *Montmartre* septentrio proximus est. A primo *Mont-lehery* ad secundum *Lay*, ab hoc ad *Observatorium*, et ab hoc ad *Montmartre* via patet. In aere tranquillo ab oppido *Mont-lehery* ad oppidum *Lay* cursus soni 48'', a *Lay* ad *Observatorium* 20'' et ab hoc ad *Montmartre* 16 $\frac{1}{2}$ '' adhibuit. Summa est $= 84\frac{1}{2}''$. Tempore, quo venti via viam soni directe secuit, post visam flammam ex tormente in *Observatorio*, sonus auditus est in *Montmartre* intra 16 $\frac{1}{2}$ '' in *Lay* intra 20'' et in *Mont-lehery* intra 68 $\frac{1}{2}$ '' Summa secundorum 16 $\frac{1}{2}$ et 68 $\frac{1}{2}$ est $= 85''$.

Vento secundo sonum accelerari, et adverso retardari, ex observatis *Derhami* i) constat. Novis tentaminibus idem edocti sunt Galli A. 1738. Cum die 13. Martii explosio ex tormento in *Montmartre* fieret, ventus borealis vehementior sonum comitatus effecit, ut hic 2'' prius audiretur, quam die 14. Martii, cum nullus esset ventus. Nam die 13. Martii duae factae sunt explosiones in oppido *Montmartre*,

i) Philosophical-Transactions, p. 313.

martre, quarum prima intra 82½" et altera intra 83" in *Mont-lehery* ad aures pervenit. In eandem vero viam explosio die 14. Martii in *Montmartre* facta post visam flammam 85" insumsit.

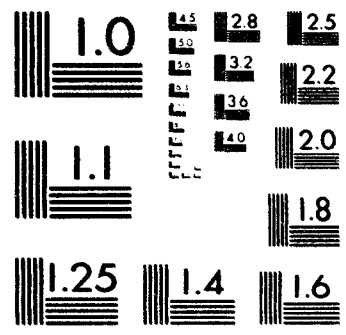
Die 19. Martii excitatus sonus in via ex oppido *Mont-Lehery* ad oppidum *Montmartre* vento comite 4" acceleratus est. Facta enim in oppido *Mont-Lehery* explosio audita est in *Montmartre* intra 80½". Sed quae die 14. aere tranquillo in oppido *Montmartre* facta est explosio, in progressu ad *Mont-Lehery* 85" consumsit; et quae die 16. Martii, cum ventus viam soni secaret, ex tormento in *Montmartre* prodiit explosio, in dictam viam 84½" impendit.

Medicinae rerumque naturalium scientia celeberrimus *Bianconi* tentaminibus k) didicit, in aere calidiori celerius quam in frigidiori sonum progredi. A. 1740. die 18. Augusti, noctu, in arce Bononiensi *Urbana* ex tormentis bellicis tonitrua fieri curavit, cum in monasterio a Bononia dimidiam horam distante observaret. In arce, quae ab hoc monasterio occasum versus 30. milliaria Italica abest, dicta nocte, qua caelum serenum erat, et aer adeo tranquillus, ut non nisi tenuis spiritus septentrionalis sentiretur, quinque ex tormentis bellicis explosiones factae sunt, quas singulas audivit horae minuto secundo 76. post inspectam flammam incensi pulveris. Altitudo Mercurii in Tubo Torricelliano fuit 28. graduum et unius lineae, et altitudo spiritus vini in Thermometro Reaumuriano 28. graduum supra punctum glaciale. Proxima hieme, die 6. Februarii, noctu, cum caelum hic illic nubeculis tectum esset, valideque flaret Favonius, et aliquot horis ante nix cecidisset, rursus in arce *Urbana* quinque explosiones ex tormentis bellicis fieri iussit. Hae singulae post visam flammam in monasterio au-

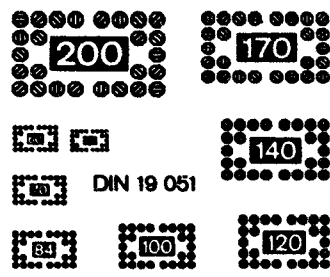
M m 2

ditae

k) Expositis in epistola Italica, ad *Scipionem Maffei*: Della diversa Velocità del suono, in Venezia 1740, cuius epitome extat in Commentariis Germanicis: *Hamburgisches Magazin*, T. XVI. p. 476.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1762

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX,88.

ditae sunt minuto secundo $78\frac{1}{2}$. quod idem pendulum significabat, cuius oscillationes in tentaminibus aestivis tempus indicaverant. In Tubo Torricelliano altitudo Mercurii 27. graduum et sex linearum fuit. et spiritus vini in Thermometro Reaum. ad gradum $1\frac{2}{3}$ sub puncto glaciali haesit. Soni celeritas igitur in hac tempestate frigida, ad eam, qua usus est in illa tempestate calida, fuit $= 76 : 78\frac{1}{2}$.

Soni celeritates caelo sereno et nubilo, die et nocte, inque aere graviore et leviori, parum aut nihil inter se differunt. Die 14. Martii An. 1738. hora nocturna nona, cum plueret, aere placido, ex oppido *Montmartre* profectum tonitru tormenti post flammam visam minuto secundo 16. in *Observatorio*, 36" in *Chateau Lay*, et 85" in *Mont-Leher*; dieque 16. Martii hora nocturna nona, caelo sereno, vento haud valido viam soni ad perpendicularum secante, in oppido *Montmartre* excitatum tonitru minuto secundo $16\frac{1}{2}$, in *Lay* 36" et in *Mont-Leher* $84\frac{1}{2}$ " auditum est. Itaque eadem propemodum celeritate per aerem pluvium et serenum usus est ventus. Die 21. Martii hora sexta post meridiem, ante occasum Solis, leniter flante vento septentrionali, facta in oppido *Mont-Leher* explosio audita est in *Observatorio* minuto secundo 68, ex quo flamma oculis nudis haud conspicua per tubum apparuit. Circa minutum 30. post horam sextam vespertinam nova facta est explosio. Inter flammam oculis nudis observatam, et tonitru auditum, itidem numerata fuit 68 secunda. Die 14. Martii hora decima vespertina facta in oppido *Mont-Leher* explosio in *Observatorio* auribus percepta est minuto secundo $67\frac{1}{2}$, ex quo flamma in oculos incurrit. Tempore diurno et nocturno igitur eadem prope fuit soni celeritas. Die 16. Martii altitudo Mercurii in Tubo Torricelliano fuit 27. digitorum et 11. linearum, sed die 21. Martii tantum 27. digitorum et $1\frac{1}{4}$ linearum. Observata vero nulla est differentia celeritatum. Nam die 16. Martii tonitru tormenti in oppido *Mont-Leher* hora 10. vespertina excitatum minuto secundo 68. in *Observatorio* auditum est, et die 21. hora 6. vespertina factum

Quam eandem viam pari numero secundorum absolvit. Solertissimus *Bianconi* An. 1741. die 12. Februarii, noctu, aere tranquillo, sed ita nubilo, ut fulmen tormentorum ex arce *Urbana* in monasterio, quod 30. milliaria italica ab ea aberat, oculis usurpari non posset, tum in arce, tum in monasterio, explosiones fieri curavit, id agens in arce, ut, cum tonitru tormenti ex monasterio profectum audiret, eo ipso momento pulvis pyrius in tormento incenderetur, pendulique oscillationes numeraret, usque dum novum tonitru ex monasterio perciperet. Similiter observatores in monasterio, cum explosionem facerent, ab eius initio penduli oscillationes numerare coeperunt, continuantes usque dum tonitru tormenti ex arce audirent. Quatuor eiusmodi experimenta capta sunt. In singulis, ab explosione facta in monasterio, ad tempus quo in eo audiretur proxima explosio in arce concitata, 157. minuta secunda numerata sunt. Collatarum postea inter se numerationum differentia, haud maior fuit tribus secundis. Quae si a 157. secundis subtrahantur, summa relicta bifariamque divisa indicat, sonum a monasterio ad arcem cursum confecisse 77. secundis. Observata haec soni per aerem nubilum progressi celeritas maior quidem est uno minuto secundo cum dimidio, quam celeritates quibus soni A. 1740. d. 18 Augusti, et 1741. die 6. Februarii excitati vias abolverunt. Sed fortasse ratio differentiae quaerenda est in differentia caloris et frigoris. Nam in Therm. Reaum. Spiritus vini A. 1741. die 12. Febr. attigit punctum glaciale.

Sonus debilior eadem celeritate fertur, qua fortior. Quod primo *D. rhamum*, deinde Gallos, observationes docuerunt. Frigor ex tormento, quod *Pöller* appellatur, oriundus in *Observatorio* Parisino post visam flammam in *Montmartre* intra $16\frac{1}{2}$ " et fragor ex tormento maiori in *Montmartre* excitatus itidem intra $16\frac{1}{2}$ " post visam flammam in *Observatorio* auditus est die 16. Martii A. 1738. In tormento maiori sex librae pulveris incensae sunt, in minore (*Pöller*) non nisi sex libra. In *Montmartre* duae explosiones factae sunt dicta

nocte, cum ventus haud validus viam soni fecaret. *Derhamus* 1) pulsus mallei, et sclopum parvi sclopeti, ad milliare Anglicanum uno tempore auribus percepit.

Ex *Derhami*, Florentinorum, et Gallorum observatis, quae supra enarrata sunt, intelligitur, sonum per aerem ferri motu aequabili, seu spatia soni inter se esse uti tempora, quibus absolvuntur. *Derhamus* m) in littore Elessio, in cuius plantie sex milliaria Anglicana dimensus erat, ex tentaminibus ad cuiuslibet fere milliaria terminum factis comperit, sonum per unum milliare Anglicanum migrare tempore $9\frac{1}{2}$ semisecondorum, per duo milliaria tempore $18\frac{1}{2}$ semisecondorum, per tria milliaria tempore $27\frac{1}{2}$, atque ita deinceps. Florentini, cum sonum ex intervallo unius milliariae Italicae observarent, decem penduli oscillationes integras absolvi viderunt. Repetitis explosionibus, in distantia dimidii milliariae Italicae a tempore visae flammae quinque oscillationes numerarunt. Duarum in oppido *Montmartre* A. 1738. die 16. Martii factarum explosionum fragor spatium 87816. pedum ad oppidum *Mont-Lehery* tempore $84\frac{1}{2}$ minutorum secundorum percurrit. Die 14. Martii cursus soni ab oppido *Mont-Lehery* ad *Observatorium* Parisinum 70536. pedes tempore $68\frac{1}{2}$ secundorum absolvit. Haec vero duo tempora in eadem prope modum ratione sunt, in qua spatia percursa.

Nam

$$84\frac{1}{2} = \frac{169}{2} \text{ et } 68\frac{1}{2} = \frac{137}{2}$$

Sed

$$87816 : 70536 = \frac{169}{2} : \frac{137}{2}$$

NOVA

1) Philosophical Transactions n. 313.
m) In Scholio priori I.

NOVA LITTERARIA.

Prodiere nuper admodum, sumtibus Luchtmanstorum et Iohannis le Mair: *Origines Hebraeae*, sive Hebraeae linguae antiquissima natura et indole, ex Arabiae penetralibus revocata ab *Alberto Schultens*. Editio Altera. Cui adiectum opusculum de Defectibus hodiernis Linguae Hebraeae: 2. Alph. 22. plagg. quaternis. Pauci sunt inter libros hoc seculo editos, quorum aequae erat optanda repetita descriptio, ac huius operis, adeo quidem clari, et doctissimi cuiusque consensu praestantis, ut principatum in hoc genere facile tueri possit. Quis est enim qui veram et veterem discendae docendaeque Linguae Hebraeae rationem obscuratam aliquandiu revocavit in lucem; qui pauperem et mutilam locupletavit non tam novis thesauris, quam antiquis et vere suis; qui, ne fluctuandum esset amplius in tractanda illa, providit feliciter; qui textus sacri Hebraei interpretandi gravissimum praesidium, quod e dialectis adinibus, sed maxime Arabica, petitur, et explicavit confirmavitque accurate, et ipso usu felicissime commendavit, nisi hoc factum a Schultensio fateare, cum aliis in libris, tum primum et praecipue hoc in Opere, quo quasi signum praerulit LL. Orientalium studiosis, quod deinde frequentissimi secuti sunt, nonnulli etiam de suis copiis illustrius certiusque praestitere. Sed cum harum Originum Tomus I. Anno 1724. Francoerae, alter Lugd. Batavorum A. 1738. editus fuerit, factum est, ut post tot annos rariores in librariorum tabernis occurrerent, multis autem in locis omnino desiderarentur. Nunc igitur uno Volumine comprehensas, forma maiore, chartis nitidis, litterisque probis excudi denovo iusserunt librarii intelligentes, et amantes rei litterariae. Nihil hic demtum aut mutatum; sed additum tamen laudando consilio *Opusculum de Defectibus hodiernis Linguae Hebraeae, eorumque resuscitandorum tutissima via ac ratione*, separatim excerptum A. 1730. Huius enim argumentum coniunctissimum est ipsis Originibus; et quae in his pro illo nechtuntur Vindiciae, magis etiam inferi illud postulabant. Ceterum

terum non urgebimus hoc loco, Originum opus inchoatum potius esse ab Auctore, quam absolutum. Sciu it enim, qui illas, et reliqua Schultensii scripta legerunt, non solum Libro primo, quem unice perfecit, iacta esse fundamenta firmissima univerti Operis, eaque longe uberrimis observationibus et accessionibus munita, ut sufficere possint iis, qui ingenio suo uti didicerint; sed addita etiam esse ab illo larga manu Supplementa quaedam Originum libris posterioribus, imprimis duplici illo Commentario nobilissimo, quo difficillimorum par librorum biblicorum enarravit. Restat, ut inveniantur inter doctos, qui hoc beneficio obstringat sibi litterarum Orientalium studiosos, ut, collectis ex omni opere palmariis quaestionibus et disquisitionibus, omittis aliis locis iusto longioribus, maximeque illa cum Drieslenio disputatione, maiori certe parte sua, additis denique monitis quibusdam necessariis, et composito rite ordine, in modicum Volumen contrahat has Origines, eoque facto plurimorum utilitati reddat accommodatiores. Nobis certe Germanis contigit ante hoc quinquennium accipere libellum patrio sermone scriptum, de Originibus et natura Hebraeae linguae investigandis, eorumque, quibus in hac re vulgo utuntur, auxiliorum varietate et bonitate, libellum aimus, tantae doctrinae, eoque expositum acumine ab Ill. Viro, *Io. Davide Michael*, ut tum demum existimemus, quam sint hae Schultensii Origines probandae, cuius opis indigeant, et qua voluti ad perfectam elegantiam via deducendae sint, intelligi posse, si quis libello, quem diximus, adiuncto, utriusque copulaverit exenderitque divitias.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Iunii Anno MDCCLXII.

Pars II.

MEMOIRES MILITAIRES SUR LES GRECS
ET LES ROMAINS, etc.

i. e.

*DE RE MILITARI GRAECORUM ET ROMANO-
rum Commentarii, una cum dissertatione de arte vete-
rum defendendi et oppugnandi loca munita. His acce-
dunt ONOSANDER de institutione belli ducis, ARRIANI
Tactica, et descriptio bellicae expeditionis Iulii Cae-
saris in Africam. Auctore CAROLO
GUISCHARDT.*

Lugduni 1760. Tomi II. Alph. 3. cum Tabulis aeneis XXI.
acies resque ad bellum spectantes pulcre
exhibentibus.

Illustris Auctor, graecarum latinarumque literarum aequae rei militaris scientia inclutus, in praestantissimo hoc Opere, tanta eruditione, fecundia, ingenio, de rebus ad omnem Graecorum Romanorumque militiam pertinentibus disseruit, ut dubium sit, an istarum gentium bellicae artes magis, quam eius, qui has e fontibus purissimis Graecorum Latinorumque auctorum tam feliciter eruit, ingenium atque doctrina, laude cumulandae sint. Effecit igitur, ut hoc libro, neque eruditi homines, quod innumeri aucto-
rum

Na

rum Classicorum locis praeclaram lucem affundit; nec artis bellicae studiosi, si ultra gregarii militis ingenium sapere velint, quod omnem rei bellicae apparatus exponit, cum hodierna bellandi ratione comparat, atque ut imaginationi succurratur, tabulis aere expressis pulchre adumbrat, carere possint. Quisquis igitur de militia veterum recte iudicare voluerit, hoc opere Illustris *Guiscardi* commode utetur, propterea, quod, qui adhuc de rebus ad bellum spectantibus ad veterum scriptorum loca commentati sunt, etiam si magna doctrinae copia enituerunt, tamen rei bellicae et linguarum veterum non satis gnari, saepissime turpiter lapsi sunt, armaque veterum, castra, obsidiones, proelia, et quae huc pertinent reliqua, ita descriperunt inepte, atque ita interpretati sunt frigide, ut quidvis aliud, quam quod debuerant secundum Scriptores, scriperint, adeoque risum moveant rerum peritis. Causa istorum lapsuum praeterquam in eo quaerenda est, quod sepositis fontibus, quos illi non intelligunt, consulunt versiones, saepenumero factas ab iis, qui, quod forte adfecti sunt, verterunt; quod non sunt adfecti, aut neglexerunt omnino, aut ita proposuerunt, ut quadrata miscerent rotundis, sensumque scriptoris prorsus intervertant, nonnulla etiam, ut levia, amittant. Quae Scriptorem depravatio, quid enim impedit hanc stultitiam suo nomine appellare, multos decepit, decipitque hodiernum, qui ex talibus commentariis perfectam militiae veterum ideam hausisse rati, quidvis aliud quam hoc didicerunt. Igitur *Iusti Lipsii*, *Salmosii*, *Casauboni* commentationes, quae huc pertinent, quamvis multifaria doctrina exornati, tamen a viris militaribus, qui Graecos Latinosque auctores legunt, propterea vilipenduntur, quod ausi sunt praecipere de rebus, quae non intelligebant, etsi sibi viderentur intelligere. Atque in hunc censum et *Filardi*, viri Illustris, Polybius referendus est. Etsi enim habet praeclara multa in commentariis suis, quae prodesse rei militaris studioso multis modis possunt; tamen, si ad Polybium, quem interpretari aggressus est, exigas, quae de proeliis, de oppugnationibus,

bus, deque aliis expeditionibus bellicis, de vario armorum genere denique apud veteres protulit, nugae sunt, quae Polybio non venerunt in mentem, sed non intelligenti Polybium, ingeniosissimo Folardo. Magno itaque et republicae literariae, et rei militaris commodo, militum veterum illustrandam suscepit illustris *Cujardus*, peritia graeci latine sermonis Criticorum nostrorum nulli secundus, idem vero et rerum bellicarum usu Folardo facile par. Nos rerum egregio hoc libro propositarum praestantia moti, uberiora ex eo decerperemus, nisi paene totus liber describendus esset, et nisi multa de proeliis, deque armis veterum differendo vereremur, ne eadem nos, qui Marti nunquam litavimus, nullo talium rerum usu pollemus, censura maneat, qua ab Hannibale Oratorem aliquem de proeliis declamantem notatum legimus. Quare brevem tantummodo capitum summam adscribemus, reliqua Lectoribus, quibus carere hic liber non potest, relicturi. *Titus* igitur *Primus* Commentariorum eodem ordine digestus est, quo Polybius res bellicas veterum recensuit, et Folardus, coloris eius Commentator, illustrare conatus est. *Primo capite* Agrigenti obsidio, defendente Hannibale, aggredientibus atque oppugnantibus Posthumio Romanorum Duce, et Hierone Socio populi Romani, describitur. Hannibalem nihil eorum, quae peritus, callidus, ac imperterritus belli dux unquam audeat, in ea obsidione omisisse, famem aequo et constanti animo cum praesidiariis suis durissimam tulisse, certum est. Hanno, qui ad liberandam obsidione civitatem cum ingenti exercitu venerat, Posthumium in talis mox angustus redegit, ut obsidionem illo, ob difficultatem comineatus, iam solvere institueret, cum Hanno, cui Hannibal dato signo, extrema suos pati in urbe indicaverat, proelio sibi cum Romanis decernendum esse quantoocius videret, si forte servari cum suis Hannibal tali consilio posset. Magna arte hoc proelium instructum fuit, fortiter utrumque pugnavit: victoria Romanis cecidit. Sed cum ea successu luctarentur, Hannibal noctu, quae proelium secuta est, caeli effecit a

victore Romano omnino cinctus, tamen cum praesidiariis suis, deditio*n*i evitandae, feliciter evasit, Romanis secuto demum die Hannibalis fugam videntibus. Atriae hic Folardus convicium Hannibali dixit, quod amovit ab eo Guiscardus noster, ita quidem, ut quivis videat, Polybium a Gallo commentatore non intellectum, iniquis de Hannibale iudiciis causam praebuisse, quam nos Apologiam pro Hannibale, exacta Graecitatis intelligentia nixam, summa cum voluptate legimus. *Caput II.* proelium describit, quo, Duce Xantippo, Carthaginenses Romanum exercitum fuderunt. Hic mirae Xantippi artes in erudiendo milite, ducendo in hostem exercitu, instruenda acie, graphice proponuntur, ipsaque acies eleganti Schematismo exhibetur, et Folardus plus vice simplici admonetur. Quale istud est, quod illud Plutarchi *μέτρος, σύμμετρος*, elogium perfecti ducis, non intellexit Folardus, adeoque ne vertit quidem iis locis omnibus, quibus a Polybio adhibitum fuit. *Capite III.* est proelium, quo Amilcar Barcas cum populo Africano rebelle decertavit. Pependit ab ea victoria salus Carthaginis. Illustris Guiscardus igitur, praemissa urbis istius brevi topographia, quomodo aciem Amilcar instruxerit, graphice, atque ita ad normam Polybianae recensio*n*is descripsit, addita eius proelii triplici ichnographia, ut facile quivis vident, quanta in commentariis suis et hic Folardus commentus sit, linguae graecae ignorantia, et quod ex suorum temporum ratione illam veterum militiam aestimavit. Subiunxit noster de triplici aciei apud Graecos instruendae ratione Commentarium, magno militaris doctrinae apparatu insignem. *Capite IV.* observationes legimus super pugna Romanorum cum Gallis Insubribus, ad Oddam fluvium, quam Folardus armorum Romanorum exacta notitia destitutus, ex ingenio suo proposuit. Ea occasione oblata ita usus est Guiscardus, Vir doctissimus, ut de Romanorum armis, e. c. de pilo, spatha, et talibus, hoc loco multa praeclare praeciperet, eaque omnia Polybii, Caesaris, Livii, et qui huc pertinent auctorum reliquorum locis evinceret. *Caput V.* pugnam eque-
 trem

trem Romanorum et Carthaginensium, ad Tefinum am-
nem, exponit. Ut hanc adsequerentur Lectores Polybii,
necessaria fuit de Graecorum equitatu, deque armis equi-
tum, et pugnandi ratione, ad Aeliani Arrianique praescri-
ptum, accurata disquisitio, quam hic legere volupe erit an-
tiquitatis amantibus: nam et dicendi elegantia librum orna-
vit auctor illustris, quae vel sola placere possit. Sed hic
iterum vehementer hallucinatus est Folardus, confutatus a
Nostro, summa tamen modestia; quod a Viro a natura et arte
ad omnem humanitatem facto fieri aliter non poterat. De
proelio ad Trebiam sermo est *Cap. VI.* insperis animadver-
sionibus tacticis, aequae ac Anti-Folardianis. *Cap. VII.*
sistit Hannibalem et Minucium ad Gerunium. Dicitur ne-
quit, quantopere omnem hanc Polybii narrationem contur-
baverit Folardus, a Nostro veritati restitutam, atque ordini
suo. *Capite VIII.* Cannensis pugnae ratio omnis, e Poly-
bii commentariis, emendata Thuillierii versione, et qui eam
secutus est Folardo reprehensa, exactissime describitur.
Toto eo loco, uterque Gallus, cum cohortibus manipulos
confudit, quo deinceps abducti sunt homines isti in errores
alios. *Capitulum IX.* est de proelio ad Caphyas, Achaeos in-
ter atque Aetolos commisso. Atque hic iterum reductus
est in viam ingeniosissimus Folardus, qui Polybianis eius
proelii descriptionibus substituit suas, deceptus plerumque,
quod Graeca ignoraret, a Thuillierio, neque Arati, neque
Dorymachi artium satis gnarus. Non intellexit inter-
pres τὸ ἑλάττωσαι Polybii, neque, quid esset: αὐτοὶ μὲν
ὕπερ τὴν παρώρην ὑποσείλαντες ἕμενον. *Capite X.* cele-
bre proelium ad Mantineum, cum Machanida, Lacedaemo-
niorum Tyranno, quo superior discessit fortissimus Achivi
foederis imperator Philopoemen, ita describitur, ut ipsam
illam pugnam coram intueri videatur quisquis legerit. Ex
fragmento Polybiano, cuius lacunas explevit, e lectione ve-
terum Graecorum de re militari Scriptorum, solertissimus
Guiscardus, haec omnis narratio profluxit, quam, qui ver-
terunt, vehementer depravarunt, ita ut neque ingenium

Achivi ducis, neque prudentia magnopere appareat. *Caput XI.* cum Asdrubale depugnantem in Hispania Scipionem sinit. Est vero hic locus Polybii (XI, 28.) ab illustri Viro tam perspicue propositus, tam erudite explanatus atque illustratus, ut vel hic solus perfectam rei militaris scientiam prodatur, quam toto libro admirati sumus. Lux hic et Vegetii loco accenditur, quo de eo ordine aciei sermo est, quem hac pugna Scipio instituerat. Sed etiam Bellegardo Marchioni, quocum super hoc proelio Guiscardus olim amice disputaverat, doctè atque argute, invitante materia, responsum est. Quae sub finem capitis de Livio dicta sunt, ea hic describimus: *Le Comte de Nassau a traité de cette bataille, dans son Livre, intitulé: Annibal et Scipion. Il n'est pas étonnant, qu'il ait entièrement manqué les dispositions des Romains. Il prit pour guide Tite Live, Auteur élégant, mais peu capable de saisir les idées d'un Historien solide et exact qu'il copioit.* *Capite XII.* ultima illa pugna describitur, quae, victo ad Zamam, atque Adrumetum profugo, quo redux in Africam appulerat, Hannibale, orbis imperium Romanis tribuit. Si Polardi commentarios hic consulas, diversus omnino est Polybii Hannibal ad Zamam ab eo, quem Gallus ex ingenio finxit, a Nostro, ut meruerat, explosus. *Caput XIII.* doctè atque intelligenter exponit pugnam Philippi Macedonum Regis cum Flaminio Proconsule, in Thessalia. Ea victoria Romanis fauces Epiri aperuit, gloriae autem Philippi, exultationisque, multum detraxit. Etli enim fortissimi prudentissimique imperatoris laude floruit; tamen, si omnem eius proelii decursum ad artis militaris regulas, quod hic illustris Guiscardus fecit, exegeris, et fortuna adversa Macedonem, et suis ipsius peccatis non multo minus victum fuisse, facile intelligitur. *Caput XIV.* Granicum amnem Bithyniae ab Alex. M. superatum cum exercitu, fugatasque Perfarum copias, proponit. Commentarius est ad ea, quae de Expeditione Alexandri M. *Arrianus* L. I. memoriae prodidit. Qui enim hunc Scriptorem vertit, Ablancurtius, multa non intellexit, alia addidit

de suo; qua supervacua diligentia effecit hoc, ut multis locis male intelligatur Arrianus, aliis autem sint de quibus ne cogitavit quidem, si graeca inspicias. *Capite XV.* ad *Arriani* L. III. de proelio ad Arbelam, quo, teste Curtio, inter Alexandrum et Darium de orbis imperio certatum est, doctè disputatur. Numero Persae; arte, atque ducum prudentia, virtute denique et fortitudine regis, Macedones superiores fuerunt ea pugna, in qua, quicquid Graecorum Tactici militaris artis docuerunt, adhibitum ab Alexandro videas. Sed etiam hic Arriani interpretes Gallus plus vice simplici reprehensus est, et merito quidem suo: nam omnem aciei rationem conturbavit, ita ut plane Arrianum non agnoscas, si graeca legeris. *Capite XVI.* quod primi Tomi ultimum est, locus *Iulii Caesaris*, de bello Gallico L. VII. c. 68. seqq. qui est de Alesia, circumvallata a Iulio Caesare, deque conflictibus per eam occasionem habitis, doctè illustratur. Hic Vercingetorix cum Caesare arte et ingenio pugnavit, videturque se ipsum Caesarem superasse. *Vellrius* certe circa Alesiam tantas res gestas fuisse dicit, quantas audere vix hominis; perficere paene nullius, nisi dei fuerit. Atque in his tantis rebus enarrandis dilucidandisque summa illustris Guiscardi doctrina ita eminet, ut, quid primo, quid deinceps laudare oporteat, nesciamus. Igitur lectoribus integrum iudicium relinquimus: nobis haec de primo Tomo dixisse sufficiant.

Tomus secundo primum locum occupat illustris Guiscardi, de veterum munita loca oppugnandi atque defendendi ratione, dissertatio, in qua, quidquid doctrinae huc pertinentis comparari e Graecorum Latinorumque Scriptorum lectione potest, explendescit. Atque hic iterum reprehendendus plus vice simplici Volardus fuit, qui obsecutus aut ingenio suo, aut Tuillierio, multa proorsus aliter proposuit, quam quidem erant ex veterum Scriptorum dictis proponenda. Ut fidem iis faceret auctor doctissimus, quae super eo argumento scripsisset, adiecit, appendicis loco, oppugnationem Plateae e Libro II. *Thucydidis*, atque alteram Masiluae, e

Iulii

Iulii Caesaris Commentariis de Bello civili L. II. Mox deinceps *Onofandri* praecepta militaria, belli ducibus dicata, a Viro doctissimo versa e graeco gallice legimus. Si quidem Suidae fides, hic Onofander, cuius incerta aetas est, Platonius Philosophus, in Platonis de Republica Libros, commentaria scripsit; his autem militaribus praeceptis non debebat nisi forte Vegetii temporibus gloriari. *Pédant, comme il étoit, ait nôter, et sans lumières, il fit son choix sans jugement; il confondit les époques et la milice des Romains avec celle des Grecs; et il n'entra dans aucun des détails, qui auroient rendu son livre digne de son titre.* Tamen hunc ei honorem habuit Leo Imperator, ut Tacticis suis omnem paene librum insereret, flosculis rhetoricis, anxie conquisitis, plenum; quae est fere dos Graecorum Scriptorum omnium, qui inde ab Antoninis ad saeculum usque Theodosii vixerunt. Usus est Noster in vertendo editione Parisina anni 1599. quam curavit Rigaltius, sed non emendato contextu, quod habuit ad manus codices male scriptos, atque infinitis paene lacunis informes. Ad calcem Onofandri reperitur *Urbicii* cuiusdam de ratione defendendi peditatus adversus impetum equitatus barbarorum libellus, Anastasio imperante, ineunte Saeculo VI. scriptus. Etiam hunc vertit Noster; potissimum ut intelligeretur, quam eius aevi Romani dissimiles fuerint praeceptis illis, quorum tantopere bellicae artes et militaris disciplina celebrari meruerunt. Haec Urbicii excipiunt *Arriani* Tactica, e graeco gallica; praemissa est praefatio, qua illustris Guiscardus non solum de meritis Arriani, Alanorum domitoris, docte atque eleganter disserit; sed multa etiam proponit, illustrandae Graecorum Tacticae apprime inservitura. Quas ipsi libro Arriani observationes adiecit, eas multa rei antiquariae capita, ad sensum veterum auctorum, exactissime proponunt, suntque a nobis non lectae, sed devoratae. Extrema Tacticorum Arriani, de Romani equitatus militaribus exercitiis, quod essent lacunis deformia, adeo, ut multis locis non subsit certus sensus, non vertit Noster; digna alioquin, quae e graecis

graecis codicibus, si qui forte integri sint, restituantur integritati suae. Est his Arriani libris libellus subiunctus, qui videtur fragmenta continere Operis eius, quod idem Arrianus de Bello adversus Alanos gesto conscripserat, et cuius titulum servavit *Photius* Cod. LVIII. Scimus e *Dione*, Arrianum, Cappadociae praefectum eo tempore, vicisse Alanos, numerosissimo equitatu insignes; neque tamen vel regio indicata est, qua depugnatum Romanos inter atque Alanos fuit. Capite caret et sine fragmentum hoc; in iis tamen, quae supersunt, ordo itineris exercitus, et aciei Romanorum ratio, exactissime describuntur, ita ut vel e propter militarium antiquitatum curiosis gratissima esse versio Guiscardi V. Cl. debeat, qui e lectione veterum Scriptorum quibusdam Arriani locis magnam suis observationibus lucem adfudit. Ultimo loco est *Iulii Caesaris Africana expeditio*, Hirtio scriptore, capitibus duodecim ab illustri Guiscardo elegantissime exposita. Ipse analysin inscripsit. Et recte quidem: militares enim artes Caesaris, advocatis in subsidium scriptoribus aliis, ad rerum gestarum ordinem tam intelligenter tamque dilucide proposuit, ut vel hoc uno militiae veteris admiratores magno beneficio obstrinxerit. In hac autem analysi scribenda facile advertit, hos vel Hirtii, vel Oppii, (nam ad hunc Epistolae Caesaris integris voluminibus legebantur Romae, teste Gellio.) de bello Caesaris Africano commentarios non esse omnino integros, ut Suetonii aetate fuerunt, sed Iulii Celsi cuiusdam, qui Saeculis aliquot post vixerit, interpolationibus, atque minime necessariis emendationibus, quae obscuritatem pariunt, atque suspecta legenti merito sunt, vehementer depravatos.

Nos hic calamum ponimus. Illi Guiscardo hoc opus, tanquam praeclarum summae doctrinae, perfectaeque rei militaris, graecarum item latinarumque litterarum scientiae, certissimum monumentum, atque aere omni perennius, gratulamur; amatoribus autem rei antiquariae iterum adfirmamus, operis istius lectione superfedere neminem eorum posse, qui velint aut veteris militiae rationem accurate cognoscere,

aut, quo modo versandum in interpretatione veterum Scriptorum sit, discere.

HISTORIARUM POLONIAE ET MAGNI DUCATUS Lithuaniae Scriptorum, quotquot ab initio Reipublicae Polonae ad nostra usque tempora exstant omnium, Collectio magna, ordine chronologico digesta, ob exemplarium raritatem iterum typis exscriptorum, suppeditante celeberrima Bibliotheca Zaluskiana. Edidit, varias adnotationes adiecit, ac praefatus est, LAURENTIUS MIZLERUS de KOLOF, Regni Poloniae Historiographus, in Seren. Reg. Polon. aula Consiliarius et Medicus. Cum indice locupletissimo. TOMUS I. continens Scriptores topographicos.

Varaviae, sumtibus Typographiae Mizlerianae 1761.
9. Alph. 9. plagg. in fol.

Magno beneficio litterariam rempublicam sibi devincit Mizlerus V. Cl. dum Scriptorum rerum Polonicarum, quorum sane multi ne innotuere quidem etiam doctioribus, Collectionem instituit, cuius hic Primum Tomum proponimus. Nihil attinet de Collectionum talium utilitate heic loci dicere; cum inter omnes constet, rerum gestarum perpetuitati ea ratione quam optime consuli: istud vero pauci vident, quae diligentia, quis labor, eos maneat, qui colligendis cum iudicio, atque edendis dextere, talibus Scriptoribus, operam suam addixerint. Igitur magno plausu, literataeque Poloniae praemiis etiam, dignus est Mizlerus V. Cl. qui non reformidavit editionis taedium, excitatus potissimum Illustrissimi atque Reverendissimi Praesulis, IOSEPHI ANDREAE ZALUSCII, Litterarum in Polonia Statoris et Vindicis incluti, benevolentia atque liberalitate, qua istud consecutus est, ut ex eius Bibliotheca ea omnia acciperet, quae adornandae huic Collectioni inservire ullo modo poterant. Additas legimus hinc inde adnotatiunculas,

las, aut corrigendis Scriptorum erroribus extantioribus, (quis enim omnes emendet,) aut illustrandis iis, quae obscurius saepe, nec definite satis scripta sunt, egregie profuturas. Vehementer autem optamus, ut iam inoffenso pede progrediatur V. Cl. reliquosque Operis ingentis Tomos procudi faciat. Sunt autem hoc primo Volumine topographici Poloniae Scriptores XIX. propositi, reliquis secundo Tomo servatis. Nos eorum Catalogum, non neglectis iis, quae in Praefatione Mizlerus de unoquoque commemoravit, hic describimus ipsius Editoris verbis.

Primum locum obtinet *Pomponii Melae* Descriptio Sarmatiae. Unicum, quartum nempe caput, Mela lib. III. scripsit de moribus et finibus veteris Sarmatiae, in quod *Joachimus Vadianus*, ex nobili familia de Watt in Helvetia oriundus, utcumque commentatus est. Notitia vera autem ad explicandam veterem Sarmatiam instructus non fuit, et melius de Salis fodinis in Polonia, quam de Sarmatia veteri, dixit. Pauca sunt, quae *Mela* de vetere Sarmatia scripsit, pauciora quae *Vadianus* adiecit; tamen hic varia, illo tempore de Polonia memoria digna, nobis reliquit. quae legere et scire iuvat. Ad haec variae adiectae sunt annotationes, quae ad rem facere possint. Curatum est, ut accuratius etiam Scriptores imprimerentur, quam in corpore Pistoriano historiae Poloniae, in quo Scriptores Poloni plurimi, ex officina Henricpetrina Basileae anno 1582. magna incuria typis sunt procusi, et eiusmodi foeda errata occurrunt, ut sensum plane invertant. De mala orthographia et barbara tacemus.

II. *Aeneae Silvii*, summi Pontificis Romani, Pii II. huius nominis post adeptum Pontificatum, liber de *Polonia, Lithuania, et Prussia*. Gravis est hic auctor, et vir magnus, qui praecleara multa scripsit; quae vero de Polonia et Lithuania memoriae prodidit, et pauca sunt, et exigui momenti. Aperte falsis etiam historiam Polonam interpolavit, verbi gratia cum ait: *Guilielmum ducem Austriae, Hedwigem reginam in matrimonium accepisse, et Poloniae praefectum fuisse; ex secunda uxore*

uxore *Uladislavum Jagellonem* duos suscepisse filios *nonagenarium*: *Casimirum Jagellonidem* *Boleslao Suidrigelloni* *successisse*: et talia, quae omnia in annotationibus refutata sunt.

III. *Erasini Stellae*, Libanothani, libri II. *de antiquitatibus Borussiae*. Hic auctor, Medicinae Doctor, varia non contemnenda de antiqua Borussia memoriae prodidit, sed imperiosus nimium et audax videtur, qui omnia, quae ipse ignoravit, pro fabulis haberi voluit. De succino non male disseruit; ex Borussiae vero antiquitatibus, parum accurate scriptis, apparet, *Erasinum Stellam*, non tam veritatem profunde scrutari, quam se potius magistro ordinis Teutonici, aliisque, quorum interfuit, commendare voluisse. Plura sibi, quam scriptorem modestum decet, sumit, et audacter mentitus est, ne dicam, stilum, saepius parum latinum, plebis interdum sermonem sapere. Quo pertinet barbara locutio, *nasum continere*, in praefatione adhibita. Praeconceptam etiam animi opinionem prodidit, cum scriberet: *ut adversus quoscunque, aliter de Borussia sentientes, ceu pro aris et focis dimicaturus sit, ultima potius perpeti certus, quam ignaviter cessurus.*

IV. *Matthiae Striykovii*, Canonici Miednicensis in Samogitia, *descriptio Sarmatiae Europaeae*. Inter scriptores de Polonia topographicos merito *Striykowski* optimus censetur, quod non solum vir probus doctissimusque, sed et simul diligentissimus fuit. Memorare iuvat, *Guagninum* hanc *Sarmatiam Europaeam* suo nomine edidisse; et quamplurimi, si non omnes, literati, in ea huc usque fuere sententia, *Guagninum* istius descriptionis verum esse auctorem, quod tamen omnino falsum, et Striykovium dictum librum exarasse extra omne dubium positum est. Haec lector benevolus recte ex duobus illis capitibus, quae de *Guagnino* et *Striykovio* infra ad Sarmatiam Europaeam adiecta sunt, intelliget. Ad Striykovii vero librum quod attinet, non mirandum, eum multis de locis plane nil dixisse, cum tractu temporis multa sint mutata, et haec urbium Poloniae descriptio secundum tempora illa diiudicanda sit. Et quamvis nunc
multa

multa ad hunc librum adici possint. *Striykovius* tamen inter Geographos Polonos utilissimus semper erit, quia non solum recentissimam, sed et antiquam Geographiam Polonam scire iuvat. Quod superest, negare non possumus, nimium fuisse *Striykovium* brevem, qui fere non alia, praeter civitates maiores, annotavit loca, quam ubi iudicia caussaeque nobilium aguntur, vel singularia quaedam, tum ex historia civili, tum naturali, adnotanda obveniunt.

V. *Martini Cromeri Polonia, sive de situ, populis, moribus, magistratibus, et republica regni Polonici libri II.* Neminem, qui historiae Polonae gnarus est, fugit, *Cromerum* scriptorum, quod geographiam attinet, principem putari; neque a veritate abhorret, eum suo tempore prae ceteris bene scripsisse: sed nostris temporibus multa, quae illius tempore vera fuere, sunt obsoleta, quaedam etiam falsa. Haec in notis adiectis correctae sunt. Dixit *Cromerus*: *conferendae nobilitatis potestatem solus habet princeps*: sed vi legum, seu constitutionum sequentium, haec regum Poloniarum praerogativa, qua adhuc *Sigismundus Augustus* fruebatur, abolita fuit, et respublica sola in comitiis congregata, una cum Serenissimo rege, plebeiis iura nobilitatis, vel extraneis nobilibus ius nobilis Poloni, quod *indigenatum* vocant, ob merita in rempublicam, nunc distribuit. Serenissimus quidem Rex Polonus, tamquam Monarcha, et Marchiones, et nobiles creat; sed illi non iuribus Polonorum nobilium gaudent, neque expropter bona nobilia iure hereditario possidere, aut publicis muneribus fungi possunt. Sequentia etiam insuper sunt adnotanda. Pag. 136. scripsit: *novis creatis nobilibus obtinere et possidere bona terrestria statuto quodam novo non licet.* Ubi autem statutum illud inveniatur, minime meminit. Hoc quidem scimus ex legibus publicis, novis creatis nobilibus non licere muneribus publicis fungi, ad tertiam usque generationem, ut pacta conventa loquuntur; sed si bona etiam, terrestria appellata, possidere non possent, in quo ius nobilitatis in Polonia consistit principale, tunc ignobilibus haud essent meliores. Sed hac de re in

Polonia nemo dubitat, et nescio quo casu, vel qua ratione, literatissimo *Cromero* haec verba exciderint. Deinde haec sententia, *habent nobiles Poloni in subditos suos vitae necisque potestatem*, omnino etiam sunt sub incudem revocanda, si ius clarum, cum abusu iuris, haud confundi debeat. Nobilis, qui subditum suum, vel ira incensus, vel alia ex causa interimit, non quidem capite plectitur, sed pecuniam, poenae loco, solvere tenetur, si interemti consanguinei dicam ei scribant, id quod plerumque ex inopia intermittitur, et sic eiusmodi homicida immunis est. Hoc neminem iuris Poloni gnarum fugit. Quodsi vero subditus cuiusdam nobilis tale crimen commiserit, ut vita privari debeat, dominus nullo modo sua auctoritate id iubere potest, sed ad castrum, seu praefecturae iudicium, vel aliud forum ius gladii exercentis, eiusmodi maleficum extradere solet, ut secundum leges damnetur ac puniatur; si vero secus fecerit, lege et iure Polono poenam solvere tenetur. Hoc idem nemo negat. Inde igitur infero: quodsi nobilis Polonus, subditum suum interimens, qui capite plecti vel meruit, vel non meruit, semper tamen secundum ius Polonum poena pecuniae adicitur, tunc certe nobiles Poloni in subditos vitae necisque potestatem non habent, et optimus *Cromerus* hallucinatus est. Loquitur etiam de Officialibus regni, qui sunt: *Succamerarius, gladifer, pocillator sive pincerna, mensae structor, quem incisorem vocant, dapifer, magister culinae*; et hoc dilemma adiecit: *aut idem sunt terrestres Cracoviensis Satrapiae, aut ea sola de omnibus nullos habet*. Sed facile respondetur, non esse eosdem terrestres Cracoviensis Satrapiae Officiales, cum Officialibus regni, quia hi soli in coronatione regum, et vasalli solemniter in feudum inauguratione, etc. officiis suis publice funguntur. Cracoviensis vero Palatinatus, seu Satrapia, suos habet officiales terrestres, qui, si rex in Palatinatu Cracoviensi commoraretur, tunc officiales terrestres Satrapiae Cracoviensis idem, iubente rege, facerent, exceptis actibus solemnibus, quod alii Officiales terrestres in Palatinatu Masoviae, vel alio quocumque. Clare igitur sunt

sunt Officiales regni ab Officialibus terrestribus Cracoviensibus distincti, clarius autem a rege distinguuntur. Illi enim plerumque ordine aquilae albae insigniuntur, honoris signo, quo tantum Senatores regni affici solent. Iudicium sex civitatum, de quo auctor differit, nostris temporibus obsoletum est, et supremus regni Cancellarius in omnibus civitatum causis, si ad eum provocetur, Regis nomine iudicat sine ulteriore provocatione, excepta unica urbe Culma, quae in causis suis non ad Cancellarium, sed ad Episcopum suum provocat. Tandem auctor dicit: *in Prussia neque a bonis terrestribus plebeii arcentur.* Hoc nunc non ita se habet. Plebeii enim et rustici, in Prussia Polona, bona nobilium emere et possidere non possunt. Sed notandum, vocem *plebeii* in Polonia ambiguum esse. Multi enim sibi persuadent, omnes eos, qui non sunt nobiles, esse rusticos; et ordo civilis in Polonia non re vera, sed usu loquendi obsolevit. Cum igitur magistratus civitatum, qui bona terrestria possident, maxime sint ex ordine civili defuncti, male illi plebeii appellantur. Quidam enim, ut Torunensis, Gedanensis, Elbingensis, ad Status reipublicae in Prussia pertinent. Et hoc in causa fuisse videtur, cur Cromerus, alioquin acutissimus, minus accurate scripserit.

VI. *Descriptio Sarmatarum Asianae et Europaeae, et eorum, quae in eis continentur, auctore Matthia a Miechow, artium et medicinae Doctore, Canonico Cracoviensi*

Multa, quae Sarmatiam attinent, utilia dixit Miechovius, et quidem in libro I. de Sarmatis in genere, de ortu, et adventu Tartarorum, de crudeli vastatione Poloniae et Hungariae per Tartaros; quo modo Innocentius Papa IV. legatum misit ad Chanum Tartarorum, ne Christianos persequeretur, et quomodo fidem Mahometi suscepit; de moribus Tartarorum, et de contentis in terra eorum; de finibus et metis Tartarorum Zavoilensium; de genealogia Imperatorum trans Volham incolentium; quod gentes Scythiae inquietae sint, et semper rapaces; quae gens, quaeque natio habitet in Scythia, quae nunc Tartaria vocatur; de
Gothis,

Gothis, de Alanis, Vandalis et Suevis, de Iuhris, de Turcis, de familia Tartarorum Vlanorum, sive Precopensium, de Tartaris Kofanensibus, et Tartaris Nohaiensibus.

In libro II. multa differit de Russia, de amplitudine et contentis magni Ducatus Lithuaniae, de Moschovia, de regionibus Scythiae, *Perm*, *Haskird*, *Iuhra*, et *Corela*, per Ducem Moschoviae subiugatis. Haec sunt quae *Mischovius* memoriae prodidit, stilo minus latino, varios intermiscens barbarismos ac soloecismos. Historia tamen, si superstitionem tollas, minime contemnenda, quamvis haud recte semper digesta. Saepius enim sine necessitate de montibus Hyperboreis et Riphaeis, nec non de piscibus ex mari scandentibus, *Morfi* dictis, et aliis de rebus quibusdam loquitur, quasi oblitus esset eorum quae ante dixit. Errores typographicos in exemplari apud Hallerum Cracoviae anno 1521. vivente auctore impresso occurrentes, sedulo sunt correcti, aequae ac ii, qui in editione Pistoriana, ex ignorantia Poloni idiomatis, saepius obveniunt, quorum factis magnus est numerus.

VII. *Sigismundus*, liber Baro in *Herberstein*, de Lithuania. Descriptio haec Lithuaniae ex *commentariis rerum Moscoviticarum* excerpta est. Duas quidem sunt tantum plagulae cum dimidia, quas *Herbersteinus* de Lithuania exaravit; sed accurate, et singularia quaedam scripsit, quae legisse neminem poeniteat. Notandum, Polonos *Herbersteinium* accusasse, quod primus Moschoviae duci, legatus in aula eius, regium titulum dedisset, eumque contra regem Polonum incitasset; sed in scripto ad *Henr. Glareanum* se defendit, et integritatem domus Austracae erga Poloniam demonstravit. Vide *Boeclerum* de rebus XVI. Seculi p. 518.

VIII. *De Sarmatia commentariolus Hartmanni Schedeli*, Medicinae Doctoris. Hunc commentariolum continet *liber Chronorum*, qui Norimbergae anno 1443. prodit. Quamvis pauca de Sarmatia dixerit *Schedelus*, de *Uladislas* tamen prole, de Sancto *Stanislaw*, Episcopo Cracoviensi, et de Cracovia, haud contemnenda retulit.

IX. *Sta-*

IX. *Stanislai Sarnicii descriptio veteris et novae Poloniae, cum divisione eiusdem veteri et nova. Adiecta est vera et exquisita Russiae inferioris descriptio iuxta revisionem commissariorum regiorum. Et Livoniae, iuxta hodoeporicon exercitus Polonici redeuntis ex M. s. hovia. Geographiam Poloniam, ut ante seculum cum dimidio se habebat, nemo forte exactius tractavit Sarnicio, qui accurate satis de situ et ambitu veteris Sarmatiae, eiusque divisione, secundum veterum sententiam, disseruit, quamvis ipsius etymologias, seu nominum priorum explicationes, non omnes probemus. Adiacit Sarnicius indicem locorum ordine alphabetico, qui octo plagulas continens, maximam operis partem facit, et in quo longitudo latitudoque unius cuiusque loci semper adscripta est. Situs et ambitus Livoniae, provinciarumque ad flumen Dunam sitarum, separatim in fine operis conspicitur.*

X. *Jacobi Prilufii de provinciis Polonicis, et quibusdam regum diplomatibus, tractatus. Iacobus Prilufius tempore Sigismundi Augusti, Poloniae regis, floruit, orator, poeta, et Iureconsultus insignis, terrae Cracovienlis notarius et neditis, vir suo tempore longe eruditissimus, Orichovii, Tricesii, et Kochanovii familiaris et amicus. Hic Prilufii tractatus, ex statutorum libris ab illo publicatis descriptus, etiam si ab omnibus inter geographicos, et a nobis etiam numeretur, plura tamen hoc in opere, quae historiam et publica literarum monumenta, quam geographiam attinent, continentur. Invenimus enim hic, unionem magni Ducatus Lithuaniae cum regno Poloniae, in Hrodlo anno 1413. factam: item documentum, quomodo Praeslati Lithuaniae incorporant se regno Poloniae, ac regi Poloniae se subiciunt, quem una cum Polonis eligent: deinceps Vladislai III. Regis Poloniae confirmationem iurium ac privilegiorum, Sigismundo, magno Duci Lithuaniae super ducatu magno per d. olim Vladislai suum genitorem eidem Sigismundo concessam: sed et procerum Lithuaniae confirmationem veteris societatis magni Ducatus, adiuncti regno Poloniae, factam anno 1499. Obvenit porro de capto et repetenda Smolensko, Sigismundi ad Imperatorem fragmentum*

epistolae. Articulus II. sequentia continet: *de regni ducibus ad ferenda onera uniendis: terra Drohicensis iuri Polonico adscribenda: item Bielskensis tractus eidem iuri Polonico adscribendus.* Sequuntur deinde omnia fere documenta, quae ad historiam Prussiae pertinent, tempore quo magistri Ordinis Teutonici eam possidebant.

XI. *Ioannis Crasfinii Polonia, ad Serenissimum Henricum Valesium, Poloniae Regem.* Poloniam hanc Crasfinii quod attinet, phoenix est librorum, et nullibi in Polonia conspicitur. Nonnisi tria exemplaria in vita sua vidit illustrissimus Episcopus Kioviensis, Zaluscus comes, nempe in bibliotheca *Ottoboniana et Casanatensis* Romae, et *Crasfiniana in Nowawies* in Polonia; praeter duo, quae antea possidebat, exemplaria, quorumque alterum bibliothecae regiae Dresdensi fuit donatum, alterum a Celsissimo pie defuncto episcopo Cracoviensi, e Bibliotheca sumtum *Zalusciana*, et, nescimus quo in loco, perditum fuit. Nunc vero iterum extat hac in bibliotheca huius libri exemplar unicum, in Gallia nuper emtum. Non parum igitur mihi molestiae creavit huius libri raritas, quem certe hoc in Tomo edere non potuissem, nisi singulari ex gratia et iussu illustrissimi comitis *de Briühl*, primi Serenissimi Regis Poloniarum, Electoris Saxoniae, ministri fidelissimi, qui literis Musisque numquam defuit, libri huius exemplum, scriptum manu, per literatissimum *Henr. Ionath. Clodium*, Serenissimo Regi a Bibliotheca et epistolis secretioribus, obtinuissem, qui id prius legit, et correxit.

Fuere quidam, qui Crasfinium huius libelli esse auctorem negarent, quorum quidem princeps est *Thuanus lib. I. commentariorum de vita sua p. 17.* edit. Londinensis, qui id ex ore Sigonii accepisse perhibet; quam ob causam etiam in catalogo Bibliothecae Thuanae, part. I. p. 430. ad inscriptionem huius libri, *Io. Crasfinii Polonia 1574.* haec verba adscripta sunt: (Carolus Sigonius auctor est.) *Thuanum, vii um fide dignum, alii secuti, idem scripserunt, ut Placcius, Decker, aliique, quos praetereo.* Sed his omnibus

nibus non obstantibus certum esse videtur, Crasfinium, non Sigonium, libelli huius verum esse auctorem. Hoc facile nunc probamus, et maximum ex ipsa ad Henricum Valesium, Poloniae Regem, Crasfinii dedicatione sumimus argumentum, dicentis: *quae causa efficit, ut hoc de Polonia scribendi negotium, urgente potissimum Carolo Sigonio, praepatore meo, non invitus susceperim.* Quis sit tam durus, ne dicam audax, ut Crasfinium aperti mendacii in dedicatione ad Regem, vivente Sigonio, insimulet, quem sibi auctorem, ut hunc libellum scripserit, fuisse, clare dicit. Certe plus fidei meretur Crasfinius ipse, qui se auctorem libri coram rege, coram praepatore, profitetur, quam Thuanus, qui audita dicit, et male rem, de qua statim dicemus, intellexit. Deinde verisimile minime videtur, Sigonium, quamvis literatissimum, tam exactam rerum Polonarum cognitionem habuisse. Sed Crasfinius ea, quae deficiebant, potuit suppeditare. Potuit et scribere, usus tam diu tanto praepatore. Cur iniuria Crasfinii libellum Sigonio tribuamus, qui se numquam illius auctorem dixit. Muratorius, sagax ille et diligens rei literariae scriptor, in vita *Caroli Sigoni*, operibus eius praefixa, ne verbum quidem hac de re dicit, mentionem faciens libri *Zamoscii de Senatu Romano*, qui Sigonio etiam attribuitur, qua de re tamen Muratorius doctissimus dubitat, haec adiciens verba: *michi Italica eruditio nihil ministrat, unde ista aut confirmantur, aut falsi arguantur.* Nullus dubito, Sigonium ultimam ad Crasfinii, discipuli sui, Poloniam addidisse limam, qui, quum ei ad scribendum hunc librum auctor fuerit, sine dubio tamquam suus et praepator opus prius vidit, legit, correxit. Hoc Thuanus ex eo scivit, qui ob id libellum Sigonio praepatori, non Crasfinio discipulo, male tribuit. Quaeso autem, quinam est libri auctor? illene qui omnia conquirat, elaborat, et digerit, an ille, qui deinde legit, et quosdam limat? Thuanus igitur testimonium non tam suspectum, quam male dictum, mihi videtur. Ea quae praeter ceteris lima critica indigeant, videat lector benevolus in notis, ad calcem Crasfinii Poloniam adiectis,

XII. *Simonis Starovolskii Polonia, cum praefatione Hermanni Conringii.* Simon Starovolscius inter Polonos polygraphorum princeps, haud contemnendus quondam in Sarmatia scriptor, et vir in rebus literatis Polonis quam optime versatus, quamquam non semper adeo accuratus. Comuni laboravit polygraphorum vitio, qui multa scribentes non omnia recte digerunt, de caetero de literis in Polonia praeclare meritis. Starovolskii vero Poloniam quod attinet, inter omnes eius libros censetur optimus, quamvis nunc quaedam sint mutata. Iam non illa Livoniae pars ad Poloniam pertinet, quae regis Uladislai IV. tempore pertinuit. Iam non tres Polonia habet clientes fiduciarios, quos *Vasallos* vulgo dicunt, sed tantum unicum Curlandiae Ducem, nunc Serenissimum *Carolus, Augusti III.* indulgentissimi patriae patris filium dignissimum. Quae vero *Starovolscius* de ingeniis Polonorum, de victu et vestitu, de nobilitatis praerogativa, de legibus et statutis, de opibus, militia, et viribus Poloniae, et bona et mala, nequa sinceritate dixit, ea ad veritatem dicta sunt omnia adeo, ut quamplurima et nunc vera sint, et verendum ne omnia vera maneat in posterum.

XIII. *Andreas Swiecicki descriptio topographica ducatus Masoviae.* Haec topographia diligenter scripta, multa memoria digna continet, neque ullus est scriptorum topographicorum, qui melius quam *Swiecicki* de Masovia scripserit. Sed ita rara fuit editio typis exscripta, ut nemo fere literatorum eam viderit, quae tandem in Bibliotheca Illustrissimi supremi regni Mareschalci, *Hielinski* comitis, fuit inventa, et mecum gratiose communicata.

XIV. *Regni Poloniae, magnique Ducatus Lithuaniae, omniumque regionum, iuri Poloniae subiectarum, novissima descriptio, studio Andreas Cellarii, Gymnasii Flornani rectoris.* Auctor diligentissime omnia, quae variis ex auctoribus ad recte describendam Poloniam facerent, conquisivit, in ordinem redegit, digestisque, fontes etiam, ex quibus hauserat, fideliter semper indicavit. Ideo *Andreas Cellarii* regni Poloniae

loniae descriptio, praecedentes omnes facile, et accurate, et soliditate antecellit.

XV. *Polonia defensa contra Ioannem Barclaium, ubi occasione ista de regno genteque Polona multa narrantur, haftenus literis non tradita.* Auctor huius libri elegantissimi est *Lucas*, comes *Opajnski*, ex antiqua prosapia oriundus, qui fuit primus Succamerarius Posnaniensis, deinde Mareschaleus curiae regni, tempore regis *Ioannis Casimiri*. Patrem habuit *Petrum Opalinum* Palatinum Posnaniensem, matrem *Sophiam Kysczankam*, *Christophori Kyskas*, praefecti *Biscensis*, filiam. Doctissimus fuit Polonice Maecenas auctor noster, variarum Europae linguarum, atque adeo graecae et hebraicae gnarus. Multas adulescentis viderat Academiis, et cum eruditissimorum virorum, tum optimorum librorum accuratorem acquisivit notitiam. Sagax etiam fuit ac prudens minister, regi suo semper fidelis, mortuus anno 1662. Ex uxore *Jibella Tezynyka*, *Ioannis* Palatini Cracoviensis filia, pro genuit filios, *Stanislaum*, gubernatorem novae civitatis, et *Ioannem* regni procuratorem, filiamque unicam *Sophiam*, quae *Stanislaus Lubomirski*, Mareschaleo regni, nupsit. Neminem certe poenitebit, et doctissimum et eleganter Latine scriptum hunc librum, qui multa et vera, et memoria digna in se continet, perlegisse.

XVI. *Caroli Ogerii iter Polonicum, sive Borussiae.* *Carolus Ogerius* fuit Parisiis causarum patronus in suprema curia, *Parlamentum* vocant; deinde legato Gallico, Comiti d'Avaux ab epistolis, Novebris Parisiis an. 1595. literis operam dedit *Biturici* et *Valentiae* in Delphinatu. Ephemerides legationis domini sui in Sueciam, Daniam, et Poloniam confecit, quae Lutetiae Parisiorum apud *Petrum le Petit* anno 1656, prodierunt. Lectu dignissimus utilissimusque liber est, simulque rarissimus, ex quo iter hoc Polonicum denuo typis exscriptum.

Ogerius non magnopere curavit latinitatem, magisque res quam verba ponderans, haud eleganter scripsit Latine; quod ei viro pragmatico, et Gallo iter facienti, facile quidem ignoscendum. Nescio vero utrum et hoc condonandum,

quod tam multa de itinere suo plane haud necessaria, atque adeo nugae, quibusdam in locis admiscuerit, nisi forte pro domestico, suoque tantum usu, ephemerides illas conscripserit. Parum enim refert posteros scire, quibus diebus literas ad fratrem amicosque in Galliam exararit, sive ab iis acceperit, vel quo tempore e lecto surrexerit, atque ambulatum sit exspatiatus. Cui bono deinde fuit, Cirembergii historiolas, vel potius nugae, referre, ad quas credendas nullus unquam physicus verus inducetur, qui melius naturae leges cognoscit, quam omnes eiusmodi fabularum narratores.

XVII. *De fluvio Memela Lithuaniae, qui cura et industria clarissimi viri, domini Nicolai Tarlo, navibus permeabilis factus est.* Carmen elegiacum, auctore *Adamo Schroethero*.

XVIII. *Regni Poloniae Salinarum Wieliciensium descriptio carmine elegiaco, auctore eodem.*

XIX. *De Salinis Cracovianis observatio, auctore Iodoco Willichio Reselliano.* Haec ultima tria scripta eleganter factis latine exarata, quamvis ex professo topographiam non tractent, ad rem tamen faciunt, variaque et scitu et lectu digna in se continent. — Haec de Tomo I. Mizlerus.

HISTOIRE DE JEAN SOBIESKI, ROI DE POLOGNE,
Par M. L'Abbé COYER.

h. o.

HISTORIA IOHANNIS SOBIESKY, REGIS POLONIA-
narum etc. Auctore Abbate COYER.
T. I. et II.

Amstelædami, Alph. 2. in 8.

Si quisquam magnorum regum memorari inter posteros meruit, Ioannes is fuit, quem Poloni tertium numerant, gente Sobiescius, virtutum claritate, et rerum gestarum magnitudine, nullo illorum inferior, quos inter maxima exempla historia, veri testis, reponit. Quo iustior *Coyeri* Ab-
batis,

batis, ingenio et eruditione florentissimi, laus est, quod eius vitam sic composuit, ut inter scriptores illustriores facile sibi locum vindicet. Impulsus maxime ad hunc conatum fuit, quod viri militaris, nomine *Dupontii*, natione Galli, castra Joannis perpetuo secuti, commentarios nondum publicatos ractus erat, in quibus et quod visa atque comperta per se scriptor narrat, et quod ab adulationis suspicione tanquam exterius longissime abest, eo maius operae pretium factum esse idonei arbitri censebunt, quo plura simul peritiae rerum et vigentis iudicii argumenta deprehendent. Sed, ne testium etiam domesticorum sprevisse fidem existimaretur, *Andreas Chrysothomi Zaluzii*, Episcopi, Senatoris, et magni Cancellarii Poloniae, epistolas, quas iure thesaurum rerum per ista tempora gestarum arcanorumque nobilissimi regni dicas, ubique consuluit; et quia hae sine adfectione vel furo, pro occasionis varietate ad amicos solum, ad quos nihil fingi solet, scriptae sunt, optime sane cavisse Coyerus credetur, ne se primum, deinde et posteros, deciperet. Primus liber totam Poloniam summatim descriptam veluti in tabula exhibet. Multa hic videmus illustri ea brevitate, qua nihil in historiis dulcius, concludi, et interiectis tempe-
 stivis singularium rerum, personarum, eventorum considerationibus, concinna narratio ita distinguitur, ut voluptati legentium haud minus, quam notitiae gentis, quae facere scribenda, quam argute aliorum facta scribere, plura ex maxima parte facit, consulatur. Insunt tamen, quantum antiquiora ad tempora attinet, nonnulla, quae ad artis criticae praecepta magis exacta optalles, quam Polonorum auctores vetustissimi e domesticis qui supersunt, antiquos scriptores Graecos et Latinos paucos legerint, lectis male plerumque usi sint, ne vicinae quidem Germaniae historicos, quos post Caroli M. imperium per singulas aetates nacti sumus, requirendos putaverint, et ingenione, an confusis maiorum narrationibus decepti, plurima tradiderint, quae idoneorum monumentorum fide destituantur. Haec ipsa vero particulatim notanda ut sint, universitati operis, circa re-
 cen-

centiora fati exacti, parum offerent. Originem Polonorum Coyerus, ut maxima pars scriptorum, a Sarmatis, quos iam Graeci et Romani celebrant, repetit, quos valde agrestes, vagarique per silvas ac montes latrocinando adfectos, et pedestres ad pugnas tam inhabiles, quam equitatu validos, occupare tanta terrarum spatia a Tanai ad Vistulam, et a Ponto Euxino ad mare Balticum, et adiacere aliquamdiu suae ditioni Bohemiam, Moraviam, Silesiam, Lusatiam, Misniam, terras Mecklenburgicas, Pomeranicas, Marchicas, potuisse miratur. Quis autem non viderit, omne sic discrimen inter Slavos et Sarmatas tolli, et Polonis, tanquam integrae sinceræque semper genti, variorum populorum res assignari? Meliora forte inquisiverint, qui de Alanis, Gothis, Hunnis, et Slavis, sibi invicem in dominatu istarum regionum succedentibus, prius investigandum duxerint, quam definire audeant, quinam horum a reliquo suorum corpore avulsi, paullatim in unum nomen unamque rempublicam, institutis Sarmaticis et Slavicis mixtam, conceperint. Lecho idem excultae gentis initia, origines principatus constituti, et triplicem successorum Lechitarum, Piasteorum, et Jagellonidum stirpem attribuit. Sed enim est hac in parte agnoscere similitudinem fabularum circa ultimas origines non Polonorum minus, quam Bohemorum, et Russorum; quibus, quod diu a litteris et ab eruditione alieni, nihil domesticorum annalium habuerunt, primi alienigenae sacerdotes, omnium aliarum rerum potius, quam veteris historiae gnari, persuadere sua commenta post XI. demum saeculum⁺ rei Christianae exactum coeperant. Qui legere Hartknochii, Bayeri, Belii patris, Mulleri, Lengnichii, et politissimi adeo viri Gelasii, qui ad Hagecium nuper tam docte commentari instituit, lucubrationes voluerint, longe ad alia vestigia veri certique deducuntur; quamvis vel sic, quantum restet novae industriae, optime noverimus. Transimus reliqua, quae ad eundem modum se habent, repetita e scriptoribus, quibus paullo supra aetatem eorum, ob silentium aut dissensum vetustiorum auctorum,
aegre

aegre ea credas, quae sine testibus proferunt. Unde etiam, quae pro antiquissimis exemplis ante principatum Miecislai I. adferuntur, suo quaeque loco relinquemus, utcumque pro lectoris cuiusve captu probata vel aestimata fuerint. In ea quaestione, electione, an sanguinis iure, principatus deferri consueverit, antiquissimam historiam illi repugnare Coyerus censet, utiturque praesertim exemplo Casimiri I., quem, odio patris, et professione vitae monasticae inuisum, vix occupaturum fuisse solium statuit, nisi generis ius valuisset. Putat ergo secunda demum, quam Piasream dicunt, stirpe finiente, electionis incunabula esse quaerenda. Sed longe firmiora sunt tam *Hartknochii* Reip. Pol. I. I. c. II. §. 11. p. m. 59. sq. quam *Langnichii* Iur. Publ. Pol. I. II. c. II. §. 3. p. 56. sq., quorum ille ante Premyslum II. neminem electione regni habens potitum ostendit, hic vero ne in tertia quidem Jagellonica stirpe, solis eligentium suffragiis, sed ad Sigismundum Augustum usque quodam successionis titulo esse nixos reges evicit. Addit aliquid Coyerus de conversionibus regni, cuius summa potestas aliquoties duodecim belli ducibus, quos Voiebodas vocabant, commissa fuerit. Talia interregna memorat ante Cracum, ante Piasream, et aliquoties post hos. Quia autem fere unicus Polonorum domesticos scriptores secutus est, quorum ante res Saeculi XI. non magna fuerit auctoritas, id ipsum, quod de duodecemvirali ista potestate narratur, plurimum obscuritatis et dubitationis habet. Eadem quoque causa fuit, quod in rebus ducum vel regum explicandis ea omisit, quae *Langnichius* V. III. et scriptor florentissimus, in historia Polona, tanta ubertate ex historicis cuiusque aevi aequalibus collegit, atque externorum e copiis domestici fundi sterilitatem supplevit, ut de Hartknochio et Hanckio, easdem iam antea vias ingressis, taceamus. Inde etiam factum est, ut Cromerum secutus auctorem, Boleslaum I. ab Ottone III. regem creatum scribat. Sed Cromero id persuaserant Kadlubeco, et, qui in hunc commentatus est, duobus et amplius Saeculis posterior. Diadema nempe imperiale ei non sine re-

verentia dum imposuisse Ottonem referunt, indicare potius voluere in clientelam eum honorifice fuisse susceptum, eodem symbolo, quo impositione pilei, de qua erudite Gruberus, de Westphalen, Lackmannus, Buderus, aliique exponunt, alii clientes in sollemniori professione fidei honorati sunt. Sed praestiterit Vipponis, scriptoris aequalis, testimonium, qui sub Conrado demum Salico, et hoc quidem invito, Boleslaum sumsisse insignia regalia et nomen regium prodidit; cui Lambertus Schafnaburgensis, aliique a Lengnichio laudati, adstipulantur. Sed nec meliore fide niti dixeris, quae de duodecim ducum Senatu, a Boleslao instituto, cuius deinde aliquoties in regibus potestate privandis auctoritas eminuerit, ex eodem Cromero sumta sunt. Sed ferri aut excusari forte haec facilius potuissent, nisi haec ipsa Voiebodorum potestas, et reges abdicandi ius, tanquam in confesso essent, pro libertatis in hoc populo principio haberetur, et Boleslai II. expulsio, quem tamen alii sponte e regno fugisse tradunt, eodem referretur. Nec enim defuerint, qui longe alias causas in regno, quod tot diversas nationes non una omnes formula in fidem paulatim receperit, quaerendas statuerint. Nescimus etiam, num sine exceptione huic adferri effato liceat: „Il n'y avoit presque point de Souverains absolus en Europe. Les Seigneurs en France, en Angleterre, en Suede, en Dannemarck, en Italie, en Sicile, resserroient l'autorité du Maître dans des limites étroites.“ Non enim diversa tantum tempora, sed dissimillima etiam contra potentiae vim remedia cogitanda putaremus. Longe autem magis ad rem pertinere existimes, quod initium solutae potestatis regiae temporibus Ludovici Hungari assignatur, ubi ea certe Coyerus scribit, quae cum fide historiae consentiant. Idem iudicium esse poterit de plerisque, quae reliquam libri I. partem absolvunt. In quibus multa recte, vere, acute, diserte, adde etiam nonnulla satis libere, dicta inveneris. Et quamquam de constitutione regni, amplitudine, forma regiminis, et similibus, quaedam exactiora et uberiora essent in Cromero,

Hart-

Hartknochio, et Lengnichio; neminem tamen poenituerit, floridam Coyeri varietatem perlustrasse animo. Quod etiam nonnulli miraturi forsan sint, quoties de religione agitur, tanta Coyeri aequitas vel fiducia est, ut suis partibus parum grata scribere nihil metuat. Ubi de Henrici Valesii electione agens causam attingit, ob quam libertati circa sacrorum diversitatem iureiurando interposito cavere coactus fuerit; adicit, quum Henricus Cracoviam advenisset, ibi satis constitisse, fratrem eius Carolum IX. partem unam sui populi sicariis mactandam mandasse (venoit d'assassiner,) ut alteram converteret. Libere sane hoc, ut nullus temere Mariana aut Scioppius probet. Quando de Primate Poloniae, qui est Archiepiscopus Gnesnensis, mentionem facit, mira exempla colligit, quantum tota in Europa tragoediarum similis potestas sacris antistitibus commissa excitaverit, donec in multis regibus abolita fuerit. De nuntiorum, seu ablegatorum e provinciis, potestate intercedendi, et comitia solvendi, satis graviter iudicat, si quando aliquid boni ea peperit, longe saepius tamen malis multo maioribus causam dedisse. Quod vero remedii loco confederationum nomine excogitatum sit, dum augere potius, quam minuere turbas interdum possit, merito inter ea numerat, quae casibus pareant. Iudicium rerum privatarum in Polonia, tanquam incorruptis, et strepitu et lucri aucupio, quo alibi infamantur, carentibus, magnas laudes impertit. Celebrat illud etiam, quod qui togae muneribus in pace praesunt, ad bella tamen simul armati exeunt. Militiam Polonicam facunde et dilucide describit Coyerus, ut tamen interdum paullo pleniora e Staravolscio atque Hartknochio addere possis. Quia autem omnia Ioannis bella contra Turcos et Tataros Crimenses gesta sunt, de his quoque non praeterendum putavit. Tataros progeniem veterum Scytharum facit. Sed mirum est fatum horum vocabulorum. Quoties in antiquis scriptoribus Scythas nullo adiecto alio nomine legimus, nescimus, de quam gente proprie id capiendum sit, quum plurimas, et omnes quidem septen-

trionales, ut iam Ephorus observat, a Graecis sic adpellatae fuerint. Inde tot diversissimae originis populi, quoties a negligentibus historicis memorantur, Scythae nominantur, ut nisi regionum aut morum indicium certi aliquid comprehenderis, nescias, quos boreae subiectos isti narrent. Idem plane nomini Tatarico accedit, quo inde a Sinarum imperio ad Chersonesum usque Cimmericorum, id fere hominum genus, quod vicinis potentioribus non accensetur, hodie designari, qua iure, qua iniuria, videas. Et in Europa nostra scriptores novelli vocabulum hoc Chersonitis, ut proprium, indidere, securi quoniam Tatarorum per totam Asiam supersint. Chersonesum autem saepius dominos mutasse, donec immigrarant, qui vere Tatari, seu veterum Tonchari vel Tochari, vocabantur, satis constat. Quamquam autem hi a Calmuccica, seu Hunnica natione rursus expulsi fuerint, mansit tamen Turcorum atque Persarum consuetudine regioni ista adpellatio, ut Tataria diceretur, unde demum novi cultores Calmucci, paulatim a pristinis foribus et belluina feritate in mores habitumque Turcorum versi, ultro eam adsciverunt, quod origine erubescerent, quamquam in victu et corporum formis multa documenta durent. Vetusiora Asiatica itineraria qui percurrerint, vera nos dicere comperient, et qui Tischenphus Chagani, terroris quondam Asiae, res, veris ex monumentis scrutati sunt, plura docebunt. Ab hoc enim id nomen armis propagatum in tot regiones, quarum incolae, ut ex virtutis aemulatione, id ambitiose adfectant. Veros autem et genuinos Tataros bene cognoverat Marcus Paullus Vernetus. Passet autem longe maius lumen horum populorum rebus inferri, si exactior interpretatio Abul Chali Bahardur Chagani Historiae, quam quae Strahlenbergii et Scheuchzeri opera publicata est, exstaret; qualem quidem olim confecit Kehrius, linguarum orientalium peritissimus, sed quae Petropoli, in archivi illustris Scientiarum Academiae, ut relatum accepimus, latet, digna, quae prodeat in lucem autem, quam tineis aut blattis cedat. Recte sane

sane fecit *Coyerus*, quod *Tschengis Chagani* ductu Tataros China, Persia, atque India potitos, tam late suum extendisse nomen statuit: sed non omnes, qui in id exinde transiere, eiusdem originis sunt, sicuti hodie Crimenses, quos *Calmuccorum*, seu *Hunorum* ab *Ammiano*, eorundemque *Copher Althorech* a *Beniamine Tudelenfi* descriptorum progeniem, aut consanguineos certe, arguit ipsa *Coyeri* narratio de illorum forma, victu, et moribus.

Sequitur alia concinna notatio *Turcorum*, in qua plura cum monumentorum fide consentiunt. Multa acute animadvertit auctor, quibus animi ad narrationes bellorum apte praeparantur. Valde probandum est, quod multa tribuit *Cantemirii* *Historiae Ottomanicae*, quamvis et in hac recentia melius, quam antiqua, tradantur. Comparatio vero *Polonorum* cum his plurimum salis et argutiae habet. Quae tamen ex historia in compendium redacta inde a *Micislao I.* ad *Sigismundum III.* usque persequitur, ad haud paullo accuratius subductas *Lengnichii* *Viri III.* rationes exigi poterunt; quamvis imagines auctoris plurimum vigoris et venustatis habeant. Praestat omnino hic liber primus, ut multo alacriores ad lectionem reliquorum accedant, qui rerum *Polonicarum* nondum satis periti sunt.

Altero tandem libro res *Ioannis*, privati adhuc, orditur; ubi maiores eius, avum maternum *Stanisl. Zolkievium*, tantum virtute militari, quantum singularibus factis celebrem, avum paternum *Marcum*, et *Iacobum* patrem, *Sobiescios*, laudat. De *Marco* tamen, *Gedanensium* A. C. 1577. ad *Dirschaviam* victore, referri quaedam mirati sumus, nullo auctore laudato, quae ab aliis, iisque aequalibus scriptoribus, *Io. Sborovio* attribuuntur. *Ioannem* A. C. 1629. post *Marcum* fratrem natum, a patre *Iacobo*, rebus domi et militiae gestis, obitis splendidis legationibus, et litteris atque artium amore generis nobilitatem illustrante, sollicito educatum, et ad rerum maiorum meditationem institutum, profectumque in *Galliam* cum fratre, ad capiendum ingenii cultum, ubi narrat, plura cito sese prodentis indolis documenta

recenset. In his est, quod inter cohortem custodum corporis regis pedestrem aliquamdiu meruit, et praeter alia studia linguas sex addidit. Relicta Gallia Constantinopolim transit, speculaturus aulam et ingenium populi, cuius arma patriae saepe infesta esse norat. Inde, cum fratre peragrarè Asiam quum constituisset, praevalens rei bellicae studium revocavit, quod Casachorum rebellionè turbari patriam audierat. Antequam vero reverteretur, mortuo patre, maiorem virtutis occasionem relicto ab exemplo, quam ab hereditate opum, habuit.

Occasionem horum tumultuum Coyerus facunde, sed breviter, exponit, et in eo legem historiae bene observat, quod illatas genti foederatae et sociae iniurias non dissimulat. Initium tunc stipendiorum duobus Sobiesciis, Marco et Ioanni, hortante matre, ut ad abolendam Pilavicensis cladis, Potocci ductu acceptae, ignominiam, arma caperent. Ioannes Casimirus exordio regni a bellis abhorrens, exprobrata suis crudelitate, conditionibus reconciliare defectores voluerat; sed nobilitas ultro in expeditionem progressa ad Hypanim fluvium, Bogum hodie vocant, denuo poenas neglectae fidei dedit: atque eo in proelio Marcus Sobiescius vulneratus, et inter captivos ad Tatarorum Chaganum, socium tunc Casachorum, in catenis deductus et capite truncatus est. Hic varios eventus singulares mira suavitate auctor inseruit, qui apud ipsum commodius, quam hic, legentur. Ubi tandem Casimirus, procerum voluntate impulsus, ipse arma induit, Ioannes Sobiescius, in praefectura Iauoroviensi patri qui successerat, lectam bello multitudinem eduxerat, et aliquoties re bene gesta tantum amoris in exercitu sibi comparaverat, ut huius prope Zboroviam tumultuantis seditionem, post irritos Ducis Czarnecii conatus, sua auctoritate compresserit. Ubi sanitus rediit, aliquoties ibidem infelicitè congressi Casachi, oblatam tandem a Rege pacem amplexi sunt, et Sobiescius, in praemium navatae in tanto discrimine operae, magni Signiferi dignitate auctus est.

Pax tamen Zboroviensis ingratis primorum e nobilibus inita ne biennio quidem duraverat, quum Cafachi rursus prope Bereslescum in aciem descenderunt, sed a Polonis victi sunt; ubi Ioannes in capite vulnus acceperat: quae vero in reliquo bello Cafachico patriverit, in commentariis, quos nactus erat, auctor non reperit. Quadriennio autem post, quum iam belli Suecici tempestas toti Poloniae incubuisset, Ioannes inter Elbingam et Marienburgum fortissimum facinus ausus, quadringentis equitibus manum hostilem sexcentenariam, quae, agnato Caroli Gustavi R. Suec. ductante, occurrerat, confecit. Nihil hac de re Pufendorfius, incertum, consilio, an incuria. Ioannes Casimirus regno exactus, et in Silesia receptus, reparandis viribus dum consilia agit, commode Tataros a Russorum societate avertera, transductosque in partes Sobiescio, cuius post Czarnecium virtutem maxime probabat, regendos dederat. Varia hic Ioannis fortia facinora produntur memoriae, de Suecorum copiis Lithuanicis in hibernis caesis; de comitatibus Carolo Gustavo inter Vistulam atque Sanum aversis; de Duglassio, antequam regi iungeretur, caeso; et plura alia, de quibus silentium Pufendorffii iure accusas, si dissimulasse potius ea, quam in suppeditatis instrumentis non reperisse ipsum, statuas. In tridui etiam ad Varsoviam proelii multum laudis Tataris, ducis Sobiescii alacritate et vigore incitatis, tribuitur. Inde Ragotskii invasio, et ignominiosa regressio, urgentibus Lubomirscio et Sobiescio, exponitur, additurque aliquid de Socinianis, ob societatem partium illius proscrip-tis, et ut foedere tandem Olivensi pax coierit, mansisse hostes Poloniae Russos atque Cafachos memoratur, contra quos ad Slobodisseam prospere rem Ioannes, capto horum duce Chmilienscio, gesserat.

De Socinianis notabile est Coyerii iudicium, qui hanc sectam hodieque omnium esse numerosissimam censet, licet sacris publicis et templis careat.

Aperiuntur hinc rerum maiorum occasiones, Ioanni inter discrimina et turbas patriae oblatae, quas Ioannis Casimiri praeima-

praematura de successore destinando consilia concitaverant, regina praesertim plus e republica usurpante, quam Poloni concedendum putant. Ita, quum pro Henrico Iulio, Bourbonio, Duce Angiennensi, Magni Condae filio, haec colligere suffragia niteretur, tam adversam populi libertatem habuit, ut ad eam tutandam exercitus duce Lubomirscio conspiraret. Rex, qui suam violari maiestatem ea coniuratione didicisset, in Lubomirscii proscripti locum et dignitates Czarnecium ducem inferiorem exercitus, et Sobiescium summum praefectum palatii, quem magnum Mareschallum dicunt, substituit. Atque hoc quidem initium fortunae obsequentis Ioanni fuit, cui et intra annum defuncto Czarnecio militare secundi loci imperium accesserat. Post frustra tentatam eorum, qui defecerant, reconciliationem, ubi ad arma ventum, victus quidem a maioribus Lubomirscii copiis Sobiescius, quem rex temere superare paludem iusserat; sed tanta constantia et receptum suis expedierat, et paullo post res restituerat, ut adversarius, pacis salute, se arbitrio regis tandem permitteret. Dilucidae et amoenae sunt haec Coyerii narrationes, ut etiam rerum Polonicarum notitiae instruendae serviant.

Plura secuturis mensibus.

DICTIONNAIRE GEOGRAPHIQUE, HISTORIQUE,
ET POLITIQUE, DES GAULES ET DE LA
FRANCE.

i. e.

LEXICON GEOGRAPHICO-HISTORICO-POLITICUM
Galliae et Franciae. Auctore EXPILLYO, Canonico
Thesaurario Capituli Regii Sammarthani Turasconensis,
Societ. Reg. Scient. et Human. Litter.
Nanceianae adscripto, TOMUS I.

Parisius 1762. apud plures Librarios, pagg. 882.
forma folii.

Saopius

Saepe mirati sumus singulares vicissitudines, quibus ipsa librorum scribendorum ratio a tot inde seculis obnoxia fuit. Nam profecto, cum omni tempore mores quidam instabiles et cito perituri, ab ingenio gentium, fati earum, aliisque rebus pendent, vitam hominum, societates, vestitum, colloquia, vestitum, prorsus rexerint; tum iisdem mutationibus doctorum hominum opera succubuerunt, ut regnantibus ea aetate, qua quisque vixerant, opinionibus, et de pulchritudine utilitateque iudiciis, aliquanto diligentius conformarentur. Qua in re utrumque spectari cupimus: alterum, quod in argumento librorum ipso deligendo fortuna quaedam vehementer mutabilis dominata sit, adeo quidem, ut nunc nemo ad scribendum sibi putaret accedendum esse, nisi qui Aristotelem aut Magistrum Sententiarum commentariis illustrare posset; nunc omnia controversiis perstreperent; nunc unice placeret historia, et magis etiam ficta quam verior: alterum, quod etiam forma et habitus quasi exterior librorum penderet a gustu seculi, satis quod constat varii, et nova, praesertim iucunda, protinus arripientis. Atque huc pertinet sane Francogallorum illud institutum, tot frequentatum exemplis, ut omnem fere divinae humanaeque doctrinae ambitum Lexicis includerent, et quem natura rei linguis et vocabulis proprium esse voluisset ordinem, κατ' ἀλφαβητικῶν differendi, eum ad res ipsas, aptissimo inter se nexu coniunctas, transferrent. In quo gens ingeniosa, et in scribendo ambonitatem potissimum cum utendi opportunitate sectata, videtur illa quidem compendium doctrinae omnis facilius cognoscendae edere voluisse; neque tamen hoc unquam consequetur, ut ex illa Lexicorum suorum bibliotheca vir vere doctus prodeat potius, quam disertus, et disputandi probabiliter de rebus plurimis peritus. Sed ut iniquitatis speciem omnem effugiamus, ultro fatemur, in alphabetica illa ratione praesidia quaedam memoriae non contemnenda inesse, eamque in illis praesertim eruditionis partibus, quae amplissimos fines, vocum technicarum aliarumque singularium myriadas, et alius

generis difficultates latissime sparsas habent, sine reprehensione, imo etiam cum laude admitti posse. Quod valere in primis de rebus chorographicis intelligunt Lectores: in quo genere sciunt superesse ex antiquitate *Stephani de urbibus* opus alphabeticum, utilissimum iuxta, et Auctores antiquos legentibus ipsa evolvendi facilitate commendatum.

Merito igitur grati suscipimus magnum hoc Opus, quod non quidem cum ingenti illo *Martimeriano*, iisdem quibus orbis terrarum finibus circumscribitur, sed accurata diligentia, et usu insigni atque certissimo, praesferendum illi, nostro quidem animo, fuerit. Francogalliam universam, qualis olim fuit, hodieque spectatur, ita describit, ut *primum* quidquid ad *Geographiam* referri potest, provinciae, urbes, pagi, villae, fluvii, montes, cet. omnino omnes producantur, expositis memorandis eorum omnibus; *dein*, per occasiones clararum regionum et urbium, neque minus arcium et agrorum, quae nobilissimis regni familiis natales sedes dederunt, *historias Francicas* particulae innumerae tradantur et illustrentur; *denique* praecipua quaedam cura impendatur delineandae regni universi *politiae*, hoc est, non inodo maioribus domus et aulae regiae officiis, provinciarum rectoribus, militum summis ducibus, et ordinis ecclesiastici antesignanis, sed etiam minoribus praefectis, tribunalibus, et iudiciis, quibus singulae urbes et *diocesis* administrantur, copiose et fideliter enarrandis; ut nihil adeo sit ex *physica* et *civili* Galliarum forma repetendum, cuius hic liber non paratissimus index dici possit. Et veteris quidem geographiae partem insignem explet *Galliae Transalpinas*, populorum eam incolentium, et metropolium eiusdem descriptio summa cura instituta, imo et parum gentium, quarum traduntur in eam irruptiones, ut Alamanorum, Burgundionum, Cimbrorum, Francorum, Gothorum, Normannorum, cet. commemoratio singularis et copiosa. Francicae Monarchiae origines et ipsae, cum Regum omnium genealogia et concinna historia, subiunguntur. Videat autem iam ante
 hos

hos triginta annos non dissimile huic opus Gallia, quod eadem forma maiore, tribus Voluminibus editum est, prae se ferens nomen *Lexici Franciae Universalis*, (*Dictionnaire Universel de la France*). Verum illud neque in topographia persequenda diligentiae satis ostendit, et in administratione Galliae civili delineanda non minus ieiunum audit *Expillio*.

Opus autem hoc omne sperat quidem Noster Sex Voluminum ambitu se comprehensurum esse; sed fallit eum, si quid videmus, haec fiducia. Nam cum hoc primum Volumen vere sit *Alpha Beticum*, hoc est, priores duntaxat litteras duas complectatur, reliquae in angustias videntur coarctandae esse, nisi fuerint inter illas aliquanto steriliores. Quidquid sit, dignum et hoc opus, etiamsi in plura Volumina excreverit, quod rerum Gallicarum curiosos tenet assidua lectione. Nunc autem et singulares quidam ac praecipui loci excerpti videntur.

Abbatia. Observatur hic, Galliam 625 *Abbatias* monachorum *commendatarias* (*en commende*) habere, quarum praefectos Rex ipse, virtute Concordati cum Leone X. initi, designat. Omnium autem Abbatiarum utriusque sexus, (exceptis nobilium puellarum,) eo in regno, docetur redditus 9, 823, 100. libras gallicas efficere. Huic tantae pecuniae utrum parvam ex institutis illis utilitatem respublica capiat, non additur.

Abbatia Villa, Abbeville, Abbatovilla, (Abbeville). Ut ex uno descriptae urbis exemplo omnia discant lectores, sciant haec de *Abbeville* exponi. Primum, qua dignitate, quibus dicasteriis et tribunalibus, aliisque institutis politicis eminent in provincia sua, Picardia, et, (ut census familiarum, imo hominum quos alit, agi possit) quot focos vel potius caminos habeat, (3641. *feux*). Postea de nomine, antiquitate, origine, et incrementis, vicissitudinibus, situ, aere, partibus, ambitu, insignibus, aedibus sacris, monasteriis huius urbis dicitur, ubi nec *Λαύρα*, quae putantur, sanctorum omittuntur, et clari scriptoris, *Claudio Verti* (*de Verti*)

Vert.) quod is *Priorem conventualem* in hac urbe egit, mentio iniicitur. Enumerantur merces illic elaboratae, Magistratus civici, et aliorum praefectorum ac iudicum, in his et ducis militaris, iura et officia describuntur. Adiicitur illustrium virorum succincta notitia, qui *Abbevillam* patriam agnoscunt; in quibus sunt inprimis celebres geographi, *Nic. Sansonus*, *Petrus Vallensis (du Val)*, et *Philipp. Britius*. Denique ostenditur, quot miliaribus ab Ambiano distet, et qua via Parisiis illuc perveniatur. Claudit omnem descriptionem catalogus omnium urbium, vicorum, et pagorum, qui praefecturae *Abbevillanae* parent, (*denombrement de l' Election d' Abbeville*.) et cum ipsa urbe parochias 186, focos seu familias 12, 758. continent.

Aturus fluvius apud *Valcones*, (*Adour*.) accurate quoad naturam et usus suos describitur — *Agatha (Agde)*, vetus urbs Languedociae, in qua pauper *Capucinatorum* familia aedes et hortos ea pulchritudine excellentes possidet, ut Antistes Ordinis (*le Général*) aliquando transiens exclamaret: *Estne vera domus S. Patris Francisci?* Vox alio in ore pene haeretica! — *Agennum (Agen)*, urbs grandis et dives Aquitaniae, olim sedes *Nitiobrigum*; patria *Ios. Iusti Scaligeri*, et domicilium ac locus emortualis patris *Iulii Caesaris Sr.* quorum adhuc domus facta conservatur.

Tributa seu *Vestigalia*, vel *Salaria Tributa (Aides ou Aides et Gabelles)*. Horum origo, historia, percipiendorum modus et genera 39, cum aliis 20. in Normandia fere sola usitatis, enumerantur. Tum omnes provinciae, in quibus illa exiguntur, et constituta percipiendis illis collegia, (*bureaux*.) sistuntur lectoribus. — De magno illo *Mich. Hospitalio* traduntur quaedam per occasionem patriae eius, *Aquae Sparsae*, (*Aiguesperres*.) urbeculae Arvernatis. — *Athanasium*, (*Aismy*) nunc abbatia dioeceseos Lugdunensis, olim templo nobilis, a LX. populis Galliae Augusto consecrato, et item ridiculis eloquentiae certaminibus, a Caligula illic institutis. — *Aquae Sextiae (Aix)*, de quibus multa lectu digna memorantur; quo tamen non pertinent, quae
de

de imaginibus crucifixi Servatoris credule narrantur. Patria fuit haec urbs *C. A. Fabrotto, Io. Cabassutio, I. P. Turmesfortio, Lud. Thomaffino*, et aliis, quorum hoc loco vita traditur et scripta. De Senatu supremo eiusdem urbis, (*le Parlement d'Aix*), accurate disseritur. Cum autem caput sit Provinciae, (*de la Provence*), multa hanc in univcrsum spectantia subiungit Auctor, v. c. de pretio bonorum immobilium Provinciae, cuius annui productus dicuntur valere 38, 850, 000. libr. Gall. Dum *Alenconium (Alençon)* Normandiae urbs, describitur, Ducum eiusdem nominis historia exhibita est.

De *Alpibus* eo maxime consilio dicitur, ut fines, quos Galliae et Sabaudiae praetexunt, in aprico collocari possint. Itaque etiam formula foederis, quod limitum definiendorum causa Rex Christianissimus cum Sardiniae Rege A. 1760. iniit, hoc loco inserta legitur. — *Alsatiae* mox egregia descriptio sequitur, cuius gubernatio, historia, aliaque plurima exponuntur. — *Ambaciae (Amboise)* memoranda enarrans, famosae non solum, quae ab illa nomen habet, coniurationis, sed etiam initii bellorum civilium, Seculo XVI. in Gallia gestorum, et nominis *Hugonotarum*, meminit Auctor. Ubi quaedam reperimus corrigenda: non tam in etymologia eius quod diximus nominis, quam sane *Thuanus* recte videtur ab Hugone rege deduxisse, licet dubius haereat in eo A. nec *Thuani* meminerit; quam quod dicit de *factione* quadam *Helvetarum*, cui nomen sit *Eydnotox*. Nam et *Eydenossen* scribenda est haec vox, et totius Helveticae reipublicae, non factionis alicuius, solenne et antiquissimum nomen est. Succedit locus amplissimus de *Ambiano (Amiens)* Picardiae Metropoli. — *Maris Praefecturae*, seu *Tribunalia (Amirautés)*, quae sint in Gallia, et quibus in urbibus constituta, qua potestate fruuntur, cet. primum docetur ab Auctore, dein omnium praefectorum maris Francicorum nomina eduntur, cum anno fatali.

Andegavum (Angers), et *Engolismam (Angoulême)* urbes nobiliores, excipit *Andegavensium* Ducum historia, mox

Antipolis (Antibes.) patria Theologi clari, *Honor. Turnetii*; et *Apta*, urbs Provinciae, de qua varia ex antiquitate Romana memorantur. — *Aquitaniae* populi antiqui, Reges et Duces, enumerantur. — Voce *Archiepiscopatus* et *Archiepiscopi* deducitur Auctor ad eorum per Galliam florentium indicem contexendum, qui nobis imprimis placuit, cum ex eo Status Galliarum ecclesiasticus brevi intuitu cognosci possit. Archiepiscopatus enim ad ordinem alphabeticum recensentur ita, ut non modo situs, taxa, quae vocatur, Romam solvenda, redditus, et parochiae eorum, sed simul etiam *Episcopatus*, qui illis *suffragantur*, eadem notitia situs cet. illustrati proponantur, nec *Abbatiarum* et *Capitulorum*, quae in utrisque sita sunt, mentio seponatur. Atque hinc patet, redditus Archiepp. et Episcopp. Galliae 4, 909, 000. libr. Gall. aestimandos esse, quibus si Abbatiarum, et Capitulorum, dein 40, 000. ministrorum Ecclesiae (*Curés*,) et ordinis denique Melitensis in Gallia redditus addas, intelliges, Clerum Gallicanum frui 65, 361, 496. libris Gallicis. Divitiae regiae! —

In iis quae sequuntur, *Arelatum (Arles)* suaviter nos occupavit; deinde *Arminiensis provincia (Armagnac)*, ubi multa repetuntur commode ex historia; et *Atrebatum (Arras)*, ubi inter alia dicitur de contentione urbis huius, pro defendenda libertate sua a iure regio, quod nomine *la Regale* celebratur, qua in re urbs denique a. 1727. succubuit. — *Res tormentaria*, seu *machinarum bellicarum cura in Gallis (Artillerie de France)*, suppeditat Catalogum eorum, qui huic parti rei militaris adhuc praefuerunt. Memorabiles etiam sunt descriptiones *Artesiae (l'Artois)*, *Conventuum publicorum (Assemblées)*, imprimis Cleri Gallicani, et *Ordinum Provinciae (Provence)*; *Avenionis item (Avignon)*, in qua multum diligentiae ab Auctore consumtum est; *Apocriphariorum Regum Galliae, (Grands Aumoniers de France)*, quorum et omnium (65) nomina subiecta sunt; *Abrincorum (Avanches)*, *Augustoduni (Autun)*, quae patria fuit illustris viri *Petri Isaacini*, et aliorum, quorum hic
vita

vita exhibetur; *Arvernicae* denique (*Auvergne*,) et *Antiffiodori* (*Auxerre*), e qua urbe prognatus erat scriptor clarus, *Iean le Beuf*, qui a. 1760. natus annos 74. obiit.

Pauciora superaddimus ex secunda littera. De *Praefecturis* variis, quibus *Baillages* nomen, distincte traditur, *Barragens Ducatus* et *urbs* (*le Duché de Bar*, et *Bar-le-Duc*,) illustrantur quantum satis est. Sequuntur urbes clariores, *Baiocae* (*Bayeux*), et *Baiona* (*Bayonne*). Diligenter exponitur status *Benearnicae* (*Bearn*) civilis, adiuncta huius provinciae historia. In descriptione *Belloquadae*, (*Beaucaire*), non pauca ex antiquitatis memoria depromta sunt. Occurrit et nobilissima urbs, *Bellovacum* (*Beauvais*), multa ostentans memoranda, et in his viros illustres intra sua pomoeria natos, *I. F. Vaillantium*, *Adr. Bailletum*, alios. — *Calonesus*, seu *Pulchra Insula*, (*Belle-Isle*), quae nupero bello inclaruit, *Biturigenis* provincia (*Berry*), *Vesontium* (*Besancon*), quae inter alia decora Universitate litterarum gaudet, et Cardinali *Granvella*, *I. I. Chiffetio*, et *I. I. Boissardo* natalis locus fuit, aliaeque urbes, ingenti numero minorum immistae sunt. Nec tacendae *Blesae* (*Blois*), et omnium minime *Burdigala* (*Bordeaux*), in cuius descriptione legenda imprimis sunt quae de Collegio Aquitanico, (*Collège de Guyenne*), illic per tot secula florente, narrantur. E reliqua serie nominandam maxime ducimus *Borbonensem provinciam*, (*le Bourbonnois*), quippe cuius descriptioni inserta legitur historia et genealogia Ducum omnium Borboniorum, atque adeo regiae familiae, quae Franciae thronum occupat. Pari ratione vox *Burgundiae* regnum (*Bourgogne*), historiam eius et gubernandi modum hodiernum persequitur quam copiosissime. In exitu fere huius *Partis Brivatae*, (*Brest*), et multo magis *Britannia minor* (*Bretagne*), lectores detinent, ne iam in aliis haereamus.

Discedentes fere ab hoc libro bene satiatos revocat parumper Praefatio, quae paginis sex absolvitur. Ea enim, praeter monita de ratione perscripti operis, in eo est ut ostendat, Galliae regnum hodiernum multo esse populosius, quam vulgo

vulgo credatur. Tradunt plerumque, numerum incolarum illius *sedecim myriadas* non excedere: quod efficiunt ex censu focorum, (*feux*), qui pro familiis ponuntur; quorum cum sint *quatuor myriades*, in singulos referunt *homines quatuor*. Verum Nostro videntur potius *quinque* assignandi esse singulis focus, imo nec paritatem calculi huius in omnibus Galliae provinciis admitti posse existimat. Certe proportionem sic stabilitam, ait, usu ipso refelli. Nam *Provinciam* v. c. nonnisi 3330. focos habere; unde si quis incolarum numerum colligere vellet, magnopere erraturum. Villis itaque et pagis in singulos focos *quatuor* aut *quinque* incolas tribui posse; urbibus autem maioribus et vicis etiam *sex*. Itaque incolas Galliae ad *viginti myriades, et tercenta hominum millia* extollit, quo tamen ex numero Parisienses exclusi sunt. Respondet postea illis, qui et bellis hoc Seculo gestis a Gallis, et *luxuria*, quae *saevior armis incubuit* iisdem, magis debilitatam esse hanc gentem putant, quam ut ad tantam incolarum copiam assurrexisse hac aetate credi videatur posse. In quibus refellendis, fatemur enim, boni civis potius, et patriae studiosi, quam veracis historici personam, Vir doctissimus sustinuit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Iulii Anno MDCCLXII.

LES PLUS BEAUX MONUMENTS DE ROME
ANCIENNE etc.

h. e.

MONUMENTA ROMAE VETERIS PULCHERRIMA, seu Collectio praestantissimarum Antiquitatis Romanae, quae quidem hodie supersunt, reliquiarum. Lineas duxit BARBALTUS (Barbaut) Pictor, Regis Christianissimi olim stipendio fruens Romae. Excussae sunt Tabulis CXXVIII. ex aere ductis, adiuncta earum explicazione.

Romae 1761. apud Bucardum et Graverium, Librarios Francogallos, forma regia, paginis litteratis XC, et VIII. aliis in fronte operis, tabulis LXXIII.

Quam imperio et urbi suae aeternitatem gens olim Romana tot votis susceptis precata est, eam cum per humanarum rerum instabiles vices parum consequi potuerit, tamen vel ipsis admirandae magnitudinis suae reliquiis adepta quodammodo videtur. Facile enim vel praesentibus illarum spectatoribus, vel quicumque litterarum et artium beneficio, ingentes has veluti umbras immensi aedificii transferre ad orbis universi contemplationem instituerunt, fidem habemus, et intuendo agnoscimus, nihil esse hodie ullibi terrarum, quod in magnificentiae elegantiaeque sum-

mae certamen audeat cum illa rerum quondam domina urbe descendere. Quamquam autem multorum Voluminum operibus dudum collecta fuerint et proposita veneranda antiquitatis Romanae monumenta; tamen si qui sunt qui adiuuare hominum doctorum in haec studia, novae opportunitatis favore tributo aggrediantur, ut ecce splendidi huius Voluminis editores, gratias illis merito amplissimas decernimus. Nam primum nostri non sibi in infinitam Romanae vetustatis varietatem evagandum duxerunt, sed unice prope modum in architecturae, artium ingeniosarum fere utilissimae, immortalibus operibus subsistendum. Horum quidem eas imagines effinxere pictor egregius, cuius nomen supra editum est, et qui aeri scienter item inscripsit ab illo tradita, (*Montagu*), ut et insipientibus placere debeant plurimum, et desumptae ab ipsis archetypis, fidem et auctoritatem praecipuam tueantur. Iam in descriptionibus adiacendis neque ubertatis illius eruditae studiosi fuerunt, quae aliorum commentarios ornat quidem, sed eosdem minus parables efficit; nec paucorum verborum significatione obscuritatem contraxerunt: verum de singulis monumentis tantum dixerunt, quantum ad cognoscendos eorum auctores, structurae rationes, usum, et formam omnem sufficere posset amantibus artium lectoribus; non neglectis si quae cernuntur in illis, inscriptionibus, operibus anaglypticis, aut ornamentis aliis; iis autem quae per coniecturam tradenda erant, ad veri similitudinem quam proxime efformatis; laudatis denique non raro copiosioribus de rebus iisdem veterum ac recentiorum scriptorum, et e posteriori quidem genere *Donati* maxime, *Nardini*, *Montefalconii*, *Ficoroni*, *Serlii*, *Piranesi*, et aliorum locis. Sed principi generi suo, hoc est, architectonico, non modo picturae et sculpturae veteris nobilissima quaedam opera addiderunt, sed plerasque omnino tabellas, nonnumquam et paginarum exitus, minoribus antiquitatis eruditae fragmentis exornarunt. Quod autem aiunt, primos se lingua Francogallorum huius ambitus collectionem molitos esse, libenter illis largimur; memores, praeclearum

rum *De godeti* de aedificiis Romanis opus, non tam in figura eorum ostendenda et explicanda, quam in dimensionibus constituendis versari.

Nunc, quoniam interest studiosorum antiquitatis nosse, quibus Romanae urbis monumentis Volumen illud superbiat, brevem eorum conteximus Syllabum, pauciora delibatur ex descriptionibus, cum de consilio earum angustioribus finibus circumscripto dixerimus. Hoc igitur ordine procedunt operis tam belli imagines. I. et II. *Pantheon*, hodie templum, cui nomen *la Rotonda*. Exhibetur autem illius et orthographia, et ichnographia, et accurate historia, formaque vetus et recentior exponitur. Subiecta est figura *Hetrusca* ex urna sepulchrali, et alia non-valde dissimilis. III. Reliquiae *Templi Pacis*, cum fragmentis quibusdam minoribus. IV. Quaedam ex *Templo Veneris et Romae*, quod agnoscunt Auctores in illo loco post *Nardinum* et *Donatum*, recteque *Piranesum* oppugnant, aureae domus *Neroniae* vestigia illic quaerentem, et alios. Addita sunt anaglyptica quaedam ex *Zophoro* templi *Palladis*. V. *Porticus Templi* seu *Basilicae Antonini Pii*, nunc vectigalibus ex continente terra percipiendis aptata aedes, (*la Douane de terre*.) Templi vestigia esse verius putant Auctores. Adiuncta est *Musae* imago. VI. *Templum Antonini eiusdem et Faustinae*, in Foro olim Romano, quod nunc *Campo Vaccino* audit. VII. Reliquiae *Templi Iovis Statoris*. VIII. IX. Quaedam ex *Porticu Templi Concordiae*. Tabula VI. et VIII. etiam *Centaurus* habent. X. *Columnae* nonnullae longe elegantissimae ex *Templo Iovis Tonantis*, in Capitolio. XI. *Templum Vestiae* in regione *Circi maximi*, nunc inter aedes *Virginis Scotoxou*. Eadem in Tabula spectatur pulchella novae nuptae, cui pedes unguentur, imago, et *Templum Fortunae Virilis*. XII. Vestigia *Templi Palladis*, cuius in *Zophoro*, separatim expressa, artes *Palladis* visuntur. XIII. *Templum Minervae Medicae*. XIV. *Templum Veneris et Cupidinis*. XV. *Templum Dei Ridiculi*, inter *Viam Latinam* et *Appiam*, cum *Ponte Nymphae Egeriae*. XVI. *Arcus triumphalis Septimi Severi*.

Severi. XVII. *Arcus Titi*, exstructus in memoriam subjugatae Iudaeae, et expugnataram Hierosolymarum; perfectus forte, ut nostri opinantur, a *Traiano*. Accedit insigne anaglyphum sepulchrale, ut nos quidem interpretamur, in quo dolor ex morte coniugis vividissimus pingi videtur. XVIII. *Arcus triumphalis Constantini M.*, conveniens artium Saeculo Constantiano imminutis honoribus; sed cui impositae sunt praestantissimae reliquiae *Arcus Traiani*. Adiungitur anaglyphum et ipsum ut putamus sepulchrale, ex aula palatii Iustiniani, minime spernendum. XIX. *Arcus Drusi*, et *Centauri* duo, musicis instrumentis ludentes. Non reiciunt profus Auctores sententiam eorum, qui arcum hunc aquaeductui alicui ornando inservisse existimant. Nos tamen *Druso* illum vindicare malimus. XX. *Arcus Gallieni* in monte Esquilino. Adiicitur imago herois animam in campis Elysiis agnoscentis. XXI. *Arcus Iani* in Foro Boario. XXII. *Theatrum Marcelli*, cui nunc palatium Savellinum superstructum est. Disputant hic quaedam Auctores de proscenio, pulpito et scena in Theatris veterum. XXIII. *Amphitheatrum Flavii*, nunc *Coliseum* (a *Colosso* Neronis) dicitur, admirabile et stupendae reliquiae. Nihil illo solidius, inquit Auctores, ut videatur nonnisi cum orbe terrarum ipso interitum esse. Sed cum temporis iniuriae nihil adversus illud valuerint, tanto plus ab hominum stulta destruendi libidine passum est. Subiicitur figura *Hetrusca*, inventa super urna sepulchrali. XXIV. *Eiusdem Amphitheatri pars interior*, ubi ex *Montefalconio*, Antiqu. Explic. T. III. additur descriptio conformationis interioris Amphitheatrorum. Eadem tabula bigas et quadrigas sistit in Circo procurrentes. XXV. *Amphitheatrum castrense*, cum *Gymnede* aquilae Iovis nectar praebente. XXVI. Primarius introitus *Circi Antonini Caracallae*, cum Provinciae supplicis imagine. XXVII. Pars *Fori Nervae*, nunc *l'Arco de Pantani* adpellant. Additur leonis imago vetus. XXVIII. *Columna Traiana*, cum *Obeliscis* quinque 1.) ad S. Bartholom. in insula; 2.) in horto Mediceo; 3.) in Campo Martio, quem e ruinis et tenebris

nebris in lucem reduxit Benedictus XIV. 4.) ante aedem Minervae; 5.) ad S. Ioh. Lateranensem, quem Sixtus V. restituit. Dicitur etiam hoc loco de Foro Traiano, et de Obeliscis in universum. XXIX. *Columna Antonini Pii*. Circumstant 1.) *Columna* eidem dicata a M. Aurelio et L. Vero, nunc in terram proiecta, solaque basi erecta per Benedictum XIV. 2.) *Obeliscus* horti Barberiniani. 3.) *Obeliscus* in horto Ludovisiano repertus, terrae incubans. 4.) *Obeliscus* prope aedem Mariae Maioris, ex Mausoleo Augusti, erectus cura Sixti V. 5.) *Obeliscus* et fons saliens, opus Gregorii XIII. XXX. Hac tabula spectantur 1.) *Obeliscus* horti Mattei in monte Coelio. 2.) *Obeliscus* ad aedem D. Petri, olim in Circo Caligulae et Neronis, elevatus iubente Sixto V. Atque hoc loco acute observant Commentarii auctores, cum ad erigendum hunc obeliscum clarissimus ille *Fontana*, in loco adeo spatiofo, CXC. equis, DCCC. hominibus, tot machinis, et singulari aedificio ligneo opus habuerit, intuentibus octo columnas thermarum Diocletiani, et duas illas arcum navis in aede D. Pauli sustinentes, multoque crassiores hoc obelisco, iudicandum esse, tenuisse veteres secretam aliquam rationem erigendorum ingentium eiusmodi operum in loco quamvis angustiore, quam aetas Sixti V. iam ignoraverit. 3.) *Columna*, ex ruinis templi Pacis protracta, et mandato Pauli V. ad introitum aedis Mariae maioris constituta. 4.) *Obeliscus* ex Circo Caracallae, insistens fonti pulcherrimo, in foro cui *Navonae* nomen haeret. 5.) *Obeliscus* in aula palatii Barberiniani terrae iniectus. 6.) *Obeliscus* Augusti ex Circo maximo, erectus curante Sixto V. cui tantum debet Romana antiquitas, in foro Populi. XXXI. *Pars Pyramidis C. Cestii*, *Columna miliaria*, *Naucella*, ex marmore facta, et *Columna Rustrata*. XXXII. *Porticus Octaviae*, sororis Augusti; ex sententia quidem *Piranesii* V. Cl. in Antiqu. Rom. lingua Hetrusca descriptis T. I. p. 13. Adiunctum est sacrificium Cybeles in antro montis Idae. XXXIII. Reliquiae *Palatii Caesarum* in monte Paestino, de cuius splendore veteri ex *Planinio*

(Bianchini) maxime hic differitur. Adduntur anaglypha ex arcu Sept. Severi. XXXIV. et XXXV. *Thermarum Diocletiani* ichnographia accuratissima, earundemque superstites reliquiae. Ubi primum de thermis Romanorum generatim quaedam traduntur, et *Andr. Baccii* de thermis libri VII. commendantur. Deinde celeberrimae illae Diocletiani thermas, Christianorum etiam multo sanguine conspersae describuntur, partibus illarum omnibus copiosius, quam solent Auctores, enarratis. Adiecta est illustrationis causa pictura in thermis Titi inventa, quae omnem thermarum veterum conformationem interiorem ostendit. XXXVI. et XXXVII. Ichnographia et reliquiae *Thermarum Antonini Caracallae*, ad pedem montis Aventini. XXXVIII. Quae supersunt ex *Thermis Titi* in monte Esquilino. XXXIX. et XL. Reliquiae *Aquaeductus Claudii Caes.* quo aqua in Palatinum deferabatur. Praemittuntur quaedam de aquaeductibus Romanorum in universon, deprompta ex *Montefalconio*. Feliciter imitatus est hanc Romae veteris magnificam et generosam pro commodis publicis curam Sixtus V. extracto in ruinis huius ipsius Aquaeductus Claudii novo, cui ab ipso *Felicio* nomen tributum est. XLI. Pars *Aquaeductuum Neronis*. XLII. Reliquiae *templi Fauni*, in cuius locum successit aedes D. Stephani rotundi. XLIII. *Aquae Marciae* in monte Esquilino reliquiae. Ita quidem *Donatus* et *Nardinus* interpretantur; alii aliter, nostri rem in medio relinquunt. XLIV. *Aqua Virgo*. Accedit scutum votivum columnae insitens cum inscriptione: *Votis X. et XX.* Indicat nempe cum figuris adiunctis expleta, quae P. Rom. pro Adriano Caes. fecerat, vota. XLV. *Moles Adriani*, nunc *S. Angeli Castellum*, cum ponte quo urbi iungitur. Ingentis monumenti, et olim splendidissimi amoenissimique, vicissitudines et status hodiernus (*quantum diversus ab illo!*) enarrantur diligenter. Notatur etiam fallus Adriani et non absimilis Augusti, cuius etiam memoratur mausoleum, in condendo tantorum sumtuum sepulchro. Quae adicitur vulgata de angelo a Gregorio M. conspecto fabula, eam cre-

credulis lectoribus commendamus. Additur *Bacchus thyrsifer*. XLVI. *Pyramis* quae eadem Mausoleum *C. Cestii*, muros urbis attingens. Camera sepulchrales picturas habet, explicatu difficiliore. XLVII. *Sepulchrum Caecliae Metellae*, nunc *Capo di Boue*; cum parte urnae, quae nunc in Palatio Farnesio spectatur. XLVIII. Reliquiae *sepulchri Scipionum* in via Appia, cum opere quodam anaglyptico ex Palatio Iustiniano. XLIX. Quae superant ex *sepulchro familiae Metellae*; adiecta figura *Hetrusca* ex urna sepulchrali. Iam Roma *Venetias* migrant nostri, indeque I. *Altare vel Tripoda Apollinis*, (altare Martis dicitur in ea urbe.) reperiunt. *Bonannium* secuti Apollini vindicant hoc monumentum, neque nobis repugnantibus. Etiam altare quam tripoda dictum malleus. II. *Altare Bacchi*, in idem peti- tum, pari cum superiore, hoc est triangulari figura, orna- tum et ipsum vario, maximeque *Baccha bacchante* conspicuum. Venetiis in *Herculanum* defleunt Editores, et ex picturis illius elegantissimis III. *Saltatrices*, I.III. *Centaurum* quem Baccha ducit, LIV. *Centauridem* lyra et cymbalo ludentem cum iuvene, ostendunt. Sequuntur rursus Romana monu- menta, ut LV. *Hygea*, sanitatis Dea, ex palatio Iustiniano. LVI. *Isis* cum sistro. LVII. *Fuunus*. LVIII. Anaglyphum in scala Capitolii, sistens *Marc. Aurelium* in Tribunali libel- los supplices recipientem. LIX. Anaglyphum aliud eius- dem loci, *Apotheosin Faustinae* designans. Hanc Diana Lu- cifera, spectante M. Aurelio, e rogo in coelum portat. LX. *M. Aurelius Germanos et Parthos* in fidem recipiens. Ex ruinis theatri Marcelli, in palatio Orsino. LXI. *Iso equum devorans*. Sculptura graeca summo artificio facta, in palatio Conservatorum Capitolii spectanda. LXII. *Aper*, ut putamus, marmoreus; quem servat Museum Ducale Florentinum. LXIII. Eximia specie anaglyphum, *Perseum* cum *Andromeda* exhibens. LXIV. *Coniugii initia*, Iunone sponsam uniente sponso, ex anaglypho. LXV. *Diana*, nu- nus a venatore oblatum recipiens; adiuncto sacrificio, cui nomen *Suovetaurilia*. LXVI. *Psomina sistro inscribens globo*, cum

cum pictura foeminae, quae novam nuptam praecceptis instruit. LXVII. *Matrimonii initia*, ex anaglypho. LXVIII. *Familia mortem filiae* deplorans, cum Tantalos, Sisyphos, cet. LXIX. *Sacrificium*. LXX. *Puellas* per occasionem nuptiarum saltantes. LXXI. *Bacchas* vario habitu. LXXII. *Moleagri mors*, ex anaglypho, cum *Parcis* vel *Fatis*, stipitem fatalem igni immittentibus. Ita certe interpretantur Nostri; sed nihil minus placere potest. Neque enim *Parcae* sceleris illius reae sunt, sed *Althaea* potius ipsa, quam etiam ab illo patrando arcere conantur. Quae quidem recte docuit pridem *Begerus* noster in libello Colon. Brandenburg. 1696. edito: *Moleagrides et Astolia*. Claudis agmen LXXIII. *Veneris imago cum Tritonibus*. — Iucundo nos sane spectaculo bearunt Editores, utilemque multis ad summam rei intelligendam navarunt operam. Sed quod saepiuscule praestiterunt, malleus in singulis monumentis ab iis factum, ut et unde illa petierint, et a quibus antea proposita et illustrata essent, indicarent. Quamvis enim pleraque illorum in *Donato*, *Boissardo*, aliis, contemplatos nos esse meminimus; praestabat tamen breviter locos eorum, qui non semper in promptu sunt desiderantibus, indicare, praesertim cum inde a Tabula LV. explicationes addiderint omnino nullas. In omni reliqua operis parte nihil est, quod non laudibus condecorandum existimemus.

THESAURI BRITANNICI PARS PRIMA, SEU
Museum Numarium, complexum numos Graecos et Latinos omnis metalli et formas necdum editos, MARIAE THERESIAE Augustae honoribus ab interprete ALQV-SIO COMITE CHRISTIANI, dum idem sub Augustissimis auspiciis in Collegio regio Theresiano tentamen publicum subiret.

Vindobonae excud. Georg. Ludov. Schulzium 1762. 1. Alph. 15, plag. et XXX, Tabb. aeneae, in forma quarta.

Maxi-

Maximum supremi Numinis donum esse, bona mente atque indole nasci, tota Philosophorum schola pridem nec immerito docuit; sed non parum hoc beneficium augetur, si occulti hi naturae thesauri, doctorum atque prudentum virorum opera expoliti, ad maturitatem suam rite pervenire possint. Illustrissimus Comes *Christiani* haec suo confirmat egregio exemplo, quippe qui non generis tantum nobilitate avita inter suos aequales, sed solida etiam eruditione in republica litteraria inclarescit. In primis enim adolescentiae in annis constitutus adhuc, *Nicol. Francif. Haymii* Thesaurum Britannicum, qui Italico et Anglico idiomate tantum conscriptus erat, in gratiam eorum, qui has linguas minus callent, in latinam transferre adgressus est; neque nudum tantum egit interpretem, quod linguarum solum peritiae indicium esse poterat, sed doctis etiam eundem notis et animadversionibus auxit, etiamsi paucis. Addidit appendix Graecorum numismatum, maximam partem ineditorum adhuc, de qua postea agemus. Totus liber Augustissimae Imperatrici *Mariae Theresiae* inscriptus est, cuius in se beneficis, non quae princeps subdito tantum, sed quae mater filio solet impertiri, Illustrissimus Comes submisso et grato animo praedicat. De Tomo primo, qui modo in lucem emissus est, dabimus brevem notitiam, alterum enim ab eruditissimo editore huius expectamus adhuc. In ipsius Haymii operum descriptione brevioribus nobis esse licebit, cum olim in his *Actis anni MDCCXXII. Februario mense pag. 49.* de prima huius Voluminis primi editione, quae Londini an. 1719. prodierat, fuerit dictum, et quid singulare praes aliis libris, ad rem numariam spectantibus habeat, indicatum. Hinc statim ad notas, ab Illustriss. Comite passim Haymii verbis in infima charta subiectas, nos convertimus. Est haec omnium eruditorum, qui in antiquis monumentis, numis praesertim edendis, suam operam collocant, fere communis conditio, ut in eorum explicatione nonnunquam a recto tramite, ingenii humani imbecillitate, in devia deflectant, adeoque *Actis eruditis*, vel magis perspicaci-

facibus, vel felicioribus, occasionem dent, sui quoque ingenii atque scientiae experiendi vires, ac ea vel supplendi, vel emendandi, quae ab ipsis vel omissa, vel perperam scripta sunt. Idem Haymio accidit, qui, quum tam magnum veterum numerorum in Anglicanis museis detegeret, ut duo iisdem complere volumina potuerit, quamvis fere nullos, nisi ineditos antea, suo inferere operi sustinuerit, in interpretandis singulis eorum nonnisi breve spatium temporis impendere potuit. Hinc non mirandum, si doctissimo et laboriosissimo viro quaedam in tanta historiae antiquae caligine, et rerum tractandarum diversitate, passim exciderint, quae aliorum eruditorum postea non tulerint calculos. Eam tamen ipsi gratiam debemus, quod suorum numerorum, rarissimorum ut plurimum, editione, aliorum ingenia excitavit, ut quae in Haymianis interpretationibus minus recte se habere, vel deesse videbantur, sua industria postea supplerent. Idem in hisce, de quibus agimus, notis plerumque factum, ubi partim Illustrissimi editoris, partim aliorum eruditorum emendationes iam pridem factas, lector inveniet. Haud ingratum fore lectoribus nostris credimus, si ex eisdem quaedam decerpta hic proferamus, unde et scientia in rebus antiquis, et felicissimum Auctoris earundem ingenium declarari possint, additis etiam nostris, quae inter legendum enata sunt, hypomnematis.

Pag. 132. ab Illustriss. Comite Haymius iure notatur, quod e loco Plutarchi male intellecto probare voluerit, Agidis II. Lacedaemoniorum regis tempore, pecuniam aeream primum Sparta signatam fuisse. Ipsa Plutarchi verba in Lycurgo p. 58. edit. Francof. haec sunt: *Ἀγίδας δὲ βασιλεύοντος ἐπέβη τὸ νόμισμα πρῶτον εἰς τὴν Σπάρτην, Agide regnante primum pecunia infuxit in Spartam.* Nihil verius est eo, quod hic annotatum legimus, Plutarchum non de propria Lacedaemoniorum pecunia, sed de aliunde allata loqui, cum qua simul avaritia, superbia, et alia vitia, Spartanis, quamdiu Lycurgi legibus vivebant, omnino incognita, in urbem eam invehantur. Res ita se habuit: Athenicis, post diuturnum septem et viginti

viginti annorum bellum, tandem a Lacedaemoniis eorumque fociis devictis, ipsaque Athenarum urbe a Lysandro fame expugnata, iste ingentem vim pecuniae, qua Athenienses potissimum, prae ceteris Graeciae populis multum abundaverant, iure belli captam, Lacedaemonem misit in aerarium recondendam. Erat id Lycurgi legibus plane contrarium, qui in ea urbe nullam aliam pecuniam, quam e ferro constatam, tolerare volebat. Hinc inter seniores Spartanos diu disceptatum fuit, num hanc pecuniam missam admittere, an vero reicere deberent? Sed praevalet illorum tandem sententia, qui hoc fortunae donum haud spernendum esse contenderent, licet nonnihil ab antiquis moribus deflectendum esset. De hac igitur pecunia, e captis Athenis Spartam adlata, Plutarchum loqui manifestum est, ne utquam de domestica ibi percussa: conferatur idem in *Lysandro* p. 442. Sed Haymius hunc Scriptorem fugitivis tantum oculis, et forte tunc aliud agens, inspexisse videtur. Ex his vero elucet, omnes Lacedaemoniorum numos, qui hodie in museis adservantur, temporibus Agidis et belli Peloponnesiaci recentiores esse.

Pag. 197. in nota (ii) alius error, non quidem Haymii, sed Comitum de Winchilsea, indicatur, qui in quodam Atheniensium nummo Aspasiae cuiusdam caput invenisse sibi visus fuerat, quod tamen nullum aliud quam Minervae est: frustra autem ille Caninium in auxilium advocare ostenditur, in cuius gemma quadam simili capiti nomen ACIACOY additum legitur. Verum Illustrissim. Comes hic monet, nomen id in Caninii gemma artificis esse, idque ex duabus aliis, quarum altera a L. B. Stofchio in libro *Gemmae antiquae caelatae n. 13.* est edita, altera in Dactyliothea Perillustr. de France adservatur, in quarum utraque ACIACIOY distincte legitur. Sed non felicius auguratum esse Excellent. Comitum de Winchilsea existimamus, in aliis Atheniensium numis interpretandis, quorum eclypa in hac ipsa Tab. XVIII, cernuntur, in qua nimirum ille capita Periclis, Themistoclis, Aristidis, et Cimonis videre sibi visus est, quae tamen Palladis galeatae potius sunt,

sunt, quod in plerisque capilli circa collum defluentes, qui etiam in aliis cum huius deae capite signatis sic visuntur, satis indicant. Neque vultus ad virilem fere accedens, nos ab hac sententia facile dimovere debet, si nullae graviores causae adsint; notum enim est rude Atheniensium in numis signandis artificium, quod eruditi de urbe, quae certe omnium paene artium vel patria fuit, vel domicilium, pridem mirati sunt. Antiquissimi fere tantum, et quorum averfae partes cum tetragono signatae sunt, suetam Graecorum elegantiam ostendunt, et quam in artificibus eorum miramur delineandi artem, a qua illi numi multum recedunt, qui bello Peloponnesiaco recentiores esse iudicantur. Verum haec obiter tantum.

Pag. 170. num. 2. ab eodem Auctore numus alius Atheniensium profertur, (liceat enim nobis tantisper ab annotatis illustriss. Comitum Christiani desistere.) vetustissimus sane et rarissimus, in cuius parte anteriore capita viri et mulieris ita coniuncta sunt, ut unum efficere videantur. Cecropis esse coniicitur, vetustissimi regis Atheniensium, quem, quod matrimoniorum iura primus apud eos introduxerit, antea vagae adsuetae libidini, in huius rei memoriam sempiternam grata posteritas sic effinxit. In muliebri capitis parte, et quidem in medio vertice, cernitur cornu, satis eleganter a sculptore typi efformatum; sed quid significare eo voluerit ambiguum est. Illustrissimus possessor numi huius aerei, Comes de Winchilsea, id quidem regiae potentiae signum esse credidit, provocans ad Alexandri M. et aliorum eius successorum exempla. Verum haec, nostro quidem iudicio, ad numi explicationem, qui aliquot forte saecula Alexandri M. aetatem praecessit, parum facere videntur; praesertim cum illud cornu non sit taurinum, vel arietinum, uti in numis Alexandri, Lyfimachi, Seleuci Nicatoris, Antigoni Gonatae etc. talia comparent, sed e crinibus complicatum, neque in virilis capitis parte, sed in foemineo conspicitur. Est igitur nihil aliud, quam ornamentum muliebre, capillis ita pulchre complicatis, ut speciem aliquam cornu efficiant. Antiquissimis iam temporibus

ribus hunc ornatum ad mundum muliebrem pertinuisse, ex Homero discimus; unde auctore Iul. Polluce *lib. 11. segm. 31. κερπλαῖσαι* tales mulieres dicebantur, quae aliis in exornandis capitibus inserviebant. Egit de hac re in *Select. Numism. Graecis Dissert. II. de Numo Maronitar. p. 59. sq.* Witzlebius A. M. quoniam vero hunc numum tunc non animadvertat, qui tamen etiam hac in re aliqua attentione omnino dignus est, hanc digressionem Lectoribus nostris eo minus ingratis fore speramus, cum ad illustrandum hunc insignem numum, aliosque tali cornuum ornamento conspicuos, nonnihil conferat.

Pag. 265. Haymius numum argenteum Iuliae Domnae, Sept. Severi conjugis, protulit, in cuius parte anteriore caput illius visitur: *Iulia Augusta*. In av. mulier stans adverso vultu, et dextra hastam, sinistra vestem tenet: *Nobilitas*. Haymius credidit, hunc numum, qui subaeratus est, et hinc a falsario procul dubio factus, serio atque re bene deliberata cufum fuisse, ad indicandam forte avitam huius mulieris nobilitatem, de cuius maioribus quasdam coniecturas in medium profert. Sed longe aliter Illustriss. Comiti videtur, qui partis aversae typum, Getae Caesari proprium alias, ex negligentia monetarii cum matris capite coniunctum fuisse existimat; qua in re ei adfentimur. Plura eius generis monetariorum sphalmata in antiquis Romanorum numis passim deprehendimus, inprimis in illis Faustinae utriusque, quorum interdum partes aversae annis tribuniciae potestatis, Consulatus, et aliis maritorum notatae sunt titulis. Quamvis enim Harduinus in *Hist. Augusta* arbitratur, tales numos studio sic esse signatos; veremur tamen ut eruditae sententiae talis placeat. Dum haec scribimus, numum argenteum Antonini Pii intuemur, in cuius anteriore parte caput Imperatoris laureatum est: *Antoninus Aug. Pius P. M. Tr. Co. IIII*. In av. caput Aurelii nudum: *Aurelius Caesar Aug. Pii F. Cos.* Certum est, in hoc numo, ceteroquin sincero, *quartum* Antonini Consulatum, vel erronee pro tertio sculptum esse, vel veterem Aurelii typum cum eiusdem primi Consulatus nota cum

cum novo Antonini a monetario male fuisse coniunctum. Nam e Fastis constat, A. V. C. 998. Antoninum Pium IV. et Aurelium Caes. II. Coss. processisse. Haec vero sunt, quae de hoc Tomo *primo*, et ei adscriptis notis, lectoribus nostris indicanda censuimus. Unicum tamen dissimulare non possumus, nos valde miratos esse, in tam verboso titulo huius libri nomen Haymii, primi auctoris, atque de humanioribus litteris hoc ipso libro optime meriti, tanquam inutile et supervacaneum silentio praetermissum fuisse. Novimus quidem id etiam ab aliis factitatum: tamen non impune. Satis enim acerbis aliorum eruditorum censuris, nonnunquam neglecta defunctorum memoria, vel contemta, vindicata est. Sed quum de causa huius omissionis nobis nihil plane constet, ad aliorum eam iudicium remittimus.

Post Haymii librum alius sequitur, minoris quidem molis, sed neutiquam minori eruditione conscriptus. Auctor integri huius tractatus est ipse Illustrissim. Comes Christiani, cui sequentem praefixit titulum:

Adpendicula ad Numismata Graeca populorum et urbium, a *Jacobo Gesnero* tabulis aeneis repraesentata, opera et studio *Aloyfii* Comitis *Christiani*. Vindob. 1762. 10. plag. et duae Tabb. aen.

Continentur in hoc libro numi, quorum si unum vel alterum modo exceperis, nullus adhuc ab aliis eruditis est editus; ideoque neutiquam dubitamus, hoc Illustriss. Comitis munus eo gratus illis fore, qui, quantum hae pristinae aevi reliquiae ad historiam et Geographiam antiquam conferant expoliendam, probe habent perspectum. Octo et viginti autem numos lectores hic invenient, in duas tabulas distributos, et accurate aeri incisos; quilibet vero sculptus est ea magnitudine, qua ipse numus est praeditus, nec a chalcographo singulorum elegantiam, typorum ruditatem, vel alios defectus, qui temporum diuturnitate et iniuria quibusdam acciderunt, neglectam videmus, quod nobis admodum placuit. In plerisque enim aliis ad rem numariam pertinentibus libris, numi vete-

res

res non ut sunt, sed ut esse optantur, eruditorum oculis exhibentur, vera eorum magnitudine et defectibus, quibus plurimi laborant, dissimulatis. Quamvis vero tali iconum pulchritudine oculis lectorum gratum paretur spectaculum, tamen periti antiquitatum sentiunt quid perdant; saepe enim pro rebus ideae illis obiciuntur, in editorum cerebro natae, in ipsis autem numismatibus minime conspicuae. Haymius quidem, quantum ad magnitudinem numorum abs se editorum attinet, hanc legem sibi non dixit, sed vulgares mores secutus est, plerorumque e σ tya maiori modulo sculpens, quam ipsi prototypi non sunt, contentus veram magnitudinem litteris indicasse. Sed numorum defectus, quibus singuli laborant, et qui partim sculptorum negligentiae, partim temporum atque aeruginis edacitati adscribendi sunt, sollicito indicare non neglexit; ut aliis eruditis integrum sit, vel sui quoque ingenii vires experiri, vel, quod magis tutum, et in rem litterariam utilius est, ex melius conservato numo, si forte talem bona fortuna obtulerit, illos in edito defectus emendare. Accedamus nunc ad ipsum librum, ut quale sit in iuvenili corpore adhuc ingenium et antiquitatum omnis generis peritia illustrissimi Auctoris, certioribus indiciis patefiat. Numi ab ipso hic editi *Ugneriani musei* in urbe Vindobona pars sunt, unde ipsi eorum copiam fuisse factam in praefatione memorat. Omnes aliqua attentione digni sunt, aequae ac ea, quae Illustriss. Comes ad singulos commentatus est. Nos pro more, qui in his Actis alias observari solet, de quibusdam tantum, qui nobis prae ceteris animadversione digni visi sunt, dicemus.

Primus numus est parvus aereus Atheniensium, in cuius antica caput Palladis galeatum est. In av. Ceres seminuda, bigis draconum vecta, dextra protensa spicas cum papavere, sin. serpentum frena tenet: A \odot H. vid. fig. r. Numi huius aetatem ad vetustissima tempora non accedere, littera H pro E usurpata facile prodit; nihilominus ob partis averfae typum minime vulgarem neququam contemna-

temnendus est. In nullo Atheniensium numo adhuc edito, Ceres tali modo reperitur, quamvis ipsius caput spicis coronatum, in quibusdam ab Excellentiss. Comite de Winchilsea editis, in quodam alio etiam Triptolemus in curru, a duobus serpentibus tracto, inveniatur. Meursius olim adfirmaverat, maiora Cereris sacra tantum Eleusine, minora autem Agris, loco haud procul Athenis dissito, peracta fuisse; neque hanc sententiam in dubium revocare aliis eruditis in animum venerat. Verum Illustriss. Comes ex Andocidis *Orat. de Mysteriis*, atque Pausania in *Atticis*, probat, etiam Athenis locum fuisse Eleusinium dictum, Cereri sacrum; eundemque haud procul ab Acropoli abfuisse, argumentis non contemnendis adfirmat. Potuisset etiam Thucydidem testem adducere, qui *lib. II. de B. Pelopon. p. 112. edit. Henr. Steph.* huius Eleusinii mentionem facit: dum fugam incolarum, e minoribus vicis et pagis, initio belli Athenas factam commemorat, et quomodo haec promiscua turba, domiciliis destituta, omnia privata et publica loca occupaverit, nulla ratione sacri vel profani habita, hoc tamen loco et quibusdam aliis exceptis. Verba eius sunt: *ὅ, δὲ πολλοὶ ταῦτε ἔρημοὶ τῆς πόλεως ὄκησαν, καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἡρώα πάντα, πλὴν τῆς ἀκροπόλεως, καὶ τὰ ΕΛΕΥΣΙΝΙΟΥ, καὶ ἔτι ἄλλο βεβαίως κληισὸν ἦν.* Multi vero vacua urbis loca inhabitaverunt, et templa et heroum fana omnia, praeter arcem et *ELEUSINIUM*, et si quid aliud firmiter erat observatum. Hinc vero concludit, maiora Cereris mysteria non minus Athenis, quam Eleusine, celebrata fuisse, et varia veterum loca, ut Clementis Alexandrini in *Protreptico*, Pausaniae, Suetonii in *Augusto*, etc. eleganter explicat.

Pag. 28. Damastinorum numum profert. Refert is in parte anteriore caput Apollinis laureatum: in av. Tripus: *ΔΑΜΑΣΤΙ* . . . Celeberr. Froelichius S. I. olim in Museo Caesareo similem numum produserat, sed mutilum, eundemque Damascenis in Syria attribuerat. Talia non raro summis etiam in eruditorum ordine viris solent accidere; quibus eo liberalius venia indulgenda est, cum numos minus
inte-

integros nancisci non ingenii vitium sit, sed fortunae. Hunc igitur errorem beati viri, de re numaria et humanioribus litteris ceteroquin optime meriti, Auctor noster emendat, et numum hunc Damastio, ignoto fere Epiri oppido, restituit. Obscure eius situm Strabo lib. VII. indicat, cui in hac re eo facilius credimus, cum Apollinis caput et lyra, etiam in aliarum urbium huius regionis numis reperiantur, et ad Apollinem Actium, tantopere ab Epirotis cultum, procul dubio referri debeant. Ceterum mirandum est, tam paucos huius urbis numos hactenus comparuisse, cum tamen argentifodinas habuerit proprias.

Pag. 41. Thyreatarum numus exhibetur. In anteriore eius parte cernitur caput lupi. In av. columna, ad cuius dextram in area superius pilei quaedam species, inferius lupi caput iterum; in sinistro columnae latere est ⊙ quadratum, infra illud monogramma ex litteris AP et X compositum. Numus hic ad Thyream, antiquissimam urbem in Argolide, ab auctore illustr. refertur: qui licet aereus tantum sit, nec magnitudine sua conspicuus, tamen nequaquam spernendus est, quod urbis huius propemodum oblitteratam memoriam denuo in lucem reducat, nec alius eiusdem adhuc ab eruditibus indicatus fuerit. Haymius quidem alium produxit in hoc ipso Tomo I. pag. 231. sed eundem ad Thebas in Boeotia erronee retulit; verum hic utriusque verum natalitium solum docte ex antiquitatibus eruitur, et eruditibus indicatur. Monogramma Argivorum nomen, non Achaeorum efficere, certissimum nobis videtur; hinc vero colligimus, aetatem numi in tale tempus incidere, quo huius oppidi possessio penes Argivos fuit, idque vix alio tempore accidere potuit, quam post pugnam Leuctricam, qua a Thebanis, Epaminonda duce, Lacedaemoniorum res fractae sunt, et quo ⊙ quadratum ab usu nondum recessisse ex Hermis Phocionis, Theophrasti Eresii etc. apud Fulv. Ursinum, colligimus. Diu enim inter Argivos et Lacedaemonios de huius urbis imperio certatum est. Herodotus in *Clio* p. 21. sq. citat. *Henr. Steph.* cruentum utriusque populi
Vu proe-

proelium commemorat, quo Argivi victi sunt, idque eo tempore accidisse ait, quo Croesus, ultimus Lydorum rex, cum Sardibus in Cyri potestatem venit. Neque verisimile videtur historiam eius aevi consulentibus, ante dictam Thebanorum victoriam, Argivos unquam in possessionem huius urbis iterum venisse.

Pag. 56. tres urbis Casiopes numi producuntur, diversis signati typis, e quibus duos priores tantum hic describimus. In priore, qui argenteus est, caput Iovis laureatum visitur, (non nudum, uti in libro ipso legitur, quod forte sphalma typographicum est, sed numus aeri incisus maiorem nobis fidem facere visus est,) et nomen ΑΥΩΛΑΜΟΥ; Forte Φιλοδαμου in numo legendum? nam inscriptio oculorum aciem primis litteris fugit; et nomen simile in numo quodam drachmali Dyrrachiorum legitur, quem ipsi possident, unde in hac regione minime id ignotum fuisse constat. In av. Aquila insitens fulmini intra lauream: ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ. Duae huius nominis urbes praecipue notae sunt, altera in Corcyra insula, altera in continente Epiri, quae a Stephano Byzantino etiam Molossica vocatur. Tertiam adhuc ad Pindum sitam memorant, quae tamen obscurioris famae fuit. Auctori visum est, tam hunc, quam duos sequentes aereos nummos, urbi in Epiro sitae addicere. Caput Iovis Dodonaei esse putat, cuius templum et oraculum haud procul a Casiope in Thesprotide erant, de quibus Pausanias in *Atticis*, et alii agunt. Ad eundem in parte averfa aquila, intra coronam lauream fulmini insitens, referendus.

Pag. 60. reliquorum duorum descriptio et explicatio est. Sunt isti ex aere minimae magnitudinis. In prioris antica caput et muliebre, alta e floribus, vel frondibus arborum, contexta corona ornatum. In av. bos currens: ΚΑΣΣΩ — postremas enim litteras edax vetustas in aere absumsit. Illustr. Comes arbitratur, in priore horum numismatum sculptorem typorum ad veterem quandam ceremoniam respexisse, qua stato tempore, ex Aeno urbe, haud procul a
Casiope

Casiope disita, bos ad hanc deducebatur, virginibus Aenianis cum cantu et hymnis usque ad Cassopaeorum fines eundem comitantibus. Plutarchus in *Quaest. Graecis* de hoc ritu quaedam memoriae prodidit, sed ita obscure de eo loquitur, ut nobis non satis constet, quam ob causam bos iste ab Aenianis Casiopem fuerit missus, aut ad quem usum hi donum hoc destinaverint. Verum liceat nobis ingenue fateri, hanc huius numi interpretationem nimis videri ambiguam, quam ut ei nostrum adfensum possumus praebere. Vix enim veri est simile, Casiopenses talem Aenianensium ritum in suis numis scalpere voluisse, qui ad istos magis, quam ad se pertineret. Sed capitis ornatus ei fere est similis, quem Liebius in *Gotha Nummar. p. 202.* et post eum Siegb. Havercampus in *Diss. de veteri et varia litterar. apud Graecos scriptura*, in numo quodam antiquissimo Tylesiorum Thraciae observarunt, et Iunonis esse suspicati sunt. Deinde bovis figura, in averfa parte, commode de regionis fertilitate, armentorum gregibus fecundissimae, exponi potest. Noti enim Ovidii versus *lib. VIII. Metamorph.* de apri Calydonii magnitudine canentis:

Oeneos ultorem spreta per agros

Misit aprum, quanto maiores herbida tauros

Non habet Epirus.

Confirmant hanc nostram coniecturam numi Corcyraeorum, Dyrrachiorum, et Apolloniatarum, ob eandem causam vaccam cum lactente vitulo in maxima suorum numismatum parte exprimentium.

Pag. 74. est numus Sardoniorum in Lydia. In parte anteriore conspicitur caput muliebre, crinibus fasciâ colligatis, et in summo vertice in nodum collectis, post tergum pharetra. In av. ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ. Minerva galeata stans, d. victoriam, s. hastam et scutum in terra positum tenet, addito nomine: ΠΟΛ — ΚΕΡΑΣ. Auctor subdubitat, an caput hoc vere Dianae sit: pharetram potius, quae post humeros prominere, sceptrum esse credit. Verum nulla dubitandi causa nobis adesse videtur: sic enim fere, uti hic, in

numo gentis Postumiae, *Tab. 2, n. 2. ap. Fulv. Ursinum* in cuius av. canis venaticus est: *C. Postumi*, et infra AT iunctis monogrammate litteris visitur, sola fascia, quae deest, excepta. Simili modo in quibusdam Macedonum et Massiliensium nummis, ut et in eo quem ipse A. in hac *Tab. II. n. 2.* Megarensium protulit, pharetram post humeros deae cum operculo suo prominentem invenimus. De fascia, qua caput deae circumligatum est, quod Auctor diadema esse opinatur, pariter actum est in supra allegata Dissertatione Lipsica de Numo Maronitar. p. 55. in not. eamque nihil aliud esse evictum, quam ligamen ad crines coercendos mulieribus usitatum; ut adeo non opus sit cum Spanhemio istis tantum deabus id tribuere, quae reginae ab antiquis scriptoribus, poetis praesertim, nonnunquam vocentur. Alia plura, quae per integrum libellum docte observata invenimus, nolumus huc, brevitatis ratione habita, transcribere, sed ad ipsum potius, sane eleganter compositum, lectores remittimus.

Antequam vero nostrae scriptioni finem imponimus, quaedam adhuc de tribus numis dicenda sunt, quos tanquam ignotos, et nimia obscuritate involutos, Illustrissimus Comes in *Tab. II. n. 8, 9, et 10.* ab artifice in aere delineatos eruditorum oculis exposuit. Rogat eosdem, ut, si quae habeant, quae ad horum numorum explicationem aliquid videantur conferre, id intervenientibus litteris secum communicare haud graventur. Quae nobis, eorum eotypa, intuentibus, in mentem venerunt, hic dabimus, aliis loco libenter cessuri, qui pinguiore dapus forte adlaturi sunt. In primo numo caput iuvenile est, coma cornuum instar iuxta tempora contorta, et insolito capitis tegmine tectum. In av. columna, ad cuius dextrum latus tridens, ad sinistram navis, et litterae, supra tridentem II, infra autem, ΦΑ, in latere sinistro, supra navem AM, infra eam ΗΣ. Illae litterae in diversis partis aversae locis a monetario dispositae, causa fuisse videntur, omnis in eo numismate agnoscendo difficultatis. Numus est Ambraciotarum, uti id litterae AM clare indicant; ceterae autem tria diversa nomina

mina virorum, magistratum quendam, vel aliud publicum munus gerentium, constituere videntur. Signa in parte averſa ſculpta omnia huic urbi apprime conveniunt, et in aliis eiusdem numis apud Goltzium reperiuntur. Columna, quam Illuſtriſſ. Comes pharetram eſſe opinatus eſt, metam interpretantur, tam in Ambraciotarum numis, quam illis qui communi Epirotarum nomine ſignati ſunt ap. Harduinum de *Numis Populor. et Urb.* et ad ludos Apollinares referunt; tridens et navis autem, urbis maritimae, qualis Ambracia erat, indicia eſſe ſolent. Sed maiori obſcuritate pars anterior numi huius laborat; merito enim dubitamus cuiusnam caput illud ſit, quod in eo cernimus. Conditoris urbis Ambraciae eſſe exiſtimamus; ſed quis ille, et quo nomine fuerit appellatus, dicere haud proclive eſt. Nota enim eſt hac in re veterum ſcriptorum ambiguitas, modo ab Ambrace, Theſproti filio, eius urbis origines et appellationem arceſſentium, vid. Stephanus Byzantinus et Euaſtathius ad *Dionyf. Perieget. p. 80. edit. Rob. Stephani*; modo Gorgonem, Cypſeli Corinthii filium, conditorem praedicantium, vid. Scymnus Chius et Strabo: licet enim hic *lib. VII.* eundem Tolgum nominet, *libro X.* tamen alicuius Gorgaſi Corinthii pariter facit mentionem, ceu conditoris Ambraciae, quem eundem eſſe cum ſupradicto Gorgone opinamur. Si in tanta obſcuritate aliquid coniecturis dare licet, crediderimus Cypſeli filium, ſive ille Gorgon, ſive Gorgaſus fuerit appellatus, ab artifice typi hic repraeſentatum eſſe; ſemper enim haec urbs origine ſua Corinthiaca gloriata eſt, ut paſſim e Thucydidis hiſtoria diſcimus, et plurimi numi cum Pegaſo Corinthiorum, et monogrammate e litteris KOP compoſito, ab Ambraciotis percuſſi, id clare demonſtrant. Accedit crinium accuratior plicatura, in cornuum ſpeciem circa tempora facta, qualis alias mulieribus erat propria; nihilominus tamen etiam iuvenes, delicatiori praefertim vitae genere educati, hunc virginum atque mulierum ornatum nonnunquam imitabantur: quale crinium ſtudium nimis ſaltidioſum Diomedes Paridi exprobrat apud Homerum

Iliad. λ. v. 385. idque cum mollioribus Corinthiorum moribus non male videtur convenire.

Alter numus in parte anteriore ostendit proram navis. In av. intra coronam lauream monogramma est, e litteris IIY compositum. Nulli fere dubitamus, quin hic exiguae molis numus aereus ad Pylum, Messeniae urbem, sit referendus. Ista olim tam regia Nestoris sede, quam clade Lacedaemoniorum, quam in bello Peloponnesiaco ab Atheniensibus hic acceperunt, nobilis facta est. Erat urbs maritima, portu instructa, cuius situm, praeter Geographos veteres, Thucydides lib. IV. p. 253. edit. Henr. Stephani describit. Hinc etiam anterioris partis explicatio arcessenda est. Nihil enim frequentius navium figuris in numis urbium mari adiacentium et portum habentium, quemadmodum ad numum praecedentem iam diximus. Neque nostram opinionem valde turbat, quod alii oppidi huius numorum typi, qui in Gesneri et aliorum libris inveniuntur, ab illis numi hulus nimis discrepent: idem enim in aliarum urbium numis fatis frequenter accidere, eruditis haud ignotum est, et probant tres Cassopaeorum numi, ab Illustrissimo Comite in hac Appendice primum vulgati, qui, unius licet urbis, typis tamen maxime inter se diversis conspiciuntur.

Accedimus ad tertium numum, cuius quidem explanationem dare iam non possumus, sed, quae de eodem in mentem venerint, coniecturas tantum exponemus. In anteriore parte caput Iovis laureatum et barbatus est. In av. equus currens, supra cuius dorsum IA, infra ventrem vero TEP. Nihil certius est, quam quod Illustriss. Comes de Liebig in *Gotha Nummar. p. 178.* explanatione, similem fore numum ad Cephalleniam insulam referentis, iam dixit, illam scilicet a veritate nimium esse alienam. Cum enim in Gothano numo Liebig litteras KE conspexisset, easdem pro initialibus nominis urbis alicuius aut regionis habens, illud insulae supra dictae indicari opinatus est. Praeterea Iulii Pollucis lib. IX. c. 6. auctoritate fretus, qui in Cephallenio-

leniorum numis equum fuisse signatum, diserte testatur, suam sententiam erroneam esse minime suspicatus est. Licet autem hoc verum esse potuerit; tamen non illico numus aliquis cum equi effigie ad hanc insulam referendus est, cum fere in pluribus diversarum regionum et urbium, Sicularum praesertim, numis, idem typus sit obvius. Eruditissimus vero Auctor observavit, litteras super equi dorsum non semper easdem, sed in diversis numis etiam diversas esse. Loco enim KE, quod in Gothano numo Liebius deprehenderat, in Ilgneriano IA, et in alio Granellianno collegii Academici Soc. Iesu IE conspicitur. Inde recte concludit A. ad nomen urbis investigandum, quae numum curavit percuti, has litteras esse inutiles, et aliud quid potius, quicquid etiam illud sit, indicare; sed quae infra equum in omnibus his numis eadem compareant, forte rectius huc pertinere. Haec cuncta quidem facile ei concedimus: ad Terinam vero Bruttiorum urbem eosdem referendos esse, quam coniecturam obiter tantum attulit, nobis verisimile non videtur; partim ob typorum nimiam diversitatem, partim artificii, quod admodum insigne in Terinaeorum numis observavimus, praeslantiam, quae in his Christiani Comitis mediocris esse videtur. Quid si ad Terbetiam, Siciliae urbem, numi hii pertineant, cuius Stephanus mentionem facit, cetera valde obscuram: non litterae initiales tantum, sed equus etiam, quorum animalium Sicilia valde erat ferax, ad hanc nos coniecturam impellunt. Sed alius Oedipus, nos coniecturam damus, hanc obscuritatem dispellat.

Tandem ad finem libri huius adiectus est alius adhuc libellus, cui sequens est titulus: *Materia tentaminis publici, quod in Collegio regio Theresiano ex anni huius scholastici praesentationibus, quovis cui libuerit periclitante, subibit Illustrissimus Dominus Comes ALOTSIUS CHRISTIANI, Philosophiae, Matheseos, et Historiae in secundum annum auditor.* Vindobonae 1762. plag. 4. In hoc scripto magnus thesaurus numerus continetur e Physica, Astronomia physica, Perspectiva, Geographia, Chronologia, Architectura civili et militari, et

et denique ex Historia. Omnia haec abunde produnt, qualem cursum Illustriss. Comes in scientiis et artibus liberalibus, adhuc tenuerit, cui vitam et incolumitatem diuturnam apprecamur, cum non dubitemus, humaniores litteras post tales primitias maiora incrementa adhuc ab illius politissimo ingenio aliquando expectare posse.

KALENDARIA ECCLESIAE UNIVERSAE, in quibus tum ex vetustis marmoribus, tum ex codicibus, tabulis, parietinis pictis, scriptis, sculptisve, sanctorum nomina, imagines, et festi per annum dies Ecclesiarum Orientis et Occidentis, praemissis uniuscuiusque Ecclesiae originibus, recensentur, describuntur, notisque illustrantur, studio et opera IOSEPHI SIMONII ASSEMANI, Bibliothecae Vaticanae Praefecti, et Sacrosanctae Basilicae Principis Apostolorum de Urbe Canonici. TOMUS SECUNDUS. Kalendaria Ecclesiae Slavicae, sive Graeco-Moschae.

Romae 1755. sumptibus Fausti Amidei, bibliopolae in via curfus, pagg. 391. quaternis.

Redeundum nobis tandem est ad hoc Opus, de cuius Parte prima, in his Actis A. 1754. pag. 385. sqq. diximus. Neque nos hodie poenitet iudicii illius, quo illud tum profecti sumus. Est enim opus doctrinae profecto plurimae, et historiae antiquiori, cum sacrae illi, tum profanae illustrandae, peridoneum; sed idem, hoc ipso in campos amplissimos, nec satis suos, deflexu molestius, et minima sui parte attingens argumentum, quod in indice proponitur, palmarium. Verum eorum, quae diximus, fidem aptissime fecerimus, oblata lectoribus huius quoque Tomi quadam *συναγραφή.*

Tributus est in *Partes duas*, quarum altera Origines Ecclesiasticas Slavorum, Bulgarorum, et Russorum investigat; altera de Russis, Bulgaris, et Moravis inscripta est: ut adeo

ex

ex his solis verbis parum, de quibus illa rebus tradat; capias. Expofuerat autem in fecunda Primi Libri Parte Ven. Auctor origines resque gestas Slavorum et Hunnorum, tum in Scythia et Sarmatia, hoc est, in patriis sedibus, tum etiam in iis, in quas migrarant, regionibus, Germania nimirum, Pannonia, Thracia, Illyrico, et Dalmatia, usque ad Heraclii imperium. Nunc igitur, ut ipsum Slavicae historiae corpus integrum repraesentet, ad sequuta tempora progressus, *Capite I.* Slavos, et Abares Hunnos, sub regibus Francorum, usque ad Caroli M. tempora sistit. Atque hoc loco docet copiosis scriptorum veterum testimoniis, Hunnos Abares Hungariam invasisse temporibus Sigeberti, Francorum Regis, bis cum Francis conflixisse, demum composuisse pacem; a Brunichilde regina, acceptis muneribus, e Thuringia, in quam excurrerant, in Pannoniam reversos esse; Slavos et Abares a Dagoberto rege intra suos limites compulso fuisse; Slavos Winidos in Hunnos Abares conspirasse, eosque superasse, constituisse sibi regem, Samonem, natione Francum; adversus hunc movisse quidem Dagobertum exercitum, ex Alemannis, Langobardis, et Austrasiis conflatum, sed ex his Austrasios profligatos fuisse, reliquos victores; Bulgaros ab Hunnis Abaribus e Pannonia expulsos, in Baioariam se recepisse, ubi omnes ad unum, iussu Dagoberti, interfecti fuerint; Saxones Dagoberto regi promississe, se Francorum limitem ab Hunnis Abaribus defensuros esse, si tributo levarentur; quo facto cum promissa nihilo minus exsequerentur, Sigeberto filio Austrasii rege imposito, Dagobertum Slavorum incursionibus occurrisse; Slavos, Hunnos Abares, Winidos et Gothos, origine et lingua differre, etsi commista eorum nomina apud scriptores legantur; Slavos item Winidos ab aliis Slavis, quibus Baianus Hunnorum Abarum rex imperaverit, differre; Maranam apud Venetos Schismaticorum Episcoporum Synodum, (A. C. 590.) apud Mauricium Imper. egisse, ne Francorum Episcopi in terras Hunnorum et Slavorum Episcopos mitterent, aut illic consecrarent; S. Columbanum ad Winidos

nidos Slavos proficisci cogitasse, ut illos Christiana fide imbueret, ab Angelo tamen (ita fide sine dubio dignissimus vitae eius scriptor Ionas) intellexisse, nondum advenisse opportunum conversionis eorum tempus; sed Eustasium, Columbani discipulum, Boios nonnullos convertisse; Rupertum, Iuvavensem Episcopum, plenius per Bavarum fidem disseminasse; S. Amandum ad Slavos penetrasse; paucos autem Slavos sub Dagoberto Christianam fidem amplexos esse. Adduntur his animadversiones in ea, quae de Slavis Winidis in vita S. Virgilio Episcopi Salisburgenis narrantur: ac praesertim de Samone, Slavorum rege, deque primis Carinthiae ducibus. Deinde epitome Chronici Slavorum ab *Helnoldo*, Presbytero Buzoviensi, conscripti, circa fidem Christianam a Slavis Venedis susceptam temporibus Caroli M. subiungitur. Neque istud omittit Auctor, Reges Winidorum Slavorum Pipino, Francorum regi, opem adversus Saxones rebellantes tulisse.

Tum *Capite II.* Slavos et Abares Hunnos, quales Caroli M. aetate fuerint, describit. Est autem haec rerum ab iis eo tempore gestarum summa. Slavorum Winidorum multitudo A. 780. baptismum suscepit. Reges Hunnorum Abarum et Igurorum legatos ad Carolum M. mittunt a. 782. Hic autem Slavorum Soraborum et Saxonum contumaciam eodem anno comprimit. Immo et Hunni Abares, commisso cum Francis in Italia, et cum Baioariis in Germania bello, utrobique profigantur a. 788. Slavi Wilfi, quorum rex Witzan, a. 789. a Carolo M. subiugantur. Hunnorum cum Francis de limitibus altercatio cum componi non posset, a. 791. in apertum bellum erupit, quo a Car. M. victi sunt. Saxones vero eiurata, quam receperant, fide Christiana, missa ad Hunnos Abares legatione, illos ad arma in Francos convertenda a. 792. sollicitant. Iidem copias Caroli, quas a. 793. ponte navali super Danubium constructo, in Pannoniam mittebat, interceptas deleverunt. Mox cum Witzan, Slavorum Wilforum et Abotritorum rex, ad Carolum M. tamquam foedere iunctus accedit, a perfidis Saxoni-
bus

bus a. 795. caeditur. Carolus Saxoniam vastat, et acceptis obfidibus in Franciam revertitur. Tundo seu Theudo, Hunnorum Abarum rex, legatos ad Carolum mittit, seque cum suis fidem Christi suscepturum spondet. Brevi post etiam baptizantur. Alii Abarum principes intestina clade pereunt. Henricus, Dux Foroiulienfis, cum Svonimiro Slavo in Pannoniam ingressus, Abares superat, eorumque thesaurum, Ringum dictum, spoliat, et ad Carol. M. a. 796. mittit. (Svonimirus Auctori videtur princeps Slavorum fuisse, qui in Dalmatia sedes fixerant.) Thrasico, Slavorum Obotritorum Dux, commisso cum Nortalbingis sive Transalbanis, qui Legatos Caroli Regis occiderant, praelio, victor discedit. Slavi illi gentiles quidem adhuc, sed Carolo subiecti erant. Slavi et Baiarii desertam Hunnorum in Pannonia terram inhabitare incipiunt a. 798. In Iuvavia, sive Salisburgo, Archiepiscopalem dignitatem Arno, qui iam Episcopus fuerat, obtinens, ordinatum a se Theodoricum Episcopum, et a Geroldo Comite perductum, in Sclaviniam mittit, ut regionem Carinthianorum evangelica luce imbueret. A Carolo M. vero quinque confinii comites, Hunnis partim expulsis, partim subiugatis, constituti sunt. Boii et Carantani ad Christi fidem, opera antilitum Iuvavienfium, et comitum confinii, quos diximus, conversi sunt. Geroldus Baiariae, et Henricus Foroiulianorum Comites, ab Hunnis Abaribus, a fide quam promiserant, deficientibus, interficiuntur a. 799. quo etiam anno bello cum his gesto finem imposuit Carolus.

Sed ohe iam satis est Hunnorum et Slavorum! Veremur enim, ne, si coepta via progrediamur, maligne cum lectoribus agere videamur, quibus pro Kalendariis bella et nescimus quae alia narramus. Verum culpa est penes Auct. doctiss. Nos igitur ex reliquis capitibus, quae non minus copiose omnem Slavicarum et Hunnicarum gentium historiam pertractant, ea tantum excerpemus, quae vel ecclesiasticae historiae pars sunt, vel aliis de causis memoranda videntur.

Capite III. quibus de rebus exportatur, ex hac illius inscriptione

ptione cognosci potest. Hunni, Slavi, Sorabi, Abotriti, Saxones, a Carolo M. devicti. Slavi in Pannonia Slavonia et Bohemia. Chrobati e Dalmatia in Pannoniam et Illyricum, Carolo subiectum, secedunt. Slavi et Hunni ab Arnone Archiepiscopo Salisb. ad Christi fidem conversi. Lechus et Zechus, Polonorum et Bohemorum conditores. — Inprimis per occasionem narrationis de Lecho Bohemorum duce, a Carolo iuniore interfecto, copiose disputat A. de Lecho et Zecho, Polonorum et Bohemorum primis ducibus, quos circa annum DL post C. N. ex Sarmatia advenisse putat, *Mart. Cromeri* sententiam omni ea in re amplexus.

Caput IV. differit de Hunnis Abaribus, Slavis, Sorabis, Abotritis, Dalmatis, Guduscanis, Timotianis, Chrobatis, Willis, Behemanis, Moravis, Nordhmannis, Rhosis, *sub Ludovico Pio* Imperatore; h. e. de bellis, quae apud Historicos rectius quaesieris. Postea *Ebonis* Rhemenfis Archiepiscopi apud Danos, *Anscharii* autem et *Remberti* Episcopi apud eosdem, Suecos, et Slavos septentrionales, in praedicando Evangelio felicitas narratur. Traduntur etiam nonnulla de *Urolpho*, Hunnos Abares et Moravos fide Christiana imbuate, et ab Eugenio II. Papa, Laureacensi Archiepiscopo constituto, itemque de Ecclesiarum Laureacensis, Patavienfis (alias Passavienfis), et Salisburgensis statu ab a. 818. ad 992. in quibus tamen nihil est magnopere lectu dignum. Rursus, intermixtis Ludov. Pii et barbararum gentium rebus gestis, de *Anschario*, primo Hamburgi Archiepiscopo, deque sedis huius amplitudine, varia memorat Auctor. Deinde, postquam de bello filiorum Ludovici Pii in patrem, eiusque restitutione dixit, *Ebonis*, Rhemenfis Episcopi Nordalbingorum Apostoli, depositionem narrat.

Quid Slavi et Abares Hunni sub Ludovici Pii filiis usque ad annum 876. gesserint, *Capite K.* ostenditur, adiecta non contemnenda parte historiae horum Imperatorum. Inter haec ad A. 866. refertur ex *Annalibus Bertinianis*, regem Bulgarorum Michaellem eo anno sacrum baptismum recepisse; et ex *Anastasio*, legatos ab eo ad *Niclaunum I.* Pontificem missos

missos fuisse, qui duos Episcopos ad eum ablegaverit. Deinde tradit Auctor, *Hermenricum*, Episcopum Passaviensem, cum Presbyteris et Clericis a Ludovico Rege ad Bulgarorum Regem missum fuisse; et Papam Nicolaum a. 867. praesulibus Galliarum praecepisse, ut sibi de calumniis, quibus Graeci latinam Ecclesiam, circa processionem Spiritus S. ieiunium Sabbathi, coelibatum Presbyterorum, et alias observationes criminabantur, rescriberent. Observat etiam, *Photium* fuisse auctorem calumniarum in Ecclesiam latinam: tum quia a Rom. Pontifice depositus fuerit, (quasi vero Patriarcha Constantinop. a Romano deiici de sede sua potuerit;) tum ut Bulgaros a Latinis averteret. Quod antequam persequatur, res Bulgarorum diversis annis gestas, ex Annalista Metensi ad a. 868. uno tenore enarrat, et Chrobatos ac Serbos sub Basilio Macedone, Orientis Imperatore, ad obedientiam Graeci Imperii redisse, docet ex Constantino Porphyrog. Negat autem, has gentes a SS. Cyrillo et Methodio ad Christianismum perductas fuisse. Hinc accusat subdolas Graecorum artes, quibus Bulgariam a Romana Ecclesia avulsam sibi vindicarint. Eorundem fraude factum esse queritur, quod Apocrisarii Sedis Romanae post Synodum octavam redeuntes, in piratas inciderint. Pugnat deinde, Regem Bulgarorum a Paulo Presbytero Romano ad Christi fidem conversum fuisse, nec non a S. Methodio, et Episcopum atque Clericos a Romana Ecclesia postulasse; postea autem dolo Graecorum latinis Sacerdotibus eiectis, Graecos a Bulgaris receptos fuisse. Hadrianum II. Papam querentem inducit de legatis suis in Slavorum praedationem incurrentibus, deque latinis Episcopis et Clericis e Bulgaria eiectis. Cum primi ad Bulgaros missi Archiepiscopi nomen apud Baronium et alios sit *Theophylacti*, apud Photium vero *Gabrielis*, parum abest quin posterius nomen, cum iis quae adiuncta illi sunt, conficta putet. Post varia de bellis Carolingorum, dicitur de causa Formosi Portuensis Episcopi, a Iohanne VIII. Papa deiecti; tum, inserta Pontificis huius epistola, docetur, quamobrem hanc contumeliam

meliam subierit Formosus. Nimirum, a Nicolao I. in Bulgariam missus, Bulgarorum regem sacramento obstrinxerat, ne alium Episcopum, se superstite, a Sede Romana suscipere; ab Ecclesia Portuenti per ambitum ad Romanam transfiliere conatu erat; denique inconsulto Pontifice propriam Ecclesiam deseruerat, et cum nonnullis Romanis consilia inimica electioni Caroli Calvi agitaverat. Horum certe accusatur Formosus in epistola illa; sed priora duo capita parum firma esse, ab Auctore ostenditur.

Partis Secundae, quae de Russis, Moravis, et Bulgaris inscripta est, *Caput I.* Russos ad Christi fidem sub Basilio Macedone Imperatore conversos, et a S. Ignatio Patriarcha Episcopum accipientes producit. Testem primum facti excitat Auctor *Constantinum Porphyrogenitum*, cui *Zonaram* adiungit. Sed cum *Pagius* ad a. 876. neget, Russos istos eosdem esse cum illis, qui imperante Michaele, Theodorae filio, baptismum receperint, haec quidem et alia in eius narratione emendat Noster. Videtur quidem *Pagius* favere Epistola *Photii* ad Patriarchales Sedes Orientis, quam *Baronius* ad a. 863. edidit; sed hic rursus docetur, Nicolaum I. Pont. R. in Epistola ad Episcopos Galliae a. 867. data, non illam Photianam Epistolam, sed aliam sub nomine Impp. Michaelis et Basilii divulgatam, respexisse. Refellitur etiam *Lequien*, qui Russos, de quibus hic agitur, non diversos fuisse a Chazaris opinatus est. Photianam illam Epistolam non a. 863. assignandam esse cum *Baronio*, sed post a. 867. collocandam, demonstratur. Et ne quis super sit dubitandi super ea re locus, confutatur etiam *Montacutius*, Photianarum Epistolarum editor, et in laudibus, quas *Photio* tribuit, evertendis, multum operae, neque tamen valde feliciter, ponitur. Tum de Conciliabulo Photiano, ut vocat, et reprobatis eius Actis, dicit *Assmannus*, ac denique concludit, conficta esse omnia a *Photio*, quaecunque in Epistola saepius memorata narret, praesertim de Armeniis, Bulgaris, et Russis, ad Christi fidem conversis, deque Latinis contra Romanum Pontificem ad se confugientibus; et Epistolam illam non-

nonnisi post a. 869. fuisse conscriptam. In qua disputatione omni iniquior paulo est *Photio*, ut solent fere Romanae sedis amici, neque a conviciis in eum sibi temperat, omnemque omnino fidem iis, quae scripta reliquit, detractam cupit. Ac nos, qui virum magnum fuisse, licet animi et iracundiae impotentioris, scimus, non pauca etiam nec levia adversariorum eius delicta, siquidem hic locus pateretur, adferre possemus. Sed ad Auctorem revertamur, qui in exitu huius Capitis eam quoque de Russis ad fidem Christianam perductis, Graecumque prae Latino ritum eligentibus narrationem, quam *Anselmus Bandurius* in Animadversionibus ad Librum *Constant. Porphyrog.* de administr. imperio p. 112. ex Codice Colbertino evulgavit, fabulosam esse contendit; quam recte, quaerant alii.

Iam *Capite II.* huius Partis, a Russis ad *Bulgaros* transgressus, tradit Auctor studium Iohannis VIII. Papae pro recuperanda dioecesi Bulgarica. Litteras eius superbe minaces ad Ignatium Patriarcham Constantinop. alias ad Basilium Imp. ad Michaelem Bulgarorum regem, ad Petrum Comitem, et ad alium quendam Bulgariae principem, excerpit, et nomina legatorum regis Bulgariae, qui in Synodo VIII. adfuerunt, illustrat. Inter haec mortuo Ignatio, *Photias* sedem Constantinop. rursus occupat, postquam, ut Auctori placet, conficta Basilii Imper. genealogia, in gratiam eiusdem et in palatium receptus fuerat. Cum eo igitur de novo Iohannes VIII. de Bulgaris ad Romanam dioecesin revocandis, agit, imo et eadem de causa Imperatores, Clericos Constantinop. et alios insigni dignitate viros, litteris compellat, quas Noster a *Photio*, cum graece verteret, interpolatas, et confictam ab eo Synodum fuisse, suspicatur potius, quam probat. Atque hic opportunitate argumenti captata, Bulgarorum originem et historiam persequitur Auctor. Primam eorum sedem ad Orientem fluminis *Etel*, seu *Volga*, sive *Rha* positam; secundam, regionem Maeotidi paludi conterminam; tertiam, traiecto Danubio, in Moesia ac Thracia fuisse, ostendit. Eorum excursions a Theodosii M.

tem-

temporibus usque ad Anastasium, h. e. ab A. Chr. 392. usque ad a. 514. enarrat, de rege eorum Bysa ad a. 489. dicit, atque ita reges et res gestas eorum, non interrupto ordine, a p. 286. in Seculum usque nonum, et ad extrema usque huius Tomi producit. Multa imprimis de *Crumo*, seu *Crunno*, vel etiam *Crunno*, Bulgarorum rege, eiusque victoriis, a pag. 326. ad p. 353. commemorat; in quibus est clades atrocissima, quam Graeci ab eo acceperunt a. 811. et cuius adhuc memoriam ad d. XXIV. Iulii menaea Graecorum celebrant. Hunc secutus est *Murtagon*, corrupto a graecis nomine ex *Morad-Chan*, *مراد خان*, cuius crudelitate multis Christianorum martyrium obtigit; sed postea ab eodem captivi Christiani in libertatem asserti sunt a. 817. et ab eo a. 822. Michaeli Balbo adversus Thomam suppetiae latae sunt. Tandem *Bogoris*, Bulgarorum rex post Vladimirus, pacem cum Theodora Augusta firmat, et recepta sorore, *Theodorum* monachum cognomento *Cupharum*, eidem Theodora restituit, et Christianam fidem a. 865. amplexus est. De qua tamen conversione sequenti denum Tomo narratio ab Auctore instituta est.

Intelligent nunc Lectores, Auctorem diligentissimum curiose conquisivisse omnia, quae per aliquam cum rebus in hoc opere pertractandis affinitatem, locum in eo tenerent, certe delibari poterant. Ac licet plurimum in eo legatur, quod ab eo alienum videri posset, certe hac ubertate effusum; erunt tamen qui libenter cognoscent, continuam hoc loco de Slavorum, Russorum, Bulgarorumque historia omni, et sic satis accuratam narrationem proponi. Collecta inveniunt loca auctorum innumera, e quibus testimonium aliquod peti potuit; Graecorum tamen, quod factum nollemus, latine tantum descripta. De Epistola, qua hic Tomus Cardinali Eboracensi inscribitur, non est quod amplius dicamus. Nam quod ingentia historiae Pontificiae Seculo X. opprobria diluere in ea conatur Auctor, dignum quidem est munere, quod in aula Pontificia gerit, neque tamen severo Historici et candido officio. Ac utinam potius Vir doctissimus

mus immortales Commentarios suos de Bibliotheca Orientali Clementino Vaticana novis tandem aliquando Voluminibus auget!

HISTOIRE DES COMTES DE CHAMPAGNE ET
DE BRIE,

h. e.

COMITUM CAMPANIAE ET BRIGAE VITAE
et res gestae.

Lutetiae Parisiorum TOM. I. pagg. 351. TOM. II.
pagg. 144. in 12. mai. 1753.

Rudolfus, Burgundiae Dux, Francorum regno admotus anno 923. ut regni Procerum favorem hoc magis sibi conciliaret, magnam iis Domaniorum partem tradidit. Atque haec sunt illa tempora, in quae Feudorum constitutio incidit; quae, quantum Proceribus nonnullis addiderunt potestatis, atque dignitatis, tantum detraxerunt regiae. Eo redacti tandem tali liberalitate Francorum Monarchae, ut praeter Lutetiam, Aurelianum, Estampium, Compendium, Melunum, Bituriges, et urbes aliquot alias, non haberent fere quod suum esset. Quidquid erat, toto regno, terrarum et praediorum, id omne Procerum fuit; qui, etiamsi Vasallos regis se profiterentur, tamen exemptos a potestate regis, et tamquam sui se iuris homines putabant. Qua in re videntur illi germanici Imperii Electoribus ante comparari posse: quod isti, etiamsi Imperatorem, ut caput Imperii venerantur et colunt, tamen in suis terris suprematu gaudent.

Ista tot potentium Vasallorum origo, auctoritatem regiam paene evertit. Certe Franci isti Primores, parum subiectionis regibus testati sunt; neque his tantum virium fuit, ut cogere ad obsequium possent. Inter se ipsos bellis impliciti, saepe etiam in reges arma verterunt. Populi conditio iis temporibus miserrima fuit: cum plures dominos haberent, paene nesciverunt e cuius partibus stare oportet.

Yy

ret.

ret. Haec erat Galliae facies regnante stirpe Carolingica. Tandem Hugo Capetus, eiusque successores, omne id sensim receperunt, quod a Galliae Primoribus usurpatum fuerat, sibi et regno regum iura labefactata vindicaverunt.

Vasalli regis immediati fuerunt Duces Burgundiae, Aquitaniae, Normandiae, Comites item Flandriae, Campaniae, Tolosae: istorum feudatarii (arrière-vassaux,) dominorum suorum auctoritatem cum illa regis primatia commiserunt. Quae hoc libro exponitur Campaniae Comitum historia, memoratu digna eius rei exempla prodit, iucundaque lectu, propterea, quod solertissime conquista sunt ea omnia, quae huc facerent, viderenturque istam historiae gallicae particulam posse illustrare. Ad fortissimorum heroum latus et Clericos laudatos videas, qui vita et virtutibus, quam illi bello tuiti sunt, Campaniam illustrarunt. Igitur multa hic de *S. Norberto*, et *S. Bernardo* relata legimus. Et Norberti quidem, inter praeclara multa alia, hoc imprimis celebratur, quod, cum Theobaldus IV. Campaniae Comes, omnium, qui fuerunt, optimus atque munificentissimus, pro illius Sedomania sua tradere velle videretur, hic non solum improba-verit talis consilii rationes, sed etiam suasor fuerit ducendae uxoris, stirpisque propagandae. Bernardi autem, Abbatis Claraevallensis, cuius maxima fuerat aetate illa sanctitatis atque doctrinae fama, in hoc potissimum laudantur merita, quod consiliis et prudentia Campaniae Comites rexerit. Hic ille est cruciatarum expeditionum perpetuus suasor; de qua re mirati sumus ausum scribere Lutetiae auctorem: — *La saine Politique devoit naturellement mettre obstacle à ces pieuses entreprises. Convenoit-il aux Princes de l'Europe, de depoupler leurs Etats pour aller porter la guerre jusqu'au fond de l'Asie? D'ailleurs, avoit on des droits bien fondés sur les pays que l'on vouloit conquérir?* Istarum expeditionum, quod Campaniae Comites interfuerunt, inde ab origine, historiam dedit Auctor, praecipua rerum gestarum satis diligenter pro-

facu-

secutus. Ipsam Campaniae Comitum historiam operis Tomo I. a *Theobaldo* orditur, Theobaldi alterius, e Franciae Primoribus, ex Richilde, Odonis Francorum Regis sorore, filio. Et huic quidem, quod vi et fraudibus auget potentiam suam, *Impostoris* nomen annalium scriptores tribuerunt. *Si on vouloit remonter, ait noster, jusqu' à l'origine des biens que possèdent plusieurs familles opulentes, on trouveroit souvent, qu'elles n'en sont redéevables qu'aux injustices de leurs ancêtres. On en peut dire autant des maisons souveraines.* Est autem hic Theobaldus I. eo potissimum memorabilis, quod cum eo *hereditariorum* Campaniae Comitum seriem ordinur. Obiit anno 978. successorem nactus filium *Odonem*, qui se vivo patre Comitem et *Marchionem* dixit. Quod posterius axioma ita interpretatur *Bruffel*, (in novo examine consuetudinum feudalium Lutet. Paril. 1727. p. 391.) ut dicat, *Mareliam* Picavionsem ei conceditam fuisse, quam adversus incursiones tuoretur. Mortuo anno 995. filius maior natus, *Theobaldus II.* successit, huic frater *Odo II.* qui multis cruentisque bellis totam Campaniam, et Comitum Campaniae titulum, adeptus est. Idem iste *Odo II. Comitem se Palatinum* Regum Francorum dixit; quod erat nomen sine munere, illis temporibus, a Comitibus *Trecensibus*, quorum *Odo* urbem ceperat, ad hunc derivatum. Quas turbas, mortuo rege Burgundiae *Rudolfo*, cuius sororem *Bertham* hic *Odo* matrem habuerat, commoverit, a *Conrado Salico* Imperatore, rege Burgundiae coronato, aegre sopitas, e temporum illorum scriptoribus auctor graphice proposuit. Burgundia pulsus plus vice simplici, tandem poenas luit perfidiae, interemtus in proelio ad *Barum* die 15. Nov. 1037. Exceperunt eum filii, *Theobaldus III.* et *Stephanus I.* qui omnem, quam a patre hereditate acceperant, ditionem, aequa lance inter se partiti sunt; nulla alia re magis celebres, quam quod *Fraucorum* regibus, in quorum esse obsequio et fide oportuerat, saepenumero rebellaverint. *Stephani* filius, *Otto*, hereditate pa-

terna a Theobaldo exutus, ad Normannorum ducem Guilielmum confugit, eique deinceps, cum Angliae regnum occuparet, strenue militavit. Theobaldum III. anno circiter 1090. mortuum excepit e quatuor filiis primogenitus, *Henricus Stephanus*, tradita *Hugoni* fratri aliqua ditionis particula. Cum in eius tempora incidisset prima expeditio cruce signatorum, etiam ipse inter heroas fuit, qui nemine provocante, sed invitante Eremita fanatico, et iubente Urbano II. P. M. in Asia depugnaverunt. Interiit in aliqua pugnarum anno 1101. successorem nactus, non primogenitum Wilhelmum, sed, viduae interventu, *Theobaldum IV.* filium secundo genitum, quem deinceps, non magis potentiae et pietatis causa, quam liberalitatis in Monachorum familias, *magnum* dixerunt. Multis atque diuturnis bellis cum Galliae regibus non solum, sed etiam cum vicinis dynastis, tandem superatis, obiit anno 1152. ineunte. Super investituris laicorum, quas primus Gregor. VII. impugnaverat, et sub anathemate prohibuerat, pag. 178. Auctor doctissimus peculiari observatione exposuit, quibus temporibus Angliae Galliaeque reges hoc investiendi iure se exuerint; integrum locum adscribimus. „*Nos Rois furent sans doute les premiers à renoncer aux investitures, puis qu'on ne voit pas que les Papes se soient plaints d'eux sur ce sujet. Il paroît même, qu'ils commencèrent des le tems de Louis le Gros à n'exiger des Evêques que le serment de fidélité. — Henri I. Roi d'Angleterre renonça enfin aux investitures dans l'assemblée de Londres de l'an 1107. et se contenta de l'hommage, ce que le Pape Pascal lui accorda, quoique Urbain eut défendu l'hommage comme les investitures. — Theobaldum IV, sex filiarum, filiorum quatuor parentem, sequitur in Campaniae Comitatu *Henricus I. largus*, seu liberalis. Hic, vivo adhuc Patre, ei expeditioni in Palaestinam interfuit, quam Conradus III. romanorum rex, et Ludov. VII. rex Galliarum,*

rum, multis summae fortitudinis documentis nobilitarunt a. 1147. et 1148. etsi perpetuas a Saladino clades Christiani, quorum rebus obsuit etiam plurimum perfidia Manuelis Comneni, paterentur. Repetiit cruciatam expeditionem anno 1178. redux anno 1180. magnas suorum clades in Asia expertus. Obiit anno 1181. Henrico et Theobaldo minorennibus filiis relictis, quorum loco mater vidua rexit Campaniam. *Henricus II.* deinceps, cognomine *Largus*, cum cruciatæ expeditioni interfuisset, quam et Fridericus Barbarossa, suo malo, suscepserat, electus Hierosolymorum rex, in Acra urbe, de fenestra lapsus, cervicem fregit. Eius vidua Almerico, domino Cypri, nupsit, eumque simul regem fecit. *Theobaldus V.* frater defuncti, et Campaniæ heres, magnam de se et præclaram spem excitaverat; sed in ipso cruciatæ expeditionis, quam Innocentius III. P. M. per legatos toto orbe indixerat, apparatu, viginti quinque annorum iuvenis, subitaneo morbo oppressus, a. 1201. interiit. Quam triennio ante domum duxerat, Navarrae regis Sanchii filia, Blanca, non ita multo post *Theobaldum Posthumum* peperit, qui Navarrae regnum, quod integris annis CCC. Bigorreorum fuit, Campaniæ Comitibus, mortuo Sanchio forti, Blancae fratre, adseruit. Atque ad hæc ineuntis decimi tertii Sæculi tempora, hic, præclari operis, primus Tomus porrigitur.

Alter Tomus, qui nec volumine priorem, nec, ut nobis quidem videtur, exacta rerum in Campania gestarum descriptione, nisi forte primis plagulis, exaequat, est de rebus Theobaldi VI. Theobaldi VII. Henrici III. Comitum Campaniæ et Navarrae regum, huiusque postremi filiae Iohannae, reginae; qua Philippo Pulchro regi nubente, Campaniæ Comitatus Galliae, reliquis eius regi provinciis iunctus, accessit anno 1361. Et Theobaldus

haldus quidem VI. galliae regi Ludovico VIII, Albigenes bello petenti, adfuit 1226. sed rediit ad sua cum Avenionem Galli obsiderent; rege celeriter mortuo etiam in suspicionem propinati veneni adductus. Adscribimus, quae hic A. de hoc Albigeni bello Ludovici VIII. professus est: *Louis se croisa, avec plusieurs Seigneurs, contre les Albigeois, en 1225. plutôt, à ce que rapporte un Historien Anglois, (Math. Paris,) pour envahir, les terres du Comte de Toulouse, que pour ruiner l' hérésie.* Rex Navarrae coronatus est Theobaldus anno 1234. d. VII. Maii, neque Jacobi Arragonum regis clandestinae artes, quod Gregorii IX. P. M. patrocinio gauderet novellus rex, quidquam valuerunt. Talem Pontificis in se voluntatem Campaniae Comes cruciata expeditione meruerat; posteaquam uno die 183. Albigenes, inhumano spectaculo, cremari in Campania vidisset. Nimirum, non sitit Ecclesia sanguinem! Obiit tandem anno 1252. successorem nactus primogenitum filium *Theobaldum VII*, cui, nondum annos 15. nato, mater Margaretha consiliis ita adfuit, ut cum rege Aragonum pacto foedere, maligna Castiliae regis Alfonsi consilia prudenter eluderet. Academia Tudelensis, Alexandro IV. P. M. consentiente, ab hoc rege condita, non minus ad eius laudes pertinet, quam quod Vincentio Bellovacensi auctor fuit scribendi libri de officiis Principum, eorumque omnium, qui ex munerum ratione reipublicae administrandae admoventur. In Tunetana expeditione Ludovici Sancti, Galliae regis, cuius filiam sibi coniugem iunxerat, regiae mortis spectator fuit; neque ipse diu superstes, mortuus quippe, in Siciliam redux, in urbe Trapano. Improlem excepit frater *Henricus III.* post regnum triennii et mensium aliquot, Pompeiopoli vita functus anno 1274. Superstitem filiam *Iohannam*, Campaniae Navarraeque heredem, mater vidua, ortis in Navarrae regno intestinis motibus, prot-

protinus in Galliam, ad Philippum audacem regem deduxit, qui tutorem puellae principis ageret, eique paternum regnum, auctoritate sua, et armis, servaret. Atque hoc ita omnino factum est. Cessit deinceps Iohanna in matrimonium Philippo pulcro, regis filio, anno 1284. qui ea ratione, et Campaniae Comitum, et Navarrae regis axioma, regum Galliae praerogativis addidit. Quod adhuc Lutetiae Parisiorum floret, *Collegium Navarrense*, a Launoio peculiari libro descriptum, reginae huic Iohannae originem debet. Quomodo dotatum ab ea fuerit, malumus lectores nostros ex verbis Auctoris cognoscere. Ita vero scribit: *L' action qui a rendu célèbre la Reine Jeanne de Navarre, a été la fondation qu'elle fit par son Testament (1284), du Collège de Navarre. Cette Princesse, après avoir fait en style pompeux et figuré de son Siècle l'éloge des études qui florissoient à Paris, déclare, qu'elle fonde 20. Etudians en Grammaire, 30. en Logique et en Philosophie, et 20. en Théologie. Chaque Ecolier en Grammaire doit avoir 4. sols Paris par Semaine, les Logiciens 6. et les Etudians en Théologie 8. jusqu'à ce que quelqu'un d'eux ait été pourvu d'un benefice: il doit être au moins de la valeur de 30. Livres Paris pour les Grammairiens, de quarante pour les Logiciens, et de soixante pour les Théologiens. Ces ecoliers doivent être pauvres et de bonne vie, et n'avoir point de quoi subsister ailleurs. Nos, cum haec legeremus, videbamus nobis illam veterum frugalitatem reperisse, quam istis nostris temporibus fere ubivis terrarum desideres.*

Atque hic est exitus historiae Comitum Campaniae, hoc libro propositae. Cumulavit Scriptorum testimonia, Auctor doctissimus, firmandis iis quae scripsisset inservitura; in quibus saepenumero vidimus Chartularia, necrologia, et talia monasteriorum cimelia, e quibus solers scri-

360 NOV. ACT. ER. MENS. IUL. A. MDCCLXII.

scribentis rerum investigatio intelligitur. Potissimum vero in enarrandis donationibus, quas Campaniae Comites monasteriis, pro anima sua, ut aiunt, fecissent, adeo copiosus est Auctor, adeo laudator, ut, si ex his iudicium facere velis, ipse possit monachus videri.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno MDCCLXII.

DISSERTAZIONE SOPRA LA VILLA DI ORAZIO
FLACCO,

i. e.

DISSERTATIO SUPER VILLA HORATII FLACCI.
Auctore Abbate DOMINICO DE SANCTIS, inter
Arcades Falcisco Carisio.

Romæ apud Salomonem, 1761. pl. 5. quaternis, cum tab.
chorographica eo pertinente.

Eruditissima, quam indicamus, dissertatio, digna nobis omnino videtur, quæ paulo curatius recensatur, ut ab unoquoque rei antiquariæ gnaro, quale ferendum de sententia Auctoris iudicium sit, perspicere facile ac diiudicare recte queat. Parva quidem huius libelli moles est, sed multa in eo reperiuntur, quibus quamplurima Horatii loca explicantur, et ea præsertim veteris Geographiæ pars, quæ ad agrum Tiburtinum spectat, mirifice illustratur. Eo enim consilio conscripta est hæc dissertatio, ut verus nimirum villæ Horatiæ situs, ac recta eius forma, et conditio, definiatur, et, quæ super hac re prolatae hucusque sunt opinioniones falsæ, solide refellantur. Dicavit Vir doctissimus opellam suam illustrissimo *Ferdinando Spinello*, Camerae Apostolicæ Praesidi, ad avita decora magnis passibus properanti. Primo autem loco id potissimum agit A. ut ostendat, Horatium non nisi unam, eamque vere tenuem ac par-

vam, in agro Sabino villam habuisse. Testem huius rei locupletissimum Poetam ipsum excitat, qui Ode 18. li. 2. se fatis contentum unicus Sabinis esse, neque amicum potentem largiora flagitare, affirmat.

Quod cum recte se habeat, mirandum omnino est, viros doctos de multis ac splendidis Horatii villis somniasse. Verbis enim, quae ex Ode 4. li. 3. in rem suam adducunt, ubi poeta canit, se in Sabinos nonnunquam tolli, sibi que Praeneste, Tibur, ac Baias placuisse, neutiquam probant, proprium Horatio in his locis fuisse fundum, sed id tantum indicant, eum ibi in secessu nonnunquam vixisse, et apud amicos rusticari solitum fuisse. His ita praemissis A. ulterius progreditur, et in situm ipsum praedii Horatiani inquirat. Quanta autem in definiendis e veteri Geographia locis sit difficultas, ex eo statim colligi potest, quod devastata toties bellis, ac destructa barbararum gentium irruptionibus Italia, multorum locorum situs hodie ita ignorantur, ut nullum eorum vestigium amplius reperiatur. (Recordamur per istam occasionem doctissimae dissertationis *del Sito dell' antica Città d' Indufria*, cuius olim in his Actis nostris meminimus; sed recordamur simul, qua diligentia, qua doctrina instructi Auctores doctissimi, tamen multum difficultatis offenderint, e quibus nonnisi erutarum ibi loci antiquitatum ope emerferunt, ut tandem clarae urbis situm declarare possent.) Villa Horatii idem experta fatum est, et cum innumeris aliis oppidis ac vicis plane interiit. Nihilominus tamen memoria huius Villae in Scriptis Horatii ita conservata est, ut ope descriptionis, quam poeta de fundo suo ac locis vicinis exhibet, situs huius praedii ab A. nostro recte, uti arbitramur, eruatur. Inter ea vero loca, quae ab agro Horatiano parum distabant, praecipua numerantur *fanum antiquum Deae Vatunae*, cuius meminit Horatius Ep. 10. li. 1. vicus *Varia*, qui commemoratur Ep. 14. li. 1. et pagus *Mandela*, ad rivum *Digentiam* situs, uti apparet ex Ep. 18. li. 1. Neque haec sola sunt, quae ad invenendum villae huius situm aliquid conferte posse existimat A.

Hinc

Hinc alium, eumque clariorem locum, ex Ode 17. li. 1. in medium profert, ubi poeta fundum suum in amoenissima illa valle collocat, quae inter montes Lucretilem et Usticam flexuosos habebat recessus, atque ita ab aestu et ventis defendebatur. His subsidiis instructus parum difficile esse pronuntiat, veterem illam investigare villam, et quo nomine locus iste hodie adpelletur constituere. At enim, cum multi hucusque a recta, quae ad villam Horatianam nos ducat, via aberraverint doctissimi viri, in eo potissimum elaborat Cl. A. ut erroneas eorum opiniones examinet, ac solide confutet, et deinde suam, quam hac in re fovet, sententiam, uberiori confirmet. Primus, qui a Dominico nostro producit, *Flavius Blondus* est, quem praeter Calepinum nonnulli Horatii Interpretes sequuntur. Is igitur villam Horatii in ea positam valle fuisse, quam Falfarus efficit, opinatur. Sed nulla, qua probari ac defendi possit haec opinio, adest ratio, et, ut A. recte monet, verbis Horatii plane contraria est, quippe qui villam suam post fanum Vacunae sitam dicit, ubi vallis ista, quae a Falfaro flumine irrigabatur, non arrivat. Eodem modo sententia, quam *Piazza* in Hierarchia Cardinalitia de situ huius villae profert, admitti non potest. Valli enim, quae ab Ustica monte nomen habebat, eum adsignat locum, quo nunc oppidum Vacone dictum extat. Et ut opinioni suae fidem maiorem conciliet, omni asseveratione confirmat, se ipsum ibi rudera ac vestigia palatii cuiusdam splendidissimi, quod Horatianam indicet villam, vidisse. Verum in eo mirifice fallitur *Piazza*. Villa enim Horatii, uti ab ipso poeta describitur Sat. 6. li. 2. nihil, quod magnificentum ac splendidum dici possit, continebat. Deinde etiam vallis Usticae, in qua fundum habebat Horatius, ad oppidum Vacone in confinibus Umbriae translata, tam longam ab agro Tiburtino distantiam nanciscitur, ut praedium illud, cum Suetonio in vita Horatii, et Sabinum et Tiburtinum simul appellari nequeat. Quae quidem difficultas cum a *Piazza* neque observata, neque sublata sit, tota illa, quam de situ illius villae proposuit, coniectura, incerta redditur, eamque

ob causam ab A. doctissimo merito reiicitur. Sed alia nunc cum Cluverio oritur disputatio. Vir ille doctissimus, confutata Blondi opinione, suam de situ praedii Horatiani sententiam pronunciat, et villam huius poetae in montem Lucretium, cuius meminit Anastasius in vita S. Sylvestri, et qui vulgari nomine nunc monte Libretti dicitur, transfert, eumque antiquum Horatii Lucretilem, ob similitudinem nomini, esse contendit. Verum tota isthaec Cluverii opinio, quam adhuc etiam nostrorum hominum multos tueri novimus, sola, ut A. luculenter ostendit, coniectura nititur. Quomodocumque enim derivatio nominis Libretti comparata sit, ex eo tamen statim colligi potest, montem a Cluverio indicatum Lucretilem Horatii non esse, quod locus iste neque in agro Sabino Tiburtino, neque post fanum Vacunae situs, neque Variarum aut Mandelae vicinus est. Reiecta itaque Cluverii explicatione, ultimo tandem loco, A. sententiam, quam eruditissimus Vulpus in Vet. Lat. T. X. c. I. protulit, sub examen revocat, et quid falsum in ea sit, accurate demonstrat. Inductus nimirum in errorem historicorum Tiburtinorum auctoritate, Vulpus, praedium Horatianum in suburbis Tiburis, ubi nunc templum S. Antonii et monasterium Patrum tertii ordinis S. Francisci cernitur, situm fuisse affirmat. Qua in re quamvis consentientem aliqua ex parte Suetonium habere videtur Vulpus, ita tamen ab Horatio ipso recedit, ut neque descriptionis, quam poeta de praedio illo fecit, neque situs, qui locis huic villae vicinis tribuitur, ullam habere rationem videatur.

Iam igitur deinceps, ut omnes, quibus opiniones doctorum virorum hucusque indicatae prenuntur, difficultates e medio tollerentur, A. nunc ad alteram dissertationis sectionem pervenit, qua sententiam suam super villa Horatii propositam eiusmodi argumentis, quae nullum dubitandi locum relinquunt, confirmat. Vallis nimirum Usticae ex mente A. ea olim fuit, in qua nunc *Licenza* extat. Atque haec, ut nobis quidem videtur, explicatio, reliquis praefenda est. Primo enim forma et natura loci, quem A. hic indicat, situi illius

illius villae ab Horatio descriptae probe conveniunt. Deinde etiam, quod praecipuum huius rei momentum est, loca praedio Horatiano vicina ab A. ita definiuntur, ut cum situ illius villae conciliari optime possint. Sic antiquum illud Varia, cuius meminit Horatius, nihil aliud esse, quam oppidum, quod nunc in dextra Anienis ripa vulgo vocatur Vicovaro, ex antiquissimis tabulis Peutingerianis apparet, in quibus Varia 8. m. p. supra Tibur ponitur, quod a Strabone antea iam affirmatum erat, apud quem inter urbes latinas in via Valeria sitas *Ουλίρια* quoque extitit, ubi nunc inepta plane ratione *Ουαλίρια* legitur, uti cum Holstenio A. no-ster recte observat, et antiquam ac veram huius loci lectio- nem praeclare vindicat. Probato autem Variarum situ A. quo- que locum huic proximum, Mandelam olim dictum, vicum eum esse, qui nunc Bardela vocatur, statuit, idque non so- lum ex nominum convenientia, sed inscriptione aliqua pau- cis abhinc annis ibi reperta, imprimis demonstrat. Inscr- ptio illa ita habet:

VAL. MAXIMA MATER
 D. 9 . . .
 DVLCISSIMA FILIA
 QVAE VIXIT ANNIS XXX
 VI MEN. II. D XII IN PRE
 DIIS SVIS MASSE MAN
 DELANE
 . . . QVESQN PACE.

Quae quidem verba, quamvis vel male incisa, vel iniuria temporum ita corrupta sint, ut intelligi omnia vix possint; ea tamen ex parte satis clara sunt, qua *massae Mandelanae* fit mentio. Massa autem, teste *du Cange* in Glossario, cer- tus agrorum modus, sive collectio quaedam possessionum ac praediorum fuit. Hinc massa illa Mandelana cum olim com- plexa est ruris tractum, qui inter Digentiam et Variam Man- delam vicum circumdabat, seu quo loco nunc Bardela et Cantalupo cernitur. Proximus his locis mons quidam, seu

collis potius, Roccagiovine vulgo dictus, extat, cuius situs antiquo Vacunae fano convenientissimus est. Multum quidem hucusque ab eruditis disputatum fuit, qualem sub hoc nomine deam coluerint antiqui. Quidam enim Minervam, alii Dianam, et nonnulli Cererem esse putarunt. Sed eorum sententia, qui *Varronem* li. I. rer. div. secuti, Victoriā a Sabinis ita adpellatam pronuntiant, maxime verisimilis propterea videtur, quod locus Horatii, de fano putri Vacunae, inscriptione veteri in Roccagiovine reperta egregie illustrari potest. Inscriptio nimirum haec est:

IMP. CAESAR VESPASIANVS
PONTIFEX MAXIMVS TRIB.
POTESTATIS CENSOR AEDEM
VICTORIAE VETVSTATE DILAPSAM
SVA IMPENSA RESTITVIT.

Quodsi igitur Vacuna et Victoria eandem significabant deam, ratio quoque dari potest, cur Imp. Vespasianus, origine Sabinus, tanta deam isthanc pietate coluerit, ut aedem eius, Horatii aetate iam putrem ac ruinam minitantem, dein vetustate plane collapsam, restitueret, deamque propter innumeras, quas ab hostibus suis reportaverat, victorias, vocabulo potius Romano quam Sabino insigniret. Ex his itaque probe expensis evidenter apparet, situm illius vallis, in qua Horatii praedium erat, ad vicum Licenza hodie dictum recte referri. Sed ne ulla in hac re difficultas superesset, A. ad quaestionem etiam illam, cur villa ab Horatio Sabina, et a Suetonio, sive quicumque auctor est vitae Horatii, Tiburtina appellari potuerit, accurate respondet. Sabina nimirum propterea recte dicitur, quod, teste Sigonio, quicquid agri inter Narem et Anienem flumina continetur, id totum Sabinorum fuisse veteribus placet. Tiburtinam vero nominari hanc villam potuisse, ex eo imprimis probatur, quia loca omnia, quorum mentio antea facta est, a Tibure usque ad agrum Aequorum, intra fines Tiburtinos posita, Tiburtesque ipsi, Plinio auctore, Sabinorum populis olim erant adscripti.

Atque

Atque haec sunt, quae ab A. super villa Horatii erudite disputata, et annexa tabula geographica egregie illustrata, eo consilio tam prolixè excerptimus, ut hac ratione ab iis, qui rei antiquariae studio ducuntur, et Horatium poetam Lyrici carminis principem in deliciis habent, gratiam aliquam iniremus, atque hoc loco, quantam e lectione huius dissertationis elegantissimae voluptatem perceperimus, publice demonstraremus.

*DE POTIORIBUS SERIERUM FIGURATARUM
Symptomatibus, quibus Combinationum mysterium
continetur. Auctore IO. IACOBO
HENTSCHIO.*

Notissimum est iis, qui *Quanti* scientiam, quod ad omnia rerum genera, quae fingi modo possunt, pertingit, nacti sunt, contemplationem *Serierum* communi aliqua lege formatarum, et ad terminum quemvis productarum, non solum esse iucundam, mentisque humanae aciem in peruestigando vero eximium in modum intendere; sed etiam, ut alios usus praetermittam, maximo cum fructu nonnunquam adhiberi tam in Quadraturis spatiorum, quam Curvarum Rectificationibus. Ad has Series primario referas sic dictas *Figuratas*, quae exhibent terminos ex continua arithmetice proportionalium, ortorumque numerorum additione, genitos. Peculiares, quas habent eiusmodi *Series Figuratae* affectiones, insignes sane sunt, et ulteriorem merentur discussionem, cum earum usus latissime pateat, adeo, ut ipsum *Combinationum mysterium* his circumscribatur limitibus; id quod palam erit, ubi modos combinandi res quascunque contulerimus cum ipsis Seriebus figuratis. Equidem scio, varios, inter quos *Io. Wallisum* et *Nic. Mercatorem* nominare licet, *Serierum figuratarum* naturam speculari adgressos esse, ab *Inductione* seu singularium enumeratione rem exorfos. Sed cum singularia numero prorsus sint infinita, ita ut omnes casus singulares recensere idem sit, ac arenam maris numerare velle; proprietates dictarum Serierum deinceps ab aliis

ex ideis primis et simplicissimis universaliter sunt erutae; id quod scientiarum humanarum ordo omnino postulat. Recte enim *Aristoteles* *Analyt. Post. Libr. I. c. 15.* Ἡ μὲν ἀπόδειξις ἐκ τῶν καθόλου ἢ δ' ἐπαγωγή ἐκ τῶν κατὰ μέρος. ἀδύνατον δὲ τὰ καθόλου θεωρῆσαι, εἰ μὴ δι' ἐπαγωγῆς. Idem *sapientiae antistes* rem lucidius exponit *Physic. Libr. I. c. 1.* Τὸν γὰρ οἰόμεθα γινώσκειν ἕκαστον, ὅταν τὰ αἰτία γνωρίσωμεν τὰ πρῶτα, καὶ τὰς ἀρχαίς τὰς πρῶτας, καὶ μέχρι τῶν στοιχείων. Propositum est hoc conamine explicare ea *Serierum Figuratarum* symptomata, quae *Artis* sic dictae *combinatoriae* constituunt fundamentum; reliquis vel plane missis, vel leviter tactis. Qua quidem in re eam, quam rei natura patitur, adhibebo perspicuitatem, ea expositurus, quae fini praefixo respondent. Sed ne praefamen excedat ipsum negotium expediendum, orationis vulgaris vinculo solutus, rem ipsam adgrediar.

I. *Numeri* qui dicuntur *Figurati* supponunt *Seriem Primitivam*, ex terminis aequalibus conflata; nec non *Generatores*, qui *Seriem* quamvis propositam inchoant. *Series primitiva*, quae sub formationis conditione spectatur, ex qua reliqua omnia quasi resultant, potest esse quaelibet, terminos modo aequales comprehendat; nec non *Generatores* in *Seriebus* quibusvis ex arbitrio definiuntur. Simplicitati tamen rei propositae congruum est, componere *Seriem primitivam*, et *Seriei* cuiusvis *Generatores*, ex *Unitatibus*.

II. His ita constitutis, genesis seu formatio numerorum figuratorum, quae involvit summas terminorum ex continua additione genitas, est in potestate, his solummodo observatis: α. *Terminum primum* *Seriei* sequentis respondere termino primo *Seriei* antecedentis. β. *Loca vacua* impleri *Cyphris*. γ. *Terminum quolibet* in *Serie* qualibet provenire tum, cum per partes operando, termini uno loco superiores *Seriei* praecedentis adduntur; unde *Terminus* genitus in *Serie* sequenti aequabitur summae terminorum in *Serie* praecedente uno loco elevatorum. En Schema ipsum.

Indices

Indices Serierum.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	etc.
I.	1	0	0	0	0	0	0	0	
II.	1	1	0	0	0	0	0	0	
III.	1	2	1	0	0	0	0	0	
IV.	1	3	3	1	0	0	0	0	
V.	1	4	6	4	1	0	0	0	
VI.	1	5	10	10	5	1	0	0	
VII.	1	6	15	20	15	6	1	0	
VIII.	1	7	21	35	35	21	7	1	

III. Ex Schematis huius contemplatione sequentia, absque ulla difficultate, colliguntur.

1. Columnas seu Series esse vel horizontales, vel verticales.

2. Columnam primam verticalem monadibus constare; secundam numeris lateralibus, tertiam trigonalibus, quartam pyramidalibus etc. in infinitum. *Serierum enim summatri-cium*, quales sunt Series figuratae, ea est proprietas, ut sine fine pergant.

3. Numerum Cyphrarum expressum per Indicem Seriei verticalis esse unitate minorem. Unde, si Series dicatur m , erit numerus cyphrarum $m - 1$.

4. Columnarum horizontalium terminos ab unitate per intermedios transeuntes, ascendere ad altissimum gradum; quem si attingerint, descendunt per eosdem intermedios usque ad unitatem.

5. Terminum ordinis indefiniti n in Serie verticali m aequari termino m in Serie horizontali n .

6. Serierum horizontalium summas efficere Progressionem Geometricam, eamque duplam. Sic summa Seriei horizontalis primae $1 = 1$; summa Seriei horizontalis secundae $1 + 1 = 2$; summa Seriei horizontalis tertiae $1 + 2 + 1 = 4$; summa Seriei horizontalis quartae $1 + 3 + 3 + 1 = 8$ etc.

A a a Propof.

Propof. I. Theor.

Si Series primitiva constat Unitatibus, summa terminorum quotlibet est ad summam terminorum totidem ultimo aequalium, ut Unitas ad Seriei primitivae Indicem.

Demonstr.

Cum Series primitiva componatur ex Unitatibus, erit Summa terminorum quotvis ab initio eadem cum summa terminorum totidem ultimo aequalium, seu, quod idem, cum multiplo termini ultimi, iuxta numerum terminorum. Unde, si summa terminorum quotvis ab initio vocetur S, multipulum termini ultimi, quod respondet numero terminorum ab initio additorum $n \times 1$, Unitas 1 et Seriei primitivae Index 1, erit utique $S : n \times 1 = 1 : 1$.

Corol. I. Hinc patet: Rationem dictarum summarum inter se comparatarum esse aequalitatis.

Corol. II. Si Series primitiva loco Unitatum comprehendat terminos quoscunque inter se aequales, uti, $a = b = c = d = e = f$ etc. erit $S : n \times f = 1 : 1$.

Propof. II. Theor.

Si sint Series duae figuratae proxime se consequentes, in quarum antecedente summa terminorum ad summam terminorum totidem maximo aequalium ut Unitas ad Seriei Indicem; erit et summa terminorum Seriei proxime consequentis ad summam terminorum totidem maximo aequalium, ut Unitas ad huius Seriei Indicem.

Vocentur Series duae figuratae proxime se consequentes P et S, in quarum antecedente sint termini, a, b, c, d, e, f, etc. et in consequente o, g, h, k, l, p, q, etc. Numerus terminorum in Serie antecedente sit n; erit in Serie consequente $n + 1$. Index Seriei antecedentis sit m; erit Index Seriei sequentis $m + 1$. Dico iam: Si in Serie antecedente sit $a + b + c + d + e + f : n \times f = 1 : m$; fore in Serie consequente $g + h + i + k + l + p + q : n + 1, q = 1 : m + 1$.

Demonstr.

Demonstr.

a	o	In Serie antecedente per hyp. est m: r = n = f: a + b + c + d + e + f, item m: r = n - 1. e: a + b + c + d + e; porro m: r = n - 2. d: a + b + c + d etc. Iam, cum q = a + b + c + d + e + f, p = a + b + c + d + e etc. ex defin. art. I. et II. erit, expressis ter- minis Serie sequentis per terminos Serie an- tecedentis, q = $\frac{n \cdot f}{m}$, p = $\frac{n - 1 \cdot e}{m}$, l = $\frac{n - 2 \cdot d}{m}$, k = $\frac{n - 3 \cdot c}{m}$ h = $\frac{n - 4 \cdot b}{m}$, g = $\frac{n - 5 \cdot a}{m}$; unde q + p + l + k + h + g = $\frac{n f + n - 1 \cdot e + n - 2 \cdot d + n - 3 \cdot c + n - 4 \cdot b + n - 5 \cdot a}{m}$, et facta re- ductione = $\frac{n \cdot f + e + d + c + b + a - r c - 2 d - 3 c - 4 b - 5 a}{m}$.
b	g	
c	h	
d	k	
e	l	
f	p	

etc. ex defin. art. I. et II. erit, expressis ter-
minis Serie sequentis per terminos Serie an-
tecedentis, q = $\frac{n \cdot f}{m}$, p = $\frac{n - 1 \cdot e}{m}$, l = $\frac{n - 2 \cdot d}{m}$, k = $\frac{n - 3 \cdot c}{m}$
h = $\frac{n - 4 \cdot b}{m}$, g = $\frac{n - 5 \cdot a}{m}$; unde q + p + l + k + h + g =
 $\frac{n f + n - 1 \cdot e + n - 2 \cdot d + n - 3 \cdot c + n - 4 \cdot b + n - 5 \cdot a}{m}$, et facta re-
ductione = $\frac{n \cdot f + e + d + c + b + a - r c - 2 d - 3 c - 4 b - 5 a}{m}$.

Substitutis terminis ex Serie consequente, provenit q + p + l +
k + h + g = $\frac{n \cdot q - p - l - k - h - g}{m}$. Sublata fractione per

multiplicationem, fit m q + m. p + l + k + h + g = n q - p - l -
k - h - g, factaque translatione m q + m + 1. p + l + k + h + g =
n q. Sublato m q erit m + 1. p + l + k + h + g = n q - m q, et
diviso per m + 1 utrinque p + l + k + h + g = $\frac{n - m}{m + 1} \cdot q$. Addito

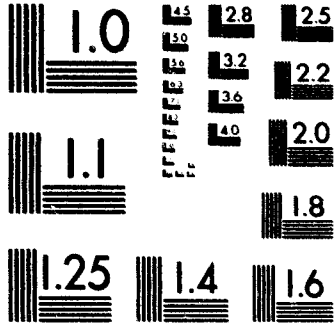
q utrinque, fit q + p + l + k + h + g = $\frac{n - m}{m + 1} \cdot q + q = \frac{n + r}{m + 1} \cdot q$.

Diviso denique per m + 1, erit q + p + l + k + h + g = $\frac{n + r}{m + 1} \cdot q$;

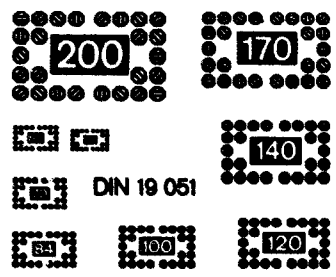
unde resolvendo fit q + p + l + k + h + g: $\frac{n + r}{m + 1} \cdot q = r : m + 1$.

Q. e. d.

Corol. I. Hinc liquet: Rationem, quam habet Summa
terminorum quotvis ad Summam terminorum totidem ma-
ximo

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1762

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX,88.

ximo aequalium, in Serie prima esse ut 1 : I; in secunda ut 1 : II; in tertia ut 1 : III; in quarta ut 1 : IV etc.

Corol. II. Rationem Summarum dictarum inter se comparatarum esse constantem, seu invariabilem, in quavis Serie.

Propof. III. Probl.

Ex dato Indice Seriei m, et numero terminorum n, invenire terminorum quotlibet Summam.

Solutio.

Cum Series P et S de quibuslibet Seriebus possint explicari, nec non in Demonstratione praecedente inventum sit $o + p + l + k + h + g = \frac{n - m}{m + 1} \cdot q$; mediante hac aequatione,

quae terminorum Summam notat, in methodum incidimus summandi terminos quosvis n in Serie qualibet m: hoc solum observato, Terminum q aequalem Summae uno loco superiorum terminorum Seriei praecedentis art. II. exprimi per summam terminorum Seriei praecedentis inventam.

I. Quod ad Seriem primam ex Unitatibus conflatae attinet, Summa terminorum n erit $\frac{n}{1}$. Est enim per Propof.

primam, I: $1 = n \times 1 : S$.

2. Pro invenienda Summa terminorum n in Serie secunda, ponatur $m = 1$, $q = n$; unde $\frac{n - m}{m + 1} \cdot q = \frac{n - 1}{1 + 1} \cdot n = \frac{n \cdot n - 1}{1 \cdot 2}$.

3. Pro invenienda Summa terminorum n in Seriae tertia, fiat $m = 2$, $q = n \cdot n - 1$. Erit $S = \frac{n \cdot n - 1}{1 \cdot 2} \cdot \frac{n - 2}{1 + 2} = \frac{n \cdot n - 1 \cdot n - 2}{1 \cdot 2 \cdot 3}$.

4. Pro invenienda Summa terminorum n in Serie quarta, ponatur $m = 3$, $q = n \cdot n - 1 \cdot n - 2$; erit $S = \frac{n \cdot n - 1 \cdot n - 2 \cdot n - 3}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$.

Deni-

Denique in Serie m erit Summa indefinita terminorum n

$$\frac{n \cdot n-1 \cdot n-2 \cdot n-3 \cdot n-4 \cdot \dots \cdot n-m+1}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 \cdot \dots \cdot m}$$

Propof. IV. Probl.

Ex dato Indice Seriei m, invenire terminum quemlibet n.

Solutio.

Cum terminus ordinis n sit semper aequalis Summae terminorum uno loco superiorum Seriei praecedentis; necesse est, ut tam numerus terminorum Seriei praecedentis, quam Index Seriei dictae definiantur. Est autem generationis terminus n in Serie proposita m, unde numerus terminorum Seriei praecedentis erit n-1 et Index m-1.

1. Hinc, cum per Propof. III. in Serie prima $S = \frac{n}{1}$, erit terminus ordinis n in Serie secunda $\frac{n-1}{1}$.

2. Summa terminorum n in Serie, secunda per eandem Propof. III. inventa, est $\frac{n \cdot n-1}{1 \cdot 2}$; unde terminus ordinis n in

Serie tertia erit $\frac{n \cdot n-1 \cdot n-2}{1 \cdot 2}$

3. Summa terminorum n in Serie tertia inventa est $\frac{n \cdot n-1 \cdot n-2}{1 \cdot 2 \cdot 3}$; unde terminus n in Serie quarta erit

$\frac{n \cdot n-1 \cdot n-2 \cdot n-3}{1 \cdot 2 \cdot 3}$

4. Summa terminorum n in Serie quarta inventa est $\frac{n \cdot n-1 \cdot n-2 \cdot n-3}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$; unde terminus n in Serie quinta erit

$\frac{n \cdot n-1 \cdot n-2 \cdot n-3 \cdot n-4}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4}$

Denique in Serie m erit terminus ordinis n.

$$\frac{n \cdot n-1 \cdot n-2 \cdot n-3 \cdot n-4 \cdot \dots \cdot n-m+1}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot \dots \cdot m-1}$$

 Propof.

Propof. V. Theor.

In Seriebus figuratis Summa terminorum ab unitate incipientium est ad Summam terminorum totidem ultimum fequenti aequalium, ut Unitas ad Seriei propofitae Indicem.

Demonfr.

Supra oftenfum in Demonfratione Propof. III. effe $p + l + k + h + g = \frac{n - m}{m + 1} q$. Quae quidem aequatio multi-

plicata per $m + 1$, dat $(p + l + k + h + g)(m + 1) = (n - m)q$. ex cuius resolutione provenit $p + l + k + h + g : (n - m)q = 1 : m + 1$.

Hoc est: Summa terminorum ab unitate incipientium est ad Summam terminorum totidem ultimum fequenti aequalium ut Unitas ad Seriei propofitae Indicem $(m + 1)$.

Propof. VI. Probl.

Ex dato Indice Seriei m, et numero terminorum n, invenire terminorum quotlibet ab unitate incipientium Summam.

Solutio.

Cum terminos ab unitate initium capere affumamus, evidens est, numerum terminorum n sub hac hypothefi effe $n + m - 1$. Si igitur in formulis Summarum fupra Propof. III. inventarum, loco n fubftituantur $n + m - 1$, terminorum ab unitate incipientium Summae innotefcent.

1. Nempe, in Serie prima ubi $m = 1$, formula fupra inventa $\frac{n}{1}$ hic etiam valet.

2. In Serie fecunda, ubi $m = 2$, formula fupra inventa $\frac{n \cdot n - 1}{1 \cdot 2}$ transmutatur in $\frac{n \cdot n + 1}{1 \cdot 2}$.

3. In Serie tertia, ubi $m = 3$, formula $\frac{n \cdot n - 1 \cdot n - 2}{1 \cdot 2 \cdot 3}$ transit in $\frac{n \cdot n + 1 \cdot n + 2}{1 \cdot 2 \cdot 3}$.

Deni-

Denique in Serie m erit Summa terminorum ab unitate incipientium

$$\frac{n+m-1. \quad n+m-2. \quad n+m-3. \quad n+m-4 \quad \dots \quad n}{1. \quad 2. \quad 3. \quad 4 \quad \dots \quad m}$$

Propof. VII. Probl.

Ex dato Indice Seriei m, ab unitate incipientis, invenire terminum quemvis n.

Solutio.

Cum Summa terminorum quotlibet ab unitate incipientium ex Propof. VI. praeedente detur, terminus ordinis n Seriei m ab unitate incipientis, simul dabitur, si modo m transmutetur in m-1; unde pro formula illa, quae exprimit Summam terminorum quotlibet ab unitate incipientium, haec pro termino quovis ordinis n in Serie m venit

$$\frac{n+m-2. \quad n+m-3. \quad n+m-4. \quad n+m-5 \quad \dots \quad n}{1. \quad 2. \quad 3. \quad 4 \quad \dots \quad m-1}$$

Haec sunt praecipua, quae mysterio *Combinationum* explicando possint inservire, *Serieum figuratarum* symptomata, uti proxima data occasione conabor ostendere. Ut plura paucis comprehenderentur, ad rei propositae universalitatem, quantum fieri potuit, respexi; id quod scientiarum humanarum naturae esse convenientissimum censeo. Equidem scio, *Io. Wallisium*, in *Arithmetica sua Infinit.* quaedam huc spectantia de Seriebus figuratis attulisse; sed is rem totam *Inductione sola* firmans, iis, qui methodi universalis leges sectantur, minus satisfacere videtur. Maiori cum successu hoc discusserunt argumentum *Jac. et Io. Bernoulli*; ille in sua Arte Coni. hic Tom. III. Operum Lect. Hosp. 47. quibus meretur iungi b. *Christianus Aug. Haujenius*, in Elem. Mathes. anno 1734. Lipsiae in 4to editis, quo duce me olim *Mathemata* percepisse semper laetabor.

DU

DU CONTRACT- SOCIAL, OU PRINCIPES DU
DROIT POLITIQUE.

i. e.

*DE CONTRACTU SOCIALI LIBER, SEU PRINCIPIA
Iuris politici. Auctore I. I. ROUSSEAU, Cive Ge-
nev. foederis aequas Dicamus leges.*

Amstelod. 1762. ap. Marc. Mich. Rey, pl. 13. in 8.

Quem hic indicamus librum auctoris satis etiam in vulgus noti, tanto quidem ille magis omnium merebitur attentionem, quanto vehementiores eum dedisse turbas, quantoque maiorem auctori contraxisse ignominiam, ignotum esse nemini potest. Ac profecto, nonnulla in eo dicta occurrunt, quae vel parum prodant in Christianae veritatem doctrinae fervoris; vel in eandem etiam iniuriosa non immerito iudicentur. Quaedam etiam, neque haec pauca sunt, quae minus probentur regibus dominisque populorum, quod supremam eorundem potestatem, iusque populis sibi subiectis dominandi naturale, infringere videntur. Ceteroquin virum agnoscas doctum, ingeniosum, rerumque civilium peritum, quique summa utitur sentiendi, quaeque sentiat proferendi, libertate. Stylus elegans est, concisus, et ad philosophicam scribendi rationem accedens; neque ullum frustra positum verbum invenias, cuiusque non sit constans significatio, aut quod sine ratione positum videatur. Notandum est, libri summam exponere; quod eo quidem accuratius faciemus, quo dignior est, qui ab omni supra vulgus eruditorum sapiente cognoscatur.

Disquisiturus est Auctor, num in Ordine civili, sumtis hominibus talibus, quales sunt, et legibus talibus, quales esse possunt, quaedam possit adhiberi regula administrationis, quae et legitima sit, et satis tuta, ita ut iustitia ab utilitate indivulsa permaneat: ad quam disquisitionem suscipiendam quadam quasi obligatione se ait teneri, cum reipublicae liberae civis, et summae potestatis particeps, iure gaudeat
suf-

suffragii in negotiis publicis; per quam occasionem obiter simul sibi patriae suae formam regiminis maxime placere proficitur.

„Homo liber nascitur, et tamen ubique servus est, et a dominis, magis etiam interdum servis, regitur. Cuius cum mutationis causa lateat, id modo quaerendum est, unde reddi legitima possit. Atque non est vis, quae legitimam faciat, quod coactus obedire populus omni tempore ius retinet se in libertatem quam primum potest vindicandi; ordo contra socialis sacrum ius est, et reliquorum omnium basis. Ius vero illud non a natura proficiscitur, sed nititur pactis, quae scienda sunt et explicanda. Haec est summa Libri I.

„Societas antiquissima et sola naturalis domestica, seu ea est, quae patrem et liberos coniungit. Neque vero in hac ipsa societate liberi adstricti patri diutius manent, quam illo ad se conservandos indigent; qua cessante indigentia statim vinculum naturale dissolvitur, neque post hoc tempus, nisi sponte, et quasi pacto uniuntur. Haec igitur societas primum quasi exemplar est societatum politicarum, ita ut princeps sit imago patris, populus autem liberorum; et omnes nati liberi et aequales aliquid de sua libertate remittunt, ~~quod~~ propter suam utilitatem. Quem quidem finem in dubium vocare non recte *Grotius* audeat, nisi exemplo servitutis, quae in dominorum tantum sit utilitatem instituta; ut quandam etiam potestatem solis imperantibus favore, temere evincat: ita, ut utrum omne genus humanum pauci homines tamquam rem suam possideant, an pauci hi ad omnes pertineant, in dubio ipsi relinquatur. Quo etiam redit *Hobbesii* sententia. Quin ipse adeo *Aristoteles*, effectu sumto pro causa, non omnes homines natura aequales, sed ad servitutem alios, alios ad imperandum nasci, contendit. At, quod natura servi sunt, id inde est, quoniam contra naturam servi alii ante facti sunt, quosque violentia primos fecerat, hos inertia propagavit.

„Nullum est ius fortioris ad dominium sibi arrogandum,

Bbb

neque

neque ex viribus, tamquam causa physica, ius, effectus moralis, proficisci unquam potest. Sumto enim hoc, cum effectu causam mutari, et vires prioribus maiores harum ius adipisci, sequeretur. Iam quale sit ius illud, quod viribus cessantibus intereat? Quos necessitas cogit parere, his obligatione non opus est, quin si esset, tamen haec ipsa una cum necessitate abiret.

„Nulla igitur hominis in hominem naturalis potestas est, neque vires eam tribuunt, sequitur ergo, ut e pactis omnis potestas legitima derivetur. Neque vero populus alienare suam libertatem, seque vendere potest. Cum enim servus certe propter victum se in servitatem addicat, et domino vendat; populus contra non a rege, sed rex a populo alitur. Neque tranquillitas a rege satis in tuto collocatur; certe cum longe pestilentioribus malis est coniuncta. Nul- lum igitur hic pretium venditionis est; et eiusmodi actus, tamquam insani hominis, nullus. Quin, etiam si se ipse quilibet posset, tamen nemo pater alienare suam prolem potest, quae cum humanitate ac libertate nascitur, cuius dispositio libertatis solis ipsis relinquenda. Si quis autem libertati suae renunciaret, is renunciasse naturae humanae, simul et iuribus ac officiis humanitatis, censendus est; et est eiusmodi pactum, per quod cum libertate omnia amittun- tur, vanum, repugnans, ac per se nullum. Aliam, cum aliis *Grotius* originem servitutis e bello derivat, cum, quae il- lorum sententia est, victori victos occidere, hisque vitam libertate redimere liceat. At frustra ius illud occidendi e bellico statu deducitur. Homines enim singuli, sibi na- tura non inimici, statum belli efficere nequeunt, qui ex re- rum tantum inter se relatione inter civitates nascitur uni- versas. Ac tum quidem accidit modo, ut homines sibi singuli hostes sint, non ut homines, neque ut cives, sed ut milites spectati. Quocum consentit usus perpetuus om- nium nationum cultiorum, quae prius quam bellum infe- rant, indicere illud scripto publico, more ad cives et subdi- tos praemonendos instituto, solent; neque, si iustitiae stu- deant,

deant, res privatorum, sed publicas invadunt, terram hostilem ingressi. Unde illud etiam facile patet, non esse ius defensores reip. occidendi, nisi cum arma habent in manibus, ut meros alias homines considerandos. Ius igitur quod dicunt expugnationis non potest nisi iure occidendi victos, quippe quod nullum est; sed iure virium, de quo supra dictum fuit.

„Haec igitur quamvis iuris servitutis vanitatem luculenter comprobent, tamen, etiamsi quae confutata sunt omnia liberalius concedantur, semper ad praecedens aliquod pactum est refugiendum, si de origine reipubl. quaeratur. Summum enim profecto discrimen intercedit multitudinem inter subiugatam, et societatem regendam; inter dominum cum servis, et populum cum suo duce; inter congregationem, et societatem, cui bonum publicum est, et quae corpus aliquod politicum efficit. Regem sibi, ipso Grotio teste, dare populus potest: atqui haec potestas, hic actus civilis, publicus, populum iam declarat ante fuisse, quam regem haberet, et testatur de antecedente aliquo pacto, quo minor etiam numerus obligetur ut maioris sese numeri suffragiis submittat.

„Scilicet, videntur homines aliquando devenisse eo, ut quibus impliciti fuerant in statu naturali, impedimenta, vi sua superaverint vires singulorum, ad retinendum statum suum a quolibet adhibendae. Ergo coacti homines suam immutare conditionem, cum novas sibi vires creare non possent, coniunxerunt necessario quas haberent, cum pluribus sese confociando. Vires autem et libertas singulorum cum essent ad eorum conservationem vel maxime necessaria, adhibenda fuit associationis forma talis, qua omnibus viribus coniunctis protegerentur ac defenderentur persona et bona cuiusque socii, et qua, cum singuli se unirent cum omnibus, non tamen parerent nisi sibi ipsis, et pristinam suam libertatem retinerent. Inde igitur ortum est pactum sociale; quod, omissis quae ad essentiam eius non pertinent, hac sero formula conciperetur: Nostrum quilibet confert in com-

mune suam personam et quae possidet, ac potest, omnia, subiiciendo directioni supremae voluntatis generalis; et recipimus in corpus omne membrum tamquam partem a toto inseparabilem. Quo confociationis actu statim producitur corpus aliquod morale, compositum, unum, efficax. Producitur persona publica, privatarum unione formata, et *Civitas*, vel *Reipublicas*, aut *Corporis politici* nomine appellata: quod si tamquam patiens spectatur, *Status*; si ut agens, *suprematus* (Souverain); comparatum cum aliis, *Potestas*; officii autem summi *populus*; singuli, ut participes supremae potestatis, *cives*; ut legibus publicis subiecti, *subditi* nominantur.

„Patet ex antecedentibus, actum confociationis efficere mutuum omnium erga singulos, et singulorum erga omnes obligationem, et quodlibet reipublicae membrum quadam ratione secum ipso contrahere, seu potius cum toto, cuius ipsum pars sit, adeoque duplici teneri obligatione. Neque vero, contraria ratione, eo quod publice deliberatum est, suprematus erga se ipsum obligatur, similis quippe hac in parte privato homini secum paciscenti; ita ut nulla sit ipsi fundamentalis lex, nec ipsum pactum sociale. Neque tamen id impedit, quo minus optima cum alieno ratione pacisci suprematus possit; modo nihil illo pacto derogetur actui illi primario, per quem existit, et quo violato esse desinit. Cum primum multitudo illa hominum in unum corpus est collecta, neque hoc laedi, quin a membris; neque horum violari quodcumque potest, quin a corpore sentiat. Suadent igitur ratio et officium, ut si sit opus, alterum alteri, corpus membris, et membra corpori, mutuam semper ferant auxilium: quod suprematus quidem membris ferre nunquam omittet, cum fieri non possit, ut corpus membris suis velit nocere; at alia est membrorum ratio singulorum. Haec enim tamquam individua, et homines, possunt velle ea, quae sunt generali omnium voluntati contraria, et a comodo publico aliena, ita ut frui quidem iuribus civium exoptent, nolint autem facere ea, quae sunt officii subditorum.

torum. Cui incommodo ut caveatur, et ne nuda sit formula pactum sociale, illam semper conditionem, tacite quidem, complectitur, ut quicumque non paruerit voluntati generali, per totum corpus coerceatur, eoque compellatur; quae est conditio sola certam reddens fidelitatem subditorum, eorumque libertatem, et sine qua impiae ac tyrannicae forent obligationes civiles.

„Ac profecto maximae sunt opportunitates status civilis, et efficit ille mutationem in homine notatu admodum dignam. Substituit enim instinctui in agendo iustitiam, efficit moralitatem actionum, et ut, priusquam obtemperet homo appetitui, rationem consulat. Iam amittitur quidem libertas naturalis, et ius illimitatum ad omnia ea, quorum ipsi assequendi facultas est: contra vero, praeter libertatem moralem, et plurima commoda alia, quae in animum inde redundant, acquiritur libertas illa civilis, quae, cum ista viribus cuiusque, potius voluntate generali terminatur; et proprietates eorum quae possidentur.

„Quodlibet societatis membrum, et se huic, et omnes facultates suas, quarum partem faciunt quae possidet bona, concedit. Quo quidem actu non ipsa quidem possessio mutatur, neque ius ad eam augetur, verum fortior illa, tutior, magis irrevocabilis redditur. Ac ius omnino primi quod vocant occupantis, quod labore maxime et cultura rerum occupatarum acquiritur, veri naturam iuris non ante induit, quam cum proprietatis ius accessit. Neque vero illud ad plura extenditur, quam quae sunt necessaria, et ab aliis omnibus possessorem excludit. Terrae autem privatorum coniunctae et contiguae cum territorium constituent publicum, ius inde suprematum et personale, et reale fieri, facile patet. At simul etiam e bonis singulorum, fidelitatis eorum quasi pignora existunt; quae est opportunitas, recentiorum temporum regibus melius, quam priscais perspecta, qui Persarum se et Macedonum reges, non ut nunc Franciae et Hispaniae appellabant. Tantum vero abest, ut ita cedendis reipublicae bonis quidquam inde amittant privati,

ut cuncta potius recipiant; et mutata quidem in iuris veritatem usurpatione, fructione in proprietatem, firmiora, tutiora, magisque legitima. Attamen ius quod habent privati in suas terras, siue habuerunt eas ante factam societatem, siue post unitis viribus occuparunt, subordinatum semper manet iuri quod est in eas civitati universae.

Exposita igitur ratione, qua e statu naturali in civilem homines transeunt, et conditionibus pacti socialis essentialibus explicatis: nunc libro *secundo* de legibus scitu maxime necessaria A. proponit.

„Cum suum quisque commodum spectet potissimum, id quamquam eum publice commodo stare ex omni parte nequit; tamen sunt quaedam quasi momenta, in quibus cum publice commodo videntur convenire commoda privatorum, unde possibile redditur pactum aliquod sociale, cuius quippe ineundi finis solum bonum publicum spectatur, communi omnium voluntate procurandum. Quae quidem generalis voluntas alienari, et per unum aliquem repraesentari nulla ratione potest. Huius enim particularis voluntas etsi quadam ex parte congruere cum publica voluntate possit, ista tamen congruentia durabilis et constans esse nequit; certus de ea saltem, et securus esse, nemo unquam potest. Quare, si populus obedire simpliciter promittat, eo ipso promisso esse statim definit, et corpus politicum dissolvitur. Attamen licet colligere populi consensum ex universali silentio, cum se opponere decretis liberum esset, conservato, uti mox pluribus dicitur.

„Quae est ratio cur voluntas generalis alienari nequeat; propter hanc eandem etiam dividi non potest. Aut enim est illa totius populi, et ita generalis; aut est partis tantum, et particularis: si illud, *lex* efficitur; si hoc, oritur *decretum*. Errant igitur, qui dividunt eam per obiecta in iura belli, foederum, iustitiae, onerum imponendorum; quae eiusdem sunt emanationes, partes faciunt, atque ita ens aliquod multipliciter compositum, imaginarium, concipiunt. Dici non potest, quantis hic politicorum error involverit obscuro.

obscuritatibus, et difficultatibus impediverit scriptores minus exactos. Neque vero hoc ita est intelligendum, ut consensus totius populi unanimes requiratur: modo omnis quae dicitur formalis exclusio debet abesse, et suffragiorum omnium sit habita ratio.

„Sequitur ex his, voluntatem generalem semper esse rectam, et ad publicam tendere utilitatem: neque tamen inde concludi illud potest, populi deliberationes eandem semper rectitudinem servare. Numquam enim non volumus id quod est bonum; sed nonnunquam bonum non videmus. Numquam potest corrumpi populus, falli autem ac decipi potest; ac tum quidem velle id, quod est malum, videtur. Si cum deliberat populus satis instructus, nulla esset civibus inter se communicatio, et plurimis singulorum levis momenti in sentiendo differentiis, generalis voluntas, bona semper, relinqueretur. Verum ambitione, et confociationibus particularibus, universali contrariis, solet accidere, ut pauciores differentiae voluntatem minus generalem, quin, si harum confociationum una aliqua praevaleret, modo particularem relinquant. Sapiens ergo fuit Lycurgi ratio, qua effecit, ut ex sua quisque sententia iudicaret: si id tamen satis obtineri non possit, multiplicandis illis societatibus inaequalitati erit cavendum.

„Quemadmodum homini natura potestatem in omnia membra sua dedit absolutam, ita personae corporis politici morali denegari eadem nullo iure potest. At cum publica illa persona constet privatis, quarum vita et libertas naturaliter ab illa non dependent: probe omnino iura mutua civium et suprematus, et illorum officia tamquam subditorum, a iure eorundem, tamquam hominum, naturali, sunt distinguenda. Quidquid virium, honorum, ac libertatis, pacto sociali unusquisque alienat, cum sit pars horum tantum es, cuius usus prodest societati, quaecumque a civibus reipublicae deberi officia tum, cum a suprematu, necessaria illa esse iudicante, exiguntur, facile apparet. Contra ille superflua exigere, per ipsam rationis sufficientis legem, non potest.

potest. Ac tum quidem generalis voluntas erit vere talis, quando communis spectatur utilitas. Quippe debet illa et obiecto et natura esse generalis, debet esse omnium, ut profit omnibus; ac videtur perdere aliquid suae rectitudinis, cum tendit ad obiectum aliquod individuum et determinatum; unde duas quasi diversae oriuntur partes, et universalitas tollitur. Patet inde, non tam suffragiorum numerum, quam utilitatem communem, voluntatem reddere generalem; ac nobile illud iustitiae et utilitatis vertere vinculum, per quod sibi quae fieri exoptat, ipse praestare nemo detrectat. Non est igitur voluntatis generalis, sive suprematus, actus superioris cum inferiore, sed corporis cum quolibet membrorum suorum conventum, legitimum, aequabile, firmum, salutare; quo non nisi sibi suaeque voluntati subditi obtemperant. Unde perspicitur, liberam unicuique eius, quod sibi remansit honorum et libertatis, dispositionem relinqui: quippe transactionum suprematus generalium fines egredi, et praegrande cuiquam onus imponere, nulla ratione potest. Quis igitur, per pactum sociale ullam vel securitatis, vel libertatis, virium aut vitae dicat fieri iacturam? quis non ea omnia magis per illud firmari, augeri, defendi, ac protegi concedat?

„Vitam suam, quo conservet, in discrimen offerendi cui libet ius est. Habet autem hunc praecipuum finem sociale pactum, conservationem nempe sociorum. Iam qui vult finem, vult etiam media; etsi cum periculo quodam adhibenda; et qui aliorum ope ac periculo vitam suam est conservaturus, eandem pro iisdem profundere, cum (quod principis iudicium est) necessitas exigit, paratus esse debet, eaque semper eius in qua vivit securitatis conditio est habenda. Ac simili fere ratione de maleficorum supplicio iudicabitur. Nimirum, ne sit a percussoribus nobis metuentum, si ipsi quemquam occiderimus, mortem obire, tacita pacti conditione, non recusamus. Tum qui ius sociale maleficiis violat, is conatur quasi intereundi periculo obicere patriam, proditor eiusdem iure habendus; de laeso foedere sociali convi-

convictus, tanquam inutile ac perniciosum membrum merito suo amputabitur. Ceterum, suppliciorum frequentia semper erit signum remissi ac torpentis regiminis, adeoque non admittenda, nisi cum summa necessitas postulat. Quod ius attinet afficiendi suppliciis meritos, non illud suprematui, verum principi competit: contra autem soli illi condonandi potestas; quamquam omnino illa nondum est perducta ad liquidum: saltem rarius illa utendum, quidquid etiam nostrorum scelerum conscientia contra exoptare videatur.

„Data corpori politico per pactum sociale existentia, necesse est ut per legislationem voluntas eidem, et quasi motus, imprimatur. Omnis iustitia a Deo est, manens talis absque omni conventionne humana; ac debent ea niti omnes leges ab hominibus sancitae, pro vanis alias habendae: verum nequeunt homines illam ex tanta sublimitate repetere, et etiam si possent, nollent eidem omnes sua sponte obtemperare. Opus igitur est legibus et conventis, quibus co-pletur cum iure officium, et ad obiectum suum iustitia referatur. Vera autem legis notio quo possit melius informari, repetamus huc ea de quibus supra dictum est, scilicet, non posse esse voluntatem generalem de obiecto aliquo particulari. Neque magis potest illa esse de obiecto aliquo extra rempublicam, quod de re civitate aliena, certe ratione sui voluntas generalis esse nequit. At ubi populus totus statuit de toto populo, non respiciens nisi se ipsum, tum demum et res de qua statuitur, et quae statuit voluntas, vere sunt dicendae generales. Atqui hic actus legis efficit notionem. Quod de obiecto legum generali dictum est, inde statim illud perspicitur, legem spectare subditos in societate, et actiones tanquam abstractas; neque illos ut individua, aut has ut determinatas. Non obscurius etiam inde apparet, cuius sit ferre leges, cum sint illae actus voluntatis generalis; princeps, civitatis membrum, an sit supra leges; leges possint ne esse iniustae, nemo cum sit sibi ipsi iniustus; et qua ratione libertas possit stare cum subiectione legibus debita, haec cum sint merae voluntatis nostrae significationes. Quaecunque igitur fuerit status alicuius administrationis forma, modo legibus ille regatur, civitatem nominamus; et talis esse debet

omnis iusta administratio. Populum debere esse legum suarum auctorem, demonstratum est: restat, ut qua id ratione fieri possit, doceatur. Non enim hic somniandum de consensu aliquo universali, aut subita quadam inspiratione. Caret coeca hominum multitudo providentia ad eam rem necessaria, et ea quae requiritur perspicacia ad opus adeo difficile legislationis sapientis. Sponte sua quidem semper vult bonum populus, sed quod bonum est, sua sponte non videt. Opus igitur est aliquo, qui res ipsi ponat ob oculos uti sunt, vel uti debent ipsi videri, et qui monstret quasi viam, quam quaerit, atque a voluntatis inductione singulorum tueatur. Oritur inde unio intellectus et voluntatis in corpore sociali, nascitur summa totius vis, atque necessitas legislatoris.

„At profecto, summa, uti iam dictum est, muneris difficultas legislatoris, ac maior quam regii est; cuius si quis partes omnes explere rite velit, deberet is, liber ipse a commotionibus animi, eas videre in civibus; nostrae providere felicitati, cum sua non a nostra pendeat; neque gloriae fructibus inhiare, nisi insequente demum seculo capessendis: verbo, dii ad suadendas hominibus leges requirerentur. Debet, quicumque instituire populum, et informare rempublicam iuscipit, posse quasi immutare naturam humanam, et existentiae physicae ac independenti, quam a natura omnes accepimus, substituire partialem ac moralem existentiam. Demat quasi de viribus homini propriis necesse est, quantum potest, quo maiores ipsae, additis alienis, magisque durabiles evadant. Neque minus, habita officii ratione, extraordinariam legislator in civitate agit personam. Hoc enim, et a magistratu, et suprematu diversum munus efficit, positum extra ipsam reipublicae constitutionem, ac longe seiunctum ab omni potestate imperandi, ab auctoritate omni. Quod nisi ita esset, saepe profecto leges, animi affectuum ministras, et contaminatae privatae utilitatis maculis, auctoris modo iniustitiam essent continuaturae. Quod idem videns Lycurgus, scripturus patriae suae lege, regia sese prius abdicat potestate; peregrinis autem, curam istam legum conscribendarum, et maxima Graeciae civitatum pars, et recentiores Italiae, hanc eandem ob causam demandant; quas Geneva etiam imitatur, usque Calvinus
hac

hac in re opera, et theologi celebris, et civilis eximii viri: Roma contra, hoc neglecto. parum aberat quin funditus periret. Neque vero, per idem decemvirorum exemplum, ullum legum scriptori perferendi ius est, quippe a populo nulla ratione transferendum; ita ut et conatus vires superans humanas, et exsequendi auctoritas nulla, hoc in munere coniungi videantur. Superest maxima difficultas ea, quod plebi sapiens loqui cum debeat, occurrant plurimae ipsi notiones, quas idiomaticè exprimere vulgari vix ac ne vix quidem possit. Scilicet, non percipit illa fines rerum generaliores, neque obiecta nimis remota cogitatione assequitur, cum suo quisque commodo, studii illius animique socialis adhuc expers, se frustrari iudicet. Cui quidem incommodo legum auctores, cum et cogendi, et persuadendi facultate destituantur, modèlam adhibere aliam vix possunt, quam quae a divina ipsis auctoritate repetitur, qua sola in auxilium assumta, absque violentia cogere, et non convictis persuadere ipsis licebit. Ac fuerunt hae quidem artes, quibus usi sapientissimi viri, rudem plebem ad suscipiendum felicitatis publicae iugum adegerunt, cum solus ipsorum diviniior animus consuetam istam missionem illi probaret.

Esset autem vehementer optandum, ut hoc loco subsistens ingeniosissimus scriptor Genevensis, non coronidem huic capiti vilem maximeque indignam imposuisset; forte non probaretur tum cordatioribus illa eius libri censura, qua publice notatus passim ignominiose fertur. Pergit autem ille, ea quae dicta sunt, transferre ad sanctiores populi Iudaici leges, et relato Mose in eundem cum Muhammodo censum, non quidem in duumviris istis, cum fastuosa philosophia, et coeco partium studio, felices impostores, verum tamquam sanior politicus, magnum et praepotens ingenium admiratur. Nescimus, an in sanctissimam religionem nostram dici iniuriosius quidquam possit.

„Est autem, ait, vel praecipuum sapientis officium legislatoris, ut ante quam legibus populum informare suscipiat, attendat maxime, siene ille omnino idoneus legibus ferendis: quem admodum Plato, videns Arcades et Cyrenaeos, tamquam

opulentiores populos, omnis impatientes aequalitatis, leges iisdem scribere detrectavit. Ita multae leguntur passim floruisse nationes, bonis legibus sustinendis plane impares: ita etiam non fere dociles gentes nisi in iuventute, tamquam singuli homines, veniente senectute, bonae disciplinae admittendae non amplius idoneae deprehenduntur. Non est quidem negandum, incidere quandoque tempora, quibus agitata respublica civilibus turbis, ad Spartaе Lycurgi tempore, et Romae post Tarquinius expulsos, exemplum, post diurnam senectutem novum quasi primae adolescentiae vigorem induat: verum et raro haec accidunt, neque postquam semel inciderunt, iterum tempora redeunt populo eidem. Acquiri libertas potest, recuperari non potest. Simili fere ratione statuendum est tempus aliquod maturitatis nationum, agnitu quidem difficillimum, et quo non expectato, in populo legibus formando opera frustra consumetur. Quod cum anteverterit Petrus M. Russos suos recreaturus; fore, ut hi numquam vere culti sint, fatisque politi, et ut vicina illi Tatarica natio, et ipsos aliquando, et nos quoque in suam redigat potestatem, non dubiis sibi rationibus Auctor divinat.

„Quemadmodum, ut suis se viribus possit sustinere, iusto minores reipublicae limites esse non debent; ita statuendus est etiam aliquis finis, intra quem se contineat necesse est, nisi debilitari ipsa sua magnitudine velit. Nimis enim late patentibus terris, et, propter distantiam, difficiliorem earundem administrationem, et ob ministrorum ipsorum multitudinem, gradibus semper altioribus distinctorum, onerosiorem populo, ad sumtus eo maiores faciendos coacto, fieri, facile patet. Porro minuetur amor populi erga suos duces, quos nunquam viderit; erga patriam, mundo sibi similem; erga cives denique, quos habebit pro peregrinis. Tum legum morumque diversitas erit turbarum ac dissensionum scaturigo; hominum dispersorum dotes, virtutes, et vitia ignorabuntur; ministrorum regiminis intermediarum multitudo, eorumque fides saepe suspecta, omnem postulabunt superiorum curam, cum ea felicitati et tranquillitati patriae debeatur. Est etiam certa aliqua basis et firmitas necessaria civitati, ad repellendos motus et impetus vicinorum, quibus continuo
agita-

agitabitur; quae basis melius continebitur, si non admodum latae sint terrae, nimisve distantiae, et ab impressionis sensu in aliquam partem facti immunes. Unde apparet, rationes quae suadeant amplificationem terrarum, raro in ipsa reipublicae forma positae, saepissime non nisi extrinsecus accedere, adeoque esse subordinandas momenti, eas finibus continendi, in ipsa reipublicae natura quaerendis.

„Duo cum sint, quorum in metiendo corpore aliquo politico debet ratio haberi, terrarum scilicet amplitudo, et numerus populi; non est nisi conveniens horum duorum proportio, quibus vera civitatis magnitudo determinatur. Neque enim, quae est proxima metuendae ratio invasionis, nimiae esse terrae; et earundem sufficientia offendendi alios debent vitari incitamenta. Fieri autem propter diversitatem non potest, quae et in soli conditione, et ipsorum hominum indole, item aliis rationibus deprehenditur, ut proportio aliqua inter terrarum amplitudinem, et hominum numerum, fixa statuatur. Ita regione montuosa, ob facilitatem proventus, feminarum foecunditatem, et bases exiguitatem horizontalis, plus occupare spatii: contra in regione maritima, quantumvis sterili, ob metum piratarum, item piscationis et coloniarum educendarum commoditatem, angustioribus sese finibus continere, consentaneum fere esse videtur. Ut autem sit, pacis semper accedat conditio oportet, sine qua reliquae omnes forent inutiles, cum status reipublicae informatur. Eo enim temporis momento, si fames aut seditio incidat, interitus reipublicae certo sequetur; et est ipsum illud constitutionis momentum, quod opus legislatoris atque tyranni certissimo criterio distinguit. Ex iis autem quae haecenus dicta sunt, facile possunt colligi populi legibus instruendi conditiones; simul autem, cum difficulter illae coniunctae deprehendantur, cur ita pauci sint status bene informati perspicietur. Exempli loco Auctor Corsicam insulam ponit, quam legislationi adhuc aptam, et libertate dignam iudicat, quam tanta constantia et fortitudine recuperavit atque defendit; hanc etiam, animo praecipit, Europae quondam universae admirationi esse futuram.

„Finis bonorum, ad quem sapienti legislatione contenditur,

referri ad obiecta potissimum duo potest, libertatem scilicet, et aequalitatem. De illa quidem supra dictum est; haec autem non gradus potentiae et opum absolute eosdem, verum eos postulat, quibus et omnis violentia, et emendi civem facultas, aut se vendendi necessitas excludatur. Quae cum sint obiecta omnium bonarum constitutionum communia, quantum licet attendenda, debent illa pro ratione terrae, quam quisque populus habitat, et pro ipsorum incolarum ingenio, determinari et modificari ita, ut systema inde institutionis particulare, et non per se quidem, verum statui illi, cui destinatur, optimum oriatur. Ita solum habitantes sterile et ingratum, artes; bonum contra et fertile, eliminatis artibus, agrum colent. Vicinia maris commoda navigationem et mercaturam: aspera autem et scopulosa barbariem et ichthyophagiam suadebit. Si quis autem contra naturam leges scribere, et diversam ab illa viam ingredi temere audeat, mox profecto irrito effectu debilitari sensim ac frangi statum publicum videbit.

„Varia, pro relationibus variis, legum publicarum divisio fieri potest. Ita si totum ad totum, suprematus ad statum referatur, leges inde oriuntur politicae, quae etiam, si sapienter fuerint concinnatae, iure fundamentales appellantur; alias liberum populo est, leges, uti volet, immutare. Deinde si referantur membra ad se invicem, quae minima relatio; aut ad totum corpus, quae quam maxima esse debet: leges inde sic dictae civiles enascuntur. Tum si hominis ad legem, inobedientiae ad poenam fiat relatio, dabit ea leges quas vocant criminales; quae tamen pro sanctione magis, quam pro forma quadam legum erit habenda. Parum autem omnes leges roboris, vitae, et stabilitatis habebunt, nisi verum earum fulcrum, anima, et fomentum, mores nimirum, consuetudines, et in primis opinio, accesserint: quae debet adeo esse maxima ac praecipua cura legislatoris sapientis. Ex his omnibus quasi classibus legum, sola hic prima veniet consideranda.

„Erit igitur nunc de politicis legibus, seu, quod idem est, de forma gubernationis agendum. Quod quo melius fieri possit, tenendum illud est, ad omnem corporis politici, per-
inde

inde ut unius hominis, actionem, duo, voluntatem, seu potestatem legislativam, et vires, seu executivam, requiri. Illam solum populi esse, uti supra demonstratum: haec contra, actibus modo particularibus exerenda, non eiusdem, verum corporis cuiusdam inter subditos et suprematum intermedii esse debet, quod et legum executionem, et libertatis tam civilis, quam politicae, tutelam procuret; in quo regimen consistit: eius autem corporis membra *magistratus*, aut *Reges*, totum autem *Princeps* nominatur. Patet inde, actum illum, quo populus sibi duces, et quasi caput aliquod constituit, non esse pactum, verum nudam aliquam commissionem quam dicunt; duces autem illos meros suprematus ministros, cui quippe summa in eos potestas sit. Sunt igitur in principe vires status intermediae, quarum rationes efficiunt rationem totius ad totum, seu suprematum ad subditos. Quae potest ratio repraesentari per rationem duorum extremorum in proportione continua, cuius media proportionalis ipse sit princeps. Sit igitur aequalitas, oportet, inter potentiam principis per se, et productum potentiae civium; neque poterit terminus immutari ullus, quin statim proportio dissolvatur. Item, sicut una tantum in ratione media proportionalis, ita bona etiam in civitate regiminis forma tantum una esse potest; quae tamen bonitas, pro rationibus populi diversis, et in variis statibus, et variis in eodem temporibus, formarum etiam varietatem minime excludit. Ita pro numero populi maiori, principis potentiam maiorem esse debere, ratio suadet, quae populus contineatur; ac tum contraria quoque ratione, vires suprematus maiores, quibus principem cohibeat. Potest autem princeps, persona moralis, corporis politici instar, disperiri in alias et alias rationes et proportionales similes, dum ad medium aliquem terminum indivisibilem, id est, unum aliquod caput et magistratum supremum deveniatur; qui in progressionem illam potest concipi tamquam unitas in serie fractionum et serie numerorum. Discrimen aliquod praecipuum inter corpus reipublicae, et corpus principis, in eo positum reperitur, quod illud quidem per se, hoc autem non nisi per suprematum existit, huius potentia agit, huius voluntatem solum exequitur. Attamen, quo habeat veram quandam vitam,

et

et seiunctam ab ipsa republica existentiam, sit ipsi sua etiam quaedam potentia et voluntas, suam tendens ad conservationem, necesse est. Ad quam quidem existentiam requiruntur conventus, consilia, deliberandi ac decernendi potestas, iura, tituli, privilegia. Sunt autem ista sapienter et caute constituenda, ne publico bono officiat.

„E principis ratione ad ipsius civitatis rationes, saepe mutabiles, plus vel minus accommodata, diversi nascuntur eius vigoris et quasi sanitatis status; cuius diversitatis causa aliqua generalis esse videtur. Scilicet tres sunt diversae voluntates in quavis magistratus persona: una individui, quae in legislatione perfecta debet esse nulla; altera communis omnium magistratuum, seu voluntas corporis; tertia voluntas populi sive suprema, quae praevalere semper, caeterarumque norma esse debet. Contrarius autem huic est ordo naturalis, quo quippe primum voluntas particularis locum, medium corporis, ultimum populi tenere solet. Hinc si omnis principatus sit in unius potestate, ita iunctis individui et corporis voluntatibus, ille usu virium liberiori summam omnium efficaciam adipiscetur. Contra, unito principatu cum legislativa potestate, itaque corporis et populi voluntate confusis, praevallente voluntate modo particulari, vires principatus minimam tum quidem efficaciam habebunt. Porro experientia uti hoc, ita et illud confirmat, tanto quidem lentiores esse negotiorum gestionem, quanto plurium curae illa mandata sit, cum nimium prudentiae, parum fortunae et celeritati tribuatur. Ex his igitur, et virium reprimendum augendarum pro numero populi necessitate, illud sequitur, esse principatum in paucioribus manibus debere, quo amplior ipsa respublica sit, lateque patentior. Caeterum haec ad vires principis, non ad ipsam eius rectitudinem pertinent; cuius quippe contraria ratio est. atque ea omnino res temperanda legislatoris prudentiae iure relinquitur.

„Explicatis praecedente capite diversitatis in principatu causis, iam de ipsis formis videndum. Scilicet, si vel ad universum populum ille, vel partem certe eius dimidia maiorem pertineat, *democratiae*; si ad minorem dimidio, *aristocratiae*; si ad unum ex illo, *monarchiae* adipiscitur appellationem: quae
tamen

tamen ipsa monarchia quaedam etiam recipit communionem; quemadmodum duos constanter Sparta reges, Roma ad septem aliquando imperatores habuit. Potest idem etiam principatus in quasdam quasi partes subdividi, diversis rationibus administratas, quarum singulae iterum per formas illas simplices omnes poterunt multiplicari. Patet autem ex iis quae antea dicta sunt, democraticam rationem optimam esse statui angustiori, aristocraticam mediocri, amplis monarchicam; nisi rerum accidentium ratio aliud quandoque suaserit.

„Quamquam suam optime voluntatem interpretari, suasque optime leges exsequendas curaturus ipse populus videri possit: fieri tamen illud, ut iam supra dictum est, ex rationibus sane gravissimis non potest. Ac profecto democratia, si stricte illam vocem sumseris, vera, neque fuit olim, neque in posterum exister. Partem enim maiorem gubernare populum, et hunc negotiorum publicorum gratia manere perpetuo congregatum, satis intelligi non potest; neque enim plura minora tribunalia, gerendis istis negotiis, sine summo periculo substituentur. Quam difficile, praeterea, quae in ista regiminis forma necessario requiruntur, summa scilicet terrarum angustia, morumque simplicitas, ordinum porro et fortunarum aequalitas, sanctae tandem virtutis assiduum studium; quam raro ista omnia coniuncta reperias? Quid dicendum de civilibus bellis, motibusque intestinis, quibus magis quam caeterae democratia forma obnoxia est. Si populus esset deorum, hic sane democratice regeretur.

„Duae sunt in Aristocratiâ distinguendae voluntates: una, quae ad corpus principale, altera quae ad cives universos referatur, neque a cunctis populi ipsius nomine proponenda. Primae quidem societates fuerunt aristocratice gubernatae, cum familiarum capita de negotiis publicis deliberarent; quae fuit ratio eius naturalis. Divitiis porro ac potentia praestatis aetatis prudentiae; orta est Aristocratiâ electiva, optima omnium; cui, potentia cum opibus a patre in liberos propagata, pessima tandem illa hereditaria successit. Altera quidem illa laudari praecipue meretur; et habet complura, in quibus Democratia praesertim. Nam cum propter integritatis atque virtutis rationem membra eliguntur, certe debeant eligi, sunt illae pignora gubernationis sapientis. Negotia etiam facilius, commodius, diligentius, et efficacius a paucis nobilibus, quam a multitudine promiscua peraguntur. Porro consentaneum est rationi, ad rem quae possit effici per centum homines, non adhiberi viginti milia. Neque hic tanta status angustia, aut populi morum simplicitas, verum mediocri magnitudo requiritur. Non autem haec forma omnimodam requirit fortunarum aequalitatem: potius ratio praeferre opulentiores plerumque suadet, qui, liberi a domesticis curis, eo maiori contentione invigilent publicis.

„Si personae alicui naturali, non morali tantum, demandetur omnis legum exsequendarum potestas, Monarcha illa, sive Rex appellatur. Hic igitur, tamquam individuum, contraria alteri ratione, una re-

praesentat collectivum; in eoque solo et populi et principis, uti voluntates ita vires, uniantur, et ad eundem tendentes finem, levissimo negotio maximos producant effectus. Verum, quod dolendum est, non est finis ille felicitas publica. Non enim procurando flore et comodo populi, amor eius, sed debilitato illo et in miseriis coniecto, metus quaeritur. Convenit autem monarchicum imperium Statibus modo amplioribus; quippe ordinum intermediarum multitudine, (qui sunt in illo propter principis a populo distantiam nimiam maxime necessarii,) facile in summam civitatis angustioris perniciem versura. At sunt varia momenta, propter quae monarchica forma longe aristocratica est deterior iudicanda. In his est summa virorum bonorum, intelligentium, satisque peritorum raritas, qui sint in primis reipubl. dignitatibus constituti; cum multo populus principe rarius in eligendis viris bene meritis aberret. Accedit ingenium regis, raro, vel numquam, ad status vel amplitudinem vel angustiam accommodatum; quo tamen utroque casu maximum illi damnum afferri facile potest. Praecipuum autem incommodum est in continuas defectu successionis; quae si fiat electione, id propter turbas et ambitionem maxime periculosum; si hereditario iure, propter indolis successorum et morum saepius pravitatem, aut aetatibus imbecillitatem, adhuc periculosius est. Neque recepta educationis principum ratio huic posse incommodo mederi videtur. Neque enim, quod satius esset, potius obedire, quam imperare addiscunt. Morum etiam et ingeniorum in diversis diversa ratio, maximo regiminis boni durationi videtur esse impedimento. Unde etiam improbandum esse, patet, scriptorum politicorum rationem, qui iam refutato errore cum herili statu comparare civilem, et ad id quod esse debent principes, non quales sint, et esse plerumque soleant, attendere consueverunt. Si igitur tam raro, Platone iudice, homo ad imperandum idoneus nascitur: quoties cum natura fortuna ad coronandum illum concurrat? Vox autem rostris sacris, quam pollicorum scriptori accommodatior illa est, qua malos nos reges, tamquam a Deo irato datos, ferre patienter iubent; non enim an ferendi mali, sed qua ratione efficiendi boni sint, quaeritur.

„Principatus, si dicendum quod res est, propter magistratum vel inferiorum, vel in populari superioris, necessitatem, simplex numquam, semper mixtus deprehenditur. Est autem illa potentiae divisio, vel, ut in Anglia, aequalis; vel, quod ob unionis defectum probandum minus est, cuiusque partis potestas independens, verum imperfecta. Simplex autem ille per se quidem optimus esset: tamen, si iusto minor sit eius a potestate legislativa dependentia, vel divisionem, vel qui aequilibrio faciendo inserviant magistratus quosdam intermedios, postulat. Contra si sit nimis laxus ac debilis, tribunalibus erigendis colligendae vires eius, magisque coniungendae esse videntur, ut in omni democratia fieri solet.

„Verissimum principum est, libertatem, a climatibus pendente ratione,

ratione, non omnium esse populorum. Persona enim publica, multa consumens, producens nihil, cum nisi per membrorum singulorum laborem, et per id, quod ab usu eorum relinquitur, subsistere non possit; ille autem excessus a terrae fertilitate, culturae ac proventuum ratione, incolarum viribus, item consumptionis copia, aliisque rebus pendeat, quas in aliis regionibus aliae sunt; porro cum tributa publica sint eo quidem onerosiora, quo longius a primo suo fonte discedentis, tardius in eas redeunt manus, unde profecta sunt, id autem hoc fiat tardius, quo pauciorum, in manibus principatus constitutus est: monarchiam solis nationibus opulentis, aristocratiam mediocribus, democratiam tandem tenuibus esse accommodatam, necessario sequitur. Habent igitur singuli terrarum tractus certas in se rationes, cur hac potius quam alia forma debeant administrari; et calidioribus terris despotismus, frigidis barbaries, quaeque inter eas interiacent regimen liberius, per ipsarum naturam apta sunt. Non est autem, si ea quae dicta sunt applicare ad singulos casus recte velimus, sola consideranda terrarum fertilitas sterilitasve; sed cultura etiam magis vel minus laboriosa, consumptionis diversa copia, ipsorum ciborum ac proventuum natura, quamque habeant vim ad nutriendum, terrarum denique amplitudo diversa ab hominum a quibus habitantur inaequali copia, debent venire in conspectum.

„Ergo si quaeratur, quanam sit optima forma regiminis, solvi illa quaestio, tanquam indeterminata, una certe ratione non potest. At si eam informetur ita, ut requiratur aliquod signum, quo populum bene vel male regi appareat: tum vero respiciendus erit maxime finis iustae societatis civilis. Qui cum sit conservatio et prosperitas membrorum, ex numero et multiplicatione generis praecipue aestimanda: illum esse omnium optimum principatum, sub quo, absque ope alieno, maxime augetur et multiplicatur aliqua natio, facile cultus patet; pessimum, in quo ratio huius contraria obtinet. Minus igitur apparet aliqua requies, principumque tranquillitas, quam salus et conditio populi universi est attendenda. Galliam maximas inter potentiorum turbas, et Graeciam olim copiosissimo profuso sanguine, liberissimas florentissimasque fuisse constat.

„Virtum est, corpori politico inde ab ortu suo constanter inherens, ut perpetuo voluntas particularis contra generalem, princeps agat contra suprematum; qua demum actione, cum per alius corporis resistenciam aequilibrium fieri nequeat, citius tardius princeps opprimens suprematum, pactum dissolvit sociale. Sunt autem duae rationes, quibus degenerare principatus solet: una, ipsius coarctatio; altera, dissolutio status. Illa fit transitu a maiori numero ad minorem, inclinatione ipsi naturali, ut et Veneta historia comprobatur, neque Romanarum rerum memoria refellit, si, quod res postulat, veram huius reipublicae originem, et alteram quasi nativitatem a Tarquinibus expulsi; formae autem perfectionem democraticae a tributarum institutione reputaveris. Haec autem duabus maxime rebus

solet accidere; si vel princeps, neglectis legibus, et suprema ufurpata potestate, in maiori illo statu, qui statim dissolvitur, formet minorem, et populo dominetur; vel cum singula principatus membra eam sibi arrogant potestatem, quae non nisi coniunctis data est. Haec igitur status dissolutio communi nomine *anarchia*, sigillatim degeneratio democraticae *ochlocratia*, Aristocraticae *oligarchia*, monarchiae *tyrannis* dicitur. Tyranni enim vocabulum, sensu proprio et accurato, privatum hominem, principatum qui sine iure capessit, etsi secundum leges exerceat; *despota* autem eum, qui leges violat supremas, designat.

„Ea est rerum humanarum conditio, ut nihil aeternum duret, omnia tandem pereant, habeantque finem. Eadem etiam corporis politici ratio est, quod, sicut humanum, aliquando intereat necesse est, etsi maxime robustum videatur. Iam cum vitae eius principium positum sit in legum ferendarum potestate, quae potestas leges semel propositas consensu tacito, qui e silentio libero colligitur, quotidie ac perpetuo confirmat; tum demum civitas vivere desinit, quando potestatis illius absentia e legibus obsolescendo debilitatis apparet.

„Suprematus cum non sint aliae vires, nisi potestas legislativa, non agit ille, nisi per leges; quas quippe, voluntatis declarationem generalis, solus ferre populus congregatus potest. Neque illud ut impossibile ridendum, aut repudiandum est. Docet enim historia, immentem illam Romae multitudinem, quatuor millionum numerum superantem, quam saepissime congregatam, iura et suprematus, et principatus iurium partem exercuisse. Quod idem in Graecia, Macedonia, ac Francia, olim constat servatum.

„Debent autem praeter congregationes, quas casus extraordinarii postulabunt, esse certi conventus ordinarii et fixi, et ad certos dies aditrici; quibus exceptis, omnes alii pro illegitimis sunt habendi atque irriti, nisi convocati a magistratibus eum in finem ordinatis. Congregationum frequentia per circumstantes rationes, praesertim potestatem principis, (quae quo maior fuerit, eo crebriores sint oportet,) definitur. Neque tamen haec fere, nisi minoribus statibus accommodata sunt, de quibus quippe hic praecipue differitur. Quod si iustis aliqua civitas limitibus nequeat contineri, nulla constituta urbe capitali, et iuribus ubivis aequatis, alternis opidis conventus agendi sunt.

„Mox ubi legitima ratione congregatus populus in corpus supremum est, omnis principis iurisdictio cessat, et quasi suspenditur, nam representatio non habet locum, ubi adest id ipsum quod representatur. Unde illa suspensionis intervalla, principibus vehementer exosa, omni ab iis impediri ratione solent; qui finis si obtineatur, tandem fit interitus reipublicae causa.

„Propius abesse ab interitu suo civitas videtur, ubi pecunia, quam personis ipsam iuvare cives praecipiant. Civitate vere libera, manibus omnia cives, nihil pecunia agunt; et regimine sapienter constituto,

auto, civis quilibet a curis domesticis liber, summo cum publici boni studio, publicos conventus frequentabit. Extingto autem fervore patriae, usus contra privati studii cum terris et provinciis aucto, Deputatorum, quos dicunt, populique vicariorum, eundem repraesentantium, fuit ratio excogitata; quae, quamvis perversa, vel inde apparet, quod suprematum alienari nulla ratione posse demonstratum est. Probe id olim Romani perspexerant; horum cum esset maximus numerus, numquam tamen tribuni pl. quamvis inviolabiles, neque id auli sunt facere, quod lictoribus erat permissum, a quibus libertatis invasio non erat metuenda. Itidem Graeci perpetuo fere erant in foro, servis interea in opera domestica intentis. Ac, profecto, obtineri posse libertas, nisi servitutis opae, non videtur; quique nostris temporibus populi servis, ipsi libertate carent. Neque vero haec eo dicta sunt, quasi servitutis ius legitimum esse staturatur; modo praesentis rerum status a pristino diversitas, eiusque rei causa, ostenditur.

„Cura populi ad sola obiecta generalia, legesque ferendas adficienda, harum etiam executioni vacare nulla ratione potest. Quibus aequalem per sociale pactum adeptis libertatem, omnes possunt praescribere, quid sit omnibus faciendum; nemini autem ius est exigendi ab altero id, quod ipse non facit. Atque ius illud, ad vitam et motum corporis politici maxime necessarium, instituto principatu, suprematum principi tribuit. Sunt qui actum huius constitutionis falso nominent pactum, populum inter et principes futuros, quo altera quidem pars parere, altera imperare pollicetur: quae esset sane mira quaedam ratio paciscendi. Quodsi securus satis perpenditur, limitari aut alienari supremam auctoritatem plane non posse; actum huius pacti cum certis personis, tamquam particularem, non posse fieri a supremato; partes porro hoc modo paciscentes, ratione a statu civili profus aliena, omni fore mutuae obligationis pignore destitutas; tandem, unum esse in civitate constitutionis contractum, qui alios excludat omnes. Haec si sicut cuncta, perpendantur, asserti illius veritas oppido patet.

„Est igitur ipsa principis institutio e binis actibus quasi composita, quorum alter est sanctio legis, certam regimini formam praescribens; alter ipsa principatus membrorum denominatio: quae cum non sit nova quaedam lex, sed prioris tantum executio, alia posse ratione fieri a populo concipi non potest, nisi subita conversione suprematum in democratiam, eorum in magistratus, sine ulla tamen, quae possit sanari, mutatione. Cuius quidem admirandae corporis politici indolis ratio non est in nuda speculatione, sine exemplo; sed in curia Anglicana quotidie contingit. Tum porro recens ille magister status vel retinet formam assumptam, si debeat esse democraticum regimen; vel principem instituit.

„Quibus positis confirmari id, quod supra dictum est, nimirum, non esse pactum aliquod actum instituendi principis, sed legem, facile

unusquisque videat; huiusque principis existentiam, potestatem, conditiones, formam, ac durationem, sive sit manus eius hereditarium, sive minus, a solo pendere populi arbitrio atque mandato. Suae autem prudentia, nihil immutare in principatu, nisi quod bono publico sit adversum; sique id fiat, omnem adhibere operam, ne quam populi congregatione seditionis praebente speciem, princeps eum ea impedienda iure uti suo videatur, illud extendat, tandemque supremam sibi arroget auctoritatem. Quod etiam malum averfuri videntur: conventus populi certi ac periodici, quorum supra facta est mentio; quorumque semper exordium quaerendo de praesenti forma regiminis, numque illam servari, idque ab iisdem administrari conveniat, fieri debet. Sumitur autem hoc loco id, quod satis demonstratum est, omnem in civitate legem fundamentalem, ipsumque pactum sociale, tanto iustius posse revocari communi populi consensu, cum civis quilibet revocare se in pristinam naturalem libertatem, nisi id per fraudem fecerit, excedens e terra, ex Grotii sententia possit.

„Postquam de bene constituenda civitate satis dictum est, restat ut de confirmanda ea roborandaque exponatur. Ac primo quidem illud certum est, unam modo omnium, conservationis bonique publici, voluntatem esse tam diu, quam diu omnes uniti tamquam unum se corpus aliquod spectant. Tum vero publicum bonum, perspectu facillimum, nullas desiderat politicas subtilitates, miseriarum instrumenta, quibus a fraude se doloque tueatur. Neque in felici illa simplicitate magnus legum numerus requiritur; quibus an sit opus, facile omnes vident, neque ad persuadendum magnam eloquentiae vim expectant. Quamquam autem, privata utilitate praevalente, nodus infirmari socialis, ac generalis voluntas quasi muta effici possit: numquam tamen destrui illa poterit, planeque deleri. Manet potius constans semper, purissimaque, et in eo saltem positum vitium est, quod, cum omnes quid universis bonum sit videant, illud tamen sequi omnes nolunt: sed bonum ei privatum vel suum, vel aliorum, corrupti praeserunt, nec quid reipublicae, sed quid sibi vel aliis profit, interrogati respondent.

„Quo magis igitur ad unanimitatem accedit in conventibus publicis consensus, hoc magis etiam generalis voluntas censenda est dominari; nisi tamen meta sit ille extortus, libertati contrario. Quae autem consensus omnium unanimes natura sua exigit lex, tantum una est in civitate, pactum simpliciter sociale; cui si quis se opposuerit, illud quidem non infringitur, sed ipse tantum se ab eo excludit. Ab hoc autem uno si discesserit, maior semper numerus obligat minorem, qui aliter sentiendae id modo prodit, se aliquam rem habendo pro voluntate generali, quam non esse, fuisse deceptum; neque adeo hoc modo veras libertati, ulla ratione offititur, modo in pluralitate cernantur oportet veri generalis voluntatis characteres. Probe autem tenendum illud est, quo sint decernenda negotia graviora, hoc ad unanimitatem, (quae vel uno contra sententia tollitur,) propius debere accedere partis suffragia praevaleant; quo autem celerius terminanda, hoc esse magis restringendam sententiarum diversitatem, ita ut vel una interdum vox possit sufficere ad vincendum.

„Ad electionem principis et magistratum quod attinet, duplex est eam peragendi via: fors nimirum, atque suffragia. Illam quidem democratiae maxime esse accommodatam, inde patet, quod electio per suffragia omnis est manus principatus, in democratia autem administratio optima est ea, qua minime actus multiplicantur; quodque eam vero sit operi magistratus in democratia officium, nullo id iure huic potius quam alteri imponi sponte potest. Contra vero aristocratiae, ubi princeps principem eligit, melius suffragia conveniunt. Ac fortis etiam ratio in vera democratia, (si modo talis unquam existit,) propter summam civium omni ex parte aequalitatem, parum habitura incommodi videtur. Quod si promiscua sit suffragiorum fortisque usus, illa quidem ad ea potissimum munera tribuenda, in quibus doctus quaedam singulares requiruntur, ut militaria; haec ad caetera commodissime adhibentur, quae non desiderant nisi virtutes ordinarias, civibusque cunctis communes, uti munera iudicialia. In monarchia nullum, neque fors, neque suffragia locum inveniunt, quippe posita electione in sola monarchiae potestate.

„Quae sit optima suffragiorum dandorum colligendorumque ratio, e modo committorum habendorum a Romanis adhibito optime potest intelligi. Auctor igitur

ca, quae huc pertinet, ex historia Romana copiosius affert: quae tamen nos, brevitati studentes, tamquam destrictibus aliunde iam cognita, huc repetere iure amittimus.

„Constituendae exactae, vel principem inter et populum, vel illum et suprematum, vel ex utraque parte proportioni, idoneus tribunatus est; qui cum efficiat separatam ab ipsa civitatis constitutione corpus, neque ullam habeat potestatis vel legislatoriae vel executoriae positionem, illius tamen conservator est, legumque defensor. Est ille firmissimum bonae constitutionis fulcrum, modo non sit nimia eius potestas, et prohibendi tantum iure contineatur. Quamprimum enim aliquid sibi arrogat vel executoriae potestatis, cuius est tantum moderator, vel legum ferendarum, quas tueri modo debet, statim in tyrannidem abit: quod et Ephorum Spartae, et Tribunorum pl. Romae, et Decemvirorum Venetiae, exemplum confirmat. Vis autem eius, itidem ut vis principatus, membrorum multiplicatione debilitatur: praeveniendae vero usurpationi id esse optimum remedium videtur, si non permanens fiat, sed per intervalla constituitur.

„Adeo sunt inflexibiles leges, lentae procedendi rationes, magnusque casum impaeviforum numerus, ut a consuetis interdum formis recedendum necessario videatur. Quod ubi fieri ratio manifesta, idque raro, suadebit, duplici potissimum effici via poterit: vel, si restringendo principatus ad unum aut duo eius membrorum, illius efficacia augetur: quod solebat fieri Romae, quando formula soleanni consules providere incolumitati reipublicae iubebantur: vel si supremum aliquis constituatur reipublicae quasi caput, ad quem omnes obmutescant leges, quique per aliquod tempus suspendat auctoritatem suprematus, neque tamen ipse legibus ferendis exerceat. Ac tales quidem erant Romae dictatores, primis quidem reipublicae temporibus, saepe nimis ac temere, magno cum contentus periculo: ultimis autem raro nimis ac parte creati, ut vel solum Catilinae coniurationis exemplum confirmat, in qua, si unquam, opus fuit aliquo dictatore. Ceterum, quam brevissimum semper huic muneri tempus attribui consentaneum esse intelligitur.

„Quemadmodum voluntas generalis lege, ita iudicium publicum declaratur censura, quam qui administrat, censoris venit nomine, sequens in pronuntiando communem populi opinionem, ad quam quippe solam eiusdem mores, ac de rebus turpibus vel decoris iudicia, diriguntur. Quae cum nascatur opinio ex ipsa legislationis forma, legibus autem labefactis etiam mores degenerant: censuram, patet, non restituendis moribus collapsis, sed bonis conservandis, rectis etiam tuendis opinionibus, aut figendis incertis, esse maxime accommodatam. Nullum denique, sicut ipsa opinio libera est, neque in censoris tribunali debet esse coactionis vestigium: et cernebatur hac in re summa olim Romanorum Laetadaemoniorumque prudentia: ut cum hi, confpurcato ephorum tribunali a Samis quibusdam ebris, eius nationis omnibus ebrietatem edicto permitterent.

„Reges quondam populi non erant nisi dii, neque alius quam theocraticus principatus. Vnde tot erant dii, quot populi, et ex divisione nationum polytheismus traxit originem. Vana igitur fuit Graecorum opinio, orta ex eorum de suo in reliquas gentes iure ac naturali potestate persuasione: qua apud gentes barbaras suos sibi deos reperire videbantur: et ridicula est recentiorum eruditio, quae in eruenda diversorum deorum, fictitiorum omnium, identitate versatur. Hinc, in civitate cum non essent distincti dii a legibus, sed mundi imperium inter se quasi pariri viderentur, nulla erant bella quae vocant religiosa: cui se gentium persuasioni ipse populus interdum Iudaicus accommodavit, uti Iudic. XI, 24, testatur. Iudaei tamen, subiecti primum Babyloniae, deinde Syriae regibus, cum alios, praeter suum, deos agnoscere detrectarent, attrahebant sibi persecutiones, ex eorum historia satis notas, quod quidem unicum est ante Christi nativitatem exemplum. Conversionis alia non erat ratio, nisi subiugatio populi, qua facta, cultum mutare victo erat necessesse. Romani autem tandem, postquam cum imperio cultum etiam, ipsumque deorum numerum adoptando, amplificaissent, eo effecerunt, ut in toto tandem fere terrarum orbe paganismus pro una eademque religione haberetur. Et his quidem rerum circumstantiis Christus in terram adveniens, regnum instituit spirituale: per quam rem politico systemate a theologico separato, ac civitate in duas quasi divisa partes, et

domine-

domesticae turbae, et, quod nova illa doctrina a gentiliū ratione abhorret, iis- que esse suspecta, graves Christianorum persecutiones concitantur. Sensim autem rerum immutata facie, illud alterius mundi regnum, violentissimum huius aevi sub- cepite visibili despotismus evasit, qui ob perpetuum duplicis iurisdictionis con- flictum bonam politicam omnem excludit: irritaque fuerunt et Mohammedis conatus restituenti systema vetus; et frustra reges Angliae, ac Russiae Imperatores, capita sc- ecclesiae nominant, cum non sint nisi ministri, eiusque tutores, omni quidquam im- mutandi potestate destituti. Cuius rei incommoda, solum, Auctor ait, Hobbesium perspexisse probe, eorumque remedia sapienter, irrito tamen conatu, proposuisse: eius autem librum non tam esse propter falsa quae contineat suspectum, quam pro- pter recte dicta inuisum. Ex his vero, quae hactenus dicta sunt, facile posse confu- tari binas oppositas Bailii et Warburtoni sententias; quarum alter nullam omnino corpori politico utilem opinionem esse; alter christianam eius maximum firma- mentum contendit. Illi enim, cuiuscunque civitatis basis semper fuisse religio- nem; huic autem, legem christianam noxiam magis, quam commodam esse consti- tutioni civitatis, facile posse probari. Esse enim, ratione habita societatis, quae vel generalis sit, vel particularis, duas quasi religionis formas; religionem scilicet hominis, et civis. Illam, restrictam ad merum cultum summi Dei internum, esse puram ac simplicem religionem Evangelii, verum deismum, et ius divinum naturale; hanc externam, ritibus constantem, ad singulas quasque esse adstrictam nationes, et posse nominari ius divinum civile aut positivum, qualis etiam fuerit primorum po- pulorum. His duabus posse adiungi etiam quandam religionem sacerdotis, per quam duae orientis diversae legislationes, duo capita, duae partes, duplicis gene- ris repugnantia sibi officia, et ius aliquod mixtum atque anonymum; qualis sit reli- gio Lamae, Japonensium, et christianismus Romanus. Tertiam hanc, ut quae sol- vatur unionem socialem, esse manifesto noxiam: secundam bonam quidem eo, quod arctissime alligat homines ad leges et civitatem, habere tamen id incommodi, quod superstruenda fraudi et mendaciis fallat homines, eosque reddat credulos, supersti- riosos, ac nonnunquam crudeles et intolerantes. Iam quae superest, religionem ho- minis, seu christianismum, non qui nunc sit, verum Evangelii, ab hoc plane diver- sum, esse religionem sanctam, sublimem, veram, maximeque concordem, attamen minime convenientem corpori politico, animaeque civili. Nam cum sit mere spiri- tualis, et occupata solis rebus coelestibus, nullam eam addere vim legibus, nisi quam per se habeant, disingere homines a terrena civitate patriaeque ardore, aditum ad tyrannidem relinquere ambitionis atque hypocrisis; cui se tyranni sum- mittere Deus iubeat, semperque prae vita ventura miserias huius omnes nihili fa- cere. In proeliis quidem milites christianos fore constantes, sed moriendi potius quam vincendi peritos, aut victoriae admodum cupidos. Neque hic obiciendas ef- se expeditiones quas dicunt cruciatae, aut gentiliū Imperatorum milites chri- stianos: in illis enim non fuisse milites christianos, verum stipendiarios pontificis vel ecclesiae; hos autem sola gentiliū aemulatione stimulos fortes sese praebu- isse. Verbo, Christianos natos esse factosque ad servitutem, quod nec ipsi disteantur; et republicam christianam esse nulla ratione posse. Ultimo loco Auctor ad- monet de iis potissimum religionis dogmatibus, quorum professionem a quolibet ci- ve exigendi suprematum ius sit, cum reliqua, quippe ad reipubl. commodum et in- columitatem indifferentia, cuiusque arbitrio sint parmittenda. Sunt autem haec fe- re: existentia Dei potentis, intelligentis, boni, praevidentis, providentisque; vita futura, felicitas iustorum, impiorum poenae; pacti socialis legumque sanctitas; tan- demque pravitas etiam intolerantiae, sive sit ea theologica, sive civilis, haec enim ni- hil videntur inter se differre; cum fieri vix possit, ut pacem servemus cum his, quos credimus damnandos. Ista autem dogmata qui non receperit, non quidem cogi ad ea credenda, aut e civitate poterit excludi: si recepta non observaverit, supplicio capitali, tamquam coram legibus mendax, iure meritoque afficietur.

Atque haec fere est summa eorum, quae proponuntur famoso isto Russi libro, super quo iudicium lectoribus aequis peritisque integrum relinquitur. -- Nobis periculosa reipublicae pleraque, et in christianorum sacra quana maxime iniuria visa sunt.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCCLXII.

Pars I.

NOVI COMMENTARII ACADEMIAE SCIENTIARUM Imperialis Petropolitanae, TOMUS VII. pro Annis MDCCCLVIII. et MDCCCLIX.

Petropoli, typis Academiae Scientiarum 1761. Alph. 3. plagg. 2. in 4. cum tabb. aen. 19.

Quod sub ipsa auspiciis Imperii Catharinae II. Russorum Imperatricis prodit Volumen Commentariorum celeberrimae Scientiarum Academiae Petropolitanae, huic ipsi Augustae dicatum videmus; neque est dubium, tuituram Societatem eam, quae inde a Petri magni temporibus, imperii gloriam etiam ex litteris illustriorem reddidit. Sunt autem hoc Volumine, insignes iterum, atque aetatem omnino laturae dissertationes propositae, quarum praecipua capita, ciendo gustui lectorum, non poterimus explanatius heic loci exponere, quam si, quod Volumini praefixum est, Summarium, huc transtulerimus.

In MATHEMATICIS igitur sunt: I. *Specimen novae methodi, curvarum quadraturas et rectificationes, aliasque quantitates transcendentes inter se comparandi*; itemque II. *Specimen alterum methodi novae quantitates transcendentes inter se comparandi, de comparatione arcuum Ellipsis*: Auctore LEON. EULERO. Versatur methodus a Cel. Auctore proposita, singulari prorsus modo, circa quantitates transcendentes, seu eiusmodi quantitates in lineis curvis occurrentes, quae nullo modo algebraice exprimi possunt. Semper consideratio li-

E e e

nearum,

nearum, utcumque sterilis in se videatur, tam Geometriam, quam Analyſin, pulcerrimis inventis locupletavit. Cum primum enim Geometrae lineas curvas contemplari coeperunt, ſtatim omnibus viribus eo ſunt anniſi, ut tam ſpatia ab iis incluſa, quam ipſam earum longitudinem dimetirentur; quarum investigationum prior circa curvarum quadraturas, altera circa earum reſtificationem verſari dicebatur. Quoniam vero neutrum in circulo praefari poterat, etiamſi omnium linearum curvarum eſt ſimpliciſſima, eo maiori ſtudio in eiſmodi lineas curvas inquiliverunt, quae vel quadraturam, hoc eſt ſpatii iis incluſi dimensionem, vel reſtificationem, qua linea reſta curvae aequalis aſſignari debet, admitterent. Interim tamen etiam inutiles conatus eorum, qui in quadratura circuli inveſtiganda fruſtra defudarunt, praeter opinionem plurima egregia inventa ſunt conſecuti; quibus idem uſu venit quod Alchymicis, qui, toti in lapidis philoſophorum praeparatione occupati, eſſi voto ſuo exciderunt, nihilo ſecius plurima ſaluberrima remedia in uſum medicinae contulerunt. Poſt inventam autem Analyſin infinitorum, ſummum ſtadium, quod praecipue in quadrandis et reſtificandis lineis curvis conſumtum eſt, uberrimos fruſtus protulit, quibus plures methodos ſatis ſublimes, quarum uſus per univerſam Matheſin ampliffimus exiſtit, acceptas referre debemus. Quare haud minores fruſtus ab eorum ſtudio expectare licet, qui in comparatione linearum curvarum, quae per ſe, vel quadraturam, vel reſtificationem reſpuunt, exquirenda laborant; in quo negotio certe profundiffima Analyſeos arcana ſunt adeunda, ita ut, qui hic quidquam praefiterit, is plurimum in hac ſcientia profeciſſe cenſendus ſit. Huc ſine dubio eſt referenda nova methodus, a Celeberr. *Eulero* excogitata, cuius ope innumerabilium curvarum, quarum reſtificatione omnes vires Analyſeos tranſcendit, arcus inter ſe comparare docet. Pro iis quidem curvis, quarum reſtificatione ope circuli, vel logarithmorum, expediri poteſt, hoc cognitis methodis praefare licet; ſed totum negotium multo facilius beneficio huius methodi conſicitur, quemadmodum

modum ex specimine posteriore luculenter apparet, ubi comparationem arcuum circularium, aliunde quidem satis cognitam, et arcuum parabolicorum, mira simplicitate exequitur, ut iam hinc summa utilitas huius methodi abunde eluceat.

In altero specimine, hanc ipsam methodum potissimum ad Ellipsin accommodatam conspicimus, cuius lineae rectificationem neque ad arcus circulares, neque ad logarithmos revocari posse, inter Geometras satis superque constat. Neque etiam in hac curva binos arcus dissimiles, qui inter se sint aequales, abscindere licet, ex quo multo magis mirum videbitur, dato huius curvae arcu quocunque, semper alium arcum, et in dato quidem puncto terminatum, exhiberi posse, qui ab illo differat quantitate geometricae assignabili, cum hoc ne in circulo quidem praestari queat. Si enim differentia inter duos arcus circulares geometricae assignari posset, eo ipso rectificatio circuli absoluta haberetur. In Ellipsi autem haec ratio longe aliter est comparata, cum innumerabilibus modis differentia in binos arcus ellipticos definiiri possit. Simili modo, proposito arcu ellipseos quocunque, ab alio quovis puncto arcum abscindere licet, qui ab illius duplo, vel triplo, vel alio quovis multiplo, atque etiam submultiplo, quantitate geometricae assignabili differat. Immo etiam fieri potest, ut haec differentia prorsus evanescat, sicque bini arcus elliptici, datam inter se rationem tenentes, exhiberi queant; dummodo ratio illa non sit aequalitatis, quippe quo casu bini arcus prodeunt inter se similes, in quo nihil singulare habetur. Cuncta autem haec problemata, quae Celeberr. *Eulerus* hic pro Ellipsi expedivit, simili plane modo etiam pro hyperbola, atque infinitis aliis lineis curvis multo magis complicatis, resolvi posse manifestum est: ex quo haec Methodus omni Geometrarum attentione, et uberiori evolutione, dignissima videtur.

III. *Theoremata, circa residua ex divisione potestatum relicta.* Auctore LEONH. EULERO. In numerorum natura plurima adhuc mysteria latere, quae non obstante

summo studio, quo tam veteres, quam recentiores Mathematici, in proprietates numerorum inquisiverunt, adhuc nobis sunt abscondita, iam saepius est inculcatum; quod merito eo magis mirum videtur, cum prima nostra quantitatum cognitio circa numeros versari solet. Summa autem difficultas, quam in numerorum indole scrutanda offendimus, in eo potissimum consistit, quod numeri sint quantitates discretæ, et natura sua quasi continuitatis rationi adversentur. Non enim, ut linea parum a longitudine pedis deficiens, recte dicitur fere pedalis, ita numerus parum a numero, vel pari, vel quadrato, discrepans, dici potest vel fere par, vel fere quadratus; vel minima enim differentia naturam numeri, vel paris, vel quadrati, aequè tollit ac si esset maxima. Eodem modo etiam res se habet in divisibilitate numerorum, et in residuis, quæ divisione facta remanent, in quibus nulla ratio continui locum invenire potest. Quare, cum methodi in Analyti adhuc inventæ omnes rationi continuitatis innitantur, eas frustra ad proprietates numerorum investigandas adhibemus; sed ad hoc peculiaris analytice speciei requiri videtur, cuius forsitan prima elementa etiamnum nobis sunt incognita. In lege igitur, quam residua ex divisione potestatum per divisores quoscunque relicta sequuntur, Celeberr. Eulerus imprimis est occupatus, ac plura theoremata adfert, quorum demonstrationes summo rigore adornat. Multo plures autem in hoc genere veritates agnoscere licet, quarum demonstratio frustra est quaesita; cuius rei exemplum in quantitativis, ubi continuum spectatur, vix reperitur.

IV. *Demonstratio Theorematis, et Solutio Problematis, in his Eruditorum Actis Lips. A. 1754. Mense Ianuario pag. 40. propositorum, Auctore LEONH. EULERO* *). Cum in his Actis

*) Eiusdem Theorematis demonstrationem, dum hæc scribimus, ad nos mittit Archidiaconus Io. Franc. de Tuschis de Fagnano ex S. Honorii Marchionibus, Vir doctissimus, atque in Analyti versatissimus, quam propediem in his Actis exhibebimus. Problematis solutionem non attigit.

Actis nostris Theorema hoc, et Problema, sine nomine fuerint proposita, Celeberr. *Eulerus* hic se eorum inventorem profitetur. Utrunque eximiam Ellipseos proprietatem complectitur. In Theoremate enim docetur, quomodo dimidia Ellipsis, diametro quacunque terminata, ita in duas partes secanda sit, ut partium differentia geometricè assignari queat, quae ipsa divisio cum partium differentia in eo exponitur, ut a Geometris demonstratio investigaretur. Prodiit quidem nuper in Actis Sociorum Academiae Parisinae huius Theorematis demonstratio, quae, etsi veritatem enunciatae rite ostendat, non tamen ex genuinis principiis hausta videtur. Unde innumerabilia alia eiusdem generis, in ellipsi, aliisque lineis curvis, invenire licet. Idemque ex ea vel maxime appareret, quod Auctor huius demonstrationis solutionem problematis non sit aggredi ausus, cum tamen ex iisdem principiis nostri Auctoris expediri queat. In eo autem Problemate quaeritur modus, in quadrante elliptico partem geometricè assignandi, quae exactè semisi quadrantis aequatur. Celeberr. igitur *Eulerus* in hoc scripto non solum suo more Theorema memoratum demonstrat, sed etiam Problema hoc resolvit, idque ope methodi illius novae, quam iam pridem in hunc finem excogitavit, et cuius bina nova in hoc Volumine specimina edidit, quorum occasione de ista methodo iam fufius est expositum, quae hic repetero superfluum foret. Adiangit etiam alia quaedam non minus notatu digna, veluti id, quod circa finem adfert, quo in ellipti arcus assignatur, qui sit totius perimetri ellipticae pars tertia.

V. *De aequationibus differentialibus secundi gradus.* Auctore LEONH. EULERO. Singularem, atque omnino novam methodum, aequationes differentiales secundi gradus tractandi, Auctor traditurus, statim observat, plurima atque adeo infinita capita, quorum evolutio otiamnum in Mathesi desideretur, ad Analysin, ac potissimum ad resolutionem aequationum differentialium secundi gradus, reduci. Quoties enim quaestio ad partem quampiam Matheseos, uti vocari solet, applicatae suscipitur, eius enodatio duabus op-

rationibus absolvitur, quarum alterius ex principiis isti parti propriis solutio ad aequationes analyticas revocatur, altera autem in harum aequationum resolutione consumitur. Iam vero principia Mechanicae, seu scientiae motus, tam solidorum, quam fluidorum, tum etiam Astronomiae theoreticae, ita sunt exculta, ut vix quaestio excogitari possit, cuius solutionem non istorum principiorum beneficio, ad aequationes analyticas, easque ut plurimum differentiales secundi gradus, perducere liceat. Ex quo manifestum est, praecipuam Matheseos perfectionem, quam quidem sperare licet, in huiusmodi aequationum resolutione esse quaerendam. Quam ob causam Celeberr. Auctor, cum iam saepius in hoc negotio vires suas exercuisset, ac varias methodos, particulares, quae saepius in usum vocari queant, in medium attulisset, hic omnino novam latissimeque patentem viam ingreditur, istas aequationes tractandi, quae in hoc consistit, ut multiplicator investigetur, in quem huiusmodi aequatio ducta fiat integrabilis. Quin etiam pronunciare non dubitat, cuiuscunque fuerit ordinis aequatio differentialis, semper eiusmodi multiplicatorem negotium conficientem dari, atque in hac dissertatione nonnulla huiusmodi aequationum genera, quae aliis methodis inaccessa videntur, hac methodo feliciter ad aequationes differentiales primi gradus reduxit; neque ullum est dubium, quin haec methodus, si uberius excolatur, maxima incrementa in Analysin sit illatura.

VI. *Enumeratio modorum, quibus figurae planae retilineae per diagonales dividuntur in triangula.* Auctore I. A. de SIGNER. Quando in Geometria area figurarum pluribus lateribus inclusarum definitur, eae per diagonales in triangula resolvi solent, quia tum cuiusque trianguli areae ex cognitis lateribus facile determinantur. Quo pluribus autem lateribus figura est praedita, eo pluribus modis eam hoc modo in triangula resolvi posse, vel leviter attendenti statim est manifestum. Ita cum in quadrilaterum duas diagonales ducere liceat, quadrilaterum duplici modo in duo triangula dividitur. Pentagonum autem quintuplici modo, diago-

diagonalibus ducendis, in triangula resolvi posse reperitur; hexagonum vero 14. modis, et heptagonum 42. modis, octogonum 132. modis, enneagonum 429. modis, etc. quae omnium modorum possibilium enumeratio, quo magis cum laterum numero eorum multitudo crescit, eo fit difficilior et taediosior. Quare quaestio omnino curiosa, et Geometrarum attentione digna videtur; qua lege isti resolutionum numeri pro laterum multitudine progrediantur, ut inde pro quovis polygono resolutionum numerus rite definiatur. Hinc ill. Auctor, modo prorsus singulari et ingenioso, legem progressionis horum numerorum exponit, ac rigorose demonstrat, dum docet, quomodo pro quovis polygono resolutionum numerus, ex cognita resolutione polygonorum simpliciorum, quae paucioribus constant lateribus, colligi debeat. Hac ratione, si a simplicissimis incipiamus, hanc investigationem continuo ad polygona plurium laterum extendere licet, sicque ill. Auctor sub finem tabellam adiecit, in qua istiusmodi resolutiones ad polygona 20. laterum usque exhibet. Liceat autem nobis, a summo quodam Geometra, qui eandem hanc tabulam calculo subiecit, admonitis, (ita scribunt Academici Petropolitani,) observare, hanc tabulam, ob quendam calculi errorem, tantum usque ad polygona 15. laterum esse iustam, quippe pro hoc polygono resolutionum numerus non est 751900, ut tabella habet, sed 742900. sequentes quoque numeri, dum forte novus error irrepsit, primo ad 17. usque latera nimis sunt magni, deinde vero nimis parvi, dum pro 20. lateribus resolutionum numerus est 477638700. Facilius haec apparent, si ex lege primum observata, qua quilibet numerus ex omnibus praecedentibus colligitur, alia ad computum facilius eliciatur, cuius ope quilibet numerus ex solo praecedente definiatur. Ita si pro polygono n laterum numerus resolutionum sit P , pro polygono sequente $n+1$ laterum numerus resolutionum erit $\frac{4n-6}{n}P$. Quia etiam hinc, sine consideratione praecedentium, statim indefinite pro polygono

lygono n laterum numerus resolutionum ita per factores exprimitur, ut sit:

$$\frac{1}{3} \cdot \frac{5}{3} \cdot \frac{10}{4} \cdot \frac{14}{5} \cdot \frac{18}{6} \cdot \frac{22}{7} \cdot \dots \cdot \frac{4n-10}{n-1}$$

ubi numeratores quaternario, denominatores vero unitate crescunt. Hinc sequentem novam tabulam adiungere e re visum est, quod illi Auctori huius Schediasmatis non displiciturum esse speramus.

Num. laterum.	Num. resolut.	Num. laterum.	Num. resolutionum.
III.	1	XV.	742900
IV.	2	XVI.	2674440
V.	5	XVII.	9694845
VI.	14	XVIII.	35357670
VII.	42	XIX.	129644790
VIII.	132	XX.	477638700
IX.	429	XXI.	1767263190
X.	1430	XXII.	6564120420
XI.	4862	XXIII.	24466267020
XII.	16796	XXIV.	91482563640
XIII.	58786	XXV.	343059613650
XIV.	208012		

VII. *Methodus simplex et universalis, omnes omnium aequationum radices detegendi.* Auctore I. A. de SEGNER. Complures iam a Geometris excogitatae sunt methodi, aequationum algebraicarum radices, vel accurate, vel proxime saltem determinandi: omnes autem fere postulant, ut valores radicum, quae quaeruntur, propemodum iam sint cognitae, ad quam cognitionem quomodo se perveniendum, saepenumero parum perspicitur. Cel. Bernoulli iam pridem quidem excellentem methodum tradidit, ope serierum recurrentium hoc praestandi: verum ipse animadvertit, hoc modo tantum vel ad maximam, vel ad minimam aequationis radicem appropinquari. Illustris igitur Auctor hic mechanicam methodum perquam ingeniosam exponit, ubi descriptione

ptione certarum linearum curvarum, linjtes omnium radicum realium manifesto exhibentur; constructionem autem harum linearum geometricam admodum facilem docet, qua, quovis casu oblato, fere sine labore uti liceat. Quae lineae quo accuratius in charta delineantur, eo propius veros singularum radicum valores manifestant, quibus cognitis, eo promptius, aliarum methodorum beneficio, approxinatio instituitur.

VIII. *De Problematibus quibusdam Isoperimetricis.* Auctore PAULLO FRISIO. Iure monet Cl. Auctor in limine dissertationis suae, problema Isoperimetricum a celeberrimis Saeculi nostri Geometris, *Eulero* potissimum, tanto iam studio pertractatum esse, ut eorum lucubrationibus vix quidquam amplius addi possit. Ita sane *Eulerus* omnem hanc theoriam, quomodo inter omnes lineas quocumque, proprietatibus communibus gaudentes, eam definiri oporteat, cui maximi minimive proprietates conveniat, uberrime explicavit, methodumque facilem ac planam omnia huius generis problemata resolvendi tradidit. Verum enim vero, cum huiusmodi investigationes semper uberiora studia admittant, suosque amatores raro optato fructu, promovendis ultra Geometriae pomoeris, destituant, Cl. quoque *Frisio* non deneganda laus est, quod casus quosdam particulares huc redeuntes, ingeniosa perspicacitate magis illustrare, et breviori calculo exhibere conatus est. Ceterum, dum Cl. Auctor p. 231. calculo suo praerogativam quandam praeeuleriano tribuit, unam Cel. *Euleri* dissertationem, in Tomo VI. Commentarior. Petropolitan. prostantem, comperitam habuisse videtur. Prodiit autem postmodum a. 1744. alia eiusdem de hoc argumento tractatio, Lausannae excussa, quam *Methodum inveniendi lineas curvas, maximi minimive proprietate gaudentes*, vocavit, ubi, quae in prioro dissertatione desiderari posse videbantur, abunde supplevit. Denique novam problematis huius solutionem, qua nihil pulchrius, nihil generalius, nihil magis analyticum esse potest, ex novo a se adornato *Calculo variationum* deductam, cum

Academia *Eulerus* communicavit, quam indicasse sufficiat, dum in aliquo ex subsequentibus Commentariorum Voluminibus compareat.

Sequuntur iam ordine *Physico-mathematica*. In his sunt I. *De quibusdam circa lentes causticas, et specula ustoria, emendatis et noviter inventis*, dissertatio. Auctore I. E. ZEIHNER. Vim solis calefaciendi, duplici modo, reflexione scilicet et refractione, eo usque augeri posse, ut effectus etiam intensissimum ignem longe superet, experimenta speculis ustoriis et lentibus causticis instituta manifeste declarant. Ad tam stupendum autem effectum producendum, haec instrumenta tot labores tantosque sumtus postulant, ut vix quisquam privatus sibi ea comparare queat, cum tamen in scientiae augmentum maxime esset optandum, ut naturae scrutatores huiusmodi instrumentis, iisque perfectissimis, essent instructi. *Archimedes* quidem apud nonnullos Scriptores perhibetur ingenti speculo ustorio naves hostiles ad insignem distantiam combussisse: apud alios autem, eosque probatores, de ratione, qua ille in exurendis navibus versatus est, nihil legitur. Quare, cum eundem effectum, ignibus iniiciendis multo facilius consequi potuisset, de rei veritate merito dubitatur. Interim tamen haec, sive historia, sive fabula, *Cel. Buffon* in Gallia excitavit, ut de eiusmodi speculo ustorio cogitaret, quod ex pluribus exiguis speculis planis, secundum superficiem sphaericam dispositis, constaret. Neque sefellit expectationem successus; hoc enim modo insignem vim ustoriam ad ingentem distantiam propagavit. Antequam hoc inventum ad notitiam Cl. Auctoris pervenisset, iam ipse de combinandis pluribus speculis planis cogitaverat, quorum lumen reflexum, dum in eundem locum proiceretur, idem esset praestitutum, quod speculum metallicum concavum maximis sumtibus comparandum; ex quo iure sibi partem quandam gloriae huius inventionis vindicare potest. Hic autem imprimis egregium artificium excogitavit, specula quocumque plana facili negotio secundum superficiem sphaericam disponendi, idque ope asserum, qui,

vi rite adhibita, sponte quasi ad hanc figuram incurvantur. Neque vero hic investigationes suas terminandas putavit, sed etiam artificia quaedam excogitavit, tabulis vitreis planis curvaturam inducendi, qua deinceps, tamquam speculo ustorio, vel binis coniungendis, et cavitatem inter eas aqua implendo, tamquam lente ustoria, uti liceat. Ad hunc finem assequendum, pluribus institutis experimentis, didicit, quomodo tabula vitrea, catino concavo imposita, igni ita sit committenda, ut ea tantum non liquefacta catino perfecte se applicet, eiusque figuram accipiat, quam deinceps refrigerata constanter sit servatura; hoc certe modo maximis orbibus vitreis figura sphaerica sine tantis ambagibus induci poterit, quales alioquin politura exigeret. Etsi vero etiam sine igne huiusmodi orbis vitrei aliquantillum incurvari possunt; ob elasticitatem enim parumper a viribus idonee applicatis se inflecti patiuntur: attamen ex hoc statu violento, cessante virium actione, mox se in statum naturalem restituras esse nemo dubitabit. Clar. Auctor autem modum perquam ingeniosum proponit, istas tabulas hac ratione incurvatas in statu violento retinendi, ita ut, si superficies argenteo vivo fuerit induta, altera superficies concava vicem tanti speculi metallici, maxima opera et sumptibus comparati, eo maiore successu sustinere possit, quo speculum vitreum radios solis multo copiosius reflectit, quam speculum metallicum optime politum. Huc accedit, quod a tali vi externa vitrum non ad figuram sphaericam incurvatur, sed ad aliam propius ad parabolam accedentem, quae propterea radios solis multo magis in unum focum est collectura. Hinc intelligere licet, quanta incrementa ab huiusmodi machinis ustoriis, intensissimas etiam ignis fusorii vires longe superantibus, tam in Physica, quam praesertim Chemia, expectare possimus.

II. *Phaenomenorum Iridis seu arcus caelestis disquisitione.* Auctore SIM. KOTELNIKOW. Iridis originem et naturam Cl. Auctor hic explicandam, et ex principiis dioptriciis perspicue evolvendam sumit; ubi statim animadvertit, iam ve-

teribus cognitum fuisse, hoc phaenomenon in guttis aqueis per aerem delabentibus generari, dum a radiis solis ex adverso collustrantur. Non uno autem modo, sed pluribus, imo innumeris, iris produci potest, dum radii singulas guttas ingresi, vel semel, vel bis, vel pluries reflectuntur, antequam inde revertantur. Etsi enim guttae aqueae insigni pelluciditatis gradu sint praeditae, tamen hoc habent cum omnibus corporibus diaphanis commune, quod non omnes radios in suam superficiem incidentes transmittant, sed partem quandam eorum reflectant, unde fit, ut radii solares, in guttas intrantes, iam quandam iacturam sint passi. Radii autem ingresi, ob eandem rationem, non omnes per guttulam transmittuntur, sed pars quaedam a superficie interiore reflectitur, quae denuo, ubi inde in aerem erumpere deberet, ex parte quadam reflectitur; ita in eadem gutta, idem radius, plures reflexiones pati potest, antequam rursus in aerem emittatur. Quo plures autem in gutta reflexiones patitur, eo magis debilitatur, ita ut mox omnem vim amittat. Neque vero omnes radii in guttas intrantes, et post unam vel aliquot reflexiones inde emergentes, ad Iridem repraesentandam sunt idonei; sed ii tantum, qui in exitu iterum inter se fiunt paralleli, quando quidem necesse est, ut radii, a singulis obiectorum conspicuorum punctis in oculos nostros transmissi, sint fere inter se paralleli. Hinc pro certo solis et spectatoris situ, certae tantum guttulae aptae sunt ad Iridem producendam, atque aliae quidem, quae radios semel reflexos, aliae, quae bis pluriesve reflexos, ad oculos nostros transmittunt; et quia radii diversorum colorum diversam refractionem patiuntur, aliae guttae nobis radios rubros, aliae violaceos, et reliquorum colorum, reddent; ob quam causam diversi colores in Iride, a se invicem separati, repraesentantur. Iam Iris principalis ab iis radiis exhibetur, qui in guttis aqueis semel tantum reflectuntur, quae etiam propterea maxime vivida adparet; radii autem bis in guttis reflexi, ideoque multo maiorem diminutionem passi, Iridem secundariam multo debiliori

liori lumine spectandam praebent. Cum ipsum problema, quo vera positio omnium cuiusque ordinis Iridum quaeritur, attentione Physicorum quam maxime dignum censendum sit, nulli dubitamus, Lectores cum voluptate solutionem a Cl. Auctore suppeditatam lecturos esse.

III. *Descriptio ac Explicatio novorum quorundam experimentorum electricorum.* Auctore F. V. T. AEPINO. Pekini commorantes Rever. Patres Societ. Iesu, pro laudabili suo in omne doctrinarum genus studio, a multis annis nullam praetermittere occasionem solent, qua non Academiam Petropolitanam, hoc litterarum commercium debita officiorum reciproca colentem, de laboribus suis physicis, mathematicis, historicis, geographicis, certiores reddant. Nunc accidit, ut novo quodam experimento electrico valde singulari instituto, ansam praebuerint, ad ipsam theoriam electricitatis magis illustrandam, et quantum in re, de qua tot sensus quot capita, fieri potest, fere evictam praestandam. Lamina vitrea electrica applicatur ad pyxidem magneticam vitro tectam, quod dum fit, acus magnetica stilo incumbens cuspide sua confestim sursum rapitur ad vitrum pyxidem tegens, ipsique horas 2. vel 3. quasi adglutinata constanter adhaeret. Postmodum repentine decedit acus, et ad situm suum consuetum redit. Aufertur lamina a pyxide, ecce paradoxon! acus dicto citius denuo ascendit, operculo pyxidis vitreo iterum se adglutinans, et ad duarum aut trium horarum spatium, non aliter ac antea factum erat, adhaerens. Admota iterum lamina, acus decedit, et sublata rursus attrahitur. Hoc vel centies repetere licuit Patribus Iesuitis. Et haec est summa experimenti Pekinensis, in quo nemo non mirabitur, quo modo Electricitas, quae post decursum aliquot horarum penitus extincta videbatur, momento quasi, et sine ulla nova frictione, aut excitatione, per solam laminae remotionem potuerit resuscitari, admota autem lamina iterum extingui. Haec cum ad Cl. Auctoris huius dissertationis notitiam pervenissent, mox in causam horum tam insolentium phaenomenorum sibi

inquirendum esse censuit, et examinare, utrum ex principiis theoriae electricae *Franklinianae*, quam, ut ex libro ipsius, *de theoria electricitatis et magnetismi*, constat, naturae miro modo congruentem expertus est, explicari possint. Conspicere autem sibi visus est consensum prorsus notabilem, de quo ut certior fieret, aliosque, si vera sentiret, convinceret, repetiit primum experimentum Pekinense, dein elicuit ex novis phaenomenis varias conclusiones, novaque experimenta, ab his conclusionibus sibi suggesta, multo studio instituit. Solitae auctoris dexteritati tribuimus, quod maximis in hac re cautelis usus est. Scimus, illam valedicturum fuisse principiis theoriae *Franklinianae*, si experimenta, quae, quid docere debebant, praevideat, id iussissent. Accidit autem contrarium; quare nunc in sententia sua omnimode se confirmavit.

IV. *Observatio optica, de mutabilitate diametri apparentis foraminis angustii oculo propinqui.* Auctore F. V. T. AEPINO. Inter alias stupendas visionis affectiones, ex quibus infinita omnipotentis Creatoris sapientia copiosissime elucet, ea quoque proprietas, qua pupilla, pro copia luminis ingradientis, vel dilatatur, vel constringitur, nos in admirationem rapere potest, tantoque magis, quo minus haec mutatio a voluntate nostra pendet, sed sponte quasi ad visionis perfectionem, oculorumque conservationem, temperatur. Cum pupilla sit foramen illud rotundum, in iride conspicuum, per quod radii ab obiectis emissi in oculum intrant, in eoque super retina, tamquam in camera obscura, imagines obiectorum depingunt: hinc fit, ut, quo magis pupilla fuerit dilatata, eo maiori radiorum copiae ingressus in oculum concedatur, sicque imago super retina depicta vividiori lumine exprimatur, si quidem lumen externum pari vi fuerit praeditum. Quemadmodum autem, ad sensationem excitandam, certa vis luminis requiritur, ita etiam lux nimis fortis delicatissimo huic organo damnum adferre posse in propatulo est; quod ne eveniat a sapientissimo creatore est cautum, ut pupilla a fortiori lumine sponte se contrahat.

hat, a debiliore autem se dilatet. Experientia hoc luculentissime testatur, dum in locis tenebrosissimis pupillae apertura vehementer augetur, ad insignem autem lucem ad puncti fere parvitatem imminui conspicitur. Quae etsi sunt notissima, tamen singularis circumstantia circa mirabilem utriusque oculi consensum, hic a Cl. Auctore primum observata esse videtur, haec nempe, quae, si alter tantum oculus fortiori lumini exponitur, pupilla quoque alterius se contrahit, etiam si multo minorem luminis copiam excipiat; ita memorabili Auctoris exemplo edocemur, si quis oculo v. gr. sinistro utens, obiecta per exiguum foramen spectat, tunc multo maiorem campum visionis se offerre ipsi clauso oculo dextro, quam eo aperto; cuius phaenomeni ratio in eo sita est, quod aperto oculo dextro, eiusque pupilla ob maius lumen coarctata, simul oculi sinistri pupilla, ob mutuum consensum, contrahebatur, quae, clauso oculo dextro, ob minorem luminis copiam per foramen acceptam, iterum expandebatur; ideo non poterat non maiorem visionis campum complecti.

V. *Acus novae declinatoriae descriptio.* Auctore I. E. ZEHRO. Optimos saepe latet acuum magneticarum fabros, unde fiat, quod nulla opera acubus suis eam quam volunt virtutem communicare queant. Hoc autem inde fieri docet clarissimus Auctor, quoniam acus magneticae vulgares plerumque hoc laborant vitio, quod, ob capitulum suspensioni inserviens, duabus quasi partibus a se invicem discretis sunt compositae, quarum utraque vicem acus singularis gerat, sicque, ob interruptam magnetismi virtutem, nisi sese fixam plagam versus dirigendi, minuitur. Vitium hoc in pluribus acubus, more solito fabricatis, per experimenta luculenter comparuit, dum in iis quatuor poli observati sunt, prorsus uti eveniret si binae acus simplices secundum longitudinem iungerentur, ex quo huiusmodi acus vis insigniter minuitur. Hinc Cl. Auctor in novam rationem acus declinatorias suspendendi inquisivit, qua continuitas magnetismi, per totam eius longitudinem diffusi, non interromperetur,

peretur, hincque ingeniose excogitatum modum proponit, quo acus sine ullo capitulo ita suspendi potest, ut liberrime secundum omnes plagas se convertere, et vim se dirigendi sine ullo impedimento exercere queat. Quod si ad cursum navium dirigendum applicari potest remedium, insignem inde utilitatem certe expectare licet, cum navigantes nimis crebro de imbecillitate acuum nauticarum adhuc sint conquesti. Postquam enim ars est inventa, etiam durissimum chalybem summa vi magnetica imbuendi, nihil amplius ad perfectionem acuum magneticarum, quam idonea suspensionis ratio, desiderari videtur.

Haec excipiunt *Physica*, et quidem I. *Nitraria planta obscura explicata*. Auctore CAROLO LINNAEO. Plantam hanc Russiae indigenam, in vicinia officinae nitrariae Astrachanensis, primus observavit breviterque descripsit *Gottlob Schoberus* M. D. cuius *Memorabilia* Russico Asiatica, ineditum adhuc opus, itineris Astrachaniam versus et ad fluvium Terek usque instituti fructum, beneficio viri doctissimi, *Io. Jac. Lerche*, M. D. Consilii aulici et in curia medica Afessoris, ex autographo b. Auctoris quondam transcriptum, nuper ad Academiam pervenit, ideoque descriptionem authenticam huius plantae, sine qua historia eiusdem manca foret, in gratiam Botanophilorum inde decerpitur. „Inter „expatiandum, ait *Schoberus*, in hac Nitraria officina, sub „mensis Iulii initium, ob solum aridum et salinum, pauca „quidem vidi vegetabilia, et vix graminum culmos; habet „tamen hisce in terris Kali suam patriam. Vidi enim Kali „maius fruticosum, Kali incanum brevibus foliis, Kali lig- „nosum Linariae foliis, Kali foliis longioribus et angustiori- „bus. Prae hisce Kali speciebus iucundam me rapuit in ad- „mirationem planta nondum visa, nec ab aliis Botanicis, „quantum recordor, descripta. Est autem fruticosa, unius „ulnae Brabanticae longa; radix nihil singulare habet; cau- „lis lignosis constat fibris, albissimoque cortice est obductus; „folia habet angusta, in summitate rotundiora, ad formam „folii Gnaphalii, sive Elychrysi; flores sunt regulares penta- „petali,

„petali, albi coloris; fructus est cylindraceus et conicus,
 „in summitate angustus et acutus, rubicundissimus, bina ut-
 „plurimum semina subrotunda duraque continens; sapor est
 „fere nullus, sed quodammodo farinaceus. Reducere ad
 „suum genus allaboravi quidem, sed nullum invenire potui;
 „fructus quidem analogiam quandam *Berberum* praebet, sed
 „flores harum non conveniunt cum nostris, quatenus illi
 „hexapetali sunt regulares, hi vero pentapetali, uti dictum
 „est. Ad *Orobum*, germ. *Förlützen*, quem Botanici inter
 „*Sorbi* species recensent, nostra planta ex parte, ratione
 „fructus, accedere videtur; sed melius est novum genus
 „formare, et in defectu nominis commodioris, ad memo-
 „riam suae patriae *Nitrariam* adpellare.“ Post Schoberum
 „singularem plantam in Sibiria, ad lacum salum Iamyscham re-
 „pertam, sub nomine *Cassiae fructu nigro*, descripsit *Gmelinus*,
 „quam descriptionem in *Stirp.* p. 178. edidit *Ammanus*. De-
 „nique *Stellerus*, referente *Gmelino* *Flor. Sibir.* II. p. 237.
 „eandem suam *Cassiam* ad locum salum *deserti Vrunscinensis*,
 „(forte *Orongensis*, ab Orongoi amne Selengam subeunte
 „cognominati.) observavit, et sub generico *Elaeagni* nomine
 „recensuit. Hinc occasionem nactus est *Gmelinus*, de hac
 „planta uberius disserendi *Flor. Sibir.* l. c. eamque, praeeunte
 „illustri *Linnaeo*, *Osiridis* nomine salutavit. Ast inauspicato
 „accidit, ut *Gmelinus* aequae ac *Stellerus*, plantam viderint
 „floribus iam orbam; cumque *Gmelinus* rogaverit *Ler-*
 „*chium*, *Astrachaniae* tunc commorantem, ut *Nitrariae* *Scho-*
 „*beri* exempla ad se mitteret, inter chartas siccata, ipsamque
 „plantam viridam describeret, neque hic, quod ad flores at-
 „tinet, voti factus est compos. Tandem illi *Linnaeus*, se-
 „mina ex *Russia* accepta in horto *Upsalensi* ita colere insti-
 „tuit, ut tandem quaesitos diu flores obtineret; unde iam
 „notitiam huius plantae ad plenariae perfectionis gradum de-
 „ductam esse gaudemus.

II. *Polypi marini*, *Russis* *Karakatiza*, *Graecis* *ὀκτώπους*
διῆτι, *descriptio*. Auctore IO. THEOPH. KOELREUTER.
 Merito conqueritur Cl. Auctor de paucitate Scriptorum, qui
 Ggg histo-

hinc: am animalium marinorum data opera illustrarint. Causae in promptu sunt. Multitudo namque et diversitas animalium; dein difficultas illa adipiscendi, quae interdum tanta est, ut non nisi fortuito casui tribuendum sit, si tale animal inciderit in manus viri docti, amatoris investigationis naturae, haec historiae naturalis partem suo studio amplificare cupientis. Plerasque de rebus exoticis notitias peregrinatoribus deberi constat, hominibus ut plurimum minus eruditis, qui, ad quae potissimum attendere debuissent, ignorarunt. Scriptores systematici, *Gesnerus*, *Aldrovandus*, *Lonstonus*, omnia undecumque corraferunt, minus solliciti de veritate, aut veri specie eorum quae dicerent, quam ne quid ab aliis dictum praetermitterent. Hinc tot in historia animalium, imprimis marinorum, errores, tot defectus, quos haud facile, nisi erudita opera virorum intelligentium, qui ipsi per terrarum mariumque anfractus longinqua itinera huic usui instituire non grave duxerint, eliminari aut suppleri posse patet. At quam difficilis, et sumtuum incommodis praepedita haec res est? Clar. *Koelruter*o minori consistit curiositatem suam explere, cum viri rerum naturalium studiosi sua sponte occasionem ipsi subministrarint, hanc, quam descripsit, Polypi speciem, in pluribus exemplaribus accurate examinandi. Ut enim Polypi, *Karakatiza* dicti, Graecis hominibus, Aegaei Adriaticique maris accolis, in escam cedunt; imo a veteribus, quod pluribus exemplis *Lonstonus* docet, in deliciis habiti sunt: ita ob eandem causam haec animalia, exenterata, sicca, in Russiam quoque importari solent, gratum palato praebituri edulium tempore ieiunii, imprimis si brachia, sive tentacula, spectes, quae elixa et assa gustu vix a carnibus suillis discernuntur. Exempla Polyporum, in spiritu vini solius curiositatis gratia adseruata, effecerunt, ut descriptioni suae hunc, quem videmus, per sectionis gradum conciliare Auctor potuerit. Denique observamus, vocabulum *Karakatiza* ex Tatarica lingua in Russicam inuectum esse: *Kara* enim Tataris et Turcis *niger* est, hunc autem colorem cutis externum, in supina

inpri-

inprimis facis, Polypis competere, Auctoris nostri testimonio confirmatur.

III. *Zoophyti marini e Coralliorum genere historia:*

IV. *Descriptio Tubiporae, maris albi accolae:*

V. *Continuatio historiae Zoophyti marini e Coralliorum genere:* Auctore I. T. KOELREUTER. Aliud rerum marinarum genus hoc loco sibi sumsit Cl. Auctor, sterilem itidem, ac cultura indigentem calcando campum, unde apud historiae naturalis Scriptores vix nuda rerum nomina decerpseris, tantum abest ut, quod de rebus ipsis ad plenam illarum cognitionem faciat, haurire possis. *Zoophyta* sunt, ut inscriptio docet, unum e *Coralliorum* genere, alterum *Tubiporae* species, ab Auctore descripta. De primo disiunctis opellis agit, quoniam duo corpora considerat, eiusdem omnino speciei, an patriae eiusdem? non liquet. Alterum Archangelopoli missum, ex Gazophylacio Imperatorio alterum depromptum est. Utinam omnes thesauri, tam naturales, quam numarii, aliique, in locupletissimo hoc Gazophylacio latentes, eodem studio atque doctrina in apricum producerentur. *Tubiporae* species, hucusque ignota, etiam Archangelopoli ad Cl. Auctorem perlata est, unde perspicitur, inexhaustas esse ubique maris opes, eorumque frigidum inhibere quidem posse perquisitionem circa illas instituendam, naturae tamen facultati, in producendis infinitis operibus, limites non ponere. Non est cur ad specialia descendamus. Observamus generatim, tam exteriorem, quam interiorem conditionem atque texturam describi; deinde, cum non conveniat inter historicos naturales, utrum *Zoophyta* naturali regno, an vegetabili sint adnumeranda, experimenta chemica addi, ex quibus clarum sit, ab utroque participare. Hoc nempe gradu a vegetabilibus ad animalia transit natura, quam nihil facere per saltum, vetus dictum est.

VI. *Observationes meteorologicae, factae Petropoli annis 1755. et 1756. cum consularis.* Auctore I. A. BRAUN. De observationibus ipsis, eadem omnino methodo ac praecedentes

dentis Tomo V. Commentariorum Academiae expositae, quarum continuationem suppeditant, institutis ac digestis, dicere nihil attinet. Singulare est, quod hic ex comparatione instituta colligitur, primis Februarii diebus anni 1755. frigus in Germania circa Goettingam magis intensum regnasse quam Petropoli. Deinde inter tonitrua, propter historiam Petropoleos, istud memorabile est, quo turris templi S. Petri in Castello die 30. Aprilis 1756. conflagravit. Ceterum Cl. Auctor, in gratiam eorum, qui thermometro Petropolitano, seu Delishano, minus adfueti, illud cum Fahrenheitiano, Reaumuriano, aliisque, comparare voluerint, concinnavit tabulam scalarum omnium fere usitatorum thermometrorum, ita iuxta se invicem positarum, ut comparatio uno intuitu fieri possit. Haec inter Tabulas aeri incisas XVIII locum obtinet.

Iam deinceps *Astronomica* succedunt: I. *De refractionibus in oris septentrionalibus* disquisitio. Auctore GODOFR. HEINSIO. Notum est, Solis et omnium siderum radios, dum, purissima coeli spatia emensi, in nostram atmosphaeram intrant, a tramite suo rectilineo aliquantillum deflecti, idque eo magis, quo propius ad horizontem adveniunt. Hinc omnia sidera altius supra horizontem elevata nobis videntur, quam si eorum radii recta ad nos pervenirent; atque ob hanc causam Sol citius nobis oriri, tardiusque occidere videtur, quam sine hac radiorum inflexione esset eventurum. Differentia ista, qua altitudo siderum ob atmosphaeram augetur, refractionis astronomica appellari solet, in qua investiganda Astronomi ab omni tempore maxime fuerunt occupati, atque tabulas condiderunt, quibus pro quavis altitudine sideris observata haec refractionis astronomica designatur. Cum autem atmosphaera nostra maximis sit mutationibus obnoxia, facile intelligitur, etiam refractiones haud leviter, pro locorum tempestatumque diversitate, variare debere. Hyeme certe ubique maiores deprehenduntur, quam aestate, quia frigore aer condensatur, ideoque radios magis refringit; et cum in altissimos montes ascendimus,

dimus, ubi aer levior est et tenuior, ibi quoque minores refractiones experimur. Deinde etiam sub Aequatore Astronomi Galli, graduum terrestrium dimetiendorum causa eo profecti, refractiones minores deprehenderunt, quam Parisiis; quod sine dubio aeri, ob insignem calorem multo tenuiori, tribuendum est. Hinc vicissim concludi debere videtur, in regionibus borealibus, ob frigus intensissimum, refractiones haud mediocriter augeri debere; quam coniecturam relatio Hollandorum, qui anno 1597. in Nova Zembla hybernare coacti, solis ortum multo ante, quam expectare poterant, experti sunt, mirifice confirmare videtur. Cum autem Celeb. *de Maupertuis* in Lapponia refractionem siderum omni cura explorasset, eam praeter expectationem haud maiorem invenit quam Parisiis, quod merito tamquam insigne paradoxon est spectandum. Clarissimus igitur dissertationis huius Auctor, hanc investigationem, summa qua pollet vi ingenii, ulterius est profecutus, et postquam *Ludovici de l'Isle de la Croix*, ad ultimos fines Sibiriae ablegati, observationes, ad ostium fluminis *Olenok* habitas, omni studio ac solertia examinasset; in hac quoque tam boreali regione, cuius latitudo 73. gradus superat, refractiones Parisiis non maiores fuisse demonstrat, ac frequenter adeo minores ipsi sunt visae; quod inexpectatum phaenomenon in Astronomia certe maximi momenti est.

II. *Relatio observationum circa longitudinem penduli simplicis institutarum.* Auctore A. N. GRISCHOW. Postquam solertissimus observator *Grifchowius*, praematura morte Academiae et litterato orbi ereptus, rationem observationum suarum in ipsula *Osilia*, ad Lunae parallaxin accuratius definiendam, a. 1757. institutarum, quem in finem potissimum hoc iter susceperat, in praecedenti Volumine reddidisset, nunc observationes quoque, quas ad gravitatis determinationem, summo studio et cura in eodem hoc itinere instituerat, exponit, ex quibus theoria Telluris maxima incrementa adeptura videtur. Cum enim satis superque fuisset explora-

tam, tam ob motum diurnum telluris, quam ob eius figuram sphaeroidicam, vim gravitatis sub aequatore diminui, propter polos autem augeri oportere, ex observationibus adhuc institutis regula est stabilita, cuius ope ad quamvis latitudinem vera gravitatis quantitas definiri queat. Concluditur autem ea ex numero oscillationum, quas pendulum datae longitudinis dato temporis intervallo absolvit. Namque ex principiis mechanicis evictum est, quo maior fuerit gravitas, seu nitus deorsum, eo frequentiores reddi eiusdem penduli oscillationes. Quare certissima methodus, vim gravitatis explorandi, in hoc consistit, ut oscillationes, a pendulo datae longitudinis certo tempore peractae, accurate numerentur, id quod Cl. Auctor *Revaliae, Pernaviae, et in Ostia insula*, omni adhibita industria et circumspectione praefecit. Saepius autem repetitis, ac diversimode institutis huiusmodi experimentis, in his locis motum penduli aliquanto tardiorum deprehendit quam Petropoli, unde quidem, quod regulae illi egregie est consentaneum, sequitur, in his locis, utpote magis aequatorem versus sitis, gravitatem esse minorem quam Petropoli: ipsa autem differentia cum multo maior prodierit, quam ea regula patitur, concludendum inde videtur, non sub omnibus meridianis diminutionem gravitatis aequatorem versus eandem legem sequi, neque in omnibus locis, sub eodem parallelo sitis, gravitatem esse eiusdem magnitudinis; immo etiam fortassis non omnes meridianos eadem figura esse praeditos, neque totius terrae figuram ita esse regularem, ut adhuc est creditum: cuius rei aliae quoque observationes Viror. Clarissimor. *Maire et Boscovich*, in ditione Pontificia, ad dimetendos gradus duos meridiani institutae, non levem suspicionem praebent. Hic igitur scrutatoribus naturae amplissimus campus aperitur, in veram terrae figuram, tam novis observationibus et experimentis, quam rationibus ex interna eius indole petitis, multo accuratius inquirendi.

Atque hae sunt, hoc Commentariorum Petropolitanae Academiae Volumine, summorum virorum disquisitiones, qui-

quibus, quantopere et augeatur, et illustretur liberalis doctrina omnis, nemo non videt. Est vero adhuc aliquod *Supplementum* capiti Voluminis praenissum, de *Ibice imberbi*, cuius aequum est, etiam hio ideam lectoribus nostris exhiberi. In Volumine V. novorum Commentariorum p. 245. exstat b. *Gmelini* descriptio *Ibicus imberbis*, Ruslis *Saiga* dicti, ubi inter alia dicitur de dentibus: „esse in maxilla inferiore quatuor incisores, et quatuor caninos, cum quinque molaribus, quorum singulis binas radices sint; superiorem autem maxillam eodem incisorum et caninorum numero gaudere, et quatuor tantum molaribus; triplici radice nixis praeditam esse.“ Haec cum legisset ill. *Linnaeus*, per litteras Upsaliae d. XIV. Oct. 1760. datas, dubium Academiae movit de dentibus primoribus in superiore maxilla, et de caninis in inferiore, tamquam naturae omnium cognitorum animalium repugnantibus, rogavitque, ut, si hoc animal unquam Petropolim perferatur, aut si cranium eius obtineri possit, illud attente inspiceretur, ipseque de observatis Academiae certior redderetur. Iudicium tanti viri mox in eius partes descendere Academiam iussit, etiamsi multum miraretur, *Gmelinum* in re tam clara, nullisque in observando difficultatibus obnoxia, deceptum fuisse. Fatendum autem est, quod tota *Ibicus imberbis* descriptio *Gmeliniana* festinationem, qua confecta est, redolet; procul dubio accuratorem suppeditasset, si in reditu Sibiriae, per itineris rationes, regionem in qua hoc animal commoratur, ipsi denuo peragrarere licuisset. Tanto igitur magis necessarium erat, animal denuo examinare, eiusque talem dare descriptionem, quae, omne dubium avertendo, nihil non complecteretur, quod ad iustam ideam facere posset. Exhibuit hanc, hoc supplemento, *Alexius Protassev*, V. Cl. Professionis Anatomicae Adiunctus, ex duobus cadaveribus animalis, masculi et foeminei, quae ex Ucraina et Orenburgo, opitulantibus Viris Excell. *Gregorio Teplow*, et *Basilio Adodurov*, ad Academiam perlatae fuerunt. Non describimus eam descriptionem, quam istarum rerum curiosi

in his ipsis Commentariis legere poterunt: hoc certum est, exactissimam esse. Atque ut clarius figura et corporis habitus animalis istius patefceret, mas et femina, Tabula XIX: aeri incisa, pulchre exhibentur. Istud adhuc monemus, in raro opere *Nicolas Witseni de orientali et septentrionali Tataria*, edit. 2dae pag. 790. confundi hoc animal cum animali Moschifero, id quod a communi utriusque nomine *Saiga* factum esse suspicio est. Ad finem eius Supplementi, alia est, et brevior istius animalis descriptio, auctore *Lutero*, Professore quondam Petropolitano, dein Consiliario redituum aulico, in Ucraina dondella, ex qua adhuc quaedam, ad plenioram animalis cognitionem facientia, innotescat. Deprompta est ex codice manu scripto, qui elegantem descriptionem geographicam totius Ucraniae, seu Parvas Russiae, complectitur.

CONIECTURA DE VI ELECTRICA VAPORUM
Solarium in lumine boreali. Auctore ION. HENR.
 WINKLERO, in *Lipf. Acad. Phys. Prof.*
 Publ. Ord.

Celeberrimus *Mairanus*, occultiorum causarum sagacissimus indagator, delabentibus ex atmosphaera solari vaporibus tribuit, ut quae in atmosphaeram terrestrem ingredi generat *Lumen*, quod *Boreale* nominatur. Argumenta, quibus agnoscamus hanc vim, explicuit in Commentatione gallica, de *Lumine boreali*, regiae Academiae Scientiarum Parisiensis Commentaria (*Memoires de l'Academie Royale*) An. 1732. inserta. Epitomen Commentationis, ab Excellentissimo *Heinsio*, in Relationibus Novorum Petropolitano, An. 1739. et 1740. publicatam, tradidi in libro germanico, *Aufangsgründe der Physik* §. 627. p. 732-755.

Videamus primo argumenta, deinde contemplemur rationem, qua ex habitibus Solis in atmosphaera terrestri Lumen Boreale existere putat *Mairanus*; tandemque disquiramus, quid sit, ex quo coniectura fiat de vi electrica in vaporibus Solis.

Origi-

Originem *Luminis Borealis* in vaporibus Solis quaerendam esse, *Mairanus*, partim ex hoc intelligi monstrat, quod lumen hoc ex solis vaporibus terrestribus explicari non possit; partim quod id, quod in vaporibus terrestribus frustra quaeritur, in vaporibus Solis clarum sit atque apertum.

Ex profunditate Solis sub horizonte in crepusculi vespertini fine et matutini initio patet, altitudinem vaporum, qui radios solares refringere et reflectere valeant, haud maiorem esse decem miliaribus germanicis *a*). Sed materia Luminis Borealis in longe altiori loco Atmosphaerae Terrestris versatur. Arcus Luminis Borealis, quod A. 1726. die 19. Octobris mirationem fecit, Parisiis ex *Godini* dimensione 37. graduum; et Romae ex dimensione Eminentissimi Cardinalis *Polignac* 20. graduum altitudinem habuit. Ex harum altitudinum visarum differentia *Mairanus* demonstrat *b*), veram altitudinem arcus complexam esse 266. miliaria gallica, quae 160. germanica efficiunt.

Quaeritur, cur Lumen Boreale Polo continue propinquius sit, quam Aequatori? Ratio apta et congruens reddi non potest, si omnem causam positam esse arbitremur in vaporibus Atmosphaerae Terrestris. In locis enim prope Aequatorem, ex aqua, terra, vegetabilibus et animalibus, in Atmosphaeram ascendentes materiae eiusdem generis sunt cum iis, quae in regione polari aerem ingrediuntur. Si quis pendulos in Atmosphaera vapores ex regionibus Aequatori propinquioribus secerni, Polumque versus abigi opinetur ex hoc, quod, cum in locis Polo vicinioribus minor quam in remotioribus centrifuga vis lapsui vaporum repugnet, hi ipsi maiori gravitate Polum versus agitentur: quaesumus, ut causam afferat, cur vapores illi non splendescant extra regionem polarem, cum tamen ex eodem genere vaporum in Zona temperata et torrida fulmina, fulgura, et alia meteora lucentia nascantur?

Hhh

Lumen

a) *Wolfius* in Elementis Astronomiae §. 409.

b) In Commentationis Sect. 2. c. 3.

Lumen Boreale, si ex solis vaporibus terrestribus existat, quid impedit, quo minus in mensibus aestivis, Maio, Iunio, Iulio, et Augusto, in quibus Atmosphaera Terrestris in regionibus Europaeis materiis fulmineis abundat, aequè frequenter appareat, ac in Septembri et Octobri? Ex *Mairani* tabula chronologica c) Luminum Borealium, quae ab anno post Christi natum 500. ad annum 1731. observata litteris extant, manifestum est, in Maio, Iunio, et Iulio, Lumen Boreale rarissime, in Aprili et Decembri saepius, in Ianuario, Febuario, Martio, et Novembri, adhuc frequentius, in Septembri autem atque Octobri creberrime apparuisse.

Hisce difficultatibus non conflictatur *Mairani* sententia de Lumini Borealis origine. Acerrimi ingenii vir, ex Lumine Zodiacali, eiusque observatis altitudinibus demonstrat d), cingi Solem Atmosphaera, cuius vapores longius nonnumquam evagati ad Terram nostram perveniant, eamque circumfundant. In his vaporibus, cum ipsum Lumen Zodiacale ex iis constet, aliquid est, quod, quando Atmosphaeram Terrestram intrant, lumini idoneum sit. Ita materia in promptu est, ex qua lumen prodeat in locis Atmosphaerae Terrestris sublimioribus, in quae ex Terrae superficie ascendere haud valent vapores motu intestino fulgentes.

Quamquam vapores ex Atmosphaera Solari circumquaque per caelum dissipantur: ii tamen, qui ad Telluris Aequatorem vicinosque circulos parallelos contendunt, Polos, versus confluere coguntur gravitate, quae in regionibus polaribus maior est, quam in iis, quae Aequatori propinquiores sunt, propterea, quod in his maior centrifuga vis centripetae seu gravitati reluctatur. Itaque cum vapores solares maiori copia in regionibus polaribus colligantur: ex hac condensatione ratio intelligitur, cur Lumen Boreale prope Polum Boreum validius sit, eamque regionem prae iis, quae ab eo longius absunt, sibi sedem quasi et domicilium legat.

Simi-

c) In Commentationis Sect. 4. c. 2.

d) In Comment. Sect. 1. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Similiter Polum Antarcticum versus, ubi gravitas itidem maior est, quam in Aequatore, delapsi ex Atmosphaera Solari vapores depelluntur. Ex iis oriundum circa Polum Antarcticum lumen nobis in oculos non incurrit, nisi per duo et quinquaginta gradus aut plus ab isto Polo diffundatur. Petropoli A. 1751. die 6. et 7. Novembris St. v. eiusmodi lumen australe observavit, idque Tomo IV. Novorum Commentariorum Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae exposuit Astronomiae gloria clarissimus *Grifchovius*.

Per quatuor ultimos menses anni Lumen Boreale frequentius apparet, quam per quatuor primos, quoniam Terra in illis profundius, quam in his, in Atmosphaeram Solarem immergitur. Nam post solstitium aestivum Terra Soli fit propinquior. Post idem solstitium, quando Sol ex signo Cancri Signum Capricorni versus migrare videtur, Terra per Eclipticam ad signum Cancri ascendit. In Ecliptica Atmosphaera Solaris versatur. Per hanc igitur Terra, quoniam itidem in Ecliptica versatur, tanquam navis per mare movetur. Axis Terrae ad Eclipticam sub angulo $66\frac{1}{2}$ graduum inclinatur. A solstitio aestivo igitur usque ad hibernum per Atmosphaeram Solarem migrantis Terrae praecedens Polus Arcticus, cum in dies altius in vapores solares immergatur, continuo copiosiori materia Luminis Borealis oppletur. Praecipue circa Aequinoctium autumnale larga copia vaporum ditatur, ubi Atmosphaerae pars, quae Solis Aequatorem circumfluit, Eclipticam decussat. Quae enim Aequatorem Solis ambit, Atmosphaerae pars, quia cum Sole circa axem eius rotatur, a Sole longius diffunditur, quam quae circulos Aequatori parallelos circumdat. Ita ratio patet, cur, quando Sol ad Capricorni signum descendere videtur, praesertim circa Aequinoctium autumnale, maior sit crebritas Luminis Borealis, quam per reliquas anni partes.

Declaratis argumentis, quae, ex Atmosphaera Solari in Terrestrem delabentes vapores Luminis Borealis causam esse monstrant, sequitur, ut expendamus rationem, qua

Hhh 2. hoc

hoc ex illis gigni censet *Mairanus*. Exardescens Luminisque Borealis genitrix materia ipsi eiusmodi esse videtur *e)*, ut, antequam Atmosphaeram Terrestrem ingreditur, haud careat mutationibus, suaeque structurae atque extensionis mutabilitate, si cum aliis materiis misceatur, apta sit novis subeundis mutationibus. Atmosphaerae nostrae partes superiores, ubi Lumina Borealia exoriuntur, itidem suas habere mutationes existimat, quae ex Atmosphaera Solari habentis materiae incensionem modo iuvent, modo impediunt. Aliam adhuc viam monstrat *Mairanus f)*, qua, si quis materiam Atmosphaerae Solaris per se neque ardere, neque lucere opinetur, utrumque in vaporibus ex ea seiunctis existere cognoscat. Fieri vere hoc posse arbitratur, si lapsu attingant superiores regiones Atmosphaerae Terrestris; argumetumque petit ex phosphoro, qui vase aperto, in quo conclusus nihil virium habere videretur, aeris externi contagione flammam concipit. In Spiritu vini solutae resinae tenues et invisibiles partes, aqua infusa, coeunt et visibiles redduntur. Similiter fieri posse *Mairanus* autumat, ut per Atmosphaeram nostram cadentes vapores solares, quo profundius, gravitate crescente, labantur, eo magis coalescant. Pro credibili sumit, inter se differre vapores solares figura, magnitudine seu volumine, et pondere ipsaque vi, qua inter se cohaereant; ponderosiores et crassiores, qui difficilius inflammantur, profundius Atmosphaeram Terrestrem intrare, inque locis superficiei Telluris propinquioribus colligi et densari, ut fumum et nebulas regionem boream versus exhibeant; subtiliores autem et altiores vel sua sponte, vel partium aeriarum renifu et conflictu, vel nascente certa ex aeris mistura fermentatione, ardere.

Mairanus igitur non definit vim, qua fulgere incipiant vapores solares, si cum aere nostro confundantur. Contemplatus ego saepius Lumen Electricum in campanis vitreis aere vacuis, ex mira similitudine, quam cum Lumine Boreali

habet,

e) In Commentat. Sect. 3. c. 19.

f) In Sect. 5. Quaestione 4.

habet, cepi coniecturam, qua *vaporibus solaribus electricam vim* tribuerem. In Lumine Boreali perfecto, ex tenebricofo segmento, seu spatio vaporoso, quod inter horizontem borealem et albescentem arcum continetur, adscendentes lucidae columnae varios colores exhibent. Prope oram segmenti tenebricosi, albo, flavo, et viridi colore imbutae sunt. Partes columnarum altiores colorem aureum induunt, qui ad igneum accedit. Dispersae per caelum albicantes nubes igneum et rutilum colorem saepius ducunt. Quaedam ex his nubibus interdum adeo citatim oriuntur et evanescent, rursusque exoriuntur, ut caelum fulgurare videatur. Nonnunquam omnis materia Luminis Borealis speciem tremoris praebet. Imo fieri solet, ut per caelum provolvi videantur undae igneae.

In tubis et campanis vitreis, ex quibus aer eductus est, excitatum Lumen Electricum similibus motibus et coloribus in conspectum prodit. Si tubus eiusmodi vitreus corpori, quocumque electricitas communicata est, admovetur, derepente, facto contactu, albicans Lumen Electricum instar fluminis per cavitatem tubi diffunditur. Si sphaera vitrea, quae aere vacat, facta rotatione applicatae manus contactu fricatur; partemque sphaerae oppositam adiuncta fila metallica attingunt, ex alia sphaera vitrea electricitatem nanciscunt: illico flumen electricum vacuae sphaerae cavitatem explet, dispersum in radios coloratos, qui sphaeram quasi perforantes cavitatem pervolant ex loco, cui fila metallica adiacent, ad oppositum locum, ubi vola manus aut digiti applicatur. Iucundissimum spectaculum, quo Lumen Boreale praeclare effingitur, praebet Lumen Electricum sub campana vitrea, ex qua aer abest, enascens ex filo metallico per caput campanae traiecto, omnibus rimulis cera liquata ita occlusis, ut nihil aeris externi penetrare valeat. Fili huius parti extra caput campanae prominenti admovetur aliud filum metallicum electricitatis particeps. Inter haec duo fila in aere scintilla electrica gignitur. Actutum vero ex altera fili extremitate sub campana ingens nu-

merus radiorum electricorum erumpit, quorum alii orbem Antliae pneumaticae, cui campana insistit, alii latera campanae petunt. In campanis quatuor pedes altis vidi radios electricos, ex fili extremitate profluentes, universam campanae cavitatem pererrare, et in Antliae orbem delabi. Hi longiores radii electrici aequae albescent ac certae columnae Luminis Borealis ex segmento tenebricoso per caelum ascendentes, et ita tenues sunt, ut per eas latera campanae cerni possint. Breviorum vero radiorum electricorum minor tenuitas est, densitate continue crescente cum decrecente radiorum longitudine. Quod v. c. fit, si in orbe Antliae positum sit corpus metallicum. Quo breviori intervallo corpus hoc a filo metallico per caput campanae trajecto distat, eo densius flumen electricum in hoc intervallo generatur. Hoc brevius autem spissiusque flumen electricum varios colores induit, qui colores radiorum et columnarum Luminis Borealis imitantur. Si filo metallico electricitas traditur, cuius magna vis est, universum vacuum sub campana, tum distinctis inter se radiis electricis, tum lumine confuso expletur, innumeraeque particulae albescentes sursum deorsumque proiciuntur g).

Ex hac igitur summa Luminis Electrici in vacuo excitati similitudine cum Lumine Boreali, coniecio, oriri hoc pariter ex materia electrica. Neque defunt argumenta, quae doceant, esse in vaporibus solaribus materiam electricam, eamque in Atmosphaera Terrestri excitari posse, commodumque habere spatium, per quod longe lateque diffundatur.

In locis, in quibus Lumen Boreale exoritur, aeris tanta raritas est, ut nihil sit, quod materiae electricae conatus elasticos

g) Methodum excitandi lumen electricum in vacuo, et adornandi instrumenta idonea, exposui A. 1744. in §. 102. 103. et 104. libelli germanici: *Gedanken von den Eigenschaften, Wirkungen, und Ursachen der Electricität*, et A. 1745. in §. 56. 57. et 58. libelli: *Die Eigenschaften der electricischen Materie und des electricischen Feuers*.

sticos atque diffusionem cohibeat. In monte Americano *Coraçon de Barionuevo*, cuius altitudo superficiem Maris Pacifici 2476. hexapodis gallicis superat, Galli Geometrae, cum dimetiendo gradui Meridiani in America operam darent, Mercurium in Tubo Torricelliano non nisi 15. digitorum et 9. linearum altitudinem habere viderunt *h*). Sub campana vitrea, ubi densitas aeris ita minuta est, ut altitudo Mercurii in Tubo Torricelliano 15. tantum digitorum sit, Lumen Electricum ex filo metallico per caput campanae traiecto large effunditur. Ex regula *Mariottii i*), in altitudine 181440. pedum seu 30240. hexapodarum seu octo milliarium germanicorum aeris tanta raritas est, ut ad pellendum levandumque Mercurium in Tubo Torricelliano nihil valeat. Cum igitur in magna illa altitudine, quam Lumen Boreale occupat, impendio maior sit aeris raritas, istud spatium atmosphaerae oppido accommodatum esse patet eruptioni Luminis Electrici ex vaporibus solaribus.

Sed quaeres, unde constet, esse in his vaporibus materiam electricam? Cum delapsi in atmosphaeram nostram, collectique instar fumi et nubis regionem borealem interdum obscurent: eorum naturam non plane abhorrere a natura vaporum terrestrium existimemus. Hos vero materia electrica non esse vacuos, cum ex hoc, quod secreti sunt ex rebus corporeis, quae materia electrica abundant, tum ex atmosphaerae electricitate in tempestate fulminea, manifestum est.

Difficile vero explicatu videtur, quid in spatio caelesti sit, quod haerentem in vaporibus solaribus materiam electricam concitet. Ponamus, eam huius esse naturae, ut tritu et frictione cieri et solvi possit. Non igitur est, cur de concitatione electricitatis in delabentibus ex atmosphaera solaris vaporibus dubitemus. Lapsum enim fieri posse, ut fricentur,

ex

h) Bouguer in praemissa libro, *la Figure de la Terre*, Historia: *Relation abrégée du Voyage fait au Pérou*, p. 57.

i) In Dissertatione gallica: *Discours de la Nature de l'Air*, p. 175.

ex celeritate, qua caelum percurrunt, intelligitur. Luna intra unum minutum horae primum gravitate sua, qua terrae centrum petit, per tantum spatium labitur, quantum prope superficiem terrae corpus ex quiete libere delapsum primo minuto secundo percurrit *k*). Hoc vero spatium 15. pedibus et 1. digito et 17. linea, seu 15625. scrupulis pedis rhénani constat *l*). Gravia libere cadentia motu aequaliter accelerato labuntur, quo fit, ut spatia diversis temporibus confecta inter se sint uti temporum quadrata, et temporum quadrata uti spatia iis lapsu absoluta. Ex atmosphaera solari igitur delati in regionem ubi luna a superficie terrae 59. semidiametros terrestres abest, intra 147. horas ad terram perveniunt. Assignemus semidiametro telluris 860. milliaria germanica. Tribuamus cum *Kraftio m*) cuilibet 24', 000, 000 scrupula pedis rhénani. Semidiameter telluris igitur = $860 \times 24, 000, 000 = 20, 640, 000, 000$. scrupulis. Quadratum temporis itaque, quo vapores solares ex regione lunari cadentes spatium unius semidiametri terrestri absolvunt, aequat 1320960. quadrata minuta horae prima. Ut enim altitudo 15625. scrupulorum ad altitudinem 20640000000. scrupulorum, quibus spatium unius semidiametri terrestri constat: ita unum quadratum minutum primum ad 1320960. minuta prima quadrata, scilicet $15625 : 20640000000 = 1 : 1320960$, qui quartus numerus existit, quando factum ex secundo et tertio per primum dividitur. Ut altitudo unius semidiametri terrestri ad altitudinem 59. semidiametrorum terrestrium: ita 1320960. minuta prima quadrata, quae sunt quadratum temporis, quo vapores solares ex regione lunari per spatium unius semidiametri terrestri percurrunt, ad quadratum temporis, quo vapores solares 59. semidia-

k) *Newtonus* in Principiis Mathematicis Philosophiae naturalis lib. 3. propof. 4.

l) Vid. *Muschenbroechii* Physica §. 292. et *Euleri* Mechanica P. I. §. 223.

m) In Praelectionibus in Physicam Theoret. §. 147.

diametros terrestres lapsū conficiant. Hoc quadratum aequat 77936640. minuta prima quadrata. Scilicet $1 : 59 = 1320960 : 77936640$. Quartus hic numerus fit ex facto numeri secundi et tertii diviso per primum, h. e. 59×1320960 . Numeri quadrati 77936640. radix =

8828. minutis primis, seu 147. horis. Vapores solares igitur, quanquam per aerem infinite tenuem labuntur, valde tamen fricentur necesse est, cum tanta celeritate praecipitentur. Attritu aeris nostri globi metallici ex fundis et ballistis projecti incalescunt. Itaque non est cur dubitemus de ratione, qua labentium vaporum solarium materia electrica excitetur.

Si corpori, in cuius superficie lux et radii electrici micant, aliud admovetur, certo tamen intervallo interiecto, in admoti corporis superficie similiter lux radiique electrici emicant. Necesse igitur esse intelligimus, ut, si delapsorum vaporum solarium materia frictione excitata sit, ex pendulis in atmosphaera terrestri corpusculis, spatio, per quod electrica materia vaporum solarium diffusa est, vicinis, itidem erumpat materia electrica, lineasque lucidas emittat. Motibus reciprocis igitur, quibus ex solaribus et terrestribus vaporibus erumpentes particulae electricae mutuo se petunt, sibi quoque immiscentur, continuoque loca sua repetunt, ad modum luminis electrici artis ope concitati, generatur *lumen* istud, quod a regione, in qua hospitari videtur, *bo- reale* appellamus.

Quid in corporibus, quae electrica per se dicuntur, ut in electro et vitro aliisque huius generis, ad excitandam electricitatem vehementior frictio aeris valeat, experimentis tentatum esse mihi non constat. Operae pretium foret, experiri hoc. Si sphaera vitrea solida electricitatem conciperet, acta per aerem ea celeritate, qua globi metallici ex sclopetis et tormentis projecti per aerem volitant: opinio, in vaporibus, ex atmosphaera solari seiunctis, celeri lapsu excitari posse vim electricam, haud parum probabilis redderetur.

In aeris tractu, in quo materia fulminis cietur, homines et metalla, quando in pice, aut retibus sericis, aut aliis corporibus electricis per se, posita sunt, electricitatem nanciscuntur aequae ac a vitreis sphaeris et cylindris, in quibus electricitas frictione excitatur. Quod observationibus et tentaminibus demum anno huius seculi quinquagesimo secundo cognitum est ⁿ). Fortasse dabitur simili tentandi studio explorare Vaporum Solarium Electricitatem, si qua in iis sit, aut lapsu et frictione existat, et per atmosphaeram terrestrem ad loca diffundatur, in quibus aerem ducimus. In locis editioribus, ut in turribus et montibus, Lumine Boreali corruscante, collocanda erit campana vitrea et aere vacua, per cuius caput filum metallicum traiectum sit, videndumque, an ex hoc filo sub campana effluat lumen simile Lumini Electrico, quod in vacuum sub campana erumpere videmus, quando cum filo ex capite campanae prominenti electricitas communicatur.

BABIOLES LITTERAIRES ET CRITIQUES
en prose et en vers:

i. e.

NUGAE LITTERARIAE ET CRITICAE;
prosaicae partim, partim metro expressae.

Hamburgi, apud Io. Carol. Bohnium 1761. T. I. pl. 10.
T. II. pl. 10. in 8.

*Et parvis quoque rebus inest
Sua saepe voluptas.*

Visum est illustri huius libelli auctori, lepido eundem nugarum titulo insignire, ratione ad nostrorum hominum ingenia maxime accommodata, qui magis fere nugis et fabulis, quam seriis et graviter scriptis delectantur. Verum non est cur id gravissimum quemquam a legendo illo

ⁿ) Brevem relationum historiam tradidi in Institutionibus Philosophiae universae Anno 1762, editis §. 1821.

illo deterreat. Nam cum rerum, quae in illo continentur, varietate, quodque in eodem perpetuo floret, dicendi genere nitido atque amoeno, suaviter animum recreet, tum et plura passim reperiuntur collecta, quae sicut ingenii acumen, et lectionis amplitudinem non minimam produnt, ita varia explicant, nec trita nimis, et cognitione non prorsus indigna. Si quid tamen sit, quod merito omnium plausum non fuerat, erit profecto tenue illud de nobili illo Germaniae nostrae idiomate iudicium, tanto magis admirandum, quanto apertius, illam sibi linguam vernaculam esse, ipse A. fatetur. Nostrum est, ut capitum singulorum summam breviter, quantum fieri potest, colligamus.

Pag. 1-12. Horatius poeta ab ignavia et vagae Veneris criminatione satis ingeniose vindicatur. P. 13-24. Lucani Pharfallicorum conversio gallica, quae Brebeufio debetur, ob multa in eadem egregia, tamquam aeterna oblivione indigna, vindicatur. P. 24-32. Auctor quasi irridens quorundam de *Saci* vocabulo observationem, omnibus linguis communi, quaeque eius rei profertur rationem; idem de aliis verbis, ut *Scorpionis*, *draconis*, *pantheri*, *tigridis*, et *rosae*, ostendere haud infulse allaborat. P. 33-49. commendatur ratio, lecto aliquo libro breviter adscribendi suum de eodem iudicium; cuius etiam rei Auctor ingeniosa praebet exempla, variis in varios libros epigrammatibus conscriptis. In his eminet illud, quod Homeri versioni gallo-francicae, ab Anna Fabri concinnatae, vult praeposendum:

*Savants enfant d'un savant Père,
Docte moitié d'un docte époux!
O combien de savants, sans vous
Vivroient en France sans Homère!
O combien de pédants grecs, dans leurs Cialéas
Courtisent la Dacier, et ne s'en vantent pas!*

Item Memorius Grammondi Comitum, editore Hamiltono:

*Mieux que comptes, mieux que fables,
Ici mille Riens aimables
Nous font cherir Hamilton.
S'il faut rire, pour bien vivre,
Préférons ce charmant livre,
A l'histoire de Caton.*

et Concionibus sacris I. Saurini, huius sententiae:

*Des Protestants le Bourdalouë
Présente aux Chrétiens des Sermons
Si beaux, si touchants, si profonds,
Que même à Paris on les louë.*

*Rome, si tu te plains que c'est là te trahir,
Fais toi des ennemis, que l'on puisse haïr.*

P. 50-60. auctor, obtemperaturus nobilis cuiusdam feminae desiderio, studet detegere errata in *Boileau* poeta; quod etiam studium p. 73-82. porro profequitur. P. 61-72. et in universum de ironia, et speciatim de Socratis atque Ciceronis aliquot ironice dictis, disseritur; ut illius: *ὀφειλομεν ἀλεκτερόναι*; et huius epist. XII. L. V. ad Lucceium, de scribenda sui Consulatus historia. P. 83-96. varia variorum librorum epigrammata continuantur. P. 97-106. Auctor de mundo optimo, eiusque defensoribus praecipuis, nonnulla disserit. P. 107-117. de Berenice fabula prudenter disseritur, cuius praesertim exitus specimen probabilioris exhibetur. P. 118-135. Canonici in republica litteraria clari ordine alphabetico enumerantur. P. 136-153. varia iterum, neque acumine desituta, epigrammata proponuntur, ut in librum de moribus, auctore *Toussaint*.

O Mœurs! il faut vous l'avouer,

On souffre, en vous lisant, de n'oser vous louer.

Tomo II. Auctor de versuum componendorum studio in genere, poetice disserit. P. 9-18. disputatur de versibus profanae orationi immixtis, quos non repudiat omnino Auctor, cum profanos in poesi versus minime probet. P. 19-30. Viri quidam illustres lufci sive monoculi commemorantur; addita etiam femina principe Hispanica, *d'Eboly*, forma pra-

praestanti. P. 31-47. alia epigrammatum collectio reperitur. P. 48-58. varii generis observationes breviusculae ab Auctore proponuntur. P. 59-70. de Apologis differitur, quorum adeo exempla aliquot rarioris generis exhibentur. P. 71-81. Auctor improbat rationem comice tractandi parabolas N. T. suadens contra exornationem eandem poeticam. P. 81-98. epigrammata continuantur. P. 99-113. alter Canoniorum in republ. litteraria clarorum Catalogus exhibetur. P. 114-123. Auctor quaedam praefatus de mulierum in viros potestate, Orosii et Agathae historiam versibus breviter proponit. P. 124-143. continuatur Canoniorum celebriorum catalogus. P. 144-161. alia epigrammatum collectio proponitur. His igitur, breviter licet, excerptis, praemonitorum pars satis, ut opinamur, comprobatur; partem ipsa libelli lectio confirmabit.

NOVA LITTERARIA.

Venerunt in manus nostras scripta quaedam, in celebratissima Iansenistarum causa, ab anno inde 1756, in ipsa, ut nobis quidem videtur, Gallia, licet Romae nomen praeferrant, excusa. Venduntur certe Parisiis, in urbibus maioribus Batavorum, et maxime Amstelodami apud M. M. Rey. Horum commemorationem aliquam non ingrati speramus Lectoribus futuram. Sunt autem hi eorum indices:

I. et II.) *Renversement de la Religion, et des loix divines et humaines, etc.* h. e. Destructio religionis, omniumque et divinarum et humanarum legum, per Bullas et Brevia, quae ab annis inde ducentis contra *Banius, Iansenium, Quinque Propositiones, pro Formulam, et contra P. Quasnellum* promulgata fuerunt; seu Collectio omnium harum Bullarum, adiectis observationibus historico criticis, multisque scriptis magni momenti, e quibus historica series innumerorum delictorum, malorum, et scandalorum, quibus Episcopi Romani, Aula Romana, et Iesuitae, a duobus inde Saeculis, continuo ecclesiam inundant, eandemque infelicissimam reddunt, formari potest: 1756. Volumina duo, octonis, quae

iunctim 534. paginis, et tabula monumentorum quae insunt, pagg. 10. constant.

III.) *Idée de la Vie et des Ecrits de M. G. de Witte, Pasteur et Doyen de l'Eglise Collégiale et Paroissiale de Notre Dame au de là de la Dille, dans la Ville de Malines*, h. e. de vita et scriptis *Aegidii Wittenii*, in Mechliniensi urbe ministri sacrorum et Decani, Commentarius. Cum appendice memorabili, quae *Iesuitas* spectat, etc. 1756. pagg. 324. 8.

IV.) *Nouvelle Apologie de la sainte doctrine de M. Iansénius*, etc. h. e. Nova Apologia pro sancta doctrina *Iansenii*, Episcopi Iprensis, super quinque propositionibus, cum Responso opposito criticae, qua illam oppugnavit *Andreas van der Schuur*, Auctore *Aegidio Wittenio*. Editio altera, 1756. pagg. 178. 8. cum Tabula synoptica et appendicibus variis.

Omnia quidem haec opuscula cum eo, quod quinto loco indicabimus, Auctorem agnoscunt Ven. P. *le Clerc*, Subdiaconum Ecclesiae Rothomagensis, nunc Amstelædami commorantem. Hic enim iam anno 1733. cum paucis ante annis vulgatum illud *Alexandri VII. Pont. Rom. Formulae*, facta subscriptione recepisset, eidem publico scripto, (quod *Acte de Revocation* appellavit, legique primo horum librorum pag. 179. sq. potest,) contradixit. Ab eo tempore videtur manum admovisse his scriptis componendis; sed necessaria quadam festinatione et occultatione in eo labore usus est. Quod ipsum effecit, ut ordinem iustum tueri, praesertim in prioribus duobus libris, non potuerit. Sed hunc turbatum in primis in chronologicis restituit, adiecta, ut supra diximus, tabula, quae praecipit, quo ordine legenda sint monumenta et scripta singula, ut temporis, quo prodierunt, ratio habeatur. Post tot autem ac pene infinitos pro causa *Iansenii* libros editos, erit et his quoque, maxime illis quos primo loco posuimus, Voluminibus, pretium suum statuerendum. Nam primura in illo libro, quem *Destructionem religionis per mandata pontificia* Auctor appellavit, omnis fere harum litiarum, quae a centum et quod excedit annis in Ecclesia

clesia Romana geruntur, historia panditur; plurima certe afferuntur edita in hac causa Pontificum Romanorum decreta, neque minus multa scripta historica, polemica, et alius generis, quae cum iisdem contentionibus coniuncta sunt. Atque ut a prima earum origine res omnis deducatur, insertae leguntur etiam constitutiones Pontificum, quae iam Seculo XVI. in causa *Baii* propositae fuerunt. Sed maxime ea, quae *Urbanus VIII. Innocentius X. Alexander VII. Clemens IX. Innocentius XII. et Clemens XI.* in litibus *Iansenii* causa exortis, gesserunt, ex mandatis eorum scripto exaratis intelligitur. His subiunguntur observationes in illa, magno numero, scriptaeque illustrantia partim, partim oppugnantia, quae superiore et hoc Seculo prodierunt. Haec igitur historica monumenta, quae utroque hoc Volumine leguntur, utilem illis operam praestant, qui cognoscendae breviter ingentis huius disputationis cupidine tanguntur, praesertim si palmaria duntaxat ex his scriptis legerint. — Iam duo reliqui libri nec ipsi indigni sunt, qui inspiciantur. Tradunt enim de vita clari inter *Iansenistas*, vel quemadmodum dici malunt, *Discipulos S. Augustini*, doctoris eorumque propugnatoris, *Aegid. Wittenii*, qui Gandavi a. 1648. natus, vita autem functus est a. 1721. et eodem cum *Quessellio* sepulchro, Warmoniti prope Lugdunum Batavorum conditus est. Huius laudatur pietas et studium veri defendendi insigne, scripta etiam longe plurima ab eo vulgata recensentur, omnia prope modum ad eam quam saepius diximus causam pertinentia. Idem etiam Script. S. in linguam Belgicam (*Flamandae*) transtulit. Sed adiunguntur quoque duo illius scripta, quorum inscriptiones supra dedimus. Posterius latine scriptum est, et *Polemicon*, seu *bellica exposulatio* audit, utrumque vero satis fortiter concinnatum. Appendix Relationi de vita et scriptis *Wittenii* subiecta, sistit vaticinia et omina pessima de *Iesuitarum* societate, a primis eius initiis concepta, (in quibus eminent clarissimi illius *Melch. Cani* iudicium, qui eos *Antichristi praecursores, emissarios, et sectatores* dicere non dubitavit;) multorum in Ecclesia Romana contra eos querelas publicas, narrationem de eorum in Paraguaría rebus gestis, et

de crudeliter ab iis stabilito in India orientali Inquisitionis illius nefandae iudicio. His denique quatuor libris, qui unicum quasi componunt, si ex consilii et argumenti sui rationibus aestimentur, addimus

V.) *Précis d'un Acte de Denonciation solennelle faite à l'Eglise et au Concile général, qui la représente, etc.* h. e. Compendium solennis denuntiationis seu accusationis, ad Ecclesiam et Concilium generale, quod illam repraesentat, relatae; qua quidem partim multae Bullae, Brevia etc. Episcoporum Romanorum, quae religionem et leges divinas humanasque evertunt; partim ipsi Episcopi Romani, tamquam rei malorum et scandalorum Ecclesiam affligentium, deferuntur: pagg. 65. quaternis, cum variis appendicibus. Videtur hic libellus post a. 1758. editus esse. Sed quamvis brevior sit, tamen rerum et verborum pondere reliquos fere vincit; adeo aperte et graviter non modo iurisdictionem supremam, quam sibi Episcopi Romani in Ecclesiam arrogant, sed et alia illorum delicta non pauca perstringit, vultque ab Ecclesiae Concilio generali his omnibus modum statui et medelam adferri. Quis est autem adeo hebes quin intelligat, multa in his esse longe verissime dicta, quibus boni viri innumeri in Ecclesia Romana ipsa adfensum praebeant, eaque re vanam ostendant esse gloriationem, qua spectabile illud caput Ecclesiae dicitur erroris omnis expers, et ad hoc ipsum datum esse Christianis, ut verum inter eos auctoritate sua tuendo, dissensiones omnes et schismata ab iis prohibeat, qui mandatis eius reguntur. Ac mirantur sane Evangelicae doctrinae confessores, viros cordatos, beneque et fortiter animatos, qui a tot annis atrocem illam et oppositam Scripturae S. *Constitutionem Unigenitus* negant se recipere posse, querolis potius et accusationibus contra auctorem illius et defensores pugnare, quam facta a tam crudeli et iniusto imperio secessione, unice verbi divini auctoritatem sequi. Nihil est quod a Rom. Episcopo, aut a Concilio in eius Ecclesia congregando expectent sua sibi iura restituenda esse; neque his, et vera libertate Christiana frui incipient ante, quam prorsus extra teli iactum, ab illo metuendum, sese proripuerint.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anno MDCCCLXII.

Pars II.

CONCILIA GERMANIAE, QUAE CELSISS. PRINC. Ioannis Mauriti, Archiepiscopi Pragensis, sumtu, Cl. IOANNES FRIDERICUS SCHANNAT magna ex parte primum collegit, dein P. IOSEPHUS HARTZHEIM S. I. eiusdem Celsissimi impensis, plurimum auxit, continuavit, notis, digressionibus criticis, charta et praefatione chorographicis illustravit. TOMUS II. ab A. DCCCXVI. ad M. Aerae Christianae.

Coloniae Aug. Agrippinens. typo Viduae Krakamp. et hereditum Simonis, Bibliopolarum, 1760. Alfab. 4. duern. in fol.

Quam Germaniae Conciliorum Collectionem eruditissimus Hartzhemius, primo Tomo ad annum usque DCCCXVI. produxerat, eam hoc altero, cuius hic recensionem paramus, ad annum M. continuat: gratissimum patriae munus, imprimis tamen rerum ecclesiasticarum curiosis. Quae mense Aprili anni 1759. horum Actorum, de omni consilio hoc, deque rationibus quas secutus est Hartzhemius, libere professi sumus, ea hic repetere nihil attinet. Eadem est secundi huius Voluminis facies, quae fuit primi; nisi quod excursus atque observationes rariores sunt. Dabimus igitur primum omnium Conciliorum, quo nomine et

Kkk

Coni-

Comitia Editor complectitur, catalogum chronologico ordine, ut hoc Volumine proponuntur; dicturi deinceps, pro more nostro, strictim, de rebus iis, quae prae reliquis expendi merentur, et discuti. Est autem Conciliorum Volumine hoc editorum haec series. Prima anni 815. *Synodus Frisingensis V.* qua Hitto Episcopus acceptat donationem Cundharti Comitis: 817. Concilium *Aquisgranense XI.* sub Ludovico Pio, Episcopis et Abbatibus. Conduntur Capitula 80. pro regula monachorum: 817. *Synodus Frisingensis VI.* publica sub Hittone, acceptante donationes duas, factas Ecclesiae Cathedrali; item restitutionem ablatorum eidem Ecclesiae. Alia *VII*ma eiusdem anni: 818. *Frisingensis VIII.* Synodus sub Hittone Episcopo, acceptante oblationes factas ecclesiae: 818. *Aquisgranense Concilium XII.* puniuntur rebelles clerici et laici, iudicio Imperatoris et Episcoporum: 818. *Ulmæ* Concilium, in quo monachis S. Galli, contra Wolfoleon Episc. Constantiae, Ludovicus Imperator confirmat privilegia. 819. Conventus publicus *Aquisgrani.* Coram Ludovico ad honorem sanctae dei ecclesiae cap. 29. conduntur, danda Episcopis, Abbatibus, Comitibus, et omnibus missis Dominicis. Hetti Treverensis Archiep. epistola ad Frotharium Tullensem Episcopum, de obtemperacione mandatis Regiis debita. 819. *Synodus Frisingensis IX.* magna et universalis, in qua Hitto Episcopus acceptat Parmoini donationes factas Ecclesiae S. Mariae: 820. *Ahytonis,* Basileensis Episcopi, capitulare capitulum XXV, 820. *Frisingensis X.* Synodus. Alhoarti Presbyteri donationem olim factam, nunc restitutam acceptat Hitto Episcopus. 821. *Frisingensis XI.* Synodus. Hartpaldi donationes factas acceptat Hitto Episc. 821. In *Theodonis Villa III.* Conventus. Ludovicus Imp. restituit rebelles Clericos et Laicos. 822. *Triburiense* Capitulare. Petitio Episcoporum et Presbyterorum. Decretum Imp. ad hanc petitionem: 822. *Frisingensis XII.* Synodus. Oadalpaldi et Minigonis Presbyterorum dona olim facta reiterata confirmat

mat Synodos. 822. Conventus *Attiniacensis III.* Imp. et Episcoporum. Poenitentia publica Imp. ob poenas in nepotes et fratres: reconciliatio eiusdem cum Agnatis: horum restitutio. 823. Capitulare 28. capitulum ad Missos Dominicos, Episcopos, et Comites. 825. *Aquisgranense* Concilium de transferendo corpore S. Huberti Leodio Andainum, sub Hadebaldo Metropolita Colonienfi, Walcando Leodii Episcopo. 826. In *Ingelheim* Conventus Ludovici Imp. duorum Legatorum Papae Leonis et Theophylacti. §. 1. Herioldi Daniae Regis et familiae baptismus. §. 2. Missio prima S. Ansgarii in Daniam. §. 3. Capitula VII. pro Ecclesia et sacerdotibus. 826. In *Walacria* Synodus S. Friderici Episcopi Ultraiectini. Illicitarum nuptiarum damnatio. 827. *Frisingensis* Synodus in Ehingen. §. 1. Hitto Episcopus acceptat traditionem Wicharii Presbyteri. §. 2. Fritilonis Presbyteri censum ablatum. 828. Ibidem Synodus. Hitto in ea confirmat traditiones Ellanpurgae et Engilpurgae. §. 2. Haereditatem Denchilonis acceptat. §. 3. Traditionem Tutonis pro Ecclesia Cathedrali. §. 4. Traditionem haereditatis in Crazzun. 828. Capitulare *Aquisgranense* Ludovici Imp. Capitulum 27. Epistola Ludovici communitoria ad omnes Fideles sanctae dei Ecclesiae. Ludovici et Hlotharii Epistola Encyclica de Conciliis Episcoporum in quatuor imperii partibus celebrandis. 829. Synodus *Moguntina* sub Otgario Archiep. Vota parentum pueros offerentium quatenus ratificanda? 829. Conventus *Ratisbonensis*. Ludovicus fines Laureacensis et Salisburgensis Dioeceseon dividit. 829. *Wormatiensis* Synodus, in qua Ludovicus Imp. et Legati Apostolici legunt ea, quae in quatuor Synodis, in quatuor locis imperii statuta sunt. 830. *Frisingensis* Synodus, in qua Hitto Episcopus acceptat traditionem Innichonis. 830. *Noviomagi* Conventus, in quo decernitur reducenda Imperatrix ad Imp. Ludovicum. 831. *Aquisgrani* placitum. Iudithae Imperatricis purgatio et absolutio canonica ab Episcopis. Ansgarii consecratio in Episcopum Hammaburgensem. 831. *Frisingensis* Synodus.

Haereditatis Sigefunsi traditio. Traditio Iacobi proprietatis acceptatur. 834. *Aquisgrani* Conventus, in quo Ludovicus Imp. Diploma dat de paganis convertendis, et institutio ac dotatio Hammaburgensis Ecclesiae firmatur. 834. Narratio historica factorum in depositione Ludovici Basileae, Compendii etc. 835. In *Theodonis Villa* Synodus a 2. Februarii ad 1. Martii. Restitutio Ludovici in Imperium. Ebonis Remensis confessio et dimissio Episcopatus. Fulconis Abbatis surrogatio in eam Cathedram. Flori Diaconi Lugdunensis accusatio Amalarii apud Patres in Theodonis Villa congregatos. 836. Conventus *Aquisgranensis*. Commonitoria ad Pippinum Aquitaniae Regem de restituendis rebus Ecclesiae ablatis. Canonum Libri III. Caput I. De vita Episcoporum. Canones XII. Caput II. De doctrina Episcoporum. Canones XII. De vita et doctrina inferiorum ordinum. Canones XV. Caput III. De persona Regis et Filiorum et Ministrorum eius. Canones XXV. Ex eadem Synodo Libri III. ad Pippinum Regem, contra raptores aut detentores bonorum Ecclesiasticorum ex divinis Scripturis ammonitiones. Lib. I. Lib. II. Lib. III. 837. Concilium *Aquisgranense* de subiectione Anisolensis Abbatis erga Aldricum Cenomanensem Episcopum. Confirmatoria Synodalis sententiae per Ludovicum Imp. 838. *Neomagensis* Conventus. Ludovicus Imp. restituit Fuldensi Monasterio ablata. Donum facit Monasterio Herivordienfi. 838. Synodus in *Frisia*, sub Friderico Episc. Ultraiectino. Doctrina vera de SS. Trinitate traditur et promulgatur. 838. Synodus *Tulensis*. Frotharius Episc. confirmat Abbatiae S. Apri Parochiam S. Maximini. 839. *Morinensis* Synodus, in qua coenobium S. Audomari Bertini Abbati subiicitur. 840. In *Ingelheim* Concilium. Lotharius Imp. Ebonem restituit Remensi sedi, cum consensu multorum Episcoporum. 841. In confinio *Germaniae et Franciae* Synodus, in qua victoria ad Fontanetum contra Carolum Calvum obtenta, deciditur esse iudicium Dei pro causa Ludovici Germanici et Caroli Aquitani: Victoribus a persecutione desistendum. Orandum et ieiun-

nandum pro mortuis ex utraque parte. 842. In loco incerto, ut supra, decernunt Episcopi, Regnum Franciae inter Ludovicum Germanicum et Carolum Calvum heriscundum, excluso Lothario Imp. 843. Synodus *Frisingensis*, in qua Erchanbertus Episc. acceptat donationem Baldrici. 843. *Ulmae* Conventus, in quo Episcopus Constantiensis et Abbas S. Galli compromittunt in Regem arbitrum. 844. *Sergii II. PP.* Epistola ad Episcopos Transalpinos, qua Drogonem constituit Vicarium Sedis Apostolicae. 1. Dat ei potestatem congregandi Concilia in Germania et Gallia. 2. De Provincialium Synodorum relatione Papae facienda. 3. Potestatem appellantes ad Papam audiendi. 4. Potestatem examinandi Episcopos et Abbates. 844. *Theodoni Villanum* Concilium. Capp. VI. 845. Conventus in *Paterbrunnem* de statu Ecclesiarum in Saxonia firmando. Donationes tres Regiae Corbeiensis coerobio, factae in hoc Concilio. 843. Concilium *Treveris* indictum, sed Parisios translatum. 847. Concilium *Moguntinum* Provinciale sub Rabano Archiep. Praefatio ad Ludovicum Germaniae Regem. Canones XXXI. conditi. Castigatio Thiotae Pseudo-Propheetissae. Coniunctio Episcopatus Hammaburgensis cum Bremensi Ansgario destinata. 848. Concilium *Moguntinum* nationale. Sub Rabano II. Gotescalci Monachi praedestinati auditio, damnatio, relegatio. Epistola Synodica Rabani Moguntini ad Hincmarum Remensem. Restitutio decimarum Osnabrugensi Ecclesiae ablatarum. 852. Concilium *Moguntinum*. Sub Rabano III. Confirmat Abbatem Gohbertum: dat ei potestatem eligendi advocati. Monasterium sub banno regio constituit. Ludovicus Rex denat novae Corbeiae Meppiam et Eresburg, Herifordiae Bugimthi et Hreni. Definit mansionaticam visitaturo Episcopo. 853. Concilium *Francofordiae*. 857. Concilium *Moguntinum* sub Carolo. Epitome ventilatorum de iure Ecclesiastico. Lecta Epistola Guntharii Archiep. Colonienfis. 857. *Wormatiense* Concilium. Consensus Guntharii Colonienfis in coniunctionem Hammaburgi et Bremae, si Papa

confentiat. Legatio Salomonis Episc. ad Papam a Rege et Synodo. 858. Nicolai I. Papae Confirmatoria Synodi Wormatiensis. Ansgarii et Bremensis Ecclesiae exemptio a Metropoli Colonensi. 859. Concilium *Tullense* ad Saponarias XII. Provinciarum sub Carolo Calvo. §. 1. Canones XIII. §. 2. Libellus proclamationis Caroli Regis adversus Wenilonem. §. 3. Epistola Synodalis ad Wenilonem Senonensem Archiep. §. 4. Epistola Synodalis ad Episcopos Britonum, qui a Metropolitano Turonensi desciverant. §. 5. Epistola Synodi ad Britones excommunicatos. 859. *Metense* Concilium contra Ludovicum Germaniae Regem, ad quem Episcopi cum commonitorio ablegantur. Commonitorium Synodale. 859. *Wormatiensis* Synodus, in qua Ludovicus, Germaniae Rex, Legatos Episcopos excipit, responsum differt: ad Papam causam defert per Thiotonem Abbatem Fuldensem, et absolvitur. 859. *Rabani* Archiep. Moguntini Epistola Canonica ad Heribaldum Episcopum Auttliodorensem. Continet capp. XXXIV. Eiusdem ad Reginbaldum Episcopum Moguntinum responsoria Canonica ad V. quaestiones. Eiusdem ad Reginbaldum Chorepiscopum responsoria et definitoria. Eiusdem de Chorepiscoporum potestate ad Drogonem Metensem Episc. Eiusdem ad Humbertum Wurceburgensem Episc. quota generatione liceat nubere? 859. *Rabani* tractatus de Consanguineorum nuptiis, et de magorum praestigiis. 860. Concilium *Moguntinum* sub Carolo Archiepisc. Cuius variis quaestionibus Romam missis respondet Nicolaus Papa Epistola XIII. capitibus constante. 860. Concilium *Aquisgranense*, in quo Teutberga Regina accusatur incestus V. Idus Ianuarii et ad poenitentiam damnatur. 860. Medio Februario Concilium *Aquisgranense*, in quo iterato examine Teutberga publicae poenitentiae subiicitur, et a Rege separatur. 860. *Confluentiae* Synodus, mense Iunio, in qua arbitrio Episcoporum regna dividuntur, et foedera iurantur. Capitula ab omnibus servanda XII. 860. *Frisingensis* Synodus. Manonis donatio pro colendis Sanctis in monte S. Stephani. 860. Concilium

cilium *Tullense* apud Tusiacum. Canones V. Epistola Synodica ad rerum sacrarum pervasores. 862. Concilium *Aquisgranense*, in quo permittitur Lothario divortium a Theutberga, et connubium cum Waldrada. Contestatio Lotharii de sua incontinentia. Episcoporum assensus. 862. Nicolai PP. a Theutberga provocati literae ad Radoaldum et Iohannem Episcopos, Legatos in Lotharingiam, cognoscendi divortii causa, commonitorium iisdem Legatis datum. 862. Eiusdem Epistola ad Lotharium Regem, ut Legatos ad Synodum cogendam mittat. Eiusdem ad Carolum Calvum, ut Regni sui Episcopos mittat Metas. Eiusdem ad Ludovicum II. Imperatorem. Commendat ei legatos, ad Synodum in Franciam missos. Eiusdem ad omnes Archiepiscopos per Galliam et Germaniam, ut ad Synodum Metensem accedant, causam Lotharii inquirent. Eiusdem ad omnes Reverendissimos Archiepiscopos Confratres in Concilio Metensi residentes. 863. Concilium *Metense* de divortio Lotharii et Theutbergae, praesentibus Legatis Apostolicis et solis Episcopis Lotharingiae, mense Iunio. 863. *Adventii* Metensis Episcopi, Libellus Apologeticus pro Conciliis Aquisgranensibus et Metensi. 863. Synodica Episcoporum ex Concilio *Metensi* ad Papam. 863. Synodus *Romana* sub Nicolao I. circa Kalend. Novembris. In qua I. damnatur Conciliabulum Metense anni huius: Theutgaudus et Guntharius ab Officio Episcopali deponuntur: In complices Episcopos comminatio similis, ni resipiscant: Ingeltrudis, uxor Bosonis Comitis vaga, iterum excommunicatur. Anathema in violatores Apostolicorum Decretorum. 864. *Theutgaudi et Guntharii* Epistola Apologetica et appellatio. 864. Eorundem et aliorum intercessoria pro Rothado Suesionensi, iniuste ab Hincmaro deposito. 864. Synodus *Constantiensis* sub Salomone Episcopo, elevante corpus S. Othmari. 864. Synodus Romana II. Excommunicantur Theutgaudus et Guntharius Archiepiscopi. 864. Narratio summaria gestorum ab Arsenio Ortenfi Episcopo, Legato Papae, Francofurti, in Gundulfi villa, Attiniaci, pro executione

cutione Concilii Romani anni 863. et pro tollendo divortio Lotharii et Theutbergae. 864. *Nicolai* PP. Epistola ad Ludovicum Germaniae, et Carolum Calvum Galliae Reges, episcopos in urbem mittendos fuisse: Lotharium a divortio removendum: Coloniae et Cameraci consecrandos Episcopos. 865. *Franconi* Tungrensi poenitenti, veniam dat Nicolaus Papa. 865. *Adventii* Metensis Epistola ad Papam purgatoria et deprecatoria. 865. Caroli Calvi Regis intercessoria pro Adventio ad Papam. Nicolai Papae absolutoria, Adventio missa. 867. *Nicolai* Papae ad Hincmarum et Epp. Galliae Epistola narratoria de criminationibus Graecorum contra Occidentales Ecclesias, et excitatoria ad omnes Episcopos occidentis contra omnes Graecorum. 868. Concilium *Wormatiense*. Professio fidei contra primum errorem Graecorum. Canones LXXX. circa disciplinam et poenitentiam. Confirmatio Monasterii Herisifensis. 868. *Lotharii* Regis Epistola ad Nicolaum Papam. Rogat, ne aemulis credat: paratum se, coram Papa ad calumnias aemulorum confutandas. 868. *Nicolai* PP. ad Carolum Calvum, Patrum Lotharii, de novis attentatis huius Regis: ut Theutbergam in regnum suum recipiat interim, dum Epistolas Pontificias Lothario et Episcopis dirigat. 868. *Treverico* in Conventu conatur Lotharius Theutbergam iterum inducere, ut falsi criminis se ream fateatur et velum sumat. 868. Synodus *Ticinensis*, hic primum edita, ab Episcopis Ludovici II. Imp. celebrata pro depositis Theutgaudo, et Gunthario Archiepisc. restituendis. Epistola Synodica PP. Ticinensium ad Nicolaum I. Epistola Guntharii ad Hincmarum. 866. *Nicolai* PP. Responsoria ad Ludovicum Regem Germaniae, ut desinat intercedere pro depositis. *Nicolai* PP. Responsoria ad PP. Synodi Ticinensis. Eadem est apologetica omnium Actorum a Nicolao in hac divortii causa. 868. *Nicolai* PP. ad Archiepiscopos et Episcopos in Regno Lotharii: Waldradam iam tertio excommunicatam esse; doceri vult, an et quomodo Lotharius cum Theutberga vivat. 868. Eiusdem ad Lotharium Regem, cui refert, quod Theutberga

berga contra se ipsam scripserit. Matrimonium solvi non posse, nisi et ipse caelebs deinceps vivat. 868. Eiusdem ad Theutbergam. Reprehendit eius impatientiam: Coniugium non posse dissolvi, nisi maritus caelebs dein velit manere. 868. Eiusdem ad Ludovicum II. Regem, ut Lotharium ad Theutbergam, Iugeltrudem ad Bosonem redire compellat. 868. Eiusdem ad Ludovicum Regem. Reprehendit eius in praestandis promissis moram. Lotharium Roman non vult venire, nisi Waldrada dimissa, Theutberga recepta: Coloniae et Treveris legitimos Episcopos ordinandos esse. 869. Synodus Dioecelana *Coloniensis*. Electio et consecratio Williberti Archiep. Coloniae. 873. Synodus nationalis *Coloniae*. §. 1. Licentia proprietatis Canonicis a Gunthario indulta confirmatur. §. 2. Electio Praelatorum iisdem conceditur. §. 3. Potestas Praepositi in gubernandis personis et rebus temporalibus. §. 4. Licentia testandi. §. 5. Dedicatio Ecclesiae Metropolitanac. §. 6. Fundatio Ellëndiensis Coenobii. §. 7. Fundatio et dotatio Gerresheimensis Coenobii. 873. Conventus Regis et Episcoporum in *Franconofurt* et *Moguntia*. Caroli filii obsessi liberatio. 873. *Ioannes VIII.* Pp. Pallium donat Waloni Episcopo Metensi. 876. Concilium *Treverense*. De causa et usu Pallii, Suffraganeo donati a Papa. 876. *Ioannes VIII.* invitat Episcopos Germaniae ad Synodum Trecentem. 880. Synodus *Germanica* loci incerti, in quo Adalgarius Coadiutor Hammaburgi constituitur. 887. Concilium *Coloniense* Provinciale contra raptores rerum Ecclesiae. Canones VI. 888. Concilium *Moguntinum* sub Arnulpho et Archiepp. Capitula XXV. cum Praelocatione ad Patres Concilii. Confirmantur a Synodo privilegia Corbeiae et Herivordiae. De subtractis Ecclesiae Osnabruggenfi decimis consultatio. 888. Concilium *Metense* de reformandis moribus. Capita IX. 890. *Forchemensis* Synodus. Confirmat fundationem Herifienfis Coenobii, et donationes Wicherti Episcopi factas variis Ecclesiis. 890. Concilium *Wormatiense* indictum in causa coniungendae Bremae et Hamburgi. 892. *Franco-*

fordiense Concilium, in quo decernitur subiectio aliqua Bre-
 mensis Episcopi erga Colonensem Metropolitam. Epistola
 Formosi Papae confirmatoria Synodi. Confirmantur dona
 facta Herifordienti Caenobio. 895. *Triburiense* Concilium
 sub Arnulfo Rege a XXIII. Episcopis celebratum. Cano-
 nes LVIII. Epistola praelocutoria Capitulorum. Capitula
 ex Burchardo servata praeter priora LVIII. 898. *Treveren-
 sis* Synodus. Elevatio corporis S. Maximini Archiep. 898.
Aquisgrani Synodus in qua Traiectensis Abbatia Treverico
 Archiepiscopo restituitur. 899. *Salzburgensis* Synodus.
 Wichingi Pataviensis Episcopi et Richardi surrogatio. *Re-
 medi*, Curienlis Episc. Canones XLIX. saeculo nono scripti.
Digressio ad Saeculum Nonum. §. 1. De delectu Concilio-
 rum tum a Comitibus, tum nobiliorum a conditis Canonibus.
 §. 2. Synodi extra Germaniam habitae, spectantes tamen
 ad Germaniae Ecclesias. §. 3. De exitu Synodi Aquisgra-
 nensis anni 809. §. 4. Cur Canonizatio S. Swiberti anno
 803. praetermissa sit? §. 5. Canonistae Saeculi noni in Ger-
 mania praecipui. §. 6. Quot Synodi in causa coniungen-
 dae Bremae cum Hamburgo celebratae, quibus annis?
 contra Cl. Mansi in Supplementi Conciliorum Tomo I. §. 7.
 De Godescalci damnatione in Synodo Moguntina anno 848.
 §. 8. De Synodis in causa divortii Lotharii et Theutbergae:
 dissentiente Cl. Mansi. *Saeculum X.* 904. Libellus *Regi-
 nonis* de Ecclesiasticis disciplinis et religione Christiana. In-
 quisitio de his, quae Episcopus vel Ministri eius visitaturi
 Dioecesim inquirant. Primus Libellus colligit Canones
 CCCXLIII. Secundus continet Canones CCCXLVI.
 903. Synodus *Forchemensis*, in qua Adeibertus Comes ob
 vastatam Wurceburgensem Dioecesim multatur a Ludovico
 III. Imp. et Episcopis suis bonis: donantur eidem Ecclesiae
 nova bona. 903. *Ottingensis* in Bavaria Conventus Ludo-
 vici et Episcoporum. Donatur Monasterio S. Emmerani
 curtis. 906. In *Holtzkircha* Bavariae conventus. Ludovicus
 et Episcopi renovant Ecclesiae Frisingensi libertatem eli-
 gendi inter se Episcopi. 908. *Frisingensis* Synodus. Dra-
 cholfi

cholfi Frisingensis Episcopi et Cuononis Chorepiscopi mutua complacitatio et traditio. 912. *Halberstadenfis* Synodus, in qua Hatheburg, nupta Henrico Aucupi, quia ante nuptias monasterium ingressa fuerat et velata, excommunicatur. 916. Tullensis Synodus, in qua decima Ecclesiae S. Apri restituenda deciditur. 916. Synodus in *Altheim*, sub Conrado Reg. Germaniae, Canones X. ex Burchardo servati et huc transcripti ex XXXVIII. Canonibus factis superstites. 919. Aut post 912. *Constantiae* Synodus una et altera de Wendelgarta, Henrici Regis filia, ob absentiam mariti volata, sed reduci marito restituta certis pactis. 920. *Leodiensis* Synodus. Eugenii Martyris et Episcopi reliquiae advectae et cultae sub Stephano Tungrensi Episc. 920. *Caroli III.* Simplicis Epistola ad Episcopos Regni sui contra Hilduinum electum Tungrensem. 920. Hermanni Archiep. Colonienfis Epistola ad Richarium electum Tungrensem. 920. *Johannis Pp.* Epistola ad Hermannum Colon. qua iubetur Hermannus cum Candidatis Tungrensis Ecclesiae Romam venire. 921. Conventus Bonnae, in quo Episcopi utriusque Regis arbitros et sponsores agunt de regno Francorum inter Carolum Simplicem Franciae Occidentalis et Henricum Aucupem Franciae Orientalis et Germaniae Regem. 922. Synodus *Confluentina* eorundem Regum, ut supra, Conventus cum VII. Episcopis, Canones V. servati ex octo conditis. 927. *Treverenfis* Synodus, in qua liber Sanctionum Ecclesiasticarum a Ruotgero Archiep. Treverensi scriptus, promulgatur et acceptatur. 929. Concilium *Duisburgense*, in causa Bennonis Episc. Metensis excaecati. 932. *Erfurdense* Concilium nationale. Capitula V. servata ex XXVIII. 932. *Ratisbonensis* Synodus. Admonitio mutua Episcoporum de omnibus rebus et iustitiis ad veram et orthodoxam religionem Catholicae Fidei pertinentibus. Indictae et condictae Missae, Pfalteria, Eleemosynae, pro defunctis Episcopis. 932. *Dingolungensis* Synodus. Restitutio facta Ecclesiis ab Arnulpho malo, Duce Baioariae. 937. *Leonis VII.* Papae Epistola ad Gallos et Germanos Episcopos circa disciplinam Cleri,

Cleri. 939. *Leo VII.* scribit Gerardo, Laureacensi Episcopo, eique Pallium mittit, certis diebus gerendum, speciatim Synodum celebranti. 942. *Bunnae* Synodus XXII. Episcoporum. Acta perierunt: at memoria superest. 944. *Duisburgi* Synodus, ubi Ruotbertus Treviror. et Richardus Tungrorum Episcopi se purgant apud Ottonem I. contra accusatorem Conradum Lotharingum. Corpus S. Servatii Duisburgum Traiecto advehitur, quo Rex flectatur ad vindictam inferendam Immoni Comiti, Ecclesias persequenti. 947. *Viridunense* Concilium coram duobus Regibus Ludovico et Ottone et plurimis Episcopis. Artaldo sedes Remensis adiudicatur contra Hugonem competitorem. 948. *Mosonense* Concilium. Artaldo iterum addicitur cathedra Remensis. Hugo a Communionem suspenditur usque ad generalem Synodum. 948. *Ingelheimense* Concilium nationale, mense Ianuario. In eo Artaldi Remensis electio confirmatur, Hugo excommunicatur, praesente Rege, Legato Apostolico Marino, et plurimis Episcop. Canones X. sancuntur. 948. *Artaldi* Remensis Archiep. Epistola ad Marinum Legatum Apostolicum apologetica. 948. *Treverense* Concilium, in quo Hugo denuo excommunicatur, praeside Marino Legato Apostolico. 948. *Agapitti II.* Papae Epistola ad Adalgarium Hamburgensem Archiepisc. in qua coniunctionem cum Bremensi confirmat. 948. *Coloniensis* Synodus, in qua Wicfridus Archiep. ampliat bona Ecclesiae S. Severini. 952. *Francofurtensis* Synodus. Capitula duo, Ottonis Regis et Episcoporum consensu decreta. 952. *Augustana* Synodus nationalis sub Ottone I. Capitula XI. 954. In *Arnstadt* Thuringiae oppido Conventus. Pax post cladem Hungerorum stabilita. Wilhelmus, filius Ottonis, Moguntinus Archiep. a Clero et populo electus. 956. *Frisingae* Synodus. Concambium Lantperti Episcopi et Engilscaetri nobilis viri. 957. In *Quidlinburg* Conventus Regis, Episcoporum, et Abbatum; Monasterium Alanesburg transfertur Lutram: praeficitur Abbas, cuius electio libera datur cum variis praedus ab Ottone Rege. 958. In Ingelheim

heim Conventus XII. Episcoporum et Regis: Heroldo Salisburgensi excolato subrogatur Fridericus. 961. *Ratisbonae* Conventus nationalis praesentibus duobus Legatis Apostolicis. Decernitur translatio reliquiarum S. Mauritii ad Magdeburgum. 962. *Ioannis XII.* Bulla prima pro erectione Magdeburgi Archiepisc. et Merseburgi Episc. Canones VI. statuti. 964. *Coloniae* Concilium sub Brunone Archiepisc. pro disciplina Cleri. Synodica Brunonis Papae missa a Rutgero dicitur, sed perit. 965. *Coloniae* Concilium, in quo fundatio collegiatae S. Martini Leodii confirmatur. 966. In *Quedlinburg* conventus Ottonis et cunctorum Regni Archiepp. et Epp. Mathildis, filia unica Regis, Abbatissa benedicatur non ab uno Episcopo, ut moris est, sed a multis ibi collectis Epp. 967. *Virdunensis* Synodus, sub Wicfrido Episcopo. Decimam Capellae S. Martini subiectam esse et fuisse sancti Syri Ecclesiae VII. Presbyteri iurant, ratificante Episcopo suo Ranno et Synodo. 967. Concilium *Ravennatense*: in quo Heroldus Salisburgi Archiep. excaecatus ob attentata varia contra canones, excommunicatur. Synodica I. Ioannis XIII. Pp. de institutione Magdeburgi Metropolis et Suffraganeorum. 968. *Ingelheimii* Synodus, in qua Fridericus Salzburgi Heroldo surrogatur. 968. Synodus *Romana*, in qua Burchardus, primus Misnensis Episcopus, Sanctae sedi immediate subiicitur: Termini dioecesis Misnensis finiuntur: Donata Misnensi Ecclesiae ab Augusto, Papa et Synodo confirmantur. Synodica altera Ioannis XIII. qua Gerbertae Abbatissae Gandersheimensi conceditur protectio sedis Apostolicae, libera electio Abbatissae, et bona omnia confirmantur. Synodica III. Ioannis XIII. ad Theotfridum Abbatem S. Maximini, qua electio libera conceditur eius Monasterio. 2. Ab omni vi et iurisdictione eximitur: 3. Omnis alienatio vel cambiatio bonorum interdicatur. 968. *Ravennatenfis* Synodus, in qua perficitur institutio Archidioecesis Magdeburg. Synodica IV. Ioannis XIII. ad Adelbertum primum Magdeburgi Archiep. cui conceditur Primatus inter Moguntini in Germania prima, Treverensis in

Belgica, Colonienſis in Germania 2da. Canonicorum Metro-
 politanae numerus, qualitas, poteſtas definitur. 968. *Io-*
annis XIII. Synodica ex Synodo Ravennatenſi, qua Adel-
 berto Archiep. Magdeburgi mittit Pallium certis diebus ge-
 ſtandum. 968. In Coenobio *S. Galli Conſtantiienſis* Dioece-
 ſis, conventus Episcoporum et Abbatum. Accuſationes in-
 tentatae enervantur. Ruodmannus Augienſis Abbas, accu-
 ſator reiicitur. Fraternitas omnibus datur. 968. *Leodien-*
ſis Synodus ſub Eberkaro. Praedium ad Laureſham ſpe-
 ctans, et decimae inde provenientes, eidem reſtituuntur.
 969. *Romanum* Concilium, in quo Ioannes XIII. Primatum
 Treverenſi AEpiscopo confirmat, et Vicariatum Sedis Apoſto-
 licae. 969. In hac, vel poſt Synodum *Ravennatenſem*, Hatto
 Moguntinus Archiepiſc. conſentit, et Hildewardus Magde-
 burgenſis et Havelburgenſis Eccleſiarum ſubiiciendarum
 Magdeburgenſi. 970. *Metenſis* Synodus, ſub Theodorico
 Episcopo decimas haecenus deputatas perſonis laicalibus Ec-
 cleſiarum Officialibus reſtituit. 970. *Magdeburgenſis* Syno-
 dus I. Inthronizatio primi Archiepiſcopi Adelberti et Suffra-
 ganeorum Hierarchia ordinata. 971. *Tullenſis* Synodus ſub
 Gerardo Episcopo bona quaedam Eccleſiae S. Michaelis do-
 nante. 972. Concilium *Ingelheimenſis*, quo Adalbero, ne-
 pos S. Udalrici, vetatur uti inſignibus Episcopalibus, vivente
 Episcopo S. Udalrico. Corbeienſis Abbas et Herfordenſis
 Abbatilla coguntur decimas reſtituere Eccleſiae Osnabru-
 genſi. 975. *Tulnenſis* in Bavaria Synodus, in qua bona Ba-
 tavenſi Eccleſiae ablata, reſtituuntur. 975. Synodus *Roma-*
na, in qua Benedictus VII. donat Theodorico Archiep. Tre-
 verenſi cellam quatuor coronatorum in urbe Roma. 976.
 Synodus *Laureacenſis* ſub Piligrimo Archiep. de decimis Ec-
 cleſiae huic debitis. 977. In *Trutmannia* Synodus. Hen-
 ricus Auguſtae Episcopus exilio liberatur. 979. *Ingelhei-*
mii Synodus. Elevatio S. Celfi Episc. Treverenſ. decreta
 Episcoporum conſenſu. Coniunctio Monasteriorum Sta-
 bulenſis et Malmundarienſis ſub unico Abbate libere eli-
 gendo

gendo a Monachis utriusque coenobii. 980. *Leodiensis* Synodus, in qua miracula S. Landoaldi lecta approbantur, et Gandavum mittenda decernuntur, Notkero Episcopo praeside. 981. *Treverensis* Synodus, sub Egberto Archiepiscopo: S. Paulini Monasterium dotatur et fundis augetur. 982. *Tullensis* Synodus sub S. Gerardo Ep. Praeside, confirmante testamentum Goderanni Primicerii et omnia bona Abbatiae S. Mansueti. 985. Apud *Tulnam* in Bavaria Conventus, sub Piligrino Episc. Patavienfi, obtinente ab Ottone III. immunitatem pro colonis Ecclesiastici patrimonii in Austriam deductis. 985. Synodus *Laureacensis I.* de decimis Ecclesiae Laureacensi competentibus, sub Piligrino Episcopo Patavienfi: altera in Mautoren, tertia in Mistelpach, de eodem argumento, eodem anno. 987. Synodus *Andernacensis*, in qua Otto III. auget privilegia Vilicensis Coenobii. 988. *Tullensis* Synodus sub S. Gerardo Episc. praeside, dante cellam in Ingolini curte sitam, S. Michaeli, manu sua, testante Clero et anathematis adiectis. 991. *Halberstadensis* Synodus sub Hildewardo, consecrante suam Cathedrali, cuius singula altaria a diversis Archiepisc. et Episc. consecrantur, et reliquiis ditantur. 992. Synodus *Aquisgranensis IV.* Hebdomadis ante nativitatem Domini, a Septuagesima ad Pascha, XIV. diebus ante festum S. Ioannis Baptistae, interdicitur saecularia placita et nuptiarum celebratio. 993. *Romana* Synodus, in qua S. Udalricus Augustae Episcopus canonizatur. Synodica *Ioannis XIV.* ad omnes Episcopos et Abbates Galliae et Germaniae. 993. *Tremoniensis* Conventus, in quo deceditur controversia inter Dudonem Episc. Monasteriensem et Monasterium Metelense. 995. *Gandersheimensis* Synodus, de controversia Iurisdictionis in Coenobium Gandersheimense inter Willigisum Moguntinum Archiepiscopum et Bernwardum Hildesinum. Confirmatio privilegiorum Corbeiae ab Ottone III. 996. *Romanum* Concilium de causa vastatae Cameracensis Ecclesiae ad favorem Hilduini. Epistola Synodica Gregorii V. ad Hilduinum Cameracensem. 998. *Romanum* Concilium, ex quo
 pauca

pauca excerptur. Canon. III. de restituendo Merseburgensi Episcopatu. Canon. IV. de Gifilario Magdeburgensi Archiepiscopo examinando, qua via a minori ad maiorem sedem migraverit. 999. *Magdeburgensis* Synodus. Luitgarda rapta a Werinhario ad tempus separatur. Sigefridi apostatae ab ordine Monastico purgatio. Matildis monialis a peccato absolutio. 1000. *Aquisgrani* Conc. XXV. de causa Gifilarii Merseburgo removendi. 1000. *Quedlinburgi* Synod. II. de Gifilario appellante ad Concilium generale, contra Legatum Papae. *Digressio ad Saeculum X.* §. 1. De autoritate Ecclesiae Romanae et Episcoporum apud Reges et omnem Clerum et populum, primo Millenario aerae Christianae, ac praesertim hoc Saec. X. §. 2. De Canonistis Germanis hoc Saec. X. §. 3. De Canonizationibus Sanctorum et Reliquiarum elevatione hoc Saeculo. §. 4. De Conciliis Germaniae Saeculo X. nobilioribus. §. 5. De mutationibus Hierarchiae Episcopalis fundatae, ampliatae.

Atque haec sunt Tomi Secundi Collectionis Conciliorum Hartzhemianae contenta. Quod iam ad primum Tomum observatum a nobis est, hic iterum repetimus, Hartzhemium Principum Curias, in quibus, pro illorum temporum genio, Episcopi et Abbates dominabantur, Concilia et Synodos nominasse: quasi vero Cleri auctoritate, non Imperatorum iussu, Proceres ad deliberandum convenerint. — Ita quod Aquisgranense Concilium ad a. 817. nominavit, Curia fuit, seu Conventus Principum, Ludovici Pii auctoritate indictus. Sunt in *Mansi* V. Cl. Supplem. Concil. T. I. p. 789. supplementa ad 80. capitula, eo conventu clericis emendandis proposita, quae tamen an genuina sint fere dubitamus. Quod ad a. 818. Concilium Aquisgranense XII. nominat, itidem curia fuit, qua Theodulfus Episcopus, cum aliis aliquot, qui Bernardo regi Italiae, Ludovici pii adversario, favebant, puniti sunt. Legi meretur super ea re *Bünarii* Comitis Historia Imperii Germanici, T. III. p. 44. *Conventus* ad Theodonis Villam, (amat hanc vocem dubiam Hartzhemius, miscendis Curias et Conciliis ap-
prime

prime idoneam,) anno 821. Comitii imperii accensendus est, quibus Ludovicus Imp. poenas acuit illorum, qui Clero graves essent. Atque hic vehementer miramur, Auctorem nullam fecisse mentionem *Neomagensis Concilii*, quod aliqui huc referunt ex *Petri Franc. Chifletii* Adpend. ad quatuor opuscula p. 225. etsi neque mentio ulla eo conventu Principum iniecta est rerum sacrarum. Concilium *Aquisgranense*, de corpore S. Huberti, Tungrorum Episcopi, Leodio Andainum transferendo, quod ad a. 825. adfert, maxime dubium est, ut videre est ex *Mansi* Supplem. Conc. T. I. p. 833. Conventum Compendiensem rebellium A. 833. in quo praesens erat magna Episcoporum copia, et cuius Acta sunt apud *Sirmondum* Conc. Gall. T. II. p. 560. itemque *Harduinum* Concil. T. IV. p. 1378. et alios, tamen prudenter reticuit, ne rebellionis eius videretur notam praesenti Clero inurere. Narrationem historicam factorum in depositione Ludovici inscripsit. In *Theodonis Villa* Synodus a. 835. inter Comitum pertinet, habita Ludovico in solium restituen- do, etsi multis Archiep. et Episcopis praesentibus; iudicatum est etiam per eam occasionem de rebellibus Episcopis, inter quos auctor turbarum omnium, Metensis Praesul, Ebo, qui graviora meruerat, punitus legitur: vid. *Flodoardi* hist. Eccl. Rhemens. L. II. c. 20. Concilium ad *Theodonis Villam*, in loco qui dicitur Iudicium (Iudz.) a. 844. Principum Conventus fuit, praesentia Lotharii, Ludovici, Caroli, regum Francorum, nobilitatis; neque enim eapropter erat inter Concilia numerandus, quod praesentes Episcopi sex Canonibus dignitati et possessionibus suis caverunt, quod *Bünavius* docuit Hist. Imp. T. III. p. 242. Idem vir eruditissimus l. c. pag. 293. multis argumentis ostendit, *Wormatiense* Concilium anni 857. quod Mansius, contra Pagii sententiam, ad annum 863. retulit, super coniunctione Praesulatum Hammaburgi et Bremae, in numero Comitiorum Imperii habendum esse. De Digressionibus, cuius Saculo subiunctis, nil quidquam monemus; daturi propediem et Tertii Tomi Collectionis Hartzhemianae sciagraphiam.

DEMONSTRATIO THEOREMATIS ACTIS LI-
 pſiensibus propoſiti ad Annum 1754. Menſe Ianuar.
 pag. 40. Auctore Archidiacono IOHANNE FRAN-
 CISCO DE TUSCHIS DE FAGNANO,
 ex Sancti Honorii Marchionibus.

In Actis ſuperius dictis, invitati ſunt Geometrae ad de-
 monſtrandum ſequens Theorema: (Fig. I.)

Tab. III. Si Ellipſis *AEBF*, axibus principalibus *AB*, et *EF*
 deſcripta, per diametrum quancunque obliquam *XCT*
 biſecetur, ad quam Semidiameter coniugata *CZ* producat
 in *V*, ut ſit *CV* aequalis ſemiſi *CA*, et ex *V* ad *CA*
 normalis agatur *VP*, haec ellipſin ita ſecabit in puncto *S*,
 ut Arcuum *XAS*, et *TFS* differentia geometricè assignari
 poſſit. Si enim ex *X* ad *CZ* perpendicularum *XQ* ducatur,
 intervallum *CQ*, bis ſumptum, aequale erit illorum arcuum
 differentiae, ſeu erit $TFS - XAS = 2CQ$.

Ut via, qua poſſim, expeditiori, hoc Theorema demon-
 ſtrem, praemittendum mihi eſt ſequens

Lemma.

Sit Ellipſis *AEBF*, cuius Axes ſint rectae *AB*, *EF*,
 et Centrum punctum *C*.

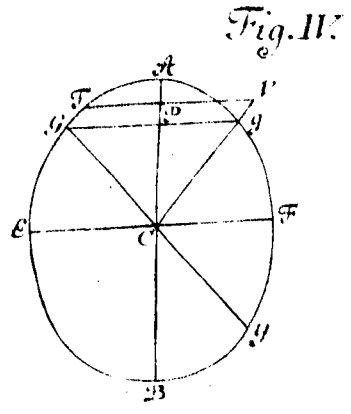
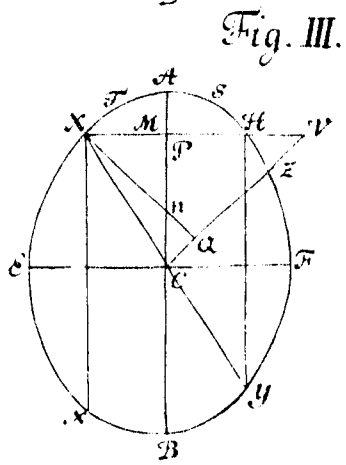
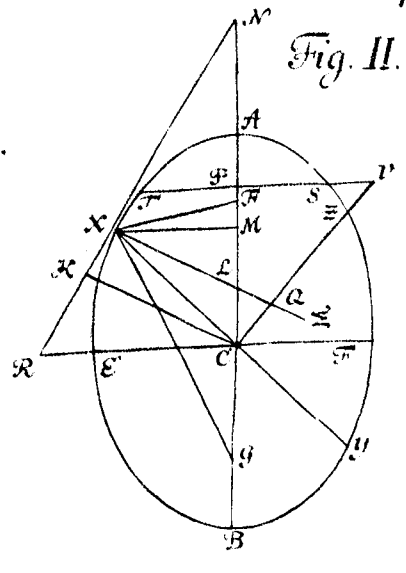
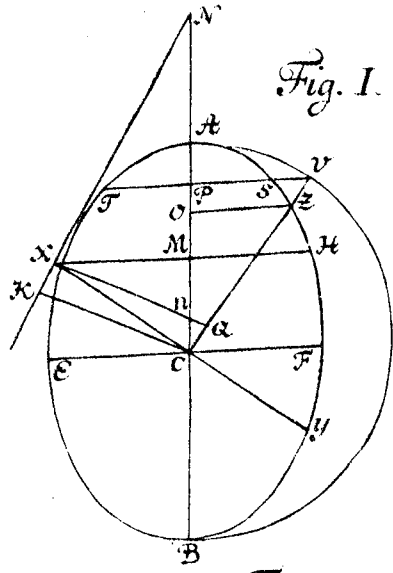
Sit *CA* = *a*, *EC* = *b*; abſciſſa *CM* = *x*. Si ſuma-
 tur abſciſſa *CP* (*z*) talis, ut ſit $z = \frac{a \sqrt{a^2 - x^2}}{\sqrt{a^2 - (a^2 - b^2)x^2}}$, et du-

$$\frac{\sqrt{a^2 - (a^2 - b^2)x^2}}{a^2}$$

cantur ordinatae *MX*, *PT*. Dico quod

$$\text{Arc. } EX - \text{Arc. } AT = \frac{(a^2 - b^2)}{a^2} x z = \frac{(a^2 - b^2)}{a^2} x \frac{\sqrt{a^2 - x^2}}{\sqrt{a^2 - (a^2 - b^2)x^2}}$$

Omnium primus hanc veritatem invenit, ac demonſtra-
 tione ſolvit Pater meus, uti videre eſt in *Diario Erudito-*
 rum

rum Italiae ad Annum 1716. Venetiis edito, Tom. XXVI. Articulo VI, cui titulus *Theorema, ex quo deducitur Nova Mensura Arcuum Ellipticorum, Hyperbolicorum, et Cycloidarum.* Et in secundo suarum *Productionum Mathematicarum* Tomo pag. 336. Pisauri impresso Anno 1750.

Demonstratio Theorematis

I.

Salvis, quae praecedunt, denominationibus. Ex Vertice Z Semidiametri CZ ducatur ordinata ZO

*) Ex his, quae demonstrantur in Conicis, $CO = \sqrt{a^2 - x^2}$; $CZ = \sqrt{a^2 - \frac{(a^2 - b^2)x^2}{a^2}}$. Iam ex Hy-

pothesi Theorematis $CV = a$.

His praemissis, ob parallelas VP, ZO , subsistet proportionalitas

$ZC, CO :: VC, PC$; hoc est in terminis analytice expressis

$\sqrt{a^2 - \frac{(a^2 - b^2)x^2}{a^2}} \cdot \sqrt{a^2 - x^2} :: a, CP$; ideoque $CP =$

$$\frac{a \sqrt{a^2 - x^2}}{\sqrt{a^2 - \frac{(a^2 - b^2)x^2}{a^2}}}$$

et per Lemma

$$(A) \text{ Arc. } EX - \text{Arc. } AT = \frac{(a^2 - b^2) x \sqrt{a^2 - x^2}}{a^2 \sqrt{a^2 - \frac{(a^2 - b^2)x^2}{a^2}}}$$

Mum 2 II. Re-

*) Haec, et caetera, quae ex Conicis supponimus, iam in nostro *Sectionum Conicarum Tractatu Analytica* demonstravimus, brevi imprimendo.

II.

Recta XQ , quae per suppositionem perpendicularis est ad Diametrum CZ , secet femiarem CA in L

Per similitudinem Triangulorum Rectangulorum CVP , CQL obtinebitur $CV \cdot CP :: CL \cdot CQ$.

Per Articulum praecedentem $CP = a \sqrt{\frac{a^2 - x^2}{a^2 - (a^2 - b^2)x^2}}$

Uterius per Conica $CL = x \frac{(a^2 - b^2)}{a^2}$. Propterea in Proportionalitate praecedenti substituendo cuique valori lineari valorem analyticum respondentem, oritur haec alia $a \frac{\sqrt{a^2 - x^2}}{\sqrt{a^2 - (a^2 - b^2)x^2}} :: x \frac{(a^2 - b^2)}{a^2} \cdot CQ$; Con-

sequenter

$$(B) CQ = \frac{(a^2 - b^2)}{a^2} x \frac{\sqrt{a^2 - x^2}}{\sqrt{a^2 - (a^2 - b^2)x^2}}$$

Et per Aequationem (A)

$$\text{Arc. } EX - \text{Arc. } AT = CQ$$

Ideoque etiam

$$(C) 2(\text{Arc. } EX - \text{Arc. } AT) = 2CQ$$

III.

Señores XCE , FCY , qui ad verticem opponuntur, cum sint aequales, superimpositi perfecte congruent, erit igitur

$$\text{Arc. } EX = \text{Arc. } FT$$

Similiter producendo ordinatam XM , donec secet Curvam in puncto H , notum est, quod

$$\text{Arc. } EX = \text{Arc. } HF$$

$$\text{Quapropter } 2 \text{ Arc. } EX = \text{Arc. } FT + \text{Arc. } HF = \text{Arc. } TH$$

Pari-

Pariter producendo ordinatam TP , donec Ellipfi occur-
rat in puncto S , erit 2 Arc. $AT =$ Arc. TAS .

Factis ideo debitis substitutionibus in prima parte Ae-
quationis (C), eadem evadet

$$\text{Arc. } TH - \text{Arc. } TAS = 2 CQ.$$

Et addendo huic Aequationi Arc. $HS =$ Arc. XT , et
postea transponendo, obtinebitur

$$\text{Arc. } TH + \text{Arc. } HS - \text{Arc. } TAS - \text{Arc. } XT = 2 CQ,$$

id est

$$(D) \text{ Arc. } IFS - \text{Arc. } XAS = 2 CQ. \text{ Quod erat de-}$$

monstrandum.

Corollarium I.

Ex Diametri CX vertice X ducatur Tangens XN , in
quam producta ex Centro C in puncto K incidat normalis
 CK , cum sit Tangens XN semidiametro CZ parallela,
evidens est, quod $KX = CQ$; ergo per Theorema

$$\text{Arc. } IFS - \text{Arc. } XAS = 2 KX$$

Corollarium II.

$$\text{Cum sit } z = \frac{a\sqrt{a^2-x^2}}{\sqrt{a^2-(a^2-b^2)x^2}}, \text{ erit quoque } a^2 z^2 =$$

$$\frac{(a^2-b^2)x^2 z^2}{b^2} = a^2 - a^2 x^2;$$

$$\text{Consequenter } a^2(x^2+x^2-a^2) = \frac{(a^2-b^2)x^2 z^2}{a^2}.$$

Ex qua Aequatione profuet

$$\frac{a^2\sqrt{z^2+x^2-a^2}}{\sqrt{a^2-b^2}} = xz = \frac{ax\sqrt{a^2-x^2}}{\sqrt{a^2-(a^2-b^2)x^2}}. \text{ Ideoque}$$

per Aequationem (D)

$$\text{Arc. } IFS - \text{Arc. } XAS = 2 \left(\frac{\sqrt{a^2-b^2}}{a} \times \sqrt{z^2+x^2-a^2} \right)$$

Sit nunc punctum F focus Ellipsis (Fig. II.), notum est quod $CF = \sqrt{a^2 - b^2}$.

Si ergo in Aequatione praecedenti valoribus analyticis surrogentur lineares, eadem immutabitur in

$$\begin{aligned} \text{Arc. } TFS - \text{Arc. } XAS &= \frac{2CF}{CA} \sqrt{CM^2 + CP^2 - CA^2} \\ &= \frac{2CF}{CA} \sqrt{CM^2 - PV^2} \end{aligned}$$

Id est in

$$\text{Arc. } TFS - \text{Arc. } XAS = \frac{2CF}{CA} \sqrt{AO \times OB - AP \times PB}$$

Corollarium III.

Quoniam $CQ = \frac{(a^2 - b^2) x}{a^2} \sqrt{\frac{a^2 - x^2}{a^2}}$. Si cuique Analyticae Expressioni, ex quibus huius aequationis secunda pars componitur, substituatur sius respondens valor linearis, eadem evadet

$$CQ = \frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{CZ}$$

lyticae Expressioni, ex quibus huius aequationis secunda pars componitur, substituatur sius respondens valor linearis, eadem evadet

$$CQ = \frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{CZ}$$

Modo ex Focus F , et f , ducantur ad punctum X rectae FX , fX , et semiaxis CE protrahatur, donec in puncto R occurrat Tangenti NX , sitque recta XI radius. Circuli curvam osculantis in puncto X . Per ea, quae ex Conicis habentur, hae quatuor subsistunt Aequationes

$$\begin{aligned} CZ &= \sqrt{FX \times fX} \\ CZ &= \sqrt{RX \times XN} \\ CZ &= \sqrt{IX \times XQ} \\ CZ &= \sqrt{CA \times CE \times IX} \end{aligned}$$

Ergo

Ergo etiam sequentes

$$\frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{CZ} = \frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{\sqrt{PX \times FX}}$$

$$\frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{CZ} = \frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{\sqrt{RX \times XN}}$$

$$\frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{CZ} = \frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{\sqrt{IX \times XQ}}; \frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{CZ} =$$

$$\frac{CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{\sqrt{CA \times CE \times IX}}$$

Consequenter per Aequationem (D)

$$\text{Arc. } TFS - \text{Arc. } XAT = \frac{2CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{\sqrt{PX \times FX}}$$

$$\text{Arc. } TFS - \text{Arc. } XAT = \frac{2CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{\sqrt{RX \times XN}}$$

$$\text{Arc. } TFS - \text{Arc. } XAT = \frac{2CF^2}{CA^2} \times \frac{CM \times CO}{\sqrt{IX \times XQ}}$$

In hac postrema aequatione substituatur $\frac{CA^2 \times LX^2}{CE^2}$

pro radio osculi IX, et obtinebitur

$$\text{Arc. } TFS - \text{Arc. } XAT = \frac{2CF^2}{CA^2} \times \frac{CE \times CM \times CO}{LX}$$

Corollarium IV.

Si quaeratur maxima differentia Arcuum Ellipticorum TFS , XAS , differentietur quantitas $2(a^2 - b^2) \times \frac{a^2 - x^2}{\sqrt{a^2 - (a^2 - b^2) \frac{x^2}{a^2}}}$

valor analyticus rectae $2CQ$; atque haec differentiatio, omit-

omittendo quantitatem $2\frac{(a^2-b^2)}{a^2}$, per quam quisque illius terminus multiplicatur, exhibebit

$$\frac{dx \sqrt{a^2-x^2} - x^2 dx}{a^2} + \frac{(a^2-b^2)x^2 \sqrt{a^2-x^2} dx}{a^2}$$

$$\frac{\sqrt{a^2-(a^2-b^2)x^2} \sqrt{a^2-x^2} \sqrt{a^2-(a^2-b^2)x^2}}{a^2} \quad \frac{(a^2-(a^2-b^2)xx)^{\frac{3}{2}}}{aa}$$

= 0 Consequenter ad eundem Denominatorem reducendo, postea multiplicando per $\sqrt{a^2-x^2} \sqrt{(a^2-(a^2-b^2)x^2)^{\frac{3}{2}}}$.

$$a^4 dx - 2a^2 x^2 dx + \frac{(a^2-b^2)}{a^2} x^4 dx = 0, \text{ ex qua aequatione per } dx \text{ divisa, inde transposita orietur}$$

$$-2a^2 x^2 + \frac{(a^2-b^2)}{a^2} x^4 = -a^4; \text{ et multiplicando per}$$

$$\frac{a^2}{(a^2-b^2)}; \quad -2a^4 x^2 + x^4 = -\frac{a^6}{(a^2-b^2)}, \text{ et addendo ad utramque partem Aequationis}$$

$$\frac{a^4}{(a^2-b^2)^2} - 2a^4 x^2 + x^4 = \frac{-a^6}{(a^2-b^2)^2} - \frac{a^6}{(a^2-b^2)^2}, \text{ et}$$

$$\text{extrahendo } \frac{a^4}{(a^2-b^2)} - x^2 = \frac{a^3 b}{(a^2-b^2)}, \text{ et denuo transponendo}$$

$$\frac{a^3(a-b)}{(a^2-b^2)} = \frac{a^3}{a+b} = x^2; \text{ denique extrahendo } \frac{a\sqrt{a}}{\sqrt{a+b}} = x$$

Qui valor x si substituatur in secunda parte Aequationis $z = a\sqrt{a^2-x^2}$; erit $\sqrt{a^2-x^2} = a\sqrt{b}$; $\sqrt{a^2-(a^2-b^2)x^2} = \frac{a^2}{\sqrt{a+b}}$

$$= \frac{\sqrt{ba^2+b^3a}}{\sqrt{a+b}} = \sqrt{ab}; \text{ Ideoque } z = \frac{a^2\sqrt{b}}{\sqrt{a+b}} = \frac{a\sqrt{a}}{\sqrt{a+b}}$$

Hoc est $z = x$. Si ergo fiat $x = \frac{a\sqrt{a}}{\sqrt{a+b}}$, et sumatur

tur

tur $z = x$, maxima habebitur differentia Arcuum TFS , XAH .

Corollarium V. Fig. III.

In hac Hypotefi cum punctum T incidat in X , et punctum S in H , Aequatio Theorematis subministrat Arc. $TH - \text{Arc. } XAH = \frac{2(a^2 - b^2)}{a^2} \times \frac{a^2}{(a+b)}$, id est

(E) $\text{Arc. } TH - \text{Arc. } XAH = 2(a-b)$

Maxima ergo differentia Arcuum Ellipticorum TH , XAH erit aequalis differentiae, quae intercedit inter utrumque Axem, quae posterior differentia maxima quoque est relate ad differentiam quae intercedit inter Diametrorum coniugatorum quodcunque par.

Corollarium VI. Fig. I.

In Hypotefi duorum postremorum Corollariorum, erit etiam maximum per Corollarium primum pars KX Tangentis XN intercepta inter verticem X femidiametri CX , et punctum K , in quo eadem Tangens a normali CK secatur.

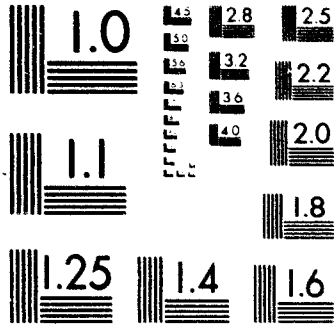
Corollarium VII.

Ex Aequatione (E) divisa per 2, imo ex Aequatione (A) in praecedenti Hypotefi immediate deducitur

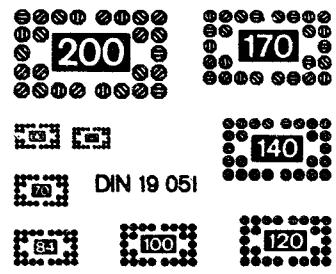
(F) $\text{Arc. } EX - \text{Arc. } AX = a - b$. Huic Aequationi addatur Aequatio identica $\text{Quadr. } AE = \text{Quadr. } AE$, et profluet $\text{Quadr. } AE + \text{Arc. } EX - \text{Arc. } AX = a - b + \text{Quadr. } AE$, id est $2 \text{ Arc. } EX = a - b + \text{Quadr. } AE$.

Corollarium VIII. Fig. III.

Ducantur rectae Xx , HT ad Axem AB parallelae, Curvam in punctis x et y secantes. Patet, vigore Aequationis Corollarii praecedentis, locum quoque habere sequentem Aequationem, $2 \text{ Arc. } HF = a - b + \text{Quadr. } AF$ Erit igitur $2 (\text{Arc. } EX + \text{Arc. } HT) = 2(a - b) + \text{semi ellipfi}$
Nau EA
 F

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1762

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX.88.

EAF , hoc est $\text{Arc. } XEx + \text{Arc. } HFT = AB - EF +$
 femiellipsi EAF . Quae Aequatio si multiplicetur per 2, ex-
 hibet sequens

Theorema.

Integra Peripheria Ellipsis $EAFB$ est aequalis quanti-
 tati $2(\text{Arc. } XEx + \text{Arc. } HFT + EF - AB)$.

Corollarium IX. Fig. IV.

Semidiametri coniugati CG, Cg , sint semidiametri coni-
 iugati aequales. Notum est, quod in hoc casu $CM(x)$
 $= \frac{a}{r^2}$; consequenter $CP = z = a \sqrt{\frac{a^2 - x^2}{r^2}}$, et

Aequatio (A) convertetur in $\text{Arc. } EG - \text{Arc. } AT =$
 $\frac{(a^2 - b^2)}{\sqrt{2(a^2 + b^2)}}$ et substituendo $2CG$ pro $\sqrt{2(a^2 + b^2)}$ in Arc.
 $EG - \text{Arc. } AT = \frac{(a^2 - b^2)}{2CG}$.

Corollarium X.

Si praecedens Aequatio cum Aequatione (E) conferatur,
 ex hac comparatione sequens orietur proportionalitas. Arc.
 $EX - \text{Arc. } AX, \text{Arc. } EG - \text{Arc. } AT :: a - b \cdot \frac{(a^2 - b^2)}{2CG}$,
 hoc est $\text{Arc. } EX - \text{Arc. } AX \cdot \text{Arc. } EG - \text{Arc. } AT ::$
 $2CG \cdot a + b :: CG + Cg \cdot AC + CE$.

Scholion.

Ex Lemmate, quo usus sum in hoc Theoremate de-
 monstrando, iudicet aequus Lector, an iure, vel iniuria,
 Proponens Anonymus asserere potuerit, fuisse usque ad
 Annum 1754. inter desiderata Arcuum Ellipticorum
 mensuram.

Johann

Johann Georg Schelhorn's Ergnslichkeiten aus der
Kirchenhistorie und Litteratur.

i. e.

IO. GE. SCHELHORNII, THEOL. MEMMING.
Amoenitates Historiae Ecclesiasticae, et litterariae.
VOL. I. P. I. et II.

Ulmae et Lipsi. 1762. pl. 25. in 8.

Sistitur hic liber, quem etiamsi non primo intuitu rerum
propositarum pretium commendaret omnibus, certe qui
legatur, ob maximam Auctoris eruditionis famam, clarita-
tanque summam, iure dignissimus censeretur. Vir enim
iste doctissimus, carus litterariae reipublicae, suo magno
merito, scriptisque aetatem laturis celebris, omni tempore,
cum severioribus studiis humaniorum litterarum amplissi-
mam cognitionem, doctaeque amoenitatis notitiam exactis-
simam coniunxit. Et has quidem eius laudes pluribus con-
firmare argumentis minime opus est; cum tot eius extant
luculenta specimina, et esse fere neminem credamus, nisi
hospitem in literis, qui *Schelhornii* Historiam Reformationis
S. R. Imperii Civitatis Memmingensis, Acta historico-
ecclesiastica, Amoenitates Historiae ecclesiasticae, Amoeni-
tates Litterarias, exceptas summo omnium adplausu, igno-
ret. Horum igitur similis per omnia est liber is, quem hic
proponimus; cuiusque capitum summam, eo quo posita
sunt ordine, breviter nunc sumus enumeraturi. Totus liber
describendus esset, si plura vellemus.

I. Narratio de notabili, quod Auctor possidet, *Operum
Hieronymi exemplo, editorum ab Erasmo Roterodamo*, Basil.
1516. Editio illa, cohortante praesertim Petro Caraffa,
Episcopo Theatino, summo cum labore ab Erasmo confecta
est. At post idem Caraffa, Papa factus, implacabili in Eras-
mum flagavit odio, eiusque opera omnia ac singula, edito
quidem primo librorum prohibitorum indice, iussit comburi.
Quod Papae decretum in Concilio Tridentino restrictum,

Nnn 2

et

et nonnulli quidem Roterodami libri prorsus interdicti, alii vero, si expurgati essent, legendi permitti sunt. Eiusmodi igitur Hieronymi Erasimiani expurgati Auctor possidet exemplum, quod mirum in modum optimis in locis mutilatum, erasum, carta, figuris, atramento, aut colore rubro indutum, planeque corruptum est.

II. *Litterae Papae Iohannis XXIII.* ad Carolum ducem Aurelianensem, in quibus exponit de sua ex urbe Constantiensi fuga, eamque tamquam iustam defendit. Desumptae ex Andreae Ratisbonensis Collectione magna epistolarum, in bibliotheca urbis Memmingensis servata. III. *Pauli II. R. P. bulla* ad episcopum Ratisbonensem, data a. 1470. ex originali impressa. IV. *Friderici III. Imper. litterae ad Innocentium VIII. R. P.* quibus ipsi Raimundum Peraudi, ad Cardinalis dignitatem evehendum, commendat; e Mito vetustissimo editae: item ad Iohannem Tornacensem, de eadem re, epistola. V. *Alexandri VI. R. P. bulla* de a. 1500. ex originali edita. VI. De quodam libro cationum a temporibus ante Reformationem. Titulum habet: *Paffio Christi von Martino Myllio in Wengen zu Ulm geistlichen Chorherrn, gebracht und gemacht nach der gerümpften Musica, als man die Hymnus gewont zu brauchen. Und hieby angezaigt vor yedem Gedicht, under wass Melodey zu singen werd.* Est de a. 1517. continens 26. cationes, in quibus quaedam occurrunt cultum Mariae et crucis Christi prodentia, ut bina haec loca testantur:

*Von wegen dieser traurigkeit
Behiet mich vor dem heffichen laid
O Iunckfraw gottes mutter rain
Von mir nem alle sünd gemain.
Und im leben mich auch bewar
Nach Tod sez in der engel schar
Verschmäch mich nit o junckfraw zart
Für den dein sun gecreuzgot ward.*

de cruce autem ita canit:

*O Creuz ain boum gleiffendt mit zierd
Mit küniglich wadt würft du berierd
Du bist ain auferwölter ast
Der göttlich glider anetast.
Du säiger boum, an armen schon
Tregst du der welt zalung und lon
Und bist des leibs ain wag gemacht
Der den Nom aufs der helle bracht.
O Creuz mein hoffnung dis: stund
Grüest ich dich aufs meins herzens grund.
Wer in den grechten götlich huld
Und lösch aus aller sündler schuld.*

VII. *Litterae Senatus Ulmenfis*, de anno 1517. quibus civibus quibusdam Ulmenfis Fraternalitas S. Francisci erigenda permittitur; e Chronico Ulmenfi MSto. VIII. *Litterae indulgentiarum* pro iis, qui contulerint aliquid in usum hospitaliorum et orphano trophei Argentinesium, de anno 1518. Papa Leone X. IX. *Tres Lutheri epistolae* e veteri MSto; ad Wencesl. Linck, Mart. Gilbertum, et Casp. Heidenreich. X. *Binae Melanchthonis epistolae*, ad Io. Agricolum, et Io. Mantelium; e veteri MSto. XI. *De Augusto Severo*, praeceptore Maximiliani II. Imper. Lutheri partibus favente; adiuncta Melanchthonis ad Adamum Carolum, Ferdinando Imp. a consiliis, commendatitia. XII. *De Io. Seb. Pfausero*, in aula Maximiliani II. sacrorum primum praeside, post per inimicorum invidiam dimisso, quod Luthero esset addictus. XIII. *Litterae Maximiliani R.* ad Christophorum Würtemb. ducem, de recipiendo Pfausero: huius responsio, ipsiusque Pfauseri ad ducem Würtembergensem epistola; ex originali impr. XIV. *De Seb. Franckii patria*, dogmatibus, et scriptis, quaedam minus in vulgus nota. XV. *Stanisl. Hofsi ad Frid. Staphylum epistola*, de accurate citando quodam e scriptis Lutheri loco, in quo

dicit: *si ego non sum probus, sufficit, quod Christus est probus*, ex origin. XVI, *De magnifica* in honorem Leopoldi Firmiani, Archiepiscopi Salisburgensis, *Lactantii editione*, tantummodo inchoata; subiuncta XVII. ex eadem, exempli loco, dissertatione historico-critica: *an Constantinus M. iure dicatur primus Imperator Christianus?* quod sub finem affirmatur quidem, attamen illud prius contenditur, Philippum Arabem, cum filio Philippo iuniore, Imperatores, iam ante fuisse doctrinam christianam, occulte licet, amplexos. XVIII. XIX. *Tres C. Scriverii ad Spitzelium epistolae*, varii argumenti; ex originali. XX. *De merito prohibita a pontificis lectione binorum Weislingerii scriptorum*, nimirum Hutteni delarvati, et scripti contra sermonem revocatorium Franciscani cuiusdam transfugae, nomine Properi, adhibitis locis testibus vilissimi generis dicendi. XXI. Additamentum ad n. 1. *de Hieronymo Erasmi mutilato*, XXII. *De M. A. Flamini Carminum recentibus binis editionibus*, ex officina Cominiana, horumque per Mancurtium in altera editione truncatione; ubi obiter de Petro Carneferco martyre, ad quem directae odae suppressae sunt, quarum tamen hic aliquot proferuntur: item quaedam interiecta de Savonarola leguntur. XXIII. *Honorii III. P. R. bulla* de anno 1216. qua collatio ecclesiae de Mammingen in Magistros ac fratres domus Hospitalis S. Antonii confirmatur; ex originali impressa. XXIV. *Ferdinandi*, Arragoniae regis, *epistola ad Sigismundum Imperatorem*, de Hullo supplicio capitis afficiendo, de anno 1415. e MSto. XXV. *Concilii Constantiensis litterae ad Carolum VI. R. F.* de rebus in Concilio gestis ante et post recessum Papae, de anno 1415. e MSto. XXVI. *Calixti III. R. P. bulla*, qua cavetur, ne quaestores Ordinis hospitalis S. Antonii a Praedicatoribus quorumcunque ordinum mendicantium ullo modo impediuntur, sub poena excommunicationis, aliisque gravissimis. XXVII. *De mercatu indulgentiarum Raym. Peraudi Cardinalis*, speciatim in urbe Memmingensi, anno 1501.

1501. XXVIII. *Indulgentiae publicatae a duodecim Cardinalibus* in emolumentum Capellae S. Magni in urbe Memmingensi, anno 1507. ex originali. XXIX. *De Gervasio Watin*, Doctore Sorbonico, quaedam anecdota. Vir iste, praecclarus olim, hodie parum notus, patria fuit Memmingensis, natus seculo decimo quinto. Studiorum cursum exegit Parisiis, (quo venisse anno 1507. videtur,) doctore usus Ludov. Ber, Theologo postmodum Basileensi, quod ipse in litteris, hic subiunctis, profitetur. Magnam adeptus mathematicos, philosophiae, ac theologiae scientiam, Rector Academiae Parisiensis factus est anno 1519. A Francisco, rege Francorum, anno 1531. missus est in Saxoniam ad Electorem, causa religionis; Vitombergae etiam cum Luthero collocutus. Anno 1535. Memmingae aliquam diu moratus deprehenditur, cuius urbis magistratus, Lutheri tum temporis partibus deditus, eius in rebus gravissimis consilio usus est. XXX. *Binae Lutheri epistolae*, ad D. Iohannem Pomeranum, et Ant. Lauterbach; e veteri MSto. XXXI. *Tres Phil. Melancthonis epistolae* ad amicos, e veteri MSto. XXXII. *Relatio de iis quae acta sunt cum Iudimagistris Augustae Vindel.* tempore Interim; quorum qui librum illum recipere ac profiteri detrectarunt, a munere sunt remoti: e veteri MSto. XXXIII. *Stanislai Hosii, Episcopi Varmiensis*, (qui gente Suevica ortus docetur,) ad Fr. Staphylum epistola; ex originali. XXXIV. *Quaedam excerpta e Wilh. Lindani*, Episcopi Ruraemundensis, oratione synodica ad clerum habita, et eiusdem apologetico ad Germanos; in quibus et in conditorum Breviariorum, in castigandis ac emendandis illis, oscitantiam, et in mores clericorum monachorumque dissolutissimos, gravissime liberrimeque invehitur. XXXV. *Io. Petr. Spethii epistola ad Gottl. Spizelum*; ex originali. XXXVI. *Io. Christ. Edelmanni epistola* D. Hermanno ab Inspiratorum secta revocando. XXXVII. *Additamentum ad articulum XX. de scriptis Weislingeri.*

Haec

Haec igitur, quamvis brevis recensio, facile unumquemque docebit, quam docta, varia, ac notabili amoenitate niteat iste Schelhornii liber; quamque sit hic vir similis illi veteri sapienti, qui numquam fuit minus otiosus, quam cum otiosus. De reliquis Partibus dicemus futuris mensibus.

MUSEUM MAZZUCHELLIANUM, SEU NUMISMATA Virorum doctrina praestantium, quae apud IO. MARIAM COMITEM MAZZUCHELLUM Brixiae servantur. A PETRO ANTONIO DE COMITIBUS GAETANIS, Brixiano Presbytero et Patricio Romano, edita atque illustrata. Accedit versio Italica, studio Equitis COSMI MEI elaborata.
TOMUS PRIMUS.

Venetis, 1761. typis Antonii Zatta; Alph. 5. plagg. 3. forma folii, cum 100. tabulis numerorum aere expressorum.

Si dulce est, ut omnes fatentur esse, doctissimorum virorum libros non intermisso studio lectitare, et perennem quasi sitim ex his tot seculorum fontibus restinguere: non minori profecto voluptate perfundi nos existimamus, ubi immortales eorundem vultus, quorum adhuc ingenium et scientiam cognovimus, intueri nobis liceat. Huius tam exoptati spectaculi copiam nobis amplissimam facit opus hoc praesclarum, quod aeternitati doctorum hominum et literis faventium consecratum est. Satis vel hi thesauri, qui eo exhibentur, amorem in literas summum, et intelligens earum studium, in Viro illustrissimo, a quo collectos accipimus, loquerentur; sed fecere dudum alia, in his *Scriptores Italiae*, quos ipsi lingua Hetrusca vulgatos debemus, ut nomen eius inter eruditos celebretur, dignusque videri possit, cuius ora in
hoc

hoc opere cum tot aliis cernerentur. Ac cernuntur sane in numo honori eius dicato, qui indices consequitur.

Maxima quidem pars horum numismatum, pari studio et sumtu conquisitorum, iam dudum ope duorum catalogorum in *Opusculis Calogerianis* Tomo XXXV. et XL. editorum, in rei publicae litteratae notitiam venerant. Qui cum multis vehemens desiderium inspiciendi numos ipsos iniecissent, impetravit denique typographus ab Illustriss. Possessore, ut sibi publicandi permitterentur, et a *Comite Caietano*, ut sua singulis elogia adderet. Hic autem primo fatetur, nonnulla numismata huius collectionis neque *σύγγραφα* esse, neque fortasse veras doctorum virorum effigies, sed arbitrarías duntaxat, referre. Quod cum caveri in tanto numero vix potuerit, propterea etiam reprehensione caret, quod istiusmodi sylloge omnis generis numismata, cum genuinis spuria quoque, desiderare videtur. Bene item iudicat Editor de Graecis Romanisque, quae hic spectantur, numismatibus. Licet enim multo posteriora sint eorum aetate, quorum memoriae ea dicarunt artifices, ut Homerica v. c. Tulliana, alia; tamen ex originariis figuris, sculptisque lapidibus, et gemmis, videntur desumpta esse. In quo numero reponit non modo *Cotrones* illos, qui post restitutos ab Augustis Constantinopolitanis Circenses ludos, victoribus dono dari solebant, et numismata omnia, quae ex *Doffiriorum*, artificum Genevensium, officina, hoc Seculo prodierunt; sed ea quoque signa, quae Italos exhibent, ante initia Seculi XV. defunctos; quoniam satis constat, ab hoc demum tempore resursum fuisse consuetudinem, aerea eiusmodi virorum doctorum monumenta exigendi.

Iam in ordinanda serie operis, chronologicam quidem methodum observandam sibi proposuerat V. D. sed

Ooo

tamen

tamen variis de causis recedere nonnumquam ab ea necellum habuit; tum ut singula commodius concinniusque vacuis tabularum areis aptaret, tum etiam ne ob leve temporis discrimen in Appendicem reiicere pleraque cogere, quae in Possessoris manus aliquanto ferius, quam oportuisset, pervenerant. Ceterum curavit inprimis, ut perfecte typi responderent archetypis, nihil moratus barbariem et inscriptionum errores, sive opificum imperitia, sive ex alia causa commissos. In quo, si pauca deimas, praecipuam fidem et diligentiam artificis agnovimus.

In explicandis vero numismatibus, scrutandisque eorum causis et occasionibus, tantum egit, quantum in multa temporis vetustioris obscuritate per coniecturas praestare licebat. In elogiis ipsis perscribendis, concinnam breviter secutus, maxime memoranda de viris doctis protulit, reliqua biographorum reliquit diligentiae. Nonnumquam nihil praeter hoc ipsum, quod in numismate expressum erat, Philosophum aut Medicum fuisse, cuius in eo vultus conspiciatur, referre propter sepultam quorundam memoriam potuit; neque tamen vel hos omittendos putavit, utpote artificum ingeniosis operibus cohonestatos. E contrario autem reiiciendos censuit tum Romanos Pontifices omnes, etsi in his sint cum doctissimis viris conferendi; tum Gallorum Reges quosdam, qui litterarum et artium patrocinium magnanimi susceperunt: idque ne actum agere videretur, siquidem horum numismata *Menetorius (Menestrier)*, illorum *Venusus*, luculentis operibus collecta illustrarunt. Hic tamen cum in anno quarto Pontificatus *Benedicti XIV.* desinat, ea, quae ab illo tempore in honorem Pontificis huius vere docti, successoris item eius *Clementis XIII.* cusa fuerunt, adiecit *Comes Gaetanus*.

Insunt igitur hoc primo Operis Tomo numismatum

in Maecenates et viros doctos excusorum fere DCCCL, prout obiter numerum inivimus, quibus ex viris uni saepius plura, imo integrae tabulae attributae sunt. Harum singulae quatuor, quinque, aut sex, saepiuscule etiam plura, (et aliquoties ad decem imo duodecim ascendant,) numismata comprehendunt, magnitudine nihil aucta vel minuta. Et cum scite radio inscripta reddantur, accurate etiam utraque lingua describuntur, ut nihil fere lectoribus in eo genere desiderandum superfit. Etiam de ordine, saepius, ut diximus, turbato, quodammodo restituendo feliciter sollicitus fuit Editor. Ut enim uno quasi obtutu circumspici possent omnes, quorum hoc loco monumenta eduntur, plures indices eorum concinnavit, quos nominare nostrum est. I. per nomina ipsa. II. per nationes, seu patrias. III. per dignitates, seu munera, ubi tamen ecclesiastica tantum munera, et principum suprema, in censum veniunt. IV. illustrium mulierum. V. per religiones regulares, Ordines vocant. VI. per scientias et artes. VII. Sectariorum, quo nomine placuit Editori partem eorum appellare, qui ab aliquot inde Seculis a Romanae ecclesiae communione discesserunt; partem, aimus, nam omnes eorum hoc Indice non contineri, vel secundus docet eo loco, ubi Germani fistuntur. In hoc tanto numero Itatorum et maxima copia eminet, et de iis omnium rectissime traditur; de Germanis contra nostris hinc inde, per invidiam religionis, iniquius et durius. Sed in talibus locis nemo bonus aut sapiens, credimus, haerebit aut angetur animo.

Nunc tabulas operis ipsas, quoad necessarium videbitur ad notitiam illius comparandam, percurramus. I-III. Haec numismata *Mosis* prophetae vultum referunt, priora quidem duo cum inscriptione Hebraica, in qua bis recurrit mendum in voce אֱמִרִים, cum scribenda erat אֱמִרִים; tertium latina epigrapha ornatum. — IV. *Evander*

der cum matre *Carmena*, quae etiam *Themis* vel *Nicostrata* dicitur. V. *Salomon* rex. Pileatus et coronatus spectatur, vittas e vertice in scapulas demittens, cum pectore torquato, circumiectis his vocibus, quae latinis literis perscriptae sunt: *Der alleweis Kinneig ist Salomonis*. Apparet, haec corruptiora quaedam Germanica esse. Noster reddit: *Omnimode regnum est Salomonis*. Quod neququam placet. Quamquam enim Vox *alleweise*, vel *auf alle Weise* utique significet *omnimode*, tamen et articulus ei praepositus, et alia ostendunt, tantundem valere hanc inscriptionem, ac si positum esset: *Der allerweisse König ist Salomo*; h. e. *Regum sapientissimus Salomo est*. Oppositum latus feminam regia corona decoratam, ac rursus Salomonem, manibus quasi gestientem in horto exhibet, his verbis additis: *Salomon singt ein Lied Can. Sal. Canit Carmen*. Postrema vox, seu syllaba potius, alludere videtur Auctori ad *Canticum Canticorum*, quod ferunt, inquit, Salomonem adornasse pro Pharaonis filia, sibi matrimonio sociata.

Tabula II. quatuor *Homeri* numismata, deinde *Themistoclis*, *Thaletis*, *Socratis*, *Xenophontis*, *Anaxarchi*, et *Catonis* eius qui *Censor* dictus est, ostendit. — Tab. III. octo numismata *Cicéronis*, unum *Corn. Galli* habet. — Tab. IV. *Catonis Uticensis* 3. *Virgili* et *Horatii* 5. *Tirentius*, *Ovidius*, *Tibullus*, *Catullus*, *Propertius*, *Mascenas*, *Marc. Agrippa*, *Livius*, *Sallustius*, *Paulus* Apostolus. — Tab. V. *Matthaeus*, *Marcus*, *Lucas*, Evangelistae, *Jacobus maior* et *Thomas* Apostolus, (quorum numismata vetusta satis et minime contemnenda dicuntur, sed nihil tamen pro antiquitate eorum adfertur.) Additur huic tabulae *Q. Rhemii Palaemonis* numisma. — Tab. VI. *Io. Scheldus*, vulgo *da Schio*, Ord. Praedicat. Sec. XIII. *Jacobus Vitriacus*, *Thomas Aquinatis* 2. — Tab. VII. *Octavianus* Cardin. *Ubaldinus* Sec. XIII. *Dantis Algerii* 4, *Cicco Apsulanus*, *Andreae Donduli*, Ducis Venetorum doctissimi, numismata 2. — Tab. VIII.

*Io. Wiclefus, Franc. Petrarca, Io. Boccacius, Colucius Salu-
tatus, Io. Hussus, Hieron. Pragensis, et Franc. Zabarella,* si-
stantur. — Tab. X. inter alios numos habet quoque cu-
sum in *typographiae* inventae memoriam. — Tab. XI. seqq.
Paulus Venetus cum aliis ostenditur. Tab. XX. *Cosmus Me-
dices*, Tab. XXVII. *Franc. Philolophus*, Tab. XXVIII. *Marfi-
lius Ficinus* et *Io. Picus Mirandulanus*, Tab. XXIX. et XXX.
Laurent. Medices, Tab. XXXII. *Io. Iovianus Pontanus*, Tab.
XXXIII. *Hieron. Savonarola* spectandos sese praebent. De
quo quidem postremo ita iudicatur, (et quantum nos vide-
mus, licet recentiorum quorundam sententiae in alia om-
nia inclinent, rectissime,) fuisse hominem pium, minime-
que hypocritam. Cui non obstat, quod praeter declama-
tiones gravissimas in ordinis ecclesiastici vitia, in tuenda et-
iam Florentinae reipublicae libertate, operam posuit. Haec
enim ita interpretari, ut propterea turbulenti ingenii homi-
nem adpelles *Savonarolam*, prorsus iniquum videtur.

Verum, ut alias quoque Partis huius Tabulas delibe-
mus, XXXVII. *Aldum Pium Manutium* exhibet, XXXIX. *Leo-
nardum Vincium*, XL. *Hippolytum Estensem*, XLIII. *Baltha-
sarem Castilionum*, XLI. et XLII. *Alb. Dürerum* nostrum,
rursus XLII. *Patricium Hamiltonium*, quem quidem indignis
modis lacerat commentarii auctor, primum ut haereticum,
deinde ut hominem obscurum: quasi vero clarus esse non
possit, (ut est revera *Hamiltonius* in Protestantium coeti-
bus,) cuius non meminerint Itali. Tabula XLIII. *Io. Oeco-
lampadius* et *Uir. Zwinglius*, Tab. XLV. *Simon Grynaeus* et
Berthold. Hallerus, Tab. XLVII. *Ludov. Aviosus*, XLVIII.
Franc. Guicciardinus, XLIX. *Anton. Puccius*, L. *Andreas Al-
ciatus*, LI. *Raphael Urbinus*, et *Bilibald. Pirckheimerus*, LIII.
Lazarus Spanglerus, ut omittamus alios, spectantur.

Tab. LIV. et LV. continentur numi memoriae *Martini
Lutheri* dicati, quam si nec numi, nec scripta servassent,
servatura erat in omne aevum restituta religionis et ingenio-
rum aurea libertas, et excussum intolerabile Cleri et super-
stitio-

stitutionis iugum. In iis quae de *Luthero* tradit Noster, nihil aequè mirati sumus, quam quod illum fuisse ait *ad seditionis animo maxime propenso*: cum profecto nemo mortalium eo tempore officia principibus praestanda commendaverit diligentius, et a bellis abhorruerit magis. Sed repetant talia, per nos licet, quorum interest, conspurcare *Lutheri* imaginem, cuius factis et institutis hodie quoque vulnerantur, et conficiuntur denique.

Tab. LVI. *Henricum IX.* Angliae regem, *Conradum Peutingertum*, *Melch. ab Offe*, et *Gasp. Hedionem*, itemque *Hieron. Paumgartnerum*, Tab. LVII. *Petrum Bembum*, Tab. LXXI. *Hieron. Fracastorium*, Tab. LXXVI. *Herculem Estensem* et *Luc. Gauricum*, Tab. LXXVII. *Phil. Melanchthonem*, et *Io. a Lasco*, LXXIX. *Mennonem Simonis*, LXXXI. *Nicolaum Crelsum*, itemque ac rursus LXXXII. *Io. Calvinum*, LXXXIII. *Mich. Angelum Bonarotum*, LXXXII. *Stanislaum* ~~sum~~, LXXXVI. *Anton. Augustinum*, LXXXIX. *Octavianum Ferrarium*, XC. et XCI. *Petrum Victorium*, XCIV. *Phil. Nerium*, XCV. *Hugonem Donellum*, XCVIII. *Theod. Bezam*, *Ulysses Aldrovandus*, et *Paulum Sarpium*, sinit. De *Sarpio* callidius quam verius scriptum esse ab Auctore, non nos modo existimamus, sed speramus etiam multos in urbe Veneta existimatos. Denique Tab. XCIX. *Papir. Massonus*, et Tab. C. *Achilles Harleius* et *Petr. Aldrovandus* conspiciuntur. Longe plurimos omnis generis omisimus, cum nobis propositum duntaxat fuerit, specimina Operis proponere, non illud universum delineando exprimere. Cui perlufrando nemo facile, sine admixta voluptate uberiore, operam dederit.

NOVA LITTERARIA.

Venit in manus nostras, amici beneficio, de *Pictura*, praeclarus liber, cuius, aequum est, nos Lectoribus nostris quandam quasi ideam sistere; nam unicum in suo genere, et ipsius artis causa quae eo proponitur, et operarum elegantia, laudare non dubitamus. Ita autem inscribitur: *L' Art*

Art de peindre. Poëme, avec des réflexions sur les différentes parties de la Peinture. Par Monf. WATELET, Associé libre de l'Académie Roiale de Peinture et de Sculpture. Lutetiae Parisiorum, ex officina Guerini et de la Tour, 1760. plagulae omnino 21. in quarto mai. cum figg. elegantissimis, principio et fini capitum additis, a Wateleto sculptis. Hoc igitur Libro Auctor disertissimus, praecepta picturae, carmine Francogallico ita exposuit, ut eius artis studiosis non solum, sed amatoribus quibusque, dubium esse debeat, an perfectam in eo artis scientiam magis, an pangendi carminis praeclaram, et in tali argumento, multis difficultatibus obsito, certe unicam, laudari oporteat. Poema didacticum, de pingendi arte, gallico carmine, nemo adhucdum proposuerat; latino, magnas laudes tulerunt *du Fresnois* et *Marsyus*, ille ob artem quam cecinit, summus artifex, hic propter versiculos, Poeta natus. Noster, hoc Opere, posteaquam in univrsum de consilii sui rationibus praemissa praefatione exposuit, quae intererat nosse lectores, Carmen suum in quatuor cantus tribuit, quorum *Primo* de diagraphice, seu lineari pictura; *Secundo* de Colore; *Tertio* de inventione pictoria; *Quarto* denique de inventione poetica cecinit. Hos Cantus excipiunt, de diversis picturae partibus, observationes profaicae: et primo quidem *de Proportione*, eiusque diversitate, orta partim ex aetatis, partim ex sexus differentia. Sermo est deinceps Auctori *de Toto*, (de l'Ensemble,) cum diversae imaginis particulae ita invicem ordinatae sunt, ut *unum* efficiant. Mox *de Aequilibrio* exponit, et *de motu Figurarum*; de pulchritudine; de elegantia (la Grace;) de harmonia Luminis et Colorum; de effectu (de l'Effet,) cuius vocis Francogallicae ambitum difficulter latine reddideris; de Expressione denique, et animi pathematibus. Ut habeant Lectores nostri specimen aliquod, huc aliquot primi Cantus versiculos describimus. Ita autem orditur Wateletus,

*Je chante l' Art de peindre: ô Vénus-Vranie,
Séconde mes travaux, inspire mon génie;
Laisse-moi pénétrer dans le Temple des Arts.
Lumière des Talents, découvre à mes regards
Ce concours de tes dons, cet Accord, cet Ensemble;
Objets des goûts divers, centre qui les rassemble,
Immortel attribut de la Divinité,
Dont l'Effet est l'Amour, et le nom la Beauté.*

*C'est toi qui la répands sur la nature entière:
Chaque jour, sur le Char du Dieu de la Lumière,
Elle embrase les Cieux, et colore les airs;
L'oeil étonné l'admire au vaste sein des mers:
Elle naît sous nos pas, une fleur la recèle;
De chaque être elle emprunte une forme nouvelle;
Et pour la reproduire encor, sous mille traits,
Tu veux que les mortels imitent ses attraits. etc.*

Nihil addimus laudum. Librum lecturis, nam quis divinae
artis tam disertum doctorem non legat, integrum iudicium
relinquimus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Octobris Anno MDCCLXII.

Betrachtungen über die Malerey.

h. e.

DE PICTURA OBSERVATIONES.

Lipsiae 1762. Alph. 2. plagg. 13. in 8.

PARS I. et II.

Quaquam divino et immortalis ingenio clarissimi Poetae, quo nemo propior ex nostris ad vim et simplicitatem veterum accessit, effectum erat, ut *Hagedorniorum* nomini et famae vix aliquid addi posse videretur: tamen crevit et auctus est splendor illius gentis summo Fratris ingenio et doctrina singulari, qui, quicquid ipsi erat a negotiis pro patria honorifice susceptis otii, id totum, ita ad illustrandas artes et doctrinam augendam transtulit, ut, utrum felicitate ingenii, an laboris constantia et perpetuitate plus valeret, difficile esset decernere. Gratulamur igitur Germaniae utrumque Hagedornium, alterum citius quidem litteris ereptum, sed laudis immortalitate supersitem; alterum vivum, fide, sanctitate morum, et patriae amore, optinis quibusque spectatum, atque, quod non sine quadam gloria exteris fatemur, optimorum Principum auctoritate, iis artibus regundis publice praefectum, quibus ipse sibi peperit laudem, intelligentissimorum quorumque admirationem, et immortalitatem.

Ppp

Quod

Quod quam vere dictum sit de *Hagedornio* nostro, quoniam magnitudo operis potest interdum etiam ex difficultate intelligi, ex ipsius rei natura apparet, quam tanta cum felicitate tractavit. Pictura enim, etsi cum reliquis artibus ex naturae fonte deducitur; tamen, sive linearem species, quae circumductione umbrarum inventa est, sive coloratam, quae coloribus miscendis et transmittendis, lumine et umbra distinguitur, nec designat tantum, sed exprimit plane naturam, utraque ad sensuum iudicium pertinet maxime, faciliusque per oculos ad pectus transfunditur, quam verbis describitur, et legibus certis praeceptisque definitur. Oritur porro de pictura scribentibus nova quaedam difficultas ex antiquitate artis, verborum omnium quae ad sensus pertinent inconstantia, artificum a nostris temporibus remotissimorum varia consuetudine, et defectu eorum, qui origines artis describere; quorum, praeter Plinium, nemo magnopere ex veteribus potest laudari. Atqui haec omnia vicit et superavit viri unius incredibilis industria et constantia, disceptavitque cum Italis et Gallis de ea regione, in qua soli habitare et regnare videbantur.

Monet Auctor in ipsius operis ingressu, se ex copia legum et praeceptorum, quibus ars pictoria abundaret, potiores ex communi pulchritudinis fonte deductas, et ad formandum gustum aptiores, eo ordine in unum corpus coegisse, quo in operando soleant artifices uti. Solere autem illos, inventis iis naturis, quae summae pulchritudinis et dulcedinis capaces essent, totam quasi machinam picturae instruere, et singulas regiones callida iunctura connectere; quarum operationum priorem inventionem poeticam, posteriorem distributionem appellent, utramque peculiari nomine compositionis complectantur; tum denique delineatione et coloribus speciem illam internam animo artificis impressam exprimere, atque ipsi cum affectibus et perturbationibus animi vitam vigoremque divinitus quasi inspirare. Ante omnia vero acuendum esse inquit sensum et gustum pulchritudinis. Hoc duce nos convenientiam naturae sentire, ab omni imitationis

tationis pravitate et deformitate liberari, rapi in admirationem simplicitatis antiquae, dulcedine et sublimitate, vel ex pectore, vel ex imaginibus oriundae, extolli, et impleri iis affectibus, quos excitare soleat callida artificis manus.

Atque haec est ratio et oeconomia universi operis, quod non ad doctos solum, sed etiam ad artifices pertinet, quorum illos subtiliore vi iudicandi instruit, hos propius ad litteras adducit, earumque conjunctionem cum arte pictoria ostendit, utrasque vero monet, ut mutuis praesidiis et officiis alter alterius facultatem sustentet. Forma autem externa totius operis ita comparata est, ut neque ossium nudas compagine ostendat, similis corpori denudato, quod horrorem intuenti incutit; nec nimio sanguine et muliebri cultu laboret, sed prae se ferat speciem corporis integri, adstricti, et lacertis expressi, quod ex iisdem speciem accipit, ex quibus vires, in universum vero antiqua quadam simplicitate commendatur. Conciliabit sibi etiam gratiam lectoris specie sermonis, et forma epistolarum, quae ad dialogos veterum accedit, varietatis multae capax est, et decentem laboris lectorem illudque amabiliter, apprehendit, tenet, moratur, per amoenos ambitus ad arduas vias et sepulta antiquitatis monumenta deducit, atque ita alit augetque cupiditatem videndi, ut data etiam potestate nolit ex itinere redire. Sed nolumus amplius in laudes eius viri excurrere, quem, ut intelligentissimi quique, propter subtilitatem artis, ita optimi quique propter singularem modestiam amplectuntur, et qui malle videtur laudabiliter agere, quam laudari. Iam vero, ut propositum est, ad universi operis contemplationem accedamus. Dividitur illud in partes duas, quarum utraque Libros duos continet. *Liber primus* partis prioris, quoniam ad omnes artes pertinet, diligentius nobis considerandus videbatur. Vel ex hoc uno apparet, quid de reliquis expectandum sit: sed etiam de illis suo tempore dicetur. Complectitur autem hic Liber ea praecipua, quae imprimis pertinent ad gustum sensumque artificis imitaturi formandum. Caput primum in universum *de Causa*

et de pulcro explicat, et oritur ab utriusque definitione. Est autem ex sententia Auctoris gustus facultas pulcri ubique sentiendi, et gradus illius rationemque facta plurium comparatione subito intelligendi. — Pulcritudinem vero eam perfectionem esse ait, quae oritur ex coniunctione opulentiae varietatis, et singularum partium ordine, sine quo nulla pulcritudo esse possit. Eo enim neglecto, ut in fabula, ita in pictura, detrahi perfectioni totius; habere enim etiam picturam suas quasi primas et secundas partes, quarum posterioribus nisi vi et maiestate prioribus cedant, omnia turbari, nec facile admirationem et plausum moveri solere. — Ex varietate illa cum ordine coniuncta oriri *unitatem*, cuius, ut in reliquis artibus, ita in picturis summa habenda sit ratio. Ex utraque enim hac virtute pulcritudinem et perfectionem operis colligi, illam gustus, hanc contemplationis beneficio. Inprimis vero excellere et regnare elegantiorum gustum, eum enim absque mora contemplationis diuturnae tanquam fulmine tactum, statim incendi, rapi in admirationem, et subito convenientiam partium capere et sentire, quam pulcritudinis nomine exprimat. Sentiri igitur pulcritudinem, perfectionis demonstrationem superioribus animi viribus relinqui, rationem vero illius sensus in natura hominis positam esse, nos enim omnes nasci cum quadam varietatis cupidine et novitatis. — Nimiam similitudinem esse matrem satietatis, varietate vero vaga et sibi repugnante perturbari animum, et distringi, delectari numquam. — Habere tamen etiam pulcritudinem suos gradus: summam oriri ex clandestina et callida partium singularum iunctura. — Esse porro boni pulcrique discrimen, utrumque tamen non re ipsa, sed abstractione et cogitatione posse divelli. — Bonitati veritatem, pulcritudini vero elegantiam respondere: illam latius sumtam, diligentia, soliditate, et subtilitate, hanc dulcedine, mollitie, et vigore quodam distingui. — Illustrari posse hanc distinctionem exemplo ex arte pictoria petito. *Albertum Durerum* diligenter olim rationem et proportionem corporis humani expressisse, explicata singularum partium

tium mirabili iunctura, et diversarum artificiosa conspiratione; ex hoc Dureri exemplo agnosci quidem posse naturam corporis veram, et artificii bonitatem, pulcritudinem vero neutiquam inde intelligi, quae ut sentiatur, accedere extrinsecus debere elegantiam circumscriptionis, linearum molles flexus, robur nervorum, vultus compositionem, totiusque corporis eam collocationem, quae ad exprimendas animi perturbationes, et alliciendum spectatorem, maxime valeant. Haec omnia diligentissime exponit Auctor, firmat auctoritate Sammardi et Trubletii, aspersis interdum annotationibus non arreptis, sed ex natura materiae nascentibus.

Capitulum II. Docet Auctor, ut a bono pulchrum, ita a pulchro gratiosum, artificum subtilitate discerni. *Gratiam* in pictura esse, quae sit in utroque homine venustas et dignitas; illam rationem etiam se sequi, et firmatam videre exemplo pulcherrimarum interdum foeminarum, quae desitutae venustatis et dulcedinis commendatione, animum conciliatrice, laudari soleant ab artificibus, a nobis nec amari, nec sentiri. Esse autem *gratiam* non tam in convenientia et iusta partium iunctura, quanquam absque illa omnino nulla sit; quam in ratione et proportione attributorum moralium positam, quae feliciter influat in totam hominis naturam, motus flexusque corporis amabili facilitate, aetatem iuvenilem flore et robore, et mobilem pueritiam innoxia hilaritate commendat. Talem *Genius* et *Cupidinibus* ab artificibus tribui, talemque apparere in colludentibus circa matrem pueris *Albani*, quos felici imitatione *Flamingius* et *Algardi* expresserint, de quibus tabulis videndus sit *le Comte Cabinet de Singularités d'Architecture, peinture, sculpture, et gravure, Amst. 1702. Tom. II. pag. 182.*

Illius igitur *gratiae* summam vim esse in expressione animi, mox sublimitate grataque simplicitate, mox decora iucunditate commendabili. Illam apparere gratiam tum in venusta *Aspasiae* forma, cum in feroci statu et minaci vultu *Athletae*, in pugnam magno cum impetu proruentis. Augere illam regiam dignitatem, esse maiestatis fidam inter-

pretem et comitem, commendare vel agrestes cantus et amores, sequi Venerem ut in templis, ita in campos et venationes, atque adeo sub specie Nymphae venatricis ab intelligentiore Aenea ex ipso incessu agnosci. Ornare et innescere crines Thessalicae Nymphae paucis lectisque floribus amabiliter circum tempora flexis, et non sine grata negligentia cum Phyllide accumbere in herbis meditabundo vultu, Daphnidis adventum circumspicente. Emicare inter iuventutem ferocitati suae indulgentem, misceri pertinacioribus pueris, et suffundere amabili pudore os puellarum modesta timiditate ornatum, expulsamque interdum per effeminatam cultus licentiam consuetudinis turpitudine depravatam a matribus, ultro se puellis offerre, et insinuare se in pectus propriae venustatis egregie ignarum. Interdum etiam, quasi misericordia illius aetatis tactam, venerabiliorem vultum mediae aetatis et matronae honestam dignitatem exornare; interdum frontem senis, nepotum blanditiis et excolationibus occupati, iuvenili hilaritate explicatis rugis aspergere.

Habere vero eandem gratiam suos quosdam gradus, non tam propter linguarum infantiam, quam verborum quibus definiuntur inconstantiam, ineffabiles. Eorum graduum summum, quem Venerem Apelles nominaverit, positum esse in convenientia animi sublimioris cum pulcritudine, forma, et actione corporis. Ut quisque maxime artifex, ductus inspiratione vividior et pectoris calore, mirabilem illam convenientiam sequatur, et opinata quadam facilitate commendet, ita eum maxime in arte regnare et excellere. Exempla vero illius Veneris et summae gratiae, ut in universa natura, ita imprimis in homine eiusque prima aetate apparere, cuius secura mollities ab omni anxietate, ostentatione, et rigiditate sit aliena.

Capite III. docet illustris Auctor, suaviorem illum pulcri sensum non frustra hominibus a Deo concessum. — Alere illum et nutrire honestum, opprimere et corrumpere inhumanum videri. — Augeri istam voluptatem, a natura im-

impressam, artium earum beneficio, quae per pectus sibi ad intellectum viam aperiant. Atque illarum artium fontem naturam, praesidium vero naturae imitationem esse. — Ferri nos incredibili quadam cupiditate videndi, — velle moveri, perturbari, implicari, distrahi, occupari, delectari, mox admiratione et laetitia efferri, mox tristitia deprimi. Ad splendendam illam cupiditatem egregie conferre artes naturae interpretes et imitatrices. Esse vero hoc imitationis beneficium imprimis picturae et poesi commune. Latere omne genus vel elatioris vel remissioris poeseos in arte pictoria, quae ipsa habeat suum πάθος, τραγικόν και κωμικόν, interdum adeo (quod in Acidis et Galateo marmoreo signo Carlenca sibi reperire visus est) λυρικόν, h. e. sublimem aliquem spiritum, qui ex pectore calido emanet, phantasiae ope diffundatur, et a sedatiore animo sit alienus. — Esse etiam utriusque leges communes: Boilavium, ut poetis, ita pictoribus, praecepta dedisse. —

Atque haec quidem non temere esse proposita, exemplis, in quorum delectu elegantissimus iudex agnoscitur, ornate A. copioseque demonstrat. Altioris poeseos vim et dignitatem in monumentis Puffini et Raphaelis; in Brunio vero sublimitatem historicam, et epici carminis maiestatem agnoscit. Apparere ait istam poeseos et picturae similitudinem potissimum delectu rerum et ordinis. Pictorem poetamque epicum eandem rationem sequi. Circa magnum aliquod et mirabile facinus utrumque occupari; praetor dignitatem ex ipsa actionis natura profectam, addere mirabilem quandam maiestatem, quae ex machinis et portentosa deorum praesentia oriatur, rebusque humanis sanctitatem et divinitatem conciliare videatur. — Non minorem Tragoediae et picturae coniunctionem esse: utramque, magnitudinem animi, et omnem virtutem in illustriori loco politam efformare, admirationem, stuporem movere, cedere lacrimas, atque in eo tantum differre, quod altera facta sui expectatione, et praeparato lectoris animo, ad summum actionis tempus et locum deducat, altera vero, extemplo summam actionem arripiat,

ripiat, et uno quasi ictu imparatum spectatoris animum percellat. Inprimis vero utriusque artis affinitatem inde demonstrari, quod utraque ex fabulosa antiquitate, tanquam ex communi fonte hauriat, atque interdum altera alteram rerum et imaginum copia locupletare videatur. Ita ex Theodori tabula Cassandram, et ex Laocoonteo signo suum Laocoonta Virgilium expressisse. Ovidium, quanquam de arte pictoris interdum minus sollicitum, tamen, propter perpetuam in iisdem formis exprimendis novitatem, varietatis et copiae exemplar pictoribus dedisse. Homerum utrumque poema pictoribus sacrum videri: quorum illud Rubenio augustiores humana formas, et species divinitatem mentientes; hoc vero Quidoni molliores dulcioresque imagines suppeditaverit. Vel in agrestibus et rusticis tabulis Idylliorum et Eclogarum naturam et mores regnare. Utrasque enim castam simplicitatem sequi, agrestes exprimere formas, campos in spatium porrectos, montium tractus, augustiora antiquitate robora, rivos per prata languido flumine errantes, praeruptas rupes, fluminum lapsus, orientis solis ruborem, et occidentis porrectiores umbras, mentiri, interdum simplicem naturam artium monumentis elevare, aras, templa, ruinas et sepulcra campestribus formis immiscere.

In omnibus vero, vel posticis, vel pictis tabulis, de delectu pulcri imprimis cogitari. Cerni vero maxime delectum illum in facultate quadam, praeter constantes et perpetuas amoenitates, etiam fortuitas illas luminis, umbrarum, et nubium vicissitudines sectandi; ex his vero deligendi, quae maxime moveant et inspirent. Non propterea reliquas naturae partes, pulcritudine inferiores, ab artifice omnino negligi: sed ita adhiberi, et summo pulcro subiici, ut illud ipsum magis elevetur. Ex hoc delectu novitatem et insolentiam, admirationis matrem, oriri.

Capitulum IV. de gustu, cum regulis et legibus artis coniungendo, haec Auctoris sententia est. — Quanquam ex superba quadam affectatione profecta, et nimis fabulosa videatur Graecorum de origine artis pictoriae sententia; nec de-

mon-

monstrari possit, illam ex temeraria circumscriptione Corinthiacae puellae ortam fuisse: tamen priorem arte naturam, et legibus ipsis de gustu scriptis, sensum pulcri antiquiorem fuisse. Patrem Homerum, Aeschylum, et Euripidem, et omnes illos principes viros, suis exemplis leges ingenio scripsisse, accepisse nullas: Oedipum Sophocleum ante definitos Tragoediae fines, attentum spectatorem perturbasse; Aristotelem primum ex antiquis illis exemplaribus formam artis deduxisse. Easdem pictoriae artis origines fuisse. Ante rationem et viam Chromatices, Polygnotum Thasium, et Miconam Atheniensem, relictis monochromatibus, per admixtos quatuor nativos colores novam et inusitatum varietatem tabulis suis conciliasse et ante scriptas leges, Apollodorum, colorum commissuram, et luminis et umbrae rationem adhibuisse, suoque exemplo Zeuxidis ingenium excitasse.

Atque ita paullatim naturam, imprimis per Graeciam diffusam, ad eam vim et sublimitatem evectam fuisse, quae facile quidem, et cum quadam inexpectata voluptate sentiri, non vero nisi post diuturnam contemplationem, et singularum notionum explicationem, certis legibus definiti possit. His vero legibus auctis, et diligenter constitutis, naturalem illum sensum formari, et vagam operandi iudicandique temeritatem coerceri. Quoniam tamen non is sit artis ambitus, ut omnes pulcri partes et formas complectatur, sed haud paucas ineffabili sensuum iudicio relinquat, duplicem inde artificis cautionem nasci. Alteram, ne opinato isto defectu et artis infantia offensus, universam viam et rationem abiiciat, sui que nimia confidentia decipiatur. Alteram, ne solis praeceptis confidat, nec arctioribus finibus elatiorem impetum coerceri patitur, sed assurgat ad summam pulcri formam, quam habeat animo impressam: Imprimis vero leges ipsas saepe et diligenter cum exemplaribus ipsis conferat, quarum levis tantum umbra in praeceptis effingatur, et ex quibus solis abstrahendo ars universa deducta sit. — Primum vero exemplar esse naturam; absque illius sensu nihil in omni arte effici. — Legum vero eas

esse praestantissimas, quae ad naturam eiusque sensum possint revocari.

Capite V, specie boni Critici se ipse deumbrasse videtur illustris Auctor, adeo haec imago respondet rationi et moribus, quibus ipse in iudicando solet uti. Docet autem ornate et copiose, intelligentiorem artium iudicem sensui ex pulcro oriundo libere indulgere, et voluptatis inde perceptae causas magis ex illo ipso taciturno sensu, quam ex memoriae latebris, et praeiudicatis praeceptis deducere, leges et praecepta quidem non ignorare, verum etiam agnoscere fines, quibus omnis ars humana circumscripta sit. Levioribus maculis, e grata quadam negligentia oriundis, quibus perfectioni totius nihil detrahi videatur, nec offendi, nec turbari. Non tam in disquirendis erroribus, quam in illustrandis virtutibus laborare, atque in eo praeclare et laudabiliter agere. Esse enim longe facilius, insolentem illam Capellanei poematis austeritatem reprehendere, quam mollem Fontanae orationis simplicitatem amplecti, eiusque fontes et causas explicatione facta constituere. Vel mediocri ingenii contemplatorem monstrosa aliqua vel detorta manu offendi, aut in tabulis Dureri Lucaeque Lugdunensis vestimentorum rigidiores plicas et sinus deprehendere: paucorum vero esse, de situ statuque corporis legitimo, et musculorum actione iudicare; vel ad exemplum Pauli Veronensis, in ipsis plicis Dureri et Lucae, seiuncta duritie, artem et dexteritatem agnoscere. Atque hoc demum esse boni iudicis officium princeps, verae et perfectae pulcritudinis partes illustrare, et in eo, quod minus pulchrum et perfectum sit, causas erroris et rationes explicare. Neque tamen propterea omnium vel crassissimorum delictorum ultionem abiiciendam, sed potius, ne detrimentum capiat artis republica, diligenter providendum esse, et acerrime oppugnanda ea opera, in quibus multitudo delictorum raram partium singularum bonitatem obruere videatur. — Ab hac vero acquitate plane abhorre ignobile partium studium, quo abrepti quidam vitio creati critici, undique arma fulmen et impetum
mini-

minitentur, saepe de industria pulcro vim inferant, levissimis culpis irascantur, et tyrannorum instar, exclusi a vera nominis immortalitate, regnum affectare audeant breve, et potestatem temporariam. Imprimis vero ex diversitate Scholarum magna arti incommoda nasci; habere enim singulas quasque Scholas propriam rationem et viam, quam unam sequantur, et de qua defendenda magis, quam de communi utilitate sollicitas sint. Inde fieri, ut nonnulli, quid de quaque tabula sentiant, ante, quam de patria artificis constet, nolint fateri. Alii vero, qui fronte et vultu stuporem admirationemque interdum fateantur, ex quo certiores sint, domesticam esse picturam, nec transalpinam, sed crasso sub aere Germanorum natam, frigeant, taciturni haereant, et patriae crimen scholaeque culpam probe ulciscantur. (Agnosce, lector, pictores Philosophos.) Illum autem furorem, qui ex stulto patriae amore oritur, et aptus sit ex opinione vulgi, ut exteros olim, ita etiam nostros homines urgere: a quo vitio sanioribus criticis eo magis cavendum sit, quo proclivior animus hominum videatur barbaris anteferre domestica. Praeter illam, quam dixit, criticorum culpam, est etiam aliud genus periculosum, et a vera doctrina valde alienum. Cernitur autem illud in despicientia et contemptu simplicitatis, neque in anxia quadam praeceptorum et axiomatum congestione, quorum magna pars ex temeraria criticorum libidine ducitur. Nunquam illud genus hominum autumat circa rem esse, id quod de re dicendum est, sed ex aliis locis petit, vim inventis affert, ungues polit, capitulum reponit, de totius corporis valetudine parum sollicitum. Frustra ipsis Gellerti vel Chardini simplicitatem et eam orationem commendabis, quae non obumbrat, sed illustrat naturam, primum intuenti imitabilis videtur, nihil vero experienti est minus. Maioribus impenis aggrediendum opus autumat, translucida quadam et effeminata mollitie formaeque turpi labore deformes. Eodem errore in iudicandis picturis laborant quidam fucati ingenii specie decepti. Quamquam enim magis occupari contemplatoris aequi animus videtur una eaque

simplici figura Suerii Lareffique, quam condensatis illis tur-
bis, quibus in delineando Fagius distinguitur: tamen hunc
illis praeferre non erubescunt. Est autem haec luxuriantis
ingenii abundantia, vero gustu destituta, gravior artibus et
periculosior, quam ipse gustus depravatus, dummodo ingenii
vi destitutus sit. Hic enim facile deprehenditur, et ab intel-
ligentibus ridetur; illa vero inprimis maxima quaeque ingenia
occupat, atque eorum culpa, quoniam nihil est tam absur-
dum tamque insolens, quod non possit pertinaci auctoritate
luxuriantis ingenii sustentari, saepius per totam artium rem-
publicam diffunditur. His omnibus luculenter disputatis,
duplex errorum genus supra designatum iterum impugnatur,
urget Auctor primum, auctoritate Sandrarti, id genus cri-
ticorum, qui omnia a lectione praeceptorum, neglecto
usu et contemplatione, petenda esse autumant. Deinde acer-
rime deridet temeraria quaedam et parum formata ingenia,
quae natura artis ignorata, et ratione omni viaque ad paedago-
gos scholasticosque delegata, in superficie rerum haerent, ni-
hil accurate definiunt, nihil determinate, sed alienis facetiis
vultusque obscura quadam significatione, et abruptis interdum
sententiis, superbam ignorantiam celare, elatioremque spiritum
mentiri solent, suspicionem aliquam doctrinae in vulgari-
bus mentibus excitaturi. Utrumque genus naturae sensu desti-
tutum, discat a Pilefio, Felibieno, Fresnoio et Wattleto, quid
sit de arte praecipere, et sibi a prava consuetudine, et malo-
rum exemplorum illecebris cavere. Inprimis vero contem-
planda exempla antiqua, marmora, opera caelata, gemmae,
et reliqua monumenta, ex quibus, tanquam e propriis fontibus,
princeps artificum et criticorum, Raphaelus, haufit.

Capitulum VI. Antiquum exemplar: quod nomen omnium
pictorum, statuariorum, caelatorum, et architectorum
opera complectitur, quae Aegyptus, Graecia, et Italia,
paullo ante Alexandrum Macedonicum usque ad Gothorum ir-
ruptionem, et artium communem ruinam, produxit: docet nos,
facto naturae delectu, impressam animo pulcri speciem in no-
stra opera transferre. Ostendit porro humani corporis
structu-

structuram, molli circumductione linearum, et iuxta partium proportionem commendatam; summae vero pulcritudini, quae ex convenientia illa et prudenti delectu vel collocatione membrorum proficiscitur, perpetuum comitem addit gratiam ultro a natura oblatam, aut certe non anxie conquistam. Vel in ipsa actione corporis animique perturbatione efformanda, abhorret a violentiore et immoderatiore contorsione, quae post haec tempora in optimis etiam diligentissimorum artificum operibus solet deprehendi. Utebantur enim antiqui oculo ad deligendum acuto, et ad coniungendas partes delectas notione quadam universa eius pulcri, quod nunquam in rebus apparet: mox inani corpori nobilitatem mentis inspirabant; mox debilitati et imperfectioni singulorum membrorum succurrebant, atque ita, facta elatioris animi cum praestantissimo corpore conspiratione, speciem illam internam summi pulcri feliciter assequebantur. In ea vero coniunctione, quoniam difficilius est delecta coniungere, quam omnino deligenda reperire, imprimis vis et quasi mens artis pictoriae cernitur. Neque tamen illa ipsa tollitur artificiosa eorum obiectorum representatio, in quibus ornandis natura aut liberalior et magnificentior est, aut certe non adeo parca, quin, adhibita notione pulcri universa, intelligentior artifex inde perfectiores formas possit deducere. Utriusque generis, Auctor, antiquiora et praestantiora exempla proposuit. Prioris generis Polycletem Thasium et Zeuxem: quorum ille ex singulis diversorum corporum perfectionibus eam statuam efformavit, quae deinceps propter summam dexteritatem κατ' ἰσοχῆν regula dicta est; hic, (quae Baelii coniectura est,) eadem ratione in Helena sua effingenda usus, a Crotoniensibus puellis non tam totam aliquam formam, quam perfectiones singulas summisse videtur. Posterioris generis exempla quidem nulla posuit Auctor; contendit tamen, artificem, ingenio haud inferiorem, ductum illum interna summi pulcri specie, etiam unum aliquod exemplar, ex potioribus partibus naturae beneficio perfectum, cum laude sequi et amplecti posse. Utramque

rationem tamen idem et nihil aliud spectare, quam ut illud ideale pulcrum, adhibita natura, operando efficiatur et procreetur. Illud semper manere, ut quisque maxime excelluerit, ita eum maxime consuluisse naturam. — Neutram vero rationem ulli ingenio obtrudendam, sed potius arbitrio et entusiasmo artificis relinquendam, quo uno calesceri et excitari soleant ingenia, et cui, quanquam non in vita, tamen in arte, semper fit indulgendum. Addita cautione, ne nimis religiose in veterum formas iuremus, et aut Clazomeniae Dianae alba supercilia aut alias partes, mox casu, mox mythologiae arbitrio deformes, arripiamus; transit A. ad quaestionem, an omnino unquam perfectioris pulcri tota exempla ab ipsa natura producta sint. Atque id ait pluribus exemplis posse affirmari. Habere enim naturam, ita ut artem, praecipua quaedam et illustria opera, quibus se ipsa superare velle videatur, et quibus nec nostra tempora destituta sint. Ex veteribus, praeter fabulosam Demetrii Polyorctis pulcritudinem, imprimis memorari formam Campaspes et Alcibiadis, ex quarum altera Veneris Marinae, altera Mercurii exemplar, auctore Plinio, Apelles duxisse putetur. Fuisse illa aetate altricem quasi formarum Insulam Scio: sed sic etiam nostris temporibus Hiberniam nutricem et matrem venustatis videri; quod tamen Auctor absque invidia domesticarum formarum dictum vult, memor ille quidem cognati decoris et vindictae, quae solet ex neglecta venustate vel in optimis mulieribus oriri. Non adeo naturam esse corruptam, ut omni venustate nunc destitua-tur. Mutationem illam rerum, et novam terrarum faciem, quibusdam regionibus nocuisse, aliis, ut imprimis Germaniae, profuisse. — Exsiccatis enim paludibus, sylvis excisis, cultisque montibus, liberiora loca, et ad alendas formas emolliendasque salubriora reddita esse. Sed illud tamen concedi posse, nostris temporibus rariora dignitatis et venustatis exempla apparere. Illius vero defectus causam probabilem ducit Auctor ex ludorum gymnycorum et pugilatus intermissione, in qua coniectura auctorem secutus

cutus est Rubensium, contemplatorem antiquitatis acerrimum, quanquam interdum ab illorum simplicitate recedit, et augustiorem aliquam amplitudinem corporis affectat. Non temere hoc sumtum esse, vel ex nostris saltatoribus apparet, qui varietate et vi perpetua actionis praestantissimam sibi speciem plerumque conciliant. Est igitur magis ex consuetudine et morum ratione, quam ex senescentis naturae opinata infirmitate, ille quem diximus defectus deducendus.

Lacedaemonii, nudato corpore pugnaturi, ruebant in agmen, nec invida vestimentorum densitate formarum corporumque praestantiam obscurabant. Aderat spectator artifex, et attento oculo in augustiore spectaculo infixus, vel fugitivas illas, innumeras, et nostris oculis ereptas flexiones, status, actionem, musculorum mox densitatem, mox dilatationem, hauriebat, quam tamen pro sibi inperfecta perfectionis et convenientiae specie, vel moderari, vel augere et intendere didicerat. Atque hanc contemplationis diligentiam omnia antiqua marmora produnt, quam nostri artifices sequantur; et quoniam nobis, morum mutatione et probitate, ipsius naturae aspectus ereptus est, cum antiquitatis contemplatione anatomiae studium haud vulgare coniungant, quo efficitur, ut mutato etiam corporis statu, quem unum semper antiqua exemplaria expriment, ad rationem naturae actionem et flexiones mutare possis. Porro etiam, ut in ipsa natura, ita in antiquitate imitanda, delectus est adhibendus, neque semper in illa servili anxietate haerendum, sed ex proprio ingenio feliciter hauriendum, nunquam neglecta praesentiore natura. His omnibus egregie disputatis, adductisque exemplis ex interiore arte, commendata artificii modestia, et ulterius progrediendi cupiditate, conciliatis denique opinionibus eorum, qui vel solas leges, vel solam naturam commendant, mediam quandam viam ostendit, et limites imitationis proximo libro se demonstraturum pollicetur.

Caput VII. Fons omnis pulchri facer et inexhaustus natura est, quem tantum abest ut nobis ars vetus et antiquum

quum exemplar ocludat, ut potius illo ipso auctore et monstratore ad naturam deducamur. Neglecto igitur ductam parato et certo, qui praeter omnem moram et errationem feliciora ingenia ad internam naturam divinitus quasi rapere videtur, temere per superficiem rerum vagari, et absque veri pulcri notione umbram illius undique cum trepidatione affectari, nihil aliud est, quam sponte a regia via ad avios montes et senticeta delabi. Sapientissimi quique omnium aetatum artifices in hoc uno elaborarunt, ut definirent et constituerent perfecte pulcrum, eiusque speciem posteritati relinquerent; atque illam quidem cum laude intelligentissimi quique secuti sunt. Sic Mediceae Veneris spectatio, quae docti Winckelmanni suspicio est, Berninum; et ipsum Eupompum, quanquam saepius pro natura contra exemplarium auctoritatem pugnaverit, diligens contemplatio Polycletianae regulae ad videndum definiendumque pulcrum acuere visa est. Sed coniungenda cum exemplarium usu natura est, nec sollicita veterum cura nostra sollicitudo tollitur. Id unum in Colisaeo suo spectavit Raphaelus, marmorum et exemplorum acutissimus contemplator, naturae semper memor. Accepit enim ab antiquis exemplis multa, sed ita accepit, ut propria virtute auget, in defectu exemplorum recurreret ad naturam, natura ipsa destitutus ex uberrimo ingenio hauriret, saepe deligeret, interdum ipse creator. Haerent autem exempla infixis animis, et ne cogitantibus quidem sponte occurrunt. Imprimis vero delineationem roborant; colorum enim rationem magis a natura expectandam, Titiani et Claudii Gillei exemplum testatur. Ante omnia vero definienda sunt diversa *Veri*, in arte pictoria, genera. Est autem verum vel ideale, vel simpliciter verum, vel compositum. Ideale verum cernitur in coniunctione eorum, quae iacent in natura dispersa, raro coniuncta occurrunt; atque id genus totum poeticum est. Simpliciter verum, ipsa obiecta ut sunt tota excipit, et non debet ab ideali disiungi. Ex utroque enim genere oritur tertium, compositum, atque
illud

illud quidem perfectissimum, cuius felix conspiratio, et in sublimioribus, et in simplicioribus necessaria, non ad picturam solum, sed ad omnes artes pertinere videtur. Quibus constitutis apparet, neque ipsum Apollinem Vaticanum et Antinoum, idealis veri interpretem pulcherrimum, artificem a simplici vero abstergere. Carnosarum partium perspicuam molliem, et translucidam exterioris cutis teneritatem, faciliem circumductionem, singularumque partium vel elevationes, vel depressiones, aereumque illum vaporem, sfumato Itali appellant, ex veterum bene formati tabulis in suum opus transferre, ut statuarii, ita etiam pictoris est. Sed videndum etiam pictori, ne inspirante lapide, solum lapidem agnoscat, aut antiquitatis ostentatione deceptus, neglecta musculorum flexione, et interdum levi significatione, mentem et spiritum delere, et lapideam figuris suis austeritatem conciliare videatur. Solet interdum in marmoribus, aut crassa plicarum densitate, nudi corporis suspicio et significatio impediri, aut vestimentorum viduorum culpa, quibus tanquam exemplis statuarii utuntur, nudum illud nimis translucidum fieri. Utramque culpam arti potius, quam artificei tribuendam qui sequuntur, reprehendendi videntur. Obliviscendum enim potius erat marmoris. Videbat id post Caravaggium van Dyckius, in cuius manibus, manus Laocoontis agnoscere sibi intelligentes visi sunt, redditas illas quidem naturae et vitae et sanguinis libera circumagitatione ornatas. Quae cum ita sint, non male Lareffius antiquorum exemplorum imitationem cum bona translatione comparavit, quae imprimis cernitur in exprimendo sensu et spiritu auctoris, oratione vero utitur ad genium linguae accommodata, et ab omni servili singulorum verborum sollicitudine libera. Imitatione concessa manet delectus, quo posito, reiectis deterioribus, perfectiora sequimur. Venus *καλλίστη* corporis pulchritudine insignis, capite vero et vestimentis deformis est: abiecto igitur capite, corporis rationem artifex habeat. Illa libertate usus Berninus, nuditatem veterum ita secutus est,

Rrr

ut

ut vestimentorum levitate et mollitie antiqua exemplaria superaret. Haec de imitatione in universum, de imitatione prava pauca addit Auctor. Exemplis Drydenii et Michel Angeli, (quorum ille Sophoclis auctoritate deceptus unitatem temporis neglexit, hic Dantis insolentiam secutus, sacra fabulosis miscuit,) abunde demonstrat, hanc praeposteræ imitationis culpam in summis interdum viris male deprehendi. Servilem imitandi rationem, deridendam potius, quam corrigendam esse, recte autumat.

Caput VIII. Characterem boni imitatoris, proponit. In hoc autem exprimendo caractere ita versatur illustr. Auctor, ut perfectioris tabulae speciem tanquam fundamentum imitationis ad leges artis adumbret. Debet autem tabula, tanquam exemplar proponenda, imprimis commendari argumenti nobilitate, novitate, simplicitate. Accedat singulorum obiectorum morata delineatio et collocatio, ipsisque mens et vita inspiretur. Ordine et illustratione: alliciatur oculus, non distrahatur. Capiatur porro luminis et umbrae simplicitate et conspiratione; umbrarum lusu et colorum molli commiffura, refractione, et pelluciditate. Quibus virtutibus efficitur, ut iuste collocata tabula amabiliter animo spectatoris illudat, et naturam quasi praesentem faciat. — Tactus tam grato spectaculo artificis animus, ad simile quidquam audendum excitatur; vel tractationem ipsam (le maniment), et externa quaeque sequitur, sed est ab omni servili anxietate remotus. Maiore audacia ad hoc opus accedit is imitator, qui siapte natura ad inveniendum proclivis est. Recluditur isti tota exemplaris fabrica, ac sensu et arte duce ex imitatore fit exemplar. His artibus instructus prudentior Cignanus, Carraccionis vim cum mollitie Titiani et Correggii coniunxit, et ex Michel Angeli opere hausit diligens eius spectator Raphaelus. Enimvero hic ipse quem diximus, Raphaelus boni imitatoris perfectissimum dedit exemplar. Honesta enim gloriae cupiditate ductus semper ulterius progredi, et Perugini magistri duriozem tractationem, post visus da Vinci

cii tabulas, abicere audebat; felix ille quidem, si in coloribus miscendis, aut naturam magis, aut Titianum sequutus esset. Qui igitur Raphaelē imitantur, colores eius non sequantur, sed adpirent ad eam perfectionem, quam semper spectabat, quamque, si diutius vixisset, non potuisset non assequi. Quod in coloribus Raphaēli, id in delineatione celebri Rembrando accidit. Excellit enim is luminis et umbræ ratione, et allectum spectatorem tenet, sed ignobiliorem naturam sequitur, et actionis dignitate colorum dexteritati non respondet. Apparet hoc luculenter comparato Ganymede Rembrandi cum Ganymede Leocratis, artificis antiquissimi, quorum ille sub acrioribus unguibus violentioris aquilæ, turpata facie, et contorto vultu, pueriliter ingemiscit, hic vero mollius tractatur a moderatiore alite, memoro, vel in ipsa raptione, quis sit is quem ferat, et cui rapiatur. Sequatur igitur artifex actionem et sensum Leocratis, colores vero Rembrandi. In universum autem semper ultro progrediendum. Apollodorum Zeuxis, Zeuxidem Euphranor sequutus est, ita tamen, ut ille inventionem, hic circumductionem magistrum superaret. Atqui est in ipsa scholarum et operationum varietate voluptatis fons uberrimus. Non enim frustra Deus eandem varietatem ingenii, quam vultibus, concessit. Una fingendi est ars, in qua præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus; qui omnes inter se dissimiles fuerunt, sed ita tamen, ut neminem sui velis esse dissimilem, ut ait Cicero l. III. de Orat. c. 7.

Caput IX. de deformitate et turpitudine vitanda exponit. Pulchra natura sola exprimenda est, remoto omni imperfecto, nisi id ipsum, a diligenti artificis boni negligentia profectum, perfectioni universæ tabulæ, et primarum partium inservire videatur. Quid igitur opus est cautione de turpitudine vitanda? At multi contra faciunt, quibus ideo hæc exempla scripta sunt. Ioannes Valdesius, pictor et statuarius Hispanus, teste Antonio Palomino Velasco, qui vitas artificum Hispanorum descripsit, turpe, exesum, et a vermibus corruptum cadaver ita exprimebat,

ut horrorem et taedium in spectatore excitaret. Sed vitanda sunt haec turpiora spectacula, et parcendum est phantasiae, quae sub ipso intuitu suis legibus operatur, et tristem memoriam taedii saepius in rerum natura percepti revocat, et animum sensusque ingrata recordatione perturbat. Nec artis, nec imitationis est, his prodigiis incumbere, quae, quo propius ad naturalem turpitudinem accedunt, eo deteriora sunt, et a sensu voluptatis remotiora. Caveat sibi contra artifex ab omni insolentiore fastidio, ne delicatior animus, inepti taedii culpa, varietati vim inferat. Habet ipsa senilis aetas, remota illa quidem ab omni spurcitie et squalore, qui extrinsecus accedit, neque huic aetati proprius est, servato decore et moribus, ut in natura, ita in tabulis van der Helstii et Denneri, suam dignitatem et gratiam, quam qui negligunt reprehendendi videntur. Alia videtur esse ratio eorum obiectorum, quae terrorem natura sua movent, et non solum ferri in arte, sed cum voluptate quadam spectari possunt. Terror enim, seu subita improvisi mali perceptio, in picturis et arte non est nisi perturbatio et aversio sensuum ex recordatione malorum olim perceptorum oriunda, quae facile artis et imitationis clariore et praesentiore sensu vincitur, et plane tollitur solo pulcritudinis sensu relicto. Inde fit, ut ferocissimae belluae Snyderi vel Rubeni tabulis expressae, remoto omni periculi metu, cum suavitate quadam soleant spectari. Perit enim metus artis beneficio, quae quanquam naturae austeritatem mentitur, tamen et ipsa cupit videri, et se prodit spectatoris quasi misericordia tacta. Est etiam alia causa, cur in arte saepe non offendat tristissimorum obiectorum delineatio. Ducitur autem illa ex cupiditate novi videndi, et naturam investigandi, sine qua nemo bonus nascitur, et quae quo latius patet, eo ardentior fieri solet. Gaudet enim contemplatoris animus absque periculo ea spectare, quae naturae immanitate ab investigatione arcere spectatorem videbatur. — Illustrat haec Auctor exemplis poetarum, et imprimis elegantissimo carmine *Kleistii*, viri immortalis, quem

quem nuper cruentissimum bellum Germaniae bonisque litteris eripuit. Addit exempla *Rahelis Ruyshiae* et *Mariae Osterwicensis*, quarum utraque in efformandis insectorum naturis felicissima fuit. Laudat et explicat locum Boilavii:

Il n'est point de serpent, ni de monstre odieux.

Addit denique cautionem, ne nimis his portentosis imaginibus tribuamus, sed potius ferocitatem naturae artis incurditate corrigere et emollire studeamus. — Sequitur cautio de monstris. Memor sit artifex Horatiani: humano capiti cervicem pictor equinam. — Nolit Apollodori Typhonem aut Homeri Briareum, in picturam transferre. Discat a Titiano Monacho et Coypello monstrum a Perseo victum efformare, quod ut effugeret Pugetus, callide id tempus actionis arripuit, quo victo iam monstro Andromeda solvitur. — Neque tamen propterea fictitias formas, artifex, et ideales plane abiciat. Quis enim non miretur marinos equos, quibus Rubenius celeberrimum illud: Quos ego Dresdense distingui voluit, augustius spectaculum redditurus. Commendanda vel ex hac parte imitatoribus veterum modestia est. Caput Medusae, quod tum ex Medusa Strozzi, observante Stofchio, cum ex celeberrimi et de antiquitate meritissimi Lipperti exemplaribus patet, ea pulcritudine et venustate apud veteres commendatur, ut firmare haec exempla videantur opinionem eorum, qui non tam turpitudinis, quam pulcritudinis vi caecos et perturbatos spectatores fuisse suspicantur. Male igitur recentiores ab isto more recesserunt. Nolit tamen idem pictor nimis delicatus consuetudine mythologiae offendi. Quis non Inachi Acidisque cornua in tabulis et picturis serat, in quibus maiestatem quandam veteres posuere? sed in iisdem formis exprimendis delectus iterum habendus est, ne nimis consuetudinis culpa a natura ipsa recedatur. Malim equidem taurinum caput Padi in caelaturis et nummis, quam in tabulis spectare, quae propter colores propius ad naturam accedunt. — Neque etiam oculis et sensibus actionis

turpitudine vis inferatur. Nec pueros coram populo Medea trucidet etc. Immane enim et terribile, cui morata vis et interna quaedam maiestas negatur, perturbat quidem sensus, sed est ab omni voluptate remotum. Melius igitur interdum quaedam significantur et tacentur, quam referuntur. Polygnoti Pyrrhus, qui crinibus arreptam Polyxenon violenta manu ad sacrificium rapit, nostra quidem sententia vincitur modestia Pyrrhi Pittonei, qui nudato gladio morituram filiam Priami alloquitur, facta tantum lugubris spectaculi suspicione. — At sunt qui ab ista lege recedant, et cum Lysippo Plinii austero malint genere, quam jucundo placere. Quis Iosephum Riveram ignorat, lugubre martyrium moribundi Bartholomaei ubique sectantem. Quis Lairessium, Stratonices et Antiochi auctorem, in furore Prognos et lacerato filii capite agnoscat. At ex ipsius de se iudicio apparet, leges artis, vel maximorum quorumque virorum peccatis, nec labefactari, nec tolli. Homerum ipsum multas austeras imagines habere, nemo ignorat. Habent etiam illae suam maiestatem. Quis enim non moveatur Diana a Iunone laesa, Minerva cum Marte et Venere colluctante, et Iove incredibiliter interdum furibundo? Sed est etiam in Homero cautio adhibenda. Nulla ars efficere potest, quin, Iunone a Vulcano turpiter constricta, maiestati sexus et decoro detrahatur. Sed plura de his apud Caylum, artis pictoriae intelligentissimum iudicem, leges. Manet hoc, solum pulcrum spectandum esse, quod cur inprimis placeat, interrogare caeci est, non artificis.

Caput X. De morum doctrina, ad artificem pertinente, exponit. Pertinet etiam ad pictores illud Horatii:

Si vis ma fieri etc.

Moveatur, necesse est, et spiritu et pectore incalcescat, qui vult in aliis pulcritudinis, sublimitatis, et maiestatis sensum excitare. Noscat humani pectoris latebras, mores, ingenia, et quot modis hominum mentes, et quibus rebus, et qua vi, in quamque partem moveantur. Ut igitur a Geometria delineationis vim et dexteritatem, ita a Philosophia morali

morali moratum fugendi rationem deducat. Nec manuum robore et agilitate, nec intellectus vi cognitionisque amplitudine sola, sed sublimiore quodam spiritu et mente divina ad sentiendum, inveniendum, movendosque alios excitamur. — Ad operationem ipsam nunquam temere frigidior artifex, neglecta temporis et proclivitate ratione, accedat. — Sublimitatis specie ductus nunquam obscuritatem sectetur. — Tranquillus animus ex maiestate et dignitate cuiusque operis eluceat, rigiditate omni, duritie, et puerili lascivia remota. Absque dulcedine enim diligentissime etiam ad leges delineata forma parum officiet. Gaudeat igitur artifex, irascatur, doleat, qui laetitiam, iram, et dolorem, formis et vultibus imprimere audeat. Sit bonus fabulae actor, et cum persona mores ipsos induat. Sic immortalibus suis operibus castam Romanorum severitatem Pulpinus inspiravit, propriae dignitatis fidus interpret. Sed nolit etiam tristior artifex, animi depravati, et domesticae culpae vestigia, formarum frontibus imprimere. Sit ipse bonus vir, virtutis memor, quam nemo impune ab arte divellat. Alat pectus, honestatis et perfecti studio liberali. — Operibus aequalium, et arti alienae, nunquam irascatur, nec adversarius, nec obtruncator laudum aliarum, sed socius et confors gloriosi laboris. Rara videtur esse haec modestia, et optanda potius, quam expectanda: sunt tamen illius exempla. Cui unquam Virgilius invidit? Quis magis Prorogenem amavit Apelle? quis, reluctante ipso gloriae studio, Parralium mitius tractavit Bernino? Sit porro veritatis amans artifex, monitoribus mitis, et castigationis patiens. Imperaticres, et ingenio inferiores, nutriat: discipulorum nascentem gloriam nunquam opprimat. Servet mentem aequam, sibi constantem, et honestos mores, grata hilaritate coniuictos, formis suis inspiret. Quis non amet Apollinem Bernini? quis vultus sanctam castitatem, divini et innoxii amoris interpretem, non miretur? Quam amabiliter, percussus inexpectato spectaculo, iuvenis, tremebundis manibus, et reflexo leniter brachio, fugitivam, et iam

novas

novas formas minitantem Daphnen amplectitur. Eandem Apollini gratiam Laessius conciliavit. Age vero, hanc ipsam actionem adumbrare audeat artifex verecundi amoris ignarus, et austeram Panos rusticitas indecoram Apollinis faciem occupabit. — Nec audiendi sunt, qui exemplis contra hanc legem pugnant. Ut enim artem Parrhasii omnes mirantur: ita indecoras impudicasque formas nemo unquam bonus probabit. Inprimis haec morum artisque conspiratio apparet in iis tabulis, quae celebrationes et sollicitates referunt. Adriani Brouweri in delineando firmitatem miramur omnes, urbanitatem et leporem desideramus. Erat enim is omnino iis praesidiis, quae ex honesta consuetudine ducuntur, destitutus, et omni decora nobilitate. Quod ne admiratoribus eius viri, quem cum Rubenio historici pictores haud mediocres amplectebantur, durius dictum videretur, duplex genus nobilitatis Auct. constituit: alterum *μνημονεύειν*, quod in firmitate et elegantia externa positum est, et potest de ipso Brouwero praedicari; alterum vero morale, quod in delectu obiectorum, actionum, et morum cernitur, atque etiam humilitati ipsi gratiam quandam et honestatem conciliare videtur. — Illustrantur haec exemplis, atque ita primus iste liber praestantissimus explicat. De libro secundo, qui de *inventione, distributione, et obiectorum utriusque varietate* latius disputat, et propius ad ipsa artis penetralia pertinet; et de posterioris tomi duobus libris, pari vi et doctrina conscriptis, ut propositum est, suo tempore videbitur.

In universum hoc monendum est, exhaustam esse hoc opere omnem artis antiquitatem, consuetudinem, tractationem, vim et rationem, adspersas singulis locis annotationes doctissimas, et laudatos inprimis eos libros, ex quibus tanquam saluberrimis fontibus artis universae natura potest hauriri. Ceterum, si exemplaris dignitati nostra culpa aliquid detractum forte sit, noli, Lector, voluntati nostrae irasci. Difficile est, de probis auctoribus iudicare; magnos et insignes viros laudare longe omnium difficillimum.

Cl.
DACTY.

DACTYLIOTHECAE UNIVERSALIS, SIGNORUM
exemplis nitidis redditae; Chilias tertiam, sive Scrinium
milliarium tertiam, adlectis geminis antiquo opere
sculptis plerisque eisque fere hodie praedicatione et
notitia multorum in omni Europa clarissimis, exemplo
de Museis in massa quadam terrea candida petito ex-
pressis, ordinavit, edidit, PHILIPPUS DANIEL
LIPPERT, Dresd. Stulam accommodavit.

C. G. H.

Lipſiae ex officina Breitkopfi, pl. I. quatern. MDCCLXII.

Dactyliotheca universalis priores duas Chiliades iam iudicium diligentiamque eorum expertae sunt, quae earum in his *Actis Eruditis* recensione dederunt. Multa ibi diligenter, et in universum de libri utilitate, et singulatim etiam de eius virtutibus, disputata sunt. Alienum igitur esset ab hoc loco, si ea, quae antea dicta sunt, repetere, et quasi recedere vellemus. De ratione igitur libri interna, et quasi domestica, de eius vel vitis, vel virtutibus, hic nihil dicemus; brevem tantummodo *tertiam Chiliadem* descriptionem afferemus. Duabus partibus absolvitur, quarum prima tota *Mythica*, altera fere *Historica* est. Ceterum idem ordo in descriptionibus geminatum, qui in duabus prioribus partibus servatus est. Sub eadem habet index *Francogallicus* et *Latinus* additus est, utroque perutilis, et mirifice harum rerum studiosis inserviturus.

Part. prima, tota Mythica.

1. *Historia fabularum daemum.*

Num. 36. *Sarda Dactyliotheca Christiana.* Cassi per-
 elegantis et ornati operis eritata; *Historia* sigis insistentis,
 et ante ora *Dianae Venatrix* signis conspicua: *b. Christi*
Minervae galeam esse contendebat.

Num. 37. *Pasta antiqua Buroni a Steph. Müller, eod-*
dem quo Begeti praefata, sicuti sedens, legentet dormientet
 SSS

similis. In conspectu ara, cuius latus aduersum tres figuræ insignant, tripodem sustinens, e quo Sphinges aliquot existunt. *Winkelmannus ingeniose coniecit, Themidem ereptas sibi ab Apolline sortis Delphicas lugere.*

Num. 43. *Onychus, Principis Jablonovii.* Gemma utrinque scalpta; in altera parte citharoedus trunco arboris insidens, cui laeva innititur, dextra lyram genu impositam sustinens; ambiunt verba: VICTO APOL MARSI; in extrema ora virgula a ceteris secernit vocem TAVEA, quod nescimus an artificis nomen esse possit.

Num. 63. *Sarda.* Insoliti argumenti opus. Cetera quidem Dianæ Ephesæ species, sed brachiis extentis, quorum alteri urfa; alteri leo, insistit; laeva, chamaeleonem, dextra anguillam marinam tenet; multimamma est, sed inter ubera ex dextro latere unicornu, ex laevo equus exsilit; fasciis involuta, Dianæ more, ad pedes usque; sed in capite coronam turritam gestat, ut verius pro *Cybele* habeatur.

Num. 107 et 108. *Lapis Armen. vulgo Lazuli, Baronis a Gleichen.* Neptunus bigis vectus; tridens, in dextra. Gemmae huius pars averfa duas manus iunctas exhibet, e quibus duo copiae cornua assurgunt, in quorum medio caduceus elevatus; in ora inferiore: PAX. Forte ea pugnae navalis, et insequentæ pacis memoriam servare debebat.

Num. 135. *Sarda, Schunteri P. P. Altdorferi.* Bacchi incunabula minore in gemma. Nobilissimæ huius et celebratissimæ gemmae, quotquot nancisci potuit, exempla diligenter congeffit Christius. In tanta doctorum hominum de interpretatione signorum eius disceptatione, nullam vidit probabiliorē coniecturam, quam qua *Bacchi Orgia*, uti quidem Athenis celebrabantur, expressa putatur. Mariettus vindemiae licentiam et hilaritatem descriptam existimabat; sed paullo difficiliore et duriuscula interpretatione.

Num. 150. *Lapis ruber.* Sileni caput calvum, hederæo serpo cinctum. *Winkelmannus* non male coniecit, *Aeschylus* poetae esse, qui de se prædicare solebat, nisi Baccho viso, se poetam non esse. Num.

Num. 199. *Estyrium regis Siciliae.* Centaurus Herculeo corporis habitu, altero humero calathum, altero facem non accensam gestans. Opus præstantissimum, inter illa quidem, quæ altius exsculpta sunt, facile principe loco, et ob id singulare, quod figuræ plus dimidio e gemma exsurgunt, quod in anaglyphis haud facili obuium. Robur Centauri, torolos artus, latum pectus, spectata et mirare.

Num. 333. *Carchedonius.* In hac gemma explicanda multum defudarunt viri docti, incassum ut opinamur. Videbimus, an ipsi probabiliorem sententiam afferamus. Venerem Apuleius urnam aqua stygia replevisse memorat; inde Psychem siti accensam ad bibendum hausisse, et confestim diris cruciatibus adfectam esse. Hoc est, quod in nostra gemma vas admodum capax conspicitur, ut forte tanto facilius in mentem fabula veniret. Psyche ei insidet, utraque manu illa comprimens, præ dolore scilicet tam acri et furente, ut affectu pene convulso correptam putes. Præclarum opus.

II. Sacrificia et ritus fere Graecorum vetust.

Num. 370. *Victima:* taurus ad sacrificium deductus; pone eum aruspex lituum super caput eius vibrans; ad pedes mensa, qualis in templis, molae salsae, et sacro facto extis, ut diis immolarentur, imponendis posita erat. Adfidet tibicen tibia gemina accinens, cuiusmodi homo Graecis *ἑμολόχος* vocabatur. conf. *Winkelmann. Description des Pierres gravées.*

Num. 383. *Sacrificium militare,* ut quidem vulgo perhibetur. Stant binæ feminae; altera ante aram igne accenso collucentem, cui telum, five aliud quid illud est, manu immittere videtur; ad aram arma humi posita; altera columellae pone aram stanti, et iam casside ornatae, pharetram alligare putanda est. A mulierum tergo, clypeus cum duobus pilis arbori acclinibus. Opus artificii Romani, quod forsitan *Pacem et Virtutem* exhibet. *Si mulierum altera, facem in arae igne ascendere velle credi posset, putem eam*

arma concrematum ire; quale signum aliud apud Agelanium in
 auro conspicitur.

Num. 390. *Sarda.* Sacerdos femina, stans ante aedi-
 culam in colle conspicuam, qualis forte ea fuit, quam Del-
 phis Apollo antiquissima aetate habuit; *sive ea aerea aliqua*
aedicula est, qualis Minervae Lacedaemone dicata erat, unde
Chalcioecus dicta; de qua Pausan. in Phocis memorat. Mu-
 lier, quae pro Pythia haberi potest, laevam tripodi admo-
 vet, dextra frontem lauream tenet. Genuinum antiquae
 Graeciae opus.

Dactylothecae universalis Scriptorii Milliarum III.

Pars altera fere Historica. I. Gemmae Homericae.

Num. 6. *Ajax Telamonius* Hectors lapide petens, et ab
 Ulyse e pugna, manu iniecta, retractus.

Num. 12. *Ajax Telamonius* Achillis caesi corpus tergo
 excipiens, ut e pugnae aestu asportet.

Num. 16. *Sarda.* *Diomedes cum Palladio;* eximium
 profus, argutum, et secundum Dioscorideam eiusdem ar-
 gumenti gemmam pulcherrimum facile opus, quod hac
 quidem facie fabulam exhibet.

Num. 18 et 19. *Sarda.* Eurypyli filii caput. Troia
 capta, cistulam a Vulcano fabricatam, praedae partem, ab-
 stulerat: hanc ille aperiens, Bacchi Aesymnetae imaguncu-
 lam in ea servari videt, cuius conspectu protinus insanire
 coepit, ut tamen furoris intervalla haberet. In gemma
 hac cistulam e templo tollens conspicitur. Num. 19. *Sar-
 da.* idem intermissu morbi resipiscens, Delphos adierat, deum
 consulturus, qua ratione ab insaniam liberare se posset; re-
 sponsum datum, id tum demum fore, cum cistulam in eum
 locum deportasset, in quo peregrino more litari videret.
 Mox ille advertis ventis ad Aroen insulam delatus, ubi cum
 cistula litus saltu e navi petiisset, puerum cum puella Dia-
 nae mactandos duci videt. Tum ille oraculi memor, cistu-
 lam deae dedicat, et confestim a furore liberatur. Iam in
 hac

hac gemma in littus desiliens, cistula ad pedes posita, cum conto in manu visitur.

II. Heroum, graeci fere Generis, et Regum imagines.

Num. 22. *Sarda*. *Prometheus* rupi Caecasiae affixus, immissa aquila iecur exedente.

Num. 41. *Hyacinthus*. *Imp. Rom. Aug. Viennae*. Praestantissimum aut unicum potius opus, si singulare artificii ingenium, et levis ac suspensae manus, quamvis in gemma, caelaturam consideres; quanquam illud forte haud antiquum est, ut multis quidem argumentis perspexisse nobis videmur. Nihil certe vidimus, quod cum hoc comparari possit; adeo leviter et tenuiter expressa omnia, ut afflatu stilo et rasillo potius summam gemmae aream, quam incidisse artifex videri possit. Nihilominus in Perseo, cuius hic signum expressum est, praecipuae partes, quae ad faciem corporis cognoscendam facere possent, dilucide apparent omnes; galea alata, *Medusae* caput in clypeo, ensis non *harpe* cum thorace, omnia et singula facile agnosci et discerni possunt. Gemma in clypei modum convexior.

III. Heroum, Regum, Regin. antiquit. fere Graecan. imagines.

Num. 67. *Sarda*, quae est in gemmis ill. ab *Oeffele a Conf. El. Bav.* Asdrubalis caput galeatum, cum humeri parte clypeo onerati. Singulare et insolens opus, parum probabile tamen.

Num. 71. *Achates*. Annibalis galeati, clypeati, et hastati imago.

Num. 76. *Sardonyx L. B. a Stofsch.* Arfacidarum unus aliquis, in folio sedens, arcum cum sagitta manu gestans.

Num. 80. *Sarda, Ducis Devoniae. Ptolemaei Lagi et Berenices* capita iugata.

Num. 89. *Egyptum. Gesneri D. Archiatri Regis Pol. et El. Sax.* Cleopatrae et Caesarionis imagines iugatae.

Num. 90. *Sardius, Christi A. P. Darius Hystaspis*
Sss 3 cum

cum stabuli praefecto *Oebare*. Nota historia, in regum *Persarum* annulis effingi solita. vid. Schol. *Thucyd.* lib. I. c. 129.

IV. Sapientum, Graecorum fere, ac Poetarum imagines.

Num. 111. *Sarda*. *Homeri* caput vittatum.

Num. 118. *Sarda*. *Pythagorae* caput.

Num. 119. *Sarda*. *Miltiadis* caput.

Num. 121. *Sarda*. *Aristidis* caput.

Num. 126. *Pasta antiqua*, L. B. a *Stofsch.* *Aeschylus* sedens; bibentis in calvitium testudo desuper praeceps illiditur, quam aquila sublimem raptam pedibus emittit. vid. *Valer. Max.* et *Winckelm. Descript. des Pierres gravées.*

Num. 129. *Sarda*. *Democriti* caput.

Num. 131. *Ectypum*. *Socratis* caput praegrandi in gemma.

Num. 145. *Sarda* *Comitis Mofcinsky.* *Thucydidis* caput.

Num. 152. *Sarda* L. B. a *Stofsch.* *Platonis* caput in Termini speciem, binis cervici papilionis alis appositis. *Plato* immortalitatem animae constanter et cum gravitate asseruit; iam animam Veteribus papilionis symbolo expressam esse, satis constat. Nisi *Platonis animam* dicere malis.

Num. 162. *Sarda*. *Theophrasti* caput.

Dactylotheca universalis Serinii Miliaris III.

Partis alterius, fere Historicae, Sectio Secunda.

V. Primordia urbis Romae et Rom. Virt. III.

Num. 190. *Sarda*. *Lippiae.* *Martis* antrum; intra quod lupa *Romulum* et *Remum* lactans recubat; ad antri oram utrinque *Faustulus* et alius pastor adstat. Monti, in quo antrum excisum est, arbor imposita, ad quam duae capellae hinc inde proterve assultant.

Num. 212. *Achates.* *Iugurtha* vincus ad *Sullam* adductus.

Num. 229. *Achatonyx.* *Sofis* M. *Antonii* in exercitu praefecti caput.

Num.

Num. 235. *Sarda*. M. Iunii Bruti caput, ense appo-
 sito, quo Caesarem interfecerat.

Num. 245. *Sarda*. L. B. a *Stofch*. Lepidi IIIviri caput.

*VI. Imp. Rom. Augustarumque Imagines, cetera
 rei Romanae.*

Num. 272. *Sarda*. In Gallis usquam. *C. Iulii Caesa-*
ris caput laureatum.

Num. 282. *Sarda*. Liviae caput velatum in Cereris
 speciem, ferto spiceo ornata coma.

Num. 291. *Sarda*. *Drusi Tiberii* fratris caput.

Num. 310. *Achatonyx*. *Caesoniae* caput, *Caii uxoris*.

Num. 333. *Carbunc. amethyst. vel Granatus, Comitum O-*
Donell. Flaviae Domitillae, Vespasiani uxoris, caput. Prae-
 clari et insoliti artificii opus. Caput parva area inclusum, in
 carbunculo amethystizante expressum, quem margo ex al-
 bescente onyche, multis quasi in se redeuntibus annulis
 ambit, tanta quidem artis subtilitate, ut dicere non possis,
 quo vinculo; aut qua compage, istae sibi invicem gemmae
 tam amice iunctae sint, ut eadem plane gemma esse vi-
 deatur.

Num. 370. *Hyacinthus. Antinoi, Adriani* deliciarum,
 caput.

Num. 377. *Achatonyx*. Eiusdem imago pectore te-
 nus: praestantissimum et superbum opus, magna in gemma.

Num. 392. *Sarda, M. Aurelii et L. Veri* adversae sibi
 imagines; fragmentum operis praeclari.

Num. 398. *Sarda, L. Veri* Caesaris caput.

Num. 409. *Achatonyx, P. Helii Pertinacis* imago,
 eximii operis, margine cineta. Imaginem ipsam, interio-
 re orbe, serpens caudam morfu premens ambit. Ad mar-
 ginem Siglae: H. I. V. H. I. C. I. O. A. N.

Num. 430. *Sardonyx* in penuill. a *Zboinsky. Antonini Ca-*
racallae, imberbis admodum adolescentuli, et *Iuliae Domnae*,
 matris eius, peplo velatae, adversis invicem vultibus, ima-
 gines.

VII. Res

VII. Res militares aliique ritus Rom. monstra et Mytholog. residua.

Num. 462. *Achates*. In *Gallis usquam*. *Praelii confictus*, cuius fortunam Mars e coelo descendens temperat. Grande et magnificum, sed recentis artificii opus.

Num. 467. *Sarda*. Miles tropaeum statuens; a tergo in columella signum virtutis, corollam Victori imponentis.

Num. 470. *Carchedon*. In *Gallis usquam*. *Iudaea aapta* ad numi formulam expressa.

Num. 472. *Pasta antiqua*, L. B. a *Stofch*. *Agitator* currus duodenis equis iuncti, dextra coronam elevans, et a Victoriae signo coronatus, cum litteris nonnullis, quarum has tantum cognoscere licet: ITTEL. Quid si Neronem exhiberi dixeris? v. Sueton.

Num. 481. *Sarda*, *Phrorum* par, clypeo procudendo insudantium; opere antiquo.

Num. 496. *Amethyslus*, *Principis a Waldek*. *Ficoroni Maschere scen. t. 37*. Hiltrio sedens. Syrus servus est e Terent. Heautontim.

Num. 556. *Sarda*, in *Dactyliothea Moehseni, D. Berlin*. Capricornus in globo cum Cornu Copiae inter duas stellas; infra duo Delphini. Signum natalitium Augusti.

Num. 584. *Sardonyx*, L. B. a *Stofch*. Vacca lactentem vitulum sublingens, qualis in *Dyrrachinorum* numis reperitur.

Num. 589. *Achates*: caput asini dependente nola, inter aures appposito papavere, naso insidente ave; infra, spicae arista.

Num. 597. *Plasma*. Infoliti et infrequentis argumenti gemma. Insidet avis arbori, cuius trunco sinuosis voluminibus magnus serpens sese implicat, assibilans aquilae subter arbore leporem discerpenti.

Num. 609. Fidei signum: dextrae binae iunctae, subter libra aequa lance temperata, cum litt. PAULINUS FELIX.

RE-

RECUEIL D'ANTIQUITES TROUVEES A
Avenches, à Culm, et en d'autres lieux de la Suisse, etc.

h. e.

*COLLECTIO ANTIQUORUM MONUMEN-
torum Aventici, Culmi, et aliis Helvetiae locis
reptorum, Auctore SCHMIDIO.*

Bernae, 1760. Sumtibus Societat. Litterariae, plagg. 16.
Tab. aen. 35. in 4. Typis Abrahami Wagneri.

Novum sibi decus Monumentis his praestantissimis, in Helvetia repertis, iisdemque eleganter doctèque explicatis, comparat Cel. *Schmidius*, rerum antiquarum peritia non tantum singulari instructus, sed etiam admirabili eadem cum orbe erudito communicandi cupiditate flagrans. Proponit initio prisca, quae Aventicum (Avenches) continet, documenta, et postquam situm urbis huius, septimo lapide ab urbe Berna remotae, eiusque nomen Germanicum, *Wissispurg*, declaravit, Auctores veteres, eius qui mentionem fecerunt clarissimam, memorat. Tacitus certe p. 3. Aventicum gentis caput appellat, quantumque « Caecina, duce Vitellii, perpressum fuerit, exponit; sed eloquentiam tamen, bonosque mores, incolas a fatali interitu revocasse, testatur. Ammianus Marcellinus, Antonini Itinerarium, Tabula Peutingeriana, et Notitia Imperii, pari modo Aventicum appellat. Vespasianus autem plurimis maximisque locum beneficiis ornavit, ac Titus instauravit denuo Galilaeamque dixit, propterea quod haec, sicut Aventicum, lacui esset propinqua. Itaque et marmora complura ibi effossa Vespasiani memoriam celebrant, et urbem Coloniae Helvetiorum nomine insignitam tradunt, id quod copiose ab Auctore pertractatur. Quamquam vero numi, in quibus Colonia Julia Aventicorum legitur, a Pellerino, aliisque, nulla adhuc in Gaza deprehensi existimentur; tamen neque hos omnia sane Musea perreptasse, neque Golzium et Valesium erroris ac- 11. cusan-

Tt

cusan-

- culandos censemus, omnium minime priorem, optima numif-
 matum, ut constat, notitia imbutum. Vocabatur praeterea
 Colonia foederata, non tam quod Helvetiis reliquis, quam
 quod Romanis arctissimo esset foedere adstricta. Agnosci-
 tur ex lapidibus antiquis Dea quoque Aventia, sine dubio
 p. 17. urbs ipsa, singulari honore culta perinde ac Roma, opi-
 nante Schmidio. Alio in marmore satis corrupto fiducia
 commissa ab Auctore legitur, et quantum huic cum contra-
 tu fidei conveniat explicatur, memorata simul controver-
 sia, quae inter Cuiacium et Gothofredum Noodtium et
 Schultingium intercessit. Tum ad ipsam urbem propius ac-
 21. cedit, eamque magnam olim et 6000 pedes complexam,
 longe autem praesenti aetate minorem, docet; permultos ta-
 men vehementer laetatur quotidie fere numos antiquos,
 ab Augusti inde memoria, usque ad Constantinorum tem-
 pora, Sculpturas, opera Musiva, Vasa, et supellectilem
 variam in lucem revocari. Prope arcem reliquiae adhuc
 splendidissimi Amphitheatri conspiciuntur, columna prae-
 terea admodum excelsa, cuius autem inscriptio longinqui-
 tate temporum est consumpta. Pavimenta vero operis Mu-
 sivi admirationem omnium merentur, copiosius ibi recen-
 21-27. sita, ex quibus illud unum omnium maxime excellit, cui
 iam illustrando animum appellit. Latuit quidem usque ad
 a. 1751 terra obrutum, donec felici quodam omine libe-
 ratum e carcere, iam a Schmidio nostro optimo in
 lumine collocatur, adiectis simul, in quibus omnes huius
 operis partes singulae expressae sunt, tabulis aeneis. Patet
 pavementum pedes 55. in longitudinem, et 36. in latitudi-
 nem, distinguitur in tres haud exiguas Sectiones, quarum
 quaeque decoribus pulcherrimis ornamentisque abundat.
 Ediderunt multa de his antiquitatis praeclarae pignoribus Bel-
 lori, Bartoli, Spon, et Ciampini; praecipue tamen pater
 purpuratus Furietti ab auctore laudibus effertur, qui Mu-
 siva, Lithostrata, Vermiculata, Tessellata, Sectilia, Se-
 28. gmentata, Spicata, alia, explicuerit praecclare, et si origi-
 nem

nem hanc artem a Persis ducere nequaquam veritati consentaneum videtur. Tabula igitur prima integrum hoc opus ante oculos collocatur, quod in sequentibus sigillatim proponitur, et adiuncto commentario ingeniosissimo illustratur. Tab. II. pelvis marmorea et alba in medio hoc Musivo conspicitur, quam ob altitudinem et magnitudinem satis tenuem recte labrum censet Schmidius; sed duo potissimum Delphines etiam in medio commemorabilem reddunt. Cum Bacchus et Ariadne hoc monumento stantur, eiusque amores concelebrati saltationibus aliorum designentur, non mirandum profecto est, Delphinas hic conspici, in quorum formas Bacchus fertur nautas commutasse, sese in insulam Naxos transportaturus. Tab. III. planta est, quam se ignorare fatetur Auctor: Aloën tamen fortasse agnosceret, nisi unum modo ipsius genus, foliis nempe serratis, prisca perspectum gentibus fuisse arbitraretur. Nobis tamen Plinium legentibus multae sane species huius plantae, ex India, Asia, et Iudaea asportatae occurrunt, quas certe diversas inter se ac discrepantes fuisse existimamus. Quid si Lotus sit, in numis Aegyptiorum deorum haud infrequens, eamque similitudine aequiparans, nec in Aegypto solum, sed Italia etiam, teste Plinio, celebris, ex qua a Romanis facile in Helvetiam notitia ipsius potuit pervenire. Tab. IV. Ariadne dormit, cuius velum nonnihil levat socius Bacchi remotius paulo stantis, adiuncto Satyro, pulchritudinem Ariadnes admirante. Sed quod in primis ad memoriam insigne est, caput Bacchi Nimbo quodam circumdatum spectatur; quod rarum putat Schmidius V. Cl. honoris divini indicium, nec facile in monumentis antiquis, nisi Traiani, Constantini, et Antonini Pii numis reperit. Iam cum sub Traiano, Hadriano, et Antonino, magna Aventicum amplitudinis suae ceperit incrementa, horum sane temporibus hanc effigiem expressam Auctor censet. Enumerat post Musca varia, quibus hi Bacchi et Ariadnes amores, vel picturis, vel lapidibus fuerint ele-

p. 29.

31.

32.

33.

36.

gantissima efficti; in quibus Museum Dresdense silentio praetermissum fuisse haud parum miramur. Tab. V. comes Bacchi complexans alte sublatam virginem sistitur, ex eiusque feminae ornatu, quo caput cingitur, quique in numis Plotinae, Matidiae, et Sabinae occurrit, ipsa aetas huius monumenti indicatur. Aliam tamen speciem hic titulus aere antiquo expressus praebere videtur, ab hac sculptura maxime diversam. Tab. VI. et VII. Cymbala spectantur, Cybeli et Baccho sacrata, et flagrum, quo nefcit Auctor utrum pulsaverit Cymbalum bacchans, an ebrietate furens alium inconditum ediderit sonitum. Putamus autem, cum Bacchi socii, virgis et flagellis armati, occurrentes sibi feminas, in primis uxores, cecidisse memorentur, ad hanc potissimum audaciam respici, imo vel ipsum hunc hominem, furore incensum, cymbala mox manu, mox flagro percussisse. Tab. VIII. Bacchans altera manu sinum undantis vestis tollit, altera cornu, poculum sine dubio, tenet; qua occasione oblata, de poculis veterum corneis erudite Schmidius exponit. Tab. IX. alia Bacchans thyrium manu rotat, alia tympanum tenet, ex sententia Auctoris; nostra autem opinione Sistrum, ut doctissimus Bacchius ante oculos collocavit. Tab. X. iterum sacerdos Bacchi repraesentatur, et simile quid gladii, vel potius, sicut haud inepte iudicat Editor, baculum incurvatum tenet, quo in primis telo et instrumento audaciae suae maximopere exultabant. Insequentes Tabulae XI — XIII. varias pavimenti huius partes, tribus, quatuor, et octo angulis instructas, proponunt. Tab. XVII. et XVIII. duo sunt trunci corporum humanorum, quae Apollini et Baccho tribuit Schmidius, sed eadem nos atque ante obscuritate relinquit. Tab. XIX. manus tenerissima Bacchae, vas quoddam apprehendentis, spectatur, eoque modo Bacchum in primis Aventici divino esse cultum honore colligitur. Neque tamen in sententiam Auctoris doctissimi discedere unquam poterimus, audacter,

ter, ut ipse ait coniectentis, (s'il est permis de hazarder quelque conjecture,) fragmentum hoc esse statue se- pulchralis, more Romanorum et Hetruscorum effictae, quarum in manus vasa dederint, ut victus mortuorum et in alio orbe habitantium indicarent. Cum enim in hoc integro pavimento amori potissimum, et, sine quo friget, vino inserviat, harum autem voluptatum fruitio mortis certe memoriam longissime removeat, Bacchantem potius vas vini, ex quo recreare sese in hoc non in altero orbe voluerit, declarare censemus. Tab. XIV. XV. XVI. et XIX. 1. 2. 3. picturas pulcherrimas vividis adhuc coloribus, quod genus Itali Fresco dicunt, continent; 46. quas sane paulo distinctius explicatas esse optaremus. Tab. XX. Labrum extat pulcherrimum, quale et Maffei et Montfaucon protulerunt. Tab. XXI. Cymbia nonnulla apparent, quorum plurima coccinea fuisse Auctor perhibet, sibi que persuadet, olea, quibus discedentes e balneo se ungerent, iisdem comprehensa fuisse. Nec sane 52. se deceptum idem, inventa in imo cuiusdam horum vasorum materia quadam resinosa, et gravissimi odoris. Tab. XXII. Lampades sunt, et n. 2. Strigilis, quo in balneis potissimum utebantur, docte ab Hieronymo Mercuriali explicatus. Tab. XXIII. num. 1. listit fibulam, num. 2. thecam, variae illam suppellectili imponendae idoneam (Etrusca) num. 3. acum crinalem: num. 4. candelabri partem inferiorem, ex marmore albo, qualis quidem generis candelabra antiquiores habuisse fidem ipsi Auctori 56. haberemus, nisi id etiam Varronis, Ciceronis, et Martialis testimoniis comprobasset. Tab. XXIV. Stilos veterum proponit, vel cochlearia, etsi his omnino, ob latitudinem summam et cavitatem, quae desideratur in stilis, similiores figurae videantur, maxime si stilus a Montefalconio Palaeographiae suae insertus consideretur. Tab. XXV. opus Mulsivum perspectivam artem declarat, et quasdam

Zodiaci partes repraesentat. Adiciuntur postremo nonnulla ex literis Hagenbuchii ad Auctorem de Colonia Iulia Avanticorum, quibus Golzii fides in dubium vocatur, et numi, qui eam inscriptionem contineant, ab eodem ficti perhibentur. Accedunt excerpta ex literis Breitingeri ad Schmidium, de operibus Mosaicis, et ex Collegae nostri, Ernestii V. Cl. ad Suetonium observationibus, de eodem argumento, quibus responso Breitingeri ad easdem adhuc inedita adiungitur.

- P. 77. *Iam ad antiquitates Culmenfes transitus fit. Situm est hoc praedium in pago Bernensi, valle perquam fertili et amoena, in praefectura Lenzbourg. A. 1756. nonnullae picturae, marmora, et vasa inventa sunt; cumque maiori indagaretur studio, Baro illustris de Haller antiquum aedificium detexit, sed ipse deinceps Auctor eruditissimus huic negotio praefectus, quae hic subiecit oculis, e ruinis feliciter protraxit, ac luce publica donavit. Gratularemur Helvetiae tam doctum tamque solertem civem, nisi ereptum ei hoc ornamentum doleremus, et, Galliae cur nunc gratulemur, haberemus. Tab. I. prospectum agri, in quo, antiqua haec monumenta reperta fuerunt, nobis proponit A. et rudera varia, quibus adhuc opera impenditur eruendis. Tab. II. moenia aedificii veteris lapsa declarat, pavimenta praeterea picta marmore ornata, et Musivis decorata. Enumerat Auctor partes omnes huius domus, quibus nos repetendis singulis haud possumus immorari. In primis picturas pavimenti, quae vividum adhuc colorem servant, elegantissime describit. Tab. V. varia habet instrumenta, ut scalprum fabrile; ignotum quiddam, utri simile, quod Auctor nobiscum ignorat; praeterea claves, et sicam, et baculum. Tab. VI. imaguncula aenea est incerta, stilus, ut Auctori videtur, aeneus, tum vero n. 3. non fibula, sed aliud quiddam, candelabrum fortasse,*
oper-

operculum vasis, instrumentum vetus, cuius usus ignoratur, duo clavi. Tab. VII. antiqua iterum vasa occurrunt. Tab. VIII. lateres nonnulli signati vestigiis canum et porcorum, eumque characterem fabricae, in qua elaborati fuerint, Schmidius arbitratur. Alii lateres inscripti nomine Legionis XI. et XXI, certissimo indicio, versatos ibi quondam fuisse milites Romanos, eumque morem secum ex Italia in Helvetiam tulisse. Varia hic et notatu digna de his legionibus Auctor proposuit. Numos praeterea, ab Augusto usque ad Magnum Maximum cufos, et Culmii re-
 pertos, memorat, ex iisque omnibus colligit, ducem fortasse Romanum eo in loco domicilium quoddam collocasse, quod Marmora, Musiva, picturae, primi ordinis prodant fessorem, et elegantiae studiosum. Colligit idem ex universa huius aedificii structura, recentius illud esse Neronis temporibus; cumque omnia nigra fumoque obscurata invenerit, Barbaros sine dubio hoc splendidum domicilium flamma delevisse. Observat porro, eodem modo totum illum pagum, a Culmio usque ad Goundischwyl et Zetzwyl, antiquis esse refertum monumentis, ideoque forte praesentem aediculam urbis cuiusdam partem fuisse, id quod rusticorum etiam confirmare studet testimonio, urbem ibi quondam Hagenau extitisse dictitantium; cui quidem indicio num tantum Auctor doctissimus possit tribuere, nescimus. Certe tamen Ganodurum Ptolemaei hoc loco constituit Schmidius, et adhuc forum Tiberii, ab eodem huic coniunctum, reperiri posse conset, si omnia opera adhibeatur; sententiamque suam gradibus longitudinis et latitudinis valde reddit probabilem. Quod si nomina non adeo inter se differrent, nos facile sibi consentientes haberet. Quis enim urbem Gundischwyl vocis Ganodurum vestigia retinere putet? aut quis in Hagenau idem Ganodurum requirat? Postremo de antiquo nomine Culm exponit, et a Columbis illud derivat,

p. 91.

98.

100.

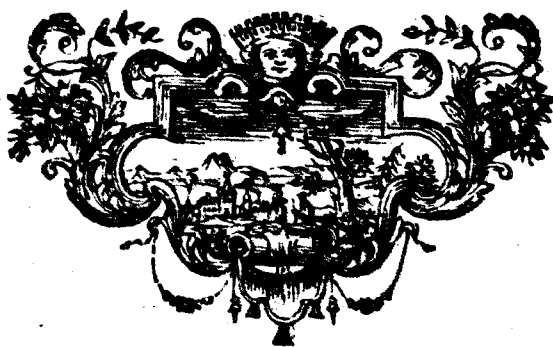
101 sq.

108.

110.

§20 NOV. ACT. ER. MENS. OCT. A. MDCCLXII.

rivat, nummis innixus et Diplomatum, quibus Columba-
re appelletur. Tab. IX. prope urbem Attiswyl rui-
nas veteris aedificii erutas declarat, Musivum opus ad-
mirabile continentes. Postremo ad Tab. X. inscriptio-
nes nonnullas affert, iisque commentario huic
doctissimo finem optatissimum
imponit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Novembris Anno MDCCLXII.

EFTERRETNING OG ERFARING OM
Svampe, i saer Roersvampens velsmagende
Pilse, med Kaaber, etc.

i. e.

*RELATIO EXPERIMENTIS STABILITA,
de Fungis, et in specie de Boletis bovino optimi sa-
poris: cum tabulis aeneis coloratis.*

Hafniae, ex officina Nicolai Mülleri, plagg. 9. in 4. mai.

Primum generalia fungorum tractat Auctor, rerum natura-
lium scientia, aequae ac omnis doctrinae laude, cla-
rus. In Prolegomenis commoda perthagna atque insignia
ostenduntur, quibus gaudet nostra aetas in physicis prae-
antiquissimis temporibus. Habemus microscopia, quorum
tam fortuita origo est. Quot illis indagaciones debemus?
Quem non inde hausit astronomia usum? quem non hodie
botanica? ubi etiam nuptias ostenderunt plantarum. Len-
ta progressionem in aeterna regione veritatum erramus, do-
nec tandem ad illarum sedem pervenire nobis liceat. Hoc
fatis docuerunt mathesis, medicina, aliaeque disciplinae
plures. Non sufficit, microscopia sensibus nostris nova
offerre corpora et obiecta: ratiociniis nostris maxima in-
de utilitas accedat necesse est. Praejudiciis non amplius
obtemperandum est, aliae multo digniores de creatore, de
Uuu fratri-

fratribus concivibusque nostris in regnis naturae, nobis acquirendae sunt ideae. Insecta quaecunque, et vermes, non iam id sunt, quod olim atque diu putabantur; habent suos fines, et in eadem nobiscum posita sunt serie creaturarum, nec magis fortuitam habent originem. Sat diu de quorundam corporum origine ex putrefactione somniavimus. Plantarum quaedam eandem habuerunt sortem. Fungi in genere satis diu ambiguam istam habuerunt originem. Microscopiorum ope, pristinum, quo iniuste deturbati fuerant, locum recuperant, veraque redduntur et omni attentione digna membra regni vegetabilis. Veteribus est ignoscendum, qui instrumentis destituti, pravis de quorundam corporum origine adhaeserunt opinionibus; sed quid de novissimis Societatibus eruditorum dicemus, quae oppugnatam satis hanc renovare cupiunt sententiam? *) Causas falsae huius opinionis in sequentibus ponit Auctor:

I.) Locus, qui est in silvis locisque praeclusis, quodque raro immediate ex terra oriuntur, sed quamplurimi peregrinis insident corporibus, quae illos nutriunt; quid facilius nunc isto: *unius destructio generatio alterius*. Limitatione vero huius axiomatis videmus, suos cuilibet creaturae designatos esse locos, sapientiamque Creatoris, qui his corporibus, facultate sese movendi carentibus, tot dedit semina, ut eorum centum possint perdi, sine interitu totius.

II.) Tempus autumnale, quo incidunt, huic favere videbatur opinioni; breve etiam temporis spatium, cum una nocte proveniunt post pluviam magnam, longo isto tempore, quo in terra iam creverant, neglecto.

Quod ad locum attinet, videmus, has plantas vacuum istud in silvis, ubi sub ramosis arboribus propter absentiam solis nullae aliae crescunt herbae, implere. Quae priori observamus anno, sequenti iterum tenent loca. Humiditas certa atque calor illis est necessarius. Haec illis suppe-

ditant

*) Collection academique des plus rares pieges fugitives, concernant l'histoire naturelle, mise en ordre par une Societe de Lettres, Dijon. 1760.

ditant loca ista tempore autumnali in fermentatione posita. Quaelibet anni pars medicinas suppeditat hominibus, autumno excepto, cum tanquam mortuum videtur regnum vegetabile. En fungos, qui huic remedentur defectui! Semen, quod fugit sensum, veteres aequae ac recentiores naturalistas dubio haerentes reddidit. Porphyrium et Plinium Auctor excitat. Notabile tamen est, veterum etiam alios esse, qui crediderunt, fungos sua habere semina. *Athenaeus* certe credidit, semina fungorum in litore Mitylenaeo inventorum vi imbrium illuc esse delata. Recentiorum quorundam etiam sunt, qui de hoc dubitant: *Schrökius* nimirum, *Malpighius*, *Rajus*, *Morigon*, *Kircherus*, *Dillenius*, et alii.

Maxime miratur Dillenium istum magnum, Auctor, qui de muscis tam bene meritus est, huic obnoxium esse praeiudicio. Esse fungos, concedit Auctor, qui secundum Dillenium succum continent fluidum: sed hic ipse succus veri seminis est involucrum et nutrimentum. Nullius ponderis est sententia Malpighii, qui etiam succum fingit, ope aeris, in caulem et pileum converti. Unicuique, etiam non armatis indaganti oculis, semen patet: cum fungus, patente pileo, chartae imponitur, post aliquot horas tota inferior pars pilei pulvere quodam subtilissimo perspersa reperitur; hunc verum esse semen, tam cura ista qua illa conservavit natura, quam experientia de eius propagatione sumpta, docet. Et ut in moralibus, sic etiam in physicis, bono nomini magna inest vis. Huius minus apta derivatio fungis multorum attulit odium. Iniuste a multis fungus a *funere* deducitur, iudicio Vossii. Graeca, quibus insignitur, nomina monstrant, fungum apud Graecos in usu fuisse. Verisimilius igitur a *σπόγγος* deducitur fungi vocabulum. Tantum aberat, ut illum abhorrerent Romani, ut potius insatiabili eius traherentur cupidine, testante Plinio et aliis. Abusus, imprudentia, et non satis facta indagatio, diu illos suspectos reddiderunt: est enim fungorum eadem, quae aliarum plantarum, ratio,

ratio, quas pro subiecti qualitate, vel fructu quantitate, vel sanae vel noxae esse possunt. Aegro dicit se Auctorem animo saepius vidisse, Boerhaviu magnum citari, ut accusatorem fungi cuiusdam, qui solo odore hominibus mortem afferat. Cur non indicantur tales? Nonne tantus dignus est hostis, qui atro notetur carbone? frustra nomen, characteres, in Scriptoribus quaesivit Auctor. — Laudandus, qui noxias notas reddit plantas; oblivioni tradendus, qui ob unicam noxiam ab innoxiarum usu nos deterret.

Haec praeiudicia in causa sunt, cur in praestantissimis Floris nihil vel parum admodum his de herbis reperiatur. Magnus ille *Linnaeus*, in excursionibus Upsalicis, harum duas solum notavit. Habemus quidem fungos, a *Vaillantio* circa Parisios, *Micheli* circa Florentiam, *Batarra* circa Rimum, *Hallero* et *Gleditschio* in Helvetia, *Linnaeo* in Suecia crescentes, annotatos; sed aliis occupati, necessariam his non potuerunt impendere curam.

Afferuntur dein fungi quidam in patria A. Dania quoque crescentes, quorum usus notior est:

Agaricus campestris *Linnaei* scilicet, (vulgo Champignon,) ab Halis Pradelli, Norvagi. Sop, et Danis Paddehat. Refert Bartholinus celeberrimus, effectum noxium huius fungi in nobili quodam Hafniae; sed monstrat Auctor, hunc tribuendum esse alii fungo venenoso, huic persimili, a creatore tamen satis notato, cum huius folia plane alba sunt, innoxii rubra.

Agaricus integer *Linn.*

Agaricus muscarum, ad muscas cimicesque necandos inservit. Refert Löselius, sex Lithuanos, qui illum comedebant, inde periisse. Schefferus contrarium urget; sed diversas esse species credit Auctor.

Lycops Bovista *Linn.* per totos dispersus est campos. Vis sanguinem sedandi maximo illorum tribuitur.

Lycops Tuber *Linn.* in terra arenosa crescit. De huius origine absurdissimae Botanistis fuerunt opiniones. Pulvis pictoribus subrubrum reddit colorem.

Trem,

Trem. Auricula Linn. in aqua rosarum delinitus urentibus imponitur oculis.

Boletus Suaveolens, propter suavem odorem Finis amorphosis infervit, ut sexui sequiori placeant.

Boletus Fomentarius, cuius usus ad fomenta incensoria diu fuit notus. Sellulas ex eo conficiunt carbonarii Ucrainiae. Refert Gladitschius, totam ex eo confectam habuisse vestem. Duodecim abhinc annis usum praestantissimum eius indicavit Boffardus *), regio eapropter a rege donatus praemio. Sed ante illum etiam Garidel eius usus mentionem fecit. Arteriae rescissae impositus prorumpentem sedat sanguinem; quem etiam usum praestant quercui insidentes fungi. Eius praeparatio hunc in finem simplex est: cortex exterior dura abscinditur, donec spongiosa occurrat substantia, quae digitis prementibus cedit, deinde abscinditur etiam inferior tubulosa pars fungi; reliqua malleo contunditur pars, donec digitis illam separare liceat, et sic conservatur, dum illa opus sit.

Fungus Glutinosus ab Auctore detectus, et in actis Holmienibus descriptus, glutinis loco infervire dicitur.

Plures adhuc, qui ignoti comeduntur, omisit Auctor, solum eius mentione facta, qui ab Italis *Pecten Gallinum* vocatur.

Ex his patet, negligentiam, incautumque iudicium, in nostra physico-oeconomica aetate non esse ignoscendum. Et si cogitemus, quod plus quam decem mille speciebus plantarum vix quingentae hominibus usui sint, et ex plus quam trecentis fungorum speciebus, quae in spatio mille pedum quadratorum habitant, vix tres Danis notae sint: apparet, quantum et in tota Botanica, et in regno fungorum, adhuc serae restet posteritati.

Membrum secundum de Fungis tubulatis.

Recentioris Seculi Naturalistae, fungos in classes, genera, et species diviserunt. Veteres, ex utilitate iudicantes, experientia

Uuu 3

rientia

*) dans l'histoire des Plantes dans la Provence.

rientia et veritate neglecta, fungos in noxios et innoxios dividebant. Secundum Dillenium ^{*)}, haec divisio, quamquam minus philosophica, est accipienda de fungis Pileatis et Lamellaribus, ne, qui comedi possent fungi, cum venenosis confunderentur. Sed cum innoxii non ubique et in omnibus regionibus reperiuntur innoxii, nec noxii ubique sunt noxii, redundans inde et ambigua est utilitas. Testante Buxbaumio Ruteni fungos comedunt, quos timent Germani, reiiciuntque eos, qui ab his amantur. Res assidua sane digna attentione iis, quibus occasio suppetit.

Fungus ille, cuius descriptionem hic adit Auctor, ad Pileatos pertinet, et character eius specificus est, ut inferior pars pilei tubulis continuis sit distinctus.

Hos *Boletus* vocat Dillenius, Linnaeus, et Gleditschius. Ex Romanis sumtum est nomen; sed longe alium sub hoc intelligebant fungum. Secundum Plinium illorum *Boletus* videtur esse lamellaris ille, qui apud nostros *Agarici* nomine non satis accurate venit. A Romanis species haec tubulata *Suillus* vocabatur; unde Italicorum *Porcini*. Batarrae denominationes fictas minus probat Auctor.

Linnaei *Boletus* fungus est horizontalis, subtus porosus. Ab huius descriptione discedit Auctor, cum putat, in characteribus determinandis illos semper esse eligendos, qui maxime essentiales, constantes, atque clari sint. Fungi tam Lamellati, quam Tubulati, pileos habent iam rotundos, iam horizontales, iam inversos, pro illorum perfectione. Cum termino porosi connectitur idea pororum parvulorum, quorum plena sunt corpora pleraque; sed in fungis tubi occurrunt, qui digiti excedunt longitudinem, qui fracto pileo tibiarum organorum instar siti sunt. In quibusdam tubi facile avelluntur, sine parte carnosa laedenda; in aliis minime. Hoc Michelio ansam dedisse videtur, ut ex uno duo faceret genera, *Suillum* nempe et *Polyporum*.

Gle-

^{*)} Cat. Pl. Giff. p. 74.

Gleditsch *) et tubulatos, et porosos, et denticulatos, sub una specie complectitur, nec multum deest qui etiam lamellatos eo referat.

Summa est veritas, contra ipsam naturam omnino nihil valere systemata, eamque omnes ingenio humano ductos limites superare. Hic nullus datur saltus; sed lento illa a genere ad genus, a specie ad speciem procedit gradu. Sunt igitur infallibiles illi atque constantes characteres quaerendi, qui impediunt, ne genus cum genere, aut species cum specie confundatur. Fundamentum, quo Gleditschius fungum tubulosum et denticulatum sub una complectitur specie, hoc est, quod Boleti dentur, quorum tubi alii sint denticulati, alii non aequae, unde colligit, denticulatos non esse nisi Boletos degeneres. Si hoc ita se haberet, videre liceret, fungos, qui hodie fuerunt denticulati, cras futuros tubulosos; sed hoc quotidianis observationibus, a primo ortu ad interitum usque, contradicit. Docet experientia, unamquamque speciem, suo, eodemque uno quo altero anno loco crescere. Porro comparata utriusque pilei inferiore parte, quae characterem exhibet specificum, observantur differentiae non paucae, quas Auctor infert.

Varietas coloris, odoris, et formae, contingens est. Saepe dentes per superficiem pilei prorumpunt, quod in Boletis nunquam est observatum.

In Systemate Linnaei duodecim species Boletorum reperiuntur: Auctori viginti circiter sunt cognitae. E terra aliae proveniunt, aliae arboribus insident. Sunt qui postulent, fungos in terra crescentes eiusdem esse speciei ac arboreos. Etiam Linnaeus **) huic favet opinioni, cum dicit, se vidisse fungum in terra et arboris crescentem, eiusdem speciei; sed primo intuitu facile patet, quod toto coelo differant. Hinc notae plus quam decem differentiales ab A. adduntur.

Quis

*) Fung. 9. Aut Agaricum degenerem in Boletum, aut Boletum in Agaricum, id quod aliis per aetatem accidit.

**) in Flor. Lapl.

Quis potest exhibere Boletum fomentarium in terra crescentem, aut magnificum *) in arboribus? non magis esset peregrinum Cuscutam in terra nuda, et in arboribus Sisonem videre. Si fungus terrenus in arboribus invenitur, fit in rimis arboris, interveniente terra, et in illa collecto semine.

Qualitates dein afferuntur quaedam, quae solis competunt boletis. Nunquam boletus invenitur ex quercu provenire, qui lamellaribus quibusdam est essentialis, ideoque illorum pilei nunquam tuberculis conditi reperiuntur. Stipes boletorum fistulosorum valde crassus, et in medio ventriculosus; in lamellaribus tener et versus terram crassior. Pileus in boletis magis crassus et carnosus; caro firma, tubi velamento feminali destituti.

Membrum tertium de Boletis.

Boleti a Romanis *Suilli* appellabantur; quam denominationem retinuerunt Micholius et Hallerus: recte. In specie, quem hic describit Auctor, apud Clusium tertia est species generis decimi sexti; iuxta Micholium quatuor sunt species. Gleditschius diversas species pro varietatibus sumit, et ex eis duodecim sub boletis refert, non satis accurate. Apud Linnaeum *Boletus* dicitur.

Boletus unus fungorum paucorum est, qui radicibus gaudet. Theophrastus, Plinius, et Morissonus, hoc negant. Diu igitur dubitavit Auctor; sed lacinae in basi repertae, et radix ista evidens, quae ceteris longior est, omnem removebant dubium. Est longitudine duorum digitorum, rubicunda et pellucida. In summitate stipitis duo extant nodi rubicundi. De uno horum prominet exerecens quoddam parvum, curvum, albidum. Alteri adhaeret radix rotunda, rubicunda, in terram perpendicularis, in cuius medio nodus vel articulus adhuc exstat de illo prominente quoddam albido curvo. Radices raro in Boletis vel aliis fungis obser-

*) Suillus fistulis rubris, pileo pulvinato, fomentoso, fusco, stipite crasso, ventricoso, rubro. Fung. Fridrichsd.

observantur, cum propter fragilitatem magnam facile avelluntur. Praeter has evidentes radices, basis Boleti materia mucosa circumdatur; sed cui usui haec, non radices loco ibi est, nec Plinii accipimus sententiam, qui in illa ponit originem plantae. Varietas, quae maxime in colore et forma observatur, maximam partem a maturitatis gradu dependet, hincque imperitis, et quidem ipsis Botanicis, imponit. Superficies, sive membrana sub terra alba, sed e terra prominens, fusca evadit: materia carnosae constans, alba, subtilis, succulenta, firma, usque ad interitum. Pars inferior fistulis composita, in principio alba, repleta et compacta, sine indicibus tubulorum vel pororum, postea viride flavescens, inaequalis, porosa. In initio pileus cum stipite quam arctissime est coniunctus, ut unum continuum cum illo facere videatur; postea magis magisque se separat, et in altum se tollit, denique fistulas sursum vergit, et angulum obtusum cum stipite facit.

Habent suas rationes sufficientes variae hae formae pilei: seminis conservatio, maturitas, et dispersio, ut in omnibus plantis, sic etiam hic, finis obiectivus ultimus naturae est.

Pileus magna illa est capsula millia fistularum continens, in quibus praeparatur semen arte hominibus ignota. Quod ut contra iniuriam aeris melius conservetur, in principio dura stipite coniungitur pileus, post eius dilatationem et separationem a stipite, materia spumosa tectae sunt fistulae, per quam nulla aeri est via. In fungis lamellaribus, hunc in finem, membranam lanuginosam ordinavit natura. Haec evanescente materia, impraegnatio est finita, maturescit semen, virescunt tubi, sese aperiunt, longioresque evadunt; et, ut melius pulvis seminalis spargatur, cum pileo tenduntur. Hoc facto vermibus scateat Boletus, mollis evadit, humoribus plenus, valde olens, tandem in pituitam dissolvitur. Pulvis seminalis viridis est, et in magna copia fungis excidit. Primus Tournefortius credidit, semen se in fungis reponisse. Vaillant membra genitalia animalium in illis videre se exultabat; hinc novum illud, et quod tantum
 X x x aridit,

aridet, systema regni vegetabilis: in omnibus plantis iam statim quaeruntur stamina, antherae, pistilli; hinc nuptiae et sponsalia, nulla sine fructificatione, nulla sine impraegnatione feminae a mari, planta.

Michelius dicebat, se reperisse in Boletis membra quaedam, quae illorum *flores* vocat. In tabulis aeneis haec sculpebantur; in tabulis videbantur, in natura nusquam. Soli Gleditschio hoc contigit; igitur in novis edidit tabulis aeneis, non quod ipse vidit, sed quod ante illum depinxerat Michelius: non solum confirmabat flores Michelianos, sed novis illos ornabat etiam nominibus, *Staminum et Antherarum*; in quibus speciebus, quo tempore, et per quae media hos videre liceret, frustra instrui cupiebant Botanici.

Antequam haec Auctori indagatio Gleditschii innotesceret, in fructificationem Boleti inprimis inquisivit Auctor. Methodo magnorum nostri seculi Botanicorum praemunitus, magnam operam dedit, ope microscopiorum invenire aliquid Staminibus simile in fistulis; sed filo in fine nodoso, quod statim pro stamine sumsit, et non nisi lacinium quoddam erat, deceptus, nihil reperit. Brevi post incidit in Methodum Fung. Gleditschii, ubi Antherarum illarumque filorum capillarum mentio fit. Hoc investigationes multiplicavit Auctor, qui ne vestigia quidem harum rerum potuit invenire. De visionibus igitur Michelii et Gleditschii quam maxime est dubitandum, donec suas probaverint traditiones. Vult oculis videre Naturalista, non credere.

Quod pulvis seminalis fungi foecundum semen sit, extra omne dubium est unicuique, qui has tractat plantas. Proprio experimento probavit Auctor; in extenso loco unicum Boletum habuit, qui ad suam maturitatem ibi stetit, ut semen spargere posset, et sequenti anno magna ibi exstabat multitudo Boletorum; frustra in aliis locis, omnibus remotis Boletis, sequenti anno ibi quaerebantur.

In silvis magnis inveniuntur sub foliis faginis decrepitis, in pratis numquam. In mense Iulio, Augusto, Septembri, interdum etiam Octobri, post pluviam in sequenti calore

lore erumpunt. Haec vicissitudo variis eius denominationibus ansam dedit. Tempus illorum incrementi non licuit determinare: nam facta experimenta minus prosperum semper habuerunt successum.

Solitarii, sed etiam plures simul crescunt, prout sparsum est semen, aptamque habuit matrem; interdum stipitibus cohaerentibus duo dantur.

Idoneum maxime tempus fungos avellendi et colligendi, est cum pileus adhuc subtus colore albide fusco est.

Nec ulli videntur pori et tubi, nam sic pura firmaque adhuc gaudet carne, tubulis virescentibus et apertis, spongiosi, aquosi, mollesque evadunt, et vermibus replentur.

Suos cum minimis maxima habent fines in regnis naturae; hominis est illos quaerere, et in usum vertere. Longo tempore Boleti loci natales, nutrimenta, et domicilia fuerunt insectorum; ponunt ibi ova muscae, et carnem tubosque comedunt. Scarabaeus stercorarius Linnaei assidue in illis habitat, stipitemque cavat; carnem et ova muscarum ibi reperta comedit: saepe laeti putamus pulcherrimum evellere Boletum, et non est nisi excavatus stipes scarabaeis refertus.

Limaces sunt, qui maxime fungos vorant, illosque e terra prominentes statim aggrediuntur, et cum cute carnem comedunt. Horum quatuor invenit species Auctor: *Limacem atrum Linnaei, etiamque limacem maximum. Limax albus et parvus, fuscus*, minus noti sunt, nec in systemate Linnaei occurrunt; quamobrem illos describit Auctor. *Limax albus* reliquos magnitudine aequat, in totum albus, thorace levi, corpore sulcato. In labio pedis annulus videtur flavus. *Limax parvus* digitum unum et dimidium longitudine, thorace subfusco, corpore fusco, non punctato.

Lacertae parvae vulgares in Boletis etiam interdum occurrunt.

Boletus cervis, vaccis, et ovibus etiam in nutrimentum servit; a porcis praesertim vehementer petitur, unde nomen *Suilli*,

Varium in culinis usum Boletorum docet Auctor, et rationes quasdam illos praeparandi.

De noxiis ab innoxiiis discernendis sub finem traditur. Hi statim se ab aliis distinguunt variis carnis coloribus. Hic igitur observa illud: *nimum ne credi colori*. Tres afferuntur species, quae minus securae sunt.

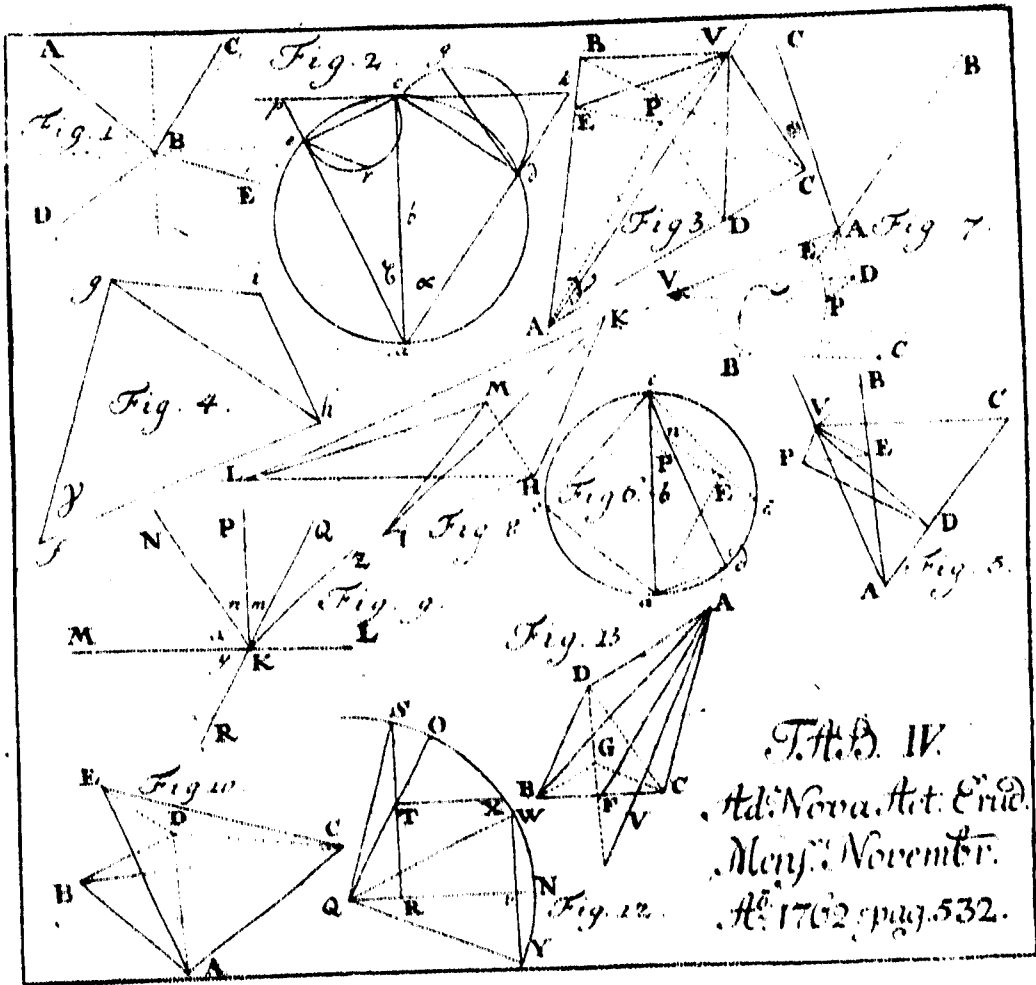
G. F. BERMANNI COMMENTATIO DE
angulis solidis, ad Prop. XXI. Libri XI.
Elementorum. *)

Quae de angulis solidis iam dicere animus est, ea sic partiemur, ut primum de formis seu speciebus, in quas angulorum solidorum genus dividendum est, paullo accuratius commentemur; deinde Propositionem XXI. Libri XI. Elementorum examinemus, atque exceptionis ab hoc theoremate *Euclideo* faciendae necessitatem perspicue, et ad captum tironum Geometriae accommodata ratione, demonstramus.

1. Angulum solidum ita definimus eum *Euclide*, ut eum dicamus esse inclinationem trium pluriumve rectarum, quarum singulae binae in diversis planis sitae sint, omnes autem in uno puncto concurrant. Ex qua definitione sequitur, angulum solidum totidem angulis planis contineri, quot rectae ad eum constituendam concurrant, et singulos horum angulorum cadere in plana diversa, omnes autem habere verticem communem, illud nempe punctum, quod omnibus istis rectis sit commune. Hic vertex communis ipsius *anguli solidi vertex* vocatur.

2. Jam

*) Transcripta est haec Commentatio ex Programmate, quod Auctor occasione solennium quorundam academicorum in Universitate Studiorum Vitrebergensi publice proposuit. In principio huius Programmatum ad hanc commentationem incitatum se esse scribit is, quae in illustris Academiae Scientiarum Parisinae Historia ad A. 1756. de errore in Prop. XXI. Lib. XI. Elem. a V. Cl. *le Sage*, Mathematico ac cive Genevensi, primum deprehensio, leguntur.

T. H. D. IV.
 Ad. Nova. Act. Erid.
 Mens. Novemb. r.
 A. 1762 pag. 532.

2. Iam inter angulos planos, qui solidum comprehendunt, aut est angulus gibbus, hoc est, rectis duobus maior, aut nullus talis. Si illud contingat, angulum solidum *gibbum*; sin hoc, *non gibbum* licebit appellare. Anguli solidi gibbi exemplum habebimus, si nobis fingamus pyramidem, cuius basis quatuor pluresve angulos planos habeat, inter quos gibbus occurrat; namque ille ad basin huius pyramidis angulus solidus, cuius vertex idem est ac vertex anguli plani gibbi, ipse erit gibbus. Item si super plano circuli, ex centro eius excitetur recta, sive obliqua, sive normalis plano circuli, et deinde ex circulo eximatur sector aliquis, semicirculo minor; ac per rectam sublimem et radios circuli, reliquam circuli portionem terminantes, ducta intelligantur plana: haec cum reliqua circuli portione comprehendent angulum solidum gibbum. Haec una est anguli solidi divisio.

3. Dividi autem porro anguli solidi *non gibbi* notio potest ex consideratione positionis crurum angulorum planorum, solidum comprehendentium, respectu verticis communis. Etenim, aut poterit planum per verticem anguli solidi ita duci, ut crura angulorum planorum omnia ad eandem partes huius plani cadant, aut id non poterit fieri, sed utcumque planum ducatur per verticem, quaedam crura angulorum planorum ad has, alia ad alteras partes eius plani, vel in ipsum planum cadent. Duae hinc formae anguli solidi non gibbi existunt. Si per verticem anguli solidi planum ita duci possit, ut omnium angulorum planorum in solido crura ad eandem plani partes cadant: angulus solidus *pyramidalis* apte dici posse videtur. Est enim talis angulus solidus ad verticem omnis pyramidis: quandoquidem planum per verticem pyramidis, basi eius parallelum, talem situm habere necesse est, ut omnium angulorum planorum in solido ad verticem angulo crura ad eandem partes huius plani cadant, ad quas est basis. Ac vicissim, si planum per verticem anguli solidi non gibbi sic transire possit, ut crura angulorum planorum in solido cuncta ad eandem plani partes

tes cadant: planum quodlibet, ad has easdem partes illi plano parallelum, singulis his cruribus occurret, ideoque cum planis angulorum pyramidem formabit, in cuius vertice angulus ille solidus erit. Hinc contra, si per verticem anguli solidi non gibbi nullum planum sic possit duci, ut omnia angulorum planorum crura ad easdem plani partes extra illud cadant: talem angulum solidum *non pyramidalem* vocare, opinor, licebit. Fieri autem posse eiusmodi angulum solidum, uno alteroque exemplo declarabimus. In plano aliquo verticali per quodvis eius punctum B (fig. I.) ductae intelligantur recta verticalis et recta horizontalis; atque in eodem plano ad idem punctum B ponatur angulus ABC, cuius crura BA, BC sint super horizontali, et ad diversas verticalis partes. Deinde per rectam illam verticalem ductum intelligatur aliud planum utcumque, et in hoc ad idem punctum B ponatur alius angulus planus DBE, ita, ut ambo eius crura BD, BE sint sub horizontali, per punctum B in hoc plano ducenda, ac communis planorum sectio inter ea crura cadat. Quo pacto, manifestum est, extitutum angulum solidum, quatuor planis angulis ABD, DBC, CBE, et EBA comprehensum, per cuius verticem B utcumque duxeris planum, nunquam efficias, ut quatuor rectae BA, BD, BC, BE simul extra illud et ad easdem eius partes cadant. Aliud exemplum anguli solidi non pyramidalis habebimus, si ex sex angulis planis, quorum singuli sint aequales $73\text{ gr. }13' 17''$ certa lege componamus solidum. Namque ex sex cruribus horum angulorum tria sumpta cadent in unum idemque planum, reliqua vero tria ad easdem huius plani partes; quod ex infra dicendis apparebit: ut ergo hic angulus solidus nulla in pyramide angulus ad verticem fieri possit.

4. Quibus de formis variis anguli solidi expositis, veniamus ad alterum caput huius commentationis, et videamus, an, secundum theorema *Euclidem*, de omnibus cuiuscunque speciei angulis solidis vere dici possit, summam angulorum planorum, solidum angulum terminantium, deficere

ficere a quatuor reëtis. Ac primum de *angulis solidis gibbis* statim manifestum est, multos tales sic fingi posse, ut in iis hoc Theorema falsum deprehendatur. Nam si ex centro circuli, ex quo sector, semicirculo minor, ablatu sit, erigamus reëtam, plano circuli ad reëtos: tres existent anguli plani, solidum comprehendentes, quorum duo erunt reëtis, tertius gibbus, seu duobus reëtis maior, et quorum proinde summa excedet quatuor reëtos. Et poterunt ex centro huius sectoris, semicirculo maioris, pro una reëta, plures sic duci ad easdem partes, ut anguli plani, quos hae reëtæ partim inter se, partim cum radiis, sectorem terminantibus, efficiant, simul sumti maiores sint duobus reëtis: quo factò, his angulis planis additus angulus sectoris gibbus summam dabit angulorum, solidum gibbum terminantium, maiorem quatuor reëtis.

5. Deinde angulorum solidorum non gibborum iis, quos *non pyramidales* dicere ausi sumus, non semper hoc esse adiunctum, ut summa planorum in illis angulorum quatuor reëtis sit minor, facile poterit demonstrari exemplo talis anguli, quatuor quidem planis angulis comprehensi, quorum tamen summa quatuor reëtos excedat dato angulo Q. Cuiusmodi angulus sic poterit construi. Datus angulus Q dividatur in quatuor partes aequales, quarum ergo quaevis minor erit reëto angulo. Singulis his partibus adiciatur reëtus: habebuntur quatuor anguli obtusi, sibi invicem aequales. Iam ex duobus horum angulorum et quolibet angulo acuto, construatür angulus solidus, per 23. XI. Elementorum. Ex iisdem porro datis construatür alius angulus solidus priori aequalis. Iungantur hi duo anguli solidi sic, ut anguli acuti in utroque congruant, et ceteri anguli plani utriusque solidi ad diversas partes plani eius, in quo est angulus acutus, cadant. Quo factò, mente removeatur planum, in quo est hic angulus acutus: et habebitur unus angulus solidus non pyramidalis comprehensus quatuor planis, qui singuli erunt $= R + \frac{1}{4} Q$, et quorum ergo summa excedet quatuor reëtos dato Q. Nam quia in utro-

vis

vis priorum angulorum solidorum plana amborum angulorum obtusorum ad planum anguli acuti versus exteriora anguli solidi inclinata sint necesse est, (quod et per se satis clarum est, et per ea, quae paullo post proposituri sumus, manifesto demonstrabitur): fieri nequit, ut, iunctis eo, quo diximus, modo, illis solidis angulis, duo ex angulis istis quatuor obtusis in unum idemque planum cadant, et cum ceteris angulum solidum gibbum triangularem forment; sed singuli quatuor obtusi anguli in diversa plana cadant, ideoque angulum solidum quadrangularem componant, necesse erit.

6. Sed dicet fortasse aliquis, haec omnia concedi posse, salvo *Euclideo* theoremate: cum enim *Euclides* contemplationem quinque schematum seu corporum *Platoniorum* totius sui operis finem constituerit; nec opus ipsi fuisse, nec propositum, de aliis angulis solidis loqui, quam qui his corporibus inesse possint: quare tam undecimam definitionem Libri XI, quam propositiones *Euclideas* omnes, in quibus anguli solidi fiat mentio, non nisi de istiusmodi angulis solidis esse accipiendas, exclusa omni angulorum solidorum gibborum, et non pyramidalium consideratione. Quae cum aliqua veri specie dici posse largiremur, si XXI. propositio Libri undecimi *Elementorum* de toto angulorum solidorum pyramidalium genere posset obtineri. At enim vero secus se rem habere, mox videbimus. Scilicet, hoc genus angulorum solidorum rursus in duas species dividi potest: cum pyramis, ad cuius verticem aliquis est angulus solidus, aut nullum in basi sua angulum planum gibbum habeat, aut talis talesve anguli in ea basi insint. In priori casu verum est theorema *Euclideum*; id quod partim ex ipsius *Euclidis* demonstratione de angulo solido non gibbo, et tribus planis comprehenso, partim ex *Clavii* et *Tacqueti* demonstrationibus liquet. Sed quemadmodum hae demonstrationes non possunt ad eiusmodi pyramides extendi, in quarum basibus anguli plani gibbi occurrunt: ita accidit, ut, licet in nonnullis huiusmodi pyramidum anguli ad vertices sub

theorema *Euclideanum* cadant, dentur tamen permultae, in quarum angulis ad vertices idem theorema fallat. Et hoc est, quod nunc demonstrare aggredimur. Praemittendum autem nobis est hoc

Lemma.

7. *Ex tribus angulis planis, quorum summa minor sit quatuor rektis, et quorum duo, utlibet sumti, reliquo sint maiores, angulum solidum non gibbum construere, et singulorum planorum ad se invicem inclinationem invenire.*

Solutionem prioris quidem partis huius problematis iam *Euclides* exhibuit, sed talem, quae nostro scopo non satis convenit; hinc aliam nobis tradendam esse intelleximus, per quam ad posterioris etiam partis solutionem facile perveniri posset. Sunt vero tres casus problematis. *Casus I.* Si anguli dati α , β , γ omnes inter se inaequales, et vel singuli, vel saltem duo α , β , acuti sint: ponantur in quovis plano ad idem punctum a , eandemque rektam ca (fig. 2.) duo anguli cak , cap , ipsis α , β sigillatim aequales, sic, ut crura commune ac inter reliqua crura ak , ap cadat. Sumto in rektam ca quovis puncto b , ab a diverso, hoc centro et intervallo ba describatur circulus, cuius peripheriae rektae ak , ap occurrant in d , e punctis. Sit autem α maior quam β , et ad minor quam ae ; et iungantur ed , ea . Deinde in curvibus anguli $CAB = \gamma$, cuius vertex sit punctum A , (fig. 3.) capiatur $AD = ad$, et $AE = ae$, et ex punctis D , E ducantur, in plano huius anguli, rektis AD , AE perpendiculares, quae sibi mutuo occurrunt in aliquo puncto F . Ex hoc puncto excitetur plano CAB ad rektos rektam PV tanta, ut ipsius quadratum aequale sit excessui quadrati rektae ed supra quadratum rektae PD , ac iungatur VA : habebimus angulum solidum comprehensum tribus angulis planis $VAC = \alpha$, $VAB = \beta$, $BAC = \gamma$. Descripto porro super rektam cd semicirculo; aptetur in illo ex puncto d chorda $dq = DP$; et in semicirculo super rektam ce descripto aptetur ex puncto e rektam $er = EP$: erit ang. $edq =$ inclinationi planorum angulorum α et γ , atque ang. $etr =$ inclinationi

Yyy plano-

planorum angulorum β et γ versus eas partes, ad quas cadit punctum P. Tandem per punctum c ducatur rectae ac perpendicularis in plano adc , quae rectis ad , ac occurrat in k , p . In anguli γ (fig. 4.) cruribus capiantur, inde a vertice f , $fg=ap$, et $fh=ak$, et ex centris g , h radiis cp , ck describantur circuli sibi mutuo occurrentes in puncto i . Iunctis hi , gi , erit ang. hig , vel (si hic sit obtusus) ipsi deinceps positus, inclinatio planorum angulorum α , β in solido ad se invicem. Q. E. F.

Ad quam constructionem demonstrandam, primum ostendi oportebit, semper fore PD minorem quam cd , sive punctum P intra angulum BAC, sive extra eum, sive in punctum E cadat. Cadat primum P intra ang. BAC. Iam si negas, esse PD minorem quam cd : iuncta PA non erit minor quam ac (47. I. Elem.), neque angulus PAD minor angulo α . Et quia PA non minor erit quam ac , AE autem ipsi ac aequalis, et uterque angulorum PEA, cea rectus est: PE non erit minor quam ce , neque ergo angulus PAE minor esse poterit angulo β . Quare angulus BAC $=\gamma$ non erit minor angulis α , β simul sumtis; contra hypothesein. Erit ergo PD minor quam cd , si P intra ang. BAC cadat. Deinde si P in E cadat, negesque esse rectam ED seu PD minorem ipsa cd : neque AE erit minor quam ac . Est autem $AE=ac$. Ergo in triangulo rectangulo cea cathetus ae non erit minor hypotenusa ac . Quod est absurdum. Denique si P cadat extra angulum BAC (fig. 5. 6.): fiat angulus $cas=\beta$ ad easdem partes rectae ca , ad quas est ang. cad ; et occurrat crus eius as peripheriae circuli in e . Iuncta igitur ec , erit $as=ae=AE$, et $cs=ce$, et ang. cea rectus. Quia autem per hypothesein est ang. γ maior quam differentia angulorum α , β : erit ang. EAD maior ipso sad . Quare si figuram ADEP mente ponamus in planum circuli asc , ita, ut recta AD congruat rectae ad : cadet quidem recta DP in rectam dc , sed recta AE intra angulum cae , et punctum E intra ang. cea cadet, ac proinde recta EP occurret rectae cd inter c et d puncta. Nam iunga-

jungatur eE , et producat: et quia in triangulo ife scilicet Ea angulus ad basin Ea est acutus, angulus vero cea rectus est; recta eE intra angulum cea cadet, et ergo rectam cd secabit inter c et d in n puncto. Quia autem angulus externus nEa est obtusus, et PEa rectus; recta PE intra angulum nEa cadat, et hinc rectam cd inter n et d secet, necesse est. Itaque, cum recta PE rectae cd inter puncta c , d occurrat, fore PD minorem ipsa cd , palam est.

Deinde, esse angulum $VAD = \alpha$, et ang. $VAE = \beta$, sic demonstrabimus. Iungantur VD , VE . Cum recta VP , plano EAD normalis, faciat angulos ad P rectos: erit quadrata rectae VD aequale quadratis rectarum VP , PD , id est, quadrato rectae cd (per constr.); et proinde $VD = cd$. Et cum ex puncto V plani VAD in planum BAC demissum perpendiculum insit in puncto P , ex quo in communem horum planorum sectionem AC perpendicularis ducta est PD : erit etiam recta VD rectae AC ad rectos. Quare cum anguli VDA , eda recti sint, et $VD = cd$, $DA = da$: erit $VA = ca$, et ang. $VAD = cad = \alpha$. Porro cum, ob VP plano EAD , et PE rectae AE normalem (per constr.), sit angulus VEA rectus; angulus autem cae in semicirculo etiam rectus sit, et praeterea $VA = ca$, atque $AE = ae$: erit (47. I. Eucl.) $VE = ce$, et hinc angulus $VAE = cae = \beta$. Quare angulum solidum ad A ex tribus datis planis angulis α , β , γ constructum esse patet.

Praeterea planorum VAC , BAC se mutuo in recta AC secantium inclinationem VDP esse aequalem angulo cdq (fig. 2. 3), facile intelligitur ex eo, quod $VD = cd$, $DP = dq$, et anguli VPD , cdq recti sint. Similiter inclinationem VEP planorum VAB , BAC ad se invicem aequalem esse angulo cer , manifestum est.

Tandem in planis VAD , VAE ductae intelligantur ad rectam AV ex puncto V perpendiculares VC , VB , quae rectis AD , AE in C , B occurrant. Quia ang. $CVA = ack$, et $VAC = cak$, et $VA = ca$: erit $AC = ka$, et $VC = ck$. Pari ex ratione erit $AB = ap$, et $VB = cp$. Hinc erit etiam

iam $fh = AC$ (fig. 4 et 3), et $fg = AB$; ac proinde, ob angulos gfh , BAC aequales, recta $gh = BC$. Et quoniam ergo triangula hig , CVB sibi invicem aequilatera sunt: erit ang. $hig = CVB$, qui (per defn. 6. XI. Elem.) erit inclinatio plani AVC ad planum AVB , si sit acutus; ut ergo, si ille angulus hig obtusus sit, is, qui ipsi erit deinceps, inclinationem horum planorum sit exhibiturus. Q. E. D.

Casus II. Si anguli dati α , β , γ sint inaequales, et vel singuli, vel saltem duo α , β , obtusi: ponamus simul, esse β horum angulorum maximum, γ minimum. Capiatur et anguli β , et anguli α complementum ad duos rectos, quorum illud sit B , hoc A ; et quasi ex angulis tribus A , B , γ angulus solidus fieri deberet ad punctum A , ita determinetur (per solutionem casus I.) positio rectae AV (fig. 7.) Producantur deinde crura anguli $EAD = \gamma$ ultra verticem A in B et C : habebimus angulum solidum, tribus planis VAB , VAC , CAB , qui ipsis β , α , γ aequales erunt, comprehensum. Et inclinationes planorum VAC , VAB , CAB ad se mutuo eadem erunt, atque inclinationes planorum VAD , VAE , EAD ad se invicem, per dicta ad casum primum determinandae.

Quorum praeceptorum singula rationem habebunt manifestam, dummodo constet, angulos A , B , γ eas habere conditiones, quas problema requirit. Quod sic evincitur. Cum (per hyp.) sit $\alpha + A = 2R = \beta + B$, et α minor quam $\beta + \gamma$, erit A maior quam $B - \gamma$, seu $A + \gamma$ maior quam B . Similiter, quia β minor est quam $\alpha + \gamma$: patet, esse B maiorem quam $A - \gamma$, seu $B + \gamma$ maiorem quam A . Adhuc cum sit $\alpha + \beta + A + B = 4R$, et $\alpha + \beta + \gamma$ minor quam $4R$ (per hyp.): erit $A + B$ maior quam γ . Ac quoniam est $\alpha + \beta$ maior quam γ : erit $A + B$ minor quam $4R - \gamma$, seu $A + B + \gamma$ minores $4R$ estis. Proinde anguli A , B , γ habent conditiones in propositione requisitas.

Casus III. Cum angulorum datorum α , β , γ , duo α et β sunt aequales: eadem fieri debent, quae in casu primo vel secundo praecepimus, prouti anguli α , β acuti erunt
vel

vel obtusi. Demonstratio quoque eadem erit, praeterquam quod iam brevius ostendi poterit, rectam PD semper minorem esse ipsa cd . Namque in hoc casu, ob aequalitatem rectarum AD, AE (per constr.), punctum P non potest cadere nisi intra angulum $EAD = \gamma$, et ang. PAD erit $= \frac{1}{2}\gamma$, ideoque, si α, β sint acuti, minor angulo α (per hyp.). Ergo, cum anguli ad D et d sint recti, et $AD = ad$ (per constr.), erit PD minor quam cd . Sed et, cum α, β obtusi sunt, erit $\frac{1}{2}\gamma$ minor quam A deinceps positus ipsi α : quoniam (per hyp.) $2\alpha + \gamma$ minor est quam $4R$, et $\alpha + A = 2R$.

8. Ex hoc lemmate haec fluunt *Corollaria*, quae in primis in gratiam eorum, quae sequuntur, sunt notanda. 1) Si angulus solidus comprehendatur duobus planis acutis α, β , et uno recto vel obtuso γ : inclinatio planorum, in quibus sunt anguli α, β , ad se invicem erit versus exteriora solidi. Nam quia ang. γ rectus vel obtusus est: erit rectae gh quadratum aequale quadratis rectarum fg, fh , vel eisdem maius (per 12. II. Elem.). Sunt autem rectae fg, fh aequales rectis ap, ak , et haec maiores sunt rectis cp, ck , seu rectis gi, hi . Quare quadratum rectae gh maius erit quadratis rectarum gi et hi simul sumtis, ideoque angulus gih obtusus erit, ac proinde planum VAB ad planum VAC inclinatum erit versus exteriora anguli solidi A . 2) In eadem hypothese planum cuiusque anguli acuti VAC ad planum tertii BAC inclinatum erit versus interiora solidi. Etenim in hac hypothese punctum P cadat necesse est intra ang. BAC , et proinde etiam recta VP intra angulum solidum respectu communis intersectionis AC dictorum planorum. 3) Contra ea, si duo anguli plani obtusi VAB, VAC cum recto vel obtuso BAC comprehendant angulum solidum (fig. 7): cuiusque ex illis angulis planum ad planum huius inclinatum erit versus exteriora solidi; quemadmodum et ipsorum planorum VAB, VAC alterum ad alterum inclinationem versus exteriora solidi habet. 4) Si in angulo solido trigono sint duo acuti plani aequales: plana ha-

rum ad planum tertii inclinata erunt versus interiora solidi. Sin autem duo plani obtusi aequales insint: contrarium accidet. 5) Si in angulo solido trigono sint duo plani acuti aequales: crus ipsis commune inclinatum erit ad planum tertii anguli versus eas partes, versus quas crura huius anguli tendunt. 6) Angulus solidus per hoc lemma constructus, pyramidalis sit (§. 3) necesse est. Nam sumto in singulis trium planorum angulorum cruribus AB, AC, AV puncto quolibet ab A diverso, poterit per haec tria puncta duci planum (per 2. XI. Elem.) quod basis erit pyramidis, verticem suam habentis in A puncto.

9. Quibus praemissis, demonstrabimus nunc, varia ratione fieri posse angulum solidum pyramidalem, quatuor pluribusve angulis planis comprehensum, quorum summa vel adaequet, vel superet quatuor Rectos. Sit igitur

I. *Problema.*

Angulum solidum pyramidalem construere, quatuor angulis planis comprehensum, qui simul sumti excedant quatuor rectos dato angulo Q.

Solutio. Bisuriam secetur angulus Q, et constituatur angulus solidus ad punctum H (fig. 8.) ex duobus planis obtusis IHK, LHK, quorum quisque sit $= R + \frac{1}{2} Q$, et angulo IHL, qui sit minor complemento anguli Q ad duos rectos; id quod per Lemma praecedens fieri posse facile intelligitur. Deinde ex puncto H plano IHL ad rectos excitetur recta HM ad eas partes, ad quas est recta HK (per 12. XI. Elem.). Habebimus hac ratione angulum solidum pyramidalem (remoto plano IHL), comprehensum quatuor planis angulis IHM, LHM, IHK, LHK, quorum summa $= 4R + Q$.

In qua solutione omnia partim per se, partim per Coroll. 4. et 6. praecedentis lemmatis sunt manifesta.

II. *Problema.*

10. *Angulum solidum pyramidalem construere, comprehensum quatuor planis angulis, qui simul sumti adaequent quatuor rectos.*

Solu-

Solutio. Casetur (fig. 9.) quilibet angulus acutus NKQ, qui per rectam KP utcumque secetur in duas partes, m, n . In plano huius anguli rectae KP per punctum K ducatur perpendicularis LM, et producatum QK in R, ut recta KM faciat cum rectis KN, KR angulos x, y , qui etiam erunt acuti. Ducatur etiam per K recta KZ, quae cum ipsa KN angulum comprehendat z acutum quidem, sed maiorem angulo NKQ. Deinde ex angulis x, z , et MKQ seu $R+m$, fiat angulus solidus, in quo sit angulus planus $BAC = R+m$, $BAD = x$, et $DAC = z$ (fig. 10); item ex angulis y, z , et LKN seu $R+n$, fiat angulus alius solidus ACDE hoc pacto, ut posito angulo CAE = $R+n$ in plano subiecto similiter, atque angulus BAC in eodem positus erat, angulus CAD = z constituatur ad sinistram crus AC illius anguli CAE, si in priori solido angulus $z = DAC$ constitutus fuit ad dextrum crus AC anguli CAB, ac vicissim. Iungantur denique hi duo anguli solidi ita, ut puncta A, et rectae AC, et anguli DAC coincident: habebitur, remoto plano CAD, angulus solidus, pyramidalis, comprehensus quatuor planis angulis EAC, EAD, DAB, BAC, quarum summa erit aequalis quatuor rectis.

Demonstratio. Posse enim ex tribus angulis planis $R+m, x$, et z per lemma praec. construi angulum solidum pyramidalem, sic ostendemus. Est $x+z = MKZ$, et $R+m = MKQ$. Ergo, quia (per constr.) MKZ maior est quam MKQ, erit $x+z > R+m$. Et quia $R+m$ est obtusus, x autem et z acuti sunt, evidens est, esse $R+m+x > z$, et $R+m+z > x$. Adhuc quia m et z sunt acuti, erit $R+m+x+z < 4R$. Ergo ex tribus angulis $R+m, x$, et z construi potest angulus solidus. Similiter ostendetur, ex tribus angulis planis $R+n, y$, et z angulum solidum componi posse. Iam si iungantur hi duo solidi anguli praedicta lege, dico, neutrum planum angulorum CAE, DAE cadere posse in planum alicuius anguli BAC vel BAD in primo solido. Nam quia, iunctis duobus solidis, plana EAC, BAC sunt ad diversas partes plani DAC, et ad hoc planum inclinata sunt
versus

versus interiora cuiusque anguli solidi (per 2. coroll. Lemm.), et ergo versus easdem partes rectae AC; plana EAC, BAC diversa sint, et se mutuo revera secant in recta AC, necesse est. Idem de duobus planis DAE, DAB similiter liquet. Nam (per constr.) haec plana sunt ad diversas partes plani DAC, et (per 1. coroll. Lemm.) ad hoc inclinata sunt versus exteriora cuiusque anguli solidi, ideoque versus easdem partes rectae communis AD. Cum itaque demonstratum sit, angulos EAC, BAC, DAE, DAB esse in totidem diversis planis: patet, angulum solidum ad punctum A constitutum esse, qui quatuor his angulis planis comprehendatur. Hunc porro esse pyramidalem, nequit esse dubium. Sumtis enim punctis B, E, C in rectis AB, AE, AC utcunque, intelligatur planum per ea transiens; hoc efficiet cum planis BAC, EAB, EAC pyramidem, cuius vertex erit punctum A. Cadet autem recta AD (per constr.) inter plana EAB, CAE, BAC, hoc est, intra illam pyramidem BCEA. Ergo recta AD basi eius, seu plano EBC, occurrat necesse est; ut ergo omnes quatuor rectae AB, AE, AC, AD secantur ab uno eodemque plano ad easdem partes puncti A. Denique cum sit ang. BAC = $R + m$, EAC = $R + n$, BAD = x , et EAD = y , sint autem anguli $m + n + x + y = 2R$ (per constr.): patet, quatuor angulos planos BAC, EAC, BAD, EAD in angulo solido constructo simul sumtos esse = $4R$. Q. E. D.

III. Problema.

II. *Angulum solidum pyramidalem construere, comprehensum quinque angulis planis, quorum summa quatuor rectos superet dato angulo T.*

Solutio. 1) Si datus angulus T, quem minorem ponimus duobus rectis, non sit maior sesquirecto: secetur utcunque in duas partes inaequales Q, S, quarum minor sit S; et erit ergo S minor recto, cum sit $S < \frac{1}{2}R$. 2) Si autem fuerit $T > \frac{1}{2}R$: capiatur aliquis angulus acutus $S > 2T - 3R$. Quod fieri potest. Quia enim $2T < 4R$; erit $2T - 3R < R$; ideoque capi angulus S sic potest, ut
minor

minor quidem sit recto, maior tamen quam $2T - 3R$. Hic angulus S auferatur ex dato T , et reliquus sit Q . 3) In utrovis casu fiat (fig. 3.) angulus solidus A trigonus, cuius planorum unus BAC sit rectus, reliqui duo VAC , VAB sint acuti, inter se et angulo $\frac{1}{2}(R+S)$ aequales; et determinetur (per Lemma) inclinatio plani cuiusvis horum duorum angulorum VAC , VAB ad planum recti BAC , quae inclinatio sit aequalis angulo cdq in fig. 2. 4) Posthaec fiat (per I. Problema) angulus solidus pyramidalis H (fig. 8), comprehensus quatuor planis angulis, quorum summa sit $= 4R + Q$, hoc tamen pacto, ut angulus LHI , quo plana, in quibus sunt anguli recti IHM , LHM , ad se mutuo inclinantur, maior sit angulo cdq . Quod fieri poterit, quia demonstrabimus angulum $cdq < 2R - Q$. 5) Denique huic solido angulo applicetur extrinsecus angulus solidus trigonus, prius constructus, ita, ut huius solidi angulus planus rectus cum angulo recto LHM in illo solido congruat. Dico factum esse, quod fieri oportebat.

Demonstrandum hic est ante omnia, angulum cdq semper minorem fore complemento anguli Q ad duos rectos. Nam si T non sit maior quam $\frac{1}{2}R$: fore $T - \frac{1}{2}S < \frac{1}{2}R$, manifestum est. Et si $T > \frac{1}{2}R$: iterum erit $T - \frac{1}{2}S < \frac{1}{2}R$. Est enim $2T - 3R < S$ (per hyp.), ideoque $T - \frac{1}{2}S < \frac{1}{2}R$. Cum itaque in utroque casu sit $T - \frac{1}{2}S < \frac{1}{2}R$; ac (per hyp.) sit $T - S = Q$: erit semper $Q + \frac{1}{2}S < \frac{1}{2}R$, et ergo $\frac{1}{2}S < \frac{1}{2}R - Q$, et proinde $\frac{1}{2}(R+S) < 2R - Q$. Iam in fig. 9. ex puncto V , quod est extremum rectae PV , quae in constructione anguli solidi trigoni (per Lemma) plano BAC ad rectos ducta est ex puncto P , ducatur ad punctum D in plano VAC recta VD : et erit angulus VDP inclinatio plani VCA ad planum BAC , ideoque $VDP = cdq$. Verum, ob angulum BAC rectum, et $AE = AD$, et $AEP = ADP = R$ (per constr.), est $PD = AD$. Sed $VD < VA$, ob angulum VDA rectum. Quia ergo in triangulis PVD , VAD , ad P et D rectangulis, est $DP = DA$, DV autem minor quam AV : erit angulus VDP minor quam VAD . Hinc, cum

cum sit angulus $VAD = \frac{1}{2}(R+S)$ per constructionem, patet, semper fore $cdq < \frac{1}{2}(R+S)$. Vidimus autem, semper esse $\frac{1}{2}(R+S) < 2R - Q$. Ostensum ergo est, fore semper angulum cdq minorem complemento anguli Q ad duos rectos. Ex quo perspicuum est, angulum LHI (fig. 8), qui minor esse debet quam $2R - Q$ (per I. Probl. et Lem.) fumi posse maiorem ipso cdq .

Quapropter, si angulus solidus A trigonus, secundum praeceptum 3. constructus, ita iungatur angulo solido tetragono, ut illius angulus planus rectus congruat cum huius angulo plano recto LHM (fig. 8): planum anguli acuti $\frac{1}{2}(R+S)$, qui in illo solido adiacebit rectae HM , inclinatum erit ad planum LHM sub angulo cdq , qui minor erit angulo LHI , sub quo in angulo solido tetragono planum anguli IHM ad planum LHM inclinatum est. Igitur planum illius anguli acuti $\frac{1}{2}(R+S)$, insitens rectae HM , cadet inter plana LHM , IHM . Deinde etiam hoc manifestum est, alterius anguli acuti in solido trigono A planum, quod insitet rectae LH , non posse cadere in planum LHK solidi tetragoni, ultra rectam LH productum: cum haec duo plana sint ad diversas partes plani LHM , cui in recta LH insistunt, et ad hoc inclinata sint versus easdem partes rectae LH . Porro, quia vidimus, plana angulorum acutorum $\frac{1}{2}(R+S)$ inter plana LHM , IHM , LHI cadere: non est dubium, quin etiam crus his duobus angulis commune inter eadem tria plana cadat, ideoque satis productum versus easdem partes, versus quas ex puncto H educitur, plano $KLMI$ etiam occurrat. Ex quibus omnibus apparet, constructum esse angulum pyramidalem, in quo sint quinque anguli plani, in totidem diversa plana cadentes. Et quoniam hi quinque anguli sunt $R + \frac{1}{2}Q$, $R + \frac{1}{2}Q$, R , $\frac{1}{2}(R+S)$ et $\frac{1}{2}(R+S)$, eorum summa efficit $4R + Q + S = 4R + T$. *Q. E. D.*

12. Equidem hac methodo posset etiam construi angulus pyramidalis sex angulis planis contentus, qui simul sumti quatuor rectos excederent angulo dato: sed ut appareat,

reat, non unam duntaxat methodum ad huiusmodi angulos solidos efficiendos adhiberi posse, lubet subiicere

IV. Problema.

Ex planis angulis sex aequalibus, quorum summa excedat quatuor rektos, angulum pyramidalem construere.

Solutio. 1) Centro Q (fig. 12.) intervallo quolibet QN describatur circulus, in quo ponatur angulus ad centrum $NQO = \frac{2}{3}$ Rekti: et super rehta NQ fiat alius angulus ad centrum NQS, maior ipso NQO, sed minor Rehto. Ex puncto S, in quo crus QS huius anguli peripheriam fecat, demittatur in crus alterum QN perpendicularum SR, quod rehtae QO occurret in puncto T inter O et Q. Per hoc punctum T agatur rehta QN parallela, quae peripheriae occurrat in puncto X. Capiatur in peripheria inter puncta X et N quodvis punctum W, per quod ad rehtam SR agatur parallela WY, circumferentiam iterum secans in Y, et iungantur rehta QY, QW, quae comprehendent angulum quendam quatuor tertiis rekti minorem WQY, cum dimidius angulus WQY, hoc est angulus NQW, minor sit angulo NQO. 2) Fiat angulus solidus A (fig. 13), qui contineatur tribus planis angulis BAC, CAD, DAB, aequalibus sibi invicem et angulo WQY. 3) Construuntur tres alii anguli solidi, sibi invicem aequales, quorum unus sit (fig. 3) A, comprehensus angulo plano BAC = angulo BAC in fig. 13, et duobus VAC, VAB aequalibus sibi mutuo et angulo NQS, quod fieri potest (per Lemma), quoniam angulus NQS maior est dimidio anguli BAC seu YQW. 4) Hi tres anguli solidi applicentur ad angulum solidum A (fig. 13.) extrinsecus sic, ut in unoquoque trium illorum solidorum angulus planus BAC is, qui est = WQY, congruat cum aliquo angulorum planorum BAC, CAD, DAB in solido figurae 13. Ita habebitur angulus solidus pyramidalis, contentus sex planis angulis, aequalibus inter se et angulo NQS, quorum summa maior erit quatuor rektis.

Demonstratione hic nihil indiget, praeter hoc, angulum solidum hexagonum, secundum haec praecepta con-

structum, fore pyramidalem. Quod sic ostendemus. In tribus rectis, quae ad efficiendum angulum solidum A (fig. 13.) concurrunt, capiantur puncta B, C, D aequae distantia a puncto A, per quae transire intelligatur planum, quod plana trium angulorum aequalium secabit in rectis BC, CD, DB sibi invicem aequalibus. Ex vertice A anguli solidi demissum sit in planum BCD perpendicularum AG, et ex puncto G, ubi insistit, rectae BC ad rectos ducta sit GF, et iuncta AF, quae ergo bifariam secabit angulum BAC. Porro in fig. 3. ex puncto V in planum ang. EAC demissum sit perpendicularum VP, et ex eodem V ad AC, AE perpendiculares ductae sint VD, VE, et iunctae AP, PD, PE. Ac cum sit ang. $VAD = VAE$ (per constr.) angulus EAD bifariam sectus erit per rectam AP; eritque ergo ang. $PAE =$ angulo BAF in fig. 13. Iam ratio $AV : AP$ componitur ex rationibus $AV : AD$, et $AD : AP$, quarum haec aequalis est rationi $AF : AB$ in fig. 13; et quoniam ang. $VAD =$ angulo NQS in fig. 12 (per constr.), ratio $AV : AD$ aequalis erit rationi $QS : QR$. Ergo ratio $AV : AP$ componetur ex rationibus $AF : AB$, et $QS : QR$. Atqui ratio $AF : AB$ porro componitur ex rationibus $AF : FB$, et $FB : AB$, quarum haec aequalis est rationi $vW : QW$ in fig. 12, (dicto v puncto intersectionis rectarum WY, NQ), quoniam (per constr.) angulus $BAC = WQY$. Est autem (per constr.) $Wv < TR$, ideoque $vW : QW < TR : QS$. Quamobrem ratio $AF : AB$ minor est composita ex rationibus $AF : FB$, et $TR : QS$. Hinc ratio $AV : AP$ minor etiam erit ratione composita ex rationibus $AF : FB$, et $TR : QR$. At in fig. 13. est $AF : FG = (AF : FB) + (FB : FG)$, et iunctis rectis GB, GC, GD , quae, ob aequalitatem rectarum AB, AC, AD , et angulos ad G rectos, sibi invicem aequales erunt, punctum G erit centrum circuli, qui circa triangulum aequilaterum BDC potest circumscribi; cui consequens est, angulum BGC esse $= \frac{2}{3}R$, et ergo ang. $BGF = \frac{1}{3}R$. Quare, cum in fig. 12 angulus TQR etiam sit $= \frac{2}{3}R$ (per constr.), erit $FB : FG = TR : QR$.

Ergo

Ergo ratio $AV:AP$ minor sit necesse est ratione $AF:FG$; et propterea angulus VAP in fig. 3. minor erit angulo AFG in fig. 13. Iam illud perspicuum est, si angulus solidus A in fig. 3. applicetur angulo solido A fig. 13. sic, ut angulus planus CAB in illo solido congruat cum angulo plano BAC in hoc, rectam AP casuram esse in rectam AF , et rectam AV , in qua reliquorum duorum angulorum illius solidi plana se mutuo fecant, positam fore in plano GFA , quippe quod plano BFA ad rectos est. Itaque cum nunc rectae AV et FG sint in eodem plano, et a transversa AF sic secentur, ut angulorum alternorum alter altero minor sit: patet, rectam AV , in hoc situ productam, occurruram esse productae rectae GF , ideoque etiam plano BDC , ad eandem partes puncti A , ad quas rectae AB, AC, AD eidem plano occurrunt. Quod cum de reliquis duabus rectis, quae cum his quatuor, modo commemoratis, ad angulum solidum in puncto A formandum concurrunt, eodem modo demonstrari possit: liquet (§. 3.) angulum solidum hexagonum A esse pyramidalem. *Q. E. D.*

13. Concessa anguli dati in tres partes aequales sectione, poterit eadem methodo construi angulus solidus pyramidalis sub sex aequalibus angulis planis, qui quatuor rectos dato angulo excedant. At quoniam illa anguli dati trisectione vim geometriae elementaris superat, maluimus problema ad istum modum proponere, praesertim cum hic modus ad institutum nostrum haud minus sit accommodatus. Ceterum latius patere hanc methodum, et ad construendum angulum solidum pyramidalem, octo, vel decem, vel quotvis numero pari angulis planis aequalibus, quatuor rectos excedentibus, comprehensum, etiam valere, omnes in geometricis contemplationibus paullo exercitiores facile intelligent. Illud tantum admonebimus, si desideretur angulus solidus talis, qualis supra (§. 3.) mentionem iniicimus, in quo scilicet sex sint plani aequales, ex quorum sex cruribus tria in unum idemque planum, reliqua vero tria ad eandem huius plani partes cadant, magnitudinem unius-

cuiusque horum sex angulorum hoc facili calculo, cuius ratio ex praecedenti demonstratione sit perspicua, posse defini. Per 3 dividatur cosinus 30 gr. quotiens erit cosinus alicuius anguli acuti, qui erit quaesitus, et inveniatur in canone sinuum = 73 gr 13' 16", 81. Nam si in fig. 13. pyramidem $ABDC$ intelligamus esse tetraedrum, erit angulus $BAF = 30$ gr. = GBF ; et quia ergo $AF: FB = FB: FG$, erit $AF: FG = FBq: FGq = 3: 1$. Quare cum nunc (fig. 3.) in angulo solido A , qui plano angulo BAC tetraedri applicandus est, debeat esse $AV: AP = AF: FG = 3: 1$, et angulus planus EAD aequalis esse 60 gr. ratio autem AV ad AP componatur ex rationibus $AV: AD$, et $AD: AP$, seu ex ratione sinus totius ad cosinum anguli quaesiti VAD , et ratione cosinus 30 gr. ad sinum totum: liquet, inferendum esse, quemadmodum 3 ad 1, ita cosin. 30 gr. ad cosin. anguli VAD quaesiti.

14. Cum ex haecenus dictis satis superque pateat, multos angulos solidos, atque in his etiam pyramidales formari posse, de quibus propositio XXI. Libri XI. Elementorum non sit vera: negari sane nequit, hanc propositionem haecenus per errorem pro universaliter vera habitam esse. Sed nunc haud dubitamus fore quosdam, qui quaestionem moveant, sine huius erroris culpa ipsi *Euclidi* tribuenda, an fortasse librariorum vel editorum veterum incuria vel *neglegentia* factum sit, ut verba quaedam huius propositionis, quae debitam aut limitationem, aut exceptionem continerint, ex contextu exciderint vel extrusa sint. Quae quaestio talis est, ut ad eam non liceat, nisi coniectando, respondere. Et nostram quidem hac de quaestione sententiam si quis requirat, ingenue fatebimur, non videri nobis *Euclidem* huius erroris posse absolvi. Quod tamen salva reverentia erga hunc antiquissimum Geometriae magistrum, quo meliorem nullum usquam reperimus, dictum putari volumus. Equidem si certo constaret, Scholium illud, quod extremae propositioni Libri XIII. Elementorum, in qua *Euclidean* opus terminatur, adiectum legimus, ipsum *Euclidem* habere auctorem:

rem: vix dubium foret, in XXI. undecimi scribenda bonum dormitasse *Euclidem*. Namque illius Scholii demonstratio hanc undecimi libri propositionem totidem verbis repetit, et ita est comparata, ut nullam vim habere queat, nisi apud eum, qui hanc propositionem pro universaliter vera habeat. Sed cum videamus, magna probabilitate opponi posse, Scholium istud pariter atque ea, quae id praecedunt a verbis *ἄλλως, ὅτι μείζων κ. τ. λ.* affuta esse propositioni XVIII. Libri XIII. a veteri quodam Mathematico, et fortassis a *Theone* Alexandrino, quem, ex iis, quae de se ipse in aliquo loco commentarii sui in Cl. *Ptolemaei Μεγάλου Σύνταξιν* scripsit,*) constat novam editionem Elementorum parasse, in qua nonnullas propositiones adiecerit. Nolumus insistere huic argumento. Est autem alia ratio, quae nobis persuadet, *Euclidem* nimium festinater hic iudicasse. Videlicet, haud est verisimile, eum, cum haec de angulis solidis exponeret, notiones diversarum formarum anguli solidi animo habuisse comprehensas. Quomodo enim in propositione XX. simpliciter affirmare potuisset, in angulo solido, tribus planis angulis contento, duos planos utcumque sumtos tertio esse maiores, si notionem anguli solidi gibbi menti impressam habuisset? Praeterea, cum in toto eius opere anguli plani gibbi nullum occurrat vestigium, et si huiusmodi angulo nomen anguli, per definitionem octavam primi, aequae ac ceteris angulis convenit: probabile est, eum nec de angulo solido gibbo, nec de illo angulo solido, qui est ad verticem pyramidis, in cuius basi angulus gibbus planus occurrit, tunc, cum de angulis solidis scriberet, cogitasse. Quod si autem diversae anguli solidi formae menti ipsius praesentes non fuerunt, defuit sane ratio, quamobrem non simpliciter de omni angulo solido affirmaret, quod illi formae, quam animo intuebatur, convenire videbat. Quae cum ita sint, non temere forsitan est, quod credamus, communis

*) Locus ille est pag. 50: Δέδεικται ἡμῖν, ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Στοιχείων, πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἕκτου βιβλίου.

munis istius errati auctorem ipsum fuisse *Euclidem*, eoque magnum nobis documentum dedisse, quam sit ingenium omnium hominum ad errorem proclive, quantoque cavendum sit opere, ne qua de re ante aliquid pro certo statuamus, quam notio eius plane distincta informata fuerit animo, atque in omnes quasi partes versata, et undique inspecta.

Johann Winkelmanns Sendschreiben von Herkulanischen Entdeckungen.

h. e.

IOHANNIS WINCKELMANNI EPISTOLA
ad Comitem Illustriss. HENRICUM de BRÜHL,
de Inventis Herculanensibus.

Dresdae, in officina libraria Waltheri, 1762.

12 plagg. in 4.

Comitatus Anno 1762. Illustrissimum Comitem *Henricum de Brühl* Neapolim, Auctor Celeberrimus, Vir omni nostra laude maior, iam in memoriam revocat huic miracula urbis, quae nunc *Portici* vocatur, suis ibi oculis inspecta, et digna omnino, quae a docto tanquam antiquitatis omnis perito viro accuratius examinarentur illustrarenturque. Per trium hebdomadam spatium in hoc oppido versatus, omnia vidit, quae quidem videre licuit, regio imprimis mandato omnibus sibi claustris Musei huius elegantissimi reclusis ab inspectore Camillo Paderini atque referatis. Ostendit autem initio situm urbium a Vesuvio vastatarum, Herculani nempe, Pompeiorum, et Stabiarum, positionemque Herculani ex Strabone declarat,

rat, ibique *ἀκρωτις* non promontorium, sed regionem in mare longe porrectam (Erdzunge) explicat, et caput vertit, cuius littus in pelagum excurrat. Plana igitur in tellure, haud excelsiore in loco ponit Herculaneum, ideoque tam alte sub terra confedisse. Coniicit exinde, mare eo tempore longe altius, ut in Batavis adhuc eveniat, intumuisse, quod eo loco statua Bacchi, Puteolis reperiunda, conchis quibusdam, Dactyli quae vocantur, perforata sit atque corrosa, nihiloque tamen secius medio in foro collocata. Magnitudine autem sine dubio excelluit Herculaneum, comprobantibus id nongentis, amplius, diverforiis et hospitiiis, quorum index in inscriptione pag. 41. subministratur. Quia autem hunc locum Petronius Herculis porticum dixerit, hinc nomen recentius apud Italos, Portici, consecutum esse, Winkelmannus haud iniuria opinatur. Differit tum de situ Pompeiorum, ibique portum quidem fuisse docet; neque tamen ideo credit mari proximos fuisse, sed merces fluvio Sarno transportatas. Herculaneum iam antiquiori aetate perquisitum fuisse, et quantum fieri potuerit investigatum, meatus complures subterranei, labore incredibili perfossi, testantur, inscriptio praeterea, etsi obscurior paulo, confirmat. Recentiori vero memoria, instituto puteo, tres statuae deprehendebantur, Romam initio, deinde Drezenam in Museum translatae; quarum indicio reliqua huius urbis monumenta adesse ibi sepulta colligebatur. Mandabatur cura huius negotii imperito cuidam, ut sit, homini, cuius incitia et negligentia, maxima his vetustatis spoliis allata sunt damna; sed eius qui in locum successit, reparavit eos errores, et studio scientiae sua non Herculaneum modo, sed Stabias etiam, et Pompeios detexit. Versantur autem, qui occupati sunt hoc labore, ita detegendis his urbibus, ut nihil sane oculis absconditum tectumque esse possit, cum via prima-

ria facta, ad dextram sinistramque fodiunt, atque omnes angulos perreptant. Loca perquisita egesta rursus terra complentur, eum potissimum in finem, ne picturae aere ac tempestate mutilentur, sed quasi hoc operculo tegantur; etsi lente omnino ac tarde in hoc procedatur negotio, ita ut feri nepotes, imo posterius, habere adhuc videantur, in quo operas suas collocent. Insequentia adhuc ab oblivione interituque vindicata sunt: Theatrum Herculaneense, complexum ordines 18 sedium, tanta amplitudine, ut in interiori modo area 3500 homines locum capere poterint, ommissis reliquis, e quibus spectare possent, sedibus. Erat in hoc theatro quadriga, aere inaurato, et basi marmorea, sed destructis eiusdem partibus truncatisque, imperitia operarum, ex hoc aere clypei regis et reginae elicti sunt, et ex equis quatuor unus modo, sed elegantissimus, concinnatus, in atrio Musei constitutus. A theatro haud longe aberat Templum, Herculis ut credebatur, ex quo permultae picturae sublatae, ut Telephus, Chiron, Achilles, Pan, Olympus, et Theseus, interfecto Minotauro ex Crota reversus, et puerorum puellarumque osculis exceptus. Spectabantur praeterea statuae equestres senioris et iunioris Nonii Balbi; nec procul ab hoc spatium Villa erat, in qua codices antiqui, de quibus deinceps, reperti sunt. Villa haec magnam piscinam continebat, quam varia cingebant Topiaria, et area columnis lateritiis fulta. Interiectae columnis erant statuae, clypei potissimum, et pavementum admirabile, copiosius ab Auctore descriptum. Extra eum locum camera erat obscurior, serpentum picturis exornata, unde Eleusina festa ibi celebrata credit Winckelmannus, comprobante id ipse ex sententia tripode aeneo, ibidem invento. In urbe Pompeiorum a. 1761 templum exiguum deprehensum fuit, altari, puteo, cisterna, et solario memorabile. Museum ipsum, tum suppellectilem variam,

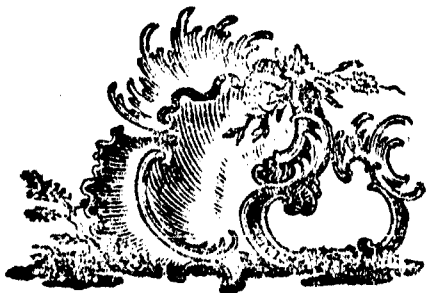
tum

tum codices complectitur. Spectant ad illam mille et plures picturae, vitro iam inclusae, sed maiores, ut Theseus, Telephus, Chiron, ianuis vitreis sunt septae. Plurimae arido nituntur fundamento (*à tempera*,) paucissimae coloribus fluidis *à fresco*. Pulcherrimae repraesentant Sallustianas, Centauros, Topiaria, eademque fere omnes in moenibus urbis sunt inventae. Accedunt statuae venustissimae, ut Palladis, matris Nonii Balbi, Dianae, et viri Aegyptii minutula, mensulam prae se ferentis, ideoque sine dubio Ithacae sacerdotis. Memorat hic Noster, omnia suis se oculis usurpasse, praeter obscenam quandam imaginem, quae Satyrum cum capra repraesentet, nemini prorsus spectandam. Clypei vel ex marmore sunt confecti, vel aere. Numeratur in marmoreis Archimedes, qui pictas literas ARXIM ante aliquot adhuc annos habuit inscriptas, iam nimis contrectantium manibus deletas. Aenei propter ornatum comarum, quo inprimis exsplendescunt, magni sunt omnino faciendi: qua de re eruditissime Winkelmannus exponit. In minoribus memorabiles sunt Epicurus, Hermarchus, Zeno, Demosthenes, Alexander equestris, cuius sane equus cum aliis pulcherrime conspirat. Pallas et Venus, quarum illa pateram dextra, sinistra hastam gerit, haec armillas et periscelides. Aeneas quoque cum Anchise, adiuncto Iulo, spectantur; sed, quod mirere, omnes capitibus asininis. Desideramus hic ingenium fertilissimum Auctoris, quem lepidam hanc imaginem, eiusque causas, explicuisse optaremus. Adest Priapus parvus, sed artis, ut A. testatur, plane singularis, ridiculam sane personam repraesentans. Postea inscriptiones nonnullae afferuntur. Quarum aliae locationes praediorum, aliae Agrippinae Augustae, Augustalis cuiusdam, aliorumque hominum memoriam conservant. Maxime tamen inscriptio, Veneri sine dubio sacra, est notatu dignissima, quam Martorelli de regia Theca Calamaria

maria pag. 373 explicavit, nec plane inepte; etsi Martialis, ad quem ille provocat, non satis idoneum perhibere testimonium ipsi Winckelmanno videtur. Sed dum postea Auctor inscriptionem graecam affert, in ea certe *τι μελει σοι*, non potest verti, quid me sollicitum habet, (*was kümmerts mich*.) sed potius, quid angit te. Transit Auctor ad supellectilem reliquam. Orditur a panibus, quorum duo sunt reperti, octoque secturas continent, indeque a Graecis *ὀκτάβλωμοι* vocati. Saepius tamen incisio crucis formam habebat, ex quo quadrae, et *τετρατέρες* appellati. Conspiciuntur praeterea dolia, maiora vini vasa; et minora, amphorae, quae erudite discutuntur: porro Tripodes, seu mensae tribus fultae pedibus, tripodes etiam sacri, lampades, in quarum una sedet vespertilio, appropinquantis noctis nuntius, cuius alae elegantissimae, et naturae convenientissime sunt expressae; Candelabra, librae, una omnes laude, et alia complura. Tum ad ianuas veterum A. accedit, et de earum cardinibus ex Museo Herculansenfi exponit. Extant praeterea vasa multa, ad res gentium profanarum sacras necessaria, ut praefericulum, seu amphora, aquae destinata, paterae, harumque nonnullae argenteae minores, aquae caldae destinatae. Adfunt etiam vasa, alendis et sagineandis muribus agris inservientia, glireria nempe: qui cibus adhuc, confirmante Winckelmanno, magnorum Italiae virorum delicias facit. Adfunt tibiae ex ossibus, ebore, et aere conflatae. Tessera nomine Aeschyli inscripta conspicitur, quae dabatur spectatoribus, quo facilius adeundi spectacula facultas praeretur. Extant discus aeneus, persona tragica, aureae bullae, ornatus nimirum non puerorum modo, ut vulgo creditur, sed triumphantium quoque Imperatorum. Spectantur sellae curules aeneae, cum in urbe essent eburnae, eadem, quae in numis conspicitur, figura; specularia, acus criminales,

males, armillae, inaures, alia, quibus enarrandis iam vacare non possumus. Scripta potius et libros in Herculano inventos adhuc breviter videamus. Qui quidem libri initio existimabantur prunae et adusta ligna, ita igne erant corrupta, dum literae in iisdem cognoscerentur. Colligebant prope mille horum Codicum partes, quorum plurimi Pompeiis servantur. Materia ipsorum est papyrus (*Δέλτος*, nunc *Berd* indigenis,) planta Aegyptia, ex regione quae Delta vocatur arcessita, cuius tamen non folia aut radix, sed tenella membrana caulis, recte Salmasio et Auctore ita iudicantibus, papyrum istam praebat. Constant autem hi codices ex uno omnes folio, et eadem prope sunt longitudine, unius nempe palmi, subtiles admodum et teneri, conglutinati, et partim in se ipsis, partim in arundine quadam circumvoluti, quam arundinem ab antiquis Auctor noster censet umbilicum vocatam. Duobus opus erat baculis ad codices illos explicandos. Disputat hic A. adversus Martorellum, omnia volumina prisca denegantem populis, et quadratos modo iis libros relinquentem. Quantum hic fallatur, doctissimus Auctor opere ipso Anaglypho, cuius icon in fronte libri conspicitur, declarat. Adest mater cum duobus filiis, quorum maior quadratum tenet librum, minor autem traditus curae nutricis, globum illi ostendentis, quem duae Musae, Urania forte et Clio, manibus monstrant; sed haec convolutum gestat librum, adstante tertia Musa Melpomene. Adest etiam gemma, Cupidinem literis deditum, et volumen tenentem, repraesentans, praesente simul magistro, cum quadrato libro. Plurima autem Winkelmannus hic Martorelli menda detegit, quorum copia perhorruimus, inscitiam eius Auctoris cum Nostro admirati. Scripta ipsa omnia sunt Graeca, et una tantum parte exarata, ideoque nulla *ἑπιστολογεῖα*, sed tamen columnis certis distincta. Quatuor tantum adhuc volumina legi possunt evoluta, quae

ab uno omnia proficiuntur scriptore, Philodemo nimirum, cuius Cicero et Horatius, velut aequalis sui, iniungunt mentionem. Primus liber Muscam nec mores nec rempubl. adiuvere magnopere, sed nocere potius declarat; alter partem quandam Rhetorices; tertius partem primam artis eundem; quartus vitia et virtutes complectitur. Litterae omnes sunt maiusculae, et quadratae, verba nullis signis distincta, interdum tamen indicia interpunctionis, etsi paucissima, occurrunt. Puncta quaedam spectantur, quae accentuum vicem sustinuisse videntur, imprimisque versus quidam Euripidis, in muro Herculanis repertus, iisdem, quibus adhuc scribitur, accentibus abundat. Ad sunt etiam Palimpsesti, seu ceratae tabulae, quibus Auctor rationem modumque adiungit, quo evoluti hi fuerint codices, Herculeo prorsus labore. Adiungit denique descriptionem loci, quo Pompeiis haec cimelia servantur, quorum nunc ipse Inspector et eruditissimis et solertissimus, curam geret, quanta a viro politissimo, et antiquitatum peritissimo expectari possit.

BREVIS DESCRIPTIO
T A B U L A E

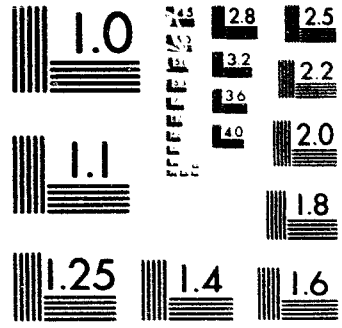
nitidissimis coloribus in fragmento muri gypso ob-
ducti pictae, ex rudibus Herculaneis, uti vide-
tur, erutae, Neapolique Petropolim ad illustrem
Virum C. a W. missae A. MDCCCLIX.

Acropodio imposita statua nuda feminea, globo insitens
maiori, minorem laeva porrecta manu tenens. In facie
tabulae superioris huius acropodii Inscriptio:

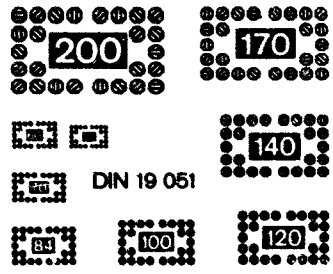

Circa Acropodium saltantes VII. feminudae feminae,
corollam albis atque rubris contextam rolis iugiter te-
nentes.

Ad

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS 1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1762

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBERG ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX.88.

Ad latus pyramis erecta, cui lampadis loco impositus globus perforatus, flammulas fumumque edens. (Altitudo huius tabulae pollices Angl. XVI. Latitud. poll. XII—).

Venerem atque Floralia in hac tabula repraesentari nemo fere dubitat. Saltem quaeritur:

1. Cuius Alphabeti aut linguae sint inscriptionis litterae?
2. Quenam illarum lectio?
3. Quenam interpretatio?

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Decembris Anno MDCCCLXII.

*CONCILIA GERMANIAE, QUAE CELS. PRINC.
Ioannis Mauriti, Archiepisc. Pragensis sumtu, Cl. IO.
FRID. SCHANNAT, magna ex parte primum col-
legit, dein P. IOSEPH. HARTZHEIM S.I. plu-
rimum auxit, continuavit, notis, digressionibus criti-
cis, charta et praefatione chorographicis illustravit:
TOMUS III. ab Anno M. ad MCCXC.*

Colon. Aug. Agrippin. 1760. Alph. 5. duern. in fol.

Habes hic, Lector, Tomi III. Conciliorum Germaniae
synopsin. Conciliorum, Hartzheimii sensu, quem
ille toto Opere secutus est. Nam certe etiam his insunt,
Curiae potius, seu Comitiorum nomine, quam Conciliorum,
adpellanda. Sed diximus de talibus ad priores duos To-
mos. Insunt igitur Parti huic quae sequuntur:

Prolegomena. Sermo Synodalis S. *Udalrici* Episcopi
Augustani, qui in singulis Synodis parochianis Presbyteris
annunciandus est. *Ratherii*, Veronensis et Leodiensis Epi-
scopi, Synodica ad Presbyteros et ordines per universam
Dioecesin constitutos. *Burchardi*, Wormatiensis Episcopi,
Capitula, collecta de auctoritate, praesidio, membris, tem-
pore,

Bbb

pore,

pore, ordine Synodorum congregandarum, ex L. 1. Decretorum. Quomodo initianda sit Synodus, seu: Ordo de celebrando Concilio. *Adelboldi*, Ultraiectini Episcopi, notificatio, qui et quot Ministeriales Laici suae Ecclesiae debeant interesse Synodo?

Saeculum XI. 1000. *Gandesheimense III.* Concilium. Willigisus, Archiep. Moguntinus, attentat celebrare Synodum, in Dioecesi suffraganea Hildesimensi, contradicente Legato Episcopi Hildesimensis. Pergit attentare Moguntinus, sed nullo effectu. 1001. *Romanum* Concilium sub Sylvestro II, de Gandesheimensi Ecclesia, cui subiecta sit? 1001. In *Palithi I.* Moguntinae provincia, de actis Concilii Gandesheimensis, in eadem causa. 1001. *Francofurt IV.* de eodem dissidio inter Willigisum Moguntin. et Bernardum Hildesimensem, ob Gandesheimense Coenobium: Moguntinus differt consensus. 1002. *Tburinum* Concilium, in quo Sylvester Pp. audit Legatos e Germania reduces, et Legatos Episcopi Hildesimensis. Moguntini acta improbantur. 1002. *Merseburgi I.* Conventus, in quo Henricus Rex eligitur a Saxonibus, et horum lex observanda promittitur. 1002. *Duisburgi III.* in quo Henricus Rex a Lothariensibus acceptatus, et Aquisgrani ab Hereberto, Archiepp. Coloniae, reconciliato, coronatur. 1003. *Theodonis Villae, V.* Conc. Nuptiae inter Conradum Carentanum, et Mathildam, filiam Regis Burgundiae, irritae declarantur ob consanguineitatem. 1004. *Magdeburgense II.* in quo Magdeburgi et Merseburgi novi Episcopi consecrantur, et Dioecelis Merseburgensis a Gislario vastata redintegratur. 1005. *Constantiae V.* Conc. sub Lamberto, Episcopo. Litterae fictae de coelo lapsae damnantur. 1005. *Arneburch. I.* Conc. Damnantur nuptiae iniustae. 2. Venditio Christianorum gentilibus facta. 3. Violatores iustitiae excommunicantur. 1005. *Trimonienſe II.* Conc. Preces, sacrificia, elemosinae, post obitus Episcopo-

scoporum hic congressorum. Ibidem ieiunia et vigiliae mutuo pacto decernuntur. 1006. Conventio inter Henricum Regem et Episcopum Herbipolensem, de finibus novae Dioecesis erigendae regundis. 1006. *Francofurt.* V. Concilium, primum pro erigendo Episcopatu Bambergeni. S. Henrici, Regis, litterae de hoc Episcopatu. 1007. *Francofurti* VI. Accepta Bulla Ioannis XVIII. ratificantis votum regis; episcopi eidem subscribendo confirmant executionem fundatae Bambergenis Cathedralis. 1007. In Palithi II. mediante Rege Henrico conciliatur Willigilus Bernwardo, eique verbo et pedo transfert coenobium Gandesheimense. 1008. *Werra* I. Rectificatio conciliationis inter Moguntinum et Hildesheimensem, diplomate regio firmata. 1009. *Goslariae* I. in locum Ratherii Paderbornensis episcopi, Meinwerens, voto regis, Concilii, et Cleri, et populi, sufficitur. 1012. *Bambergae* I. in quo dedicatio Ecclesiae Bambergenis. 2. Gevehardus, Ratisponensis Episc. a Metropolitano suo accusatur. 3. Theodoricus, Metensis Episc. arguitur ob litteras Papae scriptas. 4. Promittitur restitutio Dioeceseos Merseburgensis. 1012. *Confluentiae* III. Tres fratres Lutzburgici, adversantes fundatae Bambergae, proscribuntur. 1012. *Moguntiae* XV. Concil. Iudaei expelluntur, Haeretici confutantur. 1014. Privilegium S. Henrici, I. Imperatoris, quo patrimonium Romanae ecclesiae a regibus antecessoribus datum confirmatur et augetur. Electio libera pontificis Romanis confirmatur. 1017. *Merseburgense* II. De finibus heresundis inter Dioeceses Magdeburgensem, Merseburgensem et Misnensem. 1017. In *Lietzgo* I. Concilium, in quo Henricus Imp. fratribus novi monasterii in Dioecesi Paderbornensi praedium donat. 1018. *Noviomagi* II. Excommunicantur coniuges de Hammeisstein. 2. Quo ordine corpus et sanguis Christi in altari collocandus. 3. Theodorico Vasallo ecclesiae Ultraiectinae decreta poena. 1018. *Goslarie* II. Declarata separatio coniugum Godescalci et

Gertrudis. Decretum a Rege et Episcopis: servi liberos, etsi is liberam ducat, servos manere. 1018. *Moguntiae* XVI. De illicito coniugio inter coniuges de Hammerstein. 1019. *Bambergae* II. Benedicli VIII, Papae, acta et privilegia donata novae Ecclesiae Bambergensi. 1020. *Frislandiae* I. Clerici ingrati accusatio et liberatio ope S. Heimeradi. 1022. In *Grouona* I. Godehardi, Hildesheimensis Episcopi, a Metropolita Moguntino facta consecratio, sub conditione ab Imperatore reiecta. Aribonis, Archiepiscopi Moguntini, invitatoria ad Concil. in Selingunstadt. 1022. In *Selingunstadt* I. Concilium Provinciae Moguntinae sub Aribone, Canones XXVI. noti. Alia eiusdem Concilii prolixior narratio. 1022. *Aquisgranense* XXVI. Concil. provinciale, de diffidio inter Piligrinum, Archiep. Colon. et Durandum, Episc. Leodiensem, ob Porcetanam Ecclesiam. 1022. In *Hochstet* ad Concilium invitatoria Aribonis Moguntini. Eiusdem ad Cunegundem Augustam epistola. 1022. *Moguntinum* XVII. Provinciae suffraganeorum epistola ad Benedictum VIII. Pp. excusatoria Aribonis et sui, ob depositionem illius. 1022. *Henrici* II. Imperat. constitutio duplex in favorem Cleri. 1022. *Moguntinum* XVIII. in quo eligitur et coronatur Conradus II. 1025. *Atrebatense* I. sub Gerardo, Episc. Capita XVII. Explicatio catholicae fidei, et damnatio haereseos discipulorum Gundulfi Itali: Haereticorum felix conversio ad Ecclesiam, et errorum abiuratio. 1027. *Wormatiense* XIV. Iuramentum insolens, quod Metropolitanus Moguntinus exigit ab Hildesheimensi, taxatur ab Imperatore. 1027. Romani concilii Synodica, de translata Civitate Cathedra Episcopali Naumburgum. 1027. *Franconofurt*. VII. Iurisdictione Godehardi Hildesheimensis in Gandesheim, septem testibus probatur contra Aribonem Moguntinum, refractarium: Sophiae, Abbatissae Nonnae, restituuntur. Gebhardus, frater regis, tondetur. 1027. In *Geistliche* I. Moguntinae Provinciae. Causa Gandesheimensis iterum ventilata. 1028.

1028. *Merseburgense* III. Aperta confessio Moguntini contra se pro iure Hildesemii. 1029. In *Palithi* II. Provinciae Moguntinae. Eadem causa denuo resuscitata, denuo sopita. 1029. *Paderbornense* VII. Aribio Moguntinus petit facultatem visendi limina Apostolorum, et obtinet. 1030. *Triburiense* III. Canon unus superstes de observantia verni ieiunii quatuor temporum, Renovatio canonum veterum. Divortium coniugum Ottonis de Suinvord, et Machtildis Poloniae, probatur. 1030. *Cameracense* I. Gerardus Episc. varios errores confutat, damnat. 1033. *Constantiense* VI. Bern Abbas cogitur usum Episcopatum abdicare. 1036. In *Holthufen* I. Provinciae Hildesimae. Hilduinus, Presbyter, ingratus, ab Godehardo Episc. reprehensus; peccatum morte intempesta luit. 1036. *Trevirensis* XII. Adalbero praepositus S. Paulini varia donat Monasterio S. Matthiae apud Treviros in conventu celebri. 1037. *Trevirensis* XIII. 1. Translatio reliquiarum S. Materni. 2. Dedicatio Ecclesiae. 3. Adalberti et Iudithae, Lotharingiae Comitum, donatio facta Ecclesiae S. Matthiae. Adalbero praepositus S. Paulini iterum donat Ecclesiae S. Matthiae varia. 1041. *Bisuntinum* I. Archiepiscopus Bisuntinus confirmat libertatem Murbacensis Monasterii. 1041. *Monasteriense* I. Bardo Moguntinus Archiep. consecrat Suidgerum, Bambergens. episcop. post Clementem II. Rom. Pontif. 1041. Romanae Synodi Encyclica, de canonizato Simeone, recluso Trevirensi ad Episcopos Teutonicos. 1044. *Constantiense* VIII. Pax generalis a Rege omnibus induita et promulgata. 1047. *Constantiae* IX. Clemens II. Pp. canonizat S. Wiboradam. 1047. Germaniae loco incerto. Henrici III. Regis editum contra Simoniam collaudantibus Episcopis. 1048. *Wormatiense* XV. Concilium. Bruno, Tullensis Episcopus, ab Imperatore constituitur Romanus Pontifex, coram Legatis Romanis et Epp. 1049. Romani Concilii synodica Leonis IX, de primatu Ecclesiae Trevirensis. 1049. *Mogun-*

Moguntinum XVIII. Acta: 1. Citatur Godefridus Andegavenlis Comes, ob captum Episcopum. 2. Bardo, Archiepiscop. Moguntinus, fit Legatus Romanae Ecclesiae. 3. Vita S. Servatii lecta et canonizata. 4. Sibico, Spirensis Episcopus, punitur ob sacrilegam communionem. 5. Varia statuta de Clericis. 6. Fuldenis Abbatiae exemptio ratificatur cum moderamine. 7. Ieiunium banni instituitur. 1050. Romanum Concilium canonizat S. Gerardum, Tullensem Episcopum. Synodica ad cunctos Ecclesiae filios. 1050. *Tullense* IX. Elevatio corporis S. Gerardi per Leonem IX. Papam. 1051. *Augustanum* II. Humfridi, Archiepisc. Ravennatis, increpatio et poena. 1051. *Coslerense* III. Manichaeorum sectatores puniti. 1052. *Ratisponense* VII. Beati Wolfgangus et Erardus a Leone IX. Pp. canonizantur. 1052. *Wormatiense* XVI. Papa in gratiam Archiep. Moguntini Lectorem suspensum ab officio rehabilitat. Concambium inter Leonem IX. et Henricum III. locorum in Italia cum Germanicis locis. 1052. *Babenbergense* III. Lis inter Wurceburgensem et Bambergensem Ecclesiam satisfacendo finitur. Iura Bambergae Ecclesiae a Leone IX. firmanur et ampliantur. 1053. In *Gotzeck* (Halberstadiensis Dioecesis) in quo Albertus, Bremeasis Archiepisc. ex suo et fratrum patrimonio Monasterium fundat, probantibus Episcopis. 1054. *Moguntinum* XIX. Gebhardus, Aistetenis Episcopus, in locum S. Leonis IX. Pp. Romani defuncti surrogatur. 1055. *Leodiense* VII. Theodericus, Laubiensis Monachus, eligitur Abbas S. Huberti. 1057. *Colonienſe* VIII. Mediante Victore II. Pp. pax inter Henricum IV. et Lotharingae Duceſ stabilitur. 1058. *Bambergense* IV. Fines decimationum inter Wurceburgensem et Bambergensem Ecclesias. 1059. *Halberſtadenſe* I. De restituendis decimis Hersfeldensi Monasterio ablatiſ, indictum, sed non celebratum Concilium. 1060. *Baſilienſe* Conciliabulum. Cadoli seu Honorii II. Antipapae electio. 1061. *Slevi-*

Slesvicensis I. indictum ab Adalberto Hammaburgensi Metropolitano. Actio: 1. Suenonis, Daniae Regis, conciliatio cum hoc Archiepiscopo. 2. Qualitates necessariae in novis per Daniam erigendis Episcopis ponderantur. 3. Modus propagandae fidei in his regionibus examinatur, et ad quos Episcopos referendi populi ad fidem converſi? 1062. *Augustanum* III. seu Osbornense. Alexandri III. legitimi Papae electionem, Rex et Episcopi, mediante Annone, Archiepisc. Colon. approbant. 1062. Disceptatio Synodalis inter Regis Advocatum et Romanae Ecclesiae Defensorem, transmissa ad Synodum Osbornensem. 1062. *S. Petri Damiani* Epistola ad Annonem, Archiepisc. Colon. quod Henricum puerum Regem praeclare tutatus sit, quod Cadolum Antipapam represserit; rogat, ut generalis Coventus procuratur extinguendo schismati opportunus. 1063. *Ulraicium* I. Concordia inter Wilhelmam, Episc. et Reginbertum, Abbatem Aspernacensem, Synodali banno firmata. 1065. *Triburienſis* IV. Bremensis Archiepiscopus aula et regni administratione ab Episcopis et Proceribus abire cogitur. 1067. *Trevirenſis* XIII. Richerius, Diaconus in Ecclesia Virdunensi, beneficium acquisivisse mala fide, convictus est. 1069. *Wormatiensis* XVII. Deliberatio Regis et Episcoporum de divortio Reginae. 1069. *Moguntinum* XX. Divortium Reginae a Rege Henrico IV. praetensum, rejiciunt Legati Romani Pontificis, Episcopi et Proceres Germaniae. 1071. *Moguntinum* XXI. Caroli, Constantiensis Episcopi, accusatio. Decernitur relatio Papae facienda. 1071. *Sigisfridi*, Moguntini Archiepisc. narratoria ad Papam Alexandrum II. quanta passus sit ob dilatam Caroli consecrationem. 2. Bello impediri Concilia. 3. Rogat, ne Papa absolvat vel ordinet Constantiensem Carolum Metropolitanum inaudito. Eiusdem alia narratoria ad Papam, de actis Concilii Moguntini. 1072. *Talensis* IX. confirmat bona Abbatis S. Apri ab antecessoribus data. 1073. *Erphes-*

Erphesphurtiense II. Partitio decimarum Archiepiscopum Moguntinum inter et Abbates Hersfeldiae et Fuldae. 1074. *Leodiense* VIII. Excusatio Theoderici, Abbatis S. Huberti, quod iter Romanum non nisi orationis causa et cum licentia Episcopi instituerit. 1074. *Gregorii VII.* Pp. Commissoria Udoni Trevirensi Archiep. scripta, ut causam inter Tullensem Episcopum, suffraganeum suum, et eius Clericum inspiciat; dein in Synodo mores Episcopi Tullensis inquiret. 1074. *Gregorii VII.* Pp. Epistola ad Henricum Regem. Gratum habet, quod Legatos Apostolicos benigne acceperit. Monet Consiliarios fidos adhibendos: Mediolanensi Ecclesiae ius suum restituendum. Episcopos vocatos ad Synodum venire faciat cum Caesareis Legatis. 1074. Nurembergensis Conventus Regis Henrici IV. et quinque Legatorum Pontificiorum. 1. Regi poenitenti de Simoniacis collationibus Ecclesiarum absolutio promissa. 2. Legatis petentibus indictionem Synodi in Gallia, in qua de Clericis Germaniae accusatis iudicetur: denegatum id ab Episcopis. Moguntinus et Bremensis se Legatos Papae professi sunt. Liemari Bremensi: secuta suspensio. 1074. *Passaviense* I. Almano Episcopo promulgante decreta Synodi Romanae de continentia Clericorum, secuta vehemens oppositio. 1074. *Tullense* X. Pibo Episcopus componit litem inter Widonem Abbatem, et Odelricum Militem de praedio Paimi villae. 1074. *Gregorii VII.* Pp. Epistola increpatoria ob Simoniam ad Dietwinum Episc. Leodii. Monet, ut fornicationem a Clero extirpet, nec iniuriam Abbati S. Huberti inferat. Moguntini Sigifridi epistola ad Suffraganeos suos encyclica, de decretis Synodi Romanae pro continentia Clericorum. 1074. *Ersurdense* III. Sigifridus, Archiep. Moguntiae, iussu Papae, promulgat decreta Synodi Romanae contra Clericos simoniacos et coniugatos. Curienlis Episcopus Nuntius a Synodo ad Papam. 1075. *Ratisponense* VIII. Bennoni, Osnabrugensi Episcopo,

po, restituuntur decimae a duobus Monasteriis Corbejae et Herveldiae detentae. 1075. *Gregorius VII.* Pp. Commissoria ad Annonem, Archiepisc. Colon. ut causam inter Osnabrugensem Episcopum et Abbatem Corbejensem definiat, aut ad Synodum invitatos audiat: Clericis castitatem servandam inculcet. Eiusdem Papae ad Liemrum Bremensem Archiepisc. increpatoria, ob varias causas suspendit eum ab officio, dum ad Synodum Romam veniat. 1075. *Passaviense II.* Litterae Romanae ad Altmannum Episc. scriptae, de Clericorum coelibatu praeleguntur et commendantur. 1075. *Gregorius VII.* Pp. Epistola ad Annonem, Archiepisc. Colon. de decretis Synodi Romanae in Synodo suae provinciae praelegendis et commendandis. 1076. *Wormatiense* Conciliabulum, in quo Gregorio VII. legitimo Papae obedientia denegatur, et Nuntii Romam mittuntur testes suae perditionis. Exitus Conciliabuli huius. Alia relatio eiusdem Conciliabuli. 1076. *Ulmense I.* Episcopi et Proceres Germani Gregorio VII. adhaerentes statuunt, Triburiam convenire pro pace Ecclesiae restituenda, *trullis* Encycelis ad omnes Germaniae Episcopos. 1076. *Triburiense V.* Novem Archiepiscopi, Abbates et Proceres, reconciliantur Pontifici Gregorio VII. Rex Henricus poenitentiam simulans, sub conditionibus veniae spem impetrat. Tullensis et Spirensis Episcopus Romam tendunt. 1076. *Tullense XI.* Pibo, Episc. Ecclesiam S. Mariae, a Sophia Comitissa extructam, a se dedicatam, cum variis bonis olim synodaliter laudatis confirmat. 1076. *Coloniense IX.* Hidolphus, Archiep. Colon. monitu Papae praedium Cloteno Monasterio Blauweilerensi restituit. 1076. *Coloniense X.* Viperti blasphemii miraculosa sanatio coram testibus in Concilio probatur. 1077. *Canusae.* Promissa iurata et oblata Gregorio VII. ab Henrico IV. Rege, coram testibus. 1077. Moguntini *Sigisfridi* Archiepisc. Epistola ad Papam, de difficultate cogendi Concilii. 1078. *Gregorius VII.* Papae Epistola.

Epistola ad fideles omnes Germaniae contra Simoniacos et incestos Clericos, post Synodum quintam Romanam anni 1078. scripta. Eiusdem ad Ottonem, Constantiae Episc. de Synodo Romae celebrata. Eiusdem ad Principes et Clerum Germaniae, Rudolpho an Henrico Imperium deferendum. 1079. *Ultrasidinum* IV. Wilhelmus Episc. ausus attentare excommunicationem Papae Gregorii VII. horrenda morte punitur. 1080. *Virdunense* III. indictum a Papa Gregorio, ob iniuriam Episcopo Leodiensi illatam a Comite Arnulpho. Eiusdem Papae epistola ad Hericum, Episcop. Leodii, de eadem causa. 1080. *Moguntinum* Conciliabulum contra Gregorium VII. 1080. *Brixinense* Conciliabulum. Gregorii Papae depositio, et Guiberti, Ravennatis Archiepiscopi, novi Anti-Papae electio attentatur a Rege, et 30 schismaticis Episcopis. 1080. *Salzburgensis* Archiepisc. Gebhardi ad Hermannum, Metensem Episcopum, informatoria epistola, de persona electi Antipapae Guiberti, sub nomine Clementis III. 1081. Colloquium in Sylva Capuana prope Visurgim Episcoporum Catholicorum cum Schismaticis. Gebhardi, Salzburgi Archiep. Apologia pro Gregorio VII. 1081. *Gregorii VII. Papae* Responsorum ad varias quaestiones ab Altmanno, Pataviensi Episcopo, propositas. 1082. In *Persestat*, Thuringiae loco, colloquium Episcoporum, hinc Gregorio VII. inde Henrico IV. faventium. Re infecta disceditur. 1083. In *Gorsungen* simile colloquium, nullo fructu. 1085. *Quintilinoburgense* IV. Concilium Hermani Anti-Regis electi et Legatorum Papae et Episcoporum. Canones XI. statuti. 1085. *Moguntinum* Conciliabulum, oppositum Quintilinoburgensi Concilio ab Henrico IV: quatuor Archiepiscopis, decem Episcopis, Guiberto Antipapae faventibus, quasi paria relaturis Concilio Catholicorum. 2. Gebhardo, Pragensi Episcopo, restituitur Moraviae Ecclesia, aliquanto tempore subtracta. Eiusdem Concilii alia relatio. *Hermani*, Spirensis Episc. Invita-

Invitatoria ad Episcopos Longobardiae ad Moguntinum Conciliabulum. 1087. *Ultrajectinum*. Huius Ecclesiae statuta confirmat Conradus Episc. 1087. Prope *Spiram* Colloquium Principum Germaniae Ecclesiasticorum et laicorum, suadentium Henrico IV. pacem cum Papa et Ecclesia catholica. Nullo effectu. 1087. *Bambergen- se* V. Revindicatio decimarum huic Ecclesiae debitarum. 1087. *Aquisgranense* XXVII. Ecclesia S. Servatii Traiecti ad Mosam soli Pontifici et Imperatori subest. Nominationem Praepositi liberam habet Advocatia solius Regis. 1088. *Travericum* XIV. Cella S. Dagoberti Görziensi Monasterio restituitur. 1089. *Urbani* II. Pp. Epistola, qua Gebhardo Constantienti Episcopo Legationem Apostolicam per Germaniam delegat. Continet Canones VI. 1090. *Atrabaten- se* II. Concilium. Deciditur lis inter Canonicos huius Ecclesiae, et S. Vedasti Monachos, ob parroccias. Pactum concordiae refertur. 1090. *Tullense* XII. Pibo Episc. Spinalensi Abbatissae adiudicat Capellam de Barney. 1091. *Tullense* XIII. Pibo Episc. ratificat donationem factam Abbatiae S. Leonis. Fundatio Monasterii S. Leonis in urbe Leucorum. 1093. *Heiligenstadii* I. (Provinciae Moguntinae) Ruothard, Archiepisc. Moguntinus, confirmat fundationem coenobii in villa Miminde, et dotat. 1093. *Ulnge* II. Liga catholica contra Schismaticos. 1094. *Constantiense* IX. De Ecclesiae pace, de moribus, et ieiuniis statuta. 1097. *Atrabaten- se* III. Privilegium Eligiani montis Coenobii confirmat Lambertus Episcopus. Varia donat Monachis Arroasianis. 1099. *Urbani* II. Epistola Canonica ad Pibonem, Tullensem Episcopum.

Digressio ad Saeculum Undesimum. I. De praefationibus, quas Synodographi praemittere solent. II. De Canonistis Germanis huius Saeculi, qui pro Gregorio VII. qui pro Henrico IV. scripserint. III. De Historiographis Gregorii VII. et Henrici IV. IV. De haeresibus hoc Saeculo iactatis. An omnis vendens rem spiritualem hoc Saeculo iactatis. An omnis vendens rem spiritualem pretio

Cccc 2

pretio temporali sit haereticus? V. An omnis Clericus peccans contra castitatem sit haereticus, et Nicolai sectator? VI. An investitura beneficii per laicum facta sit haeresis? VII. An Wezelonis Moguntini Archiepisc. opinio sit haeresis? VIII. An adhaerentes Gregorio VII. et eiurantes Guibertum Antipapam sint periuri in Regem? IX. An Gregorius VII. primus introduxerit coelibatum in Clero? X. Quid de Sigeberti Gemblacensis crisi sit sentiendum? XI. An absque assensu Regis nemo acceperit Papatum a longis temporibus? XII. De auctore et causa schismatis Guibertini. XIII. De iuniorum diverso ritu in diversis Ecclesiis et diversis temporibus. XIV. De gradibus consanguinitatis diversimode diversis aetatibus et locis computatis. XV. Cur Colloquia Saeculi XI. inter Concilia interferuerimus?

Saeculum XII. Aerae Christianae. 1101. *Coloniense* XI. Concilium. Praedium Prumisfeld Prumiensi Coenobio restituitur. 1103. In *Werdā* Caesaris haec conciliaris sententia executioni mandatur. 1103. *Coloniense* XII. Fridericus, Archiepisc. Werthinensis, Coenobii Privilegia confirmat. 1103. *Paderbornense* VII. Henricus Episc. donationes Abdinghovo Coenobio factas confirmat. 1104. *Coloniense* XIII. Fridericus Archiepisc. dona Ecclesiae B. V. M. ad gradus ratificat. 1104. *Ratisbonense* IX. Determinatur servitium Advocato dandum in placito. 1104. Romae Concil. Bruno Trevirensis Archiepisc. depositus, ob investituram a manu laica acceptam, ad preces Coepiscoporum restituitur. 1105. *Northufanum*, sub Gebehardo Saltzburgensi et Rothardo Moguntino Praesidibus. 1. Condemnatur Simoniaca haeresis. 2. Et fernerica conjunctio Clericorum. 3. Statuitur ieiunium hebdomada Pentecostes celebrandum. 4. Pax Dei confirmatur. 5. Reconciliatio consecratorum a Pseudo-Episcopis. 6. Henricus V. Rex iura sua omnibus renovat.

novat. Profitetur obedientiam erga Patrem suum. Epistola Rothardi Moguntini ad Halberstadiensem Clerum. Annalifae Saxonis ad Northufanum Concilium additamentum. 1105. *Tullense* XIV. Pibo Episc. confirmat possessiones S. Gangulphi eiusdem urbis cum consilio Cleri et populi. 1107. *Trevirensis* XV. Archiepisc. Abbati Helmwardeshufenfi dat corpus S. Modoaldi in Saxoniam deferendum. 2. Epistola Abbatis ad suos de reliquiarum advectione. 3. Springirsbacensis Abbatia canonica fundatur. 1109. *Coloniense* XIV. Donationes factae Ecclesiae S. Severini Archiepisc. banno confirmat. 1110. *Coloniense* XV. Sanctitas Guiberti Gemblacensis Abbatis examinatur, et Canonizatio decreta. 1110. *Magdeburgensis* III. Synodica ad bellum contra Slavos invadentes Saxoniarum Ecclesiarum. Conventus in Merseburg indictus. 1110. *Paschalis* II. Pp. scribit Friderico Legato Sedis Apostolicae in Germaniam, de introducenda ubivis correctione. 1111. *Henrici* V. Edictum, innixum praevio concordato inter ipsum et Papam ineundo, sed non inito. 1111. 12. Februarii. Charta conventionis inter Papam Paschalem et Regem Henricum. 1111. *Paschalis* II. Pp. Decretum praetensum, sed non datum executioni. Alia eiusdem editio a Petro Diacono. 1111. Mense Aprilis: in castris ante urbem Romam Concordatum II. inter Paschalem II. Papam et Henricum V. Regem. 1111. 4. Aprilis. Decretum primum Paschalis II. de investituris concessis. 1111. *Lateranensis* Concilii Decretum, quo Paschali II. extortum Privilegium, Henrico Regi concessum, revocatur, cassatur, damnatur. 1111. *Argentinenfis* I. Pro tuendis bonis Canonicorum et Monachorum. 1111. *Tullense* XV. Adiudicat prioratum Fondonenfis Cellae Abbati Cluniacensi, contra Abbatem Mediani Monasterii. 1112. *Trevirensis* XVI. Errores Berengarii sectatorum in hac Dioecesi detecti et damnati. 1113. *Coloniense* XVI. Iudicium Synodale de Haereticis grassantibus. Epistola

Traiectensis Ecclesiae ad Fridericum Metropol. Colon. de
 iis. 1113. *Henrici V.* Epistola nuntia pacis inter Pa-
 pam et se initae. Accusatoria Legatorum Apostolico-
 rum. 1115. *Goslarie IV.* Pro legitimis Episcopis di-
 gnoscendis, contra schismaticos Episcopos a sedibus expel-
 lendos. 1115. *Herbipolense I.* Swartzacensis Abbatiae bo-
 na confirmantur, contra praetensiones Kitzingensis Mona-
 sterii. 1116. *Tullense XVI.* Cella Castiniaci S. Apro do-
 nata confirmatur. 1116. *Coloniense XVII.* Iteratur ful-
 men Pontificium in Regem per Legatos Apostolicos.
 1118. *Coloniense XVIII.* De eadem causa iterata promul-
 gatio. 1118. *Gotesalsi,* Osnaburgensis Episc. Nuntia-
 toria ad Fridericum, Colon. Metropolitam, de invasore
 Ecclesiae Leodiensis Alexandro. 1118. *Fritislariae II.*
 Coram Legato Pontificio, Episcopi accusant S. Norber-
 tum: huius Apologia. 1118. *Adalberti,* Archiep. Mo-
 guntini, Commonitoria ad Canonicos Wurtzburgenses,
 pro pace et concordia cum Ecclesia contra schisma. Eius-
 dem argumenti ab eodem ad Bambergenses et Augusten-
 ses. 1119. *Coloniense XIX.* Iterata promulgatio anathe-
 matis contra Regem. 1119. In Monasterio *Cornelii* ad
Indam (Provinciae Colon.) pro legitimo Episcopo Leo-
 diensi Friderico, subrogando in locum Alexandri Simonia-
 ci depositi. 1119. *Calixti II.* Pp. Invitatoria Friderici,
 Archiepisc. Coloniensis, ad Remense Concilium. 1119.
 ad 1120. *Triburiae, Argentinae, Verduni, Metis,* Molo-
 mi Conventus varii Episcoporum et Procerum, pro con-
 cordia Henrici V. cum Papa Callisto II. summarie de-
 scripti. 1120. *Halberstadtense IV.* Fundatio Monasterii
 Schoeningensis, approbata ab Episcopo. 2. Monasterii Kal-
 denbrunnensis confirmatoria ab Episcopo. 1120. *Cuno*
 Cardinalis Praenestinus scribit Friderico Colon. Archiepisc.
 Regem posse excommunicari. 1120. *Halberstadtense V.*
 Iterata confirmatio dotis eiusdem Schoeningensis Mona-
 sterii per Reinhardum Episc. 1121. *Coloniense XX.*
 Philip-

Philippus, Archiepisc. Colon. introducitur Canonicos Regulares in domum Steinfeld, a Comite de Are aedificatam, in celebri Conventu Cleri et populi. 1122. *Tullense* XVII. Riquinus, Episc. Tulli, approbat Prioratum S. Dodonis Monasterio S. Apri donatum, ab antecessore consecratum. 1122. *Wormatiense* XIX. indictum Herbipoli, sed Wormatiae celebratum. Synodica huius Concilii ad Calixtum II. Pp. Adalberti Moguntini Archiepisc. *Concordatum* inter Calixtum II. et Henricum V. quo renuntiatur Investiturae Regiae per anulum et pedum: conceditur selectio libera omnibus Ecclesiis Regni et Imperii: Possessiones et regalia S. Petri praesentia salva sint, et ablata restituenda, uti et possessiones aliarum Ecclesiarum: demum datur pax vera Papae et Romanae Ecclesiae. Papa vicissim profitetur Henrico Regi, Episcoporum et Abbatum Regni sui electiones in praesentia Regis faciendas: Electos per sceptrum a Rege regalia recepturos: homagium Regi faciendum pro indispicendo iure regalium: demum pax et iustitia promittitur. Aliud eius Concordati exemplum. Calixti II. Papae litterae de facta hac reconciliatione cum Rege ad Henricum. Lis inter Rokkerum a Clero Wurceburgensi electum, et a Gebehardo investitum, ab Henrico V. pro eodem Episcopatu utcunque sopitur. 1122. *Moguntinum* XXIV. Ecclesia Parochialis in Gensheim a Burchardo Abbate S. Iacobi traditur Folmaro. 1123. *Lateranense*, primum in occidente generale, sed inter Generalia Catholicae Ecclesiae nonum, ratificat concordatum inter Calixtum II. et Henricum V. Regem initum. *Friderici* I. Archiepisc. Colon. ad Ecclesiae Leodiensis Praelatos, vetat, ut ne intrusum per Simoniam, nominatione Regia, in Episcopum recipiant. Eiusdem ad Clerum Leodiensem de eadem causa. Eiusdem ad eundem contra praecipitem electionem Alexandri: vocat eosdem ad Synodum. 1123. *Tullense* XVIII. Approbat concordiam pactam inter Lanzonem, Abbatem S. Michaelis.

Michaelis et Abbatissam Laudonensem. 1124. *Bambergenſe* VI. 1. Pacantur Principes. 2. Otto Episc. valedicit, praedicator Evangelium Pomeranis cum Papae assensu. 3. Dona facit coenobio S. Michaelis. 1124. *Leodiense* VII. Albero, Episcopus, Ecclesiam Corneti montis confirmat. 1125. *Monasteriense* II. Theodericus, Episc. Monast. Cappenbergenſe Monasterium Ord. Praemonstrat. confirmat. 1125. *Moguntinum* XXV. Lotharius, Saxoniae Dux, ab Episcopis, Ducibus, et Comitibus, qua fautor et promotor Catholicae unitatis, Rex eligitur. *Adalberti*, Mogunt. Archiepisc. invitatoria ad Ottonem, Bambergae Episc. ad Synodum pro causa Gebhardi, Herbipolis Episcopi, denuo ventilanda. 1126. *Argentinenſe* II. in quo causa Gebhardi reassumitur. 1126. *Magdeburgenſe* IV. Dedo, Comes, uxorem Bertham, repudiatam iudicio Episcoporum recipit, et solvit votum visitandi sepulchri Domini. 1127. *Wormatiense* XX. iussu Honorii II. ad instantiam Cleri Treverici Episcopi sui vitiosam electionem accusantis, celebratum. 1127. *Moguntinum* XXVI. Coenobio S. Disibodi decimae frugum dandae definiuntur. 1128. In *Uxedum* Pomeraniae Concil. sub Ottone Apostolico Praecone, in quo Neophyti baptizantur et docentur. Sermo dogmaticus S. Ottonis. 1128. *Herbipolense* II. Excommunicatur Conradus Dux Anti-Caesar. 2. Gebhardus Wurzeburgensis iterum excommunicatur. 3. Uthalricus Abbas Fuldensis deponitur. 4. Embrico Episc. fundat coenobium Cellae superioris. *Adalberti*, Archiepisc. Moguntini, epistola de causa Wirziburgensis Ecclesiae ad Bambergensem. 2. Honorii II. Papae ad Adalbertum de eadem causa. 1127. *Halberſtadii* Episcopi, Ottonis, in variis Synodis *Moguntiae*, *Romae*, *Piſi*, *Leodii*, accusatio, absolutio, ac demum depositio. 1127. In *Lauffen* (Provinciae Saltzburgenſis) Ellenhardus, pridem defunctus Episcopus Frisingensis, declaratur in pace Ecclesiae defunctus fuisse. 1130. *Moguntinum* XXVII.

XXVII. Ad quam Adalbertus Archiepisc. invitat Ottonem Bambergensem in causa Gebhardi Herbipolensis. *Honorii II.* Decretalis, de Gebhardo non restituendo. *Adalberti* Archiepisc. ad Herbipolenses. *Innocentii II.* ad Adalbertum, pro eodem Gebhardo excusando. *Adalberti* Mogunt. responsoria ad Papam, quod Gebhardus canonicus sit excommunicatus: refutantur ea, quae Innocentio II. sub et obrepta fuerunt. 1130. *Herbipolense III.* Innocentius II. Papa, Regis, et omnium voto eligitur et confirmatur. *Innocentii II.* Pp. Litterae ad Lotharium Regem, quibus eum Romam invitat. *Gualterii*, Ravennatensis Archiepisc. et Gerardi Cardin. litterae ad Ottonem Episc. quibus eum ad Herbipolense Concilium invitant. *Anacleti II.* Antipapae litterae ad Lotharium Regem. 1131. *Leodiense VIII.* 1. Innocentius II. Papa magna cum reverentia excipitur a Rege et Episcopis. 2. Regem et Reginam corona regia inaugurat. 3. Repetiturus Rex investituram, a S. Bernhardo Abbate sedatur. 4. Petrus Leonis, seu Anacletus II. Antipapa, et alii hostes Regis excommunicantur. 5. Otto Halberstadenfis sedi suae restituitur. 6. Interdictum conjugii pro Presbyteris, et assistendi Missis conjugatorum. 7. Vita S. Godehardi legitur, sed differtur Canonizatio ad Synodum generaliorem. 8. 9. Cameracensis et Verdunensis Episcoporum institutio. 10. Adicitur confutatio Petri Diaconi falsae assertionis. 1131. *Lotharii* Regis diploma pro Ecclesia Leodiensi S. Ioannis, in hoc Concilio datum. *Innocentius II.* Pp. consert Lothario et Richerae allodium Comitissae Mathildis sub certa limitatione. *Lotharii* edictum cassans Petri Leonis Antipapae electionem. 1131. *Moguntinum XXVIII.* Bruno resignat Episcopatum Argentinensem. 1131. *Trebiticum XVI.* De eligendo successore Maginheri defuncti Archiep. eadem causa Leodii, Moguntiae, et Remis agitata. 1131. *Hildefinum II.* Admittitur fundatio praepositurae Richenburgenfis Canoniorum, et probatur. 2. Electio Praepositi

conceditur fratribus concordibus, alias Episcopo. 3. Sub regimine Episcopi sunt. 4. Electio advocati conceditur fratribus. 1132. *Aquisgranum* XXVIII. Lotharius Rex Ecclesiae S. Servatii Traiectensis ad Mosam varias praerogativas concedit, praesertim Mariana Basilica, tunc Episcopali. 1132. *Hildesheimum* III. Accepta noticia canonizati Remis S. Godehardi, elevatur eius corpus et transfertur ad publicam venerationem. 1132. *Coloniense* XVII. Bruno electus praesertim competitor electo a Clevo et populo, praesertur Regis et Concilii iudicio in hac cathedra. *Romana* in Synodo: Paderbornensi Episcopo usus rationalis. S. Norberto Magdeburgico ius primatis: Bertholdo, Fuldensi Abbati, usus mitrae, conceduntur. 1133. *Herbipolense* IV. Confirmatur electio Episcoporum Henrici Ratisponensis, Valtori Augustensis, Adalberonis Basileensis, in locum degradatorum. 1135. *Trevericum* XVII. Deciditur controversia inter Ecclesias Cardonensem et Steinveldensem, de decimis in villa Elexe. 1135. *Augustanum* IV. Coenobium Kaysheim fundatum, a Concilio ratificatur. 1135. *Viridunense* IV. Albera, Episc. Viriduni, introducit Canonicos Praemonstratenses in Monasterium S. Pauli Viridunensis. 1135. *Hamburgae* VII. Fridericus Sueviae Dux reconciliatur Imperatori interventu Episcoporum. 1135. *Magdeburgense* IV. Conradus, Archiep. Magdeburg. confirmat Monasterium gratiae Dei ordinis Praemonstratensis. 1135. *Wurzburgense* V. Ecclesia in Aschabach fit Parochialis. 1136. In *Rhetia* (Trevericae Provinciae) Concordia inter Henricum Tullensem Episc. et Fridericum Comitem Tullensem initur. Eam ratificat Innocentius II. Papa. 1136. *Tullense* XX. Donationes factae Abbatiae S. Mariani, a Ducibus Lotharingiae confirmatae in Concilio. 1137. *Wurzburgense* VI. Embrico Episc. confirmat donata Monasterio D. M. V. in Ebera. 1137. *Halberstadtense* VI. Reinhardus Episc. donationes ab Antecessore factas Schoeningensi Coenobio, ratas habet. 1138. *Cölo-*

Coloniense XVIII. Provinciale. Deciditur proedria inter Bonhensent et Xantensem Praepositos, Archi. Diaconos, in Conciliis observanda. 1138. *Treverisum* XVIII. Adalbero Archiep. admittit primum Praepositum Coenobii in Arnstein. 1140. *Magdeburgense* VI. Altmersloviensis Monasterii status, mutatio, dedicatio, Abbatis benedictio, confirmatio. 1140. *Ratisponae* XII. Solus Frisingae Episcopus habet iurisdictionem in Ministeriales Ecclesiae suae, non Palatinus de Wittspach. 1140. *Frisingae* XVII. Otto, Episc. Frisingensis, introducit Canonicos Praemonstratenses in Scheffarn. 1141. *Salzburgi* III. Conrado, Moguntino Archiep. qua Legato Apostolico demandatur recognitio actorum Ratisponae contra Pabonem, Abbatem S. Emmerani. 1142. *Trevirense* XIX. Alberoni, Archiep. Trevir. traduntur litterae Pontificiae, sed reliciuntur. 2. Abbas Springirsbacensis investitur de Ecclesia Keimeta. 3. Oppido cellarum datur curio. 4. Ecclesiae Elrae matri restituitur ius decimarum. 5. Augustiniani Ermitae in Vallendra collocantur. 6. Epistola apologetica S. Bernardi Abbatis pro Alberone Trevirensi, contra appellationes ad Curiam Romanam. 1143. *Moguntinum* XXIX. Provinciale. Componit litem inter Abbates Erfordiens. et Disibodeberg. 1143. *Frisingae* XIX. Otto, Episc. Frising. fundat Monasterium Praemonstr. novae Cellae. 1143. *Spirense* I. Dioecesanum. Limburgensi Coenobio Neoburgensis praepositura confertur et incorporatur. 1145. *Louvenis* IX. Adalbero Episcopus ratificat transistam Ecclesiae Alnensis a communi Clericorum vita ad professionem canonicae regulae S. Augustini. 1145. *Halleense* I. (Provinciae Saltzburgerensis) Archiepisc. Saltzburgerensis tractat controversiam inter Abbates Burensem et Admontensem, Monasteriorum Bavaricorum. 1145. Ex *Romae* praesentium Episcoporum Concilio definit Eugenius III. Papa Canonizationem S. Henrici Imp. examine in Germania praemissa: etsi fateatur Canonizationes non nisi in generalibus Conciliis fieri solitas. 1146. *Hildesheimense* IV. Bernardus Episc. Hildesheimensis.

deli Monasterium S. Godehardi dotat. 1146. *Coloniae* XIX. Dampantur XI. articuli erronei. 1147. *Franchensford* VIII. Edictum Conradi II. Regis, quo antiqua Corbejensium et Herfordensium coenobiorum in Synodis olim concessa iura, praesertim Moguntiae anno 852. confirmat. 1147. *Halberstadensi* VII. Confirmatur fundatio cellae B. Mariae, facta a Tidrico in Quernrod. 1147. *Hildeshemii* V. Bernardus Coenobium S. Bartholomaei Canoniorum regularium ab antecessoribus cooptum, auget dote. 1148. *Trevericum* XX. Nationale, coram Eugenio III. Pp. 1. Adventus Papae Trevirin, Dedicatio Ecclesiae S. Matthiae. 2. Archiepiscopi Moguntiae et S. Bernardi relato de vita et scriptis Hildegardis Monialis. 3. Inquisitores a Papa et Concilio ad eam missi. 4. Litterae Papae ad Hildegardiam. 5. Litterae Henrici filii Regis ad Papam coram Concilio lectae. 6. Resolutio Papae ad tria eius postulata. 7. Depositio Abbatis Corbeiensis, et Wicholai Stabulensis et Corbeiensis abbatis institutio. 8. Relatio incerta de Fuldensis Abbatis depositione. 1149. *Hildeshemii* VI. Recensitorum bonorum Laphringensis Ecclesiae possessio asseritur, et banno Synodi vindicatur. 1150. *Halberstadensi* VIII. in Gatersleve confirmat donatas decimas in Eringerothe Abbaciae S. Michaelis erga cambium duorum mansorum. 1150. *Silzburgi* V. *Ratisponensi* XIII. *Bambergensi* VII. De Octavis festorum B. Mariae Virginis: De doctrina Gerhohi Praepositi Reiherspergensis. 1151. *Mutensi* VIII. Ad hoc Stephanus Papa citat Abbatem Hactheriensem, ut rationes reddat. 1151. *Leodiensi* X. Post quod Conradus Rex petit ab Eugenio III. confirmari electionem Hermannii Traiectensis prae Fridovico rivali. Significat eadem, Comitem de Aze promptum ad purgandam calumniam coram Synodo. 1151. *Eugenii* III. Pp. declaratoria de nullitate translationis Regiae Guicmanni Episc. Cizensis ad Magdeburgensem Ecclesiam, contra Gerardum canonice electum. 1152. *Coloniensi* XX. Arnoldus Archiepisc. Coloniae.

Ion. compatitur Wibaldo, quod ob iter ad hoc indictum Concilium vim iniquorum passus sit. Caetera acta latent.

1152. *Constantiae X.* Concordatum inter Eugenium III. et Fridericum I. *Gregorii et Bernardi* Cardinalium Legatorum invitatoria ad Wibaldum Abbatem, in Wormatiensi et Herbiopolensi Synodis videndum. 1153. *Wormatiense XXI.* Deponuntur Henricus Archiepisc. Moguntinus, Henricus Mindensis, Burchardus Eystettensis, per Legatos Papae coram Friderico. *S. Bernardi* Abbatis Apologetica pro Henrico Moguntino ad Legatos Papae scripta. 1153. *Constantiae XI.* Divortium Friderici I. et Adelheidis coniugis. 1154. *Augustanum V.* Lis inter Ecclesiam Aichensem et Abbatissam de Kuebach decreto solenni componitur. 1154. *Halberstadense IX.* Ecclesiae Goslariensi possessio in Hansteete Synodali iudicio attribuitur. 1155. *Tureglum* (Constantiensis Dioecesis oppidum) ab erroribus Arnaldi Brixienfis hortatu S. Bernardi liberatum. Arnaldi exitus vitae et errorum. 1159. *Alexander III.* Eberhardo Salisburgensi Episcopo, et aliis, nuntiat violentam irruptionem Octaviani Antipapae in Cathedram Petri sub nomine Victoris. 1159. *Fridericus I.* Rex monet Eberhardum, Salisburgi Archiepisc. ut neutri, nec Alexandro III. nec Victori IV. assentiatur, ante consensus Episcoporum Germaniae, Franciae, Angliae. Epistola Eberhardi, Bambergensis Episc. ad Eberhardum Salisburg. Archiepisc. 1159. *Moguntinam XXX.* Concilium, a civibus turbatum. 1160. *Concilium Papiense* pro Victore Antipapa, cui pauci Germaniae Episcopi et Proceres cum Rege adhaeserunt. orbe Catholico Alexandrum III. agnoscente. 1160. *Cremunsterii I.* (Dioecesis Passaviensis) De Erimberto a duobus Monasteriis postulato Abbate. 1160. *Frisaci* in Carinthia (Salisburgensis Provinciae) confirmantur et definiuntur decimae inter duas parochias. 2. Doctrina Gerhohii approbatur. 1161. *Erphurdiae IV.* Decernitur Friderico I. Regi auxilium contra

tra Mediolanenses. 1161. *Franckenfurt*. IX. Excom-
 municantur interfectores Arnoldi, Moguntini Archiepisc.
 1162. *Magdeburgi* VII. Confirmantur donata Coenobio
 Nienburgensi, et commutatio inter Nuenburg et Magdo-
 burg. 1162. Curia Bisuntina. Victor Antipapa a qui-
 busdam acceptatur. Hartwici Bremensis querelas audiun-
 tur de abstractis a sua Synodo Regnis Daniae, Sueciae,
 Norvegiae. Epistolae Friderici I. huc spectantes, et Rainal-
 di, Archiepisc. Colon. 1163. *Coloniense* XXI. Cathari
 alique haeretici comprehensi, iudicati, damnati. 1163.
Treuericum XX. Hillius Archiepisc. decedit controversiam
 de decimis in Elenze inter Ecclesiam Cardonensem et
 Steinfeldensem. 1163. *Wurceburgi* VI. Curia, Fride-
 ricus I. et XL. Archiepisc. et Episcopi Paschalem III. Antipa-
 pam eligunt, et manutenendum promittunt. Encyclica
 ex Curia Herbipolensi ad Episcopos et Praelatos Germa-
 maniae. 1165. *Puffviciense* II. Pseudo-Concilium. Epi-
 scopus et Praelati coguntur iurare fidelitatem Paschali An-
 tipapae. *Alexandro* Pp. quidam amicus statum curiae Her-
 bipolensis refert. 1166. *Caroli* M. canonizatio, facta
 a Paschali Antipapa coram Friderico I. et Proceribus.
 1169. *Herbipolense* VII. Haroldus, Episc. Herbipolens. re-
 stituit varias decimas Coenobio S. Michaelis Bambergensi.
 1170. *Frisingense* XX. Albertus Episc. confirmat decimas
 Coenobio Scheffaren. 1170. Nuremberg Curia. Ex-
 agitantur Praesules Schismati contrarii a Friderico Rege.
 1171. *Moguntinum* XXXI. Transactio inter Abbatem de
 Otterburch et de Enekenbach, propter Allodium Arnoldi,
 in utroque Coenobio Monachi. 1173. *Utraque* VI.
 Ordinatio publicae poenitentiae ob Rheni inundatio-
 nem. 1173. *Coloniae* XXII. Philippus Archiepisc. Co-
 lon. approbat foundationem Monasterii in Lanekwaden Prae-
 monstratensium Monialium. 1174. *Ratisbonae* XIV. Fri-
 derici I. auctoritate deposito Adalberto, Saltzburgi Archi-
 episcopo, Henricus Praepositus Berchtesgadenensis iuro-
 gatur.

gator. 2. Alexandri III. cassatoria actorum in hoc Con-
 ventu. Eiusdem mandatum ad Conradum Moguntinum
 pro irritandis his actis. Eiusdem Papae reprehensoria
 ad Capitulum Salisburgense. 1175. *Hallenſe VIII.* (Pro-
 vinciae Magdeburgensis) Interdictum Torneamentorum.
 2. Excommunicatio, et aliae poenae in utrosque hoc ludo.
 3. Principes Saxoniae iurant se hoc ludo abstenturos.
 1176. *Norimbergae* Conventus. Conradi Salisburgensis
 Archiepiscopi admiranda constantia contra schisma Pascha-
 lis Pseudo-Papae coram Friderico Rege. 1176. In
Lauffen VII. (Salisburgensis Provinciae) Fridericus Rex
 minatur Bavaris Dioecesibus extrema omnia, nisi schisma-
 tico Paschali adhaereant. 1177. *Venetis.* Sacramentum
 pacis inter Alexandrum III. et Fridericum I. *Alexandri*
 III. epistola ad Richardum, Cantuariae Archiepisc. de hac
 pace. *Friderici I.* Confirmatoria huius pacis. 1178.
Hildeshaimense VII. Adologus, Episcop. Lambspringensis,
 Coenobii originem et progressus memorans, accessio-
 nes omnes confirmat. 1178. *Halberſtadense in Oster-*
sleve X. confirmat bona Canonice Hamersleve. 1178.
 In *Hochene* (Provinciae Salisburgensis) Provinciale VIII.
 Schisma Callisti Antipapae eiuratum. Alexander III. le-
 gitimus Papa agnoscitur. 1179. In Concilio *Lateranen-*
ſe III. Philippus Colonienſis Archiepisc. ab Alexandro III.
 cui iuramentum dixit, Pallium obtinuit. 1179. *Germa-*
niae Episcoporum et Principum Epistola ad Alexandrum
 III. Confirmatoria pacis inter Papam et Regem Siciliae.
 1179. *Trevirensis XXI.* Arnoldus Archiepisc. decimas do-
 nazarum clauſtro Hammensrodenſi confirmat, contradicenti-
 bus aliis. 1180. *Leodienſe XI.* Radulſi Episc. decreta
 adversus verum Ecclesiasticarum depredatores. 1180.
Moguntinae XXXII. Henricus, Archiepisc. Mogunt. Ency-
 clicam ad omnes Archiepisc. et Episc. Germaniae invita-
 toriam scribit, ut ad Curiam Moguntinam veniant. 1180.
Salzburgense IX. Diuturna lis inter Salisburgensem Epi-
 scopum et Curconſes, de electione Curconſis Episcopi
 pau

per Commissarios Papae dirempta. 1180. *Coloniense* XXIII. Philippus Archiepisc. confirmat societatem fratrum in Nulla. 1182. *Coloniense* XXIV. Philippus Archiepisc. confirmat allodium Hormanni, datum Ecclesiae in Eufinae Monasterio. 1183. *Atrebatense* IV. Varii haeretici detecti, examinati, convicti, damnati. 1183. *Halberstadis* XI. Theodoricus Episc. confirmat Abbati Lapidis S. Michaelis montem erga cambium duorum manforum. 1186. *Coloniae* XXV. Canonizatio S. Annonis promulgata. *Alexandri* III. epistola ad Philippum, Archiepisc. Colon. confirmatoria privilegiorum. 1186. *Fridrici* I. Imp. et Philippi, Archiepisc. Colonienf. colloquium de pace stabilienda. 1186. *Geilenhufense* Conventus, de concordia inter Regem, Papam, et Clerum. Exemplar epistolae scribendae ad Papam ex hoc Conventu. *Conradi* Moguntini idea epistolae scribendae ad Cardinales pro pace. Ad summum Pontificem Episcoporum Germaniae. 1186. *Halberstadense* XII. Theodoricus Episcopus confirmat Canoniam S. Thomae, Ordinis praemonstratensis. 1186. *Urbani* III. Pp. invitatoria ad Archiepisc. Colon., ut intersit Concilio Leodiensi a Legato Apostolico indicendo. *Bulla* cruciata contra *Fridericum* Regem. 1187. *Trevericum* XXII. Mosoni celebratum, a Folmaro, Archiepisc. Trever. contra subditos inobedientes. *Gregorii* VIII. Pp. Monitoria ad Folmarum. 1187. *Coloniense* XXVI. Provinciale. Philippus Archiepisc. Colon. confirmat Abbatiam Canonicam Steinfeldenem Ordin. Praemonstrat. 1187. *Gregorii* VIII. Litterae ad Henricum, Cardinalem Albanensem, pro Synodo Leodiensi. 1187. In *Libnitz* (Provinciae Saltzburgerensis) X. 1. Dirimitur lis inter Admontenses Monachos et Plebanum de Libnitz. 2. Varia dantur Admontensibus. 3. Praelegitur Privilegium antecessorum Saltzburgerensium Archiepiscoporum, datum Admontensibus. 4. Adalbertus Archiepisc. confirmat ius fundatorum Ecclesiae S. Walpurgis. 5. Donat duas Parochias iisdem Admontensibus.

1188. *Leodiense* XII. Simoniacorum Clericorum poenitentia: acceptatio crucis pro militia sacra. 1188. *Coloniae* XXVII. Archiep. Colon. constituitur Legatus Sedis Apostolicae contra Fridericum I. 1189. *Paderbornense* IX. Widekindus poenitens compensat damna illata Ecclesiae Paderbornensi, et relinquit multa, si in peregrinatione Ierosolymitana obierit. 1189. *Halberstadense* XIII. in Gietersleben. Theodoricus, Episc. Halb. confirmat donata Ecclesiae Kaldenbornensi. 1189. S. *Otonis*, Bambergensis Episcopi, et Pomeranorum Apostoli, translatio et elevatio. *Clementis* III. Bulla ad Commissarios in causa huius elevationis. Eiusdem Papae ad Clerum et populum Bambergensem. 1189. *Trevericum* XXIII. Schisma inter electos Treverenses Archiepiscopum, substituto Ioanne I. 1190. *Frisingense* XXII. Otto, Episc. Frising. confert Allerhausen Neocellae Abbatiae Ord. Praemonstrat. 1191. *Hildesheimum* VII. Beruo Episc. Hildesh. bona Monasterii Stederburgensis Canonicorum Regularium confirmat. 1191. *Moguntinum* XXXIII, Conradus, Archiep. Moguntin. et Cardinalis fundat Praeposituram Conradsdorffii. 1192. *Tullense* XXI. Odonis Episc. Canones IX. editi. 1193. *Romano* in Concilio Canonizatio S. Bernwardi, Episc. Hildesheimensis. 1194. *Hildesheimum* VIII. Promulgatio Canonizationis et elevatio corporis S. Bernwardi Episc. Hild. Bulla Canonizationis eiusdem Sancti. 1194. *Coloniense* XXVIII, Adolphus Archiep. in protectionem suscipit Monasterium Fussenich Monialium Ord. Praemonstrat. 1195. In *Frankonia* X. Edictum Henrici VI. Regis, pro immunitate Cleri a foro laicali. 1195. In *Lauffen* XI. (Provinciae Saltzburgensis) Adalbertus Archiepisc. Salisb. Admontensis Abbatiae et Hallensis Praepositurae iura et privilegia confirmat. 2. Piligrinum ad resignandam Abbatiam compellit. 1196. *Moguntiae* XXXIV. Conradus Archiep. concedit facultatem allodialia bona donandi Coenobio Owelsburg, Cisterciensis familiae. 1196. *Wormatiense* XXII. Ludolphus Episc. Wormat. ius pastorale in Bubenheim Abbati Arnulfo tribuit, et bona in Schwertzingen

gen Coenobio Schoenaugiensi. 1197. *Verdense* I. Rudolphus Episc. Verdenfis approbat foundationem Coenobii iuxta Mehude. 1197. *Coloniense* XXIX. Adolphus Archiep. Colon. excommunicat Conradum de Blanckenheim, Dominum de Sleida, ob decimas Steinfeldiae Canonicae ablatas. 1198. In *Mulhausen* eligitur Philippus Suevus, Rex Germaniae. Iuramentum eiusdem in manibus Legatorum Apostolicorum et Principum. 1198. *Coloniae* Curia, in qua Otto IV. eligitur. Episcoporum et Principum e Conventu Coloniensi litterae ad Papam pro Ottone. Adolphi Archiepisc. Colon. litterae ad Innocentium III. pro eodem Ottone. 1200. In *Ockersdeven* (Provinciae Halberstadiensis) XIV. De lite Archidiaconi Halberstadiensis sopita. 1200. *Romanum* Concilium, in quo S. Kunigundis Imperatrix canonizatur.

Digressio ad Saeculum XII. I. De ferie Germaniae Regum et Imperatorum Occidentis. II. Per Capitulum indicari in multis Ecclesiis Concilium Dioeceseos aut Provinciae. III. De Canonistis Germaniae Saeculo Duodecimo. IV. De haeresibus Saeculi XII. et eorum impugnatoribus.

Saeculum XIII. Aerae Christianae. 1203. *Passoviense* III. Concilium. De controversis decimis Parochiae Grieskirchen, inter Dominum Ortoifum et fratres suos de Tegernbach. 1204. *Caminense* I. De discrimine in admittendis mulieribus criniosis ad Eucharistiam prae aliis. 1205. *Halberstadii* XV. approbat exemptionem villae Eylwardesdorp. 1207. *Augustanum* VI. Egbertus Episc. Bambergensis a crimine laesae Maestatis se purgat. 1208. *Halberstadii* XVI. Contractus inter Decanum et Canonicos B. Mariae Halberstadenfis ex una, et IV. Provisorum fratrum militiae Templi, Synodali banno firmatur. 1208. *Halberstadii* XVII. 1. Ottonis III. Regis iterata electio. 2. Querelae Ecclesiae Wurceburgensis de damnis a Philippo Rege illatis. 3. Conradi Halberstadii Episc. desiderium Episcopatus abdicandi, a Legatis Apostolicis reiectum. 1209. *Traiecti ad Rhenum* VII. Statuta XVIII. consensu Cleri. Lis de iure Patronatus

tus in Brugdamme componitur, et banno Synodali ratificatur. 1209. *Herbipolense* VIII. Legatus sedis Apostolicae proponit facultatem dispensandi super consanguineitatis impedimento inter Ottonem IV. et Philippi Ducis Sueviae filiam. 2. Abbatibus Morimundensis pro satisfactione ob dispensationem. 3. Ottonis Regis declaratio de matrimonio ineundo. 4. Deliberatur, secedente fratre Regis. 5. Lupoldus Austriae Dux aperit mentem Concilii. 6. Nova sponsa introducit, benedicitur, Regina declaratur. 7. Hugoldus Abbas Corbeiae obtinet confirmationem privilegiorum. 1209. *Goslariae* V. Rex impetrat Confraternitatem Cisterciensis Ordinis. 1211. *Spirense* II. Conradus Episcopus Spirensis ius Patronatus et Decimas in Medinheim confirmat. 1213. *Innocentii* III. invitatoria ad Concilium Lateranense, omnibus Archiepiscopis et Episcopis Germaniae scripta. 1213. Apud *Egram* in Bohemia. Friderici II. Bulla aurea pro libertate Ecclesiastica. 1213. *Innocentii* III. Litterae ad Episcopos Westphaliae, Saxoniae, approbantes consecrationem Theodorici, novi in Livonia Episcopi futuri. Eiusdem ad eosdem animandos ad convertendum ad Christum Livoniam, altera epistola. Eiusdem invitatoria secunda ad Concilium Lateranense, post biennium cogendum, omnibus Archiepiscopis et Episcopis Germaniae. 1219. *Salzburgense* XII. 1. De Episcopatu Seccoviensi. 2. De vigesima parte bonorum a Clericis pendenda pro subsidiis terrae sanctae. 3. Facultas Clericis data bona oppignorandi ad triennium. 1219. *Halberstadii* XVII. Fridericus Episcopus Advocatiam Ecclesiae Caldenbrunnensis sibi cessam, eidem Ecclesiae donat. 1220. *Patavense* IV. De vigesima parte proventuum ecclesiasticorum pendenda triennio, pro recuperanda terra sancta. 1220. *Friderici* II. Edictum pro cassandis iis, quae sunt edita contra libertatem ecclesiasticam. Eiusdem constitutio pro libertate ecclesiastica. Eiusdem contra varios Haereticos poenae dictatae. Eiusdem altera contra Haereticos. Eiusdem tertia contra Haereticos. 1220. *Friderici* Imp. Privilegium libertatis Germanicarum

carum Ecclesiarum, Romæ hoc anno, et Francofurti anno 1212. editum. Eiusdem constitutio de bonis Comitissæ Mathildis, ab iniustis possessoribus restituendis sedis Apostolicæ. 1222. *Coloniense* XXX. Provinciale. Engelbertus Metropoli arguit Hugonem Leodiensem, Suffraganeum suum, quod Neophytæ Iudææ baptizatae non assistat. 1224. *Paderbornense* X. Oliverii Episc. Confirmatorium omnium Statutorum a Prædecessoribus. 1224. *Halberstadiense* XVIII. Fridericus Episc. acceptat donationem factam Ecclesiæ in Meringa. 1224. *Bardewici* I. Conradus Cardinalis Legatus sedis Apostol. damnat Præpositum novi operis. *Friderici* II. Litteræ de eadem causâ scriptæ Abbatissæ Goslariensi. 1224. *Hildesheimense* IX. Henricus, Goslariæ novi operis Præpositus, ob hæreseos crimen iterato damnatur et degradatur. 1225. *Wormatiæ* XXIII. Possessio controversa Schoenaugiensi Coenobio adiudicatur. 1225. *Magdeburgense* IX. Conradus Legatus Apostol. Sedis litem inter duas Abbatissas Quedlinburgenses componit. 1225. *Germanicum*, loci incerti. Conradus Legatus Apostolicus edit capitula XV. 1225. *Moguntinum* XXXV. Præconium Engelberti, Archiep. Colon. et Martyris. 2. Excommunicatio Friderici Comitis patricidæ, et complicum. 3. Causa fratrum Friderici Comitis ad Concilium Leodiense dilata. 1226. *Leodiense* XIV. Duorum Episcoporum, parricidæ fratrum, causâ examinata: subicitur Romano Pontifici: interim deponuntur. 1227. *Trevirensis* XXIV. Canones XVII. 1230. *Hildesheimense* X. Conradus Episc. dimidiam decimam in Brunnen sibi donatam, donat Coenobio S. Godehardi. 1230. *Gregorius* IX. Pp. respondet Synodali quæstioni, a Bertholdo Argentinenfi Episc. propositæ: an in patris Catholici, an matris Iudææ, potestate, sit eorum baptizatus infans? 1230. *Herbipolense* IX. ab Ottone Legato Apostolico indictum, ob litteras Ducis Saxonie non celebratur. 1231. *Hajense* (Provinciæ Leodiensis) XII. Acta latent. 1231. *Leodiense* XIII. Ottonis Legati Apostol. opinio, de æquali divisione omnium bonorum inter Ecclesiasticos, non accepta.

acceptatur. 1231. *Treueris* XXVI. adversus haereses undique invalescentes. *Gregorii IX.* epistola ad Theodoricum Treverensem Archiep. de iis haereticis examinandis et puniendis. 1231. *Friderici II.* Constitutio de paganis ad fidem Christi adducendis, et iis data privilegia. 1231. *S. Virgilio*, Salisburgensis Archiep. Canonizatio, facta post relationem Commissariorum a Papa in Germania datorum. 1231. *Frisacense* II. sub Eberhardo Archiep. Salisburg. 1233. *Leodiense* XIV. Acta perierunt haecenus. 1233. *Moguntinum* XXXVI. De haeresibus grassantibus. *Gregorii IX.* Pp. epistola ad Henricum Regem, de haereticis coercendis. Epistola Moguntini Archiepisc. ad Papam, de Magistro Conrado Marpurgensi. 1234. *Francofordiense* XI. Inquisitio in Conradum Magistrum Marpurgensem. Eiusdem prolixior descriptio. Absolutio Comitis de Seyna, aliorumque. 1234. Constitutiones Regis Henrici et Principum apud Franconofurt. 1234. *Stedingi* haeretici: contra quos delendos Gerardus Bremensis Archiepisc. crucem praedicat. Bellum indicitur, vincuntur, resipiscunt. Papa dat facultatem absolvendi. *Gregorii IX.* Pp. epistola ad Episcopos Saxoniae, Paderbornensem, Hildesimensem, Verdensem, Monasteriensem, Osnabrugensem: ut assistant Episcopis Razeburgensi, Mindensi, Lubecensi, contra Stedingos. Eiusdem ad Capitulum Bremense, ad Archiepisc. Bremensem, pro absolutione Stedingis poenitentibus danda. 1238. *Trevericum* XXVII. Provinciale. Canones XLV. conditi. 1239. Apologia Friderici II. ad excommunicationem Gregorii IX. eiusque causas. 1239. *Moguntinum* XXXVII. Invitatoria Sigifridi Archiep. 2. Excusatoria Hildesimensis Episcopi. 3. Acta Synodi. 4. Dedicatio Metropolitanae Moguntinae. 1239. *Engelhardi*, Episc. Naumburgensis, Reformatio et Visitatio suae Dioecesis. 1242. *Bambergae* X. De necessitatibus huius Ecclesiae deliberatur. 1243. *Moguntinum* XXXVIII. Provinciale. De proedria inter suffraganeos huius Metropolis. Dedicatio Ecclesiae. 1246. *Frislariae* III. sub Moguntino Archiepisc. Canones XIV.

Epistola Synodalis Sigefridi Moguntini, una cum epistola Innocentii IV. Papae. 1248. *Frisingense* XXII. Abbatis Tegernseensis depositio. Novi electi confirmatio. 1248. Innocentii IV. epistola de Metropolita Lubecae vel Camini constituendo. 1248. *Ultraiecinum* VIII. Goevini de Amstel Episcopi abdicatio. 1249. *Salzburgerse* XII. in Mildorff. Ottonis Baioariae Ducis reconciliatio cum Papa quaeritur, nec obtineri potest. 1250. Petri Albanensis Episc. Cardinalis Legati Apostolici statuta pro Ecclesia Leodiensi (*Leodiense* XV.) 1256. *Moguntinum* XXXIX. Contra violatores ecclesiasticae libertatis. 1259. *Hildefinum* XI. Fundatio et donatio Coenobii in Backenrode. 1260. *Coloniense* XXX. Provinciale. (Primum inter impressa anno 1554.) Canones XIV. pro Canonicis sub Conrado Archiep. Sub eodem pro Monachis Canones XXVII. 1261. *Moguntinum* XL. Provinciale, sub Wernero Archiep. Canones LIV. 1261. *Patavienſe* V. Eliguntur taxatores pro colligendo aere in subsidium belli sacri. 1263. *Paderbornense* XI. De iurisdictione Archidiaconorum in Ecclesia. 1263. *Trevericum* XXVIII. indictum. 1266. *Coloniense* XXXI. sub Engelberto II. Canones XLV. 1266. *Magdeburgerse* X. Statuta XXIII. Epistola *Guidonis*, Cardinalis Presbyteri Apost. Sedis Legati, Encyclica ad Provinciam Magdeburgensem et Episc. Kaminensem, quae summam Concilii Magdeburgensis statuta complectitur. 1267. *Wratislaviae* I. De subsidio terrae sanctae procurando. 1267. *Wienae* in Austria I. Statuta XIX. 1273. *Leodii* XVI. indictum Concilium. 1274. *Leodii* publicata Decreta anni 1250. pro Diocesi Leodiensi a Legato Apostolico facta. 1274. *Lugdunensi* II. oecumenico, multi ex Germania interfuerunt. 1274. *Salzburgerse* XIII. Statuta XXIV. 1275. *Basiliense* II. sub Henrico Episcopo. Acta perierunt. 1275. *Monasteriense* III. sub Everhardo Episc. Statuta XXIII. 1279. *Wratislaviense* II. sub Thoma Episc. 1281. *Salisburgerse* XIV. Capitula XVIII. 1281. *Coloniense* XXXII. sub Sifrido Archiep. Statuta XVIII. 1282. *Aischaffenburgense* I. Varias indulgentias, a variis Episcopis,

scopis, et variis Ecclesiis concessae in hoc Concilio. 1284. *Pataviense* VI. ad Sancti Hippoliti. Canones XXXIV. Ad-
ditio ad idem Concilium. Poena ex commissione Papae de-
cernitur in Monachos Althenses. 1286. *Naumburgense* II.
Executio Concilii Magdeburgensis et Honorii Papae. 1287.
Leodiense XVII. sub Ioanne Episc. Capitula plurima. Modi-
ficationes dicti Concilii 1290. editae. 1287. *Herbipolense*
XI. Petio subsidii in quinquennium. 2. Canon. XLII. 3. In-
dulgentiae variis Ecclesiis concessae. 4. Pax publica hic
inita et promulgata. 1288. *Salisburgense* XV. Anathema
Clericis laico servientibus. 2. Interdictum feudi honorum
Ecclesiastici aliis impertiendi. 1289. *Wratislaviae* III. De-
claratio reservatorum casuum Papae et Episcopo. 1290.
Wratislaviae IV. Contra violatores Episcopi, et spoliatores
comitum eiusdem.

NOUVEAU TRAITE DE DIPLOMA-
TIQUE, etc.

h. e.

NOVI COMMENTARII DE ARTE DIPLO-
matica, cuius fundamenta expenduntur, regulae docu-
mentorum distinguendorum constituuntur, et caracte-
res Bullarum Pontificalium, aeque ac Diplomatum
omnium Saeculorum, exponuntur: cum illustrationibus
quamplurimarum rerum historicarum, chronologica-
rum, et criticarum, ac defensione tabulariorum cele-
berrimorum contra varias obreclationes: editi a duo-
bus Monachis Ordinis S. Benedicti Congregationis
S. Mauri. TOMUS III.

Parisiis, apud Guil. Desprez: 1757. Alph. 4. cum tabb.
aen. quamplurimis, in 4.

Tertium Volumen Diplomatici operis, quod studio Mona-
chorum Ordinis S. Benedicti, Congregationis S. Mauri,
magno

magno diplomaticae artis commodo, editur, Lectoribus nostris proponimus; neque ambigimus fateri, non aliunde magis, quam ex hoc ipso opere, quam utilis diplomatum iusta cognitio sit, quamque late ea utilitas pateat, intelligi. Multa ibi lectores in universum contra *Harduinum* eiusque affectas egregie disputata invenient; qui scilicet hoc agebat, ut omnia antiquitatis litteris consignata monumenta suppositicia esse ostenderet. Ut enim *Harduinus* in multis aliis rebus nescimus quae paradoxa protulit, ita etiam in hoc litterarum genere mira confinxit, risu magis, quam confutatione digna. Sed eamus per singula Voluminis huius capita, quorum XV. sunt; ut ita, ciendo gustui, Lectoribus quasi medullam libri proponamus.

Primum Caput in diversis doctorum virorum, de origine et antiquitate Characterum latinorum, proprie sic dictorum, sententiis explicandis versatur, et novam opinionem proponit, diversam a *Maffeiana*, quae omnia scribendi generis posteriora de Romano fluxisse statuit; quod eo imprimis demonstratur, quod populi, qui ad modum Oceani sese in Imperium Romanum immittebant, rudes litterarum, atque omnium artium expertes fuerint.

Caput Secundum versatur in proponendis litteris capitalibus Cod. Msr. Franc. Germ. Angl. et Hisp. quod caput omnino lectione dignum nobis visum est, vel propter excellentem istorum Monachorum eruditionis, elegantis demonstrationem, tum etiam propter rerum ipsarum utilitatem et praestantiam. Ponemus quaedam exempla. Multa p. 40. de tempore disputantur, quo Codex aliquis scriptus sit, argumento e verbo *Explicit* ducto, et offertur eius rei exemplum ex Hieron. Comment. in Psalmos; *Explicit de Psal. LXXX.* *Incipit de Ps. LXXXI.* Porro signa de aetate Codicis ex orthographia afferuntur, et demonstratur, eos Codices, qui v. c. *adulescens* habent pro *adolescens*, esse Sec. V. Codex Msr. *Cassiodori* cuiusdam laudatur, qui scripsit *explicationem* 1 Ep. Ioh. ex quo cognoscitur, eum vers. VII. ita ut nos in nostris N. T. exemplis legisse. Quod probe tenen-

tenendum est, ad explodendam vanitatis *Clerici et Simon. Ap. Cr.* qui putant ab imperitis librariis additum esse.

Caput tertium exhibet figuras litterarum uncialium Rom. Gall. Lomb. Carol. Alemann. et Goth. cui additur brevis disquisitio de aetate et patria cuiusque Cod. et quae omnino notatu digna sint in antiquis Cod. litteris uncial. scriptis. Codices litteris capitalibus scripti, propter miram raritatem, sunt commendabiles; cum contra, qui toti litteris uncialibus scripti sint facilius inveniuntur. Hoc scribendi genus in primis Sec. VI. obtinuit, quo tanta homines plerosque graecae linguae ceperat ignorantia, ut graeca litteris latinis exprimerentur; quod quidem plerumque in libris sacris factum est, ut indocti saltem preces utcumque recitare, et vocem Sacerdotis sequi possent. Codex litteris uncialibus scriptus Sec. VI. hanc e. c. latinis litteris expressam particulam habet: *O quirios ebafileusen agalliaflo e ge eufrantetofan nesfy pollae nefale ce gnofos cyclo autu diceofuna ce crima.* Locus est ex Pf. XCVI, I. aut secundum r̄s e ex Pf. II, 97. unde etiam insimul patet, qualis tum quorundam verborum graecorum fuerit pronuntiatio.

Capite Quarto de scribendi genere mixto aut unciali disputatur, demonstraturque, constare litteris uncialibus maioribus minoribusque, alternatim et vario positis; quae quasi definitio probe servanda est, ne illud litterarum genus cum litteris capitalibus minusculis, maiusculis litteris aliis distinctum, confundatur. Talis est v. c. Cod. Virgilii Florent. aut Med. Prioris generis est Codex Evang. Würzburg. antiquissimus, qui sine interpunctionibus, omnia verba communi vinculo nexa exhibet.

Hoc scribendi genus non est unius generis, sed, ut auctores facere solent singulis capitibus, in diversas quasi familias tribuitur; quarum primam Characteres semiunciales Romanorum constituunt. Ad hanc rationem in *Cod. Pand.*

Ffff

Florent.

Florent. haec verba expressa sunt: *K. Imperator Caesar Flavius Iustinianus, pius, felix, inclutus, victor, et triumphator semper Augustus, Triboniano quaestori suo salutem.* Sequuntur deinceps Character. Gall. etc. in quibus cum nihil animadversione magnopere dignum invenerimus, relinquenda eis existimamus, qui librum ipsum inspicere volent. Diligenter enim singula cuiusque aetatis gentisque scribendi genera, additis figuris lamina aenea scriptis, expressa sunt.

Capite V. docetur in universum, in multis Codd. diversos Characteres mixtos apparere, quod Auctores per singula Secula, exemplis ex omni scribendi genere prolatis, docuerunt. Ceterum inde patet, eundem populum diversos Characteres habuisse, et Codd. minutis litteris scriptos antiquissimos esse.

Capite VI. quaeritur, utrum Romani Characteribus minutis uti sint? qua de re *Lipfius* de Pronunt. lat. lingu. et *Simonius Hist. Crit.* dubitarunt. *Simonius* enim contendit, omnia vetera illa monumenta Etrusca, litteris manusculis scripta, supposititia esse. Ad horum convellendam et deiciendam sententiam, veterum, ut *Plauti*, *Senecae*, *Suetonii*, *Plinii H. N.* testimonia laudantur, quibus recentiorum Scriptorum loca subiiciuntur. Tota omnino disputatio huc redit, ut doceatur, Codd. Seculi V. et VI. eiusmodi Characteribus expressos esse: at vero dicunt Monachi docti, non probabile est istos Characteres tum demum excogitados esse, imo ante iam obtinuerunt, et usu recepti fuerunt, ita ut in scribendo commode adhiberi possent. Minores porro Character. Longobardici, non Longobardis originem debent, sed sunt Romani paulum mutati, neque statim post Longobardorum Italiae expugnationem ita invaluerunt, ut in describendis Codd. adhiberentur. Nam ex Scriptoribus Liturgicis, quos *Muratorio* debemus, intelligitur, istos Characteres Sec. IX. civitate donatos fuisse, ita tamen, ut Sec. XII. exempto hoc ius civitatis iterum amiserint.

Galli

Galli, antiquissimis temporibus, litteris Romanis usi sunt, quae apud eos ante Francorum irruptionem obtinuerunt; quod quidem auctoritate Codd. probari potest. Gallorum per litteras minutas scribendi ratio litteris uncialibus mista est, talisque testimonio Codd. ad finem usque Sec. XI. fuit.

Porro Characteres minuti Meroving. et Franco-Gall. ex Codd. demonstrantur, et litterae Gothorum minusculae in Italo-Goth. et Visigothicas distinguuntur. Litterae Carolingicae, si originem spectes, omnino Romanae sunt, sed paulatim a Carolo M. immutatae, qui eas non ab Italis sumpsit, sed retinuit veteres illas Gall. litteras, paullulum ductibus earum figurisque ad elegantiam conformatis. *Sed si licet nobis aliquid, pace Auctorum, de peculio nostro divitiis istorum virorum addere, putamus haec nimis esse alte repetita, et auctores in ea re plus amori patriae, quam veritati tribuisse, vid. Mass. V. III. et Mabillon. de re diplom. tab. VII. p. 304. Accidisse hoc saepius videmus, ut, ubi spes esset gloriae, quae vix ad probabilitatem accedunt, ea veritatis nomine commendentur. Scimus fuisse patrum nostrorum memoria, qui patriae amore pellectus, Paradisum in Scandinaviam collocaret. Nam etsi omnia doctissimis auctoribus largiamur, res tamen ad Logomachiam redire fere videtur.*

Minores litterae Alem. et Anglo-Saxon. succedunt. Ante tempora Caroli M. Allemanni litteris Francorum usi sunt; quae vero postea ab illo ipso elegantiae restauratore, mutatae et adhibitae sunt in litteris publicis consignandis usque ad finem Seculi XIII; tum vero litterae eas exceperunt, quas vulgo Gothicas appellamus.

Caput VII. pertinet ad litteras cursivas Rom. Gall. Meroving. Longobard. Carol. Visigoth. Sax. Sub ipsum initium disputatur de litteris Romanorum cursivis; ubi citantur doctissimi Auctores, quemquam dubitare potuisse

de re, quae per se clara et necessaria fuerit, cum Romani in tam amplo imperio, necessario coacti fuerint uti scribendi genere expeditiori. Ceterum addunt, illud ipsum scribendi genus varium et multiplex esse, neque semper in litteris istis cursivis subsistere, sed alias litterarum figuras quasi in auxilium vocare, unde litteras cursivas litteris maioribus mistas videas: et haec exemplis confirmantur. Tum vero pergunt ad explicationem litterarum, quae in Codd. Mscr. Gall. invenuntur, easque quinque diversis rationibus expressas fuisse aiunt.

Characteres contendunt Meroving. aut Franco-Gall. male ab Antiquariis pro figuris peregrinis habitos esse, quia pleraque eorum pars a Romanis ducta, statim post imperium Francorum in Gallia fundatum obtinuerunt, et Sec. VII. et VIII. vulgo Franco-Galli iis in consignandis litteris publicis usi sunt. Lectu digna sunt, quae hoc loco contra P. *Germon*, qui quendam quasi Pyrrhonismum in re Diplomatica inducere voluit, disputantur, pro fide diplomatum, quae litteris Meroving. consignata sunt.

Litterae cursivae Langobard. fere similes sunt Franco-Gall. quae tamen similitudo non est unius generis, ita ut huic tanquam generi tres classes quasi species subiciant. De litteris enim cursivis Saxon. non est quod quis dubitare velit, cum res extra omnem dubitationem posita sit. Ceterum inveniuntur Diplomata, in quibus litterae Anglo-Saxon. et Meroving. alternatim positae conspiciuntur.

Caput VIII. versatur in explicatione interpunctionis veterum, qualis in lapidibus, metallis, Mscr. et Diplomatum conspicitur: porro explicat diversum punctorum virgularum, et accentuum usum, signa correctionum, notarum, liturarum, transpositionum etc. Falsum est, quod quidam dicunt, veteres punctis et omnino interpunctione non usos esse. Nam qui pugnant auctoritate antiquo-

tiquorum Codd. in quibus nullum interpunctionis vestigium apparet, nihil efficiunt, quia tenendum est, librarium hoc non fuisse, ut curarent interpunctionem, sed correctorum, qui in ea re plerumque nimis negligentes fuerunt.

Antiquissima, eaque maxime communis scribendi ratio fuit per *σείχους*, unde in fine librorum numerum τῶν σείχων saepius expressum videmus: quam rationem in Scripturam S. primus Hieronymus induxisse videtur.

Postea interpunctio locum obtinuit, qua diversa orationis membra, periodorumque finem notarunt. Quicquid alii, et imprimis Clericus Art. Crit. disputent, Nostri recte existimant, interpunctionis inventionem ultra 145. Olympiadem non assurgere, hoc est, Aristophanis tempore inventam esse, 950. annis ante Aeram Christianam.

Veteres tripliciter orationem distinguebant. Nimirum Incisis (κόμμο): Punctis: Colis et sem colis. Cicero quidem praeter puncta (de Orat. 3. 44.) nihil habet. Quae litera punctum in capite gerbat, notabat sensum esse finitum; et tale punctum appellabatur τελεία σιγμα: si punctum in inferiore literae parte expressum erat, ὑποσιγμα, et in media parte μέση σιγμα nominabatur. Ad hanc rationem Virgilium Mediceum distinctum observavimus. Interpunctio Pandect. Florent. ab illa diversa est: unde existimant, veterem eius interpunctionem ad recentiore conformata esse.

Punctorum quidem in Mscr. est praeterea alius usus, ad scripturae scilicet compendium indicandum: v. c. B. h. e. bos. Interdum etiam adhibentur ad notanda egregie et acute dicta Scriptoris: talis in Bibliotheca Regia est Codex Ambrosii, cuius loca notatu digna tribus punctis. in hunc modum :• positis, notantur.

Virgulae porro non sunt recentioris inventi, quia in antiquissimis monumentis inveniuntur; et Apostrophus, quo nihil apud antiquos Poetas est frequentius, nihil aliud est quam virgula. Eadem est accentuum ratio, quos Nostri antiquissimos esse contendunt. Adhibiti sunt ad vocabula diversae significationis distinguenda, et ad indicandos casus atque modos.

Haec fere antiquissimis temporibus fuit ratio orationis distinguendae: videamus, quid postea mutationis factum sit. Omnem istam interpungendi rationem ab antiquissimis Diplomatum abesse videmus. Spatia interdum vacua, rarissime puncta, relicta videmus, ad finem periodi indicandam. Sed haec omnia iis, qui harum rerum periti sunt, legenda reliquimus. Nam iis quidem non satisfacere possemus, etiam si omnia huc transcriberemus; et aliis, qui tantummodo fabricam libri cognoscere volunt, enarrandis istiusmodi minutis molesti essemus.

Cap. IX. complectitur veterum scribendi rationem per compendia, vulgo *Abbreviaturas* vocant, et docetur eorum diversa genera fuisse. De Siglis, quomodo a Tironianis notis differant, de origine porro et usu Siglarum in inscriptionibus, Codd. Mscr. et Diplomatum, disputatur.

Cryptographiae, aut per cifras scribendi ratio, qualis fuerit, constituitur, et nomina numerorum, quae siglarum vicem sustinent, afferuntur. Tum vero sequitur longa et erudita disputatio de cifris Graec. Roman. Populorum Septentrion. Franco Gallorum, Hispanor. Allemann. et antiquitas utilitasque cifrarum Arabicarum demonstratur.

Fuere qui existimarent, Siglas in litteris publicis locum non habuisse: sed exemplis docetur, eas interdum adhibitas fuisse, earumque figuras, pro ratione modoque cuiusque Seculi, diversas. Huic disquisitioni subicitur,
 quasi

quasi coronidis loco, descriptio artis compendiose scribendi per litteras Monogrammate inter se iunctas.

Capite X. Causae commemorantur, cur *notae Tyronianae* diligentius cognoscendae sint quam Etruscae, et inventores, natura, origo istarum notarum, notantur. Qualis porro earum utilitas ad finem usque Sec. X. fuerit, et an aliquid certi pro earum explicatione afferri possit, dubitatur. Magnam esse inter Siglas Notasque discrimen ostenditur, et notarum quaedam signa explicantur, et Tachygraphiae istius e Mscr. sumta exempla multa afferuntur.

Caput XI. Tertiae Classis litterarum Romanarum, quibus in Diplomatum uti sunt, figuras complectitur, totumque in quaestione dirimenda versatur, utrum in Codd. describendis diversas ab his litteras adhibuerint. Porro docetur, litteras Roman. curivas iam ante tempora Iustiniani in Italia invaluisse, hisque antiquissima Diplomata expressa esse: cuius rei ab Auctoribus multa exempla, ex ipsis Actis publicis sumta, deinceps ponuntur et explicantur; adeoque breviores hic erimus, quia optime ex ipso libro cognosci possunt. Hoc tantummodo addendum existimamus, Auctores in hac re confirmanda, ut fecerunt per totum librum, quasi per gradus ascendere, et omnium populorum occidentalium ductus afferre, et explicare.

Caput XII. Figuras litterarum Francorum, quibus in Diplomatum uti sunt, exhibet, quas litterae Meroving. Franco-Gall. Carolin. Capetingicae et Goth. recentiores excipiunt. Demonstratur, quae litterarum figura tempore primorum regum in Franco-Gallia fuerit, et diversa scribendi genera Meroving. in litteris publicis exhibentur; et sic deinceps per notas illas regum in Franco-Gallia familiis pergunt, et universam quasi sub eorum imperio scribendi historiam exhibent, tum additis exemplis lamina aenea descriptis demonstrant.

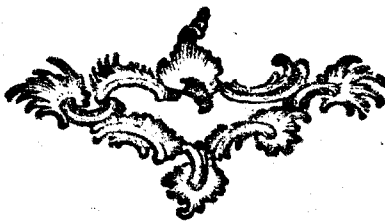
Caput

Caput XIII. Affert observationes in rem Diplomaticam Allemannorum, et in figuras quarundam litterarum, quibus Franci et Alemanni usi sunt. Eorum porro litteras cursivas, aut potius semicursivas, ad similitudinem figurarum Carol. accedere demonstratur: cui rei quinque species minutarum litterarum, quae in Aëlis publicis Allemann. apparent, subiiciuntur.

Cap. XIV. continentur descriptiones figurarum, quae in Diplomatis Britannorum apparent, eorumque litterae unciales in antiquissimis Diplomatis conspiciuntur, et tabulis aeneis inscriptae oculis subiiciuntur; quibus litterae cursivae Diplomatum Britannorum e Seculo XII. additae sunt.

Cap. XV. Hispanicarum litterarum figurae, quibus quidem in Diplomatis usi sunt, porro litterae minutae Visigoth. Francor. et Goth. recentium, exhibentur, et demonstratur, Hispanos in litteris publicis litteris Visigothicis, et Gothicis recentibus, usos esse. Sed haec sufficient.

Librum, laudatum omnibus, et merito quidem, laudari a nobis supervacuum est. Id optamus, ut, bono rei litterariae, telam coeptam feliciter pertexant Auctores, et ne, ut est in proverbio, quod coepit amphora institui, exeat urceus.

INDEX AUCTORUM,
quorum Libri, aut Inventa, in hoc
Volumine recensentur:

I. *Libri Theologici, et ad Historiam
Ecclesiasticam, spectantes,*

- A**stemanni (*Joseph. Simonii*) *Kalendaria Ecclesiae universae.*
Tomus Secundus. *Kalendaria Ecclesiae Slavicae seu*
Graeco-Moschae. 314
- Biblia sacra utriusque foederis cum Commentario grammatico, ex
Anglicis scriptoribus petito, studio Car. Chais. Tom. V.
Pars II. quae Samuelis Librum II. continet. 161
- le Clerc et aliorum scripta Iansenistica. 437
- Gerbert (*Mart.*) *de veteri Liturgia Alemannica opus.* 71
- — *de cantu et Musica Ecclesiastica, a prima Ecclesiae aeta-*
te usque ad praesens tempus, liber. 151
- Hartzheim (*Joseph.*) *Concilia Germaniae, primum a Io. Frid.*
Schannat collecta. Tomus II. ab A. DCCCXVI. ad M.
Aerae Christianae. 441
- — — — Tomus III. ab A. M. ad A. MCCXC. 561
- Schelhornii (*Io. Georg.*) *Amoenitates Historiae Ecclesiasticae*
et Litterariae. Vol. I. Pars I et II. 467
- Walchii (*Christ. Wilh. Franc.*) *Monumenta aevi, ex Bi-*
bliotheca Regia Hanoverana producta, cum eiusdem praesfa-
tione. Fasciculi quatuor. 227

II. *Libri Iuridici.*

- Boehmeri (*Georg. Lud.*) *Principia Iuris Canonici, speciatim*
Georg *Iuris*

I N D E X

<i>Juris ecclesiastici publici et privati, quod per Germaniam obtinet.</i>	222
Bruni (<i>Joseph. Anton.</i>) <i>Dissertationes in Jus Civile</i>	208
Hanselmanni (<i>Christ. Ern.</i>) <i>ulterius illustratum et adsertum Jus territoriale eminens Domus Augustae Hohenloicae — eiusdemque defensio.</i>	121

III. Libri Medici et Physici.

Academiae Imperialis Petropolitanae <i>Programma de praemiis a se propositis</i>	158
— — — <i>Novi Commentarii, Tomus VII. pro annis 1758. et 1759.</i>	401
Albini (<i>B. S.</i>) <i>de Scleto humano liber.</i>	212
Bilfingeri (<i>Christ. Ludov.</i>) <i>de Tetano liber singularis theoretico-practicus, monumentis veterum suffultus et observationibus recentiorum propriisque illustratus.</i>	181
de Haller (<i>Alb.</i>) <i>Elementa Physiologiae Corporis humani. Tomus IV. Cerebrum. Nervi. Musculi.</i>	252
Hollmanni (<i>Sam. Christ.</i>) <i>Commentationum in Regia Scientiarum Societate inde ab A. 1756. recensitarum Sylloge.</i>	35
Hube (<i>M.</i>) <i>de propagatione soni animadversio.</i>	170
Morgagni (<i>Io. Bapt.</i>) <i>de sedibus et causis morborum per anatomen indagatis, Libri V.</i>	216
Relatio <i>experimentis stabilita de fungis, et in specie de boleto bovino optimi saporis.</i>	521
Tralles (<i>Balth. Lud.</i>) <i>Ufus Opii salubris et noxius in morborum medela, solidis et certis principis superstructus. Sectio IV.</i>	213
Winckleri (<i>Io. Henr.</i>) <i>Tentamina circa soni celeritatem per aërem atmosphaericum.</i>	271
— — <i>Coniectura de vi electrica vaporum solarium in lumine boreali.</i>	424

IV. Libri Mathematici.

Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae <i>Programma de praemiis a se propositis.</i>	158
— — — <i>Novi Commentarii, Tomus VII. pro annis 1758. et 1759.</i>	401
	Ber-

AUCTORUM.

Bermanni (G. F.) <i>Solutio problematis dynamici.</i>	89
— — <i>Commentatio de angulis solidis, ad Propos. XXI. Lib. XI. Elementorum Euclidis.</i>	532
de Fagnano (Io. Franc. de Tufchis) <i>Demonstratio theorematis Aëlis Lipsiensibus propositi ad A. 1754. Mensis Ianuarii pag. 40.</i>	458
Hell (Maximil.) <i>Observatio transitus Veneris ante discum Solis, die V. Iunii, A. 1761.</i>	49
— — <i>Ephemerides astronomicae A. 1062. ad Meridianum Vindobonensem usque Augustorum calculis definitae</i>	56
Hentsch (Io. Iac.) <i>de curvis punctum inflexionis vel regressus habentibus.</i>	256
— — <i>de potioribus serierum figuratarum symptomatibus, quibus combinationum mysterium continetur.</i>	367
Raspe (R. E.) <i>Programma de edendis Leibnitii operibus philosophicis et mathematicis MSCTis.</i>	196
Reccard (Goth. Christ.) <i>de magna eclipsi solari, quae continget A. 1764. Commentatio, cum Appendice, quae omnes reliquas huius Seculi eclipses calculo definitas proponit</i>	168
Segneri (Io. Andr.) <i>Elementorum Analyseos Infinitorum Pars II.</i>	235

V. Libri Historici et Geographici.

Beck (Iac. Christoph.) <i>de vita et meritis Philologi et Theologi incomparabilis, Io. Ludov. Freyi.</i>	115
Conspectus numerorum argenteorum Angliae, eorumque signationis inde ab occupatione regni Normannica, ad praesens usque tempus.	201
Coyeri <i>Historia Iohannis Sobiesky Regis Poloniarum, etc.</i>	302
Expilly <i>Lexicon geographico-historico-politicum Galliae et Franciae. Tomus I.</i>	312
Friderici (Christoph. Conr. Guil.) <i>solida disquisitio de re monetaria in S. Imperio Romano.</i>	96
Guischardt (Caroli) <i>de re militari Graecorum et Romanorum Commentarii, una cum dissertatione de arte veterum defendendi et oppugnandi loca cauta.</i>	281

I N D E X

- Hageck a Liboczan (*Wencesl.*) *Annales Bohemorum, latine redditi et notis illustrati a P. Victorino a S. Cruce, pluribus animadversionibus historico-chronologico-criticis, nec non diplomatibus, etc. aucti a P. Gelasio a S. Catharina.* Pars I. 24. 101.
- Hartii (*Walteri*) *Vita Gustavi Adolphi, ex Anglico Latine versa, cum praefatione et animadversionibus Io. Gottlob Boehmii.* 135
- Hasselquist (*Fridr.*) *Iter in Palaestinam ab A. 1749-1752. iussu Serenissimae Reginae Sueciae editum a Car. Linnæo.* 109
- Kaestneri (*Abrah. Gotth.*) *Elogium Tobiae Mayeri.* 142
- Mizleri de Kolof (*Laurent.*) *Historiarum Poloniae et Magni Ducatus Lithvaniae Scriptorum, quotquot ab initio Reipublicae Poloniae ad nostra usque tempora exstant omnium, Collectio magna. Tomus I. continens Scriptores topographicos.* 290
- Museum Mazzuchellianum, seu Numismata virorum doctrina praestantium, quae apud Io. Mariam, Comitem Mazzuchellum, Brixiae servantur. A Petro Antonio de Comitibus Gaetanis edita atque illustrata. Tomus I. 472
- Schelhornii (*Io. Georg.*) *Annoetates Historiae Ecclesiasticae et Litterariae. Vol. I. Pars I. et II.* 467
- Schoepflini (*Io. Dan.*) *Asiatica illustrata, Germanica, Gallica.* 1. 177
- Stofch (*Ferdin.*) *Syntagma Dissertationum septem, de nominibus totidem urbium Asiae, ad quas D. Iohannes in Apocalypsi epistolas filii Dei direxit.* 125
- VI. Libri Philosophici, Antiquarii,
Auctores Classici, Philologi,
Miscellanei.**
- de Bar *Nugae litterariae et criticae, profanae partim, partim metro expressae. Tomus I. et II.* 434
- Callimachi *Hymni, Epigrammata et Fragmenta, cum notis integris virorum doctorum, et Ezech. Spanhemii commentario.* Textum

AUCTORUM.

<i>Textum ad fidem MSCt. recensuit, latine vertit atque notas suas adiecit Io. Aug. Ernesti.</i>	241
Commentarii novi de arte diplomatica, editi a duobus Monachis Ordinis S. Benedicti Congregationis S. Mauri, Tomus III.	591
Dalham (Floriani) de ratione recte cogitandi, loquendi et intelligendi, Libri III.	59. 185
Eutropii Breviarium Historiae Romanae, cum metaphrasi Graeca Paeanii, et notis integris virorum doctorum. Accedit Rufus Festus. Recensuit, suasque adnotationes adiecit Henr. Verheyk.	41
Hagedornii de Pictura observationes.	481
Haynii Theauri Britannici Pars Prima, seu Museum Numismaticum, Latine editum et auctum ab Aloyfio, Comite Christiani.	328
Historia Comitum Cambriciae et Brigae.	353
Lipperti (Phil. Dan.) Dactylorhynchus universalis, signorum exemplis nitidis redditae, Clavis Tertia. Stylum accommodavit C. G. H.	505
Monumenta Romae veteris pulcherrima, seu Collectio praestantissimarum Antiquitatis Romanae, quae quidem hodie supersunt, reliquiarum.	321
Muselli (Iac.) Museum Numismatum antiquiorum, Tomi III.	39
— — Antiquitatis Reliquiae, Tomi Duo.	39
Raspe (R. F.) Programma de edendis Leibnitii operibus philosophicis et mathematicis miscetis.	196
Rousseau (I. L.) de Contractu Sociali liber, seu principia iuris politicae.	376
de Sanctis (Dominic.) Dissertatio super villa Horatii Flacci.	361
Schmidii Collectio antiquorum monumentorum Aventici, Culmii, et alius Helvetiae locis repertorum.	513
Schultens (Alb.) Origines Hebraeae. Editio altera; cui adiectum opusculum de defectibus hodiernis linguae hebraeae.	279
Tabulae nitidissimis coloribus in fragmento muri gypso obducti pictae brevis descriptio.	559
Velleii Paterculi quas supersunt ex Historiae Romanae Voluminibus	655 3

I N D E X

<i>nibus II. Recensuit et Commentario perpetuo illustravit Io. Frid. Gruner.</i>	81
<i>Wateleti Ars picturae, poemate expressa, cum observationibus in diversa picturae genera.</i>	479
<i>Winckelmanni (Iohannis) Epistola ad Com. Illustriss. Henricum de Brühl, de inventis Herculanensibus.</i>	552

I N D E X
RERUM NOTABILIORUM.

A.

<i>de Abavilla, urbe Galliae</i>	<i>de Alexandri M. pugnis et pro-</i>
315	his 286 sq.
<i>Academia Imper. Scient. Petropol. praemia proponens</i>	<i>Assatia, Germanica, et Ciallica illustrata, eiusque fata enarrata</i>
158	1 sq. 177 sqq.
<i>— — — Commentarii mathematico-physici</i>	<i>Amphitheatra Romana</i>
401	324
<i>de Advocatis et Advocatis in Assatia</i>	<i>per Anatomen indagatae causae morborum</i>
20. 178	216
<i>de Aegypti historia naturali alisque rebus</i>	<i>Angliae numi argentei</i>
111. 112	201
<i>de Aequationibus quaedam</i>	<i>de Angulis solidis ad Euclidem disputatio</i>
238. 408	532
<i>— — differentialibus secundi gradus</i>	<i>Anglorum catena in Scr. S.</i>
405	161
<i>per Aevem atmosphaericum soni celeritas quae?</i>	<i>Animae fides ubi quaerenda?</i>
271	255
<i>Agarici varii</i>	<i>Animalium genera var.</i>
524	112 sq.
<i>de Agrigenti obsidione</i>	<i>Annales Bohemorum</i>
283	24 sq.
<i>de Alemannica veteri liturgia</i>	<i>Antiquitatis monumenta collecta</i>
71	39. 513 sqq.
<i>de Alemannorum literis antiquis</i>	<i>— Romanae reliquiae praestantiores</i>
600	321
	Apo-

RERUM NOTABILIORUM.

Apoplexiae species epidemica	220	de Bavaro duce narratio ficta	31
Aquae et Aeris gravitates specifice	174	Boehmeri (Georg. Lud.) in Lus Ecclesiast. merita	222
de Aquarum commotione tempore terrae motus	36 sq.	Bohemorum Annales ab Haegio scripti	24. 101 sq.
Architecturae Rom. monumenta	322	de Boioariorum prima mentione	31
Argenti inopia quomodo sublevanda?	207	de Boletto, imprimis bovino	521
Argentorati urbis historia, regimen, religionis in ea fata	20 sqq.	Boneti sepulchretum medicum suppletum	217
Aristotelis locus illustratus	368	in Boreali lumine vaporum salarium quatenam vis electrica?	424
in Aristocratia duas voluntates	393	Brigae Comitum vitae et res gestae	353
Arriani Tacitica Gallice versa	281	Britannici thesauri nova editio	328
Artis natura	189	de Britannorum literis antiquis	600
de Asiae urbibus septem Apocalypticis	125	de A. Brouwero quaedam	504
Astronomicae observationes et ephemerides Maxim. Hell	56	de Bulgarorum rebus varia	348
de Atheniensium numis quibusdam	331		
Aventici monumenta antiqua	513	C.	
de Austriacis destinatis bello Suecico	137	Cabala varia genera	194
		Callimachi editio nova ab Ernestio curata	241
B.		Campaniae Comitum historia illustrata	353
Bacchi incunabula in gemma	506	Canonici Iuris principia exposita	222
Bacchus et Ariadne in monumento antiquo	515	de Cantu et musica prima Ecclesiae aetate	152
Bacchantes in opere veteri	516	Canticorum liber vetustus	468
Balbinus notatus	28	Capituli Argentinenf. editio descripta	12
			de

I N D E X

<i>de</i> Caroli M. literis	595	Concilia Germaniae ab A. 816.	
<i>de</i> Io. Casimiro R. Poloniae	310. 311	ad A. 1000. descripta	441 sq.
Cassiope urbis numi	338		561 sq.
<i>de</i> Celeritate soni per aerem		in Constantiensi Concilio ora-	
atmosphæricum	271	tiones habitae	231
<i>de</i> Cerebro hominis disputatio	253	<i>de</i> Contractu sociali liber	376
<i>de</i> Certitudine quaedam	69	Convulsionum theoria nova	
Characteristica nova	198	schemate illustrata	181
<i>de</i> Christ. religionis in Aleman-		Corpus quomodo motum suum	
nia origine	71	in aliud corpus transferat?	
Christiani utrum ad servitutem			171
nati?	400	<i>de</i> Criteriis veritatis	68
<i>de</i> Civitate roboranda	398	Criticae capita praecipua illu-	
<i>de</i> Civitatibus Imperialibus Al-		strata	59. 185 sq.
fatiae liberis	19	— observationes	44 sq. 82 sq.
Alexius Clairaut praemio dona-		— artis descriptio	193
tus Petropoli	159	Critici species adumbrata	490
<i>de</i> Cleri Gallicani redditibus	318	Mart. Cromeri Polonia illu-	
<i>de</i> Clericorum affectato impe-		strata	294
rio	224	<i>de</i> Cryptis cavernisque sub ter-	
<i>de</i> dignis Clero virtutibus	234	rae continentis superficie	37
Climatis ratio in forma impe-		<i>de</i> Cruciatu expeditionibus iu-	
randi habenda	395	dicium	354
<i>de</i> Codicibus Callimachi scri-		Culmii monumenta antiqua	513
ptis	242	<i>de</i> Curvarum quadraturis et	
Cogitandi ratio multiplex	59	rectificationibus inter se com-	
Coierius Abbas notatus	304	parandis	401
Colmariae descriptio	22. 23	<i>de</i> Curvis, punctum inflexionis	
Colonienlia concilia	584	vel regressus habentibus	256
<i>de</i> Combinationis mysterio	367	<i>de</i> Caecho et fratribus narratio	
<i>de</i> Cometarum theoria	159	vulgaris reiecta	26
<i>de</i> Comitatus Alsatiae	4. 15		
<i>de</i> Comitibus Romanorum	210	D.	
<i>de</i> Compositis et simplicibus		Dactylis theca locupletissima	
ideis	62 sq.	descripta	505
		Dulo-	

RERUM NOTABILIORUM.

Dalmecia <i>utrum Germanicae</i>	<i>omniumque eclipsium huius</i>
<i>originis vox?</i> 29	<i>Seculi computatio</i> 168
Damastinorum <i>numus</i> 336	<i>de Educatione praecepta quaedam</i> 66
Declinatoriae <i>acus novae descriptio</i> 415	Eduardorum, <i>Angl. Regum, numi</i> 205
<i>de Deformitate a pictore vitanda</i> 499 sq.	<i>de Electrica vi vaporum solarium in lumine boreali</i> 424
Demonstrationis <i>origo et modi</i> 187	<i>de Electorum iure monetandi</i> 98
<i>de Diametri apparentis foraminis angusti oculo propinqui mutabilitate</i> 414	Electricorum <i>experimentorum novorum descriptio</i> 412
<i>de Diebus certis et temporibus ad divinum cultum</i> 78	<i>de Eleusiniorum sacrorum loco observatio</i> 336
<i>de Diis gentilium eorumque cultu</i> 399	<i>de Empiricis philosophis</i> 60
Diopolis, <i>nomen Laodiceae</i> 133	<i>de Enunciationibus variis</i> 67
<i>de Diplomatica arte commentarii</i> 591	Ephemerides <i>astronomicae A. 1762.</i> 56
Doctorem <i>virorum numismata collecta</i> 472	<i>de Ephesi nominibus</i> 126
Dynamici <i>problematis solutio</i> 89	Episcopi <i>Argentinenfis territorium descriptum</i> 10
Dynamicum <i>systema Leibnitii edendum</i> 198	<i>de Epilepticae causis</i> 221
E.	Ernestii (Io. Aug.) <i>in Callimachum merita</i> 241
Ecclesiae <i>universae Calendaria</i> 344	Erroris <i>causae variae</i> 64
Ecclesiastici <i>Iuris publici et privati in Germania delineatio</i> 222	<i>de Etichonia gente observata</i> 177
Ecclesiastica <i>musica et cantus veteris et mediae aevi 152-191.</i>	<i>contra Euclidem de angulis solidis disputatio</i> 532
<i>de Eclipti solari magna a. 1764.</i>	Io. Alb. Euler <i>praenio donatus Petropoli</i> 160
	Eurypylus <i>in gemma</i> 508
	Eutropii <i>breviarium cum notis variorum denuo editum 41 sq. — editiones et codices</i> 43

Hhhh

Eutro-

I N D E X

Eutropii loca emendata et illustrata	44 sq.	Gibbus et non gibbus nugulari	533
de voce Eydgenossen	317	de Io. Gochio quaedam	234
de Exequiis funeris	79	de Gonorrhoea virulenta observatio	221
Expillyi lexicon geograph. politico-historicum	317	in Grammondi Comitibus Commentarios Epigramma	436
F.		Gravamina nationis Germanicae adversus curiam Rom. edita	229
Ferdinandi II. Imper. superstitio	135	Graecae voces et phrasae illustratae	47. 127 sq. 248 sq.
de Fide divina et humana quaedam	186	de Graecorum et Romanorum re militari	281
Figurae planae rectilineae quomodo per diagonales dividantur in triangula	406	— — numis permultis	328
de Figuratarum serierum symptomatibus posterioribus	367	de Gratia in pictura	485
G.		Grav nominis derivatio	124
Galliae Lexicon historico-geographico-politicum	312	in Gravidis opii usus	215
Gelatii a S. Catharina merita in historiam	24 sq. 101. 108	Gregorii VII. P. Rom. epistolae quaedam	568 sq.
Commarum veterum collectio copiosa	505	Io. Frid. Gruneri in Velleum Patriculum merita	81 sq.
Genealogicae disputationes Asiae	177	de Io. Cirynaeo, eiusque instituto liberali quaedam	119
Geographia Asiae illustrata	4 sq.	de Gubernationis publicae forma	390
— Galliae et Franciae exposita	312	Guilhelmi Conquestoris numi	202
Germaniae tabula geographica critica	148	Car. Guisehardi laudes	281
de Germanici Imperii re monetaria	96	Gustavi Adolphi vita ab Hartio scripta	135
Germaniae Concilia ab a. 816. 1090.	441. 561	— — eius dicta et facta singulari libro comprehendenda	137
		Gustus bonus quid sit?	190
		II, Ha-	

RERUM NOTABILIORUM.

H.	
Hagecii <i>Annales Bohemorum latine redditi et illustrati</i> 24 sqq. 101. sqq.	Hohenloicae domus ius territoriale illustratum et vindictum 121
Hagedornorum laus 481	in Homeri versionem <i>Annae Fabri epigramma</i> 435
Hagenoae urbis descriptio 22	Hollmann (Sam. Christ.) laudatus 35
Halberstadiensia concilia 581. 585	de Horatii Flacci villa 361
Hartius in describendo bello Sueco-Germanico laudatus 136	Nic. Franc. Haymii <i>Thesaurus Britannicus recusis et audis</i> 329
Hartzhemius notatus 56	de Humano seculo liber 212
Hasselquisti (Frid.) <i>elogium, et in Palaestinam iter descriptum</i> 110	de Hunnis et Slavis plurima 346
Hebraicae linguae origines 279	Hymnorum Callimachi laesi emendati 245 sq.
— voces illustratae 162 sqq.	I.
Helvetiae monumenta antiqua 513	Insenilicorum quorundam librorum recensio 437
Henrici I. et II. Reg. Angliae numi 203	de Ibis in verbi quaedam 423
Sigism. ab Herberstein de Luthvania liber 296	Idemittae vox, nova ratione usurpata 60
Hermonevticae capita praecipua 59 sq.	Idealittae quomodo resollendi? 68
de Herculanensibus inventis 352	de Ideis earumque divisione 61. 62. 61.
de Hermunduris quaedam 33	Imbecillitatis humanae specimen 189
Hieronymi operum exemplum memorabile 467	de Imitatione in pictura et poesia 487. 498
de Hispanorum literis antiquis 600	Imperatoris Germ. et Imperii Ordinum ius monetandi 97
Historia Afsatar illustrata 178	de Incolarum Galliae numero 320
ex Historia ecclesiastica et literaria observationes 467	
Matthias Hoë ab Hohenegg defensus 138	

I N D E X

<p><i>de Infantum morbis opii usus</i> 215</p> <p><i>Infantium analysos elementa</i> 235</p> <p><i>Inscriptio enucleanda proposita</i> <i>viris doctis</i> 560</p> <p><i>de Instituto Freyio Grynacano</i> 119</p> <p><i>de recte intelligendi ratione</i> 193</p> <p><i>de Intellectu humano contra</i> <i>Lockium</i> 197</p> <p><i>de Interpunctione observata</i> 596 sq.</p> <p><i>Io. Georgius I. Elector Sax.</i> <i>defensus</i> 138</p> <p><i>Ioh. Sobiesky, Reg. Polon. historia</i> 302</p> <p><i>Iohannis XXIII. P. R. literae</i> <i>ad Carolum Ducem Aurelianensem</i> 468</p> <p><i>Iridis phaenomenorum disputatio</i> 411</p> <p><i>Isoperimetrica quaedam problema</i> 409</p> <p><i>de Iuliae Dominae numo</i> 333</p> <p><i>de Iure territoriali Principum,</i> <i>ante sic dictum interregnum</i> <i>magnum</i> 171</p> <p><i>— ecclesiastico in Germania</i> 222</p> <p><i>de Iuris monetarii in Imperio</i> <i>German. originis et valore</i> 96</p> <p><i>in Ius civile dissertationes</i> 208</p> <p><i>Ius investendi quando Regib.</i> <i>Angliae et Galliae ademptum?</i> 316</p>	<p style="text-align: center;">K.</p> <p><i>Kaestneri de vita Tob. Mayeri</i> <i>scriptum</i> 142</p> <p><i>de Kalendariis Ecclesiae Slavicae</i> 314</p> <p><i>Sam. Klingenshierna praemio</i> <i>donatur ab Academia Imp.</i> <i>Scient. Petrop.</i> 160</p> <p style="text-align: center;">L.</p> <p><i>de Lacedaemoniorum pecunia</i> 330</p> <p><i>de Landgraviatu et Landgraviis</i> <i>Asiatiae observationes</i> 3</p> <p><i>Laodiceae nomina</i> 133</p> <p><i>ad Lat. Linguam spectantes observationes</i> 46 sq. 87</p> <p><i>de Legibus observationes plures</i> 382 sqq.</p> <p><i>de Legibus Romanis variis</i> 211</p> <p><i>Leibnitii opuscula philosoph. et</i> <i>mathematica inedita edenda</i> <i>a Raspio</i> 196</p> <p><i>circa Lentos causticas emendationes</i> 410</p> <p><i>de Libris in Herculano inventis</i> 557</p> <p><i>Limaces varii generis</i> 531</p> <p><i>de Lingua universali</i> 92</p> <p><i>Literis variorum</i> 469</p> <p><i>de Literis uncialibus et capitalibus</i> 593</p> <p><i>M. Ducatus Lithuaniae historici collecti</i> 290</p> <p style="text-align: right;"><i>de</i></p>
---	---

RERUM NOTABILIORUM.

<i>de Liturgia veteri Alemannica, et Liturgiis aliis</i>	71 sq.	<i>de Merovingicis literis</i>	596
<i>de T. Livio iudicium</i>	286	<i>Meteorologicae observationes</i>	419
<i>de Locustis quaedam</i>	112	<i>de Methodo, eiusque generibus</i>	188
<i>de Logarithmis observata</i>	236	<i>Marthiae a Miechow Descriptio Sarmatarum</i>	295
<i>Logicae praecipua capita illustrata</i>	59, 185	<i>de Militaribus rebus Graecorum et Romanorum</i>	281
<i>Luciferi seu Satanae epistolae binae</i>	233	<i>Iac. de Misa opusculum de purgatorio animarum</i>	232
<i>Lumbrici aliique vermes utrum intra humana crania nascuntur?</i>	219	<i>Milnense praefidium contra quos collocatum fuerit?</i>	30
<i>Lunae facies et motus a Tob. Mayero accuratius investigati</i>	145	<i>de Millae celebratione, eiusque apparatu</i>	73 sq.
M.		<i>Moguntina Concilia plura</i>	564
<i>de Magdeburgi excidio quaedam</i>	139	<i>de Monarchica forma imperii iudicium</i>	394
<i>de Magnetis viribus</i>	146	<i>de Monetaria re in Imp. Romano</i>	96 sq.
<i>de Maroboduo quaedam</i>	104	<i>Monumenta Romae veteris pulcherrima</i>	321
<i>Mathematica inventa Tob. Mayeri</i>	245	<i>Monumenta medii aevi ad Hist. Conciliorum spectantia</i>	227
<i>— disputatio Io. Iac. Henschi</i>	256	<i>Monumenta veteris Liturgiae Alemannicae recensita</i>	80
<i>Mathematicae commentationes Tob. Mayeri elogium</i>	142	<i>de Morborum sedibus et causis per anasomen indigatis</i>	216
<i>Mazzuchellianum museum descriptum</i>	472	<i>in Morborum medicae opii usus</i>	213
<i>Pomp. Melae descriptio Sarmatiae</i>	291	<i>de Morum doctrina, ad pictorem pertinente</i>	502
<i>in Melancholia et Mania usus opii</i>	214	<i>de Motu observationes</i>	171 sq.
<i>de Meleagri morte observatio</i>	328	<i>Musicae historia a Mart. Gerberto expectanda</i>	151

I N D E X

<i>de Musculi fabrica, motu, cet.</i>		<i>que in altum tollendorum arte</i>	325
<i>Mysticarum interpretationum Scr. S. unitas</i>	129 sqq.	<i>Observatorum transitus Veneris per Solem nomina</i>	52
N.			
<i>de Navarrensis Collegii Parisiensis fundatione</i>	359	<i>Car. Ogerii iter Polonicum seu Borussiae, iterum editum</i>	301
<i>de Nervis, eorum actione, cet.</i>	254	<i>Onofander de institutione belliducis gallice versus</i>	281
<i>contra Isaac. Newtonum disputatio</i>	174	<i>de Luca Opalinskio quaedam</i>	301
<i>de Nitraria planta</i>	416	<i>de Opii in Oriente usu</i>	111 sq.
<i>de Nobilibus Asiae</i>	179	<i>— usu salubri et noxio in morborum medela</i>	213
<i>de Nominibus septem urbium Asiae Apocalypticarum</i>	125	<i>Oppugnandi munita loca ratio veterum</i>	287
<i>de S. Norberto quaedam</i>	354	<i>Origines L. Hebraicae Alio. Schultens refutae</i>	279
<i>Io. Novariensis oratio in Consil. Pŕimo habita</i>	230	P.	
<i>Novitatis amor utrum laudandus?</i>	64	<i>Pacti foederalis origo</i>	379
<i>de Nuditate a pictoribus observanda</i>	497	<i>Paeani paraphraf. rursus edita</i>	41
<i>Nugae literariae et criticae</i>	434	<i>in Palaestinae iter descriptum</i>	109
<i>de Numis Graecis et Latinis plurimis</i>	328	<i>in Parturientibus et Puerperia opii usus</i>	215
<i>Numismata virorum doctrina praestantium collecta</i>	472	<i>circa Penduli simplicis longitudinem observationes</i>	421
<i>Numismatum antiquorum collectio</i>	39	<i>Pergami nomina</i>	128
<i>Numorum Angliae argenteorum conspectus</i>	201	<i>Petropolitanæ Acad. Scient. praemia</i>	158
O.			
<i>de Obeliscis Romanis, eorum-</i>		<i>de Philadelphiae nominibus</i>	132
		<i>Philosophia severior et ornatio-</i>	59
		<i>Philosophia</i>	59

RERUM NOTABILIORUM.

Philosophorum <i>quatuor clas-</i> <i>set</i> 60	Proelia <i>antiquitatis varia illa-</i> <i>strata</i> 284
in Phthisi <i>pulmonali opii usus</i> 214	de Principis <i>institutione in ra-</i> <i>publ.</i> 397
Physicae <i>observationes</i> 170.	de Propagatione <i>soni</i> 179
Physicarum <i>commentationum</i> <i>sylloge</i> 35	Protestantium <i>luris Ecclesiast.</i> <i>principium</i> 323
Physiologiae <i>corporis humani</i> <i>elementa</i> 252	Psyche <i>in gemma</i> 507
de Pictura <i>observationes pluri-</i> <i>mae</i> 481	de Ptolomaei <i>Geographia in-</i> <i>dicium</i> 32 sq.
de Pictura <i>carmen elegans Gal-</i> <i>licum</i> 479	de Pulchritudine <i>observationes</i> 484-494
Picturae <i>estypa multiplicandi</i> <i>ars</i> 145	de Puncto <i>inflexionis vel regres-</i> <i>sus in curvis</i> 256
Poeseos <i>cum pictura conjunctio</i> 487	Pyli, <i>Messeniae urbis, numus</i> 342
Poetis <i>quantum naturae cogni-</i> <i>tio proficit?</i> 144	de Pyramidalibus <i>et non pyra-</i> <i>midalibus angulis solidis</i> 535 536
Poloniae <i>historici collecti</i> 290	Q.
— — <i>sub censuram vocati</i> 303	de Quadis <i>et Marcomannis</i> 105
de Polonorum <i>iurevitae necir-</i> <i>que in subditas</i> 294	R.
— — <i>origine</i> 304	de Reformationis <i>necessitate et</i> <i>maturatione</i> 232
Polypi <i>marini descriptio</i> 417	de Refractionibus <i>in oris se-</i> <i>ptentrionalibus</i> 420
de Praejudiciis <i>e religione pro-</i> <i>fectis</i> 66	Reipublicae <i>limites certi con-</i> <i>stituendi</i> 388
de Praelatorum <i>negligentia si-</i> <i>bellus</i> 230	Religionis <i>duplex forma</i> 400
Jac. Prilufii <i>de Provinciis Po-</i> <i>lon. liber</i> 297	de Respirationis <i>mechanismo</i> <i>commentatio</i> 38
Problematis <i>dynamici solutio</i> 89	Romae <i>veteris mnumenta pul-</i> <i>cherrima</i> 321

de

I N D E X

<i>de Romanae ecclesiae diffidiis</i>	<i>de Scepticis et Sophisticis Philo-</i>	
440	<i>sophis</i>	60. 61
<i>de Romanae Curiae squaloribus</i>	Script. S. loca explicata et il-	
liber editus denuo 228	lustrata:	
Romani <i>utrum</i> <i>characteribus</i>	<i>Judic. XI, 24.</i>	399
minutis <i>usq. fuit?</i> 594	<i>2 Sam. I, 9.</i>	163
<i>de Romanorum remilitari</i> 281	5. 18. 19.	ibid.
— — <i>numis plurimis</i> 328	<i>II, 10.</i>	ibid.
Rousseau (<i>Io. Jac.</i>) <i>notatus</i>	<i>III, 27. 29.</i>	164
376	<i>IV, 6.</i>	ibid.
<i>Sexti Rufi Ephi breviarium de-</i>	<i>V, 6. 8. 24.</i>	ibid.
nuo editum 41	<i>VI, 6.</i>	ibid.
<i>de Ruslis ad Christi fidem con-</i>	<i>VII, 7. 19.</i>	165
versis 350	<i>VIII, 2. 13. 14. 18.</i>	ibid.
S.	<i>IX, 11.</i>	ibid.
<i>de Sacramentorum administra-</i>	<i>X, 7. 9.</i>	ibid.
tione 75	<i>X, 18.</i>	166
<i>Sacrificium militare in gemma</i>	<i>XII, 31.</i>	ibid.
507	<i>XIII, 21. 39.</i>	ibid.
<i>de Sala Saxonica et Franconica</i>	<i>XIV, 9. 14. 15. 26.</i>	ibid.
103	<i>XV, 7.</i>	167
<i>Samuelis liber posterior expli-</i>	<i>XVIII, 5. 33.</i>	ibid.
catus 161	<i>XIX, 5.</i>	ibid.
<i>de Saracenorum nomine, origi-</i>	<i>XXI, 5. 6.</i>	162
ne et sedibus 48	<i>XXII. XXIII. XXIV.</i>	167
<i>Sardianorum numus</i> 339	<i>1 Parahp. XIX, 18.</i>	166
<i>de Sardiura nomine et Sardia-</i>	<i>1 Ioh. V, 7</i>	592
nis 131	<i>Apoc. III, 12.</i>	132
<i>de Sarmatis et Iazygibus</i> 106.	Schultensii (<i>Alb.</i>) <i>Origines L.</i>	
107	<i>Hebr. in compendium redi-</i>	
<i>in Saurini conciones epigramma</i>	<i>gendae</i>	280
436	<i>de Scythis quaedam</i>	307
<i>de Sceletio humano liber</i> 212	Segneri (<i>Io. Andr.</i>) <i>Systema</i>	
	<i>matheos laudatum</i>	236 sq.

de

REKUM NOTABILIORUM.

<i>de Selestadio urbe</i>	23	Synodi <i>Germaniae collectae</i>	441 sqq. 561 sqq.
<i>Semicoeci philosophi qui?</i>	60		
<i>de Sensuum incommodis parce querendum</i>	65		
<i>de Serierum figuratarum symptomatibus potioribus</i>	367		
<i>de Servitutis origine</i>	378		
<i>Slavicae, s. Graeco-Moschae Ecclesiae Kalendaria</i>	344		
<i>de Slavorum nomine et historia</i>	26 sq 106. 345 sq.		
<i>Smyrna nomen Ephesi</i>	126		
<i>Smyrnae urbis nomina</i>	127		
<i>Io. Sobieskii, Reg. Poloniae, historia</i>	302		
<i>de Sociali contractu liber</i>	376		
<i>de Solidis angulis disputatio</i>	532 sq.		
<i>de Solis et lunae longitudine, cet.</i>	57		
<i>— — eclipsi magna A. 1764.</i>	168		
<i>— — vaporum vi electrica in lumine boreali</i>	424		
<i>de Soni celeritate per aerem atmosphaericum</i>	272		
<i>de Soni propagatione</i>	170		
<i>de Stedingis quaedam</i>	589		
<i>librae Sterling mutationes</i>	276		
<i>de Stylo et scribendi rationibus</i>	192		
<i>Superioritas territorialis, minime principum Iuris Ecclesiast.</i>	225		
<i>Aen. Sylvii de Polonia, Lithuania, et Prussia liber</i>	291		
		T.	
		<i>Tabulae astronomicae variae</i>	58
		<i>— nitidissimis coloribus in fragmento muri gypso obducti pictae descriptio</i>	559
		<i>Taciti locus emendatus</i>	103
		<i>de Tartaris observata</i>	308
		<i>Temperamentorum varietas, causa errorum</i>	65
		<i>Templorum Romanorum veterum reliquiae enarratae</i>	323
		<i>de Terraemotibus, imprimis Vlyssiponensi</i>	36 sq.
		<i>Territoriale ius Domus Princip. Hohenloicas illustratum et adfertum</i>	121 sqq.
		<i>de Testibus, eorumque auctoritate</i>	69. 70
		<i>de Tetano liber singularis</i>	181
		<i>Theorematis mathematici demonstratio</i>	458
		<i>Chr. Thomasi in Iure Ecclesiast. opinio</i>	224
		<i>Thyatirae nomina</i>	129
		<i>Thyreatarum numus</i>	337
		<i>de Transitu Veneris per Solem</i>	49 sq.
		<i>de Tubulatis fungis</i>	525
		<i>de Turcico imperio observatio</i>	111
		Iiii	de

I N D E X

<p><i>de Turpitudine a pictore vi-</i> <i>tanda</i> 499</p> <p style="text-align: center;">V.</p> <p><i>de Valore monetarum</i> 99</p> <p><i>de Vaporum solarium vi electri-</i> <i>ca in lumine boreali</i> 424</p> <p><i>de Variæ situ</i> 305</p> <p><i>Velleii Patercali historia illu-</i> <i>strata a Gronero</i> 81</p> <p>— — <i>loca illustrata</i> 82 sq.</p> <p><i>Venenorum antidotum opium</i> 216</p> <p><i>Veneris transitus ante discum</i> <i>Solis observatus</i> 49</p> <p><i>Ventus sonum accelerans</i> 274</p> <p><i>Verheykii in Eutropium me-</i> <i>rita</i> 41 sq.</p> <p><i>de Veritate eiusque notis</i> 67 sq.</p> <p><i>Ve i in arte pictoria diversa ge-</i> <i>nera</i> 496</p> <p><i>Io. de Vesalia adversus indul-</i> <i>gentias disputatio</i> 229</p> <p><i>de Vibellio, duce Hermunduro-</i> <i>rum</i> 34. 102</p> <p><i>de Villa Horatii Flacci</i> 361</p> <p><i>Unitatis in pictura momentum</i> 484</p> <p><i>de Vocibus observationes</i> 191</p> <p><i>de Voluminibus veterum</i> 557</p> <p><i>de Voluntate generalis in corpo-</i> <i>re politico</i> 384</p>	<p>— — <i>particulari</i> 395</p> <p><i>de Urbibus Galliae memora-</i> <i>bilia</i> 317 sqq.</p> <p><i>Urbicii ratio defendendi pedi-</i> <i>tatus adversus equitatum la-</i> <i>tine versus</i> 288</p> <p><i>Urbium Graecarum numisma-</i> <i>ta</i> 334</p> <p style="text-align: center;">W.</p> <p><i>de Gervasio Waim anecdota</i> 471</p> <p><i>Weissenburgi urbis descriptio</i> 23</p> <p><i>Bern. Westerodi planctus</i> 235</p> <p><i>de Aegidio Wittenio quaedam</i> 439</p> <p><i>Wormatiensia concilia plura</i> 566. 569. 576</p> <p style="text-align: center;">X.</p> <p><i>de Xantippo, Carthaginien-</i> <i>sium duce</i> 284</p> <p style="text-align: center;">Z.</p> <p><i>de Zichis et Zichia</i> 26 sqq.</p> <p><i>Zoophyti marini historia</i> 419</p>
--	---

Tabulae

RERUM NOTABILIORUM.

Tabulae figurarum ex aere expressarum.

Tabula I. ad Mens. Aprilem	pag. 168
II. ad Mens. Iunii P. I.	256
III. ad Mens. Septembr. P. II.	458
IV. ad Mens. Novembr.	532

Errores operarum hi sunt emendandi:

Pag. 35. lin. 19. pro 1746. lege 1756. Pag. 60. lin. 17.
pro *Empyricorum* lege *Empiricorum*. Pag. 81. lin. 13. pro
em lege *eni*. Pag. 135. lin. 32. pro *divis* lege *diris*.
Pag. 187. lin. 2. pro *plara* lege *plura*. Pag. 230. lin. 8.
pro *plufculas* lege *plufcula*. Pag. 558. lin. 17. pro *erudi-*
tiffimis lege *eruditiffimus*.

